

Jelentés
az agrárgazdaság 2014. évi helyzetéről

Budapest, 2015. december

Tartalom

Bevezetés.....	13
1. Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe	15
1.1. A makrogazdasági környezet és az agrárgazdaság kölcsönhatása, makrogazdasági mutatók 2014-ben	15
1.2. Agrobiznisz.....	18
1.3. Árak alakulása	21
2. Ágazati erőforrások	27
2.1. A termőföld.....	27
2.1.1. Földhasználat, birtokszerkezet, földvédelem	28
2.1.2. Földpiac, haszonbérlet	32
2.1.3. Ingatlan nyilvántartás.....	37
2.1.4. Nemzeti Földalapba tartozó földterületek hasznosítása, haszonbérleti pályázatok	38
2.2. Vízgazdálkodás.....	40
2.2.1. 2014. év csapadékmennyiségének részletes bemutatása.....	40
2.2.2. Területi vízgazdálkodás	42
2.3. Agrárfoglalkoztatás és kereseti viszonyok	44
2.4. Termelőeszköz-felhasználás	47
2.5. Beruházások a mezőgazdaságban.....	52
3. A mezőgazdasági termelés	55
3.1. Szántóföldi növénytermesztés	55
3.2. Vetőmag-termesztés	58
3.3. Kertészet (zöldség-, és gyümölcstermesztés)	59
3.3.1. Zöldségtermesztés	59
3.3.2. Gyümölcstermesztés	62
3.3.3. Szőlőtermesztés.....	64
3.4. Dísz- és gyógynövénytermesztés, –felvásárlás	64
3.4.1. Dísznövénytermesztés.....	64
3.4.2. Gyógynövénytermesztés, –felvásárlás.....	65
3.5. Állattenyésztés.....	66
3.6. Ökológiai gazdálkodás	71
3.6.1. Az ökológiai gazdálkodásba vont területek jellemzői és az ökológiai gazdálkodással foglalkozó szervezetek száma.....	71
3.6.2. A hazai ökológiai gazdálkodás termelési szerkezete	73
4. Erdő- és vadgazdálkodás, halászat	77
4.1. Erdőgazdálkodás.....	77
4.2. Vadgazdálkodás	78
4.3. Halgazdálkodás.....	79
5. Takarmányipar és kereskedelem	81
6. Bioenergia-termelés (bioüzemanyagok, biogáz, biomassa)	83
7. Az élelmiszeripar helyzete	87
7.1. Termelés és értékesítés	87
7.2. Beruházások.....	90
7.3. Foglalkoztatás és keresetek	91
7.4. Az élelmiszeripar jövedelmi és vagyoni helyzete	94
7.4.1. Az élelmiszeripar eredményessége	94
7.4.2. Szerkezet, hatékonyság, jövedelmezőség, likviditás	95
7.4.3. Az élelmiszeripari vállalkozások méret szerinti elemzése.....	96
7.4.4. Az élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi forma szerinti elemzése	98
7.4.5. Export árbevétel alakulása tulajdonosi forma szerint	99

7.4.6. Az élelmiszeripari vállalkozások gazdálkodási forma szerint	101
7.5. Az élelmiszeripar kiemelt szakágazatainak helyzete.....	102
7.5.1. Húsfeldolgozás-, tartósítás szakágazat.....	103
7.5.2. Baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat	104
7.5.3. Hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat	106
7.5.4. Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	107
7.5.5. Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	109
7.5.6. Tejtermékgyártás.....	110
7.5.7. Kenyér, friss pékáru gyártása.....	111
7.5.8. Tartósított lisztes áru gyártása.....	113
7.5.9. Tésztafélék gyártása.....	114
7.6. Az élelmiszerláncon belüli jövedelem eloszlás	115
8. Minőségrendszerek – Közösségi marketing	119
8.1. Uniós minőségrendszerek.....	119
8.1.1. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek uniós oltalma	119
8.1.2. A szeszitalok földrajzi jelzéseinek uniós oltalma.....	119
8.1.3. A borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma	119
8.1.4. Az ízesített borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma.....	120
8.2. Nemzeti minőségrendszerek.....	120
8.2.1. Hagyományok – Ízek – Régiók (HÍR) védjegy	120
8.2.2. Kiváló Magyar Élelmiszer védjegy.....	121
8.2.3. Nemzeti Parki Termék védjegy	121
8.2.4. Kiváló Minőségű Sertéshús védjegy.....	122
8.2.5. Hungarikumok	123
8.3. Közösségi agrármarketing	124
9. Az agrárkereskedelem alakulása	127
9.1. A hazai élelmiszerfogyasztás és kereskedelem	127
9.2. Az agrár–külkereskedelem helyzete.....	129
9.3. A helyi értékesítés és piac szerepe a hazai élelmiszerkereskedelemben	135
10. Piaci szervezettség.....	139
10.1. A zöldség-gyümölcs ágazaton kívüli, egyéb termelői csoportok	139
10.2. A zöldség-gyümölcs ágazat szervezettsége	142
11. Feketegazdaság.....	147
11.1. A feketegazdaság elleni küzdelem keretében megvalósult intézkedések.....	147
11.2. Az ágazatra vonatkozó ellenőrzési tapasztalatok bemutatása	147
11.3. A mezőgazdaságban tapasztalható fekete foglalkoztatásra irányuló ellenőrzési tapasztalatok	150
12. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mező- és erdőgazdasági vállalkozásokban, az agrárvállalkozások hitelgazdálkodása	153
12.1. A pénzügyi és vagyoni helyzet elemzése a NAV gyorsjelentésének adatai alapján.	153
12.2. A mezőgazdasági vállalkozások 2014. évi eredményei a tesztüzemi rendszer alapján	156
12.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelemhelyzete.....	157
12.2.2. A társas vállalkozások jövedelemhelyzete.....	159
12.2.3. A gazdaságok jövedelemhelyzete tevékenységi ágak szerint.....	160
12.3. Az agrárvállalkozások hitelgazdálkodása.....	161
12.3.1. A mezőgazdasági egyéni és társas vállalkozások hitelállománya (mezőgazdasági géplízinggel együtt)	163

12.3.2. Az élelmiszeripari vállalkozások hiteleinek alakulása.....	167
12.3.3. Kedvezményes finanszírozási programok	169
12.3.4. Intézményi kezességvállalás	178
13. Agrár- és vidékfejlesztési támogatások	185
13.1. A Közös Agrárpolitikával összefüggő legfontosabb magyarországi fejlemények 2014-ben	185
13.2. Európai uniós forrásból finanszírozott támogatások	190
13.2.1. Közvetlen támogatások	190
13.2.2. Vidékfejlesztési és halászati program	191
13.2.3. Piaci támogatások	193
13.3. Nemzeti támogatások	195
13.4. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások kiemelt területei	198
13.4.1. Állattenyésztési támogatások.....	198
13.4.2. Szántóföldi növénytermesztők támogatása.....	200
13.4.3. Kertészeti ágazat támogatása	201
14. Adó- és pénzügyi szabályozás, kockázatkezelési rendszer.....	203
14.1. Adó- és járulérendszer	203
14.2. Mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer.....	205
15. Élelmiszerbiztonság, növény- és állategészségügy	213
15.1. Élelmiszerhigiénia, élelmiszerbiztonság	213
15.2. Növény- és talajvédelem, növényegészségügy, növényi termék ellenőrzés	214
15.3. Állategészségügy, állatvédelem.....	217
16. Kutatás és oktatás	219
16.1. Kutatás-fejlesztés.....	219
16.2. Agrárszakképzés	221
17. Magyarország környezeti állapota.....	223
17.1. Levegőminőség.....	223
17.2. Vízhigiénia.....	224
17.3. Talajminőség	225
17.4. Hulladékkezelés.....	227
17.5. Környezeti kármentesítés, környezetvédelmi beruházások, ráfordítások	228
18. Élővilág és természetvédelem	231
18.1. Védett természeti területek és értékek	231
18.1.1. Nemzeti Park Igazgatóságok gazdálkodása	231
18.2. Natura 2000	232
19. Génmegőrzés és GMO	235
19.1. Génmegőrzés	235
19.1.1. Génbankok	235
19.1.2. Állami génmegőrzési feladatok támogatása	235
19.2. GMO	235
19.2.1. Termesztés, uniós szabályozás, hatósági engedélyezés	235
19.2.2. Ellenőrzés.....	236
20. Agrárjogalkotás	239
20.1. Törvények	239
20.2. Kormány- és miniszteri rendeletek.....	241
21. Európai uniós és nemzetközi agrárdiplomáciai események	244
21.1. A Magyar Kormány által finanszírozott és kezdeményezett projektek, együttműködések	244
21.2. Az Európai Unió által finanszírozott projektek	244
21.3. WTO – Kereskedelmi Világszervezet	245

22. Az Európai Unió mezőgazdasága.....	246
22.1. Növényi termékek.....	246
22.2. Állati termékek	246
22.3. Ökológiai gazdálkodás az Európai Unióban	248
23. Magyarország és az EU mezőgazdasága a Mezőgazdasági Számlarendszer alapján ..	250
23.1. Termelési és jövedelmi folyamatok.....	250
23.2. A mezőgazdasági termelés szerkezete.....	252
23.3. A magyar mezőgazdaság helye az Európai Unióban	254

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban.....	16
2. táblázat: Az agrobiznisz nemzetgazdasági jelentősége	20
3. táblázat: A mezőgazdasági termékek termelői árának változása az előző évhez viszonyítva (%)....	21
4. táblázat: Néhány fontosabb termék termelői ára, 2014 (forint).....	23
5. táblázat: A mezőgazdasági ráfordítások árindexei (%)	24
6. táblázat: A mezőgazdasági földhasználat művelési ágak szerinti nagysága (ezer hektár)	28
7. táblázat: A használt földterület nagysága 2014-ben művelési ágak	28
8. táblázat: A földhasználat megoszlása a különböző szektorok között.....	29
9. táblázat: A földhasználat jogcímei és földhasználók típusa szerinti megoszlása (hektár).....	29
10. táblázat: Az elmúlt hat évben igénybevett területek adatai (hektár).....	30
11. táblázat: A földárak főbb művelési áganként (forint/ha).....	33
12. táblázat: A földbérleti díjak főbb művelési áganként (ezer forint).....	35
13. táblázat: A földpiaci forgalomba kerülő termőföldek száma és területe*(db)	36
14. táblázat: A földpiaci forgalomba kerülő termőföldek átlagterülete (ha)	36
15. táblázat: A Nemzeti Földalapba tartozó földrészletek művelési ág szerinti megoszlása	39
16. táblázat: Birtoktestre és hektárra vetített haszonbérleti adatok (2014).....	39
17. táblázat: A megkötött haszonbérleti szerződések száma és szektorális összetétele, az érintett területek hektárban kifejezett nagysága (2014).....	39
18. táblázat: Megkötött haszonbérleti szerződések megoszlása pályázók státusza szerint 2014. év előtt meghirdetett pályázatokból a tárgyévre vonatkozóan	39
19. táblázat: A megkötött haszonbérleti szerződések megoszlása az elnyert földterület nagysága alapján 2014. év előtt meghirdetett pályázatokból a tárgyévre vonatkozóan.....	40
20. táblázat: Öntözhető és öntözött területek	43
21. táblázat: A foglalkoztatottak száma 2010–2014 (ezer fő).....	44
22. táblázat: Alkalmazottak száma 2010–2014 (ezer fő)	45
23. táblázat: Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás 2010–2014 (ezer ÉME-éves munkaerőegység). 45	
24. táblázat: Fajlagos munkaerő-felhasználás a gazdaságok termelési iránya szerint.....	46
25. táblázat: Az összes forgalmazó szervezet termelőeszköz-értékesítése* (millió Ft)	47
26. táblázat: Egyes mezőgazdasági gépek értékesítése*(darab).....	48
27. táblázat: Egy hektár mezőgazdasági területre jutó műtrágya, 2014 (kg).....	49
28. táblázat: A műtrágya külkereskedelem alakulása természetes súlyban (tonna)	50
29. táblázat: Növényvédőszer-értékesítés (tonna)	51
30. táblázat: A növényvédő szer külkereskedelem alakulása.....	52
31. táblázat: Fontosabb szántóföldi növények költség és jövedelem mutatói	58
32. táblázat: A világ vetőmagtermelése (2012).....	59
33. táblázat: A fontosabb zöldségfélék betakarított területe 2010-2014 (ezer hektár)	60
34. táblázat: A fontosabb zöldségfélék terméseredményei 210-2014 (ezer tonna)	61
35. táblázat: A fontosabb zöldségágazatok költség és jövedelem mutatói.....	62
36. táblázat: A fontosabb gyümölcsfélék termőterülete (ezer hektár).....	62
37. táblázat: A fontosabb gyümölcsfélék terméseredményei 2010-2014 (ezer tonna).....	63
38. táblázat: Fontosabb gyümölcságazatok költség és jövedelem mutatói.....	63
39. táblázat: A szőlő terméseredményei, 2014	64
40. táblázat: A tejelő tehéntartás és a bikahízalás költség-jövedelemhelyzetének alakulása	69
41. táblázat: A sertéshízalás és kocartatás költség-jövedelemhelyzetének alakulása	70
42. táblázat: A juhtartás költség-jövedelemhelyzetének alakulása	70
43. táblázat: A csirkehízalás költség-jövedelemhelyzetének alakulása.....	70
44. táblázat: Az étkezési tyúktojás-termelés költség-jövedelemhelyzetének alakulása	71
45. táblázat: Ellenőrzött ökológiai területek mérete Magyarországon 2012-2014.....	71
46. táblázat: Ellenőrzött ökológiai vállalkozások száma Magyarországon 2012-2014.....	72
47. táblázat: A hazai ökológiai állatállomány változása (2009–2014).....	75
48. táblázat: Becsült vadállomány (ezer darab).....	78
49. táblázat: Vadállomány hasznosítás, teríték (ezer darab)	78
50. táblázat: Pénzügyi adatok (millió forint).....	79

51. táblázat: Takarmány-külkereskedelem alakulása Magyarországon	82
52. táblázat: A bio-hajtóanyagok termelésének és felhasználásának alakulása Magyarországon.....	83
53. táblázat: Fakitermelés alakulása Magyarországon (ezer köbméter).....	85
54. táblázat: Az élelmiszeripar termelése és értékesítése	87
55. táblázat: Az élelmiszeripar termelői árainak változása	89
56. táblázat: A fontosabb élelmiszeripari szakágazatok részesedése a termelési értékből (százalék)...	89
57. táblázat: A közvetlen export értékesítés aránya az egyes élelmiszeripari szakágazatok összes értékesítéséből (százalék)	90
58. táblázat: Az élelmiszeripari beruházások volumenváltozása (az előző évhez viszonyítva, százalék)	90
59. táblázat: Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók száma	92
60. táblázat: A bruttó és nettó keresetek nagysága.....	93
61. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2010–2014 között (millió Ft)	95
62. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2010–2014 között.....	95
63. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paramétereinek és mutatóinak.....	97
64. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paramétereinek és mutatóinak.....	98
65. táblázat: Az élelmiszeripar export árbevételének tulajdoni forma és méret szerinti alakulása	100
66. táblázat: Az élelmiszeriparhoz kapcsolódó export árbevétel aránya.....	101
67. táblázat: A kettős könyvvitelt vezető élelmiszeripari vállalkozások számának,	101
68. táblázat: A húsfeldolgozás-, tartósítás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között.....	103
69. táblázat: A baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása	105
70. táblázat: A hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása	106
71. táblázat: A gyümölcs-, zöldséglé gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása.....	107
72. táblázat: Az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között.....	109
73. táblázat: A tejtermékgyártás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között ..	110
74. táblázat: A kenyér, friss pékáru gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között.....	112
75. táblázat: A tartósított lisztes áru gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása	113
76. táblázat: A tésztafélek gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között	114
77. táblázat: A kenyér és a liszt költség- és ármegoszlása	115
78. táblázat: A tej és a sajt költség- és ármegoszlása	116
79. táblázat: A karaj és a csirke költség- és ármegoszlása	116
80. táblázat: A védjegyet elnyert pályázók száma (2015.09.29.)	122
81. táblázat: A kiskereskedelmi forgalom kiigazítatlan volumenindexei (2010–2014) [előző év=100,0]	128
82. táblázat: Egyes élelmiszer termékcsoportok árindexe (2010-2014).....	129
83. táblázat: A termelői csoportok szakágazat szerinti megoszlása	140
84. táblázat: A zöldség-gyümölcs ágazat termelői szervezeteinek megoszlása megyei bontásban	142
85. táblázat: A kettős könyvelést vezető vállalkozások pénzügyi mutatóinak alakulása a mezőgazdasági, vadgazdálkodási, halászati és erdészeti ágazatban.....	154
86. táblázat: A kettős könyvelést vezető vállalkozások eredménye a mezőgazdasági, vadgazdálkodási, halászati és erdészeti ágazatban (milliárd forint)	155
87. táblázat: Eredménykategóriák alakulása a mezőgazdaságban 2010-2014 között (milliárd forint) 155	
88. táblázat: A kettős könyvelést vezető vállalkozások mérlegadatai a mezőgazdasági, vadgazdálkodási, halászati és erdészeti ágazatban (milliárd forint).....	155
89. táblázat: Az egyéni gazdaságok forrásainak összetétele, 2013–2014	161
90. táblázat: A mezőgazdasági társas vállalkozások forrásainak összetétele, 2013–2014*	162
91. táblázat: A hiteligénnyel összefüggő adatok a 2014. évben működő hitelprogramok esetében a mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások körében, milliárd forintban (2014.12.31.)	172
92. táblázat: Már lezárult, de nagy jelentőséggel bíró programok (2014. 12.31.).....	172
93. táblázat: A jóváhagyott kedvezményes MFB hitelek a mezőgazdasági szakágazatokban	173

94. táblázat: A kedvezményes hitelállomány alakulása az élelmiszeripari vállalkozások esetében ...	173
95. táblázat: Az Agrár Széchenyi Folyószámla- hitelkeret állomány kumulált nagysága (ténylegesen leszerződött hitelkeretösszeg, ágazatonkénti bontásban, milliárd forint, 2014).....	174
96. táblázat: Az NHP második szakasza keretében nyújtott hitelek hitelcélok szerinti eloszlása.....	176
97. táblázat: Az első pillérben garantált hitelek cél, hitelintézeti forma és ágazat szerint, NHP II. szakasz (milliárd Ft)	180
98. táblázat: Az NHP II. szakaszában garantált hitelek – I. és II. pillér egyaránt	180
99. táblázat: Az első pillérben garantált hitelek cél és vállalkozásméret szerinti megoszlása	181
100. táblázat: Támogatási jogcímek 2014-ben és 2015-től.....	186
101. táblázat: A vidékfejlesztési források I. pillére 2015-2020.....	186
102. táblázat: A termeléshez kötött támogatási jogcímek keretösszegének alakulása 2015-2020 (millió euró)	188
103. táblázat: A közvetlen támogatások új rendszere.....	189
104. táblázat: A 2014. évi agrártámogatások támogatási forrás szerinti megoszlása.....	190
105. táblázat: EMGA forrásból kifizetett közvetlen támogatások 2014-ben	190
106. táblázat: A DIT-ÚMVP 2014. évi kifizetései tengelyek szerint.....	191
107. táblázat: A piaci intézkedések kifizetett támogatásai 2014-ben.....	194
108. táblázat: Nemzeti támogatások teljesülése 2014-ben	195
109. táblázat: 2013. évi átmeneti nemzeti támogatás	196
110. táblázat: Állattenyésztési ágazat részére történt kifizetések 2014-ben.....	199
111. táblázat: A szántóföldi növénytermesztőknek folyósított támogatások, 2014	201
112. táblázat: A kertészet ágazat részére folyósított támogatások 2014-ben	201
113. táblázat: A kockázatkezelési rendszer I. pillérének működése (millió forint).....	205
114. táblázat: A kockázatkezelési rendszer I. pillérének működése káresemények szerint	206
115. táblázat: A hazai növénybiztosítási piac alakulása.....	208
116. táblázat: Biztosítási díjtámogatás 2012-2014.....	209
117. táblázat: A földhivatalok parlagfű ellenőrzéseire vonatkozó összesített adatok (2014).....	216
118. táblázat: A földhivatalok által felvett jegyzőkönyvek 2010-2014. között.....	216
119. táblázat: Agrár- és élelmiszer-tudományi kutatás-fejlesztés adatai, 2014*.....	219
120. táblázat: Az agráriummal kapcsolatos szabadalmi és növényfajta-oltalmi bejelentések száma 2014-ben.....	220
121. táblázat: A zöldenergiával kapcsolatos védjegybejelentések száma, 2014	220
122. táblázat: Védett természeti területek megoszlása védelmi kategóriánként.....	231
123. táblázat: A 2014. évi élelmiszereket érintő GMO ellenőrző vizsgálatok statisztikája	237
124. táblázat: 2014. évi takarmány vizsgálatok statisztikája.....	237
125. táblázat: Az EU mezőgazdaságának néhány teljesítmény mutatója.....	251
126. táblázat: A magyar mezőgazdaság az EU-ban (százalék)	254

Ábrajegyzék

1. ábra: Az agrobiznisz	18
2. ábra: Összes megosztandó földrészlet.....	30
3. ábra: A hasznosítatlan területek nagysága megyei bontásba a 2014. évi határszemle alapján, (hektár)	31
4. ábra: A be nem jelentett művelési ág változások nagysága (hektár).....	32
5. ábra: A szántóföld ára és árváltozása megyénként, 2014* (forint/ha).....	34
6. ábra: A bérelt terület aránya művelési ágak szerint.....	34
7. ábra: A szántóföld bérleti díja és díjváltozása megyénként, 2014 (forint/ha)	35
8. ábra: A szántóföld bérleti díjának és árának aránya, 2014 (%)	36
9. ábra: Havi csapadékösszegek 2014-ben és az 1971-2000-es átlagértékek 58 állomás homogenizált, interpolált adatai alapján (mm).....	40
10. ábra: A 2014. évi csapadékösszeg	41
11. ábra: A 2014. évi csapadékösszeg az 1971-2000. közötti normál csapadékmennyiség átlagában (%)	41

12. ábra: A vízügy vagyonkezelésébe kerülő csatornahálózat, kisvízfolyások	42
13. ábra: Öntözési vízigény-felmérés 2014-ben	43
14. ábra: A mezőgazdasági gép és alkatrész beruházások alakulása	47
15. ábra: A mezőgazdasági termelők által megvásárolt műtrágya hatóanyagsúly	49
16. ábra: A fontosabb inputok átváltozása (előző év =100)	50
17. ábra: Egyes növényvédő szerek átlagárai	52
18. ábra: A mezőgazdasági beruházások megoszlása anyagi, műszaki összetétel szerint 2014-ben (%)	53
19. ábra: A mezőgazdasági beruházások volumenváltozása (2010=100)	53
20. ábra: Néhány szántóföldi növény termésének alakulása (2009–2013 évek átlaga = 100,0%)	56
21. ábra: Fontosabb szántóföldi növények betakarított területe	57
22. ábra: Főbb szántóföldi növények területének	57
23. ábra: Az állatállomány alakulása a 2014. december 1-jei adatok alapján (2010 = 100%)	66
24. ábra: Az állatállomány alakulása, 2005–2014 (2004. június 1. = 100%)	67
25. ábra: Az ökológiai gazdálkodásba bevont ellenőrzött területek és vállalkozások (1988-2014)	72
26. ábra: A minősített ökológiai gazdálkodásba bevont területek hasznosítása Magyarországon 2014-ben.	73
27. ábra: Az ökológiai szántóföldi és gyepterületek változása 2001-2014 között	74
28. ábra: Az élelmiszeripar termelés volumenének alakulása	87
29. ábra: A belföldi és az exportértékesítés aránya	88
30. ábra: Az élelmiszeripar részesedése az ipar termelési értékéből és értékesítéséből	88
31. ábra: Az élelmiszeripari beruházások anyagi, műszaki összetétel szerinti megoszlása 2014-ben ..	91
32. ábra: Élelmiszeripari vállalkozások export árbevételének alakulása tulajdonosi szerkezet alapján	100
33. ábra: Az élelmiszeripari vállalatok számának, árbevételének és alkalmazotti létszámának megoszlása	102
34. ábra: A legfontosabb élelmiszerpályák jövedelem megoszlása	118
35. ábra: A HÍR védjegyes termékek száma 2010-2014	120
36. ábra: A HÍR védjegyes termékek termékcsoportonkénti megoszlása (2015)	121
37. ábra: A Nemzeti Parki Termék védjegyjogosult partnerek és termékek számának alakulása 2012-2014. között Védjegyhasználatra jogosultak száma, ill. védjeggyel ellátott termékek/szolgáltatások száma	122
38. ábra: Nemzeti Értékpiramis – 2014	123
39. ábra: A hungarikumok ágazatok szerinti megoszlása 2014-ben	124
40. ábra: A kereskedelmi csatornák részesedése a napi fogyasztási cikkek forgalmazott értékéből (2000–2014)	127
41. ábra: A kiskereskedelmi forgalom és az élelmiszerkereskedelem volumenindexének változása .	128
42. ábra: Az agrár-külkereskedelem alakulása és részesedése a nemzetgazdaság	130
43. ábra: A legfontosabb exportcikkek részesedése az agrárexportból 2014-ben	131
44. ábra: A legfontosabb importcikkek részesedése az agrárimportból 2014-ben	132
45. ábra: Az agrárexport alapanyag szerinti feldolgozottságának arányai	132
46. ábra: A mezőgazdasági alapanyagok, elsődleges, illetve másodlagos feldolgozottságú termékek exportértékének alakulása (2010-2014)	133
47. ábra: A mezőgazdasági alapanyagok, elsődleges, illetve másodlagos feldolgozottságú termékek importértékének alakulása (2010-2014)	133
48. ábra: Az agrár-külkereskedelem egyenlegének termék feldolgozottság szerinti megoszlása	134
49. ábra: A termelői piacok száma (2012-2015)	135
50. ábra: A helyi piacok megoszlása megyénként (2014)	136
51. ábra: Néhány kiemelt élelmiszergazdasági termék piacon és fogyasztásra történő termelői értékesítése (2004-2013)	136
52. ábra: Néhány kiemelt élelmiszergazdasági termék piaci és fogyasztásra történő értékesítésének aránya a termelői értékesítésből (2004-2013)	137
53. ábra: A piaci értékesítés mennyisége és aránya az összes mennyiséghez viszonyítva a zöldség, gyümölcs, tej, és burgonya esetében	137
54. ábra: A zöldség-gyümölcs ágazaton kívüli termelői csoportok megyénként eloszlása (darab)* ..	139

55. ábra: A TЭСZ-ek, TCS-k és TSZT-k területi elhelyezkedése	143
56. ábra: A zöldség-gyümölcs termelői szervezetek száma	143
57. ábra: Tagi terület és taglétszám	144
58. ábra: A TЭСZ-ek tagi nettó árbevétele*	144
59. ábra: A TЭСZ-ek összes nettó árbevétele	145
60. ábra: A mezőgazdasági szektorokra vonatkozó, 2014. évben lezárt	148
61. ábra: A NEBIH Kiemelt Ügyek Igazgatóságának 2014. évben végrehajtott ellenőrzéseinek megoszlása	149
62. ábra: A mezőgazdasági ágazatban tevékenykedő foglalkoztatók körében végzett, be nem jelentett foglalkoztatás vizsgálatára irányuló ellenőrzés során átlagosan feltárt nettó adókülönbözlet alakulása	151
63. ábra: Az egy hektárra jutó nettó hozzáadott érték változása (2002-2014)	156
64. ábra: Az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 2014-es árakon* (2001-2014)	158
65. ábra: Az egy hektárra jutó bruttó és nettó beruházás változása az egyéni gazdaságoknál (2001-2013).....	158
66. ábra: A társas vállalkozások szokásos vállalkozási eredménye 2014-es árakon* (2001-2014)....	159
67. ábra: Ezer euró STÉ-re jutó nettó hozzáadott érték, 2013–2014 (egyéni gazdaságok és társas vállalkozások együtt).....	160
68. ábra: Vevők és szállítók a mezőgazdasági társas vállalkozások mérlegében, 2010–2014.....	163
69. ábra: A saját tőke és a kötelezettségek állományának változása a társas vállalkozásoknál, 2008 – 2013*.....	163
70. ábra: Az egyéni gazdaságok hiteleinek alakulása 2010-2014	164
71. ábra: A mezőgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya, 2010-2014	164
72. ábra: A mezőgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratú idő szerint, 2010-2014 ...	165
73. ábra: A mezőgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint, 2010-2014	165
74. ábra: A mezőgazdasági társas vállalkozások teljes hitelállományának forrás és hitel nyújtója szerinti megoszlása és alakulása (2010-2014).....	166
75. ábra: A mezőgazdasági társas vállalkozások hitelállománya hitelnyújtó szerint, 2010-2014.....	166
76. ábra: A lízingcégek mezőgazdasági szerződésszámának éves alakulása, (2010-2014)	167
77. ábra: A lízingcégek mezőgazdasági finanszírozott összegének éves alakulása (2010-2014).....	167
78. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratú idő szerint (2010-2014).	168
79. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint	168
80. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya hitelnyújtó szerint.....	169
81. ábra: Az agrárvállalkozások számára elérhető, 2014-ben működő kedvezményes MFB hitelprogramok megoszlása a meghirdetett keret alapján.....	170
82. ábra: A hiteligényléssel összefüggő adatok a 2014. évben működő hitelprogramok esetében (millió Ft)	171
83. ábra: Az Agrár Széchenyi Kártya Program keretében igényelt és ténylegesen leszerződött hitelkeretösszeg* alakulása (millió forint)	174
84. ábra: A mezőgazdasági szektorba irányuló NHP hitelkihelyezések	177
85. ábra: Az élelmiszeripar számára nyújtott új hitelek cél és bankcsoport szerinti megoszlása.....	177
86. ábra: Ágazati csődráták	178
87. ábra: Garántált hitelek állománya a mezőgazdaságban*	179
88. ábra: Garántált hitelek állománya az élelmiszeriparban.....	180
89. ábra: Az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány fennálló állományának változása	181
90. ábra: Az AVHGA agrár ügyleteinek megoszlása vállalatméret és gazdálkodási forma szerint 2014-ben	182
91. ábra: Az AVHGA 2014-ben kiadott kezességeinek hitelcél szerinti megoszlása	182
92. ábra: A közvetlen támogatások új rendszere Magyarországon	186
93. ábra: A DIT-ÚMVP 2014. évi kifizetései százalékos arányban, tengelyek szerint.....	192
94. ábra: A befizetett kárenyhítési hozzájárulások összege járasonként (2014)	207
95. ábra: A kifizetett kárenyhítő juttatás összege járasonként (2014).....	207
96. ábra: A kifizetett biztosítási díjtámogatás összege járasonként (2014).....	209
97. ábra: A biztosítók által kifizetett kártérítések nagyságrendje járasonként (2014).....	210

98. ábra: A települések levegőjének 2013. évi szennyezettsége az összesített légszennyezettségi index alapján	223
99. ábra: A felszíni víztestek ökológiai állapota a víztestek száma szerinti megoszlásban	224
100. ábra: Az európai közösségi előírásoknak nem megfelelő minőségű ivóvízzel ellátott települések	225
101. ábra: A talaj tápanyag ellátottsága (nitrogén) szántóföldi termőhelyen	226
102. ábra: A keletkezett hulladék mennyisége és összetétele (2009-2013).....	227
103. ábra: Az állami felelősségi körben folytatott kármentesítési feladatokra.....	229
104. ábra: Egyedi jogszabállyal védett természeti területek nagysága és megoszlása védelmi kategóriánként (ezer hektár)	231
105. ábra: Védett természeti területek és Natura 2000 területek elhelyezkedése	232
106. ábra: A hazánkban előforduló közösségi jelentőségű élőhelytípusok értékelése	233
107. ábra: Ellenőrzött ökológiai gazdálkodásba vont területek fejlődése Európában (1999-2013)	248
108. ábra: Az ökológiai területek aránya a teljes mezőgazdasági területhez képest a kelet-közép-európai országokban (2013)	249
109. ábra: Az ökológia élelmiszerek piacának alakulása Európában és az EU-ban (2004-2012).....	249
110. ábra: Az Európai Unió tagállamainak mezőgazdasági kibocsátása (2014).....	252
111. ábra: Az állattenyésztés részesedése a mezőgazdasági kibocsátásból (2014)	253
112. ábra: Magyarország részesedése az EU mezőgazdaságának kibocsátásából 2014-ben	254

Bevezetés

A Kormány idén tizenhetedik alkalommal készítette el éves jelentését a magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar helyzetéről. Az első, 1997-ben elkészült beszámoló óta a jelentés fontos dokumentuma lett az agrárpolitikának és a szakmai köröknek, emellett a szakpolitikák megalapozásához is segítséget nyújt.

Az ágazat szereplői ismerik és igénylik az elkészítését, széles társadalmi bázis számít évről évre a megjelenésre. Elkészítését Országgyűlési Határozat írja elő (42/2013. (V. 29.) OGY határozat), ami megfelelőképpen hangsúlyozza a beszámoló jelentőségét és megalapozza szakmapolitikai súlyát is.

Elkészítésében minden évben jelentős szerepet vállal az Agrárgazdasági Kutatóintézet (AKI), a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), és segítséget nyújtanak a Földművelésügyi Minisztérium háttérintézményei, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH), valamint a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH). A 2013-as jelentés elkészítésében a minél szélesebb spektrumú és mélyebb elemzések elkészítése érdekében már a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV), az Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF), az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ), és az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKi) is részt vett, az ezekkel az intézetekkel a tavalyi évben kialakult jó munkakapcsolat idén tovább fejlődött.

Az agrárjelentés az előző év agrárgazdasági, agrártársadalmi folyamatairól ad számot és veti össze azokat az azt megelőző év, illetve évek fő számaival, irányvonaláival. Az anyagban szereplő adatsorok a korábbi évek anyagaival így összehasonlíthatóak, az idősorok meghosszabbíthatóak.

A jelentés a lehető legfrissebb adatok és információk alapján készül. A beszámoló olvasásakor azonban szem előtt kell tartani, hogy az adott évre vonatkozó statisztikai adatok zöme csak a következő év júniusától érhető el, és vannak, amelyek csak az ősz folyamán állnak rendelkezésre, ezért az anyag lezárása után publikált adatokat, vagy javított adatokat a szerkesztőknek csak korlátozott mértékben áll módjukban figyelembe venni. Tekintettel arra, hogy a KSH-nak nincs minden szakágazatra az újonnan felmerülő elemzési igényeknek megfelelő adatgyűjtése, vagy a kívánalmaknak megfelelő bontású adathalmaz, a szerkesztők bizonyos szakágazatok tekintetében felhasználták az országos hatáskörrel rendelkező szakmai szervezetek adatbázisait is. Ugyancsak felhasználásra kerültek, elsősorban pénzügyi-jövedelmi elemzésekre, NAV adatok, az AKI Tesztüzemi Rendszerének adatgyűjtése, a Magyar Nemzeti Bank (MNB) és a Magyar Fejlesztési Bank (MFB) adatai is, mely adatok egy része ugyancsak előzetes, becslés, vagy nem teljes körűen feldolgozott.

A jelentés a 2012-ben bevezetett újítások szellemében készült – a szerkesztők a szöveges ismertetés mellett igyekeztek szemléletes ábrákkal bemutatni a gazdasági folyamatokat.

A 2014. évi gazdasági növekedésben az előző évi magas bázis ellenére meghatározó volt a mezőgazdaság szerepe. Az ágazat bruttó hozzáadott értékének volumene 13,9 százalékkal nőtt, ez megközelíti az egy évvel ezelőtti 15,3 százalékot. Ennek köszönhetően az ágazat 0,5 százalékponttal járult hozzá a 3,7 százalékos GDP növekedéshez. A mezőgazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékből 4,5 százalék volt, vagyis tartotta a részesedési szintjét.

A legutóbbi jelentéshez képest idén megújult a vállalkozások pénzügyi és vagyoni helyzetét bemutató fejezet, a NAV gyorsjelentésének adatait felhasználva a költség- és jövedelemmutatók hangsúlyosabb szerepet kaptak.

Újabb adatokkal bővült a mezőgazdasági vállalkozások finanszírozásáról és hitelgazdálkodásáról szóló fejezet, amely így naprakész információkkal szolgál az egyes, vállalkozások finanszírozási helyzetének javítását célzó programokról.

Részletesebb költség-jövedelem elemzéssel bővült a mezőgazdasági termelést bemutató rész.

Harmadik éve készül új szerkezetében az élelmiszeripar helyzetét ismertető szakasz, amely idén kilenc darab szakágazati elemzéssel bővült.

A közösségi marketing tavaly kapott először teret a jelentésben, akkori formájához képest megújulva, az uniós és hazai minőségrendszerekre téve a hangsúlyt került bele az idei beszámolóba.

Továbbfejlődött a feketegazdaságról szóló fejezet, idén ugyanis a NAV és a NÉBIH segítségével kibővült a foglalkoztatásra irányuló ellenőrzési tapasztalatokkal.

Új arculatot kapott a Magyarország környezeti állapotát körüljáró rész, a minisztérium ugyanis az összes érintett háttérintézménytől kért és kapott adatokat a levegő, a talaj, a víz, a hulladékgazdálkodás, a környezeti kármentesítés és a beruházások aktuális helyzetét illetően.

A Közös Agrárpolitikával összefüggő legfontosabb 2014-es fejleményeket az agrár- és vidékfejlesztési támogatások c. fejezetben mutatjuk be. A tavalyi évben vált véglegessé a 2015-2020-as fejlesztési ciklusra vonatkozó uniós program, ebből kifolyólag ez a rész nagy érdeklődésre tarthat számot.

A támogatások esetében folytattuk a tavaly bevezetett módszertant, vagyis ágazati bontásban (szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés, kertészet) kerülnek bemutatásra a kifizetett juttatások.

Fentebb említetteken túl, immár harmadik éve változatlan formában készült el a kockázatkezelési rendszerről szóló fejezet, a kutatásról és oktatásról, valamint a génmegőrzésről szóló fejezet viszont kibővült tavalyi formájához képest.

A két befejező - az Európai Unió mezőgazdaságát bemutató, illetve az Európai Unió és hazánk teljesítményét összehasonlító - fejezet pedig remek támpontot nyújthat Magyarország elhelyezéséhez Európa mezőgazdasági térképén.

1. Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe

1.1. A makrogazdasági környezet és az agrárgazdaság kölcsönhatása, makrogazdasági mutatók 2014-ben

Az Európai Unió gazdasága 2014-ben a világpolitikai konfliktusok ellenére összességében kiegyensúlyozottan bővült, ami az exportkeresleten keresztül pozitívan hatott a magyar gazdaságra. Az EU 28-ak bruttó hazai termékének volumene a 2013. évi stagnálást követően a tárgyévben 1,3 százalékkal nőtt. Az euró övezet gazdasága ennél szerényebben, 0,9 százalékkal élénkült. A 28 tagország többségében nőtt a GDP, visszaesés mindössze négy országban volt megfigyelhető.

A magyar gazdaság szempontjából különösen pozitív fejlemény, hogy az Európai Unió legnagyobb gazdasága, egyben hazánk legfontosabb külkereskedelmi partnerének számító Németország gazdasága is növekedésnek indult. A 2013. évi stagnálás közeli 0,1 százalék után 2014-ben már 1,6 százalékkal bővült. Szintén kedvezően hatott hazánk gazdaságára, hogy a szomszédos országok többségében is élénkült a gazdasági aktivitás. A fenti folyamatokhoz pozitívan járultak hozzá az alacsony nyersanyagárak, a bőséges pénzpiaci likviditás, és az alacsony jegybanki kamatok. Ezzel szemben a geopolitikai konfliktusok, főként az Ukrajnai helyzet, fékeztek az Európai Unió GDP növekedését.

A javarészt kedvező külső és belső gazdasági környezet hatására a magyar gazdaság növekedése 2014-ben jelentősen gyorsult. Hazánk bruttó hazai termékének volumene éves szinten 3,7 százalékkal emelkedett, amely érdemben haladja meg az előző évi 1,9 százalékot. Ennek köszönhetően Magyarország gazdasági növekedése 2014-ben az EU élmezőnyébe tartozott. A növekedés szerkezete kiegyensúlyozottabbá vált, felhasználási oldalon az export mellé felzárkózott a végső fogyasztás és a beruházás is. Az előbbi elsősorban a javuló munkaerőpiaci helyzetnek, az alacsony inflációnak, és a bérek érdemi emelkedésének tudható be. A beruházások élénkülésére pedig pozitívan hatottak az európai uniós támogatások, a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitelprogramja, valamint az alacsony jegybanki alapkamat. Termelési oldalon a nemzetgazdasági ágazatok széles körében volt megfigyelhető a növekedés.

A 2014. évi gazdasági növekedésben az előző évi magas bázis ellenére meghatározó volt a mezőgazdaság szerepe. Az ágazat bruttó hozzáadott értékének volumene 13,9 százalékkal nőtt, ez megközelíti az egy évvel ezelőtti 15,3 százalékot. Ennek köszönhetően az ágazat 0,5 százalékponttal járult hozzá a 3,7 százalékos GDP növekedéshez. A mezőgazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékből enyhén változott 4,5 százalék volt, 0,1 százalékponttal kisebb, mint 2013-ban.

A mezőgazdaság pozitív GDP hozzájárulása elsősorban a szántóföldi növények és gyümölcsfélék kedvező termésmennyiségének köszönhető. 2014-ben rekordtermést takarítottak be kukoricából, napraforgóból és repceből, de kedvező volt a búza, a cukorrépa, a burgonya, valamint az alma, és a meggy termésmennyisége is. Emellett az is pozitív tény, hogy jelentős mértékben nőtt az állattenyésztés kibocsátása is (főként a sertés, a baromfi, a juh, és a tej ágazatoké), illetve nőtt a szarvasmarha, a sertés, a tyúk, a kacska, és a pulykaállomány.

A KSH Mezőgazdasági Számlarendszerének második előzetese szerint a mezőgazdaság kibocsátásának 2011-óta tartó növekedése 2014-ben is folytatódott, mind a növénytermesztés, mind az élő állatok, és állati termékek kibocsátása jelentősen meghaladta az előző évi értéket. A mezőgazdaság folyó alapáron számított kibocsátása 2014-ben **2447,2 milliárd forint** volt, **5,6 százalékkal több**, mint 2013-ban. Ezen belül a növénytermesztési és kertészeti termékek kibocsátásának értéke 1454,6 milliárd Ft (+6,6%), az élő állatoké 553,7 milliárd forint (+2,6%), az állati termékeké 273,0 milliárd forint (+8,6%) volt.

1. táblázat: Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság ^a részaránya			Az élelmiszeripar részaránya			Élelmiszer, ital, dohány	Agrártermékek		Fogyasztói árindex előző év = 100,0	
	foglalkoztatás ^b %	bruttó hozzáadott érték (ágazatok összesen =100)	beruházásban	foglalkoztatás ^b %	bruttó hozzáadott érték (ágazatok összesen =100)	beruházásban	részaránya		külkereskedelmi forgalmának egyenlege, milliárd Ft ^c		
		folyó áron, %			folyó áron, %		fogyasztás ^c	export ^d			
2010	4,6	3,6	4,8	3,3	2,4	2,7	24,3	8,2	587,3	103,2	104,9
2011	4,9	4,6	5,6	3,2	2,2	3,3	24,5	9,0	770,1	106,6	103,9
2012	5,0	4,6	5,8	3,2	2,2	2,8	25,3	10,1	1 046,3	105,9	105,7
2013	4,7	4,6	5,7	3,3	2,4	2,4	26,0	9,9	1 067,9	102,8	101,7
2014	4,6	4,5	6,1	3,5	2,4	2,9	26,7	9,2	966,1	99,6	99,8

a) Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágba sorolt gazdasági szervezetek.

b) A munkaerő-felmérés adatai.

c) A háztartások javak rendelkezése (COICOP) szerinti hazai fogyasztási kiadásából.

d) A Szabványos Nemzetközi Kereskedelmi Osztályozás (SITC) szerint.

Forrás: KSH, AKI

A mezőgazdaság teljes kibocsátásának volumene 2014-ben a magas bázis ellenére 11,1 százalékkal bővült. Ezen belül a növényi termékek termelési volumene 16,3 százalékkal, az élő állatoké és állati termékeké 5,1 illetve 2,7 százalékkal haladta meg az egy évvel ezelőtti szintet.

A mezőgazdasági termelői árak csökkenése 2014-ben is folytatódott. Ez elsősorban a főbb termények világszerte bőséges termésmennyiségének, valamint az orosz embargó közvetett hatásának tudható be. A termelői árak összességében 4,9 százalékkal mérséklődtek, ezen belül a növényi termékek termelői ára 8,3, az élő állatoké 2,2 százalékkal csökkent. Ezzel szemben az állati termékek 5,8 százalékkal drágultak.

A növénytermelés – állattenyésztés, valamint a mezőgazdasági szolgáltatások, és a nem mezőgazdasági másodlagos tevékenységek kibocsátásának aránya 2014-ben 59,4 – 33,8, illetve 6,8 százalék. Ez az arány 2013-ban 58,9 – 34,1, illetve 7,0 százalék volt, azaz 2014-ben a kedvező terméseredmények hatására nőtt a növénytermesztés aránya, míg is az állattenyésztésé a kibocsátás érdemi bővülése ellenére mérséklődött.

A mezőgazdasági termelés költségei a növekvő kibocsátás mellett az előző évi szinten maradtak, ezért javult a mezőgazdasági termelés jövedelmezősége. A folyó termelő felhasználás (a termelés során felhasznált inputanyagok) értéke az előző évi szintet mindössze 0,1 százalékkal haladta meg, a bruttó hozzáadott érték folyó áron (a kibocsátás és a folyó termelő felhasználás különbsége) 14,9 százalékkal, a mezőgazdasági tevékenységből származó nettó vállalkozói jövedelem pedig 16,5 százalékkal volt magasabb, mint 2013-ban.

A mezőgazdasági beruházások növekedése 2014-ben is folytatódott, a bővülés mértéke 2013-hoz hasonlóan meghaladta a nemzetgazdasági átlagot. Az év során minden negyedévben nőtt a fejlesztések volumene az előző év azonos negyedévéhez viszonyítva. A 2014. évben összesen 320,4 milliárd forintot költöttek fejlesztésre a gazdálkodók, folyó áron 20,5 százalékkal többet, mint egy évvel ezelőtt. Ennek köszönhetően a mezőgazdaság részesedése a nemzetgazdaság beruházásaiból 5,9 százalékról 6,1 százalékra nőtt. A beruházások volumene 16,8 százalékkal nőtt egy év alatt.

A mezőgazdasági foglalkoztatottak száma 2014-ben újra nőtt, 189,6 ezer fő volt, amely 5 ezer fővel (2,7 százalékkal) haladta meg a 2013. évi szintet. Az ágazat foglalkoztatása 9,7 százalékkal, 16,8 ezer fővel növekedett 2010 és 2014 között.

Az élelmiszeripar teljesítménye a 2013. évi stagnálást követően 2014-ben növekedésnek indult. Az előző évekkel ellentétben 2014-ben az összes értékesítés mintegy kétharmadát adó belföldi értékesítés volt a növekedés hajtómotorja, amely változatlan áron közel kétszer olyan gyorsan (+4,6 százalék) nőtt, mint a közvetlen export (+2,6 százalék). Ezáltal az ágazat összes értékesítésének volumene 3,8 százalékkal bővült. Az élelmiszeripar termelési értéke 2014-ben folyó áron 2748,5 milliárd forint volt, változatlan áron 4,8 százalékkal haladta meg az előző évi szintet.

Az élelmiszeripari beruházások értéke és volumene az előző évi megtorpanást követően 2014-ben ismét dinamikusan növekedett. *Az ágazat beruházásainak teljesítményértéke* az előzetes adatok szerint **153,1 milliárd forintra nőtt**, volumene több mint negyedével bővült (+28,5 százalék).

Az élelmiszeripari foglalkoztatás 2012-ben megindult növekedése 2014-ben tovább folytatódott. Ennek köszönhetően **2014-ben 143 ezer embernek nyújtott megélhetést az ágazat**, 9,9 százalékkal, azaz 12,8 ezer fővel többnek, mint egy évvel korábban. Az élelmiszeripar foglalkoztatása 2010 és 2014 között 17,2 százalékkal, 21,0 ezer fővel bővült.

A kedvezőtlen nemzetközi politikai és piaci környezet ellenére az agrárexport 2014-ben is magas szintet ért el. A kivitel volumene meghaladta a 2013. évi szintet, ugyanakkor a nemzetközi piacokon végbement árcsökkenés miatt az export értéke enyhén mérséklődött. Ennek ellenére az agrár-külkereskedelem 2014-ben is a nemzetgazdaság külkereskedelmi többletének közel felét adta. Ezzel párhuzamosan folytatódott a kedvező szerkezetváltozás az exportban: tovább nőtt a magas hozzáadott értékű termékek aránya.

Az export 2014. évi 7796 millió eurós értéke 2,6 százalékkal (205 millió euróval) maradt el a 2013. évitől, míg az import 4666 millió euróra nőtt (+4,5 százalék, +201 millió euró). Ennek következtében az egyenleg 3130 millió euróra csökkent, amely 11,5 százalékkal (407 millió euróval) kevesebb, mint 2013-ban. Ugyanakkor az export és az egyenleg még így is magas szintet ért el, a kivitel 2010 és 2014 között **33,4 százalékkal**, az egyenleg **46,8 százalékkal bővült**.

A **mezőgazdasági társas vállalkozások hitelállománya** 2013-hoz hasonlóan 2014-ben is bővült, ismét meghaladta a gazdasági válság előtti szintet. A hitelállomány 2014 decemberében 387,5 milliárd forint volt, 10,4 százalékkal, 36,6 milliárd forinttal több, mint egy évvel ezelőtt. 2010-hez viszonyítva 23,5 százalékos, míg a válság előtti, 2008. évhez viszonyítva 3,3 százalékos a növekedés. A mezőgazdaság részesedése a nemzetgazdaság hitelállományából 2013 és 2014 között 5,2 százalékról 5,7 százalékra növekedett.

Hasonlóképpen az élelmiszeripar hitelállománya is bővült 2014-ben. Az ágazat társas vállalkozásainak hitelállománya 2014 decemberében 388,1 milliárd forint volt, **15,1 százalékkal**, 51 milliárd forinttal **több**, mint egy évvel ezelőtt. 2010-hez viszonyítva 1,4 százalékos, 5,3 milliárd forintos növekedés figyelhető meg. Az élelmiszeripar a nemzetgazdaság társas vállalkozásainak hitelállományából 5,7 százalékkal részesedett, egy év alatt 0,7 százalékponttal nőtt ez az arány.

Az **inflációs** nyomás 2014-ben tovább enyhült. Az év egészében a fogyasztói árak 0,2 százalékkal csökkentek. Ez a rezsicsökkentés és az olajárak esése mellett a csökkenő élelmiszeráraknak köszönhető. A nemzetközi piacokon végbement mezőgazdasági alapanyag árcsökkenés a feldolgozott élelmiszerek árában is éreztette hatását, az élelmiszer fogyasztói árak 2014-ben összességében 0,4 százalékkal mérséklődtek.

Összességében megállapítható, hogy alapvetően kedvező volt a makrogazdasági környezet az agrárgazdaság számára, valamint az időjárás is pozitívan hatott a termelésre. Ennek eredményeként a mezőgazdaság kibocsátása negyedik éve bővült. **Örvendetes, hogy a növénytermesztés több esetben rekordnak számító terméseredményei mellett növekedett az állattenyésztés termelése is.** Ugyanakkor a kedvezőtlen nemzetközi piaci folyamatok, valamint az orosz embargó közvetett hatásának következményeként csökkentek a termelői árak, amit a legtöbb esetben ellensúlyozott a termelés volumene. Ez utóbbinak, illetve a mérséklődő folyó termelő felhasználásnak köszönhetően így javult az ágazat jövedelmezősége. Szintén pozitív tény, hogy érdemben nőtt a foglalkoztatás és a hitelállomány.

Az agrárgazdaság másik alappilléret alkotó élelmiszeripar teljesítménye is javult 2014-ben. Mind a belföldi, mind az exportértékesítés volumene meghaladta az egy évvel ezelőtti szintet, amivel párhuzamosan növekedett az élelmiszeripari foglalkoztatás és hitelállomány is.

1.2. Agrobiznisz

A mezőgazdaság gazdasági és társadalmi fontossága túlmutat az ágazatot jellemző kibocsátás, GDP és foglalkoztatási adatain. A lakosság megfelelő élelmiszertermékekkel való ellátásához számos, a mezőgazdaságtól elkülönülten működő más nemzetgazdasági ágazat együttes tevékenysége (is) szükséges. Az agrárágazatok termékeinek jelentős része az élelmiszeripari feldolgozást követően félkész vagy feldolgozott termékek formájában a kereskedelmen vagy a vendéglátáson keresztül jut el a fogyasztókhoz. Ezért az élelmiszerlánc átfogó módon integrálódott hálózathoz a mezőgazdasági termelést követő tevékenységeken túl szervesen hozzátartozik a mezőgazdaság és az élelmiszeripar inputokkal történő ellátására irányuló valamennyi ágazat is.

A szélesen értelmezett agrobizniszt a következő ágazatok alkotják:

- az *élelmiszergazdaság* (mezőgazdaság, erdészet, halászat, vadgazdálkodás, élelmiszer, ital, dohánytermékek gyártása),
- az *élelmiszergazdaság számára inputokat biztosító ellátó tevékenységek* (többek között: vegyi anyag gyártása, fémfeldolgozás, gépgyártás, berendezés gyártása, gumi, műanyag termékek gyártása, építőipar, villamosenergia, járműkereskedelem, nagykereskedelem, pénzügyi tevékenység, oktatás, állategészségügy, egyéb gazdasági szolgáltatás stb.),
- az *élelmiszergazdaság termékeit feldolgozó és forgalmazó tevékenységek* (textilgyártás, fafeldolgozás, élelmiszer kis- és nagykereskedelem, vendéglátás, szállítás, ideértve a *non-food* termékek másodlagos feldolgozását is, mint például a bútorgyártás)

1. ábra: Az agrobiznisz

Forrás: FM, Agrárközgazdasági Főosztály alapján, szerkesztette az AKI

Az agrobizniszhez tartozó gazdasági tevékenységek meghatározásakor a legrészletesebb tagolást jelentő négy számjegyes szakágazati (TEÁOR) csoportosítást vettük figyelembe. Az élelmiszergazdaságot megelőző és követő fázisokban több olyan tevékenység is akad, amelynél az adatok részletezettsége nem teszi lehetővé egy adott ágazat agrobizniszhez tartozó részének pontos

elhatárolását. Ezeknél az ágazatoknál a megfelelő arányok meghatározása az ágazati kapcsolatok mérlege¹ ún. szimmetrikus input-output tábláinak (ÁKM-táblák) segítségével történt².

A nemzetgazdaság **kibocsátása** 60 468,7 milliárd forint volt 2013-ban, amelyből **az agrobiznisz egésze 9692,4 millió forinttal, 16,1 százalékkal részesedett**. Az előző évhez képest ez 0,2 százalékpontos csökkenést jelent, ami abból fakad, hogy *az inputgyártó és forgalmazó* ágazatok kibocsátása csökkent.

Az agrobiznisz kibocsátásának legnagyobb szeletét **a mezőgazdaság és az élelmiszeripar** adja. Előbbi 2 824,6, utóbbi 2999,6 milliárd forint kibocsátással bírt 2013-ban, így együttes részesedésük a szektor teljesítményéből változatlanul **9,6 százalék** volt. Ugyancsak változatlan maradt az **élelmiszergazdaságot követő** tevékenységek kibocsátásának súlya, együttes mértékük az előző évhez hasonlóan ismét **5,0 százalék** volt. Átrendeződés történt ugyanakkor az ide tartozó tevékenységek szerepében: az élelmiszeripar nélkül számított feldolgozás aránya 0,2 százalékponttal kevesebb lett, miközben a **vendéglátásé ugyanennyivel nőtt**, az élelmiszerkereskedelem változatlansága mellett.

Az **élelmiszergazdaságot megelőző** tevékenységek – mind az alapanyagok és termelőeszközök gyártása, mind pedig azok kereskedelme – szűkültek 2013-ra. Előbbi 838,8 milliárd forintról 773,9 milliárd forintra esett vissza, ami 7,7 százalékos csökkenést jelent, utóbbi 201,6 milliárd forintról 207,2 milliárd forintra mérséklődött, ami 1,6 százalékos csökkenésnek felel meg.

Az agrobiznisz szerepe a **bruttó hozzáadott érték** alapján kedvezőtlenebb képet mutat, mint a kibocsátás szerint. **A szektor súlya 12,2 százalék volt a nemzetgazdaságon belül, vagyis a kibocsátás alapján számítottan csak mintegy háromnegyedét érte el, továbbá az előző évi 12,5 százaléktól is elmaradt** (mindenképpen meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a 2012. évi érték a korábbiakhoz képest kiemelkedően magasnak bizonyult).

A bruttó hozzáadott érték a vizsgált három fázis közül az élelmiszergazdaságot követő tevékenységeknél nőtt a legnagyobb mértékben, 12,2 százalékkal (118,6 milliárd forinttal), mely változásnak **a vendéglátás hozzáadott értékének 14,3 százalékos, valamint az élelmiszerkereskedelem 13,4 százalékos emelkedése volt a fő mozgatórugója**, de a többi élelmiszergazdaságot követő tevékenység is bővült, vagy legalábbis nem csökkent. Ezek eredőjeként **a harmadik fázis részesedése 4,1 százalékról 4,3 százalékra emelkedett**.

Az élelmiszergazdaság bruttó hozzáadott értékének súlya mérséklődött 2013-ban, az előző évi **6,9 százalék helyett 6,6 százalékos részarányt képviselt**. A mezőgazdaságot és az élelmiszeripart a bruttó hozzáadott érték tekintetében eltérő tendenciák jellemezték. Míg a mezőgazdaság hozzáadott értéke a termelői árak mérséklődésének következtében 2012 és 2013 között folyó áron 1114,2 milliárd forintról 1098,8 milliárd forintra csökkent, addig az élelmiszeriparé 518,0 milliárd forintról 560,6 milliárd forintra nőtt, vagyis **a két ágazat együttes teljesítménye növekedett**. A középső fázis ágazatainak kibocsátását és bruttó hozzáadott értékét összevetve szembeötlő az élelmiszeripar és a mezőgazdaság hozzáadott érték termelő képessége közötti különbség, amely elsősorban ágazati sajátosság. Míg **a mezőgazdaságban a kibocsátás mintegy 40 százaléka realizálódik hozzáadott értéként, addig az élelmiszeriparban 18,9 százalék ez az arány**.

Az élelmiszergazdaságot megelőző tevékenységek bruttó hozzáadott értéke folyó áron szintén csökkent. Mind az alapanyag és termelő eszközök gyártásában, mind pedig azok kereskedelmében 0,1

¹ Ágazati kapcsolatok mérlege (ÁKM): A szűkebben vett mezőgazdaság szerepét a többi nemzetgazdasági ághoz való termelési, ráfordítási és kibocsátási kapcsolatait egy-egy évben jellemző mérlegek elemzik. Magyarországon ezt az „Ágazati kapcsolatok mérlegének” (ÁKM) nevezik. Az ÁKM alkalmas a mezőgazdaság gazdasági szerepének, a nemzetgazdasági és más ágazatok viszonylatában való elemzésére. Ez módszerben egy három-mátrixos mérleg, amely egy táblázatos formában (a függőleges oszlopokban és a vízszintes sorokban) mutatja ki az egyes nemzetgazdasági ágak kibocsátásait és ráfordításait egymás kölcsönös összefüggésében, ágazatonként feltüntetve.

² Az ÁKM-táblák a TEÁOR kétszámjegyű részletezettségig mutatják be a termékek és szolgáltatások ágazatok közötti forgalmát. Azokban az esetekben, amikor e két számjegyű részletezettség nem bizonyult megfelelőnek, szakstatistikák és szakértői becslések alkalmazásával eltértünk attól. Számításaink során a rendelkezésre álló legfrissebb adatokra támaszkodtunk, így a 2012. és 2013. évi kibocsátás és bruttó hozzáadott érték adatokat, és a 2013. és 2014. évi foglalkoztatási adatokat vettük figyelembe, valamint a 2010. évi ÁKM táblákat alkalmaztuk.

százalékpontos mérséklődés következett be az előző évhez képest, így együttes arányuk a nemzetgazdaság 1,4 százalékaról 1,2 százalékra csökkent.

A nemzetgazdaság egészében foglalkoztatottak száma 4100,8 ezer fő volt 2014-ben 5,3 százalékkal magasabb, mint egy évvel korábban. **Az agrobiznisz ebből 548,1 ezer főt foglalkoztatott, mely az összes alkalmazott 13,4 százaléka. Az előző évhez viszonyítva 6,7 százalékkal emelkedett a szektor munkavállalóinak száma, vagyis meghaladta a nemzetgazdaság növekedési ütemét.**

Az egyes fázisokat tekintve az **agrobiznisz részesedését a foglalkoztatásban** a bruttó hozzáadott értéknél bemutatottakhoz hasonló arányok jellemezték mindkét vizsgált évben, legalábbis ami az agrárgazdaságot megelőző és követő tevékenységeket illeti. Az alapanyagok és termelőeszközök gyártása és kereskedelme együttesen mindkét évben az összes munkavállaló 1,2 százalékának adott munkát, amely fele-fele arányban oszlott meg a gyártás és kereskedelem között.

Az agrárgazdaságot követő tevékenységek súlya a foglalkoztatásban 4,1 százalék volt, 0,1 százalékponttal magasabb, mint egy évvel korábban. Habár az egyéb tevékenységek kivételével valamennyi ide tartozó ágazat munkavállalóinak száma emelkedett, a növekedés markáns hányada a harmadik fázison belül legnagyobb arányt képviselő **vendéglátásban** következett be, ahol 2014-ben 131,0 ezer fő munkavállaló volt alkalmazásban az előző évi 119,4 ezer fővel szemben, vagyis közel 10 százalékos bővülés történt.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma 189,6 ezer fő volt 2014-ben, az összes munkavállaló 4,6 százaléka. A korábbi évhez képest ez mintegy 5 ezer fős növekedést jelent. A mezőgazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékből és a foglalkoztatásból 4,4, valamint 4,6 százalék volt.

Az élelmiszeripar 143,0 ezer főnek adott munkát 2014-ben, ami – a nemzetgazdasági átlagot meghaladó mértékű – 9,9 százalékos bővülést jelent. Ezzel az összes alkalmazott 3,5 százalékát foglalkoztatta, amely több mint másfélszerese a bruttó hozzáadott érték alapján számított aránynak. ám elmarad a szóban forgó ágazat kibocsátás szerinti súlyától.

2. táblázat: Az agrobiznisz nemzetgazdasági jelentősége

Megnevezés	Kibocsátás				Bruttó hozzáadott érték				Foglalkoztatottak			
	millió forint		százalék		millió forint		százalék		fő		százalék	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2013	2014	2013	2014
Megelőző tevékenységek, ebből:	1 049 411	981 056	1,8	1,6	333 756	308 034	1,4	1,2	44 859	48 410	1,2	1,2
Alapanyagok és termelőeszközök gyártása	838 778	773 885	1,4	1,3	218 624	195 123	0,9	0,8	22 327	24 753	0,6	0,6
Alapanyagok és termelőeszközök kereskedelme	210 633	207 171	0,4	0,3	115 132	112 911	0,5	0,4	22 532	23 657	0,6	0,6
Mezőgazdaság és élelmiszeripar	5 627 825	5 730 967	9,5	9,5	1 632 150	1 659 433	6,9	6,6	314 781	332 646	8,1	8,1
Mezőgazdaság (benne az erdőgazdálkodás, halászat)	2 661 975	2 824 648	4,6	4,7	1 107 827	1 153 679	4,6	4,6	184 629	189 614	4,7	4,6
Élelmiszeripar	2 907 427	2 999 551	5,0	5,0	536 802	599 208	2,2	2,4	130 152	143 032	3,3	3,5
Követő tevékenységek, ebből	2 988 507	2 980 441	5,0	5,0	969 276	1 087 844	4,1	4,3	154 266	167 067	4,0	4,1
Feldolgozóipar (kivéve élelmiszeripar)	878 401	794 522	1,5	1,3	201 206	216 730	0,9	0,9	30 819	31 961	0,8	0,8
Élelmiszerkereskedelem	1 356 087	1 387 641	2,3	2,3	545 086	617 887	2,3	2,5	2 400	2 493	0,1	0,1
Vendéglátás	735 555	778 296	1,2	1,3	211 466	241 700	0,9	1,0	119 412	131 032	3,1	3,2
Egyéb tevékenységek	18 464	19 983	0,0	0,0	11 518	11 527	0,0	0,0	1 634	1 581	0,0	0,0
Agrobiznisz összesen	9 665 743	9 692 464	16,3	16,1	2 935 182	3 055 311	12,5	12,2	513 907	548 124	13,2	13,4
Nemzetgazdaság összesen	58 074 047	60 468 746	100,0	100,0	24 038 083	25 337 303	100,0	100,0	3 892 761	4 100 839	100,0	100,0

Forrás: KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

1.3. Árak alakulása

Az agrártermékek termelőiár-szintje 2010 és 2012 között növekedett, de 2013 után 2014-ben is csökkent. A 2013. évi 7,8 százalékos árszintcsökkenés után 2014-ben 6,1 százalékkal mérséklődtek a mezőgazdasági termelői árak. A csökkenés mögött elsősorban a növénytermesztés áll, mert a növényi termékek termelői árszínvonala esett 9,2 százalékkal, az élő állatok és állati termékek termelői árszínvonala csupán 1,1 százalékkal mérséklődött.

A 2010 és 2012 közötti években a mezőgazdasági termelői árak emelkedése meghaladta a ráfordítási árak emelkedésének mértékét, amely a termelők számára kedvező volt. Ez a tendencia azonban 2013-ban megtört, mert a mezőgazdasági termelői árak csökkenésével szemben a ráfordítási árak emelkedtek. A termelők árváltozásból következő jövedelemhelyezete 2014-ben sem javult, mert a 2013. évi szinthez viszonyítva a mezőgazdasági termelői árak nagyobb mértékben csökkennek, mint a ráfordítási árak.

A növényi és kertészeti termékek termelői ára a 2013. évi bőséges termés hatására az egy évvel korábbinál átlagosan 13-20 százalékkal alacsonyabb szinten mozgott 2014 első felében. Ezt követően a szintén jó 2014. évi termés miatt tovább mérséklődött az ár, jóllehet, az éves eltérés mértéke 5-10 százalékra szűkölt.

A növényi termékek közül a gabonafélék termelői ára az előző évihez képest 9, az olajosmagvaké 7 százalékkal csökkent 2014-ben.

3. táblázat: A mezőgazdasági termékek termelői árának változása az előző évhez viszonyítva (%)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Mindösszesen	16,8	19,3	15,4	-7,8	-6,1
Növények összesen	27,6	21,6	17,8	-13,7	-9,2
Gabonafélék	32,5	30,1	19,4	-19,7	-8,9
Ipari növények	11,1	33,2	14,9	-19,6	-7,6
ezen belül: olajos növények	22,1	27,7	19,2	-21,7	-6,8
Burgonya	34,2	-12,7	-8,1	64,4	-22,8
Friss zöldségek	21,9	-11,8	21,0	9,0	-2,3
Gyümölcsfélék (szőlővel)	51,3	17,1	9,6	-4,8	-18,3
Élő állatok és állati termékek	1,8	15,3	11,0	3,4	-1,1
Élő állatok	-1,4	15,0	12,4	2,0	-3,7
Vágómarha	8,8	42,3	3,1	-19,9	-3,9
Vágósertés	-6,0	9,8	18,9	2,5	-2,9
Vágóbaromfi	1,0	15,5	9,1	6,1	-5,1
Állati termékek	10,1	16,0	8,1	6,6	4,6
Tej	13,6	19,8	0,8	11,8	6,0
Tyúktojás, étkezési	-0,2	1,5	38,3	-11,0	-3,4

Forrás: KSH

A túlkínálat jellemezte a gabonafélék piacát 2014-ben, ugyanis a 2014/2015. évi már a második szezon, amikor rekordtermés került a tárolókba világszerte. Az előző gazdasági évről áthozott bőséges készletek, a példátlan kibocsátás és a visszafogottabb világpiaci forgalom következtében a terményárak – a fogyasztás dinamikus növekedése ellenére – tovább gyengültek 2014-ben.

Magyarországon, a *Budapesti Értéktőzsde (BÉT) árupiaci szekciójában* a malmi búza jegyzésének trendje jelentősen különbözött a chicagóitól (CME/CBOT) és a párizsitól (Euronext/MATIF) egyaránt, miközben a takarmánykukoricáé inkább a chicagói tendenciájára változott. Az ótermésű malmi búza legközelebbi határidőre szóló jegyzése a 2014. január-április közötti időszakban 5 százalékkal 58 ezer forint/tonnára kúszott, majd a május eleji terminváltáskor³ 52 ezer forint/tonnára esett. Ezt követően már csak az újtermésű búzára lehetett szerződést kötni a BÉT-en, és a jó hazai és globális terméskilátások következtében 46 ezer forint/tonnáig – 5-7 százalékkal a takarmánykukorica jegyzése alá – zuhant a kurzus július elejére. A betakarítással bővülő kínálat csak átmenetileg mérsékelte a **malmi búza jegyzését**, az árcsökkenő hatást hamar felülírták a betakarított termés minősége körüli problémák, így a jegyzés **50 ezer forint/tonnára erősödött és ott stabilizálódott szeptembertől**. Az ótermésű takarmánykukorica jegyzése 45-53 ezer forint/tonna

³ terminváltás: lejáratváltás – határidős ügyleteknél az új határidő, amelyre kötni lehet

tartományban mozgott a BÉT-en 2014 első félévében, ezt követően már csak az új terméssel kereskedhettek a befektetők, a réginél 10 százalékkal alacsonyabb áron. **A kukorica kurzusa további 22 százalékkal 35 ezer forint/tonnára gyengült október elejéig, majd a világpiaci árat követve közel 42 ezer forint/tonna szinten zárta az esztendőt.**

A fizikai piacon a búza éves termelői ára – a szűkös malmi minőségű tételek felértékelődése miatt – a 2013. évihez képest 12,5 százalékkal **48 400 forint/tonnára emelkedett 2014-ben.** A takarmánygabonák túlkínálata ugyanakkor 14 százalékos áresést eredményezett a takarmánykukorica piacán. A búza termelői ára az újtermés megjelenésével 46 000 forint/tonnára zuhant júliusban, **majd 50 500 forintra visszakorrigált decemberre.** A **takarmánykukorica** termelői ára **36 100 forint/tonnára csökkent októberre,** a betakarítás befejezését követően azonban mérsékelten emelkedett. A terményt **decemberben tonnánként 43 600 forintért** lehetett beszerezni a fizikai piacon.

Az árutőzsdéken az olajosmagvak és származékainak jegyzése – a gabonafélékhez hasonlóan – a rekord szintű globális kibocsátás miatt számottevően csökkent 2014-ben.

Magyarországon a **repcemag** fronthavi⁴ jegyzésének trendje jelentősen eltért a párizsitól 2014-ben. Az év első két hónapjában 105, majd májusig 103 ezer forint/tonna szinten stagnált a termény kurzusa a BÉT árupiaci szekciójában. A repcemag tőzsdei jegyzése a bőséges európai és hazai terméskilátások hatására intenzíven esett májustól, a legalacsonyabb szintjét augusztus közepén érte el, ekkor tonnánként 87 ezer forintért lehetett a terményre ügyletet kötni (2014. szeptemberi szállításra). A csökkenés mértéke az április-augusztus közötti időszakban 16 százalék volt. Októbertől a napraforgómag és -olaj hazai és nemzetközi árának emelkedése gyakorolt pozitív hatást a repcemag kurzusára, amely ismét **100 ezer forint/tonna fölé emelkedett az év végére.**

A BÉT-en a **napraforgómag** legközelebbi lejáratra szóló jegyzése 105 ezer forint/tonna csúcsra tört február végén, reagálva a mag és az olaj ukrainai exportárának emelkedésére, amit a hrivnya gyengülése váltott ki. Ezt követően már csak a 2014. évben betakarított terméssel kereskedhettek a pénzügyi befektetők a BÉT-en, amelyet 97-99 ezer forint/tonnára értékeltek a tavaszi hónapokban. Magyarországra is begyűrűzött az olajosmagok világpiaci árának csökkenése 2014 nyarán. A napraforgómag globális terméséről szóló biztató kilátások mérsékeltek a termény fronthavi jegyzését a BÉT-en júniusban, amit az újtermésű olajmagok folyamatos piacra lépése erősített. A napraforgómag kurzusa szeptember elején 82,5 ezer forint/tonnával érte el a legalacsonyabb szintjét. Az utolsó negyedévben a napraforgómag hazai jegyzése – követve a mag és az olaj fekete-tengeri exportárának trendjét – **103 ezer forint/tonnára nőtt az év végére.**

A rekordtermés hatására a repcemag és a napraforgómag termelői ára az előző évi alá süllyedt 2014-ben. A repcemag éves tonnánkénti ára 102 ezer (-10%), a napraforgómagé 96 ezer forint/tonna (-4 %) volt.

A zöldségfélék termelői ára 2,3 százalékkal csökkent 2014-ben az előző esztendőhöz képest. Nagyobb mértékű áresést a fejes káposzta (-25%) esetében tapasztalhattunk, emellett a sárgarépa (-9%), a vöröshagyma, és a csemegekukorica (-7%) és az uborka (-6%) termelői ára is mérséklődött. A paradicsom éves átlagára ezzel szemben 11 százalékkal emelkedett. A zöldségfélék a szokásosnál korábban jelentek meg a kínálatban 2014-ben. A belvíz, illetve a sok csapadék több helyen akadályozta a betakarítást. Emellett az oroszországi importtilalomnak kettős hatása volt, adott termékeket augusztustól a megszokott piacon nem lehetett elhelyezni, valamint az Oroszországból kiszoruló uniós áru az európai piacon túlkínálatot és árcsökkenést eredményezett.

A gyümölcsfélék termelői ára 18 százalékkal csökkent 2014-ben a 2013. évihez viszonyítva. A gyümölcsfélék közül a legnagyobb részarányt kitevő alma ára 21 százalékkal esett, a meggyféléké (cseresznyével) 45 százalékkal zuhant. A magas készletek, és a vezető uniós termelő országokban a bőséges meggytermés túlkínálathoz vezetett, amit tovább tetézett, hogy visszaesett a németországi

⁴ fronthavi: a legközelebbi lejáratú

fogyasztás. Az átlagosnál kisebb mértékben (-12%) csökkent a szilva (ringlót is beleértve) és a szamóca ára (-8%). Ezzel szemben az őszibarack és a körte ára 11, illetve 27 százalékkal emelkedett.

A burgonya termelői ára 2014-ben 22,8 százalékkal maradt el az előző évi árszinttől az egész Európára, illetve Magyarországra jellemző kínálat-növekedés miatt. A burgonya ára a 2013. évi gyenge termés hatására az év első négy hónapjában magasabb szinten mozgott, mint 2013 azonos időszakában, a csúcspontját májusban érte el (94,5 forint/kg), ami azonban csaknem 30 százalékkal alacsonyabb volt a 2013. májusi árhoz képest. A kínálat bővülésével 2014 novemberére kilogrammonként 40 forintra csökkent a burgonya ára.

4. táblázat: Néhány fontosabb termék termelői ára, 2014 (forint)

	ezer forint/tonna				forint/kg			forint/liter	forint/db
	búza	kukorica	napraforgó	repce	vágósertés	vágóbaromfi	vágómarha	Nyers tehéntej	Étkezési tyúktojás
Január	52,7	44,5	80,8	111,9	377,9	313,1	393,3	112,2	18,4
Február	53,9	46,5	106,1	118,3	383,3	315,3	430,8	114,0	19,4
Március	54,5	48,4	105,3	127,3	379,2	310,5	412,6	112,2	19,4
Április	56,1	51,1	105,9	113,1	389,7	324,1	433,0	109,3	18,9
Május	56,7	49,2	105,8	123,4	397,3	325,1	455,1	107,2	18,6
Június	50,4	48,6	105,0	105,6	418,4	326,2	449,1	104,5	17,8
Július	46,0	48,1	102,6	101,2	421,3	327,4	428,9	102,4	17,3
Augusztus	47,8	49,0	122,8	98,6	413,4	329,6	422,8	101,7	16,9
Szeptember	48,1	41,0	89,1	104,2	406,3	323,2	387,2	103,1	17,7
Október	48,7	36,1	97,5	101,7	360,9	320,8	373,5	100,9	18,9
November	48,2	38,0	95,1	99,2	355,2	306,9	362,0	100,9	19,9
December	50,5	43,6	98,1	97,9	339,4	308,1	403,6	100,9	21,2

Forrás: KSH

A vágóállatok közül 2014-ben a vágómarha ára 3,9 százalékkal, a vágósertésé 2,9 százalékkal, a vágóbaromfié 5,1 százalékkal csökkent az előző évihez képest.

A vágómarha felvásárlási ára az év első két hónapjában 10,5 százalékkal volt alacsonyabb, mint 2013 azonos időszakában, majd az áprilistól augusztusig tartó időszakban – kivéve a júliust – az előző évi átlagár fölé emelkedett. Az év utolsó harmadában a vágómarha termelői ára 7–12 százalék közötti mértékben maradt el az egy évvel korábbi átlagártól. Éves szinten 413 forintot kaptak a termelők a vágómarháért kilogrammonként. A vágómarha iránt visszafogottabb volt a külpiazi kereslet, elsősorban a törökországi importkorlátozás miatt. Nőtt a szarvasmarhavágás, ugyanakkor az élő szarvasmarha és a marhahús exportja egyaránt esett, ami a vágómarha termelői árának csökkenését okozta.

A vágósertés felvásárlási ára január és április között 1-4 százalékkal maradt el az előző év hasonlóidőszakának árszintjétől. A vágóhidak a májustól júliusig terjedő időszakban 3-7 százalékkal magasabb áron vásárolták a vágósertéseket, mint egy évvel korábban, a legmagasabb ár (421 forint/kg) júliusban volt. Az év utolsó négy hónapjában 7-12 százalékkal csökkent a vágósertés ára 2013 azonos hónapjaihoz viszonyítva. Éves szinten 387 forintot fizettek kilogrammonként az élő sertésért. A magyarországi sertésárak alakulása, az előző évekhez hasonlóan, 2014-ben is követte az uniós árak tendenciáját. A sertésárak csökkenésében meghatározó az orosz importtilalom közvetett hatása (a sertéshús esetében az afrikai sertéspestisre hivatkozva a többi terméknél korábban 2014. februárban vezetett be embargót Oroszország), ugyanis az EU belső piacán maradó többletárú jelentős árscsökkenést okoz. Az embargó hatása megkétszerezte 2014 augusztusától jelentkezőt, akkor jelentős csökkenésnek indultak az árak (a 2014. júliusi 421,- Ft/kg-ról decemberre 339,- Ft/kg-ra estek a termelői árak).

A vágóbaromfi felvásárlási ára, elsősorban a takarmányárak mérséklődése miatt, 5,1 százalékkal maradt el 2014-ben a 2013. évi átlagártól. A szezonálisnak megfelelően a vágóbaromfi átlagára augusztusban volt a legmagasabb (330 forint/kg), majd a takarmánygabonák kínálatának bővülése és

árának csökkenése a vágóbaromfi árának mérséklődését okozta. Éves szinten 320 forintot kaptak kilogrammonként a termelők az élő baromfiért. A vágócsirke ára 2014-ben jellemzően a 270-280,- Ft/kg sávban ingadozott, majd az év utolsó két hónapjában mérséklődött, decemberben 264,- Ft/kg árat kaptak a termelők (élősúlyban). 2014-ben összességében 6,0 százalékkal 275,- Ft/kg-ra mérséklődött a vágócsirke termelői ára.

A tej felvásárlási ára 2014 első kilenc hónapjában meghaladta, majd ezt követően elmaradt az egy évvel korábbtól. A tendenciát tekintve az ár január és február között 1,6 százalékkal 114 forintos történelmi csúcsra nőtt, októberig azonban 11,4 százalékkal 101 forintra csökkent, majd az év utolsó három hónapjában 101 forinton stagnált literenként. Összességében 2014-ben a rekord szintű (106 forint/liter) felvásárlási ár 6 százalékkal volt magasabb a 2013. évinél. A tej felvásárlási árának emelkedését az élénk belpiaci kereslet tette lehetővé. A magyarországi nyerstej kivitel szempontjából meghatározó olaszországi azonnali (spot) piaci árak csökkentek, amit csak kismértékben tudott a forint euróval szembeni gyengülése ellensúlyozni. Az alacsonyabb exportárak ellenére a nyerstej kivitele 3 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbit.

A tojás ára egész évben alacsony volt és nem változott számottevően 2014-ben az előző évihez viszonyítva. A tojás ára októbertől mérsékeltén növekedett, de a termelői ár (18 forint/db) az önköltségi ár alatt maradt egész évben.

A mezőgazdasági termelés ráfordítási árszintje 2014-ben alacsonyabb volt, mint 2013-ban. A mezőgazdasági termelés ráfordítási árai 2,9 százalékkal csökkentek, ami a folyó termelő-felhasználás árszínvonalának 3,6 százalékos csökkenéséből és a mezőgazdasági beruházások árszínvonalának 2,1 százalékos növekedéséből tevődött össze.

5. táblázat: A mezőgazdasági ráfordítások árindexei (%)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Mezőgazdasági ráfordítások árindexei	104,4	112,9	106,8	102,1	97,1
Folyó termelő-felhasználás	104,6	114,7	107,3	102,2	96,4
- Vetőmagok	102,1	112,9	105,9	103,3	102,0
- Energia	115,0	112,9	106,5	97,7	96,3
- Műtrágya	89,1	123,6	110,9	95,9	96,1
- Növényvédő szerek	101,7	99,4	108,3	103,0	101,6
- Takarmány	107,1	127,6	109,2	105,3	89,4
- Gépek fenntartása és javítása	103,6	102,3	103,8	101,9	101,0
- Épületek fenntartása és javítása	102,1	101,5	101,9	101,5	101,9
- Állatgyógyászati készítmények	104,5	102,2	104,7	104,9	101,3
- Egyéb költségek	103,4	102,2	103,3	107,1	102,4
Mezőgazdasági beruházások	103,2	99,2	102,4	101,6	102,1
- Gépek	104,8	97,3	102,9	101,4	102,6
- Épületek	100,8	102,1	101,8	101,7	102,0
Agrárrolló	111,9	105,7	108,1	90,3	96,7

Forrás: KSH

A folyó termelő-felhasználáson belül a takarmányárak csökkentek a legnagyobb mértékben 2014-ben, ezen belül az egyszerű takarmányok ára 12,8 százalékkal, a keveréktakarmányoké 9,4 százalékkal. A takarmányok ára 2014 első negyedévében csökkent leginkább (-16,9 százalék), az előző év azonos időszakához mérten, majd fokozatosan mérséklődött az eltérés, és az utolsó negyedévben már csak 4,4 százalékkal volt alacsonyabb, mint 2013 negyedik negyedévében.

Az energia és a műtrágya ára is alacsonyabb volt 2014-ben, mint egy évvel korábban. A mezőgazdasági felhasználású energia ára átlagosan 3,7 százalékkal maradt el a 2013. évitől, ezen belül az elektromos áram és a fűtőanyag ára erősen (6,7, illetve 8,0 százalékkal), az üzemanyagok és a kenőanyagok ára mérsékeltén (2,2, illetve 1,6 százalékkal) csökkent. A műtrágyák ára a 2013. évi 4,1 százalékos csökkenés után 2014-ben további 3,9 százalékkal mérséklődött. Az egyszerű műtrágyák ára 1,6 százalékkal, az összetett és kevert műtrágyák ára 8,8 százalékkal alacsonyabb volt, mint 2013-ban.

A vetőmagok áremelkedése mérsékelt, 2,0 százalék volt 2014-ben, és a növényvédő szerek ára is mindössze 1,6 százalékkal emelkedett.

A beruházásokon belül a gépek áremelkedése erősebb volt, mint az épület beruházásoké, de a gépek körében nagy különbségek mutatkoznak. A szállító eszközök ára 3,5 százalékkal, a szántóföldi gépek és eszközök ára 1,8 százalékkal volt magasabb, mint 2013-ban, ezen belül a majorsági gépek és berendezések

ára 7 százalékkal emelkedett, míg a talajművelés, vetés és növényápolás gépeinek ára 2,6 százalékkal alacsonyabb szinten alakult.

Az agrárolló értéke 2014-ben 96,7 százalék volt – mivel 2013-hoz viszonyítva a mezőgazdasági termelői árak nagyobb mértékben csökkentek, mint a ráfordítások ára. Ez azt jelenti, hogy *2014-ben a termelők árváltozásból következő jövedelemhelyzete kedvezőtlenebb volt, mint 2013-ban.* Fontos azonban megjegyezni, hogy *az agrárolló csak a mezőgazdasági termelői árak és a termeléshez felhasznált inputok árváltozásának viszonyát mutatja. Az árak alakulása mellett a mezőgazdaság jövedelmezőségére számos egyéb tényező is hatással van, mint például a termés- és ráfordítás mennyiség, a mezőgazdasági termelő által kapott támogatások, vagy a ráfordítási árak között nem szereplő, de a termeléshez kapcsolódó kiadások* (pl. hitelkamat, földbérleti díj).

2. Ágazati erőforrások

2.1. A termőföld

Az új földforgalmi törvény első éve, az új szabályozás leglényegesebb elemei

A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: Földforgalmi törvény) 2013. december 15-én lépett hatályba, legfontosabb rendelkezései azonban csak a 2014. év folyamán, fokozatosan léptek hatályba, a jogalkotó szándéka ugyanis az volt, hogy kellő időt adjon a 2013 nyarán elfogadott törvény alkalmazásához való felkészülésre. A hatályba lépés legfontosabb lépcsőfokai:

- **2013. december 15-én** hatályba léptek *az alapvető fogalmak* (köztük a *föld, földműves, mezőgazdasági termelőszerkezet* fogalma) és az *előhaszonbérleti jogra* vonatkozó rendelkezések;
- **2014. január 1-jén** léptek hatályba a *birtokmaximum és a kedvezményes birtokmaximum szabályai*, mely szerint földműves és mezőgazdasági termelőszerkezet legfeljebb 1200 hektárt birtokolhat /nem csak tulajdonjog/, amely a törvény által meghatározott célok esetén legfeljebb 1800 hektár lehet, valamint hogy haszonélvezeti jogot, illetve a használat jogát maximum 20 évre lehet alapítani;
- **2014. március 1-jén** léptek hatályba *az elővásárlási joggal kapcsolatos rendelkezések* és az a szabály, hogy földtulajdon átruházása csak biztonsági kellékekkel /ezeket külön rendelet határozza meg/ rendelkező papír felhasználásával foglalható írásba;
- **2014. május 1-jén** hatályba léptek a *földszerzésre, földszerzési maximumra vonatkozó rendelkezések* (eszerint földműves, vagy az átruházással közeli hozzátartozótól szerző nem földműves magánszemély 300 hektárig szerezhet tulajdonjogot), valamint a földtulajdon és földhasználati jogosultság megszerzésének hatósági engedélyezési rendszere, amellyel az új földforgalmi szabályozás teljessé vált.

Magyarország az európai uniós csatlakozáskor vállalta, hogy tíz éves átmeneti időszakot követően földügyi szabályozását összhangba hozza a letelepedés szabadságából és a tőke szabad áramlásából eredő uniós vívmányokkal. A Földforgalmi törvény megalkotásával ezen uniós kötelezettségvállalásának eleget tett, ugyanakkor a szabályozás által meghatározott földműves és mezőgazdasági termelőszerkezet fogalmak bevezetésével azt is biztosította, hogy a földek feletti rendelkezési jogot, illetve a földhasználati jogosultságot a ténylegesen gazdálkodni kész és képes személyek, illetve szervezetek szerezhessék meg. Ennek megfelelően jogi személy – a Földforgalmi törvényben meghatározott esetek kivételével – a föld tulajdonjogát nem szerezheti meg.

Az új szabályozás a földtulajdon- és haszonbérleti jog átruházásánál a föld megművelésére kész és képes mezőgazdasági gazdálkodókat részesíti előnyben. Emellett a törvény kialakítása során olyan szerzési korlátokat épített be a rendszerbe, amelyek ágazati struktúrapolitikai célokat is szolgálnak. Adás-vételnél, illetve haszonbérleti szerződésnél a rangsorolt elővásárlási jogok rendszere, elősegíti az élet-, és versenyképes, önállóan fejlődni tudó mezőgazdasági üzemek kialakítását, az elaprózódott kisbirtokok fokozatos megszűnését, illetve megakadályozza a nagybirtokrendszer kialakulását. Az új földügyi szabályozás célja tehát a földnek a helyben lakó földművelő gazdák tulajdonába és használatába kerülése, a bel- és külföldi spekulánsok kiszűrése, valamint a föld nemzeti hatáskörben tartása, amelynek elősegítése érdekében számos garanciális eszköz került megalkotásra.

Az új szabályozás értelmében a megyei földhivatalok önálló nyilvántartást vezetnek a földművesekről, a mezőgazdasági termelőszerkezetekről, valamint a mezőgazdasági üzemközpontokról és 2014. május 1-jétől földtulajdon adás-vétele is csak a megyei földhivatalok hatósági jóváhagyásával történhet. A föld használati-jogosultság megszerzése is hatósági jóváhagyáshoz kötött, amely jóváhagyás megadása a járási földhivatalok feladata.

Az új földforgalmi szabályozás első évének gyakorlati tapasztalatai alapján elmondhatjuk, hogy a jogalkotó célkitűzéseit a törvény megvalósította, hatékony és eredményes eszköze lett a földspekuláció elleni harcnak, valamint a törvény preambulumban kifejezésre juttatott agrárpolitikai célkitűzésekkel összhangban befolyásolja a földforgalmat.

A Földforgalmi törvény kapcsán az Európai Bizottság a törvényben található szerzési korlátozások és tilalmak uniós joggal való összeegyeztethetősége kérdésében, csakúgy mint Lettország, Litvánia,

Szlovákia, Románia és Bulgária esetében, Magyarországgal szemben is kötelezettségszegési eljárást kezdeményezett.

2.1.1. Földhasználat, birtokszerkezet, földvédelem

Földhasználat

A mezőgazdasági terület 2012-ben kezdődött növekedése 2014-ben is folytatódott, nagysága 2014-ben **5346,3** ezer hektár volt, **6 ezer** hektárral több, mint az előző évben. A növekedés alapvetően a szántóterület és a gyepterület bővülésének köszönhető. A szántóterületek nagysága enyhén, de évek óta tartó növekedést mutat, a gyepterület 2013-ban kezdett gyarapodni. A gyümölcsösökkel borított terület enyhén növekedett, míg a szőlő és a konyhakert területe minimális mértékben csökkent.

A mezőgazdasági terület a szántóterület bővülésének köszönhetően több éves összehasonlításban is növekedett, ugyanakkor a többi művelési ág területe enyhén mérséklődött. 2010 és 2014 között a mezőgazdasági terület 3,6 ezer hektárral, ezen belül szántóterület 9,2 ezer hektárral nőtt, a többi művelési ág területe ugyanakkor 1-2 ezer hektár közötti mértékben csökkent.

6. táblázat: A mezőgazdasági földhasználat művelési ágak szerinti nagysága (ezer hektár)

	2010	2011	2012	2013	2014
Szántó	4 322,1	4 322,3	4 323,6	4 325,7	4 331,3
Konyhakert	81,5	81,5	81,3	80,9	80,3
Gyümölcsös	93,7	92,4	92,6	92,2	92,6
Szőlő	82,8	82,1	81,6	82,0	81,2
Gyep	762,6	758,9	758,9	759,1	760,9
Összes:	5 342,7	5 337,2	5 338,0	5 340,0	5 346,3

Forrás: KSH alapján

Az egyéni gazdaságok által használt mezőgazdasági terület nagyságának 2012-óta tartó emelkedése 2014-ben is jelentős volt, ennek köszönhetően 2010 óta érdemi növekedés figyelhető meg a gazdálkodási forma földhasználatában. Az egyéni gazdaságok mezőgazdasági területe 2014-ben az előző évhez viszonyítva 70,8 ezer hektárral, 2010 óta pedig 156,7 ezer hektárral nőtt. Mindez elsősorban a szántó és a gyepterület bővülésének köszönhető, de több éves összehasonlításban a szőlő, a gyümölcsös, és a konyhakert területe is érdemben bővült.

Ezzel szemben a gazdasági szervezetek által művelt mezőgazdasági terület csökkenést mutat. A gazdasági szervezetek mezőgazdasági területe 2014-ben az előző évtől 36,5 ezer hektárral, a 2010. évtől 73,3 ezer hektárral maradt el. A csökkenés alapvetően a szántó, és kismértékben a gyepterület alakulásának tudható be.

7. táblázat: A használt földterület nagysága 2014-ben művelési ágak és gazdálkodási formák szerint (ezer hektár)

	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Gazdaságra nem azonosítható terület	Összesen
Mezőgazdasági terület, ebből	2 085,3	2 670,9	590,1	5 346,3
- szántó	1 779,8	2 171,4	380,0	4 331,3
- konyhakert	0,0	36,8	43,5	80,3
- gyümölcsös	21,4	63,4	7,8	92,6
- szőlő	13,9	52,4	14,9	81,2
- gyep	270,2	346,8	143,9	760,9

Forrás: KSH alapján

Ennek eredményeképpen 2014-ben a mezőgazdasági terület felét (50,0 százalékát) egyéni gazdaságok, 39,0 százalékát gazdasági szervezetek művelték, míg 11,0 százalék a gazdaságra nem azonosítható terület. Az egyéni gazdaságok részesedése az összes területből a szőlő és a gyümölcsös esetében mintegy kétharmad, de a szántóterületek felét is ők használják. A gazdasági szervezetek részesedése a szántó és a gyepterület esetében a legmagasabb.

A földhasználati nyilvántartás az ország 5,9 millió hektár – erdő művelési ág nélküli – termőterületéből 5,4 millió hektárra vonatkozóan tartalmaz adatokat, mely 92 százalékos fedettséget jelent. A fedettség tekintetében az előző évhez képest 3 százalékos csökkenés az előző időszak 3

százalékos emelkedése után következett be. A csökkenés oka valószínűsíthetően az osztatlan közös tulajdonú földrésztelkek jogszerű földhasználati viszonyainak megteremtése, továbbá az új szerződések hatósági jóváhagyásának időigénye, mely a lejárt szerződések esetén az újabb földhasználati szerződések alapján történő használat bejelentésének az alapja.

2014. évben tovább folytatódott a földhasználati nyilvántartás szolgáltató szerepének és informatikai hátterének erősítése és a megváltozott jogszabályi feltételekhez igazított továbbfejlesztése. A korábbi nagyarányú emelkedést követően 2014-ben 300.884 földhasználati bejelentés érkezett a földhivatalokhoz, mely az előző évi bejelentések számának mintegy 39 százaléka. A csökkenés az új földforgalmi szabályok hatályba lépését megelőzően erősen megélénkült földpiac kiegészítőjének tudható be.

8. táblázat: A földhasználat megoszlása a különböző szektorok között

Bejegyzett földhasználók	A bejegyzett földhasználatot érintett földrészek								átlagos gazdasági méret földhasználó típusok szerint (ha)	
	száma (fő)		területnagyság (ha)		száma (db)		átlagméret (ha)			
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015		
Magánszemély	488 918	485 879	3 471 336	3 443 176	1 902 689	1 885 526	1,82	1,83	7,1	7,1
Magánszemélyen kívüli egyéb jogalanyok, ebből:										
- gazdálkodó szervezetek (pld. gazdasági társaságok és szövetkezetek)	10 718	10 207	2 683 569	2 496 473	419 309	398 909	6,40	6,26	250	245
- egyebek (pld. önkormányzat,nemzeti park igazgatóságok)	3 931	3 897	227 885	231 773	92 558	90 653	2,5	2,56	58	59
Összesen:	503 567	499 983	6 382 790	6 171 421	2 414 556	2 375 088

Forrás: Földhasználati nyilvántartás adatai, FM, 2015. február 27.

A földhasználók körében és a birtokstruktúrában az előző évhez képest jelentős változás nem tapasztalható, ugyanakkor a gazdálkodó szervezetek által használt föld mennyisége és átlagos birtokmérete további csökkenő trendet mutat, a hatályos jogszabály szerinti birtokmaximum hatására.

Tekintettel arra, hogy az új Földforgalmi törvény termőföldekre már nem ismeri az úgynevezett haszonkölcsön fogalmát, ezért a mező- és erdőgazdasági földekre kötött haszonkölcsön szerződések tömege szűnt, illetve szűnik meg, amit a 9. táblázat adatai is alátámasztanak. Ezzel szemben a haszonbérlet és a szívességi használat földhasználati jogcímei növekvő tendenciát mutatnak a magánszemélyek szerződési viszonyaiban.

9. táblázat: A földhasználat jogcímei és földhasználók típusa szerinti megoszlása (hektár)

	magánszemély		szövetkezetek		gazdasági társaságok		egyéb		Összesen:	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
saját tulajdon	1 641 950	1 660 558	4 298	3 624	124 014	126 133	71 679	71 043	1 841 941	1 861 359
szívességi használat	360 709	377 386	1 682	1 531	35 244	34 036	2 841	2 528	400 476	415 481
haszonbérlet	828 955	856 580	220 479	166 563	1 637 255	1 583 232	27 622	23 941	2 714 311	2 630 317
haszonkölcsön	104 552	41 522	1 767	605	62 133	22 412	2 421	1 429	170 873	65 968
egyéb	535 170	511 989	16 042	13 323	580 655	554 631	123 189	133 484	1 255 189	1 213 427
Összesen:	3 471 336	3 443 175	244 268	184 670	2 439 301	2 311 803	227 885	231 773	6 382 790	6 171 421

Forrás: Földhasználati nyilvántartás adatai, FM, 2015. február

Részarány-földtulajdon kiadása

2014-ben 855-tel csökkent a részarány-tulajdonosok száma, ugyanakkor 185 hektárral nőtt a kiadatlan részarány-tulajdon. Emellett 233 hektárral csökkent a művelés alól kivett, tulajdoni rendezésre váró terület.

Fentiek alapján további 22 985 hektár termőföld és 8307 hektár művelés alól kivett terület jogállásának rendezése maradt hátra.

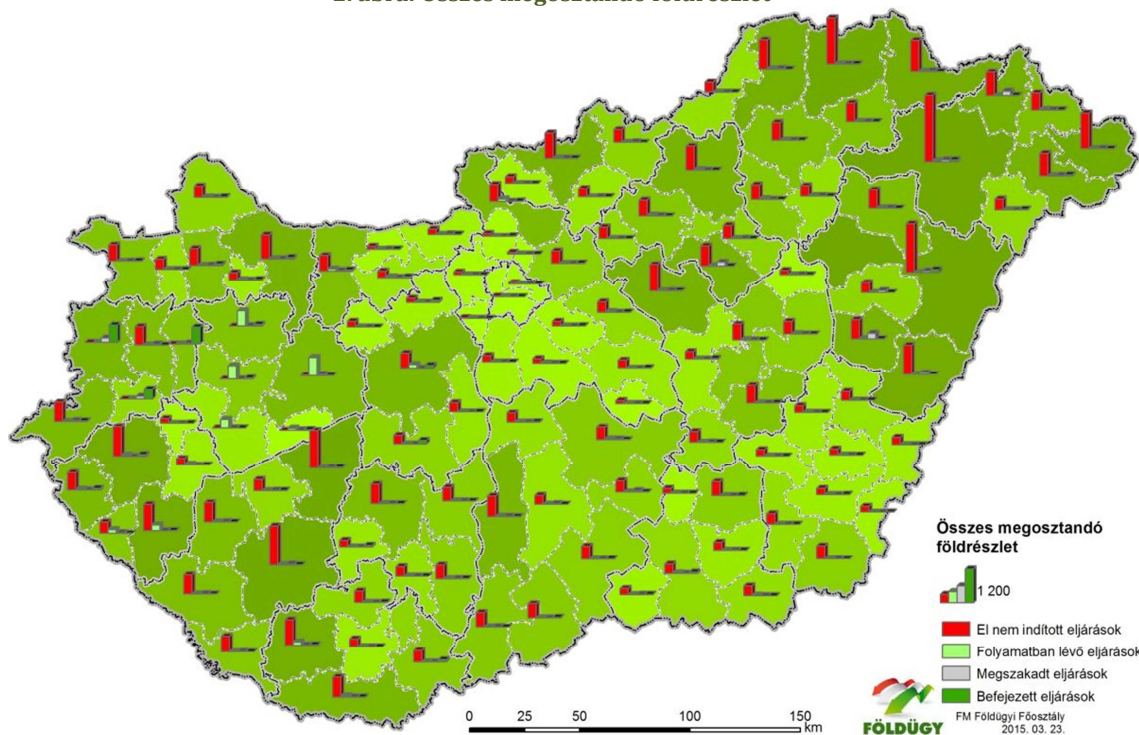
Az osztatlan közös tulajdonok megszüntetése

A részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetésére az elmúlt években teszt jelleggel került sor Vas megyében, ami 2014-ben sikeresen fejeződött be.

A pilot feladatra kijelölt Vas megyében a 2012. évi költségvetésben biztosított 500 millió forintos pénzügyi keret négy járási hivatal területén (a Celldömölki, a Kőszegi, a Szombathelyi és a Vasvári Járás), 112 településen került felhasználásra. A jelenleg hatályos jogszabályi előírások alapján, a földhivatalok mellett földmérő vállalkozók és jogi szolgáltatók bevonásával folyt a munka. A négy járás területén összesen 25 004 hektáron, 1894 földrészlet megosztására került sor.

A Vas megyei pilot-projekt, valamint a soron kívüli eljárásokkal érintett megyei földhivatalok tapasztalatai alapján, a tulajdoni hányadok önálló ingatlanná alakítására irányuló eljárás jogszabályi feltételeinek pontosításával és egyszerűsítésével a részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetését a 374/2014. (XII. 31.) Korm. rendelet felgyorsítja és gazdaságosabbá teszi a folyamatot. Az új rendelet 2015. január 8-án lépett hatályba, így országos szinten megkezdődhetett a közös tulajdonok megosztása. A projektben közel 64 ezer, összesen 950 ezer hektár területű földrészlet, és mintegy 300 ezer kérelmező érintett (2015 márciusában indult az I., júniusban a II. ütem).

2. ábra: Összes megosztandó földrészlet

Forrás: FM Földügyi Főosztály, 2015. március 23.

Földvédelmi adatok

A termőföld más célú igénybevétele az utóbbi években hektikusan alakul, tendencia nem állapítható meg. 2014-ben az azt megelőző 70 százalékos igénynövekedés után a más célú hasznosítás 40 százalékkal csökkent, mindössze 1355 hektárt tett ki. A termőföld védelme szempontjából ez kedvező.

10. táblázat: Az elmúlt hat évben igénybevett területek adatai (hektár)

Igénybevétel célja	2009	2010	2011	2012	2013	2014
bányászati beruházások	350	234	332	166	234	161
ipari beruházások	280	400	312	241	419	270
kereskedelmi és	532	259	241	285	171	84

szolgáltatási célú beruházások						
mezőgazdasági célú beruházások	189	410	233	175	189	160
lakóház és kapcsolódó beruházások	101	150	163	71	61	65
infrastrukturális létesítmények	131	467	153	75	143	105
anyag-nyerőhely	320	211	133	54	323	380
talaj-, természet, táj- és vízvédelmi létesítmények	332	53	96	140	254	26
szociális intézmény, egészségügyi és sportlétesítmény	25	40	33	41	12	76
hulladékgazdálkodási létesítmények	11	78	28	22	3	3
belterületbe vonás	373	0	1	13	4	3
egyéb	807	20	13	17	1	24
Összesen	3 451	2 322	1 738	1 300	2 220	1 355

Forrás: Földhivatalok

Határszemle (termőföld-hasznosítás)

Az elmúlt évekhez hasonlóan 2014-ben is az erdő nélküli termőföldterületek 10 százalékát érintette a határszemle. A komplex határszemlék során a hasznosítási kötelezettség ellenőrzésén felül a beruházási célterületeken a mellékhasznosítás, illetve az ideiglenes hasznosítási kötelezettség teljesítésének az ellenőrzése is megtörtént.

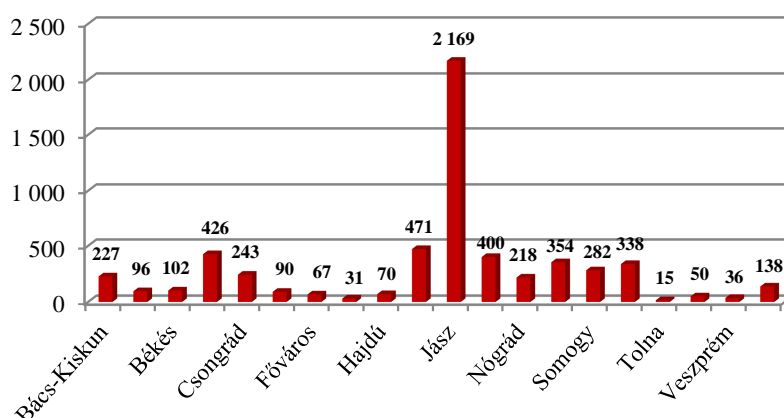
A határszemle-ellenőrzések számszaki adatai az alábbiak:

- 2014. évi határszemlén ellenőrzött terület nagysága: 724.096 ha (12,3 %)
- hasznosítatlanul talált terület: 5824 ha
- művelési ág eltérés: 8087 ha
- termőföld engedély nélküli más célú hasznosítása: 64 ha

Hasznosítatlan terület

A 2014. évi határszemle ellenőrzések során a földügyi szakterület összesen 5824 hektáron állapította meg a hasznosítási kötelezettség elmulasztását, mely terület 3898 földrészletet érintett.

3. ábra: A hasznosítatlan területek nagysága megyei bontásban a 2014. évi határszemle alapján, (hektár)

Forrás: határszemle jelentés, 2014

A hasznosítatlan területek nagyságának alakulását sok tényező befolyásolja, többek között a megye földrajzi fekvése, gazdasága, infrastruktúrája, mezőgazdaságának helyzete, illetve a helyi szociális és társadalmi viszonyok.

A hasznosítatlan területekkel kapcsolatos tapasztalatok – a fenti tényezők miatt – az ország különböző területein igen eltérők. Általánosságban azonban elmondható, hogy a hasznosítási

kötelezettség elmulasztását gyakran észlelték osztatlan közös tulajdonban lévő földrészek esetében, illetőleg szerény termőhelyi adottságú területeken és a kiöregedett ültetvényeken. A hasznosítási kötelezettség teljesítési készségét sok esetben befolyásolja a birtokszerkezet is.

A rendszeres ellenőrzések, a hatósági jelenlét, illetőleg a megfelelő tájékoztatás eredményeként a jogkövető magatartás folyamatosan javuló tendenciát mutat.

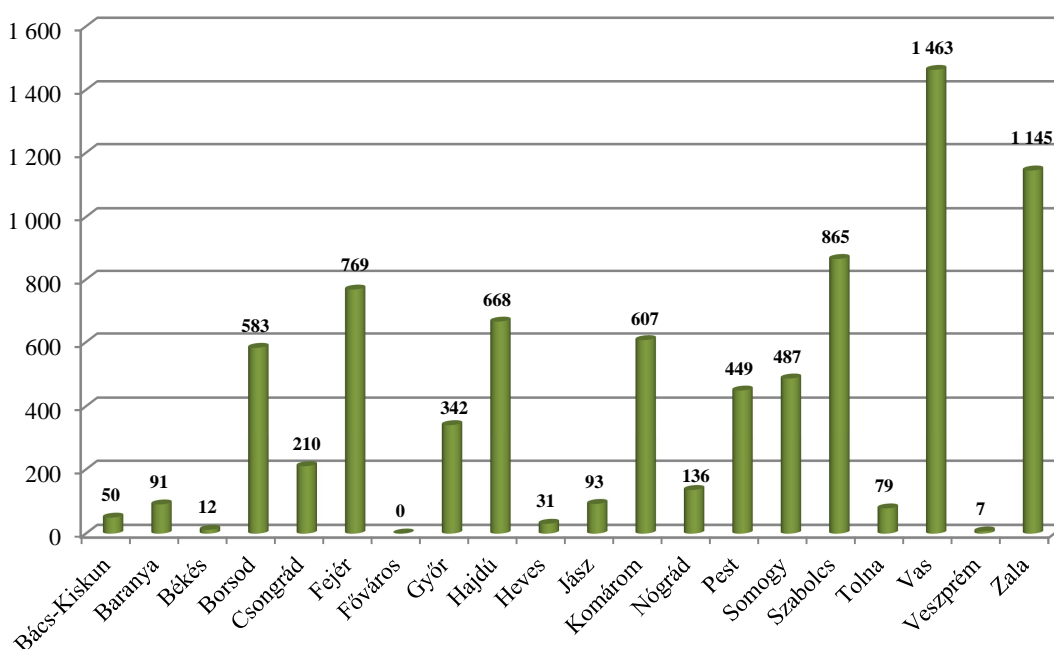
Művelési ág eltérés

A 2014. évi határszemle ellenőrzések során a földügyi felügyelőség összesen 8087 hektáron talált az ingatlan-nyilvántartásban szereplő művelési ágtól eltérő gazdálkodást, mely terület 2592 darab földrészt érintett.

Művelési ág eltérés 2014-ben az átlagosnál kevesebb földrészen, de nagyobb területen került felderítésre. Az ellenőrzött területhez viszonyítva azonban megállapítható, hogy semmiképp sem nevezhető számottevőnek az eltérés. Továbbra is megfigyelhető, hogy a támogatások miatt a földhasználóknak és a termőföld tulajdonosoknak érdeke a változás bejelentése. Az erdőtelepítéseket a tulajdonosok bejelentik, ugyanis ezek többsége támogatással valósul meg és ebből következően a megvalósulást igazolniuk kell.

A kormányhivatalok jelentése szerint a művelési ág változások leggyakrabban a hasznosítási kötelezettség elmulasztásával érintett területek önerdősülésével történt. További gyakori oka a művelési ág változásnak a szántó területeken végbement elgyepesedés. A mulasztások hátterében általában nem szándékosság, sokkal inkább a jogszabályi ismeretek hiánya húzódik meg. A hivatalból észlelt változásokat az ügyfelek – a bejelentésre történő felszólítás eredményeként – átvezetetik az ingatlan-nyilvántartáson.

4. ábra: A be nem jelentett művelési ág változások nagysága (hektár)

Forrás: határszemle jelentés, 2014

2.1.2. Földpiac, haszonbérlet

Földpiac - Földárak és bérleti díjak

A különböző művelési ágba tartozó termőföldek árában továbbra is jelentős különbség figyelhető meg. A legdrágább a szőlő és a gyümölcsös, míg a legolcsóbb a gyepterület. Ez elsősorban a szőlő és a gyümölcsfák magas telepítési költségével, a termőre fordulási idő hosszával, és a területen elérhető viszonylag magas termelési értékkel magyarázható.

11. táblázat: A földárak főbb művelési áganként (forint/ha)

	Szántó	Gyep	Szőlő	Gyümölcsös
2010	519 300	251 600	913 300	721 200
2011	583 700	283 800	1 035 400	729 100
2012	688 400	320 600	1 184 100	858 700
2013	782 800	364 600	1 195 600	945 000
2014*	884 600	391 100	1 437 500	1 065 100

Forrás: KSH, * előzetes NAV adatok alapján

A termőföld ára az elmúlt évek folyamatos növekedését követően, 2014-ben is jelentősen emelkedett az előző évhez viszonyítva. A legnagyobb mértékben a szántó (+16,5 százalék) és a szőlő (+15,4 százalék) ára nőtt, de kétszámjegyű volt a gyümölcsösök (+13,4 százalék) és a gyepterületek (+13,2 százalék) drágulása is.

A legjelentősebb művelési ág a szántó, mely a mezőgazdasági terület mintegy négyötödét teszi ki. A szántó ára országosan 884,6 ezer forintba nőtt 2014-ben, és négy év alatt közel háromnegyedével lett drágább (+70,3 százalék).

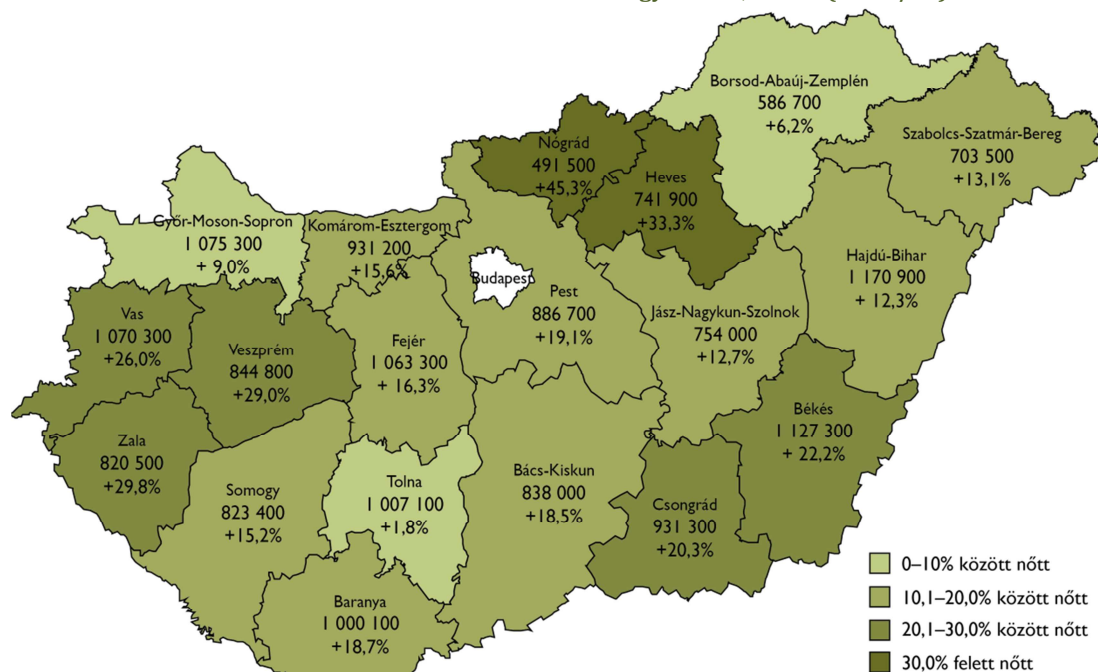
Az árak változásában erőteljes megyei különbségek figyelhetők meg. Az évek óta legolcsóbb árakkal rendelkező Nógrád megyében közel másfélszeresére drágult, de mintegy harmadával nőtt Heves, Zala, és Veszprém megyében is a szántóföld ára. Ezzel szemben Tolna, Borsod-Abaúj-Zemplén és Győr-Moson-Sopron megyében 10 százalék alatti áremelkedés volt megfigyelhető. Érdemes megjegyezni, hogy az árak alakulását az adott évben forgalomba kerülő földek minősége és mérete is befolyásolja, ez is magyarázza az árnövekedés különbségét.

A földárak utóbbi években megfigyelt jelentős növekedésének a főbb okai az alábbiak:

- a föld értékálló és alacsony kockázatú befektetésnek számított, mindez növelte a pénzügyi befektetői keresletet a gazdasági válság idején;
- a külföldiek termőföld vásárlási moratóriumának 2014. évi lejártát követően a piac nagymértékű földáremelkedésre számított, ami felhajtotta az árakat az elmúlt években;
- az új földforgalmi törvény a földvásárlás szigorítását tartalmazza, ezért egyes piaci szereplők még annak hatályba lépése előtt igyekeztek földet venni. Ez 2012-ben, 2013-ban és 2014 első felében növelte a földárakat;
- az elmúlt években egyre többen ismerték fel a mezőgazdaság hosszú távú, stratégiai jelentőségét, mely növelte a keresletet a termőföld iránt;
- az agrár-vidékfejlesztési támogatások emelkedése is a termőföld drágulásának irányába hatott;
- a mezőgazdasági jövedelem elmúlt években tapasztalt érdemi növekedése élénkítette a keresletet a termőföld iránt, amely ösztönzőleg hatott az árakra;
- a jegybanki alapkamat csökkenésének hatására mérséklődő vállalati hitelkamatok, és a Növekedési Hitelprogram növelte a földvásárlási célú hitelkeresletet.

A szántóföld árában a területi különbségek is jelentősek. A legdrágább szántóföldek Hajdú-Bihar, Békés, Győr-Moson-Sopron, Vas, Fejér, Tolna és Baranya megyében találhatók, ahol egy hektár szántó ára meghaladja az egy millió forintot. A legolcsóbban Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén, és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében lehet szántóföldet venni. A legdrágább és a legolcsóbb megyék árai között közel két és félszeres a különbség.

5. ábra: A szántóföld ára és árváltozása megyénként, 2014* (forint/ha)

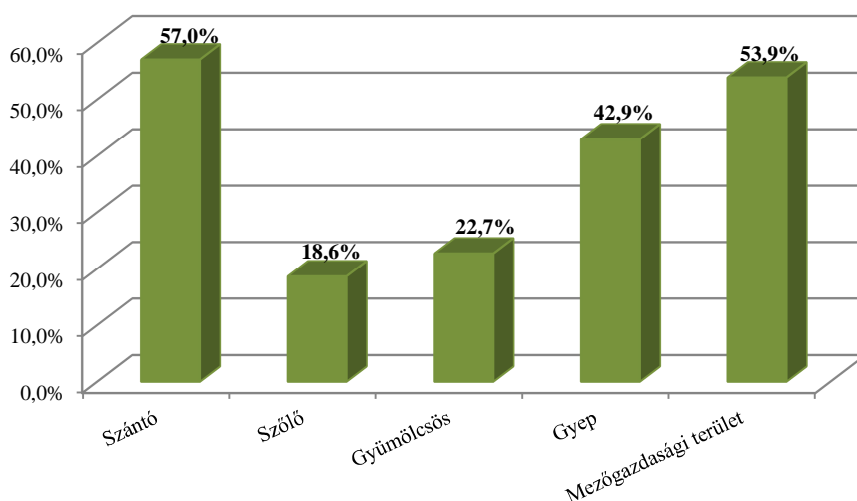

Forrás: KSH, * előzetes NAV adatok alapján

Az egyes megyék árai közötti különbségek fő oka a szántóföldek eltérő minősége. A legjobb minőségű földdel rendelkező megyék árai egyben a legmagasabbak is. Ugyanakkor az adatok mutatják, hogy a megyék közötti minőség és az ár szerinti sorrend nem azonos (táblázat a II. kötetben). A földminőség mellett a föld értékét számos, további tényező is befolyásolja. Ilyen elsősorban a földrajzi elhelyezkedés, a forgalomba kerülő földek mérete, valamint a gazdálkodási környezet infrastruktúrával való ellátottsága.

Hazánkban a bérelt területek nagysága jelentős, hiszen a teljes mezőgazdasági terület mintegy felét teszik ki. A 2013. évi Gazdaságszerkezeti Összesírást alapján a bérelt mezőgazdasági terület aránya 53,6 százalék volt. A legmagasabb arány a szántó és a gyepterületek esetében figyelhető meg, míg a szőlő és a gyümölcsös esetében a gazdálkodás jellemzően saját földterületen történik.

6. ábra: A bérelt terület aránya művelési ágak szerint

Forrás: KSH

A legmagasabb hektárra vetített bérleti díjak a szőlő és gyümölcsös művelési ágban, míg a legkisebbek a gyepterületek esetében figyelhetőek meg. A bérleti díjak előző évekre jellemző dinamikus

növekedése 2014-ben mérséklődött. A szőlőterületek bérleti díja 16,3 százalékkal nőtt, azonban a többi művelési ágban egyszámjegyű növekedés volt megfigyelhető (szántó 5,2 százalék, gyeplő 3,4 százalék, gyümölcsös 2,6 százalék). A bérleti díjak több éves távlatban 2010 és 2014 között minden művelési ágban nagymértékben emelkedtek. A növekedés mértéke a szántó esetében 47,8 százalékos, a gyeplőnél 51,4 százalékos, a szőlőnél 71,2 százalékos, a gyümölcsös ültetvényénél 38,3 százalékos volt.

12. táblázat: A földbérleti díjak főbb művelési áganként (ezer forint)

	Szántó	Gyep	Szőlő	Gyümölcsös
2010	28 900	14 200	42 000	34 500
2011	32 800	16 300	46 400	37 800
2012	38 600	19 000	59 200	41 400
2013	40 600	20 800	61 800	46 500
2014*	42 700	21 500	71 900	47 700

*Előzetes adatok

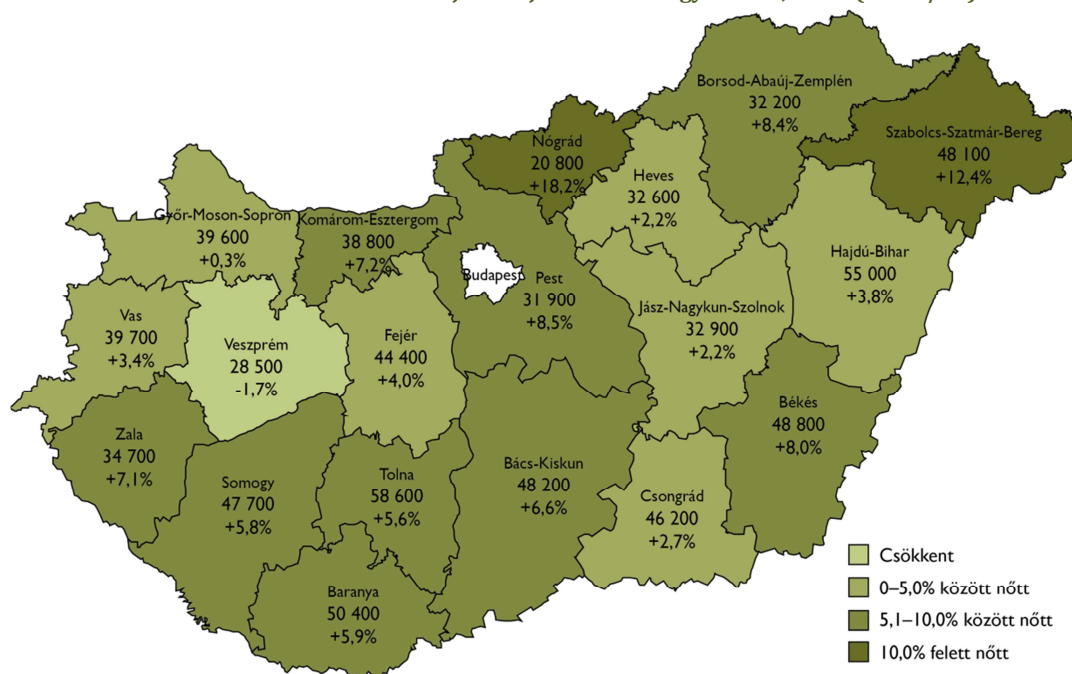
Forrás: KSH alapján

A szántóföldek bérleti díja az árhoz hasonlóan jelentős mértékben emelkedett az utóbbi években. Országosan egy hektár szántóföld bérleti díja 42.700 forint volt 2014-ben, mely az előző évhez viszonyítva 5,2 százalékos, 2010-hez viszonyítva pedig közel másfélszeres növekedést jelent.

Az emelkedés mértékében jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes megyék között. A legnagyobb emelkedés Nógrád-Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest megyében történt. Ezzel szemben Veszprém megyében csökkent, Győr-Moson-Sopron megyében pedig nem változott a szántó használatának díja.

Az egyes megyék sorrendje a bérleti díj alapján csak kis mértékben változott, 2014-ben a legtöbbet egy hektár szántóföld használatáért Tolna, Hajdú-Bihar, Baranya, míg a legkevesebbet Nógrád, Veszprém, illetve Pest megyében kellett fizetni. A legdrágább és a legolcsóbb megye között közel háromszoros volt a különbség.

7. ábra: A szántóföld bérleti díja és díjváltozása megyénként, 2014 (forint/ha)

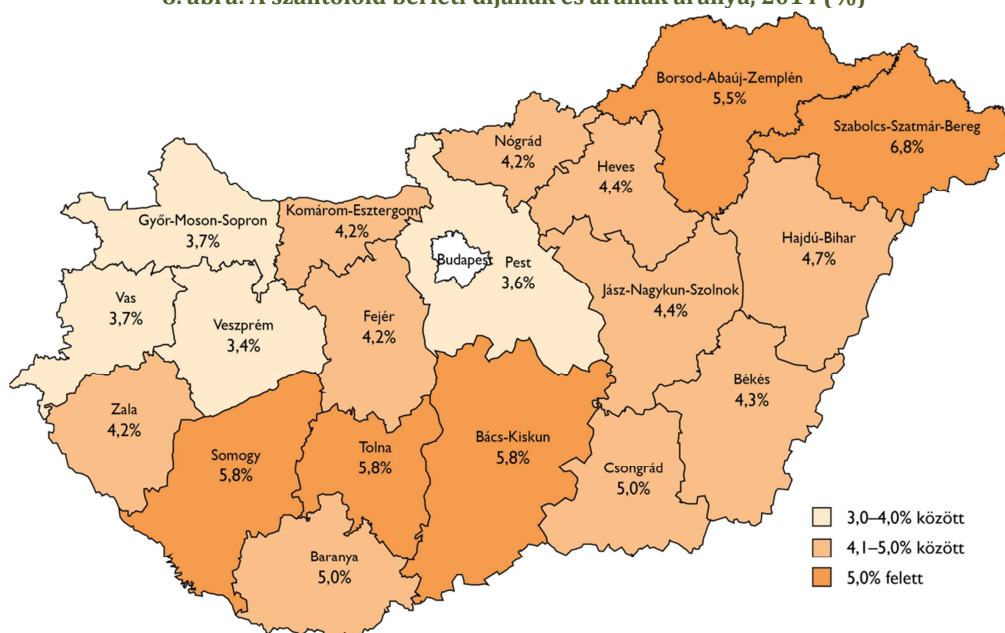

Forrás: KSH előzetes NAV adatok alapján

A föld, mint befektetés jövedelmezőségéről a bérleti díj/ár arány nyújt információt. A földbérleti díjak a termőföldek árának 4,5–5,5 százalékát tették ki országosan 2014-ben. A szántóterületek esetében ez az érték 4,8 százalék volt, ugyanakkor az egyes megyékben 3,4 és 6,8 százalék között változott. A legmagasabb arány Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna, Somogy megyében figyelhető meg. Ez azt mutatja, hogy ezekben a megyékben a legkifizetődőbb a szántóterületekbe való befektetés.

Ezzel szemben a legkisebb bérleti díj/ár arány Veszprém, Pest, és Győr-Moson-Sopron megyében alakult ki 2014-ben. Ez részben magyarázható a termőterület más gazdasági ágazatok által történő nagyarányú hasznosításával, illetve a forgalomba kerülő, illetve a bérbe adott területek közötti értékbeli különbséggel.

8. ábra: A szántóföld bérleti díjának és árának aránya, 2014 (%)

Forrás: KSH

A forgalomba kerülő földek típusa, nagysága, és a tranzakciók száma

A földpiac működését jól szemléltetik a tranzakciók darabszámára és az érintett területek nagyságára vonatkozó adatok. Ezek az összesített adatok csak a termőföldre vonatkozóan állnak rendelkezésre, az egyes művelési ágak szerint nem lehet elkülöníteni őket, valamint csak a piaci ügyleteket tartalmazzák.

13. táblázat: A földpiaci forgalomba kerülő termőföldek száma és területe*(db)

	Átvezetett kérelmek száma (db)	Az átvezetett kérelmekkel érintett termőföldek	
		száma (db)	területe (ha)
2010	55 749	71 528	86 577
2011	57 184	75 735	86 618
2012	62 569	83 786	102 362
2013	71 530	95 663	115 921
2014	63 237	84 008	110 919

*A fővárosi adatok nélkül

Forrás: a Megyei Földhivatalok adatszolgáltatása alapján FM

Az országos adatok azt mutatják, hogy a tranzakciók száma és a forgalomba került terület nagysága az előző évek tendenciáját megtörve 2014-ben csökkent. Ugyanakkor, míg a tranzakciók számának csökkentése a legtöbb megyére jellemző volt, addig a forgalomba került terület nagysága vegyes képet mutat, tíz megyében mérséklődött, viszont kilencben nőtt.

14. táblázat: A földpiaci forgalomba kerülő termőföldek átlagterülete (ha)

	2010	2011	2012	2013	2014
Baranya	0,9	1,0	1,0	0,9	1,3
Bács-Kiskun	1,4	1,7	1,6	1,1	1,4
Békés	1,7	1,8	1,6	1,7	2,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	0,6	0,6	0,7	0,9	0,8
Csongrád	1,2	1,2	3,1	1,1	1,5

Fejér	1,2	1,1	1,2	1,7	1,1
Győr-Moson-Sopron	0,9	0,9	1,0	0,7	1,1
Hajdú-Bihar	1,0	0,9	0,9	0,9	1,3
Heves	1,5	1,1	1,2	1,0	1,0
Jász-Nagykun-Szolnok	1,2	1,2	1,3	1,1	1,4
Komárom-Esztergom	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7
Nógrád	1,1	1,5	2,5	2,1	2,5
Pest	1,1	0,9	1,0	0,8	1,0
Somogy	1,3	1,0	1,2	1,0	1,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1,3	1,5	1,2	2,9	2,0
Tolna	1,0	0,7	0,7	1,1	1,1
Vas	2,8	1,5	1,1	1,1	1,1
Veszprém	1,6	1,0	1,0	1,6	1,5
Zala	0,8	0,6	0,7	0,5	0,8
Összesen	1,2	1,1	1,2	1,2	1,3

Forrás: a Megyei Földhivatalok adatszolgáltatás alapján FM

Az értékesített terület nagysága szerint, a földpiac Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, és Békés megyében volt a legélénkebb. A legkisebb földpiaci aktivitás ezzel szemben Komárom-Esztergom, Tolna és Fejér megyében figyelhető meg. Nagymértékű növekedés figyelhető meg Hajdú-Bihar, Békés és Zala megyében, míg a legnagyobb csökkenés Szabolcs-Szatmár-Bereg, Fejér, és Veszprém megyében volt.

Az országos adatok azt mutatják, hogy 2014-ben a tranzakciók száma és a forgalomba került terület nagysága az előző évek tendenciáját követve tovább nőtt. Ugyanakkor jelentősek a különbségek az egyes megyék között az értékesített terület nagyságában, és a növekedés mértékében.

Az értékesített terület nagysága szerint, a földpiac Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Békés megyében volt a legélénkebb. A legkisebb földpiaci aktivitás ezzel szemben Komárom-Esztergom, Zala és Heves megyében figyelhető meg. Az értékesített termőterület nagysága több mint kétszeresére nőtt Szabolcs-Szatmár-Bereg és Veszprém megyében, de jelentős volt még a növekedés Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Fejér és Vas megyében. Ezzel szemben az értékesített terület nagysága a legnagyobb mértékben Csongrád és Nógrád megyében csökkent.

2014-ben nőtt a tranzakciónkénti átlagméret, országosan 1,3 hektár volt. Azonban e tekintetben is jelentős területi különbségek figyelhetők meg. Míg Nógrád megyében 2,5 hektár, Komárom-Esztergom megyében 0,7 hektár volt az értékesített termőterületek átlagmérete.

Az országosan mérséklődő földpiaci forgalom hatásaként a termőterület kisebb hányada került forgalomba. 2014-ban az ország termőföld területének 1,5 százaléka került a földpiacra, amely az előző évhez viszonyítva 0,1 százalékpontos csökkenést, de 2010-hez és 2011-hez mérve egyaránt 0,3 százalékpontos növekedést jelent. A legnagyobb arányú földforgalom Hajdú-Bihar (3,9 százalék), Szabolcs-Szatmár-Bereg (2,8 százalék) és Békés megyében (2,7 százalék) figyelhető meg, míg a legkisebb Pest (0,5 százalék), Fejér (0,6 százalék) Komárom-Esztergom (0,6 százalék) és Tolna (0,6 százalék) megyét jellemezte.

2.1.3. Ingatlan nyilvántartás

A járási földhivatalokhoz 2014-ben közel **2,1 millió** ingatlan-nyilvántartási beadvány érkezett, ami valamivel meghaladja az előző években benyújtott kérelmek számát. A földhivatali döntésekkel szemben indult közigazgatási perek során született bírósági döntések jól mutatják a szakmai munka magas színvonalát, mindössze 92 esetben született az ingatlanügyi hatósági döntést megváltoztató vagy megsemmisítő ítélet.

Évek óta folyamatosan nő az elektronikus földhivatali szolgáltatásokat igénybe vevő ügyfelek, illetve a TakarNeten és a kormányzati Központi Ügyfélkapun keresztül lekérdezett tulajdoni lapok száma. A TakarNet hozzáférési jogosultsággal rendelkező felhasználók száma folyamatosan bővült, így 2014. év végére az összes TakarNet felhasználó száma meghaladta a **14.000-et**. A kormányzati Központi Ügyfélkapun keresztül belépve a Földhivatal Online szolgáltatást igénybevevő

magánszemélyek száma jelentősen nőtt az előző évhez képest, amely hozzávetőlegesen **222.000 magánszemélyt** jelent. A felhasználók a TakarNet rendszeren keresztül több mint 5 millió darab, a kormányzati Központi Ügyfélkapun keresztül közel **430.000 darab** – e-hiteles és nem hiteles – tulajdoni lap másolatot kérdeztek le, amelyek meghaladják az előző években lekérdezett tulajdoni lap másolatok számát. Az ingatlan változásfigyelő szolgáltatással érintett ingatlanok száma szintén emelkedett az előző évhez képest, 2014. év végén közel **78.000 darab** ingatlan volt regisztrálva. Ezzel együtt évről évre folyamatos visszaesés figyelhető meg a földhivatalok által kiállított papír alapú hiteles tulajdoni lapok számában. **2014-ben a járási földhivatalok, valamint a kormányablakok 230.645 papír alapú hiteles tulajdoni lap másolatot szolgáltattak**, amely a 2012-ben kiadott tulajdoni lap másolatok számához (411.000 darab) képest **44**, az előző évihez képest (275.000 darab) **16 százalékos csökkenést mutat**.

A változó gazdasági viszonyokra, valamint a technikai fejlődésre, illetve az ezekkel összefüggésben folyamatosan módosuló jogszabályi környezetre tekintettel, továbbá az ügyfelek igényeinek hatékonyabb kiszolgálása érdekében az elmúlt évben sor került egyes földügyi tárgyú, illetve a földügyi területhez kapcsolódó jogszabály módosítására.

Az ingatlan-nyilvántartási szakterületet érintő jelentős változások:

A magyar polgári jogi szabályozás eszköztárát jelentősen megújító, annak számos elemét gyökeresen átalakító **új magánjogi kódex** az ingatlan-nyilvántartási szakterületet is alapvetően érintő változásokat hozott és az ingatlan-nyilvántartási törvény átfogó felülvizsgálatát és módosítását eredményezte, azt kiegészítve módosításra került az ingatlan-nyilvántartási törvény végrehajtási rendelete is.

Az **új földforgalmi szabályozással** összefüggésben a föld tulajdonjogának megszerzésére irányuló, biztonsági kellekkel ellátott szerződés szabályai kormányrendeletben, a hatósági jóváhagyáshoz nem kötött földszerzésre vonatkozó speciális ingatlan-nyilvántartási szabályok pedig az ingatlan-nyilvántartási törvényben kerültek meghatározásra.

A törvény erejénél fogva 2014. május 1-én megszűnt **haszonélvezeti, illetve használati jogok törléséhez szükséges részletszabályok** megalkotása megtörtént, jelenleg a járási hivatalok előtt folyamatban van a megszűnt jogok kivezetése.

2014. február 15-től jogszabály biztosítja az újonnan felállításra kerülő integrált ügyfélszolgálatokon (**kormányablakokban**) a **papír alapú hiteles tulajdoni lap és a térképmásolat szolgáltatását**.

A 2014. évben hatályba lépő, a földügyi igazgatást érintő jogszabályváltozások következtében **a földügyi szakigazgatást érintően egy új statútum rendelet** megalkotására került sor, amely 2015. január 1-jével lépett hatályba. A statútum rendelet új rendelkezései értelmében egyszerűbbé és átláthatóbbá váltak a művelési ág változással kapcsolatos eljárások, valamint kialakításra kerültek a nagytömegű adatigénylés esetén történő elektronikus adatszolgáltatás szabályai. A statútum rendeletben, továbbá az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvényben lefektetésre kerültek az ingatlan-nyilvántartásból az **önkormányzati adóhatóságok részére történő egyszeri, díjmentes adatszolgáltatás** szabályai.

2.1.4. Nemzeti Földalapba tartozó földterületek hasznosítása, haszonbérleti pályázatok

A 2014. évben a haszonbérleti pályázati eljárás során preferált földbirtok-politikai irányelveket a pályázati felhívások rögzítették. A Nemzeti Földalapról szóló 2010. évi LXXXVII. törvény (a továbbiakban: Nfatv.) 15. § (2) és (3) bekezdésében foglalt birtokpolitikai irányelvek közül a

- a) földhasználók helyzetének stabilizálása, fejlődésük elősegítése;
- b) családi gazdaságok kialakítása és megerősítése,
- f) racionális földtulajdonosi és bérleti rendszer kialakulásának elősegítése;
- h) az állattenyésztő telepek működéséhez szükséges föld biztosítása;
- i) gazdálkodási jellegének megfelelő, versenyképes birtokméret kialakításának elősegítése;
- j) továbbá a minőségi földcserék lebonyolításának megalapozása

kapott hangsúlyt.

15. táblázat: A Nemzeti Földalapba tartozó földrészek művelési ág szerinti megoszlása

Művelési ág	kizárólagos terület (hektár)	osztatlan terület (hektár)	Mindösszesen
Erdő	1 021 275	12 261	1 033 536
Fásított terület	962	26	988
Szántó	318 584	28 695	347 279
Rét	44 922	3 051	47 973
Legelő	211 153	6 917	218 070
Halastó	11 018	64	11 082
Gyümölcsös	5 461	241	5 702
Szőlő	2 721	194	2 915
Nádas	20 209	225	20 434
Kert	536	35	571
Kivett	108 336	408	108 744
ÖSSZESEN	1 745 177	52 117	1 797 294

Forrás: Az NFA vagyony-nyilvántartási adatai alapján (2014.09.15.)

A haszonbérleti pályázat IV. üteme 2014 őszén indult, mely során 2014. december 31-ig 793 db birtoktestben 11. 951 hektár terület került meghirdetésre. Az érintett évben ezek a pályázatok nem kerültek feldolgozásra, viszont az előző évben meghirdetettek közül a 2014. évi szerződések aláírására került sor.

A legnagyobb meghirdetett birtoktest méret **2014-ben 339,8796 hektár** volt.

16. táblázat: Birtoktestre és hektárra vetített haszonbérleti adatok (2014)

Meghirdetett pályázati eljárás		Megkötött haszonbérleti szerződés		Eredménytelen
Birtoktest (db)	Terület (ha)	Birtoktest (db)	Terület (ha)	Birtoktest (db)
793	11 951	1 795	65 581	94

Forrás: Nemzeti Földalapkezelő Szervezet

A haszonbérleti pályázati felhívások eredménytelenségének oka a legtöbb esetben az volt, hogy a meghirdetett birtoktestre nem volt pályázó. Ugyanakkor jelentős azon esetek száma is, amikor a bontás vagy az értékelés szakaszában derült ki, hogy a benyújtott pályázat alaki és tartalmi hiba miatt volt érvénytelen, míg néhány esetben a pályázat kiírója vonta vissza a pályázati felhívást.

17. táblázat: A megkötött haszonbérleti szerződések száma és szektorális összetétele, az érintett területek hektárban kifejezett nagysága (2014)

Természetes személy (fiatal gazda, családi gazdálkodó, őstermelő, egyéni mezőgazdasági vállalkozó)				Jogi személy			
darabszám	megoszlás (%)	területnagyság (ha)	megoszlás (%)	darabszám	megoszlás (%)	területnagyság (ha)	megoszlás (%)
1 570	85,10	51 335	78,28	275	14,9	14 246	21,72

Forrás: Nemzeti Földalapkezelő Szervezet

18. táblázat: Megkötött haszonbérleti szerződések megoszlása pályázók státusza szerint 2014. év előtt meghirdetett pályázatokból a tárgyév vonatkozásán

Pályázók státusza	Pályázatok számának százalékos megoszlása (%)	Átlagos területnagyság (ha)
Fiatalközvetítő	0,06	13,66
Családi gazdálkodó	39,39	35,33
Őstermelő	27,56	30,68
Egyéni mezőgazdasági vállalkozó	11,27	29,92
Jogi személy, szervezet	21,72	51,80
Összesen	100,00	35,54

Forrás: Nemzeti Földalapkezelő Szervezet

A kötelező önkormányzati feladatok ellátásának elősegítése érdekében a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet közfoglalkoztatási program céljára **2014-ben 48 önkormányzat részére 285 hektárnyi területet adott át ingyenesen vagyonnevelésbe**. A 2014. évben szociális földprogram keretében termőföld vagyonnevelésbe adására nem került sor.

19. táblázat: A megkötött haszonbérleti szerződések megoszlása az elnyert földterület nagysága alapján 2014. év előtt meghirdetett pályázatokból a tárgyévre vonatkozóan

Méretkategória	szerződés szám (db)	területnagyság (ha)	megoszlás (%)	átlagos nagyság (ha/db)
< 10 ha	532	3 022	28,83	5,68
10-50 ha	784	22 061	42,49	28,14
50-100 ha	449	29 900	24,34	66,59
>100 ha	80	10 598	4,34	132,48
Összesen:	1 845	65 581	100,00	35,54

Forrás: Nemzeti Földalapkezelő Szervezet

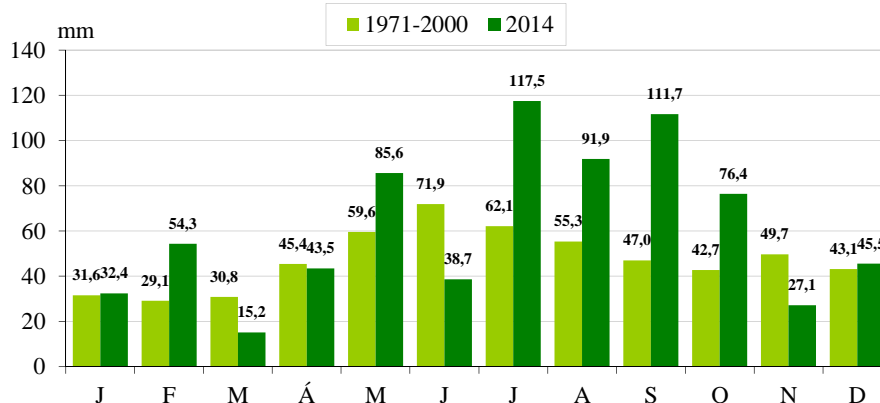
2.2. Vízgazdálkodás

2.2.1. 2014. év csapadékmennyiségének részletes bemutatása

2014 a 9. legcsapadékosabb év volt hazánkban 1901 óta. Az éves átlagos csapadékösszeg 739,8 mm, mely 30 százalékkal magasabb az 1971-2000-es átlagnál. Három, a megszokottnál jelentősen szárazabb hónap fordult elő az évben: márciusban a normál 49 százalékát jegyeztük, júniusban annak 54 százalékát, novemberben pedig 55 százalékot. Három hónapban országos átlagban a normálnak megfelelő csapadékmennyiség hullott (január, április és december), hat hónap pedig jelentős csapadéktöbblettel zárt.

2014-ben a vízügyi igazgatóságok kezelésébe a meglevő 12 574 km kizárólagos csatorna hosszhoz és 278 db szivattyútelephez 28 472 km hosszú csatorna és 347 db szivattyútelep került át a vízgazdálkodási társulatoktól.

9. ábra: Havi csapadékösszegek 2014-ben és az 1971-2000-es átlagértékek 58 állomás homogenizált, interpolált adatai alapján (mm)

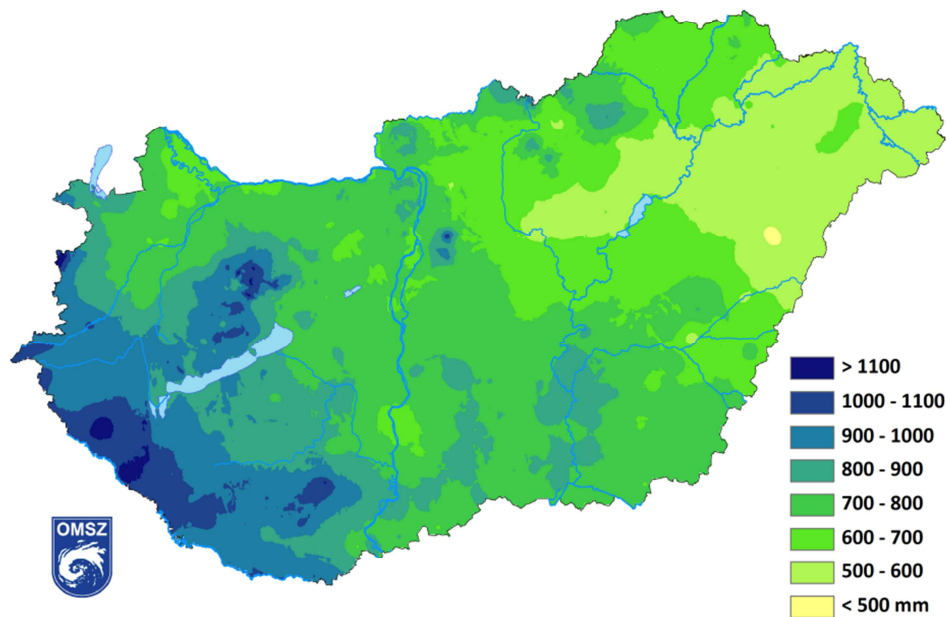
Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ)

Az elmúlt pár évtől eltérően két nyári hónapot is igen csapadékos időjárás jellemzett. Júliusban az 1971-2000-es átlag majdnem kétszerese, augusztusban pedig több mint másfélszerese hullott. A július ezzel az elmúlt 114 év 5. legcsapadékosabb júliusa, az augusztus pedig a 12. legcsapadékosabb augusztusa lett hazánkban. 2014 rendhagyó évnek számít abból a szempontból is, hogy a hozzá hasonlóan csapadékos nyarak hűvösebbek szoktak lenni a fokozott felhőképződés miatt. Az átlagnál melegebb és csapadékosabb viszonyok következtében július időjárása már-már trópusi jellegűnek is beillett.

A 19. legesősebb nyár után a szeptemberben (6. legcsapadékosabb) és az októberben lehullott csapadékmennyiségek a 14. legcsapadékosabb őszt eredményezték 1901 óta.

Az éves átlagos csapadékösszeg az ország legnagyobb részén 600-800 mm között alakult. A területi eloszlást tekintve DNy-ÉK irányú csökkenés figyelhető meg. A DNy-i határszélen nem volt ritka az 1000 mm feletti érték sem, míg Debrecen környékén 500 mm alatt maradtak az értékek.

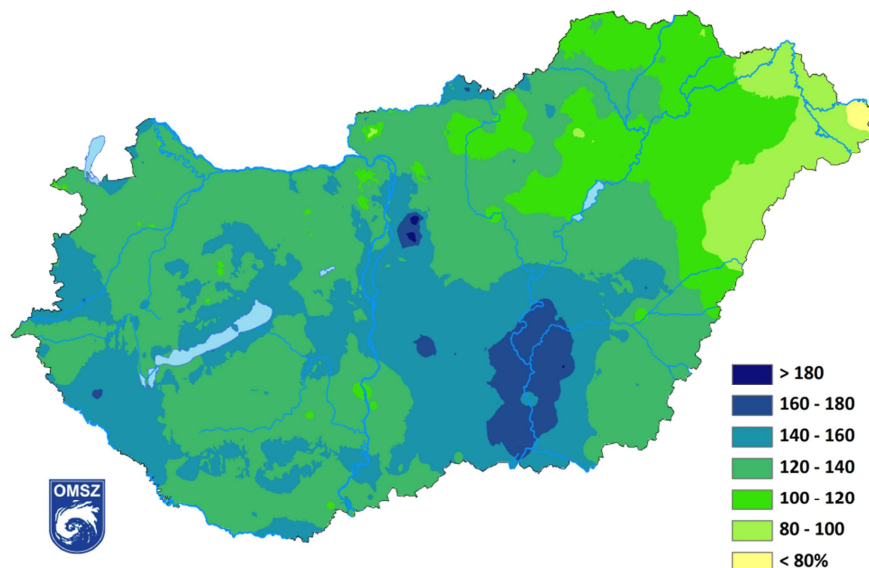
10. ábra: A 2014. évi csapadékösszeg

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ)

Az adott területen megszokott csapadékviszonyokhoz képest a legnagyobb többlet Budapest 17. és 18. kerületében, a Tisza alsó szakaszán, valamint a nyugati határszélen látható. A normál éves átlagot és a 2014-es értékeket összevetve elmondható, hogy az ÉK-i területeket leszámítva a megszokott mennyiségnek legalább a 120%-át jegyeztük mérőállomásainkon a teljes évet tekintve.

11. ábra: A 2014. évi csapadékösszeg az 1971-2000. közötti normál csapadékmennyiség átlagában (%)

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ)

A legnagyobb éves csapadékösszeget Budapest Rákócscsaba állomásunkon mértük (1228,1 mm), a legkevesebb csapadék pedig Debrecenben hullott 2014-ben (452,6 mm). A 24 óra alatt lehulló

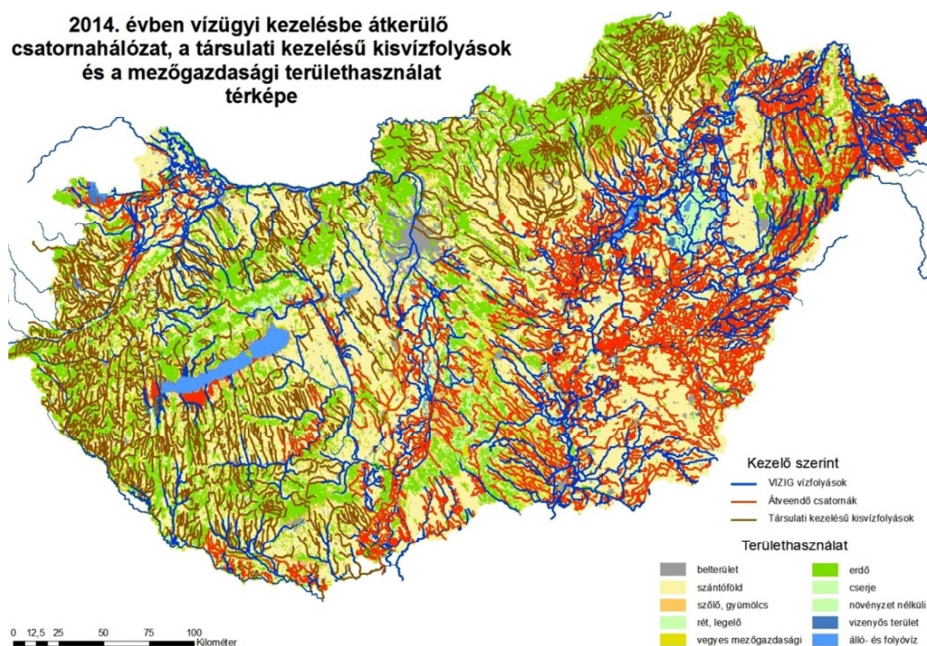
csapadékmennyiségek közül a legnagyobb 116,2 mm volt, melyet augusztus 6-án jegyeztünk Szentes Pankota állomásunkon. A legvastagabb hótakarót január 25-én mértük Mázáán (35 cm).

A talajok az év folyamán lassan telítődtek, illetve megemelkedett a talajvízszint is, ami október végére 50 ezer hektár belvízzel elöntött területet eredményezett. Szerencsére novemberben kevesebb csapadék hullott az átlagnál, így a szivattyúzás és a kedvező időjárás hatására fokozatosan csökkent az elöntött területek nagysága. A talajok telítődése miatt a legkisebb csapadék hatására is újra megjelent a belvíz és decemberben már 88 ezer hektárra nőtt az elöntött területek nagysága.

2.2.2. Területi vízgazdálkodás

12. ábra: A vízügyi vagyongazdálkodásba kerülő csatornahálózat, kisvízfolyások

2014. évben vízügyi kezelésbe átkerülő csatornahálózat, a társulati kezelésű kisvízfolyások és a mezőgazdasági területhasználó térképe

Forrás: Országos Vízügyi Főigazgatóság

2014. január 1-ét követően a forgalomképes állami tulajdonú közcélú vízügyi létesítmények, egységes rendszerben állami irányítás alá a vízügyi igazgatóságok kezelésébe kerültek. A társulatoktól 28 472 km vízfolyás került (belvízcsatorna, öntöző és kettős működésű csatorna, kisvízfolyás) a vízügyi igazgatóságok vagyongazdálkodásába, melyből öntöző célú és kettős működésű csatorna 3159 km, ami a korábban vízügyi igazgatóságok kezelésében lévő 1167 km csatornával együtt mindösszesen 4326 km.

Az összes állami kezelésű csatorna hálózat hossza több mint háromszorosára, az üzemeltetett művek száma több mint kétszeresére nőtt. A vízügyi ágazat a csatornahálózat fenntartását a közfoglalkoztatás keretében végzett munkával igyekeztek biztosítani.

Öntözőgazdálkodás

A mezőgazdasági vízszolgáltatás folyamatos, zavartalan biztosításáról, az átvett létesítmények üzemeltetésének megszervezéséről, a fenntartási munkák elvégzéséről, ellenőrzéséről a vízügy folyamatosan gondoskodott. A megnövekedett társulati öntöző és kettősműködésű csatornahossz üzemeltetési, fenntartási költségeit biztosította.

A 115/2014. (IV. 3.) a mezőgazdasági vízszolgáltatás díjképzési rendjéről szóló kormányrendelet értelmében a mezőgazdasági vízszolgáltatás díját – a vízügyi igazgatási szervek útján – a központi költségvetés 2014. május 26-tól biztosítja. A mezőgazdasági vízszolgáltatási díjat a rendelet alapján az általános forgalmi adó nélkül számított egységnyi díjtételek alapján határozzák meg.

A térítésmentes mezőgazdasági vízszolgáltatás feltétele a vízigény-bejelentés, az érvényes vízjogi üzemeltetési engedély és az igazgatósággal megkötött mezőgazdasági üzemeltetési vagy vízszolgáltatási szerződés volt. A külső üzemeltetők által megkötött vízszolgáltatási-vízhasználati

szerződéseket a Vízügyi Igazgatóságok ellenjegyzésével lehet megkötni, ezáltal a mezőgazdasági vízszolgáltatási folyamatot sikerült kontroll alatt tartani.

A jogszabályváltozások miatt szükségessé vált 2014-ben a mezőgazdasági vízszolgáltatási szerződések átalakítása, módosítása.

Magyarország ugyan a feltételes öntözés zónájába tartozik, ahol a legtöbb növényfaj öntözés nélkül is termeszthető, a szélsőségek növekedésével azonban ez a helyzet jelentősen megváltozott. Korábban mind az engedéllyel rendelkező, mind a ténylegesen megöntözött terület nagysága jelentősen lecsökkent. 2010-től már növekedési tendencia figyelhető meg.

A 2014. évi öntözési idény megkezdése előtt az idényre való felkészülésként a vízügy beazonosította a kritikus öntözővíz-elvezetési, belvíz elvezetési útvonalakat, az öntözővíz-szolgáltatás beindításához szükséges rendszerfelkészítést és a víztovábbítást gátló akadályokat elhárította.

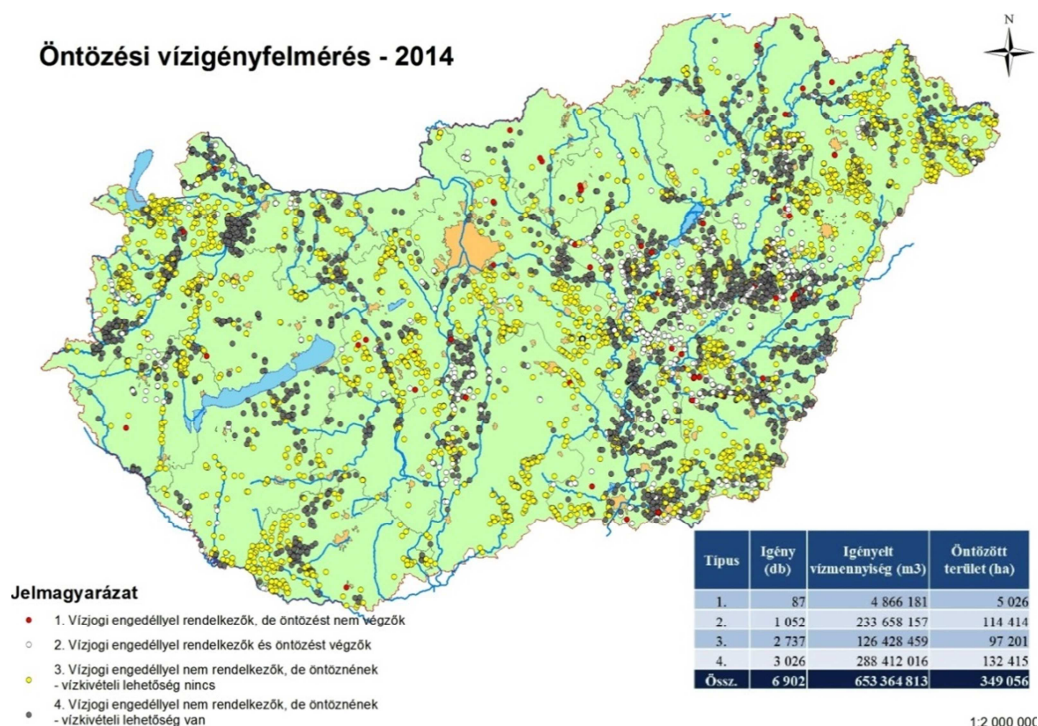
A vízügyi igazgatóságokkal megkötött vagy ellenjegyzett szerződések alapján a 2014. évben 2064 db vízhasználói vízjogi engedély volt érvényben. A vízjogilag engedélyezett terület hozzávetőlegesen 223 ezer hektár volt, melyből 130 ezer hektáron folyt ténylegesen öntözés, vagy öntözéses gazdálkodás. A kedvező hidrometeorológiai helyzet, valamint az átlagosnál csapadékosabb időjárás miatt a 2014. évi öntözési idényben az öntözési igények az átlagosnál alacsonyabbak voltak.

20. táblázat: Öntözhető és öntözött területek

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Vízjogilag engedélyezett öntözhető terület (ezer hektár), <i>ebből</i>	204,0	206,3	178,6	169,0	201,4	194,0	195,1	222,8
- megöntözött terület nagysága (ezer hektár)	86,8	77,6	91,7	36,7	79,4	99,7	104,4	130,4
- megöntözött terület aránya (%)	42,6	37,6	51,4	21,7	39,4	51,4	53,5	58,5

Forrás: Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF)

13. ábra: Öntözési vízigény-felmérés 2014-ben

Magyarázat: a táblázatban jelzett típusok megfelelnek a *Jelmagyarázat*ban megnevezett 4 kategóriának

Forrás: Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF)

A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) a falugazdász hálózatan keresztül az Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF) szakmai és technikai támogatásával felmérte a felszíni vizekből kielégíthető öntözési vízigényeket, ezáltal átfogóbb képet kaptunk a távlati öntözési igényekről.

2.3. Agrárfoglalkoztatás és kereseti viszonyok

A mezőgazdaság munkaerő-felhasználásának alakulásáról három különböző statisztika nyújt információt. Ezek közül kettő, a **lakossági munkaerő felmérés**, és az **intézményi munkaügyi statisztika** a nemzetgazdaság egészére kiterjed, amely lehetővé teszi az egyes nemzetgazdasági ágazatok közötti összehasonlítást. A harmadik statisztika, a Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR) **mezőgazdasági munkaerő-felhasználás mutatója**, az előző kettővel ellentétben figyelembe veszi az ágazat sajátosságait is, vagyis azt, hogy a mezőgazdaságban jelentős a *részmunkaidős*⁵ és az *időszakos munkát*⁶ végzők aránya. Ugyanakkor ez a statisztika csak a mezőgazdaságra készül el.

A **lakossági munkaerő-felmérés** a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív mintavételes adatgyűjtés, ami a 15–74 éves személyek gazdasági aktivitásáról gyűjt információt. Azokkal – a gazdasági szervezetekben munkát vállalókkal és egyéni gazdaságokban munkát végzőkkel – számol el, akik **fő jövedelemszerző tevékenysége** az adott ágazathoz kapcsolódik, ezért az adatgyűjtésből kimaradnak a kiegészítő tevékenységekre vonatkozó információk.

A **lakossági munkaerő felmérés** adatai szerint a nemzetgazdaságban foglalkoztatottak számának 2011-ben kezdődött növekedése 2014-ben tovább folytatódott, és 4 millió fő fölé emelkedett. A foglalkoztatottak száma 4100,8 ezer fő volt (+208,0 ezer fő, +5,3 százalék). A növekedés az ágazatok széles körére kiterjedt.

A mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, halászatban foglalkoztatottak⁷ száma 2014-ben 189,6 ezer főre emelkedett, amely 5,0 ezer fővel (2,7 százalékkal) haladta meg a 2013. évi szintet. Az ágazat foglalkoztatása 9,7 százalékkal, 16,8 ezer fővel növekedett 2010 és 2014 között. Ugyanakkor mivel a nemzetgazdaságban gyorsabban nőtt a foglalkoztatás, mint a mezőgazdaságban, az ágazat részesedése a foglalkoztatásból 4,6 százalékra mérséklődött (-0,1 százalékpont).

21. táblázat: A foglalkoztatottak száma 2010–2014 (ezer fő)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Ágazatok összesen	3 732,4	3 759,0	3 827,2	3 892,8	4 100,8
Mezőgazdaság	172,8	184,6	192,7	184,6	189,6
Élelmiszeripar*	122	120,2	121	130,2	143,031
Együtt	294,8	304,8	313,7	314,8	332,6
Részesedési (%)					
Ágazatok összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Mezőgazdaság	4,6%	4,9%	5,0%	4,7%	4,6%
Élelmiszeripar*	3,3%	3,2%	3,2%	3,3%	3,5%
Együtt	7,9%	8,1%	8,2%	8,1%	8,1%

*Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása.

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Lakossági munkaerő-felmérés

Az **intézményi munkaügyi statisztika** a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a teljes körű költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatait tartalmazza. Az adatfelvétel a mező-, vad-, erdőgazdálkodás és halászat ágba sorolt gazdasági szervezetekben foglalkoztatottakra terjed ki, és az *5 és 49 fő közötti szervezetek esetében mintavételes, a legalább 50 fős szervezeteknél pedig teljes körű*. Az adatgyűjtés az egyéni gazdaságokban végzett munkatevékenységet figyelmen kívül hagyja.

Az **intézményi munkaügyi statisztika** adatai szerint, a foglalkoztatottak számának alakulásához hasonlóan, a legalább 5 fős szervezeteknél nőtt az alkalmazásban állók száma. A nemzetgazdaságban összesen 2823,1 ezer fő állt alkalmazásban 2014-ben, 4,6 százalékkal, 122,9 ezerrel több, mint egy

⁵részmunkaidős: nem teljes, azaz napi nyolc órás munkaidőben foglalkoztatott személy

⁶időszakos munkavégző: az a személy, aki szezonális munkát (betakarítás, metszés stb.) végez egy gazdaságban, pld. *mezőgazdasági idénymunkás*

⁷foglalkoztatott: az a személy, aki az év nagyobbik részében (a munkaerőfelmérés fogalma szerint: a megfigyelt héten) legalább heti egy órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, illetve rendelkezett olyan munkahellyel, ahonnan átmenetileg (betegség, szabadság – ideértve szülési szabadságot is – miatt) nem dolgozott. A gyermekgondozási díjban (gyed), gyermekgondozási segélyben (gyes) részesülők, illetve a nyugdíjasok nem tekintendők foglalkoztatottnak.

évvel ezelőtt. A mezőgazdaságban is bővülés figyelhető meg, a legalább 5 fős szervezetek 78,3 ezer embert alkalmaztak (+3,9%, +3,0 ezer fő). A növekedés 4 év alatt 2,1 százalék, 1,6 ezer fő volt.

A fentiek alátámasztják, hogy a mezőgazdaságban általánosan megfigyelhető a foglalkoztatás élénkülése. Ez elsősorban az elmúlt két év rendkívül kedvező növénytermesztési eredményeinek, az állattenyésztés bővülő teljesítményének, valamint a gazdaságok javuló pénzügyi helyzetének tudható be.

22. táblázat: Alkalmazottak száma 2010–2014 (ezer fő)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Ágazatok összesen	2 701,9	2 691,5	2 674,4	2 700,2	2 823,1
Mezőgazdaság	76,7	74,7	77,8	75,3	78,3
Élelmiszeripar*	97,4	95,7	94,2	94,0	97,0
Agrárgazdaság összesen	174,1	170,4	172,0	169,4	175,3

Forrás: KSH, Intézményi munkaügyi statisztika

A mezőgazdaságban jelentős az idény⁸-, illetve a főtevékenység mellett kiegészítő jelleggel végzett munka. A mezőgazdasági munkák szezonális jellege miatt különösen márciustól szeptember végéig tartó időszakban nő meg az alkalmi munkavállalói könyvvel⁹ dolgozók száma. Emellett számításba kell venni az egyéni gazdaságokban a háztartások tagjai által végzett, nem fizetett munkavégzést is. Ezért *az összes munkaerő-ráfordítás értékét az MSZR az éves munkaerőegységgel (ÉME)¹⁰ fejezi ki, amelynek segítségével a néhány órás, illetve időszakos munkavégzés teljes munkaidős munkavégzésre (évi 1800 óra) számítható át.*

23. táblázat: Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás 2010–2014 (ezer ÉME-éves munkaerőegység)

	2010	2011	2012	2013	2014
Nem fizetett	335,0	328,9	318,5	323,6	336,2
Fizetett	109,2	108,1	114,8	120,8	126,8
Összesen	444,2	437,0	433,3	444,4	462,9

Forrás: KSH, Mezőgazdasági Számlarendszer

A mezőgazdaság munkaerő-felhasználásának 2013-ban megindult növekedése 2014-ben is folytatódott, ezen belül mind a fizetett, mind a nem fizetett munkaerő-felhasználás emelkedett. Több éves távlatban megállapítható, hogy a nem fizetett munkaerő felhasználás nem változott érdemben, míg a fizetett jelentősen bővült. A gazdaságok 2014-ben 462,9 ezer éves munkaerőegységet használtak fel, 4,2 százalékkal, 18,5 ezerrel többet, mint egy évvel ezelőtt. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági tevékenység végzése 2014-ben annyi időt kötött le a nem fizetett és az időszakos munkavégzést is figyelembe véve, mintha **462,9 ezren egész évben teljes munkaidőben dolgoztak volna**. A mezőgazdasági munkaerő-ráfordítás belső szerkezetében folyamatos változás figyelhető meg. Bár az összes munkaerő-ráfordítás többsége az egyéni gazdaságokra jellemző, nem fizetett munkaerő-felhasználás¹¹, a fizetett munkaerő felhasználás 2014-ben 27,4 százalékra nőtt, amely egy év alatt 0,2, négy év alatt 2,8 százalékpontos növekedés.

Az *élelmiszeriparban foglalkoztatottak* számának 2012-ben kezdődött *növekedése* a lakossági munkaügyi statisztika szerint **2014-ben folytatódott**. Ennek köszönhetően 2014-ben 143 ezer embernek nyújtott megélhetést az ágazat, 9,9 százalékkal, azaz 12,8 ezer fővel többnek, mint egy évvel korábban. Az élelmiszeripar foglalkoztatása 2010 és 2014 között 17,2 százalékkal, 21,0 ezer fővel bővült. Ezáltal az élelmiszeripar részesedése a foglalkoztatásból 3,3-ról 3,5 százalékra emelkedett. A foglalkoztatás bővülése háttérben elsősorban az 5 fő alatti cégek, egyéni vállalkozások állhatnak. Az intézményi munkaügyi statisztika szerint a legalább 5 fős szervezetek 97,0 ezer főt

⁸mezőgazdasági idénymunka: az év adott időszakához vagy időpontjához kötődő olyan munkavégzés, amely az előállított növény vagy állat biológiai sajátossága miatt végezhető el kizárólag abban az időszakban vagy időpontban.

⁹alkalmi munkavállaló a mezőgazdaságban: u.a.mint előző

¹⁰Éves Munkaerő Egység (ÉME): *egységnyi munkaerő*, amely egy teljes munkaidős mezőgazdasági *munkaerő* éves munkavégzése - 1 ÉME = 1800 munkaóra, azaz 225 nyolc órás munkanap

¹¹Ez a legtöbb esetben ún. *családi munkaerő*. A statisztikai fogalomtár a *családi munkaerő* alatt azokat a gazdaságot alkotó 14 éves és idősebb személyeket érti, akik a gazdaságban *nem alkalmazottként végeznek munkát*.

alkalmaztak 2013-ban, 3,0 ezer fővel, 3,2 százalékkal többet, mint 2013-ban. Ennek eredményeként az ágazat termelésében meghatározó legalább 5 fős vállalatok foglalkoztatásának évtizedes csökkenő tendenciája megfordult.

A **keresetekről** az intézményi munkaügyi statisztikából rendelkezünk információval. A fizetések az elmúlt évekhez hasonlóan 2014-ben is növekedtek. A nemzetgazdaságban a bruttó és a nettó keresetek egyaránt 3,0 százalékkal emelkedtek 2014-ben, és 237,7, illetve 155,7 ezer forintot tettek ki.

Az agrárgazdaságban a keresetek nagyobb mértékben emelkedtek, mint a nemzetgazdaságban, de nagyságuk még így is elmarad tőle. A **mezőgazdaságban a legalább 5 fős gazdasági szervezeteknél** teljes munkaidőben alkalmazásban állók **bruttó és nettó átlagkeresete** 2014-ben egyaránt **4,9 százalékkal növekedett**, így meghaladta a 180,1, illetve a 118,2 ezer forintot. Az **élelmiszeripar bruttó és nettó átlagkeresetei 209,7** ezer forintra, a **nettó keresetek pedig 137,3** ezer forintra emelkedtek (+6,8 százalék).

A fogyasztói árak 0,2 százalékos mérséklődésének köszönhetően a nettó keresetek a nemzetgazdaságban 3,2 százalékkal haladták meg az előző évi szintet. A növekedés a mezőgazdaságban 5,1, az élelmiszeriparban 7,0 százalékos volt. Ezáltal jelentős mértékben nőtt az alkalmazásban állók rendelkezésre álló jövedelme.

A fenti adatokkal kapcsolatban fontos hangsúlyozni, hogy azok csak a legalább 5 fős szervezetekre vonatkoznak. A mezőgazdaságban viszont a kibocsátás és a foglalkoztatás többségét az egyéni gazdaságok és 5 fő alatti gazdasági szervezetek adják. Ezért az intézményi munkaügyi statisztika az ágazat egészének kereseti viszonyairól nem ad pontos képet.

Egyes mezőgazdasági ágazatok fajlagos munkaerő-felhasználása

A mezőgazdaság egyes ágazatainak különböző a munkaerő igényessége, ezáltal fejlesztésük is különböző mértékben hat a foglalkoztatásra. A mezőgazdasági foglalkoztatást azonban nem lehet ágazatokra bontani, mivel a legtöbb gazdaság vegyes termékszerkezetű, foglalkozik például zöldségtermesztéssel, szántóföldi növénytermesztéssel és állattartással is. Ezért maga a gazda sem tudja sok esetben, hogy mennyi időt tölt az egyes tevékenységekkel.

A munkaerő igényt ezért a termelési irány alapján lehet leginkább mérni. A gazdaságok abba a termelési típusba kerülnek, amely a gazdasági teljesítményük (Standard Termelés Érték - STÉ) legalább 2/3 részét adja. Ha nincs ilyen, akkor vegyes gazdaságnak számítanak. Például ha egy gazdaság teljesítményének 4/5 része szántóföldi növénytermesztésből adódik, a gazdaság specializálódott szántóföldi növénytermesztő kategóriába kerül.

Az alábbi táblázat szemlélteti az egyes termelési irányok fajlagos munkaerő-felhasználását. A hektárra vetített munkaerő felhasználásnak csak a növénytermesztés, míg a számosállatra vetítettnek csak az állattenyésztés esetében van értelme. A két fő ágazat az 1 millió forint standard termelési érték munkaerő felhasználása esetében hasonlítható össze.

24. táblázat: Fajlagos munkaerő-felhasználás a gazdaságok termelési iránya szerint

Tevékenységi irányok	ÉME/100 hektár MT	ÉME/100 számosállat	ÉME/STÉ millió forint
Szántóföldi növénytermesztők	1,97		0,10
Szakosodott növényházi kertészek	124,85		0,34
Szabadföldi zöldségtermesztők	17,17		0,21
Szőlőtermesztők	23,5		0,57
Gyümölcstermesztők	12,57		0,23
Tejelő tehenészetek			0,10
Húsmarha- és juhtartók		5,64	0,18
Sertéstartók		3,81	0,07
Baromfitartók		2,64	0,05

Forrás: AKI Tesztüzemi Rendszer

A növénytermesztés esetében jelentős különbség figyelhető meg a szántóföldi növénytermesztés és a zöldség-, gyümölcstermesztés között. Míg a szántóföldi növénytermesztésben 2 főt foglalkoztatnak 100 hektár területen, a zöldségtermesztésben 125 főt. Az állattenyésztő gazdaságok között a legnagyobb fajlagos munkaerő-felhasználással a baromfitartók, és a tejtermelők rendelkeznek.

A standard termelési értékre (ökonómiai mérethez) vetetett munkaerő-felhasználásban a zöldség-, gyümölcsstermesztő gazdaságok, és a húsmarha-, juhtartó gazdaságok járnak az élen.

A fentiek mutatják, hogy a mezőgazdasági foglalkoztatás tartós, és jelentős mértékű bővülése a zöldség, gyümölcsstermesztés, és az állattenyésztés fejlesztésével érhető el.

2.4. Termelőeszköz-felhasználás

A gazdálkodók 2014-ben az új mezőgazdasági gépek vásárlására 56 százalékkal, a növényvédőszerre 17 százalékkal, az alkatrészek beszerzésére 10 százalékkal fordítottak nagyobb összeget, mint az előző évben, a műtrágya forgalom értéke viszont 6 százalékkal csökkent.

25. táblázat: Az összes forgalmazó szervezet termelőeszköz-értékesítése* (millió Ft)

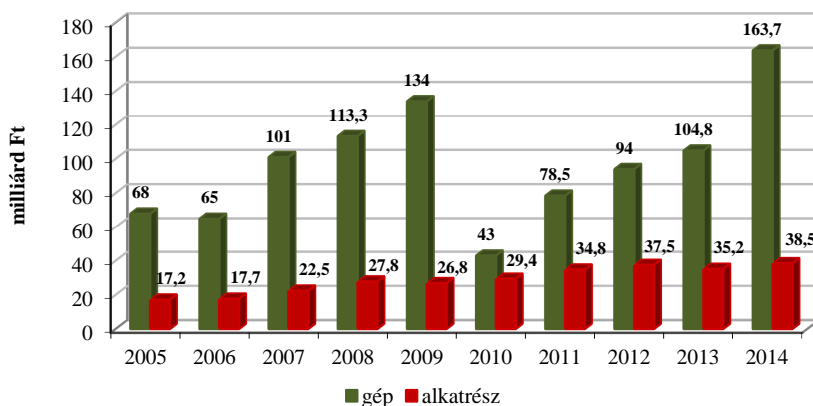
	Mezőgazdasági gép (használt nélkül)	Alkatrész	Műtrágya	Növényvédőszer (alapanyag nélkül)
2010	42 862	29 400	75 530	74 064
2011	78 593	34 851	105 912	79 770
2012	93 872	37 548	123 140	86 938
2013	104 767	35 169	130 322	90 732
2014	163 697	38 530	122 499	105 897
2014/2013(%)	156,2	109,6	94,0	116,7

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság részére.

Forrás: AKI

Míg a mezőgazdasági gépek világ- és európai piacán 5-7 százalékos forgalomcsökkenés történt 2014-ben, addig a magyar mezőgazdasági géppiacon rekordszintet ért el a gépértékesítés. A magyar géppiac több mint másfélszeresére bővült 2014-ben az egy évvel korábbihoz képest. Bár az elmúlt években is jelentős gépberuházások történtek a magyar mezőgazdaságban, a 2014-es esztendő a mezőgazdasági gépkereskedők és a hazai mezőgépgyártók számára összességében az elmúlt évtized legnagyobb forgalmát hozta. Az utóbbi időben a szántóföldi növénytermesztés mellett már a kertészeti kultúrák gépesítésében és az állattenyésztésben is jelentős beruházások valósultak meg. Napjainkban sokkal több és korszerűbb gép van már Magyarországon, mint néhány évvel ezelőtt, ennek ellenére az egy hektárra jutó gépmennyiség még mindig elmarad a nyugat-európai szinttől, ezért a gépesítésfejlesztés továbbra is fontos ágazati feladat. **A termelők által új mezőgazdasági gépek vásárlására fordított összeg 164 milliárd forint volt 2014-ben, így meghaladta a korábban rekordnak számító 2009. év gépforgalmát, amikor jelentős összegű támogatást vehettek igénybe a gazdálkodók.** A hazai mezőgazdasági gépforgalmazás teljesítményét vizsgálva szélsőséges kilengések tapasztalhatók, amelynek legfőbb oka a támogatások egyenetlen hozzáférhetősége. A mezőgazdasági gépberuházások értéke a 2000. évtől kezdődően látványos növekedésnek indult, évtizedes rekordokat döntöttek a mezőgazdaság gép- és technológiai beruházásai, mely többnyire az ÚMVP-DIT keretében meghirdetett gépberuházási támogatásnak köszönhető.

14. ábra: A mezőgazdasági gép és alkatrész beruházások alakulása

Forrás: AKI

A 2014. év eredményeire a kifutó uniós támogatások – a 2013. év végén kiírt állattartó telepek korszerűsítésére vonatkozó ÁTK 5-ös pályázat, a kihirdetett kertészeti pályázatok megvalósítása –,

valamint a Növekedési Hitelprogram (NHP) volt jelentős hatással. A gazdák háromnegyed része az NHP-t választotta, mint finanszírozási formát mezőgazdasági termelőeszközei beszerzésénél.

Az előző évhez képest jelentősen nőtt a mezőgazdasági termelők részére értékesített traktorok száma, messze felülmúlva a korábbi évek eladásait. A gazdálkodók 2014-ben összesen 3737 darab traktort vásároltak, 1770 darabbal többet, mint egy évvel korábban. A traktorpiac bővülésében a Növekedési Hitelprogram mellett az is szerepet játszott, hogy a vállalkozások pénzügyi helyzete javult, és erősödött a beruházási hajlandóság. A legkelendőbbek a 200 lóerő alatti traktortípusok voltak, egyrészt azok, amelyek benne voltak az ÁTK pályázatokban, valamint a 100 lóerő körüli, keskeny nyomtávú ültetvénytraktorok. A 91-140 lóerő teljesítmény tartományban beszerzett típusok száma több mint kétszeresére nőtt, a legnagyobb teljesítmény kategóriában (320 LE felett) viszont 16 százalékkal csökkent az eladás. A tavalyi évben a nagytraktor-értékesítés mellett a kombájn-beszerzés is csökkent, amelyben szerepet játszott, hogy ezekre nem volt támogatás. 2014-ben 264 darab gabonakombájnt értékesítettek, 3 százalékkal kevesebbet, mint 2013-ban. Az eladott kombájnok 64 százaléka a 300 LE feletti kategóriába tartozott.

A munkagépek forgalma már 2014 szeptemberében elérte a 2013. évi teljes értékesítést, amelyhez jelentősen hozzájárult az egyre bővülő választékot nyújtó hazai mezőgépgyártás is. A beszerzett munkagépek körében jelentősen nőtt a szálatakarmány betakarítók, a bálázók és az ültetvénypermetezők száma. A fűkaszákból és a hengeres bálázókból megközelítőleg kétszeresére nőtt az értékesített mennyiség. Ugyanakkor a terményszárítók piaca a felére zsugorodott.

26. táblázat: Egyes mezőgazdasági gépek értékesítése*(darab)

Munkagépek	2010	2011	2012	2013	2014
Kerekes traktorok, ebből:	990	1 917	1 995	1 967	3737
44 kW (60 LE) alatt	169	140	228	170	216
45-66 kW (61-90 LE)	291	669	526	575	936
67-103 kW (91-140 LE)	312	560	720	709	1651
104-140 kW (141-190 LE)	87	275	259	245	517
141-191 kW (191-260 LE)	73	133	132	124	265
192-235 kW-ig (261-320 LE)	37	102	62	51	74
235 kW (320 LE) felett	21	38	68	93	78
Gabonakombájnok, ebből:	69	176	239	272	264
198 kW (270 LE) alatt	38	46	51	62	60
199-220 kW (271-300 LE)	8	41	53	40	34
220 kW (300 LE) felett	23	89	135	170	170
Betakarítógép adapterek, ebből:	185	316	427	435	429
Kukorica-csőtörő adapterek	76	159	225	195	180
Napraforgó betakarító adapterek	46	121	163	181	157
Vető- és ültetőgépek, ebből:	354	664	867	1 007	997
Gabonavetőgépek	56	179	218	260	293
Szemenkénti vetőgépek, kukorica vetőgépek	192	297	468	533	491
Növényvédő és-ápoló gépek, ebből:	815	1 077	1 087	1 565	1729
Szántóföldi permetezőgépek	337	398	449	511	574
Pótkocsik	215	273	395	433	871

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság részére.

Használtgép értékesítés, viszonteladás és külföldi - EU-s és EU-n kívüli - eladás nélkül.

Forrás: AKI Statisztikai Osztály

2014-ben a mezőgazdasági gépforgalom mellett az *alkatrészforgalom* is jelentősen növekedett, az elmúlt évek legnagyobb forgalmát bonyolították a kereskedők. A gazdálkodók 38,5 milliárd forintot fordítottak alkatrészekre, 10 százalékkal többet, mint 2013-ban.

A magyar mezőgazdasági gépkereskedelem döntően független kereskedői hálózatokra épül, de a piacon jelen vannak kizárólag saját leányvállalaton keresztül forgalmazó gépkereskedők is. Elmondhatjuk, hogy sokan értékesítenek mezőgazdasági gépet, de a forgalom döntő hányada kevés számú vállalkozás kezében összpontosul. A magyar piacon a legnagyobb forgalmazók mellett, egyre inkább erősödnek a közepes gépforgalmazó vállalkozások.

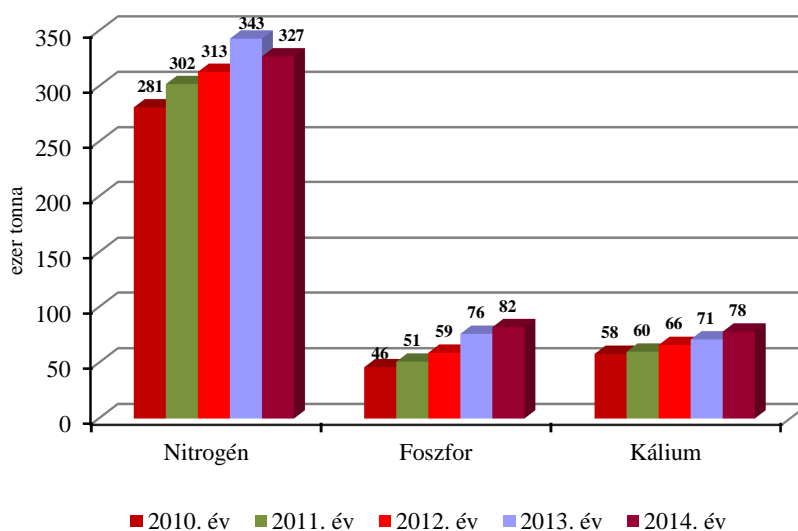
Magyarországon a műtrágya felhasználás növekvő trendje az óriási áremelkedés miatt 2008-ban megtört, de 2010-től ismét elindult felfelé. A *műtrágya* felhasználás nitrogén, foszfor, kálium (NPK)

hatóanyagban számolva az elmúlt öt év során 26 százalékkal emelkedett. Az egyes hatóanyagok felhasználása eltérő mértékben bővült. A műtrágya forgalmazók 2014-ben 1379 ezer tonna műtrágyát értékesítettek közvetlenül mezőgazdasági termelők részére, 3 százalékkal kevesebbet, mint egy évvel korábban. A műtrágya értékesítés nettó árbevétele 122 milliárd forint volt, 6 százalékkal kevesebb, mint 2013-ban.

A műtrágya árak 2008-as drasztikus, 61 százalékos növekedése után két egymást követő évben is 10 százalékot meghaladó csökkenés történt. A 2011-es és 2012-es év 24, illetve 11 százalékos árnövekedést hozott, majd 2013-ban és 2014-ben ismét mérséklődtek az árak az előző évhez viszonyítva. A műtrágya ára 2014-ben 4 százalékkal alacsonyabb volt, mint 2013-ban. Az egyszerű műtrágyák ára 2 százalékkal, az összetett műtrágya ára 9 százalékkal csökkent.

A mezőgazdasági termelők által vásárolt műtrágya nitrogén-foszfor-kálium (NPK) hatóanyag tartalma 2014-ben 487 ezer tonna volt, megközelítette az előző évi mennyiséget (-3,0 ezer tonna). A nitrogén hatóanyag tartalom 4,7 százalékkal elmaradt a 2013. évitől, a foszfor hatóanyag tartalom viszont 8 százalékkal, a kálium pedig 10 százalékkal meghaladta az egy évvel korábbit. Az NPK hatóanyag megoszlása 2014-ben 67:17:16, azaz csökkent a nitrogén súlya 2013-hoz képest, amikor 70:16:14 volt ez az arány.

15. ábra: A mezőgazdasági termelők által megvásárolt műtrágya hatóanyagsúly

Forrás: AKI

Az egy hektár mezőgazdasági területre kijuttatott műtrágya NPK hatóanyag-tartalma 2014-ben hektáronként 91 kg volt, az elmúlt öt év alatt 26 százalékkal növekedett. Az egyes hatóanyagokat vizsgálva, öt év alatt a nitrogén esetében 15 százalékos, a foszfor és a kálium esetében erősebb, 67, illetve 36 százalékos növekedést láthatunk. Ennek ellenére a talaj nitrogén és foszfor tápanyag mérlege azt mutatja, hogy nagyobb mértékű visszapótlásra volna szükség. Különösen igaz ez a foszforra, mert a növények által felvett foszfor pótlása sem történik meg.

27. táblázat: Egy hektár mezőgazdasági területre jutó műtrágya, 2014 (kg)

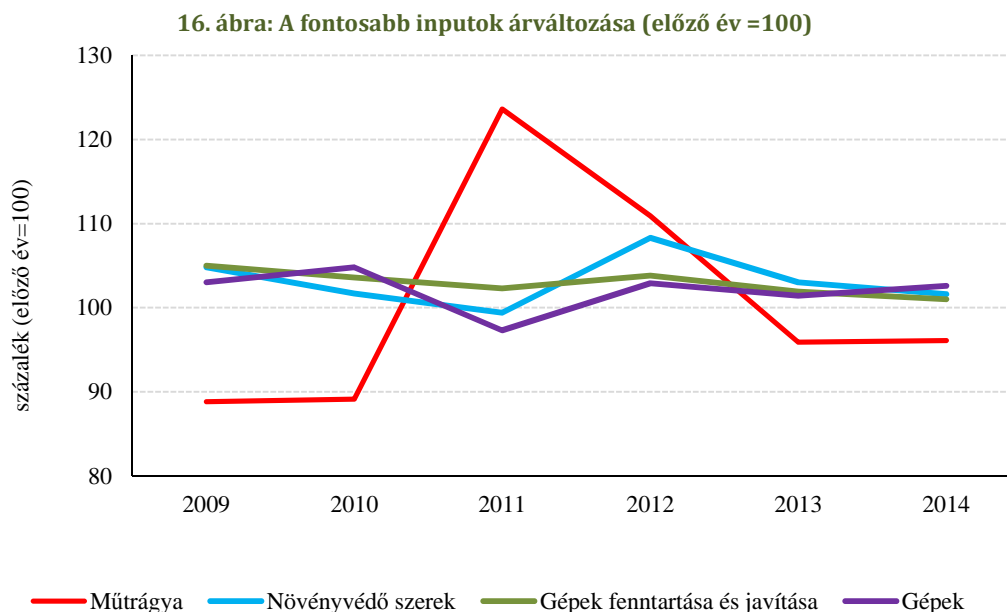
Hatóanyagok	2010	2011	2012	2013	2014
nitrogén	53	57	59	64	61
foszfor	9	10	11	14	15
kálium	11	11	12	13	15
Összesen:	72	77	82	92	91

Forrás: KSH

Természetes súlyban vizsgálva, 2014-ben a közvetlenül mezőgazdasági termelőknek értékesített 1379 ezer tonna műtrágyából az egykomponensű műtrágyák 1034 ezer tonnát, míg az összetett műtrágyák 345 ezer tonnát tettek ki. Az egykomponensű, illetve az összetett műtrágyák aránya 75:25 volt 2014-ben, 2013-ban pedig 77:23. Egyszerű nitrogén műtrágyából 990 ezer, kálium műtrágyából

pedig 41 ezer tonna fogyott. Az egykomponensű foszfor műtrágyából 2,6 ezer tonnát értékesítettek ebben az időszakban, amely négyötöde az egy évvel korábbinak. Az egyszerű nitrogén műtrágya mennyisége 5 százalékkal csökkent, az egykomponensű káliumé 6 százalékkal emelkedett. Az összetett műtrágya értékesítés 3 százalékkal nőtt.

Az előző évekhez hasonlóan a legnagyobb kereslet a **mészammonsalétrom (MAS)** iránt volt 2014-ben, amely a teljes műtrágya forgalom 44 százalékát tette ki, több mint 600 ezer tonnát adtak el belőle. A második legnépszerűbb termék, az **ammóniumnitrát** a teljes műtrágya értékesítés valamivel több, mint 10 százalékát fedte le. A szuperfoszfát iránti kereslet alig 2 ezer tonna, a káliumklorid eladás pedig 40 ezer tonna volt.

Forrás: KSH

28. táblázat: A műtrágya külkereskedelem alakulása természetes súlyban (tonna)

	2010	2011	2012	2013	2014
IMPORT					
Egyszerű nitrogén műtrágyák	651 286	577 405	578 362	816 678	846 440
Egyszerű foszfor műtrágyák	13 606	20 844	28 458	22 349	33 426
Egyszerű kálium műtrágyák	96 616	110 641	117 695	134 010	142 657
Összetett műtrágyák	267 407	330 863	347 143	417 720	391 710
NPK műtrágyák összesen	1 028 915	1 039 752	1 071 658	1 390 757	1 414 234
EXPORT					
Egyszerű nitrogén műtrágyák	545 908	587 063	445 685	343 231	633 218
Egyszerű foszfor műtrágyák	101	291	3 198	976	510
Egyszerű kálium műtrágyák	6 326	5 838	8 088	13 969	11 814
Összetett műtrágyák összesen	29 045	41 101	34 053	52 692	77 968
NPK műtrágyák összesen	581 380	634 292	491 024	410 868	723 510

Forrás: KSH

A műtrágya külkereskedelemről rendelkezésre álló adatok alapján, 2014-ben összesen 1414 ezer tonna műtrágyát importáltunk, amelynek 60 százaléka egyszerű nitrogén, 2 százaléka foszfor, 10 százaléka kálium és 28 százaléka összetett műtrágya volt. Az import szerkezete érdemben nem változott 2014-ben, 2013-hoz képest. A teljes mennyiség kismértékben meghaladta a 2013. évi (+2 százalék). Az import átlagár alacsonyabb volt, mint egy évvel korábban. Az egyszerű nitrogén műtrágyák importára 24 százalékkal, az egyszerű foszforé 2 százalékkal, az egyszerű káliumé 8 százalékkal, az összetett műtrágyák import átlagára pedig 4 százalékkal csökkent 2014-ben. Az import nitrogén műtrágya négyötöd részét a szomszédos országok szállították. A nitrogén műtrágya importunkból Szlovákia 33, Románia 19 és Ausztria pedig 16 százalékkal részesedett, de mellettük Szerbia, Horvátország és Ukrajna is számottevő mennyiséggel volt jelen a magyar piacon 2014-ben.

Az egyszerű foszfor műtrágya több mint négyötöde három országból érkezett, Litvániából 41 százalék, Szerbiából 32 százalék és Ausztriából 10 százalék. A kálium műtrágya legfontosabb beszerzési forrásai 2014-ben Oroszország (63 százalék) és Fehéroroszország (22 százalék). Az összetett műtrágya két legnagyobb szállítója Oroszország és Ausztria volt 19, illetve 18 százalékos részesedéssel.

A műtrágyaexport 2014-ben összesen 724 ezer tonna volt, amelynek 88 százaléka egyszerű nitrogén, 1,6 százaléka egyszerű kálium és 11 százaléka összetett műtrágya volt. Az exportra szállított egyszerű nitrogén műtrágya átlagára 15 százalékkal, az összetett műtrágyák exportára átlagosan 14 százalékkal mérséklődött.

Az elmúlt években jelentős változások történtek a mezőgazdasági input és ezen belül közvetlenül a növényvédő szer kereskedelemben is. Az egyik ilyen hatás az erőteljes koncentráció, erős szakmai befektetői körök kezdték uralni ezt a piacot. A másik változás a szabályozással, a hatósági környezettel kapcsolatos (szigorodó uniós jogszabályok a növényvédő szer piacon). A növényvédő szerek használatával kapcsolatos szigorítások hatása a termelőket is érinti. A kémiai növényvédelemben az utóbbi években szűkül az az eszköztár, amit fel tudnak használni a gazdálkodók. Például a neonikotinoid hatóanyagcsoport felhasználási területének időszakos korlátozása, valamint a triazolok részleges, illetve hosszabb távon teljes visszavonása a növényvédelmi szakembereket olyan helyzetbe hozza, hogy az adott kultúrában a kártevők, kórokozók elleni bevált védelmet úgy kell megoldaniuk, hogy közben a helyettesítő termékek nem állnak mindig a rendelkezésükre.

A növényvédelmi ráfordításokat az időjárás mellett alapvetően a pénzügyi helyzet és a szakmai irányelvek mérlegelése határozza meg. A növényvédelmi eljárások kihagyása vagy túlzottan alacsony szintre tervezése jelentős termés kiesést, minőségromlást okozhat. A növényvédő szerek költsége jelentős a termelési folyamatban, a négy legnagyobb mennyiségben termesztett szántóföldi növényünk esetében a teljes termelési költség 10–15 százalékát teszi ki.

29. táblázat: Növényvédőszer-értékesítés (tonna)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Értékesített növényvédő szer *	20 599	22 798	22 994	23 392	29 092
ebből:					
Gombaölő szer	4 571	4 445	4 475	4 717	5 744
Rovarölő szer	3 930	4 312	4 621	4 832	6 385
Gyomirtó szer	8 958	10 115	9 670	9 115	9 116
Egyéb szer	3 140	3 926	4 228	4 728	7 847

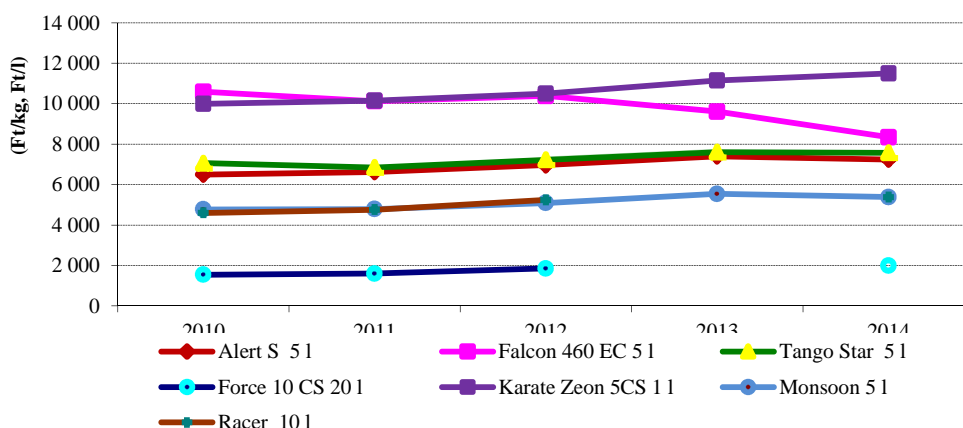
*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság részére.

Forrás: AKI

Az értékesített **növényvédő szerek** mennyisége 2008-ig szinte folyamatosan növekedett, majd csökkenő tendencia után 2011-től ismét felfelé ívelt. 2014-ben a környezeti hatások miatt jócskán megugrott a növényvédő szerek iránti kereslet. A hazai forgalmazók 105,9 milliárd forint értékben, 29 ezer tonna növényvédő szert értékesítettek mezőgazdasági termelőknek, 24 százalékkal többet, mint egy évvel korábban. A rovarölő szerek, a gombaölő szerek és az egyéb készítmények forgalma jelentősen növekedett, a gyomirtó szerek forgalma a 2013. évi szinten alakult. A gyomirtó szerek a teljes növényvédő szer forgalom mennyiségének 31 százalékát, értékének pedig 49 százalékát adták. Gombaölő szerekből 5744 tonnát, rovarölő szerekből pedig 6385 tonnát értékesítettek, amely az összes forgalom 20, illetve 22 százalékát jelenti.

A növényvédő szerek éves árváltozása jellemzően az infláció alatt maradt az elmúlt években, 2014-ben a növényvédő szerek ára 1,6 százalékkal emelkedett 2013-hoz képest. A gyomirtó szerek ára az előző évi szinten alakult, a gombaölő szerek ára 2,4 százalékkal, a rovarölő szereké 4,3, az egyéb szerek ára pedig 5,4 százalékkal volt magasabb 2014-ben, mint 2013-ban.

17. ábra: Egyes növényvédő szerek átlagárai

Forrás: KSH

A növényvédő szer importunk 2014-ben közel 45 ezer tonna volt, 21 százalékkal több, mint 2013-ban. A növényvédő szer export 2014-ben összesen 27,3 ezer tonna volt, 18 százalékkal haladta meg az előző évit. Magyarország növényvédő szer importját az uniós beszállítások határozzák meg, elsősorban Franciaországból, Spanyolországból és Németországból vásárolunk, de jelentős mennyiség érkezik Belgiumból is. A növényvédő szer importunkból Franciaország és Spanyolország 20-20 százalékkal, Németország 17 százalékkal részesedett 2014-ben. A legfontosabb export célországok Németország, Franciaország és Lengyelország.

30. táblázat: A növényvédő szer külkereskedelem alakulása

Év	Import		Export	
	ezer tonna	milliárd forint	ezer tonna	milliárd forint
2010	31,0	59,4	17,1	36,6
2011	36,9	69,3	19,7	45,2
2012	36,9	74,4	21,3	52,2
2013	36,9	85,4	23,1	58
2014	44,7	103,6	27,3	74,5

Forrás: KSH

2.5. Beruházások a mezőgazdaságban

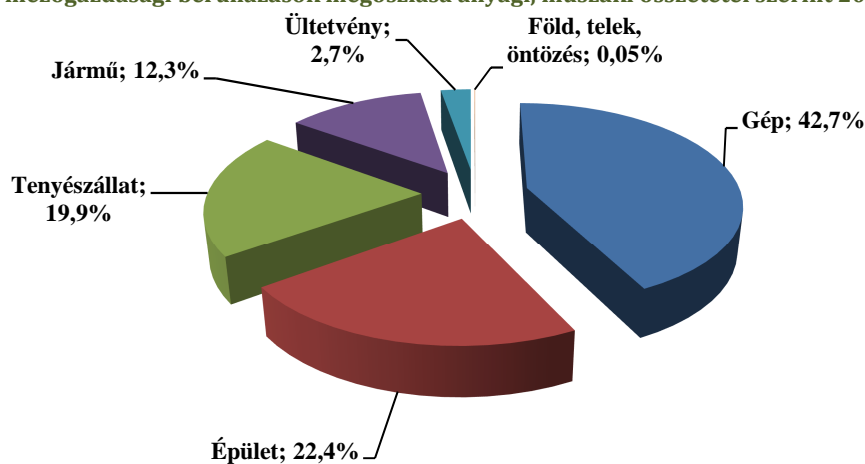
A nemzetgazdaság beruházásainak 2013-ban kezdődött élénkülése 2014-ben gyorsuló ütemben folytatódott, ezáltal jelentős mértékben hozzájárult a gazdasági növekedéshez. A beruházások teljesítményértéke folyó áron **5426,7 milliárd forint** volt, amely változatlan áron **17,0 százalékkal haladta meg az előző év szintjét**. A fejlesztések bővülése a gazdaságban általánosan megfigyelhető volt, a 19 nemzetgazdasági ágból 17-ben bővült a beruházások volumene. Hasonlóképpen a mezőgazdasági beruházások is jelentősen élénkültek 2014-ben, ennek mértéke 2013-hoz hasonlóan 2014-ben is meghaladta a nemzetgazdasági átlagot. A 2014. évben összesen 315,3 milliárd forintot költöttek fejlesztésre a gazdálkodók, folyó áron 21,5 százalékkal többet, mint egy évvel ezelőtt. Ennek köszönhetően a mezőgazdaság részesedése a nemzetgazdaság beruházásaiból 5,6 százalékról 6,8 százalékra nőtt. A beruházások volumene 17,9 százalékkal nőtt egy év alatt.

A mezőgazdasági beruházások bővülése főként a gép és járművásárlásoknak tudható be. Az előbbi változatlan áron közel kétharmadával (+60,3 százalék), utóbbi közel felével (+41,8 százalék) növekedett. Ezáltal a gép és jármű kategória a mezőgazdaság beruházásainak több mint felét adta. Mindkét esetben jelentős mértékben importból vásároltak a gazdálkodók. Több éves távlatban megállapítható, hogy a gép és járművásárlások nagysága erős ingadozást mutat, ami mindenekelőtt a beruházási támogatások alakulásával magyarázható.

A fentiekkel ellentétben az előző évi növekedés után 2014-ben csökkent a beruházások ötödét képviselő épület beruházások volumene (-16,4 százalék). A még jelentős súlyú tenyészállat

beruházások változatlan áras ötödiki éve bővült dinamikusán (2014-ben +5,7 százalék). A kisebb részt adó ültetvény és föld, telek, öntözés beruházások az előző évek tendenciáját követve 2014-ben is csökkentek¹².

18. ábra: A mezőgazdasági beruházások megoszlása anyagi, műszaki összetétel szerint 2014-ben (%)

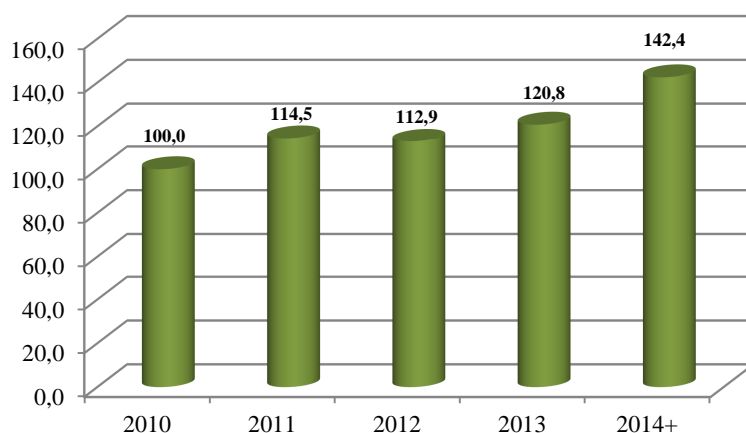

Forrás: KSH

A beruházások növekedésének köszönhetően összességében javult az ágazat műszaki, technológiai színvonala, és nőtt a hatékonysága, amely a termelés hosszú távú növekedésének az alapját képezi. A beruházások alakulására kedvezően hatott az agrár-vidékfejlesztési támogatások növekedése, a jegybanki alapkamat csökkenése következtében mérséklődő vállalati hitelkamatok, a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitelprogramja, valamint a Földművelésügyi Minisztérium által kialakított, és a Magyar Fejlesztési Bank által működtetett kedvezményes hitelprogramok is. A támogatásokkal kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy nem csupán a beruházási célú, hanem a normatív jellegű közvetlen támogatások is jótékonyan hatnak a beruházásokra. Ez annak köszönhető, hogy a normatív támogatások kiszámítható pénzáramlást jelentenek a gazdaságok számára, ami javítja hitelképességüket a pénzintézeteknél.

Több éves távlatban megállapítható, hogy a mezőgazdasági beruházásokra jellemző a támogatások nagyságával, a termelés jövedelmezőségével és a hitelfeltételek alakulásával összefüggő ingadozás. Ugyanakkor egyértelműen pozitív tendencia figyelhető meg, **a 2010 és 2014 között a mezőgazdasági beruházások volumene összességében 42,4százalékkal nőtt.**

19. ábra: A mezőgazdasági beruházások volumenváltozása (2010=100)

+Előzetes adat
Forrás: KSH alapján

¹²Részletes adatok a II. kötetben találhatóak

3. A mezőgazdasági termelés

3.1. Szántóföldi növénytermesztés

A szántóföldi növénytermesztés (gabonafélék, ipari növények, takarmánynövények és burgonya) bruttó kibocsátása folyó alapáron elérte az **1109,4 milliárd forintot 2014-ben, ami 9,1 százalékkal haladja meg a 2013. évi eredményt¹³**. Ezen belül a gabonafélék kibocsátásának értéke 733,2 milliárd forintot (+9,7 százalék), az ipari növényeké 284,3 milliárd forintot (+7,9 százalék), a takarmánynövényeké 55,8 milliárd forintot (+8,9 százalék), a burgonyáé pedig 36,1 milliárd forintot (+4,8 százalék) ért el. A szántóföldi növénytermesztés a mezőgazdasági kibocsátáshoz 45,3 százalékban járult hozzá.

Magyarországon az enyhe időjárásnak köszönhetően jól teleltek az őszi vetésű növényállományok, és kora tavaszi fagyok sem okoztak komolyabb termés kiesést 2014-ben. A hideg, csapadékos tavaszi és nyári időjárás következtében megjelenő sárgarozsda-fertőzés viszont a kalászosoknál minőségromlást, illetve termés kiesést okozott. A kártevők közül egyes régiókban a mezei pocok jelentett problémát. Ennek ellenére a gabonafélék 2014. évi termés eredménye az elmúlt öt év átlagát meghaladóan alakult, különösen igaz ez a kukoricára, amely rekordszintű kibocsátást könyvelhetett el. Az egyre szélsőségesebbé váló időjárás, a belvíz és az aszály váltakozása jelentősen befolyásolja a termés eredményeket, ezért a jövedelmezőség stabilizálása érdekében kiemelt jelentősége van a vízgazdálkodásnak (erről bővebben lásd a 5.2. Területi vízgazdálkodás c. alfejezetet).

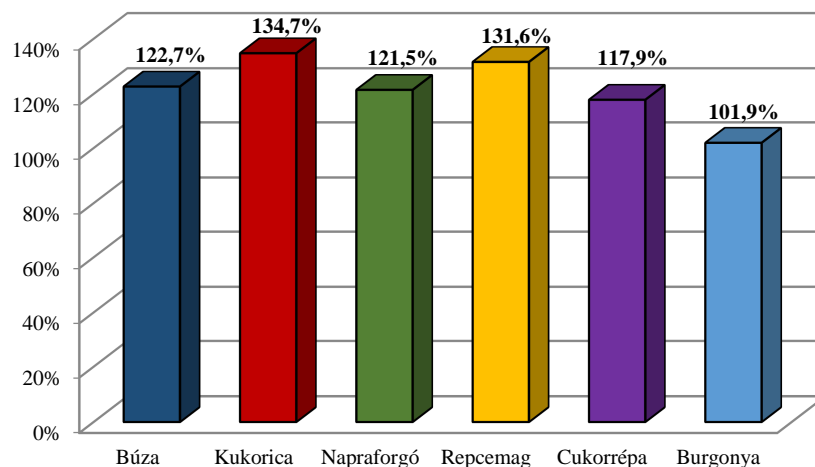
Gabonából 2,791 millió hektárról összesen 16,4 millió tonna terményt takarítottak be 2014-ben. Jóllehet a betakarított terület nagysága alig változott az egy évvel korábbihoz képest, a termésmennyiség minden idők legnagyobb, **5,877 tonna/hektár átlaghozamának** köszönhetően több mint **20 százalékkal nőtt**, a 2009-2013 közötti időszak átlagához képest pedig csaknem 30 százalékkal emelkedett.

Búzát 1,112 millió hektáron, az előző évinél 2 százalékkal nagyobb területen termeltek 2014-ben. A 4,71 tonna/hektáros termésátlag 1,5 százalékkal haladta meg a 2013. évi eredményt, így 3,5 százalékkal több, azaz **5,2 millió tonna búza** került a raktárakba. A minőségi paraméterek romlása miatt a termés csupán 35 százaléka kapott malmi minősítést, szemben a szokásos 60-70 százalékkal. Magyarországon 1,3 millió tonna (+20,4 százalék) árpa, 137 ezer tonna (+4 százalék) zab és 95 ezer tonna (-12,5 százalék) rozs termelt 2014-ben. A felvásárlás dinamikájában nem volt lényeges eltérés a 2013. évihez képest, az eladások a betakarítást követő hónapokra, júliusra és augusztusra koncentráálódtak, amikor a 2014. évi termés egynegyede, közel 1,2 millió tonna búza cserélt gazdát a piacon. Ez az előző év azonos időszakának volumenét 14 százalékkal haladta meg.

A szemes kukorica fejlődésének kedvezett a csapadékos nyár 2014-ben, így minden idők legnagyobb termését takarították be a gazdák. A **kukorica** termőterülete **1,185 millió hektár** volt, 5 százalékkal kisebb, mint 2013-ban. A hozam 42 százalékkal rekordnagyságúra, 7,74 tonna/hektárra nőtt, a 2009–2013-as évek átlagát 34,6 százalékkal múlta felül. A tárolókba így kicsit több mint **9,2 millió tonna** termés került, az egy évvel korábban betakarított mennyiségnél 42 százalékkal, a vizsgált öt év átlagánál 35 százalékkal több. A szemes kukorica belpiaci forgalma jelentősen élénkült 2014-ben a 2013. évihez képest: a termelők közel 3,2 millió tonnát értékesítettek, az egy évvel korábbinál 43 százalékkal nagyobb mennyiséget. A felvásárolt volumen már a január és szeptember közötti periódusban is nőtt (24 százalék), a betakarítást követően azonban jelentősebb ugrás tapasztalható: 2014. október–december közötti időszakban csaknem 2,3 millió tonna kukorica cserélt gazdát a fizikai piacon, 50 százalékkal több, mint az előző év azonos hónapjaiban.

¹³A KSH Mezőgazdasági Számlarendszerének második előzetese szerint

20. ábra: Néhány szántóföldi növény termésének alakulása
(2009–2013 évek átlaga = 100,0%)

Forrás: KSH

Magyarországon az olajnövények termesztése szempontjából igen kedvező volt 2014, új rekordok születtek. A **főbb olajosmagvakat** (napraforgómag, repcemag) **803 ezer hektárról**, az előző évinél kicsit nagyobb (+1,0 százalék) területről takarították be 2014-ben. Az olajmagtermelők összesen 11 százalékkal több terményt arattak le a táblákról 2013-hoz képest. A **napraforgó** vetése az enyhe téli és tavaszi időjárás miatt két héttel korábban kezdődött a megszokottnál. A növény betakarított területe alig maradt el a 2013. évitől, 590 ezer hektár volt. A hektáronkénti hozam 6 százalékkal 2,64 tonnára javult, 17 százalékkal haladta meg 2009–2013 átlagát, és megközelítette a 2008. évi mindenkori rekordot (2,67 tonna/hektár). Mindezek eredményeként a kibocsátás 5 százalékkal felülmúlta az előző évit, így a valaha volt legnagyobb termés, **1,555 millió tonna** napraforgómag került a tárolókba 2014-ben. Az enyhe tél és a csapadékos tavasz következtében jól fejlődött az **őszi káposztarepce** állománya, az egy évvel korábbinál 8 százalékkal nagyobb területről, 213 ezer hektárról takarították be a növényt 2014-ben. A hektáronkénti termésátlag 19 százalékkal, 3,2 tonna/hektárra nőtt, amire eddig még nem volt példa. A terület és a hozam növekedése együttesen újabb rekordtermés betakarítását eredményezte: a **680 ezer tonna** kibocsátás 28 százalékkal múlta felül a 2013. évit és 32 százalékkal a vizsgált öt év átlagát.

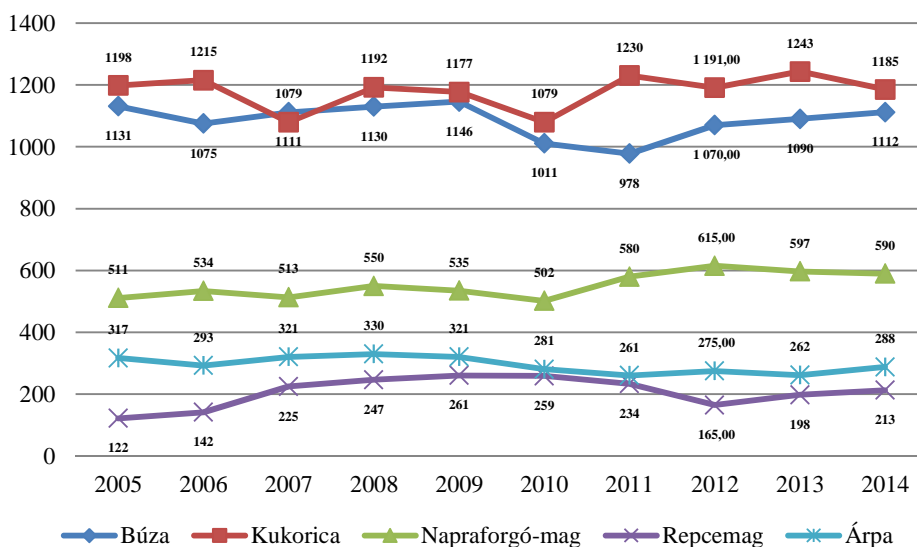
Magyarországon a termelők a 2013. évinél 17 százalékkal több, 685 ezer tonna napraforgómagot értékesítettek a hazai feldolgozóknak és kereskedőknek 2014-ben. Az eladások az év utolsó harmadára koncentráálódtak, amikor a piaci szereplők a teljes forgalom 80 százalékát bonyolították. A repcemag felvásárolt mennyisége a 2013. évi másfélszeresére, 368 ezer tonnára nőtt 2014-ben, köszönhetően az elmúlt két szezon jó termésének.

Cukorrépából 2014-ben **15 ezer hektáron 1 millió tonnát termeltek**, csaknem azonos mennyiséget, mint az előző évben. A rekordnak számító termésátlag 66,4 tonna/hektár volt, szemben a 2013. évi hektáronkénti 52,6 tonnával. Az időjárás kedvezett a **burgonya** termesztésének is, az egy évvel korábbihoz képest **változatlan nagyságú területen 23 százalékkal több termést, 547 ezer tonnát** takarítottak be 2014-ben. Az Európai Unió tagállamaiban is nőtt a kibocsátás a nagyobb termőterület és a hozamok javulása következtében, ami a kínálat növekedéséhez és az árak csökkenéséhez vezetett.

A két legnagyobb területen termesztett szántóföldi növény, a búza és a kukorica betakarított területének alakulása stagnáló képet mutat 2005-2014 között. Az árpa betakarított területe azonban a vizsgált időszak elején stagnált, majd 2010 óta csökkenő képet fest, közel 10 százalékkal kevesebb területen takarítottunk be árpát 2014-ben 2005-höz viszonyítva. Ezzel szemben a harmadik legnépszerűbb növény a napraforgó betakarított területe egyértelműen növekvő tendenciát mutat, 2005-höz viszonyítva 2014-re 15 százalékos emelkedés figyelhető meg. A repce termesztése ingadozásokkal bár, de szintén növekedett. Az összes szántóterületünk több mint felét a két

legjelentősebb gabonanövényünk foglalja el. 2014-ben a szántóterületek 19 százalékán termesztettünk napraforgót és repcét. A fent említett növények 2005-ben az összes szántóterület 73 százalékát foglalták el, ez az érték 2014-re 78 százalékra nőtt.

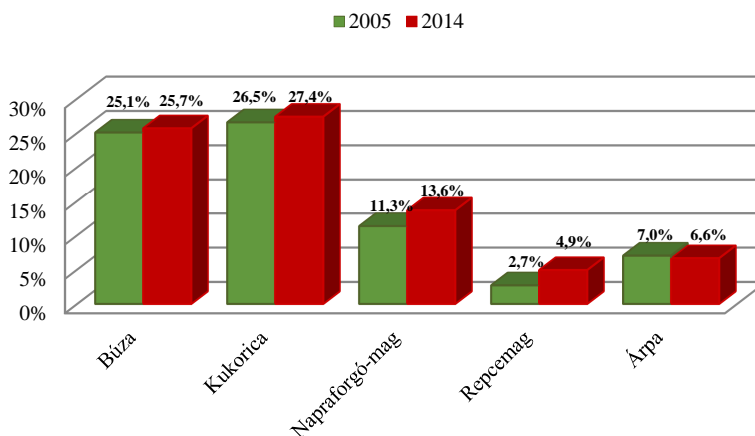
21. ábra: Fontosabb szántóföldi növények betakarított területe 2005-2014. között (ezer hektár)

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette az AKI

Az olajos növények térnyerését a tartósan magas belföldi, és nemzetközi kereslet, ezáltal jövedelmező termesztés indokolja. Az elmúlt években élénkültek a beruházások a hazai növényolajiparban, emellett nőtt a repce és a napraforgó bioüzemanyag célú felhasználása is Nyugat Európában, ami növelte az exportot.

22. ábra: Főbb szántóföldi növények területének szántóterülethez viszonyított aránya 2005. és 2014. években (%)

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette az AKI

A fontosabb szántóföldi növények esetében a 0-20 százalékkal csökkenő értékesítési árakat és a hasonló mértékben növekvő költségeket az átlagon felüli hozamok kompenzálták 2014-ben, így az előző évihez képest 2-80 százalékkal nőtt a főbb növények jövedelmezősége. Kivételt e körben a burgonyatermelés jelentett, amely ágazati eredménye 30 százalékkal elmaradt a 2013. évitől, 800 ezer forint körül alakult hektáronként. Az értékesítési ár 20 százalékos csökkenését ugyanis nem tudta ellensúlyozni a termelési költségek csökkenése.

**31. táblázat: Fontosabb szántóföldi növények költség és jövedelem mutatói
(meghatározó árutermelő gazdaságok átlaga) 2014***

Növényfajta		Termelési költség (forint/hektár)	Önköltség (forint/tonna)	Értékesítési ár (forint/tonna)	Közvetlen állami támogatás	Termelési érték (forint/hektár)	Hozam (tonna/hektár)	Ágazati eredmény** 2014 (forint/hektár)
Búza	2013	209 584	43 228	47 711	76 718	307 863	4,78	98 279
	2014	218 793	41 944	47 756	78 730	327 763	5,16	108 970
	2014/2013 (%)	4,4	-3,0	0,1	2,6	6,5	7,9	10,9
Kukorica	2013	252 672	43 136	46 312	73 797	346 347	5,85	93 676
	2014	284 737	31 478	40 383	76 002	441 538	9,05	156 802
	2014/2013 (%)	12,7	-27,0	-12,8	3,0	27,5	54,7	67,4
Napraforgó	2013	227 655	88 813	97 550	73 161	323 775	2,56	96 120
	2014	231 394	84 481	92 909	72 511	329 197	2,74	97 803
	2014/2013 (%)	1,6	-4,9	-4,8	-0,9	1,7	6,9	1,8
Repce	2013	240 175	91 292	109 119	78 622	367 393	2,63	127 218
	2014	257 856	78 331	101 077	76 558	409 386	3,29	151 530
	2014/2013 (%)	7,4	-14,2	-7,4	-2,6	11,4	25,1	19,1
Cukorrépa	2013	518 003	10 333	12 213	122 789	735 063	50,13	217 059
	2014	477 560	7 039	9 771	213 120	876 252	67,84	398 692
	2014/2013 (%)	-7,8	-31,9	-20,0	73,6	19,2	35,3	83,7
Burgonya	2013	863 869	35 249	79 105	66 175	2 029 518	24,51	1 165 649
	2014	798 990	32 707	63 259	70 371	1 615 721	24,48	816 731
	2014/2013 (%)	-7,5	-7,2	-20,0	6,3	-20,4	-0,1	-29,9

* Előzetes adat

**Támogatásokat is tartalmazza

Forrás: Tesztüzemi ágazati adatok alapján az AKI Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítások

3.2. Vetőmag-termesztés

Hazánk ökológiai adottságai, vetőmag-termelési és feldolgozási tradíciója, tapasztalatai, valamint a logisztikai előnyök, a hazai mezőgazdaság egyik legsikeresebb ágazatává tették a vetőmag-előállítást.

A vetőmagkivitelben hazánk a világ ötödik legnagyobb exportőre. A szaporítóanyag termőterületét tekintve az európai ranglista 7. helyét foglaljuk el. 2014-ben Közel 115 ezer hektáron folyt előállítás, az előállított vetőmag mennyisége megközelíti a 270 ezer tonnát. A világ országainak rangsorában kivitelünk az elmúlt három évben 8 – 19 százalékos részarányt képviselt a világ kereskedelmében.

Búza és kukorica esetében a 2013. évi kimagaslóan magas szemlézett területek nagyságához képest 2014-ben egy kis visszaesés volt tapasztalható. Búza esetében a vetőmag-előállító területek nagysága közel 30.000 hektár volt, kukorica esetében nem haladta meg a 34.000 hektárt. Jelentősnek minősülnek még az 5700 hektáron szemlézett árpafajták, a közel 4700 hektáron szemlézett napraforgófajták, valamint a szója és a káposztarepce fajták közel 2500 hektáron, valamint 1.900 hektár körüli területtel.

Több mint 100 különböző faj, közel 1600 fajta vetőmagja került szaporításra, illetve a vetőmag minősítésre. A legtöbb, 427 fajta, a kukorica fajon belül szemlézett, de jelentős, 175 darab a szemlézett fajtaszám búza esetében is. Kiemelhető a szemlézett fajok közül még az 69 db árpafajta, 51 db napraforgó-fajta, valamint 54 db szója-fajta szemléje.

A zöldség vetőmagoknál főként nem államilag minősített, hanem ún. standard vetőmagot forgalmaztak. 2014. évben kevéssel 4400 hektárt meghaladó területen folyt standard vetőmag előállítás. Jelentősebb faj a zöldborsó (bejelentett terület közel 4170 hektár), további jelentősebb fajok a csemegekukorica, bab, spenót, paprika, vöröshagyma, paradicsom, petrezselyem, uborka.

A zöldségnövények piacán alapvetően két szegmens létezett, az egyik a hobbikertészek, a másik az árutermelők felé történő értékesítés. A hobbi kategória alapvetően a kiskerti vetőmag, amely a színes tasakos vetőmag forgalmazókat tömörítette.

A kiskerti vetőmag forgalom mind a zöldségek, mind pedig a virágok tekintetében folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott.

A vetőmag-termesztési ágazat közel 700 millió euróval járult hozzá Magyarország nemzeti jövedelméhez.

A vetőmagtermesztés körülbelül 60.000 szezonálisan és körülbelül 5000 teljes munkaidőben foglalkoztatott mezőgazdasági alkalmazott számára biztosított jövedelmet.

32. táblázat: A világ vetőmagtermelése (2012)

	Mennyiség (tonna)				Érték (millió USD)			
	Szántóföldi növények	Zöldségfélék	Virágok	Összesen	Szántóföldi növények	Zöldségfélék	Virágok	Összesen
Franciaország	586 289	8 084	287	594 660	1 437	349	18	1 804
Hollandia	119 862	11 596	1 931	133 389	256	1 255	72	1 583
Egyesült Államok	364 117	17 626	726	382 469	930	529	72	1 531
Németország	100 752	1 271	1 271	103 294	638	58	31	727
Chile	50 125	1 809	1 809	53 743	218	150	20	388
Magyarország	128 168	1 600		129 768	374	11		385
Kanada	193 559	221		193 780	317	6		323
Olaszország	94 722	10 153	76	104 951	198	116	1	315
Dánia	121 140	7 855	117	129 112	221	42	2	265
Kína	31 977	6 130	625	38 732	79	158	14	251
Románia	96 750	209		96 959	217	1		218
Belgium	18 299	675	180	19 154	203	3	2	208
Mexikó	93 767	1 071	49	94 887	175	27	1	203
Brazília	53 788	204		53 992	151	14		165
Egyesült Királyság	9 940	922	96	10 958	120	21	10	151
Argentína	42 757	357		43 114	135	15		150
Japán	4 500	1 096	38	5 634	33	91	21	145
Spanyolország	81 100	2 011		83 111	94	51		145
Ausztria	57 302	45		57 347	116	2		118
Új-Zéland	17 900	8 427		26 327	54	57		111
Ausztrália	10 578	965		11 543	84	24		108
Szlovákia	128 433			128 433	94			94
Thaiföld	1 370	2 037		3 407	7	73		80

Forrás: European Seed Certification Agencies Association

3.3. Kertészet (zöldség-, és gyümölcstermesztés)

Magyarország a kedvező természeti feltételeknek köszönhetően a zöldség- és gyümölcstermesztésben nagy hagyományokkal rendelkezik. Az íz- és zamatanyagokban rendkívül gazdag magyar termékek keresettek az európai piacon. Emellett az ágazat rendkívül munkaigényes, így jelentős szerepe van a mezőgazdasági foglalkoztatásban is.

A friss zöldség, gyümölcs és szőlő kibocsátásának értéke 2014-ben 264,2 milliárd forint volt, a mezőgazdaság teljes kibocsátásának 10,8 százaléka. Az ágazat részesedése a mezőgazdaság kibocsátásából az elmúlt években az időjárástól, és a piaci folyamatoktól függően 10, és 14 százalék között ingadozott.

3.3.1. Zöldségtermesztés

A zöldségfélék kínálatát elsősorban az időjárás alakulása (téli és tavaszi fagyok részbeni elmaradása, belvíz, sok csapadék), továbbá az Oroszország által 2014. augusztus elején bevezetett importtilalom határozta meg 2014-ben. Az oroszországi embargó kettős hatást gyakorolt a piacra: egyrészt egyes zöldségféléket augusztustól nem lehetett elhelyezni az oroszországi piacon, másrészt, közvetett hatásként az Oroszországból kiszoruló uniós termékek az európai piacon túlkínálatot, ezáltal árcsökkenést okoztak.

A KSH adatai szerint Magyarországon a friss zöldségek kibocsátásának értéke folyó áron 154,7 milliárd forint volt, 6,7 százalékkal több, mint egy évvel ezelőtt. Ennek háttérében az áll, hogy a zöldségfélék volumene (+5,9%) és termelői ára (+0,8%) egyaránt nőtt.

A friss zöldségek betakarított területe jelentősen nőtt 2014-ben, a 79,9 ezer hektáros terület egy év alatt 5,7 százalékkal, a 2009-2013 közötti időszakhoz viszonyítva pedig 5,4 százalékkal nőtt. Ez jórészt annak tudható be, hogy a zöldborsó betakarított területe negyedével, 3,3 ezer hektárral haladta meg az egy évvel korábbit. Az elmúlt öt évhez viszonyítva a csemegekukorica és a zöldborsó esetében figyelhető meg a legnagyobb területnövekedés (3,2, illetve 0,8 ezer hektár).

33. táblázat: A fontosabb zöldségfélék betakarított területe 2010-2014 (ezer hektár)

	2010	2011	2012	2013	2014	2009-2013 évek átlaga	Részesedés 2014	Részesedés 2010-2014	Változás 2014/2013 (%)	Változás 2014/(2009-2013) (%)
Csemegekukorica	21,8	26,5	29,4	30,8	30,3	27,1	37,9%	37,0%	-1,5%	11,7%
Zöldborsó (szemes)	14,4	15,5	15,6	12,9	16,2	15,4	20,3%	19,9%	25,6%	5,2%
Görögdinnye	5,8	6,4	6,1	5,8	6,1	6,2	7,7%	8,0%	5,3%	-1,3%
Fejes káposzta	2,4	2,8	2,6	2,6	2,6	2,5	3,3%	3,4%	2,0%	2,5%
Zöldpaprika	2,5	2,1	2,0	2,1	2,0	2,3	2,5%	2,8%	-4,0%	-12,7%
Fűszerpaprika	1,6	2,4	2,4	2,3	2,5	2,1	3,1%	3,0%	9,9%	17,1%
Vöröshagyma	1,7	2,3	2,1	2,0	2,5	2,1	3,1%	2,8%	24,3%	18,4%
Sárgarépa	1,7	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9	2,5%	2,5%	-2,3%	3,8%
Zöldbab	2,2	1,9	1,9	1,5	1,7	2,1	2,1%	2,4%	9,7%	-20,5%
Paradicsom	1,9	2,0	1,3	1,7	1,9	1,8	2,4%	2,3%	8,2%	2,1%
Fokhagyma	0,6	1,0	1,1	1,1	1,0	0,9	1,2%	1,3%	-13,6%	6,2%
Uborka	1,0	0,8	0,8	0,6	0,7	0,9	0,8%	1,0%	4,4%	-23,8%
Sárgadinnye	0,6	0,7	0,7	1,0	0,6	0,8	0,7%	0,9%	-38,9%	-23,9%
Paradicsompaprika	0,7	0,5	0,6	0,4	0,4	0,7	0,5%	0,7%	-2,6%	-37,8%
Fejes saláta	0,2	0,3	0,4	0,6	0,3	0,3	0,4%	0,5%	-43,4%	-4,0%
Spárgatök	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3%	0,3%	-2,4%	-18,8%
Egyéb	8,5	8,2	7,8	8,0	9,0	8,4	11,3%	11,0%	25,0%	81,1%
Zöldségfélék összesen	67,8	75,5	76,8	75,6	79,9	75,8	100,0%	100,0%	5,7%	5,4%

Forrás: KSH

A zöldségfélék terület szerinti sorrendje az elmúlt öt évben csak kismértékben változott. A **legnagyobb területen** termelt zöldségféle a **csemegekukorica**, a **zöldborsó**, és a **görögdinnye**, a zöldségfélék betakarított területének együttesen **közel kétharmadát (65,9 százalékát)** adta 2014-ben. A többi zöldség területe jelentősen elmaradt ettől, a 15 legnagyobb területen termesztett zöldségféle részesedése az összes területből 85,6 százalék volt 2014-ben. A zöldségfélék termelési érték¹⁴ szerinti sorrendje ettől eltérő, mivel néhány esetben kisebb területen nagyobb gazdasági értéket termeltek. A **legnagyobb termelési értékkel** rendelkező zöldségféle a **csemegekukorica**, a **zöldpaprika**, a **paradicsom**, a **zöldborsó**, és a **görögdinnye** volt 2014-ben, és a 2010-2014 közötti időszakban egyaránt.

Magyarország évek óta őrzi vezető csemegekukorica-termelő szerepét az EU-ban. A termőterület az elmúlt években folyamatosan emelkedett, **2014-ben 30,3 ezer hektár** volt, ami a szántóföldi zöldségtermesztés 37,9 százalékát jelenti. Az enyhe tél, majd az azt követő változékony időjárás hatására a korai fajták gyenge terméseredményt hoztak, a nyári kedvező feltételeknek köszönhetően a középkorai és a késői érésű fajták azonban nagy termést adtak. **Összességében 467,7 ezer tonna** terményt takarítottak be a gazdák, 6,2 százalékkal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Az elmúlt években ingadozott a csemegekukorica hozama, ami alátámasztja azt a tényt, hogy biztonságosan csak öntözhető területen termesztendő Magyarországon. A betakarítás 2014-ben egy héttel később kezdődött, így a kezdeti nagy mennyiségű termés próbára tette a feldolgozó kapacitásokat.

Magyarország a 4. legnagyob zöldborsó-termelő ország az Európai Unióban. A termőterület 25,6 százalékos bővülése mellett 16,2 ezer hektárról 29,6 százalékkal több **87,6 ezer tonna zöldborsót** takarítottak be 2014-ben, mint egy évvel korábban.

A belföldi **görögdinnye** az időjárás kedvező alakulása miatt a szokásosnál korábban jelent meg a piacon 2014-ben. A KSH szerint **a termés 218,5 ezer tonna volt, amely 14,7 százalékkal meghaladta**

¹⁴A termelési érték számítását KSH adatokra alapozva számoltuk. Termelési érték=összes termésmennyiség*felvásárlási ár

a 2013-ban betakarított mennyiséget. A termőterületet újra túllépte a **6 ezer hektárt**, ez **5,3 százalékos növekedést** jelent 2014-ben. A szezon az átlagosnál hosszabb volt, a virágok második és harmadik kötése is beérték. A 2011-ben indított *dinnye promóció* (kóstoltatás és reklám) folytatódott 2014-ben is. A kormányzat, a szakmaközi szervezetek, a termelők és a kereskedők együttműködése elősegítette a dinnye belföldi értékesítését, **a teljes dinnyefogyasztás 22,3 százalékkal, a fogyasztás¹⁵ döntő többségét kitevő belföldi származású dinnye fogyasztása pedig 26,0 százalékkal emelkedett.**

Az ipari paradicsomtermelésben területi koncentráció és termésátlag-növekedés volt megfigyelhető az elmúlt években. A kisebb termelők abbahagyták a termelést, így az ipari paradicsom nagy részét a csúcstechnológiával rendelkező üzemek állítják elő. **Magyarországon a paradicsom mennyisége a 2013. évi 135,8 ezerről 153,2 ezer tonnára emelkedett (+12,8 százalék) 2014-ben, ami 1881 hektáron (+8,2 százalék) termett.**

A szabadföldi **zöldpaprika** betakarított területe 1988 hektár volt (-4,0 százalék), amelyen **84,8 ezer tonna volt a termésmennyiség, 10,8 százalékkal több, mint egy évvel korábban**, a talaj nélküli termesztés aránya tovább növekedett a hajtásban, ami a hozamnövekedésben és a termék minőségének a javulásában mutatkozott meg.

A **fűszerpaprika** termésmennyisége **több mint másfélszeresére nőtt** 2014-ben az előző évhez viszonyítva. Ez **a terület 9,9, és a hozam 41,2 százalékos** bővülésének köszönhető. A gazdálkodók 21,0 ezer tonna fűszerpaprikát takarítottak be 2014-ben.

34. táblázat: A fontosabb zöldségfélék terméseredményei 2010-2014 (ezer tonna)

	2010	2011	2012	2013	2014	2009-2013 évek átlaga	Változás 2014/2013 (%)	Változás 2014/(2009-2013) %
Csemegekukorica	302,8	427,3	433,6	497,4	466,7	416,5	-6,2%	12,0%
Fejes káposzta	57,1	80,8	65,3	66,8	60,2	69,3	-9,9%	-13,2%
Fejes saláta	7,9	7,6	8,3	13,7	12,3	9,2	-10,5%	33,5%
Fokhagyma	4,2	6,5	6,4	7,2	7,2	5,7	0,8%	26,1%
Görögdinnye	141,1	202,9	182,7	190,4	218,5	187,5	14,7%	16,5%
Paradicsom	134,3	163,3	108,8	135,8	153,2	147,0	12,8%	4,2%
Paradicsompaprika	11,9	9,7	12,8	10,0	10,0	12,7	0,2%	-21,3%
Sárgadinnye	8,6	9,0	11,7	22,4	12,2	12,8	-45,6%	-5,0%
Sárgarépa	58,5	65,1	74,7	67,4	83,7	66,3	24,1%	26,2%
Spárgatök	7,1	7,4	6,9	7,6	7,6	8,3	0,3%	-8,1%
Uborka	38,0	35,9	33,9	30,1	29,6	37,9	-1,7%	-21,9%
Fűszerpaprika	14,5	20,8	21,9	13,6	21,0	18,1	54,2%	15,8%
Vöröshagyma	40,9	57,6	57,2	59,9	61,8	55,3	3,2%	11,7%
Zöldbab	17,0	16,9	17,9	16,8	17,5	19,0	4,2%	-7,8%
Zöldborsó (szemes)	61,1	99,1	92,4	67,6	87,6	83,7	29,6%	4,7%
Zöldpaprika	109,5	117,5	79,1	76,5	84,8	106,3	10,8%	-20,2%

Forrás: KSH

Magyarországon 2–2,3 ezer hektáron 57–62 ezer tonna **vöröshagyma** termett az elmúlt három évben. A rendkívül sok csapadék a vöröshagyma termés minőségét kedvezőtlenül befolyásolta, és kedvezett a gombás fertőzések kialakulásának. Ennek ellenére **2014-ben az elmúlt öt év legmagasabb termésmennyiségét 61,8 ezer tonnát** takarítottak be a gazdák.

A **sárgarépa** termőterülete 1,8 ezer és 2,0 ezer hektár között, a **petrezselyemgyökéré** 1,8 ezer hektár körül alakult, a **sárgarépa termése 67–84 ezer tonna**, a **petrezselyemgyökéré 32,2–35,6 ezer tonna** között mozgott a 2012–2014 között. 2014-ben mindkét növény termésmennyisége rendkívül kedvező, 83,7 ezer tonna, illetve 35,6 ezer tonna volt.

A **fejes káposzta** termőterülete 2,6 ezer hektár (+2,0 százalék), termése 60,2 ezer tonna (-9,9 százalék) volt 2014-ben. A vegetációs periódusban új növényvédelmi kihívások jelentek meg a korábbi évek gyakorlatához képest a szántóföldi káposzta-termelésben 2014-ben. Míg az azt megelőző

¹⁵A görögdinnye teljes fogyasztása: termelés+import-export-tárolási veszteség, belföldi termelésű dinnye fogyasztása: termelés-export

időszakban főleg rovarkártételre (káposztalégy- és bolha, tripsz, liszteske) lehetett számítani, addig 2014-ben a gombás megbetegedések okoztak problémát.

Magyarországon 30 hektáron 22 ezer tonna **gombát** termeltek 2014-ben. A legnagyobb termesztő körzetek a közép-magyarországi régióban, ezen belül is Budapesten találhatók, a csiperkegomba 45 százaléka ebben a régióban terem. A gombaágazat szalmafelhasználása körülbelül 80 ezer tonna, amelyből 160 ezer tonna komposzt készül. Ennek a fele exportértékesítésre kerül, a másik fele letermesztés után a gomba előállítását segíti elő. A magyarországi 1,5 kg/fő/év gombafogyasztás elmarad az európai átlagtól.

A fontosabb zöldségfélék ágazati eredménye továbbra is pozitív volt, de nagy különbség tapasztalható az egyes növények között. **A görögdinnye, a zöldpaprika és a zöldborsó ágazati eredménye nőtt 2014-ben az előző évihez viszonyítva.** Csökkenés a paradicsom, a vöröshagyma, a fejes káposzta és a csemegekukorica esetében tapasztalható. A gyengébb eredmény elsősorban a 2013. évi meghaladó termelési költségekkel és az egyes növények alacsonyabb értékesítési átlagával magyarázható.

35. táblázat: A fontosabb zöldségágazatok költség és jövedelem mutatói
(meghatározó árutermelő gazdaságok átlaga) 2014*

Növényfajta	Termelési költség forint/hektár	Önköltség forint/tonna	Értékesítési ár forint/tonna	Ágazati eredmény**	
				2014* forint/hektár	2013 forint/hektár
Görögdinnye	999 180	23 009	35 208	613 503	576 114
Paradicsom	1 024 154	26 198	31 414	273 121	455 807
Zöldpaprika	2 015 277	65 604	145 281	2 517 099	578 960
Vöröshagyma	1 036 842	21 817	50 549	1 434 404	1 996 207
Fejes káposzta	1 322 972	31 410	43 749	586 957	864 212
Zöldborsó	399 391	80 460	87 574	98 828	41 691
Csemegekukorica	473 897	29 279	39 459	239 105	248 194

* Előzetes adat

**Támogatásokat is tartalmazza

Forrás: Tesztüzemi ágazati adatok alapján az AKI

3.3.2. Gyümölcstermesztés

A KSH Mezőgazdasági Számlarendszerének adatai szerint a friss gyümölcsök kibocsátása 2014-ben folyó áron 81,3 milliárd forint volt, 14,1 százalékkal kevesebb, mint egy évvel korábban. Ennek hátterében az áll, hogy az árak csökkenése (-22,0 százalék), meghaladta a volumen emelkedését (+10,2 százalék).

A gyümölcstermelés fajta szerint koncentrált, az alma tette ki a termőterület 40,4, a meggy 16,5 százalékát 2014-ben. További jelentős gyümölcsfélék még a szilva, az őszibarack, a kajszibarack, és a körte. A termelési érték is hasonló képet mutat, **2014-ben a legnagyobb gazdasági értéket termelő gyümölcsfélék az alma, a meggy, a kajszibarack, az őszibarack, a körte, és a szilva voltak.**

36. táblázat: A fontosabb gyümölcsfélék termőterülete (ezer hektár)

	2010	2011	2012	2013	2014
Összes terület, <i>ebből</i>	93,2	91,1	91,5	91,9	91,3
Termőterület, <i>ebből</i>	83,2	81,9	80,5	83,2	82,5
- alma	34,0	33,1	32,0	33,4	33,3
- körte	2,7	2,7	2,8	3,0	2,9
- meggy	13,5	13,4	13,3	14,0	13,6
- szilva és ringlőszilva	7,2	7,5	7,6	7,7	5,4
- kajszibarack	4,3	4,3	4,3	4,4	4,6
- őszibarack	5,6	5,5	5,5	5,4	5,4

Forrás: KSH

Az almaültetvények termőterülete 33,3 ezer hektár volt 2014-ben, ennek számottevő hányada korszerűtlen, elöregedett. A területi koncentráció erős, a termőterület 56,5 százaléka Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található. A termés 60-70 százalékát az ipar dolgozza fel. Magyarországon – az EU-tól eltérően – a legjelentősebb fajta az *idared*, amelyet az összes ültetvényterület több mint 23 százalékán termesztenek. **A kora tavaszi kedvező időjárás hatására az almatermés évtizedes rekordot ért el, 2014-ben 779,9 ezer tonnára nőtt a termésmennyiség, amely előző évi 31,8, a 2009-2013**

közötti időszak mennyiségét pedig 49,5 százalékkal haladja meg. A WAPA¹⁶ (2014) szerint Magyarországon az *idared* fajtából 23 százalékkal, a *golden delicious*-ból 20 százalékkal többet takarítottak be 2014-ben, mint a megelőző évben. A túlkínálat levezetése érdekében az Földművelésügyi Minisztérium (FM) által támogatott fogyasztásösztönző intézkedéseket alkalmaztak. Emellett a Magyar Nemzeti Kereskedőház Zrt. léalmát és étkezési almát vásárolt fel a termelőktől.

Magyarország körte kibocsátása a 2013. évi mennyiségnél 25,0 százalékkal kevesebb, 20,8 ezer tonna volt 2014-ben, az őszibaracktermés pedig 5,4 ezer hektáron 38,7 ezer tonnát tett ki.

A kajszi termőterülete 4,6 ezer hektár körül alakult 2014-ben, ez 2,8 százalékkal több a 2013. évinél. **A kajszi termése 7,4 százalékkal 23 ezer tonnára nőtt 2014-ben az előző évhez képest.** Az ültetvények legnagyobb hányada Észak-Magyarországon található. A *gönci* magyar kajszi fajta foglalta el az ültetvényterület több mint ötödét, emellett jelentős volt a *ceglédi óriás* és külföldi fajták közül a *bergeron* részesedése is.

A **szilva** termése az elmúlt három évben 40 ezer tonna fölött alakult, 2014-ben 7,4 hektárról 45,1 ezer tonna szilvát takarítottak be. Az előregedett ültetvények mellett a jéghegy, valamint az öntözés hiánya is hozzájárult a termés ingadozásához. A kedvező időjárás következtében összességében a magas termésmennyiség, az ipari célú fajták magas aránya és az értékesítési problémák miatt alacsony felvásárlói árak alakultak ki 2014-ben.

Az enyhe télnek köszönhetően bőséges **meggytermés** jellemezte 2014-et, **13,6 ezer hektáron 30,4 százalékkal több, 91,8 ezer tonna meggy termett.** A magas meggybefőtt készletek, a 2014. évi túlkínálat piaci zavarokat okozott, amit tovább fokozott, hogy a legnagyobb exportpiacunkon, Németországban 15-20 százalékkal csökkent a meggy fogyasztása. A FM támogatási konstrukciójában 800 millió forint támogatást nyújtott 10-15 ezer tonna meggy feldolgozásához, valamint 30 millió forint értékben a piacról történő ideiglenes kivonáshoz.

37. táblázat: A fontosabb gyümölcsfélék terméseredményei 2010-2014 (ezer tonna)

Év	2010	2011	2012	2013	2014	2009-2013 évek átlaga	Változás 2014/2013 (%)	Változás 2014/(2009-2013) (%)
Alma	575,4	496,9	292,8	650,6	591,9	779,9	31,8%	49,5%
Körte	32,3	24,2	17,3	14,6	27,7	20,8	-24,9%	-10,4%
Cseresznye	8,1	5,8	7,7	4,8	10,1	9,4	-6,6%	29,0%
Meggy	78,8	51,9	61,7	53,4	70,4	91,8	30,4%	45,2%
Szilva	51,5	70,9	37,3	43,3	48,0	45,1	-6,0%	-10,1%
Kajszi	33,5	27,1	24,8	10,8	21,5	23,1	7,4%	-1,8%
Őszibarack	60,6	52,9	41,7	16,3	43,9	38,7	-11,8%	-10,1%

Forrás: KSH

A fontosabb gyümölcsfélék termelése (támogatásokkal együtt) 2014-ben is nyereséges volt, a termelők mégis jóval kisebb jövedelemre tettek szert az előző évihez képest, ami az alma, a szilva és a meggy esetében az alacsonyabb piaci árral, míg az őszibaracknál a megnövekedett termelési költségekkel indokolható.

38. táblázat: Fontosabb gyümölcságazatok költség és jövedelem mutatói
(meghatározó árutermelő gazdaságok átlaga) 2014*

Növényfajta	Termelési költség forint/hektár	Önköltség forint/tonna	Értékesítési ár forint/tonna	Ágazati eredmény**	
				2014* forint/hektár	2013 forint/hektár
Alma	976 246	36 484	31 342	104 861	537 297
Őszibarack	695 051	136 272	144 179	154 055	213 571
Meggy	701 184	90 728	108 211	339 090	740 333
Szilva	563 944	66 125	58 189	139 864	223 140

* Előzetes adat

**Támogatásokat is tartalmazza

Forrás: Tesztüzemi ágazati adatok alapján az AKI Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítások

¹⁶WAPA: The World Apple and Pear Association

3.3.3. Szőlőtermesztés

A szőlő összes (termő- és nem termő) területe 2014-ben 81 ezer hektár volt, ami egy minimális mértékű növekedést jelent 2010-hez képest. Az elmúlt 5 évben legnagyobb területcsökkenés Csongrád (-10,2%) és Bács-Kiskun (-4,6%) megyében történt, míg Komárom-Esztergom (+36,0%) és Heves (+15,6%) megyében számottevő mértékben növekedett az ültetvényterület nagysága.¹⁷

A szőlő termőterülete 2014-ben 71 ezer hektár volt. Ez 2,8 százalékkal magasabb a 2013-ban megfigyelt értéknél. Ennek legfőbb oka az, hogy az EMGA támogatásból biztosított szerkezetalakítási támogatásból létrejövő új telepítések a telepítés után 4-5 évvel termőre fordultak.

A betakarított mennyiség 2014-ban meghaladta 406 ezer tonnát, ami 10,5 százalékos csökkenést jelent a 2013. évi adatokhoz képest. A 2013-as enyhe tél következtében a szőlőt károsító betegségek már nagyon korán jelentkeztek az ültetvényekben, amely helyzetet tovább súlyosbította a szokásosnál csapadékosabb nyár és ősz, több borvidéken, a lisztharmat és a peronoszpóra mellett már július közepétől megjelent az erős ecetes rothadás is. Az átlagot meghaladó csapadékmennyiség rontotta a szőlő minőségét is, a napsütéses órák számának csökkenése negatívan befolyásolta a szőlő teljes érettségét és a megfelelő cukorfok kialakulását egyaránt. Ezért is fordult a Földművelésügyi Minisztérium az Európai Bizottsághoz, hogy a mustjavításra egyébként minden évben engedélyezett 1,5 térfogatszázalék alkoholtartalom emelést a rendkívüli időjárás miatt további 0,5 térfogatszázalékkal növelhessük. Az emelést a Bizottság engedélyezte, amelyhez az is hozzájárult, hogy a kedvezőtlen időjárás egész Európát, így a nagy bortermelő országokat is sújtotta. A rossz időjárás következtében Veszprém megyében 38,4, Baranya megyében 24,1, míg Zala megyében 20,6 százalékkal esett vissza a termésmennyiség. Ezzel együtt voltak olyan megyék is, pl. Komárom-Esztergom (+24,0) és Heves (+7,0), ahol növekedett a termés mennyisége, amely tény a korábban már említett összes terület növekedésével magyarázható.

A termésmennyiség csökkenésével együtt a termésátlag is visszaesett, így az egy hektárra eső termésmennyiség a 2014-ben nem érte el az 5,8 tonnát. A legmagasabb termésátlagot a termelők – 2013-hoz hasonlóan – Heves (7,3 t/ha) és Bács-Kiskun (7,6 t/ha) megyében érték el.

A leszüretelt szőlőből a borászok 2014-ben közel 2,7 millió hl bort készítettek, ami 8,5 százalékkal kevesebb a 2013. évi mennyiségnél.

A Hegyközségek Nemzeti Tanácsának adatai szerint 2014-ben a megtermelt borok 63,3 százalékából fehérbor, a fennmaradó 36,7 százalékából pedig rozé, illetve vörösbor készült. Az elkészült borok 58,7 százaléka oltalom alatt álló eredet megjelölésű (OEM) borként, 20,4 százaléka oltalom alatt álló földrajzi jelölésű (OFJ) borként, míg a fennmaradó része földrajzi jelzés nélküli (FN) borként kerül(t) minősítésre.

39. táblázat: A szőlő terméseredményei, 2014

	2010	2011	2012	2013	2014*
Összes terület (ezer hektár)	80	81	82	80	81
Termőterület (ezer hektár)	74	76	72	69	71
Termésmennyiség (ezer tonna), ebből:	295	450	356	451	406
- étkezési szőlő	12	15	13	15	13
Termésátlag (kg/hektár)	3 990	5 960	4 930	6 510	5 740
Egyszer fejtett bor (millió liter)	176	282	224	294	269

*Előzetes adatok

Forrás: KSH

3.4. Dísz- és gyógynövénytermesztés, –felvásárlás

3.4.1. Dísznövénytermesztés

A dísznövénytermesztésre használt terület összesen 1321 hektár, a termesztés nettó árbevétele 8,7 milliárd forint volt 2014-ben. A termesztő terület 4 százalékkal bővült az előző évben regisztrált 1274 hektárhoz képest, de 7 százalékkal elmaradt a 2012-ben használt területtől. A nettó árbevétel ennek ellenére közel 15 százalékkal múlta felül a 2011–2013-as évek átlagát. A dísznövény kertészetekben munkát végzők száma kissé meghaladta a 2000 főt 2014-ben, 13 százalékkal több volt, mint egy évvel korábban, és megegyezett a 2011–2013-as évek átlagával. A díszkertészetekben 2014-

¹⁷A KSH adatgyűjtése nem borvidékenként, hanem megyeszinten történik.

ben teljes munkaidőben 1260 fő (63 %), részmunkaidőben 400 fő (20 %) dolgozott, az alkalmi munkát végzők száma pedig megközelítette a 350 főt. A faiskolákban dolgozók száma átlagosan 1 főnél kevesebb volt hektáronként, míg az intenzívebb növénykultúráknál meghaladta a 6 főt.

A **faiskolai dísznövények** termesztő területe 1160 hektár volt 2014-ben, 5 százalékkal nőtt az előző évhez képest. Az értékesítés volumene 2014-ben mintegy 25 százalékkal bővült, a nettó árbevétel még ennél is erőteljesebben emelkedett, és elérte a 4,4 milliárd forintot. A növénycsoporton belül az **örökzöld** és a **lombos díszfák**, valamint a cserjék termesztő területe növekedett, míg a karácsonyfa és a rózsátő terület csökkent. A kategória meghatározó képviselői a **fenyőfélék** és a **lombos díszfák**, 1,6 illetve 1,3 milliárd forintos árbevételt könyvelhettek el.

A díszfák és más faiskolai termékek a belföldi értékesítés mellett az exportpiacon is megjelentek. A fa és cserjefélék valamint más gyökeres növények exportértéke 1,7 milliárd forint volt 2014-ben, 28 százalékkal bővült az előző évhez képest.

Vágott virágot 92, cserepes-, kiültetésre szánt, és hagymás dísznövényeket 36 hektáron termesztettek 2014-ben, a termesztő-terület jelentős része fedett volt. A cserepes-, kiültetésre szánt, balkon, hagymás és rizomás növények esetében ez az arány elérte a 86 százalékot.

A vágott virág és a cserepes, hagymás dísznövények értékesítése mind mennyiségben, mind értékben növekedett 2014-ben az előző évhez képest. A két szegmens együttes nettó árbevétele meghaladta a 4 milliárd forintot.

A vágott virágok fő képviselői közül a gerberából 427 millió, a vágott rózsából 73 millió, a szegfűből pedig 38 millió forint nettó árbevételt értek el a termelők 2014-ben. A friss vágott virág importértéke meghaladta a 4,4 milliárd forintot 2014-ben, 20 százalékkal növekedett az előző évhez képest. A hazai termelés értéke közel 2 milliárd forint volt, azaz a belső piacon továbbra is túlsúlyban van az importált vágott virág.

A cserepes-, kiültetésre szánt, és hagymás dísznövények termelési értéke csaknem 2,3 milliárd forint volt 2014-ben. A csoport jellegzetes növényeiből, a muskátli-félékből 375 millió forint, a cserepes krizantémból 104 millió forint, a begóniákból 92 millió forintos árbevétel keletkezett.

Dísznövény exportunk meghatározó része – a környező országok mellett – a német piacra került, míg az import túlnyomórészt Hollandiából, Németországból és Olaszországból érkezett 2014-ben.

3.4.2. Gyógynövénytermesztés, –felvásárlás

A gyógynövény ágazat hagyományos mezőgazdasági, kertészei ágazat, amelynek része a gyógynövénygyűjtés, -termesztés, -felvásárlás és -feldolgozás. A felvásárlók alapanyag beszerzése felhasználható **termesztett és vadon termő**, illetve **nyers és drog** állapotú **gyógynövényekre**. A **drog** a felhasznált gyógynövény legtöbb hatóanyagot tartalmazó része, melyet többnyire szárítással tartósítottak.

A hazai beszerzésben a virág és a gyökérféléknél a **vadon termő növények** aránya nagyobb volt, mint a termesztetteké. Ezzel szemben a nyers levél és fűfélék csoportjában a **termesztett gyógynövények** beszerzése volt jellemző 2014-ben. Az importált gyógynövényeknél – a szállíthatóság és eltarthatóság miatt – a drog (szárított) állapot dominál.

A virág-hasznosítású gyógynövények közül a bodza és a kamilla, a leveles gyógynövényeknél a csalánlevél volt a legnagyobb mennyiségben felvásárolt alapanyag 2014-ben. A fűfélék közül nagy mennyiségben termesztettek lósóskát és cickafarkfüvet.

A **nyers és a drog** formában beszerzett hazai gyógynövények mennyisége összességében meghaladta a 3000, illetve az 1200 tonnát 2014-ben. A nyers gyógynövény-beszerzés a virág-hasznosítású alapanyagnál 64, a levél-féléknél 81 százalékkal haladta meg az előző évi szintet 2014-ben. A gyógynövények közül a friss mag-termés beszerzése 43 százalékkal csökkent 2013-hoz képest. A nyers állapotú fűfélék esetében az átvétel és a saját termelés összes mennyisége 43 százalékkal emelkedett 2014-ben.

A friss és szárított gyógynövényeket is magába foglaló külkereskedelmi termékcsoporthoz export értéke 2,6 milliárd forint volt 2014-ben, vagyis 6 százalékkal csökkent az előző évhez viszonyítva.

Gyógynövény exportunk döntő része az EU országaiba került, a három legfontosabb exportpartnerünk Németország, Szlovákia, Ausztria volt 2014-ben.

3.5. Állattenyésztés

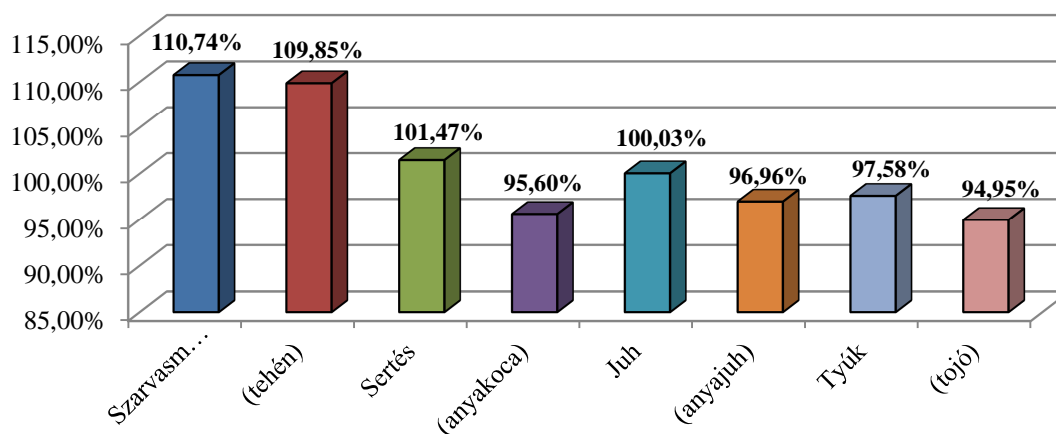
Az élő állatok és állati termékek bruttó kibocsátása folyó alapon a mezőgazdaság teljes kibocsátásának 343,8 százalékát biztosította, 826,7 milliárd forint volt 2014-ben (+4,5 százalék az egy évvel korábbihoz viszonyítva). Ezen belül a szarvasmarha-ágazat 239,9 milliárd forinttal (+7,9 százalék), a sertéságazat 220,1 milliárd forinttal (+4,0 százalék), a baromfiágazat 255,5 milliárd forinttal (+3,3 százalék), míg a juh- és kecskeágazat 16,7 milliárd forinttal (-3,4 százalék) járult hozzá a mezőgazdaság kibocsátásához. Az állattenyésztés kibocsátása változatlan áron egy év alatt 4,3 százalékkal, 2010 és 2014 között pedig 5,4 százalékkal emelkedett.

A szarvasmarha-állomány 2011-ben kezdődött növekedése tavaly folytatódott, a KSH 2014. december 1-jei adatai alapján, Magyarországon a szarvasmarhák száma 802 ezer egyed volt, 2,5 százalékkal nőtt az egy évvel korábbihoz, és 17,6 százalékkal a 2010. év végi szintjéhez képest. Az elmúlt négy évben a növekedés meghaladta a 100 ezer egyedet (+119,9 ezer).

A szarvasmarha-állomány 62 százalékát a gazdasági szervezetek, 38 százalékát az egyéni gazdaságok tartották. Ez az arány nem változott lényegesen a 2013. évi adatokhoz viszonyítva, ugyanakkor 2010-óta az egyéni gazdaságok részesedése 3,4 százalékponttal bővült. A tehének száma tovább emelkedett, 2014 végén 358,9 ezer egyed volt (+4,1 százalék). A tehénállomány növekedésében a korábbi évekhez hasonlóan a húshasznú tehén volt a meghatározó, de nőtt a tejhasznú, és a kettős hasznosítási tehén száma is. A húshasznú tehénállomány 8,3 százalékkal 104 ezer egyedre, a kettős hasznosítású 4,7 százalékkal 45 ezerre, a tejhasznú állomány pedig 1,4 százalékkal 210 ezerre nőtt.

A szarvasmarhát tartó gazdasági szervezetek száma 2013. decembere óta 7,1 százalékkal, az egyéni gazdaságoké 4,0 százalékkal emelkedett. Az egy gazdaságra jutó szarvasmarhák száma (439 egyed) 4,6 százalékkal csökkent a gazdasági szervezeteknél, az egyéni gazdaságoknál nem változott (18 egyed) az utóbbi évben.

23. ábra: Az állatállomány alakulása a 2014. december 1-jei adatok alapján (2010 = 100%)

Forrás: KSH alapján

Az AKI vágási statisztikája szerint a vágóhidakon összesen 91,3 ezer szarvasmarhát vágtak le 2014-ben, 4,3 százalékkal többet, mint 2013-ban. A levágott állatok élősúlya 1,7 százalékkal 45,3 ezer tonnára nőtt. Mind a tehén-, mind a bikavágások aránya mérsékelten (4,9, illetve 11,1 százalékkal) emelkedett. A levágott borjak száma két és félszeresére nőtt, ellenben a fiatal marhák és az üszők vágása mintegy 20 százalékkal elmaradt a 2013. évi szinttől.

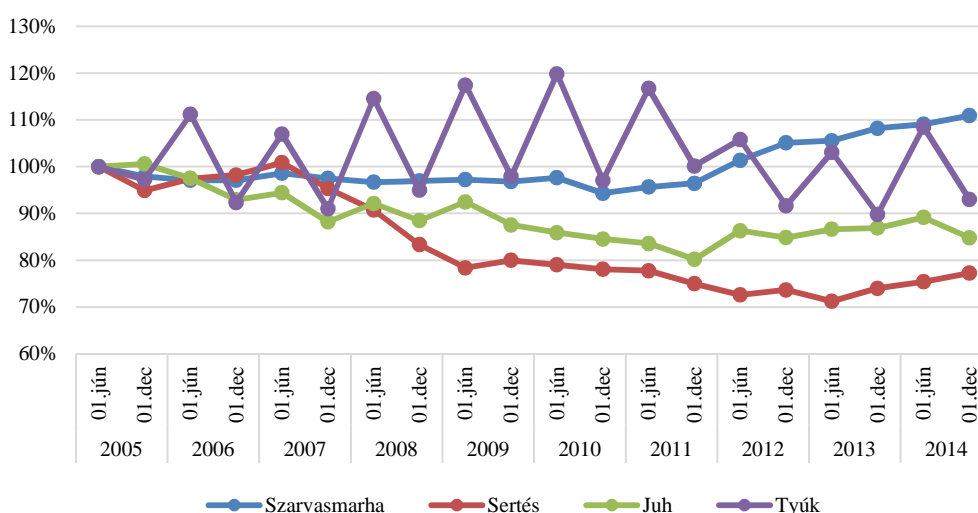
A KSH adatai szerint Magyarországon **a tehéntej termelése 5,8 százalékkal 1826,4 millió literre**, a tejfelvásárlás 7,8 százalékkal 1431,5 millió literre, a nyerstej kivitele 8,3 százalékkal 353,9 millió literre **emelkedett** 2014-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva. Ezáltal 2014-ben a tejtermelés közel negyötödét (78,4 százalékát) felvásárlóknak (feldolgozók, nagykereskedők) értékesítették a termelők.

A nyerstej export a termelés közel ötödét (19,4 százalékát), a felvásárlásnak pedig negyedét (24,7 százalékát) tette ki. A termelés növekedését az okozta, hogy a tejhozam 4,7 százalékkal 7261 liter/tehenre javult és a decemberi tej- és kettős hasznosítású tehenállomány 2,4 százalékkal, 255 ezer egyedre nőtt a vizsgált időszakban. A 6 ezres növekmény kétharmadát a magasabb termelékenységű mutatóval rendelkező tejhasznú tehenek adták, így 82,5 százalékra nőtt részesedésük. Ennek is köszönhető az egy tehenre jutó tejhozam növekedése. Emellett a magas tejárak a takarmány felhasználás, ezáltal a tejtermelés növelését ösztönözték.

Az élő szarvasmarha és marhahús külkereskedelmi egyenlege pozitív volt 2014-ben, de mindkettő romlott a 2013. évihez képest. A KSH adatai alapján Magyarország élőmarha-exportja 14 százalékkal 32 ezer tonnára, élőmarha-importja 30 százalékkal 12 ezer tonnára esett 2014-ben a 2013. évihez képest. A marhahúsexport 22 százalékkal 13 ezer tonnára csökkent, ugyanakkor a marhahúsimport 15 százalékkal 11 ezer tonnára nőtt.

A tej és tejtermékek külkereskedelmi egyenlege továbbra is negatív. Az utóbbi évek pozitív tendenciája után a külkereskedelmi deficit értékben háromnegyedével (75,3 százalékkal) nőtt 2014-ben az egy évvel korábbihoz képest, ugyanakkor a 2010. évinek mindössze egyharmadát teszi ki. Ennek hátterében az áll, hogy 2014-ben a tej, és tejtermékek kivitele 1,0 százalékkal, 279,7 millió euróra csökkent, míg a behozatal 5,4 százalékkal, 325,0 millió euróra bővült. A kivitel esetében elsősorban a főlözött nyerstej, és a maximum 1 százalékos zsírtartalmú folyadéktej értéke csökkent, míg a behozatal növekedése nagyrészt a folyadéktej, a tejsavó, a vaj és a sajt, a túró forgalmának tudható be. Az export szerkezetében meghatározó a folyadéktej, ezen belül elsősorban a nyerstej, amely a kivitel 59,6, valamint 48,2 százalékát adta 2014-ben. Az import esetében a sajt és túró a legfontosabb tétel, a behozatal értékének 47,8 százalékaival. Mindez tükrözi a tejfeldolgozás versenyképességének problémáját.

24. ábra: Az állatállomány alakulása, 2005–2014 (2004. június 1. = 100%)¹⁸

Forrás: KSH

A sertésállomány az elmúlt évihez hasonlóan tovább növekedett, 2014 decemberében 3,136 millió egyedet tett ki, 4,4 százalékkal múlta felül az egy évvel korábbit. Az anyakocák száma 200 ezerre emelkedett (+5,3 százalék). Az egyéni gazdaságokban a 2013. decemberi létszámhoz képest 0,6 százalékkal több, 808 ezer sertést számláltak. A gazdasági szervezetek sertésállománya ennél nagyobb mértékben, 5,8 százalékkal 2328 ezerre nőtt.

Az élősertés-kivitel csökkent, míg a behozatal jelentősen nőtt. Ezzel szemben a sertéshús mindkét irányú forgalmában csökkenés következett be. Magyarország élő sertésből nettó importőr, sertéshúsból

¹⁸Mivel a legtöbb állatfaj állománya lassabban reagál a piaci folyamatokra, és a támogatások változására az állatállomány alakulását a megszokottól eltérően nem öt, hanem tíz éves távlatban mutatjuk be.

pedig nettó exportőr volt 2014-ben. Az élő sertés esetében romlott, míg a sertéshúsnál javult a külkereskedelmi egyenleg az előző évihez viszonyítva. A KSH adatai alapján az élősértés kivitelének mennyisége 25,9 százalékkal csökkent, a behozatal viszont 29,9 százalékkal nőtt. A növekvő állomány, és import, valamint a csökkenő export hatására jelentősen bővült a sertéshústermelés, a vágóhidak az AKI vágási statisztikája szerint élősúlyban kifejezve 9,1 százalékkal több sertést vágtak a vizsgált időszakban. A sertéshúsexport 1,4 százalékkal, az import 2,8 százalékkal csökkent 2014-ben az egy évvel korábbihoz képest.

A baromfiállomány¹⁹ 1,8 százalékkal 38,6 millió darabra nőtt 2014 decemberében az előző év ugyanezen időszakához képest. A KSH alapján a **baromfiállomány** adatai a 2014. december 1-jei állás szerint a következőképpen alakult: az állomány 80 százalékát kitevő tyúkfélék száma 2013-hoz képest 4 százalékkal 30,5 millióra bővült, a tojóállomány viszont a 11,9 millió egyeddel 7,5 százalékos csökkenést mutatott. A lúdállomány 37 százalékkal 1,03 millió egyedre esett vissza, míg a pulykaállomány 8,9 százalékkal 2,7 millióra, a kacsállomány pedig 0,7 százalékkal 4,3 millióra nőtt.

A baromfihús export mennyisége 5,3 százalékkal (10,7 ezer tonnával), az import mennyisége 8,4 százalékkal (4,8 ezer tonnával) emelkedett 2014-ben 2013-hoz viszonyítva. Magyarország baromfihús külkereskedelmi egyenlege pozitív volt 2014-ben, az export 214 százalékkal haladta meg az import mennyiségét, illetve 526 százalékkal az értékét. Az egyenleg mennyiségben 4,1 százalékkal, értékben 0,6 százalékkal javult.

Egész évben élénk volt a keltetőtojás és a vágóhídi alapanyag iránti kereslet, ennek megfelelően emelkedett a szülőpár naposjérce kihelyezés is 2014-ben. A kedvező kilátások és termelési költségek ösztönzőleg hatottak az alapanyag-előállításra és a vágóhídi termékek kibocsátására. Az év első hónapjaiban két vágóüzem (Pacsa, Hajdúhadház) is újakezdte működését. Jó évet zárt a hazai pulykaágazat is 2014-ben; az árakra az egyensúlyi piac volt a jellemző és nőtt a termelés 2013-hoz képest. Hozzá kell tenni, hogy 2013-ban volt az elmúlt évtized legalacsonyabb pulykahús-termelési szintje.

A lúdágazatban csökkent a kereslet és túltermelés alakult ki a piacon, ennek következtében csökkent a termelés, mérséklődtek az árak és kevesebb naposlibát telepítettek le. Bár a visszaesés mindkét hasznosítási irányt érintette, nagyobb mértékben a májtypusnál éreztette hatását. A lúdfelvásárlás 10 százalékkal maradt el a 2013. évi kibocsátástól.

A vágások száma a legtöbb baromfifaj esetében jelentősen nőtt 2014-ben. Az AKI vágási statisztikája szerint a vágóhidakon összesen 177,5 millió baromfit vágtak le 2014-ben, 8,3 százalékkal többet, mint 2013-ban. A levágott állatok élősúlya 8,4 százalékkal 542 ezer tonnára nőtt. Növekedett a csirke-, a tyúk- és a kacsavágások száma (6-8 illetve 15 százalékkal), ugyanakkor a libavágásoké 3,5 százalékkal csökkent. A pulykavágások száma és a vágópulykák élősúlya 1 százalékkal emelkedett 2014-ben.

Magyarország tojástermelése 2 százalékkal csökkent 2014-ben az előző évihez képest. Ugyanakkor az Ukrajnában fennálló társadalmi feszültség és háborús helyzet a keltetőtojás régiós kínálatának csökkenését eredményezte, ezáltal növekedett a kereslet a magyarországi tenyésztójás iránt.

A KSH adatai szerint a héjastojás-import 27 százalékkal emelkedett 2014-ben, ezen belül a döntő hányadot képviselő, kizárólag uniós tagországokból származó étkezési tojás behozatala 39 százalékkal bővült. A legtöbb héjas tojás Lengyelországból érkezett Magyarországra. Héjastojás-exportunk 4 százalékkal csökkent 2014-ben a 2013. évi adatokhoz viszonyítva. Kivitelünk elsősorban az Európai Unióba irányult, azon belül a legtöbb héjas tojást Romániába (24 százalék) exportáltuk, de jelentős volt a kiszállítás Oroszországba (18 százalék) is.

¹⁹ A baromfiállomány a rövid életciklus miatt az év folyamán gyorsan változik, rugalmasan alkalmazkodik a piaci jelzésekhez, kereslet, és a kínálat alakulásához. Az állomány egy pillanatnyi képet mutat, torzíthatja az ha néhány nagyobb termelő az előző évhez viszonyítva más időpontban értékesít. Ezért nem az állomány, hanem a termelési adatok tükröznek pontos képet az ágazat helyzetéről.

A baromfi összes fajára vonatkozik, hogy a termelői kedv fenntartása nagyban függ az állatjóléti támogatás kifizetésének mértékétől, az input anyagok költségétől és az általános világgpiaci helyzettől.

A juhállomány létszáma csökkent, a KSH adatai szerint **Magyarországon 1,185 millió egyed** számlált 2014. december elsején, 2,4 százalékkal kevesebbet, mint 2013-ban. Az anyajuhok létszáma 2,2 százalékkal 855 ezer egyedre csökkent. A juhot tartó egyéni gazdaságok száma ugyanakkor 8 százalékkal 25 ezer 690-re nőtt és a gazdasági szervezeteké is 11,5 százalékkal 466-ra emelkedett. Az egyéni gazdaságokban átlagosan 2 százalékkal (754 ezer anyajuh, átlag 29 anyajuh/gazdaság), míg a gazdasági szervezeteknél 5 százalékkal (102 ezer anyajuh, átlag 219 anyajuh/gazdaság) kevesebb juhot tartottak. A juhállomány 69 százaléka az Észak- és Dél-Alföldi régióban található, a többi régió részesedése ennél lényegesen kisebb.

A juhok felvásárlása 3,8 százalékkal, ezen belül a tejes báránnyoké 7,5 százalékkal nőtt 2014-ben az előző évihez képest. A belföldi fogyasztás továbbra is alacsony szintű volt és a báránnyok mintegy 91 százalékat az elmúlt évtizedekhez hasonlóan Olaszországban értékesítettük. A juh húshoz hasonlóan a tejtermékek és a gyapjú zöme is exportpiacokon talált gazdát.

A KSH adatai szerint Magyarország kecskeállománya 2014. december 1-jén 70 ezer egyed volt, az előző évi létszámhoz képest 4,3 százalékkal csökkent. A lóállomány 61 ezer; ezen belül a kancaállomány 31 ezer egyedre rúgott. A 1200 ezres házinyúlállomány 171 ezerrel volt több az egy évvel korábbinál. A vágógalambok száma 201 ezer, a méhcsaládoké 773 ezer volt a vizsgált időszakban.

Az AKI Ágazati Ökonómiai Osztályának előzetes adatai alapján a bikahízalás termelési költsége a meghatározó árutermelő gazdaságok esetében elősúly kilogrammonként 617 forintot tett ki 2014-ben, ami a 2013. évi 6 százalékkal haladta meg. Ezzel párhuzamosan – döntően a törökországi export átmeneti visszaesése miatt – az értékesítési átlagár 0,2 százalékkal csökkent, 515 Ft/kg volt. Az ágazati eredmény továbbra is negatív maradt, és valamelyest romlott a megelőző évihez képest.

A tehéntej termelési költsége 2014-ben 3,9, a tej értékesítési átlagára 6,9 százalékkal emelkedett egy év alatt. A meghatározó árutermelő gazdaságok önköltsége így megközelítette a 85 Ft/litert 2014-ben, míg az ár 107 Ft/litert tett ki. **A tejelő tehéntartás ágazati eredménye** – az akkor még kedvező értékesítési ár, a magas közvetlen támogatás, valamint a hozam mintegy 6 százalékos emelkedésének hatására – **18 százalékkal javult egy év alatt**, tehenenként 330 ezer forint volt.

40. táblázat: A tejelő tehéntartás és a bikahízalás költség-jövedelmhelyzetének alakulása a meghatározó árutermelő gazdaságok esetében (2013-2014)

Megnevezés	Mértékegység	2013	2014*	2014/2013 (%)
Tejelő tehéntartás				
Termelési költség (forint/tehen)	Ft/tehen	619 614	678 253	9,5
Hozam (liter/tehen)	liter/tehen	7 004	7 451	6,4
A tej önköltsége (forint/liter)	Ft/liter	82	85	3,9
Értékesítési ár (forint/liter)	Ft/liter	100	107	6,9
Közvetlen állami támogatások (forint/liter)	Ft/liter	16	18	12,5
Termelési érték (egyéb bevételekkel, támogatásokkal) (forint/liter)	Ft/liter	128	135	5,4
Ágazati eredmény (forint/tehen)	Ft/tehen	279 438	330 212	18,2
Ágazati eredmény (forint/liter)	Ft/liter	40	44	11,1
Bikahízalás				
Termelési költség (forint/kg)	Ft/kg	585	617	5,6
Értékesítési ár (forint/kg)	Ft/kg	517	515	-0,2
Közvetlen állami támogatások (forint/kg)	Ft/kg	38	79	107,5
Termelési érték (egyéb bevételekkel, támogatásokkal) (forint/kg)	Ft/kg	559	584	4,5
Ágazati eredmény (forint/kg)	Ft/kg	-26	-33	-29,3

* Előzetes adatok

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály

A sertéshízalás esetében az értékesítési ár átlagosan mintegy 5 százalékkal csökkent, míg a költségek gyakorlatilag változatlanok maradtak, így az ágazati eredmény (42 százalékkal) visszaesett 2014-ben az előző évihez képest. A termelési költség 48,0 százalékat adó takarmányköltségek 4,5 százalékos csökkenését ellensúlyozta a többi költség elem, elsősorban az alapanyagköltség emelkedése. A

kocartartásnál ezzel szemben kocánként **65 százalékos többletet realizálhattak a tenyésztők** a tesztüzemi ágazati adatok alapján, amihez jelentősen hozzájárult a takarmányköltségek 20 százalékos csökkenése.

41. táblázat: A sertéshizlalás és kocartartás költség-jövedelemhelyzetének alakulása a meghatározó árutermelő gazdaságok esetében (2013-2014)

	Mértékegység	2013	2014*	2014/2013 (%)
Sertéshizlalás				
Termelési költség (forint/kg)	Ft/kg	368	369	0,1
Önköltség (forint/kg)	Ft/kg	368	369	0,1
Értékesítési ár (forint/kg)	Ft/kg	396	378	-4,5
Közvetlen állami támogatások (forint/kg)	Ft/kg	13	14	4,0
Termelési érték (forint/kg)	Ft/kg	398	386	-3,0
Ágazati eredmény (forint/kg)	Ft/kg	31	18	-42,4
	Mértékegység	2013	2014*	2014/2013 (%)
Kocartartás				
Termelési költség (forint/koca)	Ft/koca	266 055	265 045	-0,4
Választott malac önköltsége (forint/kg)	Ft/kg	698	713	2,2
Választott malac értékesítési ára (forint/kg)	Ft/kg	646	621	-3,9
Közvetlen állami támogatások (forint/koca)	Ft/koca	5 197	4 863	-6,4
Termelési érték (forint/koca)	Ft/koca	267 099	266 771	-0,1
Ágazati eredmény (forint/koca)	Ft/koca	1 044	1 726	65,3

*Előzetes adatok

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály

A *juhágazatban* a legjelentősebb bevételt jelentő bárányok értékesítési ára mintegy 6 százalékkal növekedett, amire nagy hatással volt a forint euróval szembeni gyengülése is. A termelési költségek gyakorlatilag változatlanok maradtak, így *az ágazati eredmény jelentősen javult*. Ezzel párhuzamosan a juhtartó gazdaságok átlagos ágazati mérete 390 anyajuhról 427 anyajuhra változott.

42. táblázat: A juhtartás költség-jövedelemhelyzetének alakulása a meghatározó árutermelő gazdaságok esetében (2013-2014)

	Mértékegység	2013	2014*	2014/2013 (%)
Anyajuhtartás, bárányhizlalás				
Termelési költség (forint/anyajuh)	Ft/anyajuh	28 430	28 571	0,5
Bárány értékesítési ár (forint/kg)	Ft/kg	785,92	832,15	5,9
Gyapjú értékesítési ár (forint/kg)	Ft/kg	215,34	220,3	2,3
Tej értékesítési ár (forint/liter)	Ft/liter	217,32	256,35	18,0
Közvetlen állami támogatások (forint/anyajuh)	Ft/anyajuh	5 429	5 610	3,3
Termelési érték (forint/anyajuh)	Ft/anyajuh	29 177	33 917	16,2
Ágazati eredmény (forint/anyajuh)	Ft/anyajuh	748	5 346	614,7

*Előzetes adatok

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály

A *csirkehizlalás* termelési költsége a meghatározó árutermelő gazdaságok esetében kilogrammonként 263 forintot tett ki 2014-ben, ami közel 2 százalékos mérséklődést jelentett a 2013. évhez képest. A termelési költségek meghatározó részét (68,8%-át) a takarmányköltség adta, amely másfél százalékkal maradt el az előző évihez viszonyítva. A hízóbaromfi értékesítési átlagára mintegy 4 százalékkal 273 Ft/kg-ra csökkent a vizsgált időszakban, így az ágazati eredmény 18 Ft/kg körül alakult 2014-ben, ami közel 8 százalékos javulást jelent.

43. táblázat: A csirkehizlalás költség-jövedelemhelyzetének alakulása a meghatározó árutermelő gazdaságok esetében (2013-2014)

	Mértékegység	2013	2014*	2014/2013 (%)
Csirkehizlalás				
Termelési költség (forint/kg)	Ft/kg	269	263	-1,9
Értékesítési ár (forint/kg)	Ft/kg	284	273	-3,8
Közvetlen állami támogatás (forint/kg)	Ft/kg	2	10	327,5
Termelési érték (egyéb bevételekkel, támogatásokkal) (forint/kg)	Ft/kg	285	281	-1,4
Ágazati eredmény (forint/kg)	Ft/kg	16	18	7,5

*Előzetes adatok

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály

Az étkezési tyúktojás-termelés költség- és jövedelemviszonyait a tartástechnológia-váltás nagyban meghatározta az elmúlt években. A magyarországi tojástermelők többsége a hagyományos ketreces helyett a feljavított ketreces tartásmódot választotta. Ezzel párhuzamosan felhagytak tevékenységükkel azok a vállalkozások, amelyek nem hajtottak végre technológiai beruházást, vagy nem tértek át az alternatív tartásmódok (mélyalmos, verandás) egyikére sem. Ágazati szinten ennek költségcsökkentő, illetve hozamnövelő hatását lehetett tapasztalni. A termelést tovább folytatók eredményei javultak, az átlaghozam 279 db/tojóról 302 db-ra nőtt 2013 és 2014 között. A takarmányköltségek csökkenése a termelési költségek további mérséklődéséhez (-15 százalék) vezetett. Az ágazat jövedelemoldalát tekintve az EU-ban fellépő túlermelés miatt az értékesítési árak csupán 3 százalékkal emelkedtek.

Érdemes megjegyezni, hogy a gabonaárak csökkenése különböző mértékben jelentkezett az egyes abrakfogyasztó ágazatokban. Ennek egyik fontos oka, hogy az ágazatok különböző mértékben használnak saját termelésű, illetve vásárolt abraktakarmányt. A saját termelésű takarmány esetében a termelési költség van hatással a takarmányköltségre, míg a vásárolt takarmánynál a nemzetközi tendenciák által befolyásolt piaci ár. Emellett például a sertéstartók főként gabonát, míg a csirkehizlалók nagyrészt tápot vásárolnak. A tápok árában a gabonaárak hosszabb idő alatt, és kisebb mértékben jelentkeznek. Továbbá az állatok életciklusának hossza is hatással van a költségek változására.

44. táblázat: Az étkezési tyúktojás-termelés költség-jövedelemhelyzetének alakulása a meghatározó árutermelő gazdaságok esetében (2013-2014)

	Mértékegység	2013	2014*	2014/2013 (%)
Étkezési tyúktojás-termelés				
Termelési költség (forint/tyúk)	Ft/tyúk	6 298	5 366	-14,8
Tojás értékesítési ára (forint/darab)	Ft/db	20,47	21,08	3,0
Közvetlen állami támogatás (forint/tojó)	Ft/tojó	71	43	-39,4
Termelési érték (egyéb bevételekkel, támogatásokkal) (forint/tojó)	Ft/tojó	6 315	6 878	8,9
Ágazati eredmény (forint/tojó)	Ft/tojó	17	1 512	8794,1
Hozam (darab/tojó)	db/tojó	279	302	8,2

*Előzetes adatok

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály

3.6. Ökológiai gazdálkodás²⁰

3.6.1. Az ökológiai gazdálkodásba vont területek jellemzői és az ökológiai gazdálkodással foglalkozó szervezetek száma

Magyarországon jelenleg két ellenőrző szervezet jogosult az ökológiai gazdálkodók ellenőrzésére, a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és a Hungária Öko Garancia Kft. (HÖG). E két szervezet évente szolgáltat adatokat a velük szerződésben álló partnerek ökológiai (átállt és átállás alatti) területeinek nagyságáról, az ellenőrzött üzemek számáról, az állatállományról, valamint a termelés szerkezetéről. **Magyarországon 2014-ben 129.294 hektáron folyt ellenőrzött ökológiai gazdálkodás**, amelyből 111 ezer hektár már átállt, 13,6 ezer hektár átállás alatt álló terület és 4453 hektár halastó. Az ellenőrző szervezetek által tanúsított vállalkozások száma összesen 2055 volt, amelyek közül 1157 mezőgazdasági termelő, 257 feldolgozó, 17 importőr. A területadatokat vizsgálva az előző évhez képest mintegy 5,6 százalékos csökkenés tapasztalható, míg az ellenőrzésben résztvevők száma gyakorlatilag változatlan maradt.

45. táblázat: Ellenőrzött ökológiai területek mérete Magyarországon 2012-2014

Területi adatok (ha)	2012	2013	2014
Összes ellenőrzött terület ²¹	136 479	136 951	129 294
ebből:			
- átállt területek	112 127	118 198	111 233
- átállás alatti	24 352	18 752	13 608

Forrás: A Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és a Hungária Öko Garancia Kft. adatai alapján szerkesztette az ÖMKI

Hazánkban, a kelet-közép-európai térségben elsőként, már a 80-as években megjelent az ökológiai gazdálkodás, 1988-ban 15 ellenőrzött termelőt tartottak nyilván. Számuk 1995-re 108-ra, 2000-re pedig 471-re emelkedett. **A gazdaságok száma 2009-ben érte el a csúcst, amikor közel 2200 egység állt**

²⁰ A fejezet teljes egészében az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet anyagának felhasználásával készült.

²¹ Halastavi területekkel együtt (4453 ha).

ökológiai ellenőrzés alatt, amelyből több mint 1600 volt termelő. Ehhez hasonlóan alakult az ökológiailag művelt területek bővülése is.

46. táblázat: Ellenőrzött ökológiai vállalkozások száma Magyarországon 2012-2014

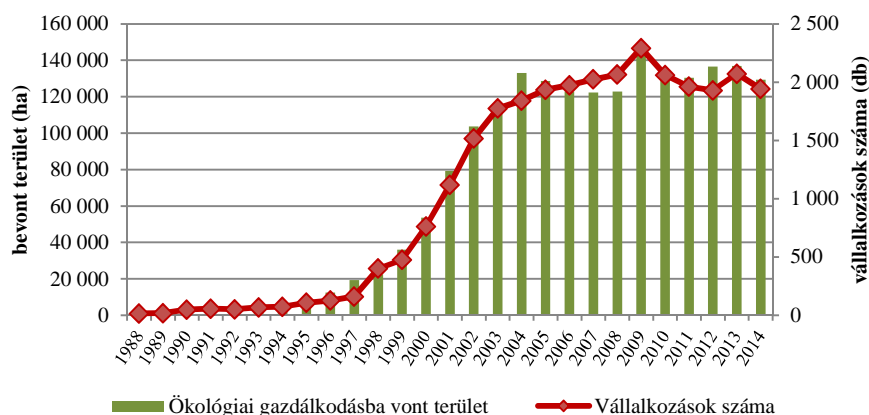
Ellenőrzött partnerek száma (db)	2012	2013	2014
Összes partner*	1 930	2 073	1946
Termelő, ebből:			
- mezőgazdasági termelő	1125	1207	1157
- méhészt	151	156	151
- vadon termő növények gyűjtője	32	32	27
- termelő + feldolgozó	118	117	105
Feldolgozó (kizárólagosan)	119	222	145
Feldolgozó összesen	341	349	257
Importőr	14	15	17
Kereskedő kizárólagosan	118	129	136
Kereskedő összesen	155	247	223
Alvállalkozó	20	15	5

*A számbeli eltérés abból adódik, hogy az egyszerre több tevékenységgel foglalkozó vállalkozások az összes őket érintő kategóriában fel vannak tüntetve, míg az összesítésben csak egyszer szerepelnek

Forrás: A Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és a Hungária Öko Garancia Kft. adatai alapján szerkesztette az ÖMKi.

Az 1988-as 1000 hektáros méret 2004-re 133.009 hektárra növekedett, 2009-ben pedig elérte a 145.942²² hektárt. 2010-2011-ben sajnos mind a termelők száma, mind a teljes ellenőrzött terület mérete csökkent, és napjainkra – a 2012-es enyhe területi és a 2013-as résztvevői növekedés ellenére – sem éri el a minősített terület a 2004-es, illetve a partnerszám a 2008-as szinteket. Sőt, 2014-ben a minősített területek és a résztvevők száma egyaránt csökkent. Hosszú távú trendként elmondható, hogy az ökológiai területek nagysága, valamint az ökológiai gazdálkodással, termékekkel foglalkozó ellenőrzött szervezetek száma Európai Unió csatlakozásunk óta stagnál. A terület a 120.000 és 140.000 hektáros sávban, az ellenőrzött vállalkozások száma pedig 1900-2200 között mozog.

25. ábra: Az ökológiai gazdálkodásba bevont ellenőrzött területek és vállalkozások (1988-2014)

Forrás: A Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és a Hungária Öko Garancia Kft. adatai, valamint Solti G. (2013): *Az ökológiai gazdálkodás helyzete Magyarországon* c. kézirata alapján szerkesztette az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKi).

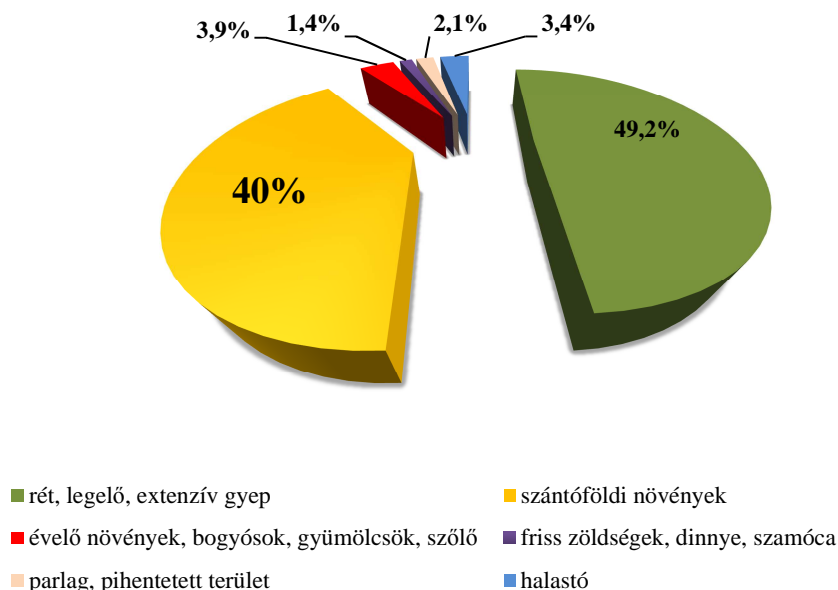
²² Halastavi területekkel együtt.

3.6.2. A hazai ökológiai gazdálkodás termelési szerkezete

Növénytermesztés

Magyarországon az ellenőrzött *ökológiai területek közel fele (49,2%) rét és legelő*²³. Ezt követik a szántóterületek 40 százalékkal, a gyümölcsösök és más többéves kultúrák 3,9 százalékkal, valamint a zöldségfélék 1,4 százalékos aránnyal. Utóbbiak részesedése igen alacsony, és gazdaságilag is a potenciálisnál jóval kisebb jelentőséggel bírnak. A szántóföldi termelésen belül a gabonafélék a meghatározóak (2014-ben a szántó 46,7 százalékán termelték ezeket), de jelentős az ipari növények (19,3%) aránya is.

26. ábra: A minősített ökológiai gazdálkodásba bevont területek hasznosítása Magyarországon 2014-ben.

Forrás: A KSH adatai alapján szerkesztette az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKi).

A szántóterületek gazdasági jelentősége lényegesen nagyobb, mint a sokkal nagyobb kiterjedésű gyepterületeké.²⁴ *A szántó dominálta termelési szerkezet egyenesen következik az ágazat exportorientáltságából, és abból, hogy ökológiai minőségben a termeszéstechnológiát figyelembe véve legegyszerűbben a szántóföldi növények állíthatók elő nagy mennyiségben.* A gabonafélék, olajnövények, szemes takarmánynövények egyszerűen tárolhatók és szállíthatók, sok integrátor szervezet foglalkozik termeltetésükkel és nagykereskedelmükkel. A zöldség- és gyümölcstermesztéstől az összetettebb ökológiai termeszéstechnológia és növényvédelem, az ezzel járó nagyobb kockázat, a magas élőmunka igény, valamint az értékesítési nehézségek is visszatartják a hazai termelőket. A friss zöldség- és gyümölcstermékekhez szükséges raktározási és logisztikai eszközök országos szinten hiányosak, kevés a feldolgozó kapacitás, ezért – néhány kivételtől eltekintve – az ökológiai zöldség- és gyümölcstermesztők kisléptékű hazai piacokra termelnek.

A szántó és gyepterületek méretének az elmúlt évtizedekben bekövetkező hullámszerűen ingadozó változásaiból kitűnik, hogy a 2004-ben induló NVT AKG²⁵ és a 2009-ben induló EMVA AKG²⁶ programok területnövelő hatása csak a programok első évében mutatkozott meg, melynek oka a programhoz való csatlakozás lehetőségének korlátozottsága (egyszer lehetett belépni, azt is rövid

²³ Az adatokat a halastavak figyelembe vételével adjuk meg. Az Eurostat és a FiBL-IFOAM területi statisztikák a halastavak nélkül számolnak. Felhívjuk továbbá a figyelmet, hogy a hazai adatok a FiBL IFOAM 2015-ös World of Organic kiadványába a KSH téves adatszolgáltatása folytán hibásan jelentek meg. Jelen cikkben a helyes adatokat szerepeltetjük.

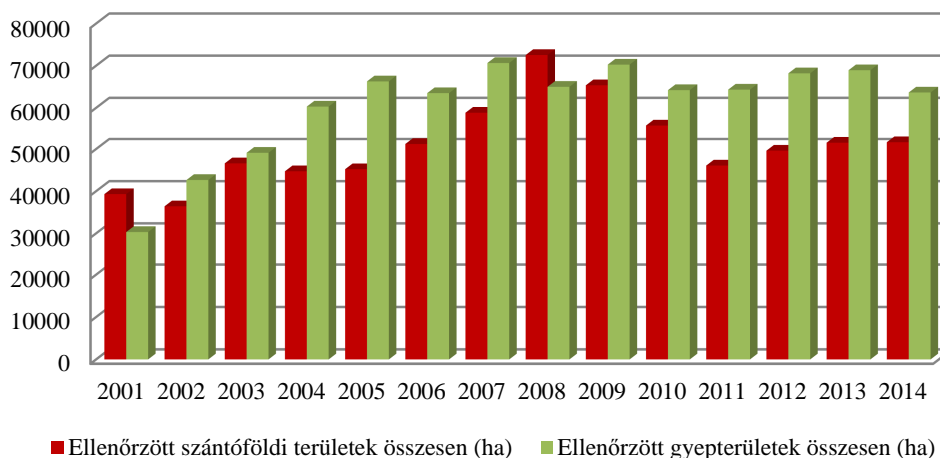
²⁴ További kifejtésért lásd Állattenyésztés részt.

²⁵NVT AKG: Nemzeti Vidékfejlesztési Terv – Agrár-környezetgazdálkodási program

²⁶EMVA AKG: Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap – Agrár-környezetgazdálkodási program

ideig). Továbbá látható 2008-2014 között a szántó és gyepterületek egymáshoz viszonyított arányának megcserélődése is, az utóbbiak javára.

27. ábra: Az ökológiai szántóföldi és gyepterületek változása 2001-2014 között

Forrás: A Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és a Hungária Öko Garancia Kft. adatai alapján szerkesztette az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKI).

A szántóterületek nagyságának a gyepekhez viszonyított nagyobb csökkenése részben azzal magyarázható, hogy az AKG által ökológiai gazdálkodásra motivált szántóföldi termelők nem tudtak megfelelni a sikeres ökológiai szántóföldi gazdálkodás szakmai követelményeinek és ellenőrzési rendszerének, illetve alacsony termésátlagokat értek el, a támogatáshoz kapcsolódó és adminisztratív költségek pedig nem térültek meg számukra. Ehhez hozzájárult az ökológiai támogatások nemzetközi viszonylatban alacsonyabb hazai mértéke, valamint a piaci szervezethez és transzparencia hiánya. A termelők – megfelelő kereskedelmi kapcsolatok nélkül – a legtöbbször nem tudták realizálni a biotermékek magasabb piaci értékét.

Tekintettel arra, hogy az ökológiai gyepterületek legnagyobb részén nem történik minősített állati-termék előállítás, kezelésük és ellenőrzésük viszonylag egyszerű, nem jelentett szaktudásbeli és piaci nehézségeket a termelők számára. Ugyanakkor a magasabb támogatás (ökológiai élelmiszertermelési kötelezettség nélkül) növelte a gazdálkodás jövedelmezőségét. Az ökológiai gyepterület nagysága az ötéves, 2014-ben lejárt EMVA AKG program 2009-es meghirdetése óta ezért csak minimális mértékben esett vissza.

Az ültetvények területe az elmúlt 9 évben duplájára nőtt (2006: 2562 ha, 2013: 5647 ha, 2014: 5056 ha), 2013-ról 2014-re azonban 10 %-kal csökkent. A területnövekedésben jelentős szerepet játszott a 2004-ben és különösképpen a 2009-ben indult AKG ökológiai gyümölcsstermesztési célprogramban igényelhető támogatása. A bekövetkezett növekedés magyarázható továbbá a nyugat-európai országok részéről mutatkozó folyamatos biogyümölcs-kereslettel, valamint az ökológiai gyümölcsstermesztők számára elérhető növényvédelmi eszköztár, forgalomban levő növényvédő- és kondicionáló szerek és az ezekhez kapcsolódó szakmai tanácsadás kínálat-bővülésével.

Összességében megállapítható, hogy a gyepgazdálkodás és a szántóföldi növénytermesztés teszi ki a teljes hazai ökológiai terület több mint 90 százalékát. A potenciálisan magasabb hozzáadott értékkel rendelkező gyümölcs- és zöldségseggel rendelkező részaránya és gazdasági jelentősége az ültetvényterület méretének növekedése ellenére is alacsony. A 2016-ban a 2014-2020-as Vidékfejlesztési Program keretében induló Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása c. intézkedés - az EMVA AKG ökológiai célprogramjaihoz képest valamivel magasabb hektáronkénti tervezett támogatási összegei okán - feltételezhetően újabb lökést adhat az ökológiai növénytermesztés területi fejlődésének.

Állattenyésztés

Az ökológiai állatállomány túlnyomó többsége 2014-ben baromfiféle (122.536 db) és szarvasmarha (18.871 db) volt, ezt követte a sertés- és juhállomány. 2009 óta minden minősített haszonállatfaj egyedszáma csökkent, kivéve a baromfiét, amelynek állománya 2009 és 2011 között két és félszeresére nőtt, azt követően pedig jelentősebb éves kilengéseket mutatva nagyjából százezer darab körüli szinten stagnál. A baromfiállomány fluktuálása feltehetően a gyorsan változó nemzetközi piaci viszonyokra vezethető vissza, és arra, hogy a baromfitenyésztés a piaci változásokat a többi ágazathoz képest gyorsabban képes követni.

47. táblázat: A hazai ökológiai állatállomány változása (2009–2014)

Állatállomány (db)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Változás (%) (2009=100%)
szarvasmarha félék	25 089	32 445	24 650	20 858	20 123	18 871	-20
sertés	6 447	9 462	6 787	4 498	4 793	5 340	-26
juh	11 123	5 377	3 609	6 972	7 839	7 916	-30
kecske	2 066	1 686	1 083	996	917	503	-56
baromfi	55 019	111 467	139 406	113 975	96 442	122 536	75
lófélék	197	189	186	178	193	n.a.	-2
egyéb	102	35	68	462	201	n.a.	97

Forrás: A Biokontroll Hungária Nonprofit Kft., Hungária Öko Garancia Kft. adatai alapján szerkesztette az ÖMKI

Az ökológiai állattenyésztés aránya a növénytermesztéshez képest elenyésző. 2014-ben kevesebb, mint 100 biogazdaság rendelkezett ellenőrzött ökológiai állatállománnyal, ami azt jelenti, hogy a biotermelők töredéke foglalkozik minősített állattenyésztéssel. Az állattenyésztéssel foglalkozó gazdaságokban az állatsűrűség pedig lényegesen alacsonyabb a kívánatosnál (0,5-1 számosállat/ha). Ez azzal is magyarázható, hogy **jellemzően az ellenőrzött ökológiai gyepterületeken konvencionális, azaz nem bio-minősített állattenyésztés folyik, mivel a minősített ökológiai gyepterületeken a támogatás feltételrendszere nem teszi kötelezővé az ökológiai állattartást.** Míg az ökológiai és konvencionális gyepgazdálkodás hazai gyakorlata között alig van különbség, addig az ökológiai állattartás állattól (pl. kifutók mérete, istálló kialakítása) és takarmányozási követelményei (pl. bio szemestakarmány, saját vagy régióból származó minősített takarmány), továbbá az állatgyógyászatban mutatkozó kihívásai (prevenció, gyógyszerkezelés esetén hosszabb várakozási idők) nagyobb felkészültséget és anyagi befektetést kíván a termelőktől. Az ökológiai minősítéssel járó többletköltségek miatt feláras állati termékek iránt jelenleg csekély a belföldi kereslet. A piaci szereplők alacsony horizontális és vertikális integrációja miatt pedig az exportlehetőségek is korlátozottak.

Hazai piaci szerkezet

Magyarországon az ökológiai termékek élelmiszer-piaci részesedése csekély. **A hazai, becslések szerint összesen kb. 25 millió euró értékben előállított biotermék mintegy 85 százaléka export piacokra, elsősorban az EU 15 tagországaiba (főleg Németországba, Ausztriába és Hollandiába), valamint Svájcba kerül.** A biotermékek döntő többsége kis hozzáadott értékű vagy nyerstermékként hagyja el az országot. Ugyanakkor a hazai élelmiszer-kereskedelemben megtalálható szerény ökológiai termékpaletta java feldolgozott import áru. Becslések szerint **az import termékek aránya a hazai fogyasztásban eléri a 80-90 százalékot.** Fontos megemlíteni, hogy **megfelelő adatgyűjtés hiányában ezektől az adatok nem állnak rendelkezésre a piaci folyamatok pontos leírására.**

A hazai biotermék-értékesítési trendek szempontjából kedvező, hogy az utóbbi években, más európai országokhoz hasonlóan, itthon is látványosan növekedett a szuper- és hipermarket láncokban elérhető biotermékek választéka. Jelenleg már szinte minden nagyobb élelmiszerláncban kaphatóak részben import, részben belföldi előállítású ökológiai minősítéssel rendelkező termékek. A hazai előállítású kínálat elsősorban a tejtermékek és a gabonafélék körében mértékadó, de megtalálhatók nyers és feldolgozott zöldségek is, jellemzően egy-két beszállítótól. Az utóbbi években speciálisan ökológiai zöldség-gyümölcs integrációval foglalkozó hazai cég is alakult. Ennek eredményeképpen a csomagolt vagy csomagolt-konyhakész formában forgalomba hozott hazai előállításból származó zöldség-gyümölcs is megtalálható már a láncok kínálatában.

Mindazonáltal továbbra is szűkös az a hazai beszállítói és termelői kör, aki képes eleget tenni az áruházláncok által megkövetelt szigorú termékmennyiségi és (állandó és egységes) termékminőségi követelményeknek, az elvárt árszintnek és szállítási rendszerességnek. Hazánk ökológiai termékfeldolgozó-kapacitása továbbra is alacsony, jelentős hiány tapasztalható feldolgozással és csomagolással foglalkozó, versenyképes terméket előállító vállalkozásokból.

4. Erdő- és vadgazdálkodás, halászat

4.1. Erdőgazdálkodás

Magyarországon az erdők és az erdőgazdálkodás ügyével kapcsolatban egységes szakpolitika érvényesül, amelynek alapja a 2006–2015 közötti időszakra vonatkozó *Nemzeti Erdőprogram*²⁷.

Ennek is köszönhető, hogy az ország erdőterületének nagysága növekvő trendet mutat. Emellett az összes favagyon is folyamatosan gyarapszik úgy, hogy mindeközben a fa alapú biomassa a hazai megújuló energiatermelésben tartósan meghatározó szerepet játszik. A zöldáram-termelésnek több mint felét, a fűtőszektorban felhasznált bioenergia több mint 60 százalékát a magyar erdőkből kikerült faanyag adja. Ezzel együtt a magyar erdők a Kiotói Jegyzőkönyv számára 2008 óta készített üvegházgáz-leltárak szerint minden évben összességében mintegy 3000 gigagramm (3 millió tonna) széndioxidot (CO₂) kötnek meg.

A hazai erdők élőfa készletének anyagi értéke óvatos becsléssel is meghaladja az 1000 milliárd forintot.

Az ország erdőgazdálkodással érintett teljes területe **2060 ezer hektár**. Ebből ténylegesen erdő (faállománnyal borított terület, a továbbiakban: erdő) a terület 94 százaléka. Az utóbbi területet alapul véve **az ország erdősültsége 20,8 százalékos**, így hazánkban a szántó után az erdő a második legnagyobb területtel bíró művelési ág.

Elsődleges rendeltetésük szerint az erdők területileg 62,1 százaléka gazdasági, 36,8 százaléka védelmi, 1,1 százaléka pedig közjóléti (egészségügyi-szociális, turisztikai, oktatási) feladatokat lát el. A védelmi erdők aránya a gazdasági erdőkhez képest a korábbi évekhez hasonlóan 2014-ben is nőtt.

A hazai fenyves erdők területe évről évre csökken. **Az őshonos főfafajú erdőállományok részaránya 63,2 százalék**. Emellett nagyobb arányban akácok (24,2%) és a nemes nyarasok (6,2%) fordulnak elő. **Az erdők 89 százalékban lombos fajokból állnak és jellemzően elegyes erdőtürsulásokat alkotnak.**

Az erdőtervezett területek **56,2 százaléka állami, 1,1 százaléka közösségi, 42,7 százaléka magán tulajdonban van**. Az erdők **több mint 90 százaléka az erdészeti hatóság által bejegyzett erdőgazdálkodó** használatában áll. **A gazdálkodó nélküli erdők 91 százaléka magántulajdonú erdő (összesen 179 ezer hektár).**

Az állami tulajdonú erdőkben az erdőgazdálkodás magas szakmai színvonalon folyik. Az 1,07 millió hektáron gazdálkodó 22 állami erdészeti társaság – melyek felett a tulajdonosi jogokat 2014. július 16-tól a földművelésügyi miniszter gyakorolja – már több évtizede biztosítja a kezelésükben lévő erdők védelmi, közjóléti funkcióinak együttes érvényesülését.

A magán- és közösségi tulajdonú erdőkben folyó gazdálkodás színvonala változó. A több mint 39 ezer erdőgazdálkodó jellemzően kisüzemi területeken gazdálkodik (kb. 20 hektáros az átlagos üzemméret). **A gazdálkodók közül számos magas, míg a többség közepes szakmai színvonalon gazdálkodik.**

Az ágazat legfontosabb bevételi forrása 2014-ben is a fakitermelés volt. Az erdőgazdálkodók közel **143 ezer hektár** erdőterületen végeztek fahasználati tevékenységet, amelyről csaknem bruttó **7,5 millió köbméter fatérfogatot termeltek ki**. Ez a mennyiség az erdők fatermőképességének mindössze 60–70 százalékát teszi ki, megfelelően a tartamos gazdálkodás követelményeinek.

Az erdőgazdálkodók a jogszabályokban előírt erdőfelújítási kötelezettségüknek megfelelő színvonalon tettek eleget. A tárgyévben befejezett erdőfelújítások területe 15,7 ezer hektár, a keletkezett új erdőfelújítási kötelezettség területe 20,7 ezer hektár volt.

Az új erdőtelepítések mennyisége 2007 óta folyamatosan csökken. A 2013. évi 2,5 ezer hektár új erdő telepítésével szemben **2014-ben mindösszesen 1,3 ezer hektár első kivitelű erdőtelepítésre került**

²⁷ 1110/2004. (X. 24.) számú Korm. határozat

sor. Az erdőtelepítések nagyobb része (**54,4%**), összesen **700,6 hektáron őshonos fafajjal** (melyből 232 hektár tölgy, 94 hektár cser és egyéb keménylombú és 375 hektár hazai nyár és egyéb lágylombú), továbbá akáccal (36,1%) és nemes nyár fajtákkal (8,1%) valósultak meg. Fenyő telepítésére 17 hektáron került sor (1,3%).

Az erdészeti hatóság 2014-ben **20,3 ezer köbméter** mennyiségű **falopást** regisztrált. Ennek 84 százaléka magántulajdonban lévő, nagyobb arányban gazdálkodó nélküli erdőkben valósult meg. Az **összes illegális fakitermelés mértéke** az előbbi mennyiségnél nagyobb, hiszen abba egyrészt az erdőtulajdonosok illetve erdőgazdálkodók által végzett jogszerűtlen fakitermelések, illetve az erdészeti hatóság tudomására nem jutott falopások is beletartoznak. Ennek mennyisége mintegy **300–500 ezer köbméterre becsülhető**.

4.2. Vadgazdálkodás

A korábbi évek trendjeit követve az előző vadgazdálkodási év adatai nagyobb volumenű eltérést nem mutatnak. A becsült **nagyvadállomány** a **2014/2015** vadgazdálkodási évhez viszonyítva kis eltérést mutat, így a jelen **2015/2016** vadgazdálkodási évben a tavaszi **becsült nagyvadállomány 611 ezer** egyed. Az elmúlt vadgazdálkodási évben a **nagyvadhasznosítás** az előtte lévő vadgazdálkodási évhez képest kisebb mértékű **növekedést mutat**, viszont ez nem jelentős. **Apróvad** esetében a tavaszi **állománybecslés** alapján a **két** vadgazdálkodási év között tapasztalható kis arányú **növekedés**, de ettől függetlenül sajnálatos módon a korábbi évek **fogyatkozó tendenciája nem változik**.

48. táblázat: Becsült vadállomány (ezer darab)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Gímszarvas	92,6	94,1	96,5	102,1	101,4
Dámszarvas	30,0	30,4	33,2	35,1	33,7
Őz	366,6	355,6	365,6	370,6	359,2
Muflon	10,9	11,5	12,2	12,6	11,9
Vaddisznó	106,7	105,8	109,8	105,2	105,2
Mezei nyúl	538,7	454,5	497,1	445,6	460,9
Fácán	761,7	612,8	678,8	560,1	630,3

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

A **nagyvad megnövekedett hasznosítása pozitívan hatott** a vadgazdálkodás mérlegére, mivel az **ágazati árbevételek növekedetek** az előző évhez képest, ami összességében **630 millió forint plusz bevételt** jelentett a vadgazdálkodóknak, így az előző időszakhoz viszonyítva a vadgazdálkodás mérleg szerinti eredménye közel a **duplájára, 1,15 milliárd forintra növekedett**. Ez köszönhető a **külföldi és belföldi bérvadászati bevételek** és a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások **növekedésének**, valamint az egyre meghatározóbb **lőtt-vad értékesítésnek**.

A fokozott állományhasznosítás inkább az értékesítésre hatott jobban, mint a felhasználásra, mivel 400 tonnával több nagyvad került a vadfeldolgozókbá, mint az előző vadgazdálkodási évben és csak 200 tonnával nőtt a felhasználás.

49. táblázat: Vadállomány hasznosítás, teríték (ezer darab)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Gímszarvas	41,1	48,2	48,8	53,0	53,7
Dámszarvas	10,8	11,7	12,0	12,8	13,9
Őz	88,6	94,3	95,9	100,4	111,5
Muflon	3,4	3,5	3,8	3,24	4,1
Vaddisznó	112,4	130,0	157,1	128,4	135,9
Mezei nyúl	91,8	134,1	113,5	104,8	84,5
Fácán	307,0	376,0	331,0	332,4	399,4

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

Fentiekkel párhuzamosan a kifizetett mezőgazdasági és erdei vadkár összege csökkent, mintegy 20 millió forinttal.

50. táblázat: Pénzügyi adatok (millió forint)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Bevétel	16 370	18 666	20 002	19 768	20 397
Összes kiadás, <i>ebből</i>	15 972	17 197	18 638	19 168	19 242
- munkabér	3 820	4 005	4 319	4 646	4 761
- vadgazdálkodás	6 389	7 033	7 625	8 360	8 333
- mezőgazdasági vadkár	2 142	2 236	2 526	2 200	2 187
- erdei vadkár	141	157	143	131	124
- egyéb kiadások	3 480	3 765	4 027	3 832	3 837

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

4.3. Halgazdálkodás

2014. évben 29 349 hektár tóterület szerepelt a halgazdálkodási nyilvántartásban, ebből 24 033 hektáron folyt haltermelés, ami az előző évhez képest 2 százalékos visszaesést jelent. Az éves ingadozást a technológiai szárazon tartás, a kiöregedett tavak termelésből való kivonása, illetve a felújítások és az új tavak üzembe állítása okozza. Fontos hangsúlyozni, hogy 2014-ben 50 hektár új halastó létesült, valamint 697 hektár tóterületet vontak rekonstrukció alá. A tógazdaságok és intenzív haltermelő üzemek bruttó haltermelése együttesen 21 807 tonna volt. Az elmúlt éveket szemlélve az étkezési halak előállításában 2014-ben is *pontydominancia* mutatkozik, ami a hazai fogyasztási szokásokra vezethető vissza. Amellett, hogy a hazai természeti viszonyok leginkább ennek a halfajnak kedveznek, a magyar fogyasztók is ösztönzik a pontytermelést, hiszen ragaszkodnak a pontyhoz.

A vizsgált időszakot tekintve 2005 és 2014 között az étkezési halak termelésében csökkenő tendencia mutatkozott, csak 2011-ben volt 15 százalékos emelkedés. 2014-ben megközelítőleg azonos mennyiséget termeltek, mint egy évvel korábban, mintegy 15 364 tonnát. Az étkezési pontytermelés 7 százalékkal volt magasabb az előző évinél, a hektáronkénti szaporulat összesen 487 kg, az 1 hektárra vetített átlag 385 kg volt.

Az akvakultúrás termelés a hazai fogyasztói szükségleteket teljes mértékben kiszolgálja. A magyarországi tógazdasági haltermelés fő faja a ponty, amely a piaci hal 67 százalékát teszi ki. A vízi növényzetet ritkító amur a lehalászás 4 százalékát, a planktont fogyasztó busa (fehér busa) pedig 9 százalékát adta 2014-ben. A termelő egységekbe ragadozó halakat (csuka, harcsa, süllő) is telepítenek a nem szándékosan bekerülő, a fő halfaj termelését hátrányosan befolyásoló halak (pl. ezüstkárász) állományának kordában tartására.

Halexportunk és -importunk az elmúlt évek tendenciáját követve mennyiségben és értékben is nőtt 2014-ben. Az export célországai jellemzően Ausztria, Németország (ragadozók), Románia (ponty) és Lengyelország (busa).

Magyarországon az import tengeri hallal együtt körülbelül 5 kg az egy főre jutó éves átlagos halfogyasztás, szemben az uniós fejenkénti 22 kg-os éves átlaggal.

Az egy főre jutó magyarországi halfogyasztást a Magyar Halgazdálkodási Operatív Program segítségével közép távon évi 6 kg-ra szeretnénk növelni.

Az intenzív módon történő haltermelés egyre inkább terjed és egyre nagyobb szerephez jut a tógazdálkodási halgazdálkodás mellett. Hazánkban 2014-ben 16 intenzív haltermelő üzem működött 17 telephellyel. Ezekben a rendszerekben különféle halfajokat termelnek, de telephelyenként általában egyfélélt. Arra is van viszont példa, hogy ugyanazon a telephelyen több halfaj termelésével is foglalkoznak.

A 2014. évben az intenzív rendszerekben előállított hal mennyisége 3036 tonna volt, ebből az étkezési célra megtermelt mennyiség 2335 tonnát tett ki, ami 6 százalékkal haladta meg az előző évi mennyiséget. Afrikaiharcsa-termelésével Magyarország a korábbi évekhez hasonlóan 2014-ben is Európa élmezőnyébe tartozott. E halfaj adja az intenzív haltermelés 89 százalékát. Míg a tógazdasági termelő egységekben a ponty, az intenzív rendszerekben az afrikai harcsa az uralkodó halfaj. Az elmúlt években egyre több helyen tenyésztnek tokféléket elsősorban kaviár előállítására céljából, de a pisztrángfélék tenyésztése is jelen van a zárt rendszerekben.

A természetes vizek egy részén a rekreációs célú – horgászati és halászati – hasznosítás játssza a meghatározó szerepet, amely mellett a kereskedelmi halászat egyre inkább csak kiegészítő, állományszabályozó szerepet tölt be. A természetes vizekről és víztározókról jelentett 7464 tonnás halfogásból 7004 tonnát (93,8%) tett ki a horgászok zsákmánya. Érdekességgéppen megjegyezzük, hogy a horgászfogásból összesen 366 kilogrammal részesedtek a turistajegybes horgászok, a rekreációs halászsákmány pedig a teljes halászfogásból 32,3 tonna volt.

Az eltérő korosztályok miatt az adott évi haltelepítések, csak a kifogható méretű halakon keresztül hatnak a fogásokra. Az alábbiakban a telepítésekről néhány adatot mutatunk be.

- zsenge (4-5 napos) hal közel 18 millió darab, ebből ponty 60%
- előnevelt ivadék (kb. egy hónapos hal) közel 15 millió darab, ebből ponty 66%
- egynyaras ivadék 116,5 tonna, ebből ponty 69%
- kétnyaras hal 476,9 tonna, ebből ponty 85% és
- háromnyaras hal 2712 tonna, ebből ponty 96% és
- háromnyarasnál idősebb hal 100,2 tonna, ebből ponty 93%

Meg kell említeni még, hogy a természetes szaporodás ösztönzésére ívóhelyül kihelyezésre került 185 darab süllőfészkek és 70 darab keszegfészkek.

Magyarországon az Országos Halgazdálkodási Adattár (OHA) nyilvántartásában 146 148 hektár nyilvántartott halgazdálkodási vízterület szerepelt 2014-ben. A nyilvántartott halgazdálkodási vízterületek száma 2261 db, melyek hasznosítása a következőképpen oszlott meg:

- horgászszervezetek hasznosításában a nyilvántartott halgazdálkodási vízterületek csupán 18,6 százaléka van, ami mintegy 27 ezer hektár kiterjedésű vízterületet jelent.
- az egyéb szervezetek (halászati és mezőgazdasági szövetkezetek, korlátolt felelősségű társaságok, betéti társaságok, magánszemélyek, önkormányzatok, kistermelők) által hasznosított halászati vízterületek 119 ezer hektárt tesznek ki.

A halgazdálkodási vízterületek összes területnagysága számottevően nem változott az előző évhez képest. A megyei halgazdálkodási hatóságok jelentése szerint állami horgászjegyet 313 077 felnőtt és 37 845 gyermek horgász váltott. A külföldi vendéghorgászok száma 13 319 fő volt. Sikeresen levizsgázott és állami horgászvizsgát tett 6301 fő.

5. Takarmányipar és kereskedelem

A takarmányipari létesítmények száma az elmúlt évben kismértékű emelkedést mutatott. 2014. év végén 5773 db takarmány előállító és forgalmazó létesítmény szerepelt a hatósági nyilvántartásban a 2013. évi 5348 db létesítménnyel szemben. A takarmányt előállító létesítmények száma 859 db, a forgalmazó létesítmények száma 4914 db volt 2014-ben.

Az előállított takarmányok típusában jelentős változás nem észlelhető, továbbra is fenn áll azon gyakorlat, mely szerint a saját részre előállító, nyilvántartásba vett állattartó telep a teljes értékű takarmányok előállításához zömében kiegészítő takarmányokat, kisebb hányadban előkeverékeket használ. Csökkenő tendenciát mutat a halliszt felhasználás.

Import takarmányok vonatkozásában elmondható, hogy a közúton, vagy vasúton érkező takarmány szállítmányok mindegyike alapanyag volt: szemes termények és azok darái, ásványi anyagok, gabona eredetű fehérjék és élesztők, illetve néhány ipari melléktermék. Állati eredetű összetevőt tartalmazó, harmadik országból származó takarmány szállítmánynak import beléptetésére nem került sor.

2013-ban közúton 481, 2014-ben pedig már 682 kamion növényi, ásványi takarmány érkezett az Európai Unióba. Az emelkedő tendencia mind az uniós, mind pedig a hazai import terén egyértelműnek tűnik. Ezen szállítmányok döntő többsége orosz-magyar irányultságú volt. A korábbi időszakhoz hasonlóan a 2014. évben is dominált az Oroszországból Magyarországra érkező ásványi eredetű monokálcium-foszfát (MCP) import (425 szállítmány). A közúti forgalomban érkező, import takarmány szállítmányok mindegyike teljes körű (okmány, azonossági és fizikális) ellenőrzésen esett át.

A vasúton belépő takarmány szállítmányok mindegyike (728 szállítmány) Magyarországra érkezett. Ez az érték a 2011. évi 299, a 2012 évi 480, a 2013. évi 513 szállítmányhoz képest további emelkedést mutat. A szerkezeti változás szintén beszédes. A szója beszállítás 2012-ben ismét megkezdődött, a 2013 évi importnak már negyötödét (402 vagon), tavaly pedig a vasúton érkező szállítmányok szinte teljes egészét (718 vagon) ez az alapanyag adta. Mellette kevés, mindösszesen 10 vagonnyi repcemag érkezett hazánkba.

A 2014. év időjárására elmondható, hogy bár tartós, az ország nagy részére kiterjedő esőzések nem voltak, a csapadék döntő hányada konvektív volt, azaz lokálisan, kisebb területeken esett egyszerre nagy mennyiségben. Ennek „köszönhetően” az ország déli, dél-nyugati területén a betakarítási munkákat nem lehetett időben elvégezni, a gabona és a kukorica a táblákon hosszabb ideig volt kitéve káros hatásoknak (nedves, párás időjárás következtében a kórokozóknak, toxinszennyezésnek) és jelentősen növekedtek a betakarítás utáni szárítási költségek is.

Éppen ezért a NÉBIH 2014. évben is kiemelt feladatként kezelte a gabonafélék és a kukorica toxinszennyezettségének – elsősorban a DON szennyezettség – monitorozását. Elmondható, hogy a gabonafélékben a DON szennyezettség nem volt számottevő, a vizsgált kukorica tételek DON szennyezettsége pedig néhány esetben megközelítette az uniós ajánlásban szereplő irányértéket.

A takarmányipar termelési és értékesítési volumenindexe 2014-ben egyaránt 19,5 százalékkal emelkedett az előző évihez képest. A szakágazat jelentősége nőtt az élelmiszeriparon belül, a takarmánygyártás 2013. évi 9,2 százalékos részesedése az élelmiszeripar termelési értékéből 10 százalékra változott. Az értékesítésből származó árbevétel meghaladta a 274 milliárd forintot, és az exportértékesítés 23 százalékos volumennövekedése mellett a belföldi értékesítés 17 százalékkal emelkedett.

A takarmánygyártáson belül a hobbiállat eledelgyártás (*pet-food*) részesedése 36 százalékra nőtt, a 100 milliárd forint árbevételnek 80 százaléka az exportértékesítésből származott. A haszonállat takarmányok 174 milliárd forint értékesítése ugyanakkor 80 százalékban a belföldi piacra irányult.

A takarmány-alapanyagok árának 5-10 százalékos csökkenése a keveréktakarmányok 2014. évi értékesítési átlagárát ugyan mérsékelte, a takarmánygyártás árbevétele az igen szerény termelésnövekedés mellett mégis 13,6 százalékkal emelkedett. A haszonállatok számára gyártott takarmányok belpiaci értékesítéséből származó árbevétel 11 százalékkal nőtt, az exportból származó árbevétel 6 százalékkal. A

hobbiállat eledelgyártók belföldi értékesítésből származó árbevétele igaz nem változott, az exportcélú értékesítés azonban 27 százalékkal nagyobb lett. Az egyes *brojler*tápok éves átlagára a 10 százalékos esést követően 89-99 ezer forint között mozgott tonnánként, a hízósertés-tápok 11-12 százalékkal alacsonyabb, 71-80 ezer forint/tonna közötti áron értékesítették.

Az ipari takarmánykeverék-gyártók termelése 2 százalékkal 4,135 millió tonnára nőtt 2014-ben, ami elsősorban az 500 ezer tonnára emelkedett *pet-food* gyártásnak tulajdonítható. Az állattenyésztés megközelítőleg 5,3 millió tonna takarmányt igényel Magyarországon, ehhez az ipari keveréktakarmány-gyártás 3,635 millió tonna takarmánykeverék forgalmazásával járul hozzá. Ezen felül a gyártók még 800 ezer tonna keveréktakarmányt saját felhasználásra állítanak elő, és 800-900 ezer tonnára tehető a gazdaságokon belül közvetlenül feleltetett saját termelésű gabona mennyisége, amihez *premix*-et, illetve egyéb kiegészítő takarmánykomponenseket vásárolnak az állattartók.

A haszonállatok számára gyártott, kereskedelmi forgalomba jutó takarmánykeverékek mennyisége 2014-ben az állatállomány enyhe növekedése mellett alig 1 százalékkal nőtt. A sertésállomány 4 százalékos emelkedése ellenére az ipari keveréktakarmány-gyártók 1,345 millió tonna sertéstáp termelése és forgalma nem érte el a 2013. évi kibocsátást. A marhatáp-gyártás 1 százalékkal csökkent, az éves termelés 565 ezer tonna volt. A baromfitáp gyártók a múlt évihez képest 3 százalékkal több, azaz 1,565 millió tonna keveréktakarmányt állítottak elő 2014-ben. Az egyéb tápok (juh, kecske, haltáp) előállított mennyisége nem változott.

51. táblázat: Takarmány-külkereskedelem alakulása Magyarországon

Termékkör	Export				Import			
	érték, ezer euro		mennyiség, tonna		érték, ezer euro		mennyiség, tonna	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Szójadara és egyéb melléktermék	18 218	28 072	39 289	63 892	213 664	172 839	503 534	412 938
Takarmánykeverékek, <i>ebből</i>	545 775	577 392	664 693	739 777	130 253	142 312	144 328	162 105
- haszonállat-takarmány	142 595	147 099	234 948	260 564	62 623	66 545	81 898	87 453
- hobbiállat eledel	396 256	424 844	417 380	468 975	53 431	59 583	44 927	53 161
Állati etetésére alkalmas élelmiszeripari termékek és hulladékok, takarmánykeverékek	724 202	758 679	1 421 374	1 559 440	428 127	391 583	929 658	832 261

Forrás: KSH

Az állatok etetésére alkalmas élelmiszeripari termékek (melléktermékek) és kész állati takarmányok (KN 23) külkereskedelmi egyenlege alapján Magyarország változatlanul nettó exportőr volt 2014-ben. A nettó export értéke 24 százalékkal, volumene 48 százalékkal emelkedett 2013-hoz képest. Amíg az ipari keveréktakarmányok nettó exportjának értéke 5 százalékkal nőtt, addig a szójadara – mint meghatározó fehérjekomponens – nettó importjának értéke 25 százalékkal esett az előző évihez képest.

A *pet-food* 424 millió euró exportértéke a keveréktakarmányok kiviteléből 73 százalékkal részesedett 2014-ben, a kiszállítások Németországba, az Egyesült Királyságba, Lengyelországba, Romániába és Csehországba irányultak. A haszonállat-takarmányok exportjának értéke 147 millió euró volt (25 százalékos részarány), a volumen az előző évinél 11 százalékkal, az érték 3 százalékkal nagyobb 2013-hoz képest. A fő célpiacok továbbra is Románia, Szlovákia és Oroszország voltak, az árbevétel háromnegyede innen származott. A haszonállat-takarmányok és a hobbiállat-eledel behozatala egyaránt nőtt, az előbbi importjának értéke 6 százalékkal, a *pet-food*-é 12 százalékkal.

Az állati takarmányozáshoz szükséges szójadaraimport 18 százalékkal esett az előző évihez képest 2014-ben, ami a hazai szójababtermelés és az importból származó szójabab-feldolgozás növekedésének eredménye. Magyarországon a feldolgozók összesen 136 ezer tonna *full-fat* szójababot és szójadarát gyártottak, ebből a hazai takarmányozás 73 ezer tonnát tudott megvásárolni. A maradék 63 ezer tonna exportra került, a főbb piacok sorrendben Románia, Szlovákia, Németország és Svájc voltak.

6. Bioenergia-termelés (bioüzemanyagok, biogáz, biomassza)

A környezeti fenntarthatóság, a korlátozottan rendelkezésre álló természeti erőforrásokkal történő felelősségteljes gazdálkodás megjelenik a 2011-ben elfogadott új Alaptörvényben és a Nemzeti Energiastratégiában. Magyarország a **Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Tervében (NCsT)**, mely szintén 2011-ben készült el, a megújuló energiaforrások 14,65 százalékos részarányát célozta meg a teljes energiafelhasználáshoz viszonyítva. A NCsT-ben rögzített részarány megjelenik a Nemzeti Reform Program keretében, az Európa 2020 Stratégiában is. **Az NCsT-ben foglalt célkitűzések időarányosan teljesültek, a 2013. évi végleges statisztikai adatok szerint a megújuló energia részaránya 9,8 százalék volt a felhasználásban, szemben az ütemterv szerinti 6,9 százalékkal²⁸.**

A magyar mezőgazdaságra jelenleg a **bioüzemanyagok** termelése van a legnagyobb hatással. Az elmúlt években jelentős kapacitás épült ki a bioüzemanyagok előállítására. Biodízelből évente 160 millió liter a hazai előállítás, ami megközelítőleg megegyezik a hazai felhasználással. A biodízel gyártásához 350-400 ezer tonna olajos magból sajtolt, illetve részben importból származó 130 ezer tonna növényi olaj és 20 ezer tonna használt sütőolaj kerül a magyarországi üzemekbe. A hazai gyártáshoz szükséges repce termesztése jelenleg 150 ezer hektár körüli területet köt le évente. A bioetanol Magyarországon előállított mennyisége 2014-ben megközelíthette a 400 millió litert. A termeléshez 1 millió tonna kukorica szolgáltatja az alapanyagot, amit szintén 150 ezer hektáron, a kukorica 2014. évi termőterületének 12 százalékán takaríthattak be a magyar gazdák.

A bioüzemanyagok kötelező bekeverésének aránya 2011 és 2013 között a benzin esetében 3,1 energiaszázalék, a gázolaj esetében 4,4 energiaszázalék volt. Ez az arány 2014. január 1-jétől 4,9 energiaszázalékra emelkedett mindkét üzemanyagtípusnál. A gázolajból Magyarországon közel kétszer nagyobb a felhasználás, mint benzinből, a bioetanolból azonban azonos energiaszázalék eléréséhez nagyobb mennyiség szükséges, mint a biodízelből, így a két bioüzemanyag felhasználásában a különbség csökkent 2014-ben.

52. táblázat: A bio-hajtóanyagok termelésének és felhasználásának alakulása Magyarországon

Év	Bioetanol		Biodízel	
	Termelés	Felhasználás	Termelés	Felhasználás
2010	186	113	158	151
2011	173	92	159	147
2012	305	68	161	131
2013	360	79	157	136
2014*	370	124	150	166

*Becslésen alapuló adatok

Forrás: Az Eurostat, a NAV Jövedéki Igazgatóság és a Tagállami Jelentések adatai alapján az Agrárgazdasági Kutató Intézet számításai

A Megújuló Energia Irányelv (28/2009 EU) szerint a közlekedésben felhasznált energia 10 százalékát 2020-ban megújuló energiaforrásokból kell biztosítani valamennyi tagországban. Az Európai Bizottság előzetes becslése szerint a tagállamok átlagában a részarány 5,7 százalék volt 2014-ben. Magyarországon a megújuló energiaforrások 5,3 százalékát adták a közlekedés energiafelhasználásának 2013-ban, 2014-ben a közösségi átlagot sikerülhetett elérni. A jelenleg felülvizsgálat alatt álló NCsT alapján 2020-ban 95 százalékban elsőgenerációs biodízel és bioetanol felhasználásával teljesítené Magyarország az irányelv támasztotta követelményeket. Biodízelből 2020-ban összesen, 205 ezer tonna növényi olaj alapú és 25 ezer tonna hulladékból előállított, második generációs biodízel felhasználása szerepel a tervben (összesen 265 millió liter), míg bioetanolból 475 ezer tonna (600 millió liter) gabona alapú bioetanolt kellene felhasználni a 10 százalékos célérték eléréséhez.

A tervek mindenképpen felülvizsgálatra szorulnak, mert a közösségi szabályozás 2015-ben változott. Bizottsági javaslat alapján és közel három évig tartó vitát követően az Európai Parlament és a Tanács elfogadta a módosítást, mely az ún. elsőgenerációs (gabonából, cukornövényből és olajos

²⁸Európai Bizottság: Renewable Energy Progress Report 2015. <http://ec.europa.eu/energy/node/70>

magvakból előállított) bioüzemanyagok részesedését 7 energiaszázalékban korlátozza a 2020. évi teljesítésben²⁹, a 10 százalékos célérték fenntartása mellett. A módosítás szerint a 7 százalék feletti részt megújuló elektromos árammal, illetve hulladékokból és melléktermékekből előállított bioüzemanyagokkal, biogázzal lehet kitölteni, többszörös elszámolást lehetővé tevő szorzók alkalmazása mellett.

A tisztított **biogáz** üzemanyagként is hasznosítható lenne, egyelőre azonban a kötelező átvételi (KÁT) rendszer keretében történő elektromos energiatermelés a jellemző felhasználás. A Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal (MEKH) adatai alapján, az év során 4 új üzem kezdte meg a termelést, így 2014-ben 38 mezőgazdasági biogáz üzem működött Magyarországon, együttes beépített kapacitásuk az év végére elérte a 39 MW-ot³⁰. A biogáz üzemek KÁT értékesítése alacsony átlagos kihasználtság mellett 129 GWh-t tett ki, az előző évhez képest 10,4 százalékkal nőtt. A technológia 2014-ben Magyarország megújuló elektromos energia termelésének 5,4 százalékát adta. A szennyvíz és depóniagáz üzemekkel együtt számolva, az üzemek beépített kapacitása 51,8 MW volt, jóval meghaladta az NCsT-ben foglalt 32 MW-os időarányos célértéket, 182,8 GWh-ás KÁT értékesítésük azonban elmaradt a 196 GWh céltől. A Cselekvési Tervben 2020-ra kitűzött cél 100 MW kapacitással 636 GWh elektromos energia termelése. Ennek eléréséhez a jelenleginél kétszer nagyobb termelő biogáz, szennyvízgáz és depóniagáz kapacitásra lenne szükség és a hatékonyságon, a kihasználtságon is számottevően javítani kellene.

A biogáz üzemek a kötelező átvételi rendszer keretében összesen 4,3 milliárd forint értékben adtak át elektromos energiát, ennek a piaci ár feletti támogatástartalma 2,7 milliárd forint volt. Az üzemek egy része nem termel jövedelmet és a fogyasztói árakhoz történő indexálás miatt az elmúlt években az átvételi árak alig emelkedtek, sőt 2015-ben az előző évhez képest csökkenni fognak. A nemzetközi összevetésben alacsony átvételi árak miatt, annak veszélye, hogy energetikai célokra kerüljenek lekötésre a korábban élelmiszert, vagy takarmányt termő területek, a biogáz ágazat esetében elhanyagolható. Az alacsony jövedelmezőség miatt, az alapanyagért nem tudnak fizetni az üzemek és elsősorban állati trágya, mezőgazdasági és élelmiszeripari melléktermékek és hulladékok hasznosítására igyekeznek alapozni a termelést. A Magyarországon keletkezett trágyának így is csak néhány százalékát használják energiatermelésre, jöllehet a biogáz technológia jelentős környezeti haszonnal jár és megfelelő átvételi árak mellett, közvetve az állattenyésztés jövedelmezőségét javíthatná.

A biomassza energetikai hasznosításának hagyományosabb módja a **közvetlen eltüzelés**. A Magyarországon 2013-ban előállított megújuló energia 90 százalékát (78,4 PJ energiát) a biomassza alapú termelés (bioüzemanyagok, biogáz, és égetés), 70 százalékát (60,6 PJ energiát) a szilárd biomassza égetéssel történő hasznosítása adta az Eurostat adatai szerint. A biomasszát égetéssel jelenleg három jellemző formában hasznosítják Magyarországon: lakossági tűzifaként, vegyes (szén-biomassza) tüzelésű erőművek, vagy a tisztán biomasszát égető erőművek fűtőanyagaként. A biomassza felhasznált mennyiségéről meglehetősen szegényes forrásokkal szolgál a statisztika és a 2014. évi adatok még e források többségénél sem elérhetők.

A *lakosság által használt tűzifa* az egyik legnagyobb mennyiségben energiatermelési célra használt biomassza forrás. A lakosság tűzifa felhasználása trendjében növekvő, a folyamatot azonban az utóbbi két évben tompította, hogy a sokéves átlagnál enyhébb telek voltak, továbbá a földgáz lakossági árának a csökkentése a korábbinál kevésbé ösztönözte az áttérést a biomassza fűtésre. A lakossági felhasználásban a faapríték, illetve az erdészeti, faipari és mezőgazdasági melléktermékekből előállított pellet és brikett jelentősége egyelőre másodlagos. A tűzifa céljára évente mintegy 3,5 millió köbméternyi faanyagot termelnek ki az erdőgazdálkodók, ez a teljes fakitermelés 40-50 százaléka. A lakossági közvetlen felhasználás mellett tűzifát használhatnak a közösségi fűtőművek is, a megújuló áramtermelés céljára azonban csak másodrendű fűrészhártyánál gyengébb

²⁹2012/0288(COD) Fuels and energy from renewable sources: transition to biofuels to deliver greenhouse gas savings, Irányelv tervezet.

³⁰Beszámoló a kötelező átvételi rendszer 2014. évi alakulásáról, Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal, 2015.

minőségű faanyag használható a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény módosított rendelkezései szerint.

53. táblázat: Fakitermelés alakulása Magyarországon (ezer köbméter)

Év	2010	2011	2012	2013	2014
Rönkfa kitermelése	7 002	7 616	7 273	7 399	6 962
Ebből: tűzifa	3 660	3 933	3 624	3 542	3 285

*Becslésen alapuló adatok

Forrás: NÉBIH Erdészeti Igazgatóság

A MEKH jelentése szerint a biomasszát a szénnel *vegyes tüzelésben égető erőművek* 2014-ben 562 GWh megújuló villamos energiát értékesítettek a KÁT rendszerbe, ami több mint a hétszerese volt a 2013. évinek. A növekmény magyarázata, hogy jogszabályi változás miatt, a vegyes tüzelésű erőművek 2013 végétől ismét KÁT kvótához jutottak. Döntően, 90 százalékban, a vegyes tüzelésű erőművek többlet értékesítésének volt köszönhető a megújuló villamos energia KÁT értékesítésének közel 30 százalékos bővülése. A vegyes tüzelésű erőművek jelentős mennyiségű biomasszát hasznosítanak. A Bakonyi (Ajka) és a Mátrai (Visonta) erőművek számított zöldáram termelő kapacitása volt a legnagyobb 2013-ban, de a technológiai kapacitás a Vértesi Erőműnél (Oroszlány) is 300 ezer tonna faanyag és 300 ezer tonna egyéb biomassza égetését tette lehetővé. Ezek az erőművek ugyan alacsonyabb szinten, de a KÁT támogatása nélkül is fenntartották megújuló energia termelésüket, mivel többségében olcsón hozzáférhető mezőgazdasági és élelmiszeripari melléktermékeket és hulladékokat hasznosítanak biomassza fűtőanyagként.

A biomasszát villamos energia termelési céllal *tisztán tüzelő erőművek* esetében lényegesen nagyobb a szerepe a KÁT-rendszer biztosította támogatásnak, a rendszeren kívül termelésük elhanyagolható. A tisztán égető erőművek 2014. évi KÁT értékesítése az előző évhez képest nem változott, 725 GWh volt, ami a teljes KÁT értékesítés 30 százalékát jelentette. A termelésben meghatározó pécsi erőmű szalma és fatüzelésű biomassza kazánjai adják a beépített kapacitás 60 százalékát, további 20 százalékot képviselnek az ajkai erőmű biomassza blokkjai.

A szilárd biomasszára alapozott áramtermelő berendezések együttes (vegyes- és tisztatüzelésű) kapacitása 359 MW, termelésük 1289 GWh volt 2014-ben, ami az NCST ütemtervéhez képest a termelésben mutat nagyobb lemaradást. A terv szerint az évtized végére, 2020-ban 500 MW kapacitással, 2688 GWh zöldáram termelését lenne szükséges elérni.

7. Az élelmiszeripar helyzete

7.1. Termelés és értékesítés

Az élelmiszeripar³¹ teljesítménye³² az előző évi megtorpanást követően 2014-ben ismét jelentősen bővült. Az ágazat termelési értékének volumene³³ 4,4, az összes értékesítése 3,5 százalékkal növekedett 2013-hoz viszonyítva. A növekedés forrása, az előző évek tendenciájával ellentétben elsősorban a belföldi piac volt, de tovább nőtt a közvetlen export³⁴ is. Érdeemes megjegyezni, hogy hasonló arányú termelési és belföldi értékesítési volumennövekedésre az elmúlt tizenöt évben nem volt példa.

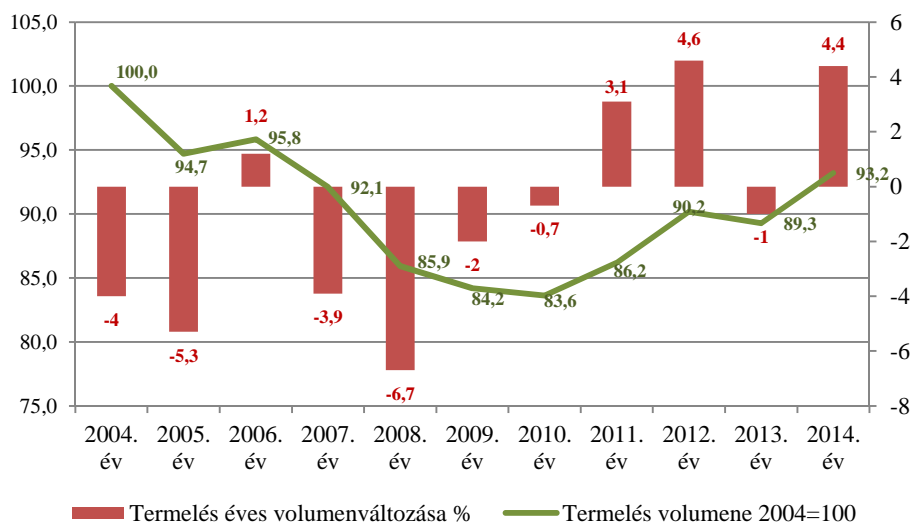
54. táblázat: Az élelmiszeripar termelése és értékesítése
(milliárd forint, változás az előző évhez viszonyítva,%)

	2010	2011	2012	2013	2014
Termelési érték (folyó áron)	2 031,6	2 285,0	2 527,3	2 615,3	2 737,0
Termelési érték volumenváltozása	-0,7	3,1	4,6	-1	4,4
Belföldi értékesítés (folyó áron)	1 415,3	1 493,7	1 592,2	1 612,8	1 678,6
Belföldi értékesítés volumenváltozása	-2,2	-2,5	1,2	-2,8	4,5
Exportértékesítés (folyó áron)	649,9	769,8	913	1 012,2	1 046,8
Exportértékesítés volumenváltozása	7,8	6,7	11	5,4	2,0
Összes értékesítés (folyó áron)	2 065,3	2 263,5	2 505,2	2 625,0	2 725,4
Összes értékesítés volumenváltozása	0,7	0,4	4,6	0,2	3,5

Forrás: KSH alapján

Az élelmiszeripar termelésének volumene 2010 és 2014 között összességében 11,4 százalékkal, az értékesítése 9 százalékkal bővült. Ennek a több éves jelentős növekedésnek a háttérében főként a közvetlen export áll, amely változatlan áron több mint negyedével, 28,1 százalékkal nőtt, a belföldi értékesítés volumene a 2010. évi szinten volt (+0,3 százalék).

28. ábra: Az élelmiszeripar termelés volumenének alakulása

Forrás KSH alapján

Az élelmiszeripar 2014. évi pozitív teljesítménye elsősorban a kedvező szántóföldi növény, és gyümölcs terméseredményeknek, valamint a növekvő tejtermelésnek köszönhető. Ezáltal bőséges mennyiségű, és kedvező árú alapanyag állt a feldolgozó vállalatok rendelkezésére. Ezzel párhuzamosan a bővülő foglalkoztatás és a reálbérnövekedés érdemben növelte a hazai élelmiszerkereslet is. Emellett a forint gyengülése ösztönözte az exportot, az alacsony vállalati

³¹Élelmiszeripar alatt az élelmiszer, ital, dohánytermékek gyártása ágazatot értjük

³²A fejezetben közölt termelési és értékesítési adatok a 4 főnél többet foglalkoztató vállalatokra vonatkoznak

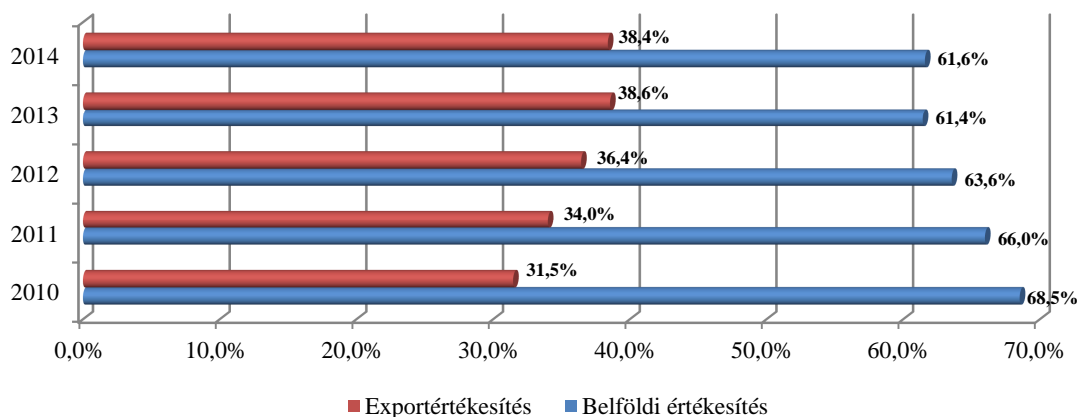
³³A termelési érték változása az árváltozás kiszűrésével

³⁴Az itt közölt export adatok csak az élelmiszeripari vállalatok közvetlen kivitelét tartalmazzák, a közvetítőkön történő exportot nem.

hitelkamatok pedig megkönnyítették a forgóeszközök finanszírozását. Tehát összességében kedvező volt a gazdasági környezet az ágazat számára.

A fentiek hatására enyhén nőtt a belföldi értékesítés részaránya az összes értékesítésből. Továbbra is elmondható, hogy az ágazat főként a belföldi piacra termel, ide irányul az eladások közel kétharmada, több éves távlatban ugyanakkor egyértelműen az export részesedésének a növekedése figyelhető meg.

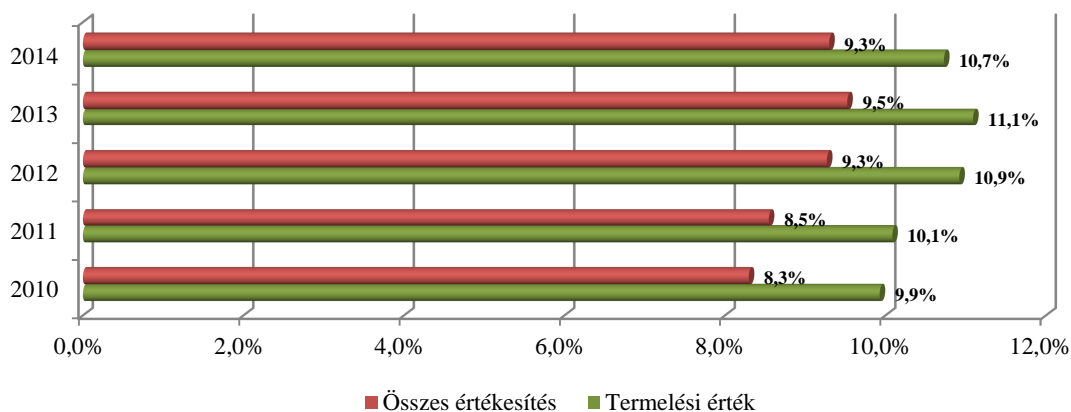
29. ábra: A belföldi és az exportértékesítés aránya az élelmiszeripar összes értékesítéséből (%)

Forrás KSH alapján

Az élelmiszeripar termelési értékének folyó áras növekedése elmaradt az ipar egészének növekedésétől, ezért enyhén csökkent az ágazat részesedése az ipari termelésből. Ugyanakkor így is az ipari termelés több mint tizedét (10,7 százalékát) adta az ágazat, és 2010 és 2014 között közel egy százalékpontos növekedés volt megfigyelhető.

30. ábra: Az élelmiszeripar részesedése az ipar termelési értékéből és értékesítéséből

Forrás KSH alapján

Az élelmiszeriparon belül az élelmiszergyártás a meghatározó. Az élelmiszergyártás a teljes termelési érték 84,8 százalékát, az italgyártás 14,1 százalékát, a dohánytermékek gyártása pedig 1,1 százalékát adta 2014-ben. Az élelmiszergyártás termelési volumene 2014-ben 4,2 százalékkal, az italgyártásé 5,2 százalékkal, a dohánytermékeké 9,6 százalékkal bővült.

Az élelmiszeripar termelői árai az előző évek tendenciájával ellentétben 2014-ben stagnáltak, ezen belül a belföldi értékesítési árak enyhén csökkentek, míg a külpiazi árak nőttek. Az élelmiszeripari szakágazatok közül a gabona termelői árának csökkenésével összhangban a gabona feldolgozóknál (pékáru, tésztafélek gyártása, malomipar, takarmánygyártás és a sörgyártás) érdemi árcsökkenés volt megfigyelhető, míg a tejfeldolgozás, a húsipar, a gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás, és a bortermelés esetében nőttek az árak.

55. táblázat: Az élelmiszeripar termelői árainak változása

	2010	2011	2012	2013	2014
Összesen	-1,3	8,9	6,0	4,4	0,3
Belföldi értékesítés	-1,1	8,0	5,2	3,9	-0,4
Exportértékesítés	-1,8	10,8	7,7	5,3	1,4

Forrás: KSH

Az élelmiszeripari termelés mérsékelt koncentrált, az öt legnagyobb szakágazat részesedése a teljes termelési értékből több mint negyven százalék, a tíz legnagyobb szakágazat az élelmiszeripari termelés több mint kétharmadát adja a három húsipari szakágazat pedig a termelési érték közel egynegyedéért felelős (24,5 százalék). Figyelemreméltó változás, hogy 2014-ben a *baromfihús feldolgozása, tartósítása* átvette a *húsfeldolgozás, tartósítás* vezető szerepét, ezáltal a legnagyobb élelmiszeripari szakágazattá vált.

Az utóbbi években nőtt a *baromfihús feldolgozása, tartósítása* szakágazat részesedése, míg érdemi csökkenés a *hús-, baromfihús készítmény gyártása*, és a *tejtermékek gyártása* szakágazatok esetében figyelhető meg. Emellett 2014-ben jelentősen nőtt az *egyéb gyümölcs, zöldségfeldolgozás, a tejtermékek gyártása*, a két takarmányipari szakágazat, a *tésztafélék gyártásának*, és a *desztillált szeszes ital gyártásának* részesedése. Ezzel szemben csökkent a *húsfeldolgozás, tartósítás*, az *olaj gyártása*, a *malomipari termékek gyártása* aránya.

56. táblázat: A fontosabb élelmiszeripari szakágazatok részesedése a termelési értékből (százalék)

Szakágazatok	2010	2011	2012	2013	2014
Húsfeldolgozás, -tartósítás	9,3	9,1	10,1	10,5	8,8
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	7,9	8,7	9,4	9,1	9,4
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	8,4	7,6	6,3	6,1	6,1
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1,2	0,8	0,9	0,9	0,7
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	6,0	7,3	7,4	6,9	7,7
Olaj gyártása	5,5	6,5	6,8	6,2	5,9
Tejtermék gyártása	10,2	9,3	8,8	8,6	9,2
Jégkrém gyártása	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Malomipari termék gyártása	3,4	3,3	3,4	3,4	3,0
Kenyér; friss pékáru gyártása	4,9	4,4	4,3	4,1	4,0
Tartósított lisztes áru gyártása	2,7	2,8	2,8	2,7	2,7
Tésztafélék gyártása	1,0	1,0	1,1	1,0	1,3
Édesség gyártása	1,8	1,8	1,5	1,7	1,7
Tea, kávé feldolgozása	3,9	3,9	3,9	3,5	3,5
Fűszer, ételízesítő gyártása	1,2	1,2	1,0	1,1	1,3
Készétel gyártása	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6
Homogenizált, diétás étel gyártása	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	1,2	1,4	1,9	2,9	3,7
Haszonállat-eledelel gyártása	6,0	6,0	6,4	6,0	6,4
Hobbiállat-eledelel gyártása	3,3	2,9	2,8	3,2	3,4
Desztillált szeszes ital gyártása	1,4	1,2	1,0	0,9	1,3
Szőlőbor termelése	2,7	2,4	2,1	2,6	2,7
Sörgyártás	4,0	3,6	3,4	3,2	3,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	6,9	6,7	6,4	6,7	6,7
Dohánytermék gyártása	1,0	0,8	1,0	1,1	1,1
Egyéb	5,2	6,4	6,3	6,4	5,2

Forrás: KSH

Az élelmiszeripari szakágazatok többségében a belföldi értékesítés a meghatározó, ezzel párhuzamosan az exportértékesítés 8 szakágazatban adja az értékesítés több mint felét. Ezek a homogenizált diétás étel gyártása, a hobbiállat-eledelel gyártása, a tea, kávé feldolgozása, az olaj gyártása, a gyümölcs-, és zöldséglé gyártása, a dohánytermék gyártása, a máshova nem sorolható egyéb élelmiszer gyártása, és az egyéb gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazatok. Ezzel szemben a haszonállat eledelel gyártása, a malomipari termékek gyártása, a tejtermék gyártása, a tésztafélék gyártása, a desztillált szeszes ital gyártása, a kenyér, friss pékáru gyártása, és a sörgyártás értékesítésének több mint négyötöde belföldre irányul (részletes adatok a szakágazatok termelési volumenéről és értékéről a II. kötetben találhatóak).

57. táblázat: A közvetlen export értékesítés aránya az egyes élelmiszeripari szakágazatok összes értékesítéséből (százalék)

Szakágazatok	2010	2011	2012	2013	2014
Húsfeldolgozás, -tartósítás	37,9	42,0	37,4	40,9	41,9
Baromfi-hús feldolgozása, tartósítása	36,3	38,0	40,5	40,7	40,7
Hús-, baromfi-hús-készítmény gyártása	27,6	30,6	27,7	27,8	28,6
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	42,7	73,2	69,6	67,3	68,0
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	57,0	61,4	62,3	64,1	66,6
Olaj gyártása	50,9	52,8	61,2	70,2	66,1
Tejtermék gyártása	14,6	15,1	15,7	14,5	13,7
Jégkrém gyártása	31,1	20,8	17,2	25,1	26,6
Malomipari termék gyártása	11,9	15,8	16,2	18,4	18,0
Kenyer-, friss pékáru gyártása	5,4	6,1	6,6	7,3	6,2
Tartósított lisztes áru gyártása	24,2	28,6	31,3	33,9	35,8
Tésztafélek gyártása	5,0	10,1	12,3	12,3	8,9
Édesség gyártása	39,5	39,5	44,6	45,5	47,7
Tea, kávé feldolgozása	56,3	62,9	65,1	73,5	75,6
Fűszer, ételízesítő gyártása	24,4	24,0	23,8	25,9	25,3
Készétel gyártása	55,5	60,5	51,1	50,8	47,9
Homogenizált, diétás étel gyártása	60,6	75,4	75,6	81,2	81,9
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	32,3	29,6	49,2	64,2	74,2
Haszonállat-eledelel gyártása	16,7	16,6	19,4	20,2	19,0
Hobbiállat-eledelel gyártása	74,6	74,0	73,7	77,0	78,7
Desztillált szeszes ital gyártása	18,7	12,5	9,3	8,3	11,0
Szőlőbor termelése	31,8	31,1	27,6	21,7	21,5
Sörgyártás	5,4	5,3	4,1	5,7	5,3
Üdítőital, ásványvíz gyártása	16,2	17,8	22,0	23,3	22,5
Dohánytermék gyártása	64,7	53,9	65,1	64,1	67,2

Forrás: KSH alapján FM Agrárközgazdasági Főosztály

7.2. Beruházások

Az élelmiszeripari beruházások³⁵ a 2013. évi stagnálást követően, a megelőző három év tendenciáját folytatva ismét dinamikusabban bővültek. *Az ágazat beruházásainak volumene 2014-ben közel harmadával (+32,7 százalék), 2010 és 2014 között pedig felével (+51,6 százalék) növekedett.* Az élelmiszer-feldolgozó vállalkozások 2014-ben összesen 158,6 milliárd forintot költöttek fejlesztésekre, ezáltal részesedésük a nemzetgazdaság beruházásaiból egy év alatt 2,6 százalékról 2,9 százalékra nőtt. Több éves távlatban, 2010 és 2014 között 0,7 százalékponttal emelkedett az ágazat részesedése a nemzetgazdasági beruházásokból.

58. táblázat: Az élelmiszeripari beruházások volumenváltozása (az előző évhez viszonyítva, százalék)

	2010	2011	2012	2013	2014*	2014/2010
Élelmiszeripar összesen	11,0	8,7	5,1	0,0	32,7	51,6
Gép és jármű összesen	8,4	1,6	10,0	-4,8	43,3	52,5
Gép összesen	6,0	4,6	10,9	-6,3	47,7	60,5
Jármű összesen, <i>ebből:</i>	31,3	-22,3	0,6	14,2	1,1	-9,8
– belföldi gép	-1,3	2,1	-9,5	16,0	42,4	52,6
– belföldi jármű	63,4	-26,0	-8,1	-0,2	-26,8	-50,3
– import gép	16,2	7,3	31,8	-21,0	52,5	70,4
– import jármű	-5,4	-15,3	14,5	32,6	27,9	64,5
Épület	17,4	27,6	-5,0	10,1	14,0	52,1

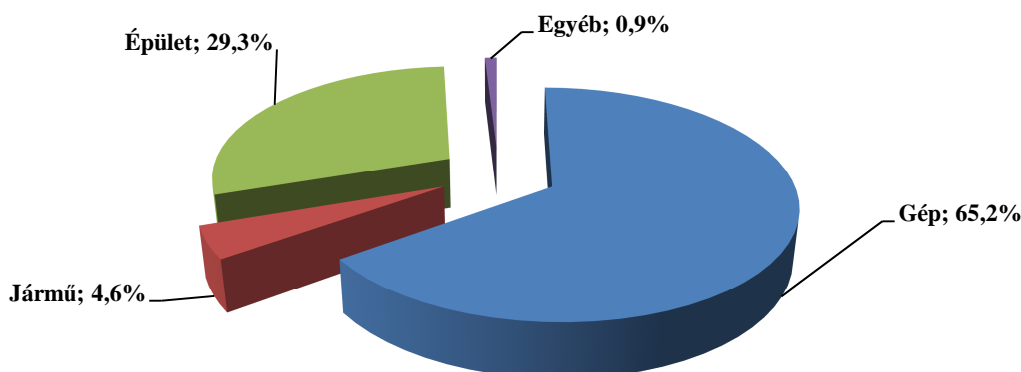
Forrás: KSH

³⁵ A KSH adatai a nemzetgazdasági és nem az üzemgazdasági beruházásokra vonatkoznak. Ez azt jelenti, hogy csak a nemzetgazdaság számára új beruházásokat tartalmaznak, így az import forrásból megvalósuló beruházások esetében a használt és új eszközök is megjelennek, míg a belföldi forrás esetében csak az újak. Ezek alapján, ha egy élelmiszeripari vállalkozás import forrásból szerez be használt gépsort, akkor az jelentkezik az adatokban, ha hazai vállalkozástól veszi meg, akkor nem.

Mindez elsősorban a gépberuházásoknak köszönhető, amelyek volumene közel felével bővült, de érdemi növekedést volt megfigyelhető az épület beruházások esetében is, míg a csekély súlyú járműberuházások csak enyhén bővültek. A gépberuházások esetében a fejlesztések több mint fele importból származott, az importvásárlások növekedése meghaladta a belföldi beszerzések egyébként szintén jelentős növekedését. A fentiek hatására 2014-ben a gépberuházások arányának növekedése figyelhető meg, részesedésük az élelmiszeripari beruházásokból kétharmadra nőtt, míg az épület beruházásoké egyharmadról, 29,3 százalékra mérséklődött, a járműbeszerzések részesedése pedig továbbra is alacsony (2014-ben 4,6 százalék) és mérséklődött.

Több éves távlatban, 2010 és 2014 között a gépberuházások volumene közel kétharmadával (+60,5 százalék), az épület beruházásoké felével (+52,1 százalék) nőtt, a járművásárlások volumene azonban a 2011. évi csökkenésnek köszönhetően 9,8 százalékkal mérséklődött.

31. ábra: Az élelmiszeripari beruházások anyagi, műszaki összetétel szerinti megoszlása 2014-ben

Forrás: KSH

Az élelmiszeripari beruházásokra kedvezően hatott a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitelprogramja, amelyből az ágazat nemzetgazdasági súlyának mintegy kétszeresével részesedett. Az élelmiszeriparon belül különösen nagy volt a malomipari termékek gyártása, az egyéb zöldség, gyümölcsfeldolgozás, tartósítás, és a húsfeldolgozás, tartósítás részesedése, ezen szakágazatokba irányult a hitelfelvételek több mint fele. A program hiteleinek több mint 40 százaléka beruházásokat finanszírozott. Emellett a Magyar Fejlesztési Bank által működtetett kedvezményes hitelprogramok (MFB vállalkozásfinanszírozási hitelprogram), a beruházási támogatások (EMVA ÉLIP) és a piaci hitelek alacsony kamata is ösztönözte az élelmiszeripari beruházásokat. A beruházások 2014. évi jelentős növekedésének hatására javult az ágazat hatékonysága és versenyképessége, ami a termelés további bővülésének az alapja.

7.3. Foglalkoztatás és keresetek

Az élelmiszeriparban zajló munkaerőpiaci folyamatokról alapvetően két különböző, a KSH által publikált statisztika ad tájékoztatást. A foglalkoztatottak száma a lakossági munkaerő-felmérésen alapul, amely a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív mintavételes adatgyűjtés, és a 15-74 éves személyek gazdasági aktivitásáról gyűjt információkat. Azokkal a munkavállalókkal számol el, akik fő jövedelemszerző tevékenysége az adott ágazathoz kapcsolódik. Előnye, hogy teljes körűen lefedi az ágazatot és tartalmazza a nem hivatalos foglalkoztatást is. Hátránya, hogy mivel az élelmiszeripar a nemzetgazdasági foglalkoztatás csupán kis szeletét adja, a mintavételes eljárásnak (amely a nemzetgazdaság egészére reprezentatív) az élelmiszeripar esetében nagy a hibahatára.

A lakossági munkaerő-felmérés szerint az élelmiszeripari foglalkoztatás 2012-ben kezdődött növekedés 2014-ben is dinamikus volt. Az ágazatban foglalkoztatottak száma 143,0 ezer főre nőtt, amely 12,8 ezer fős, 9,9 százalékos növekedésnek felel meg. **2010 és 2014 között 21,0 ezer fővel, 17,2 százalékkal bővült az élelmiszeripar foglalkoztatása.**

A másik statisztika az alkalmazásban állók száma, amely az *intézményi munkaügyi statisztika* szerint készül, és a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a teljes körű költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatait tartalmazza. Az adatfelvétel az 5 és 49 fő közötti szervezetek esetében mintavételes, a legalább 50 fős szervezeteknél (ezen szervezetek részesedése az alkalmazottak számából kétharmad volt 2014-ben) pedig teljes körű. Előnye, hogy a teljes körű eljárásba eső cégek nagy súlya miatt pontos képet ad a foglalkoztatásról, emellett az adatok elérhetőek szakágazati bontásban is. Hátránya, hogy csak a legális foglalkoztatást mutatja ki, illetve az öt főnél kevesebbet foglalkoztatók adatai kimaradnak.

Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint **a legalább 5 fős vállalkozásoknál a foglalkoztatás évtizedes csökkenést követően 2014-ben növekedésnek indult. Az alkalmazásban állók 97,0 ezer fős létszáma 3,0 ezer fővel, 3,2 százalékkal haladja meg az egy évvel ezelőtti szintet.** A növekedés hátterében elsősorban a kenyér, friss pékáru gyártása, a tartósított lisztes áru gyártása, a tésztafélék gyártása, és a máshova nem sorolt egyéb élelmiszerek gyártása, a baromfihús feldolgozása, tartósítása, a hús baromfihús készítmény gyártása, valamint az egyéb gyümölcs, zöldség feldolgozása, tartósítása szakágazatok bővülő foglalkoztatása áll. A fentiek hatására 2014-ben a legalább 5 fős vállalatoknál az alkalmazásban állók száma megközelítette a 2010. évi szintet (-359 fő, -0,4 százalék).

2012 óta jelentősen nőtt az alkalmazásban állók száma a baromfihús feldolgozása, tartósítása, a tartósított lisztes áru gyártása, a tésztafélék gyártása, a tea, kávé feldolgozása, a készétel gyártása, a máshova nem sorolt egyéb élelmiszer gyártása és a hobbiállat eledel gyártása szakágazatokban. Ezzel szemben folyamatos és jelentős volt a csökkenés a tejtermékek gyártása és a malomipari termékek gyártása esetében. A többi szakágazat foglalkoztatása 2010 és 2014 között hullámzóan alakult.

Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók szakágazatok közötti megoszlása koncentráltabb, mint a termelésé. A kenyér, friss pékáru gyártása szakágazat a legnagyobb foglalkoztató, az alkalmazásban állók közel negyedét (23,1 százalékát) adta 2014-ben. A három húsiipari szakágazat együttes aránya szintén megközelíti az egynegyedét (24,0 százalék). Emellett kiemelkedő még az egyéb gyümölcs, zöldségfeldolgozás és a tejfeldolgozás. A hat legnagyobb szakágazat együtt az alkalmazásban állók 60,5 százalékának ad munkát.

59. táblázat: Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók száma

	2010	2011	2012	2013	2014
Húsfeldolgozás, -tartósítás	10 185	10 232	10 203	9 906	8 300
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	7 600	7 678	7 949	8 030	8 234
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	7 942	7 824	7 172	6 494	6 726
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	600	399	411	504	483
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	6 549	6 723	6 358	6 633	6 797
Olaj gyártása	742	725	766	817	761
Tejtermék gyártása	6 687	6 423	6 232	6 222	6 224
Jégkrém gyártása	236	275	223	185	240
Malomipari termék gyártása	2 598	2 122	1 663	1 698	1 819
Kenyer; friss pékáru gyártása	22 719	21 748	21 738	20 255	22 365
Tartósított lisztes áru gyártása	3 418	3 665	3 637	3 832	4 199
Tésztafélék gyártása	1 213	1 226	1 337	1 411	1 797
Édesség gyártása	2 826	2 564	2 269	2 747	2 691
Tea, kávé feldolgozása	2 001	2 210	2 266	2 466	2 547
Fűszer, ételízesítő gyártása	1 247	1 320	1 341	1 377	1 502
Készétel gyártása	534	511	672	862	885
Homogenizált, diétás étel gyártása	277	208	204	250	232
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	3 474	3 901	3 862	4 344	4 837
Haszonállat-eledel gyártása	3 060	2 933	2 683	2 715	2 991
Hobbiállat-eledel gyártása	1 404	1 472	1 514	1 502	1 682
Desztillált szeszes ital gyártása	1 132	1 159	1 135	1 086	1 089
Szőlőbor termelése	3 429	3 186	2 942	3 025	3 092
Sörgyártás	1 721	1 702	1 923	1 839	1 808
Üdítőital, ásványvíz gyártása	3 945	4 043	3 731	3 716	3 611
Dohánytermék gyártása	1 078	659	1 239	1 255	1 285
Egyéb	754	782	738	847	815
Élelmiszeripar összesen	97 371	95 690	94 208	94 018	97 012

Forrás: KSH

A bruttó és a nettó keresetek a vonatkozó adótörvények változatlansága miatt egyforma mértékben változtak 2014-ben. **Az élelmiszeripari keresetek növekedési üteme 2011 óta meghaladja a nemzetgazdaságét, 2014-ben annak több mint kétszerese volt.** A növekedés általános volt, mindössze két szakágazatban (jégkrém gyártása, és dohánytermékek gyártása) csökkentek a bérek. A bérek növekedése 2014-ben két számjegyű volt a húsfeldolgozás, tartósítás, az egyéb gyümölcs zöldségfeldolgozás, tartósítás, a malomipari termékek gyártása, a tésztafélék gyártása, az édesség gyártása, a homogenizált, diétás étel gyártása és a máshova nem sorolható egyéb élelmiszer gyártása szakágazatokban.

Ennek hatására az élelmiszeripari bérek felzárkózása folytatódott, de nagyságuk továbbra is elmarad a nemzetgazdaság egészétől. Az élelmiszeriparban a bruttó keresetek 2014-ben 11,8 százalékkal maradtak el a nemzetgazdaság egészétől, 2010 és 2014 között ez a különbség azonban közel a felére csökkent (-8,7 százalékpont). A szakágazatok közül 15-ben maradtak el a bérek a nemzetgazdaság egészének béreitől, a legnagyobb foglalkoztatónak számító három húsipari szakágazatban és a kenyér, friss pékáru gyártása esetében nagymértékű volt a különbség. Ezzel szemben 10 szakágazatban a bérezés meghaladta a nemzetgazdaságra jellemzőt. A legmagasabb bérek az olaj gyártása, a sörgyártás és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatokban voltak. **Az élelmiszeriparon belüli bérkülönbségek elsősorban a fizikai és szellemi foglalkozásúak arányának különbségéből származnak.**

60. táblázat: A bruttó és nettó keresetek nagysága és az előző évhez viszonyított alakulása 2014-ben (forint/fő/hó, százalék)

	Bruttó átlagkereset	Változás	Nettó átlagkereset	Változás
Nemzetgazdaság összesen	237 736	3,0	155 717	3,0
Élelmiszeripar összesen	209 672	6,8	137 335	6,8
Húsfeldolgozás, -tartósítás	158 426	10,6	103 769	10,6
Baromfi-hús feldolgozása, tartósítása	170 723	8,9	111 823	8,9
Hús-, baromfi-hús-készítmény gyártása	194 700	6,8	127 528	6,8
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	220 630	9,2	144 510	9,2
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	197 816	11,1	129 570	11,1
Olaj gyártása	450 998	5,3	295 403	5,3
Tejtermék gyártása	229 753	5,4	150 489	5,4
Jégkrém gyártása	206 496	-9,5	135 257	-9,5
Malomipari termék gyártása	214 736	12,0	140 651	12,0
Kenyer, friss pékáru gyártása	138 667	2,8	90 826	2,8
Tartósított lisztes áru gyártása	206 934	5,5	135 542	5,5
Tésztafélék gyártása	191 668	19,3	125 543	19,3
Édesség gyártása	205 137	10,3	134 364	10,3
Tea, kávé feldolgozása	327 938	2,6	214 799	2,6
Fűszer, ételízesítő gyártása	217 488	6,3	142 454	6,3
Készétel gyártása	186 379	7,3	122 078	7,3
Homogenizált, diétás étel gyártása	273 607	17,3	179 207	17,3
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	258 595	21,3	169 379	21,3
Haszonállat-eledel gyártása	249 635	5,4	163 511	5,4
Hobbiállat-eledel gyártása	262 881	1,0	172 187	1,0
Desztillált szeszes ital gyártása	274 019	10,0	179 484	10,0
Szőlőbor termelése	192 766	6,4	126 263	6,4
Sörgyártás	373 005	6,6	244 319	6,6
Üdítőital, ásványvíz gyártása	360 858	9,7	236 362	9,7
Dohánytermék gyártása	325 781	-4,6	213 387	-4,6

Forrás: KSH

Munkatermelékenység

Az élelmiszeripar versenyképességének, hosszú távú fejlődésének fontos feltétele a hatékonyság, folyamatos növelése. A termelési tényezők közül a munka felhasználásának hatékonyságát fejezi ki a létszamarányos termelési érték³⁶. Az eredmények alapján az élelmiszeriparban alkalmazásban állók hatékonysága érdemben nőtt az elmúlt években. Az egy alkalmazottra jutó termelési érték 2013 és 2014 között 1,5 százalékkal nőtt, amely a termelési érték 4,8 százalékos, és az alkalmazásban állók 3,2 százalékos növekedésének az eredménye. **2010 és 2014 között 12,3 százalékos a munkahatékonyság javulása, mivel a termelési érték 11,9 százalékkal nőtt változatlan áron, miközben az alkalmazásban állók száma szinten maradt (-0,4 százalék).** Több éves távlatban, 2010 és 2014 között jelentős a növekedés a húsfeldolgozás, tartósítás, a baromfihús feldolgozása, tartósítása, az egyéb gyümölcs, zöldség feldolgozás, a malomipar, a készétel gyártása, a szőlőbor termelése, és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatokban. Csökkenés mindössze négy szakágazatban (gyümölcs-, zöldséglé gyártása, kenyér friss pékáru gyártása, tea, kávé feldolgozása, és a sörgyártás) esetében figyelhető meg.

7.4. Az élelmiszeripar jövedelmi és vagyoni helyzete

7.4.1. Az élelmiszeripar eredményessége³⁷

Az élelmiszeripar pénzügyi mutatói 2013-hoz hasonlóan 2014-ben is jelentősen javultak, nőtt az üzemi eredmény, csökkent a pénzügyi veszteség, ezáltal kedvezően alakultak az eredményességi mutatók is.

Az élelmiszeripar több mint 5000 kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozásának alaptevékenységét az üzemi eredmény értéke és alakulása fémjelzi. Az elmúlt öt év viszonylatában az alapját képező árbevétel kiegyensúlyozott, enyhén növekvő volt, 2011 óta rendszeresen meghaladta a 3 000 milliárd forintot, viszont a költségek (leginkább az alapanyag és a bérköltségek) erősen befolyásolták az eredményességet. A vizsgált időszakban 2012-ben történt csupán visszaesés, összességében öt év alatt több mint egyharmaddal (36,4 százalékkal) növekedett az üzemi eredmény értéke. 2013-hoz hasonlóan 2014-ben is jelentős volt a bővülés (+19,7 százalék), ennek oka az egyéb bevételek növekedése és ezzel párhuzamosan az egyéb ráfordítások csökkenése. Az üzemi nyereséget termelő vállalkozások ágazati szinten 161,2 milliárd forintot értek el együtt, ezzel szemben az élelmiszeriparban 41,3 milliárd forint üzemi veszteség keletkezett, mindkét érték kedvező irányban változott az előző évhez képest.

A pénzügyi eredmények – az 1992 óta rendelkezésre álló adatok tanulsága alapján, mint minden évben, úgy most is – veszteséget mutatnak, de ez 2014-ben nem haladta meg a 30 milliárd forintot. A vizsgált időszak kritikus éve 2011 volt, amikor a legfrissebb érték közel kétszeresét termelte ki veszteségként az ágazat, viszont a negatívum nem általánosítható, hisz például ennek a veszteségnek a harmada csupán 5 nagyvállalat nevéhez fűződik. 2014-ben a 41,8 milliárd forint pénzügyi bevételhez 71,3 milliárd forint pénzügyi ráfordítás tartozott. Ugyan mindkét érték mérséklődött az előző évihez képest, de a bevételek kisebb mértékben – ennek köszönhető a javulás. A ráfordításokon belül a kamat és kamatjellegű ráfordítások értéke csökkent jelentős mértékben, több mint 20 százalékkal.

Az ágazat rendkívüli eredménye – mint a vizsgált időszak minden évében, így 2014-ben is – pozitív volt, a 15,3 milliárd forint rendkívüli bevételnek és a 10,4 milliárd rendkívüli ráfordításnak köszönhetően, így az élelmiszeripar nyereségessége (adózás előtti eredmény) közel negyedével (23,7 százalékkal) javult az előző évhez képest a normál mérleget készítő vállalkozások jelenlegi adatai alapján. A 95,4 milliárd forintnyi ágazati nyereség szám szerint 3030 nyereséges vállalat 143,8 milliárd forint üzemi szintű eredménye, a 48,4 milliárd forintnyi üzemi szintű veszteség pedig

³⁶ A létszamarányos termelési érték azt mutatja, hogy egy alkalmazott hány forint termelési értéket állít elő egy évben. A mutató számításánál a termelési értéket változatlan (2010-es) áron vesszük figyelembe, hogy kiszűrjük az árváltozás hatását, majd ezt elosztjuk az alkalmazásban állók számával.

³⁷ Az alfejezet alapjául szolgáló NAV adatok a kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozások adatait tartalmazzák, aggregálva és különböző szempontok szerinti bontásban is. A „NAV adatbázis” megjelölésű adatok a normál és az eltérő üzleti éves vállalkozások adatait is tartalmazzák, míg a 2014-es Gyorsjelentésből származó adatok csak a normál mérleget készítőeké, így ez még nem tekinthető véglegesnek.

összesen 1914 vállalatától származik. Az ágazatban 236 olyan vállalkozás tevékenykedett 2014-ben, amely 0 forintos üzemi eredményt ért el. Több éves távlatban 2010 és 2014 között a másfélszeresére nőtt az adózás előtti eredmény (+55,3 százalék).

61. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2010–2014 között (millió Ft)

	2010	2011	2012	2013	2014
Üzemi tevékenység eredménye	87 903	94 173	76 024	100 172	119 876
Pénzügyi műveletek eredménye	-28 823	-58 985	-25 891	-33 680	-29 398
Szokásos vállalkozási eredmény	59 080	35 188	50 133	66 492	90 478
Rendkívüli eredmény	2 336	2 882	4 153	10 600	4 884
Adózás előtti eredmény	61 424	38 073	54 287	77 092	95 362
Adózott eredmény	51 087	30 328	45 913	67 146	83 586
Mérleg szerinti eredmény	1 267	-19 736	-2 002	18 080	35 142

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Az adózott eredményt a jóváhagyott osztalékkal, részesedéssel és az osztalékra és részesedésre igénybevevett eredménytartalékkal korrigálva kapott mérleg szerinti eredmény értéke az előző év közel kétszerese, a vizsgált időszak legkedvezőbb eredménye.

7.4.2. Szerkezet, hatékonyság, jövedelmezőség, likviditás

Az élelmiszeripar vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének elemzéséhez szerkezeti, hatékonysági, jövedelmezőségi és likviditási mutatókat érdemes használni³⁸. Az alapadatok folyóárasak. Az iránymutató értékek mellett leginkább a tendenciák vizsgálata fontos, különösen a jövedelmezőségi mutatók esetében.

Az élelmiszeriparban befektetett eszközök aránya 2010-et követően visszaesett, de az eltelt négy év alatt javult, és 2014-re az eddigi legoptimálisabb értéket mutatta. Ez mindenképpen előrelépés, mert a mutató értéke ugyan eléri a minimálisan elvárt szintet, de a termelő tevékenység miatt magasabb érték lenne indokolt. A kedvező változást a tárgyi eszközök állománynövekedése indukálta, mivel a befektetett eszközök jelentős része (2012 óta több mint 90 százaléka) tárgyi eszköz. A – még mindig – 50 százalék alatti befektetett eszköz arány értékének oka a magas készlet és követelésállomány, ez a kettő adja a forgóeszközök 87,3 százalékát 2014-ben. A követeléseken belül magas a „Követelések áruszállításból és szolgáltatásból” (vevők) értéke, a teljes követelésállománynak 61,4 százaléka (ez több mint egy százalékpontos növekedés az előző évhez képest a vevők állományának bővülése miatt), a teljes forgóeszköz állománynak pedig 32,5 százalékát ez adja – ez is nagyobb arány, mint az előző évben, közel két százalékponttal magasabb. A magas „vevők” értékre hívja fel a figyelmet a vevők/szállítók mutató is. Itt azonban az érték 2010 és 2012 között jelentősen javult, azóta a változás mértéke minimális.

62. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2010–2014 között

	2010	2011	2012	2013	2014
Befektetett eszközök aránya (%)	47,0	45,5	46,1	46,4	47,8
Befektetett eszközök fedezettsége (%)	80,6	76,6	78,2	82,9	81,4
Tőkeerősség (%)	37,9	34,8	36,0	38,4	38,7
Eladósodottság foka (%)	58,5	61,5	60,4	57,7	57,0
Vevők/szállítók aránya (%)	133,5	110,2	105,3	105,9	109,8
Létszám arányos árbevétel (millió forint/fő)	29,1	33,2	35,3	36,4	34,9
Árbevétel arányos üzemi eredmény (forint/100 forint)	3,18	2,99	2,23	2,87	3,66
Árbevétel arányos adózott eredmény ROS (forint/100 forint)	1,85	0,96	1,35	1,92	2,55
Eszközarányos nyereség ROA (forint/100 forint)	2,64	1,41	2,03	2,90	3,69
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	6,96	4,05	5,64	7,54	9,53
Likviditási ráta (együttható)	1,14	1,11	1,15	1,21	1,23

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

A tőkeerősség minden évben meghaladja az elvárt 30 százalékos minimum értéket, 2011 óta pedig minden évben javul, így a külső forrásoktól való függés kedvező irányba változik, de a kötelezettségek közel 60 százalék körüli értéke magas eladósodottságra, a saját tőke épp csak megfelelő arányú meglétére hívja fel a figyelmet. Pozitívum, hogy 2011 óta folyamatosan csökken az eladósodottság, 2013-ban és 2014-ben már a 60 százalékot sem érte el. A kötelezettségek aránya nemzetgazdasági

³⁸Szerkezeti, hatékonysági és jövedelmezőségi, valamint a likviditási mutatók számítási módszereit lásd a Táblázatos kötet Mellékletek c. részében.

szinten ennél magasabb (2014-ben 58,6 százalék), de a feldolgozóiparban – melynek része az élelmiszeripar – csak a fémfeldolgozásra jellemzőbb nagyobb érték.

A jövedelmezőséget és hatékonyságot vizsgálva a létszamarányos árbevétel 2013-ig folyamatos emelkedést mutatott, 2014-re viszont enyhe visszaesés tapasztalható – ha az adatok kiegészülnek az eltérő üzleti éves beszámolót készítő (jellemzően magas gépesítettség, arányaiban alacsonyabb foglalkoztatást jelentő, de nagy árbevétellel rendelkező) nagyvállalatokkal, a mutató értéke várhatóan javulni fog, nemcsak önmagához, de az előző évéhez képest is. A mutató javulásánál azonban figyelembe kell venni, hogy az árbevétel növekedése mellett az átlagos állományi létszám vagy stagnált, vagy kis mértékben csökkent is az elmúlt években – befolyásolva a kapott értékeket, ezzel szemben a végleges adatok várhatóan növekedést mutatnak.

Az eredményre vetített mutatók értékeinél mindenképpen nagyon kedvező, hogy az értékek pozitívak mind az öt vizsgált évben. A 100 forint árbevételre jutó üzemi eredmény 2012-ig csökkent, de ezt követően megfordult a folyamat, a 2014. év értéke pedig az eddigi legkedvezőbb. Ez a jelentősen megnövekedett üzemi eredménynek köszönhető, ami hatékonyabb alaptevékenységre utal. A magasabb üzemi eredmény, a – kis mértékben – romló pénzügyi eredmény és a kedvező rendkívüli eredmény hatására az árbevétel arányos adózott eredmény értéke is növekedést mutat – 2011 óta töretlenül. Az eszközarányos nyereség növekedése kimagasló, különösen azért, mert a vállalati összvagyon is nőtt a nyereség mellett. A vizsgált időszakon belül 2014-ben volt a legmagasabb az eszközarányos nyereség, és a saját tőke arányos nyereség értéke. Az utóbbi változása a vizsgált időszak elején leginkább az adózott eredmény változásától függött, mert a saját tőke értékében bekövetkezett minimális változások nem befolyásolták jelentősen a mutató értékét, 2012 után azonban a saját tőke is erőteljesebb növekedésnek indult, köszönhetően az összetevői közül a tőketartalék és az eredménytartalék növekedésének. A likviditási helyzet az ágazatban kedvező, minden vizsgált évben eléri a minimumot és javul is. A túl magas likviditás is okozhat problémákat, ez azonban egyelőre nem valós veszély az élelmiszeripar számára.

7.4.3. Az élelmiszeripari vállalkozások méret szerinti elemzése

A vállalkozások méret szerinti kategorizálásának feltételeit törvény írja elő³⁹. Magyarország élelmiszeriparának társas vállalkozásai jellemzően mikro- és kisvállalkozások, ugyanakkor az árbevétel szempontjából a közép- és nagyvállalkozások a meghatározóak. A mikro vállalkozások jelentősége csak darabszám szerint meghatározó – a mikro vállalkozások száma az élelmiszeriparon belül 2014-ben megközelítette a 73 százalékot –, részesedésük az ágazat árbevételéből alig 3-4 százalék, 2014-ben 3,6 százalék. A foglalkoztatásból szintén csekély mértékben veszik ki a részüket, de szerepük növekvő, 2010-ben még csak 7,6 százalék volt, 2014-ben pedig már meghaladta a 8,5 százalékot. Esetükben az adózás előtti eredmény csak 2011 óta pozitív, viszont a fél milliárd forint körüli értéket nem haladja meg, az évek közötti változás mértéke pedig nagyon alacsony. A mikrovállalatok jegyzett tőkéje 2010 óta jelentősen nem változott (az ezt megelőző időszakban volt egy erős visszaesés). Ebben a vállalkozási méretben a külföldi tőke jelenléte nem meghatározó. Mutatóik értékét tekintve kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint az élelmiszeripar egésze, de önmagához képest fejlődés tapasztalható: javult például a létszám arányos árbevétel, vagy az eladósodottság is, a likviditási mutató értéke pedig elérte a megkívánt minimumot 2014-ben.

A kisvállalkozások teszik ki az élelmiszeripari vállalkozások mintegy ötödét, részesedésük az árbevételből 12-13 százalék körüli. Az árbevétel értéke 2010-2012 között folyamatosan nőtt, 2013-tól kezdődően azonban egy minimális visszaesés mutatható ki. Az árbevétel csökkenés 2013-ban az export arányok alakulását jelentős mértékben érintette, az exportrészesedés 14 százalékra esett vissza, 2014-re azonban jelentősen javult a helyzet, az arány meghaladta a 17 százalékot. A kisvállalkozások darabszáma és a foglalkoztatottak száma a vizsgált időszak első és utolsó évét nézve jelentős változást nem mutatott.

³⁹2004. évi XXXIV. törvény

**63. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paramétereinek és mutatóinak
vállalati méret szerinti alakulása 2010–2014 között**

Megnevezés	Mikro		Kis		Közép		Nagy	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Árbevétel (millió forint)	97 724	118 219	366 541	423 386	825 793	1 023 999	1 471 168	1 710 297
Export árbevétel aránya (%)	8,8	10,1	13,8	17,2	24,3	29,8	32,9	41,5
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-2 858	474	12 001	15 579	18 044	36 694	34 236	42 614
Adózott eredmény (millió forint)	-3 434	-219	10 207	13 956	15 002	33 619	29 311	36 231
Létszám (fő)	7 186	8 006	21 860	20 951	31 057	29 169	34 649	35 707
Darabszám (db)	3 517	3 783	1 033	1 015	306	280	66	102
Jegyzett tőke (millió forint)	26 075	25 415	42 357	42 621	61 324	58 468	144 947	124 915
- állami, önkormányzati (millió forint)	6	14	180	152	2 329	28	0	9 217
- külföldi (millió forint)	3 612	4 124	15 489	14 106	20 710	25 758	119 097	77 575
- belföldi társas (millió forint)	7 896	8 457	11 831	14 752	23 239	17 312	20 716	33 654
- belföldi magán személy (millió forint)	14 528	12 707	13 637	13 396	14 951	14 617	3 552	4 427
Mérlegfőösszeg (millió forint)	161 154	183 937	325 314	355 125	584 925	731 297	865 509	993 811
Létszám arányos árbevétel (millió forint/fő)	13,60	14,77	16,8	20,21	26,6	35,11	42,5	47,90
Árbevétel arányos adózott eredmény (forint/ 100 forint)	-3,51	-0,19	2,78	3,30	1,82	3,28	1,99	2,12
Eszközarányos nyereség (forint/ 100 forint)	-2,13	-0,12	3,14	3,93	2,56	4,60	3,39	3,65
Saját tőke arányos nyereség (forint/ 100 forint)	-7,17	-0,33	7,30	8,52	6,70	12,04	9,11	9,84
Eladósodottság (%)	66,60	60,40	53,61	49,22	58,78	58,24	58,70	58,21
Likviditási ráta (együttható)	0,91	1,15	1,31	1,48	1,10	1,30	1,16	1,13

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Az adózási előtti eredmény és az adózott eredmény azonban jelentősen javult, a számított mutatók is kedvező – némely esetben a nagyvállalatokénál is kedvezőbb – képet mutatnak. Ennek a vállalati méretnek a legalacsonyabb az eladósodottsága és a legkedvezőbb a likviditása. A kisvállalkozások jegyzett tőkéjéből a külföldi tőke fokozatosan kivonult, átadva a helyét a belföldinek, ezen belül főként a társaságok növelték részesedésüket.

A közepes méretű vállalkozások darabszáma 2013-ban és 2014-ben lecsökkent, a visszaesés mértéke 10 százalék körüli, ezzel párhuzamosan a foglalkoztatottak száma is csökkent. A kevesebb vállalat eredményesebbnek bizonyult, az árbevétel az öt év viszonylatában több mint 20 százalékkal nőtt folyó áron. Az exportárbevétel aránya és értéke folyamatosan nőtt 2013-ig, 2014-re azonban visszaesett, de még így is meghaladta a 2012-es év értékét. A létszám arányos árbevétel növekedése töretlen, amíg 2010-ben egy közepes méretű vállalat alkalmazottjára 26,6, addig 2014-ben 35 millió forint árbevétel jutott. Az eladósodottság azonban még mindig magasabb, hasonlóan a nagyvállalatok értékeihez. A középvállalkozásokra jellemző kedvező eredményességet csak a pénzügyi veszteségek rontják, de ennek értéke 2012 óta már nem érte el a 10 milliárd forintot. A vizsgált intervallumban a számított hatékonysági, jövedelmezőségi mutatók (ROS – árbevétel arányos adózott eredmény, ROE – saját tőke arányos nyereség, ROA – eszközarányos nyereség) értékei pozitívak és a változás iránya is kedvező. A teljes jegyzett tőke állományuk csökkent. A 2013-as állami vagy önkormányzati tulajdon nem szűnt meg, hanem az egyéb kategóriában került nyilvántartásra 2014-ben.., Csak néhány olyan vállalat van az élelmiszeriparban, ahol milliárdos nagyságrendű állami tőke van jelen, ezek nem tartoznak az eredményes vállalkozások közé.

Az egyéb vállalkozások közé a nagyvállalatok, illetve azon vállalatok tartoznak, amelyekben az állam vagy az önkormányzat közvetlen vagy közvetett tulajdoni részesedése meghaladja a 25 százalékot. Évente nagyságrendileg 30 darab olyan vállalat van az élelmiszeriparban, amelyek kkv-nak minősülnének, de a tulajdonosi összetételük miatt „Egyéb” kategóriába kerülnek, eredményük azonban nem módosítja jelentősen a nagyvállalatok értékeit, így ennek a kategóriának az értékei közel

azonosak a „tisztán” nagyvállalatok eredményeivel. Az ebbe a csoportba tartozó vállalatok biztosítják az élelmiszeripar árbevételének több mint felét, és foglalkoztatják a munkavállalók több mint harmadát. Összesített értékeik alapján eredményesek, mind az üzemi, mind az adózás előtti eredményük minden vizsgált évben pozitív, de – mint minden csoportnál – a pénzügyi műveletek eredménye itt is veszteséges minden évben, és esetükben – a 2012. év kivételével – a rendkívüli eredménynél is minden esztendőben előfordul veszteség, ami általában egy-két cégnek tudható be. Eladósodottságuk 56 és 62 százalék között ingadozott, több évben is meghaladva az élelmiszeripari átlagos értéket. A likviditási mutató értéke megfelelő, de az alsó határhoz való közelsége miatt sok mozgásteret nem biztosít. A nagyvállalatok a leginkább exportorientáltak, a külpiazi értékesítés aránya meghaladja a 40 százalékot. Meghatározó a külföldi tőke jelenléte, 2014-ben 62,1 százalékban biztosította a nagyvállalatok jegyzett tőkéjét külföldi forrás. A vállalatcsoport elemzésekor kapott eredmények értékelésénél figyelembe kell venni azt a tényt, hogy nagyon kevés számú vállalat tartozik ide, így egy-egy szereplő értékeiben bekövetkező markáns változás az egész csoport, illetve a csoport élelmiszeriparra gyakorolt hatása miatt az egész ágazat értékeinek alakulását befolyásolja.

Szakágazati szinten vizsgálva természetesen a tevékenység jellegétől is függ, hogy melyik szakágazatban milyen méretű vállalkozások fordulnak elő – vizsgált évtől függetlenül. Kevés mikrovállalkozás fordul elő a dohányiparban, a margaringyártásban vagy a cukorgyártásban, annál jellemzőbb azonban ez a méret a szőlőbortermelésre, a kenyér és friss pékáru gyártására vagy az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozásra, tartósításra. A kisvállalkozások jelenléte meghatározó a húsfeldolgozás- és tartósításnál, illetve – a mikrovállalkozások körében is meghatározó – bortermelésnél, a kenyér és friss pékáru gyártásánál. Közepes méretű vállalkozások elvétve fordulnak elő halfeldolgozásnál, inkább a már említett húsfeldolgozás és tartósításnál vagy az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozásnál, tartósításnál. A nagyvállalatok jelenléte darabszám tekintetében meghatározó a tejfeldolgozásban, a hústermeléshez és feldolgozáshoz kapcsolódó szakágazatokban és a sörgyártásban, ezen felül arányaiban a cukorgyártásban, a keményítőgyártásban és a dohányiparban.

Az élelmiszeriparra továbbra is jellemző a duális szerkezet, a mikro- és kisvállalatok meghatározó száma és alacsony teljesítménye egyszerre van jelen a kisszámú, ám eredményesség és megítélés szempontjából domináns nagyvállalatok jelenlétével.

7.4.4. Az élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi forma szerinti elemzése

A kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozások jegyzett tőkéjének forrása sokféle lehet. A legjellemzőbb az élelmiszeripari vállalkozásoknál a külföldi tulajdon, a belföldi magánszemély által adott és a belföldi társas vállalkozás által jegyzett tőke – egy-egy vállalat esetében illetve ezek keveréke. Ezen kívül beszélhetünk állami, önkormányzati, hitelintézeti, MRP⁴⁰, szövetkezeti, tartós állami és egyéb tulajdonról is.

64. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paramétereinek és mutatóinak tulajdoni forma szerinti alakulása 2010-ben és 2014-ben⁴¹

Megnevezés	100% belföldi ⁴²		100% külföldi		50-99% külföldi	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Árbevétel (millió forint)	1 178 230	1 737 667	1 083 681	1 055 792	316 402	191 740
Üzemi eredmény (millió forint)	32 380	64 381	38 525	31 699	-2 711	-2 025
Adózás előtti eredmény (millió forint)	19 330	58 518	27 177	18 448	-3 810	-3 740
Létszám (fő)	63 849	66 677	19 377	17 603	7 595	2 928
Darabszám (db)	4 444	4 694	325	362	82	62
Jegyzett tőke (millió forint)	100 576	106 958	111 012	99 746	45 342	17 646
Átlagos bérköltség (millió forint/fő)	1,44	1,86	3,18	3,62	2,40	3,35
Eladósodottság (%)	57,51	54,82	60,95	63,37	59,05	47,44

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

A tisztán belföldi tulajdonban lévő vállalkozások foglalkoztatják az élelmiszeriparban dolgozók átlagosan kétharmadát. A vállalatípus részesedése nőtt a vizsgált időszakban – 2012-re már

⁴⁰MRP=Munkavállalói Rész tulajdonosi Program

⁴¹Átlagos bérköltség=béreköltség/létszám

Eladósodottság=Összes kötelezettség/mérlegfőösszeg*100

⁴²100 százalékban belföldi=a külföldi jegyzett tőke 0

megközelítette a 70 százalékot, 2013 óta pedig meghaladja azt. A tisztán külföldi tulajdonú vállalkozások foglalkoztatotti értéke a jelenlegi 2014-es adatok alapján minimálisan csökkent, de mivel az eltérő üzleti éves vállalatok jellemzően külföldi tulajdonban vannak, ezek adatával kiegészülve valószínűleg értékük növekszik, de legalábbis stagnál. A vegyes tulajdonúnál jelentős visszaesés volt tapasztalható, amely folyamat 2014-ben megállt.

A teljes élelmiszeripar árbevételéhez 2013-ban a 100 százalékban belföldi tulajdonú vállalati kör közel 50 százalékban járult hozzá, ez az arány a korábbi években 40-45 százalék között volt. 2014-es részesedése egyelőre 53 százalék, ez azonban az összes élelmiszeripari vállalkozás adatainak elemzése után mérséklődni fog, a 2013-as évhez hasonlóan várhatóan 50 százalékos értéknél nem lesz magasabb.

Az átlagos bérköltség a külföldi tulajdonú vállalkozásoknál magasabbak, mint a hazainál, a tisztán belföldi és tisztán külföldi között közel kétszeres az eltérés. A többségében külföldi tulajdonú vállalatok értékei jelentősen javultak 2014-ben. A vállalatok darabszáma, a foglalkoztatottak száma és az eredmények, mutatók értékei is javultak. Feltehetően egy korábban teljes mértékben külföldi tulajdonú vállalat jegyzett tőkéjének összetételében bekövetkezett változás vagy átsorolás miatt változott az itt nyilvántartott vállalati kör, és mivel kis számú vállalatról van szó, egy-egy nagyvállalat értéke is jelentős változást eredményez. A kötelezettségek vagyonhoz viszonyított aránya csak a tisztán külföldi tulajdonban lévő vállalatok csoportjánál nőtt, a másik kettő esetében csökkent, a többségében külföldi tulajdonúnál az 5 év távlatában jelentősen, 11,6 százalékponttal.

Az élelmiszeriparban nem jellemző a meghatározó állami jelenlét a jegyzett tőkén keresztül. Az 50 százaléknál magasabb állami vagy önkormányzati tulajdonú vállalati kört vizsgálva 2014-ben 23 ilyen cég volt 1455 fővel, 27,2 milliárd forint árbevétellel és 520 millió forint adózás előtti eredménnyel. 2013-ban több cég tartozott ebbe a körbe, több foglalkoztatottal és magasabb árbevétellel, viszont milliárdos nagyságrendű adózás előtti veszteséggel.

7.4.5. Export árbevétel alakulása tulajdonosi forma szerint

Az élelmiszeriparban nyilvántartott közel 5 ezer vállalkozásból mindössze ezer – vagyis a vállalatok 18,2-18,8 százaléka – végez exporttevékenységet. A vizsgált időszakban számuk ingadozott, 2013-ban először haladta meg a 950 darabot. Vállalati méret szerinti összetételük azonban jelentősen eltér az élelmiszeriparban tapasztalttól: míg például a mikro vállalkozások aránya a teljes ágazatban meghaladja a 70 százalékot, a nagyvállalatoké pedig a 2 százalékot sem éri el, addig az exporttevékenységet végző vállalatok esetében a mikro vállalatok aránya 33-35 százalék körüli, a kisvállalkozásoké szintén, a nagyvállalatok aránya pedig 6,6-7,1 százalék vizsgált évtől függően.

Az exportértékesítésből származó árbevétel aránya az élelmiszeriparban egyre dominánsabb, a vizsgált időszakban közel 7 százalékpontos növekedés mutatható ki. Ennek okai részben magyarázhatók az árfolyamváltozásokkal, részben pedig a célpiacok változásával. Külföldi értékesítésnél magasabb és biztosabb árbevételt remélnek. A külpiacra lépésnek azonban számos akadálya lehet, a szabályozási és jogi környezet előírásai mellett a magas minőségi elvárásokat is szem előtt kell tartani, szükség van megfelelő mennyiségű árualapra is és a célpiacok esetleges sajátosságait is figyelembe kell venni.

Az élelmiszeripar teljes árbevételéből az exportértékesítés bevételeinek aránya a vizsgált időszak elején közel 27 százalékot jelentett, de évről-évre fokozatos emelkedést mutat, az utóbbi két évben meghaladta az egyharmadot. A jelenlegi adatok mellett 2013-ban és 2014-ben az arány nem változott, de ha figyelembe vesszük, hogy az eltérő üzleti éves vállalatok 2013-ban 116,8 milliárd forintot realizáltak exportálásból (teljes árbevételük 45 százalékát), valószínűsíthető, hogy mind az ágazati árbevétel, mind az exportárbevétel, mind az exportárbevétel aránya növekedést fog mutatni 2014-re is. Ez az arány szinte teljesen megegyezik a nemzetgazdaságban működő társas vállalkozások arányával (32,08 százalék), a feldolgozóiparra – amelynek az élelmiszeripar is a részét képezi – viszont sokkal magasabb, 65 százalékot megközelítő arány a jellemző. A feldolgozóiparon belül a villamos gép, műszer gyártása és a járműgyártás exportorientált, esetükben az export árbevétel aránya megközelíti vagy akár meg is haladja a 90 százalékot.

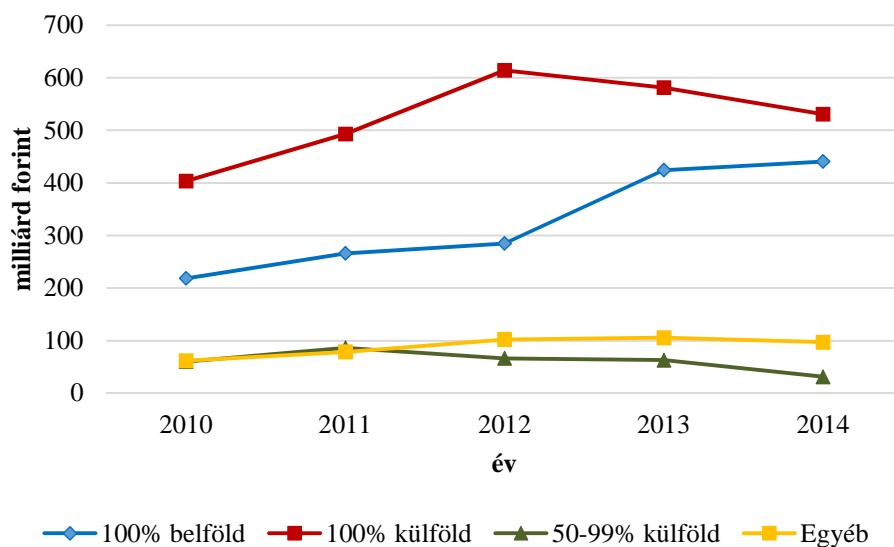
65. táblázat: Az élelmiszeripar export árbevételének tulajdoni forma és méret szerinti alakulása 2010-2014 között (millió Ft)

Export árbevétel alakulása meghatározó tulajdonosi formák szerint					
	2010	2011	2012	2013	2014
100% belföldi	218 551	265 896	284 798	424 323	440 725
100% külföldi	403 338	492 743	613 782	581 062	530 578
50-99% külföldi	60 390	86 498	66 341	62 987	31 325
Egyéb	61 865	78 497	102 359	105 535	97 020
Exportárbevétel alakulása vállalkozási méret szerint					
	2010	2011	2012	2013	2014
Mikro	8 567	11 981	14 001	15 682	11 984
Kis	50 460	67 387	64 939	60 018	72 951
Közép	200 709	255 272	285 106	346 396	304 766
Nagy	484 409	588 994	703 230	751 812	709 947
Az export aránya az összes bevételhez					
Összes export	744 144	923 634	1 067 280	1 173 907	1 099 648
Összes bevétel	2 761 227	3 147 250	3 404 330	3 495 539	3 275 902
Export aránya (%)	26,95	29,35	31,35	33,58	33,57

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Tulajdonosi szerkezetet vizsgálva az élelmiszeripar exportárbevételéhez legnagyobb arányban a 100 százaléban külföldi tulajdonú vállalatok járulnak hozzá, részesedésük azonban 2012 óta csökken, 50 százalékos körüli. Figyelemre méltó tendencia, hogy a többségében, de nem kizárólagosan külföldi tulajdonban lévő vállalatok részesedése csökkent, ezzel párhuzamosan pedig a teljesen belföldi tulajdonban lévő vállalkozások hozzájárulása nőtt, 2010-ben még csak az exportárbevétel 30 százaléka realizálódott náluk, a vizsgált időszak végére ez az arány 40 százalékra emelkedett⁴³ (ezen vállalatok száma is nőtt a vizsgált időszakban).

32. ábra: Élelmiszeripari vállalkozások export árbevételének alakulása tulajdonosi szerkezet alapján

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Az exportárbevétel összegéből a nagyvállalatok részesedése meghaladja a 60 százalékot, a közepes méretűeké mintegy 30 százalék, míg a kis- és mikrovállalkozások együtt sem érik el a 10 százalékot.

⁴³Ha az adatbázis kiegészül az eltérő üzleti éves vállalkozások adataival – amikre a külföldi tulajdon és a nagy vállalati méret jellemző – akkor várhatóan ez változni fog.

66. táblázat: Az élelmiszeriparhoz kapcsolódó export árbevétel aránya a teljes árbevételből vállalkozási méret szerint

Év	Mikro vállalkozások	Kis-vállalkozások	Közép-vállalkozások	Nagy-vállalkozások
2010	8,77	13,77	24,30	32,93
2011	9,95	15,95	28,38	34,55
2012	10,86	15,24	29,39	37,42
2013	12,21	13,92	33,96	39,24
2014	10,14	17,23	29,76	41,51

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Értelemszerű, hogy a vállalkozások méret szerinti csoportosításakor a teljes árbevételhez viszonyított legtöbb exportbevétel – miként a legtöbb árbevétel is – a nagyvállalatoktól származik. Az exportárbevétel arányát vizsgálva elmondható, hogy a nagyvállalatoknál 30-40 százalék körüli az érték, a vizsgált időtartamban minden évben növekedést mutatott, 5 év alatt a változás mértéke közel 9 százalékpont. A közepeseknél alacsonyabb, 2010-et kivéve 30 százalék körül alakult. A kis- és mikrovállalkozások nagyrészt a hazai piacra termelnek, de több éves távlatban növekedést mutat az export árbevétel aránya.

Érdekes, hogy az élelmiszeripari vállalkozások alig egyötödét kitevő exportáló vállalatok az egész ágazat szempontjából meghatározóak. Ezen vállalkozások összes (hazai és export együttesen) árbevétele a teljes ágazati árbevétel 88,6-90,2 százalékát biztosítják, hozzájuk kapcsolódik a foglalkoztatás 68,4-70,7 százaléka, az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének pedig több mint 85 százaléka⁴⁴.

Azon vállalatok esetében, amelyek árbevételüknek több mint felét exportértékesítésből realizálják (150-200 db), sokkal kedvezőbb jövedelmezőségi és hatékonysági mutatók számíthatók. A létszámarányos árbevétel például minden évben meghaladta az átlagos élelmiszeripari értéket, a vizsgált időszak végén már több mint 40 százalékkal, a létszámarányos üzemi eredmény triplája is volt (2012-ben) az ágazaténak, de 100 forint árbevételre is átlagosan 50 százalékkal több üzemi eredmény vagy akár adózott eredmény jutott a jellemzően exportra termelő vállalkozások esetében.

7.4.6. Az élelmiszeripari vállalkozások gazdálkodási forma szerint

Az élelmiszeriparhoz besorolt kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozások száma a vizsgált periódusban 2013-ban volt a legmagasabb, de mivel a 2014-es adat még nem tartalmazza az eltérő üzleti éves beszámolót készítő adatait, valószínűleg 2014-ben is meghaladja majd számuk az 5200 darabot. A vizsgált időszak első és utolsó évének relációját nézve megállapítható, hogy a korlátozott felelősségű társaságok és a szövetkezetek száma nőtt jelentősen, míg az részvénytársaságok és a betéti társaságok esetében visszaesés tapasztalható.

67. táblázat: A kettős könyvvitelt vezető élelmiszeripari vállalkozások számának, árbevételének és létszámának alakulása (db)

Megnevezés	2010			2011			2012			2013			2014		
	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám
Összesen	4 922	2 761 227	94 752	5 142	3 147 250	94 842	5 127	3 404 330	96 349	5 290	3 495 539	95 968	5 180	3 275 902	93 833
- Kft.	3 744	1 792 621	67 160	4 045	2 071 977	66 918	4 115	2 321 491	69 805	4 238	2 407 980	70 682	4 160	2 407 248	70 289
- Rt.	141	917 747	22 886	139	1 024 465	21 358	134	1 036 711	20 446	134	1 041 577	19 584	125	823 918	17 744
- Bt.	886	28 367	3 489	808	29 841	3 140	746	29 048	2 897	695	28 162	2 701	653	26 781	2 619
- szövetkezet*	77	15 231	544	74	10 099	589	63	9836	465	153	6450	332	173	5 626	405
- egyéb**	74	7 261	673	76	10 868	2 837	69	7 244	2 736	70	11 370	2 669	69	12 329	2 776

*szövetkezet=mezőgazdasági és egyéb szövetkezet együtt

**egyéb=közös vállalat, közkereseti társaság, külföldi székhelyű vállalkozás, közhasznú társaság, MRP

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

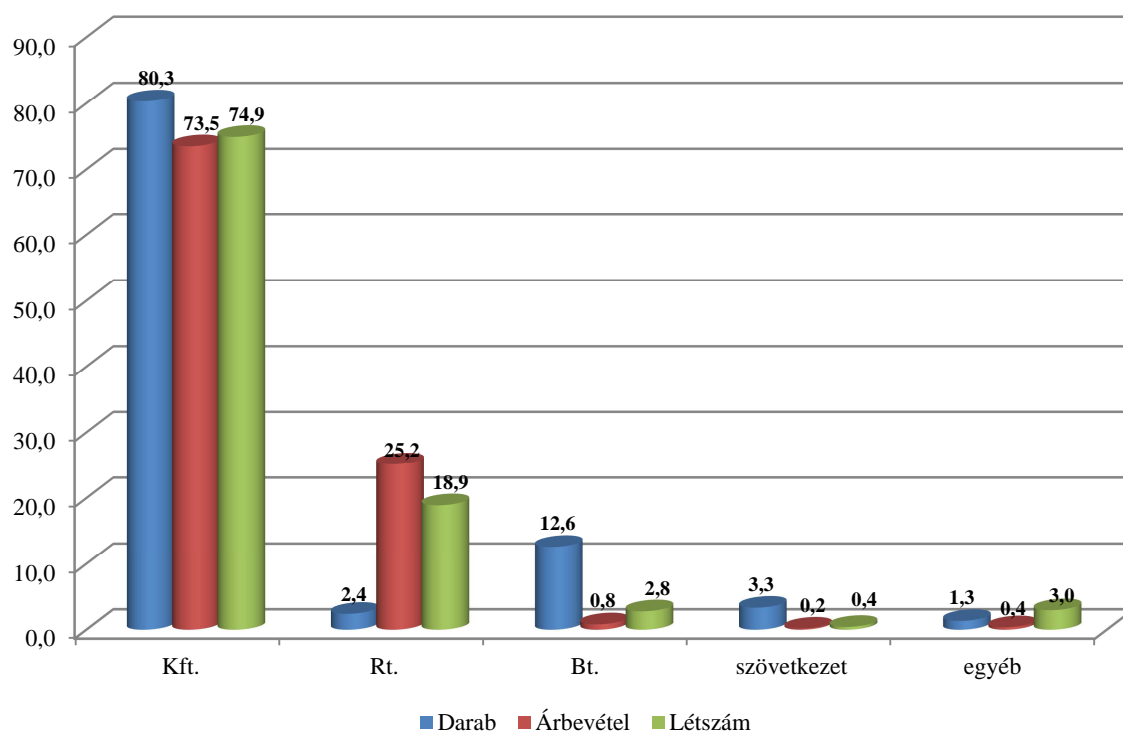
A szövetkezetek bővülésének legfőbb oka, hogy a szociális szövetkezetek száma ugrásszerűen megnőtt 2012 óta. A szociális szövetkezetek speciális szövetkezetek, melyeknek sajátos célja a munkanélküli, illetve szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése.

⁴⁴Ezt az állítást 2010-2013 közötti időszakra tehetjük, a 2014-es adatok közül egyelőre nincs olyan bontás, amivel ezt cáfolni tudnánk, vagy alátámasztani.

A szociális szövetkezetek jelenléte a szakágazatok többségében megfigyelhető, legnagyobb gyakorisággal azonban az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, tartósítás és a szőlőbortermelés szakágazatokban fordul elő, gazdasági súlyuk ugyanakkor elhanyagolható.

A vállalkozási formák tekintetében a korlátolt felelősségű társaságok száma és az ebben a vállalkozási formában bekövetkezett változások befolyásolják leginkább az élelmiszeripart. A korlátolt felelősségű társaságok a vizsgált időszak elején 76,1 százalékban voltak jelen az élelmiszeriparban, arányuk 2014-re 80,3 százalék lett.

33. ábra: Az élelmiszeripari vállalatok számának, árbevételének és alkalmazotti létszámának megoszlása gazdálkodási formák szerint 2014-ben (százalék)

Forrás: 2014 NAV Gyorsjelentés

Ha a különböző típusok megoszlását nemcsak darabszám tekintetében vizsgáljuk, akkor más arányokat kapunk. A korlátolt felelősségű társaságok jelentősége árbevétel szempontjából is meghatározó, részesedésük viszont 74 százalék, mellettük a részvénytársaságoknak van vezető szerepük, ezek tevékenysége az árbevétel 25 százalékát jelenti az élelmiszeriparban, annak ellenére, hogy a vállalatoknak csak 2-3 százaléka működik részvénytársasági formában. A foglalkoztatásban is hasonló a helyzet, a korlátolt felelősségű társaságok alkalmazzák az élelmiszeriparban a dolgozók mintegy háromnegyedét, egyötödük az részvénytársaságok tevékenységében vesz részt, a fennmaradó alig 5 százalék pedig a betéti társaságok, szövetkezetek és egyéb vállalkozási formák között oszlik meg.

7.5. Az élelmiszeripar kiemelt szakágazatainak helyzete

A következő alfejezet azon élelmiszeripari szakágazatok többségének pénzügyi, vagyoni helyzetét mutatja be, amelyek jelentős mennyiségben dolgoznak fel mezőgazdasági termékeket. Mivel szakágazati bontásban NAV adatok 2013-ig érhetőek el, az alfejezet a 2009-2013 közötti időszak adatait mutatja be, de a fejezet alapjául szolgáló mélyinterjú kutatás 2014-ben készült. A szakágazatonkénti elemzésben használt CR5 mutató a szakágazat első 5 vállalkozásának együttes piaci részesedését, a CR10 mutató pedig a szakágazat 10 legnagyobb vállalkozásának együttes piaci részesedését mutatja.

7.5.1. Húsfeldolgozás-, tartósítás szakágazat⁴⁵

Az ipari húsfeldolgozás a 20. század elején jelent meg Magyarországon. Azóta a szakágazat tevékenysége, a szereplők száma és összetétele jelentős átalakuláson ment keresztül.

Jellemző cégtípusok:

- feldolgozottság szerint:
 - csak vágással, darabolással foglalkozók
 - teljes vertikumot végigvívők
- állatfaj szerint:
 - sertés
 - marha
 - egyéb (kecske, juh például) vagy vegyes vágása és feldolgozása

A szakágazatba sorolt vállalatok száma 2009 és 2013 között jelentősen nem változott. A mikrovállalkozások aránya (60 százalékos körüli) a meghatározó, a kisvállalkozások mintegy negyedét teszik ki a cégeknek, a középvállalatok 10 százalékkal képviseltetik magukat. A nagyvállalatok aránya magasabb a teljes élelmiszeriparra jellemző átlagnál (ami nem éri el a 2 százalékos sem), meghaladja a 3 százalékos. A nagyvállalatok jelentőségét mutatja, hogy a 3 százalékosnyi nagyvállalat foglalkoztatja az ide kapcsolódó munkavállalók több mint 40 százalékát, és itt realizálódik a szakágazat árbevételének közel fele. A teljes szakágazat árbevétele 2010 után minden vizsgált évben meghaladta a 350 milliárd forintot – ez a legnagyobb árbevétellel rendelkező szakágazat, az élelmiszeripar teljes árbevételének és az exportárbevételnek is több mint 10 százaléka. Ez utóbbi aránya növekedett is, köszönhetően a növekvő exportárbevételnek, annak ellenére, hogy a szakágazat több meghatározó cége elsősorban a hazai piacra termel.

68. táblázat: A húsfeldolgozás-, tartósítás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	372	394	399	401	396
Létszám (fő)	12 533	13 192	13 070	13 634	13 106
Árbevétel (millió forint)	287 954	308 617	358 257	382 124	361 669
Ebből exportárbevétel (millió forint)	88 950	110 043	139 405	147 085	151 201
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	5 302	5 945	5 555	2 388	5 125
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 559	3 016	1 944	-2 491	944
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	124,35	228,70	148,71	-182,67	72,02
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	2,51	5,68	2,90	-6,90	0,79
Likviditási ráta (együttható)	0,94	0,97	0,95	0,98	1,03

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis adatai alapján AKI

A magyarországi vágóhidak kapacitása (európai vagy világméretben) nem jelentős, emiatt nemzetközi árverseny képességük gyenge. A magyarországi húsfeldolgozók exportstratégiája ezért arra épül, hogy minőségi, egyedi igényeknek megfelelő termékekkel, illetve darabolási módszerrel szereznek fizetőképes piacot. Az európai országok mellett fő felvevőpiacnak számít a Távol-Kelet (Japán, Dél-Korea, az utóbbi időben Kína), ahol a fogyasztói ízlés szerencsésen találkozik a Magyarországon hizlalt sertéshús minőségével.

⁴⁵10.11 Húsfeldolgozás, -tartósítás szakágazat

- marha, disznó, bárány, nyúl, birka, teve stb. vágóhídi vágása, tisztítása és csomagolása
- a friss (nyers), a hűtött, illetve a fagyasztott hús feldolgozása, hasítással
- a friss (nyers), a hűtött, illetve a fagyasztott hús feldolgozása, darabolással
- a bálna leolése és feldolgozása szárazföldön vagy speciális vízi járművön
- a vágóhídon a vágás, feldolgozás során nyert melléktermékek, a nyersbőr és irha valamint a nyírt gyapjú gyártása
- az állati eredetű étkezési zsír és hús kiolvasztása
- az állati belsőség előállítása
- a tímáripári bőrgyapjú gyártása

Természetesen a magyarországi húsfeldolgozók számára a hazai piac a meghatározó, ám itt figyelembe kell venni, hogy bár növekvő, de mérsékelt a fizetőképes kereslet, ami kihat a cégek árbevételére és nyereségességére is.

Az alapanyag a szakágazatban jellemzően élőállat. A vágóhíddal rendelkező nagy cégek tevékenysége összetett, például gyakran adnak el alapanyagot kisebb, készítménygyártással foglalkozó vállalkozásoknak is. A nagy cégekre jellemző, hogy szakágazati besorolásuk ellenére – ha foglalkoznak is vágással – árbevételük inkább készítménygyártásból származik.

A rendszerváltás után a külföldi tőke is megjelent, de mértéke nem jelentős, aránya 20 százalék körüli. A jegyzett tőke összetevői között állami kötődés is megfigyelhető, néha közvetlen állami, de inkább önkormányzati tulajdon alapján (többek között Kométa, Pápai Hús, Gyulahús). A szakágazat koncentrációja nem kiemelkedő, a CR5 mutató értéke 37-40 százalék között mozog, és a CR10 is éppen csak hogy meghaladja az 50 százalékat.

A szakágazat alaptevékenysége minden évben eredményes volt, 2012-ben fordult elő adózás előtti veszteség, amit a pénzügyi műveletek vesztesége okozott. A saját tőke arányos nyereség elmaradt az élelmiszeriparétól, a létszám arányos adózás előtti eredmény csökkent, a likviditási ráta sem éri el a minimumot.

7.5.2. Baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat⁴⁶

A baromfifeldolgozásban az 1990-es évek elején csődök sora következett be a szovjet piac elvesztése miatt és néhány év alatt teljesen átalakult a baromfiipar tulajdonosi szerkezete, új vállalatcsoportok jöttek létre. A 2000-es évek közepén újabb nagy átalakulási hullám zajlott a baromfiiparban. A változásokat a Wallis tulajdonában lévő Hajdú-Bét Rt. és az állami tulajdonú Bábolna Rt. felszámolása indította el, amely vállalatcsoportok együttesen több mint 10 milliárd forint veszteséget halmoztak fel. Emellett 2003-ban a Nyírségi Szárnyas Kft.-t is felszámolták. A tulajdonosi átrendeződés révén nem minden kapacitást vettek meg az új cégek, cégcsoportok, mert a szakágazat kapacitásfelesleggel küzdött. Az utolsó nagy csődhullám során lépett elő a vállalati rangsorban a Hungerit Rt. és a Gallicoop Rt.

Jellemző cégtípusok:

- feldolgozottság szerint:
 - csak vágással foglalkozók
 - csak készítménygyártással foglalkozók
 - és teljes vertikumot végigvivők
- állatfaj szerint:
 - broiler
 - pulyka
 - víziszárnyas

vegyes feldolgozása.

A szakágazatba sorolt vállalkozások száma jelentősen nem változott, viszont a foglalkoztatottaké több mint 10 százalékkal visszaesett⁴⁷. Ennek oka több kisebb változás mellett az egyik meghatározó vállalat megközelítőleg 400 fős létszámcsökkentése volt és egy nagyvállalat átalakulása. 2009-ről 2010-re csökkent a nagyvállalatok száma (az árbevétel csökkenés mögött is ez áll), de azóta növekedés tapasztalható. Az export aránya viszonylag állandó, 2010 óta 35 százalék körüli értéken áll. A vállalkozások mintegy 50 százaléka mikro-, 20-24 kisvállalkozás, domináns a közepes vállalatok

⁴⁶10.12 Baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat

- a baromfi vágóhídi vágása, tisztítása és csomagolása
- a friss (nyers), hűtött vagy fagyasztott baromfihús gyártása, részekre darabolása
- az étkezési baromfiszír kiolvasztása
- a baromfitoll és -pehely termelése

⁴⁷A KSH alkalmazásban állók mutatója ezzel szemben növekedett. Ennek oka, hogy a KSH egy szűkebb kört, azon vállalkozásokat sorolja a szakágazatba, amelyek árbevételének nagy része a szakágazathoz köthető

jelenléte (közel 2 százalék), a nagyvállalatok aránya pedig kiemelkedően magas, 6 százalék. Ez utóbbi két csoport jelentősége a meghatározó, a közepes és nagyvállalatok együttesen a szakágazat árbevételének, exportárbevételének és foglalkoztatotti létszámának is 90 százalék körüli értékét biztosítják.

Eredményesség szempontjából az üzemi tevékenység minden vizsgált évben nyereséges, de az ingadozás szélsőséges, a működés egyéb eredményeinek figyelembe vételével kiszámított adózás előtti eredmény pedig két évben is veszteséget mutat. A kevés vállalatszám és a közepes és nagyvállalatok erős jelenléte miatt ezek az értékek jellemzően egy-két vállalat működéséből adódnak. Például az egyik pulykafeldolgozó üzemi eredménye 2011-ről 2012-re 1,3 milliárdról 63 millióra esett vissza, egy másik nagyvállalatnál 2011-ben az üzemi veszteség 167 millió forint, 2012-ben pedig már -2,3 milliárd forint volt, annak ellenére, hogy árbevétele mindkét kiemelt évben meghaladta a 25 milliárd forintot.

69. táblázat: A baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	124	123	130	123	126
Létszám (fő)	9 528	8 423	8 640	8 926	8 315
Árbevétel (millió forint)	253 348	235 032	268 081	285 889	306 802
Ebből exportárbevétel (millió forint)	76 149	79 918	96 789	99 095	106 363
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	2 494	2 816	5 428	124	4 016
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-2 773	2 138	2 744	-928	3 964
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	-291,0	253,8	317,6	-104,0	476,8
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	-8,01	4,44	5,61	-2,62	7,56
Likviditási ráta (együttható)	0,89	0,98	0,93	0,98	1,08

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat likviditása elég alacsony, de javuló a tendencia. A jellemző koncentráció a CR5 mutató esetében 45-47 százalék, a CR10-nél pedig 66-70 százalék.

A baromfifeldolgozásban jellemző a jól szervezett alapanyag-ellátás, nem egy esetben integrációként működik a beszerzés, vagy nagyrészt ugyanaz a tulajdonosi kör az alapanyag-beszállító és a feldolgozó cég esetében is. Integráció esetén a feldolgozó cég adja a naposcsibét/kacsát/libát és a takarmányt is. A baromfifeldolgozás a három „húsos” szakágazat közül a legjobb helyzetben lévő szektor, amiben nagy valószínűséggel szerepet játszik a magas fokú integráció az export bővülése és a baromfihús sertéshúshoz viszonyított kedvező ára mellett az is, hogy a baromfihús iránti kereslet a fogyasztók egészségtudatossága miatt folyamatosan nő. A baromfihús kivitele dinamikusan emelkedett 2003 és 2014 között, értékben kifejezve 327 millió euróról 570 millió euróra. A legdinamikusabb emelkedést a baromfihúsból készült készítmények terén volt mérhető, ezek kivitele csaknem megháromszorozódott, de emellett sikeresen bővült a broiler húsfélék exportja is mind friss, hűtött, mind fagyasztott formában. Figyelemreméltó növekedést produkált a fagyasztott kacsá- és libakivitel is. A vizsgált időszakban a baromfihús 80 százalékát EU tagországokba szállították a hazai feldolgozók, elsősorban Romániába, Ausztriába, Németországba, Franciaországba, Szlovákiába. Az elmúlt négy évben tartósan növekedett a kivitel Franciaországba és Horvátországba. Az unión kívüli piacok közé Oroszország, Fehéroroszország, a balkáni országok, Hongkong, Japán és Ausztrália tartozik.

A szakágazat jó teljesítményében közrejátszik az is, hogy a privatizáció során a baromfifeldolgozó üzemek zöme magyar, de ami ennél is fontosabb, menedzsmenti tulajdonba került, ezért szakértők vették át és működtették tovább a korábbi kapacitásokat.

7.5.3. Hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat⁴⁸

A húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása alágazatban ez a szakágazat rendelkezik a legkevesebb számú szereplővel, így egy-egy vállalat eredménye (vesztesége) az egész szakágazat teljesítményét erősen befolyásolja. A nagy és közepes méretű vállalatok (7-12 cég, vizsgált évtől függően) együttese adja az árbevétel 93 százalékát, az export árbevétel 96-99 százalékát, és a létszám is több mint 90 százalékát. A nagy árbevételű cégek közül sokan termelnek veszteséget már üzemi szinten is, az egyik készítménygyártó nagyvállalat 2012-ben például 4,5 milliárd forint üzemi veszteséget realizált 9,6 milliárd forint árbevétel mellett, vagy szintén abban az évben a szakágazat másik meghatározó vállalata is -1,4 milliárd forint üzemi veszteséget termelt ki, pedig az árbevétele meghaladta az 57 milliárd forintot. 2011 is problémás évnek bizonyult, habár az üzemi eredmény pozitív volt, viszont nagyon alacsony, a hozzá kapcsolódó adózás előtti eredmény pedig kritikus, mert három olyan cég is volt, amelyek egyesével is nagy adózás előtti veszteséget realizáltak (együttes értékük pedig meghaladta a 8 milliárd forintot). Kettő olyan nagy cég volt, ahol az üzemi eredmény közel 11 milliárd forint veszteséggel zárult – ehhez képest a szakágazat együttesen 47 millió forintos üzemi nyeresége kedvező.

70. táblázat: A hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	65	69	72	70	70
Létszám (fő)	4 560	5 006	4 741	4 529	4 589
Árbevétel (millió forint)	100 442	109 732	107 864	107 714	114 107
Ebből exportárbevétel (millió forint)	21 997	29 037	35 595	38 322	37 848
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	348	2 296	47	-2 348	2 585
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-957	3 291	-6 886	-2 544	1 285
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	-209,9	657,5	-1452,4	-561,7	280,0
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	-2,83	6,98	-19,18	-8,79	2,95
Likviditási ráta (együttható)	1,17	1,29	1,43	1,28	1,31

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A húskészítmény gyártása szakágazat a hús- és baromfifeldolgozásnál jóval koncentráltabb, már a CR5 mutató értéke is meghaladja a 80 százalékot, a CR10 pedig a 90 százalékot is. 2013-ban 9 darab 1 milliárd forintnál magasabb forgalmat bonyolító cég volt (egy kiemelkedett ezek közül), ezek adták a szakágazat összes árbevételének több mint 90 százalékát.

Jellemző cégtípusok:

- feldolgozottság szerint:
 - teljes vertikum (vágás, darabolás, feldolgozás, kereskedelmi is akár) végigvitele
 - csak húskészítmény gyártása
 - húskészítmény gyártása és egyéb tevékenység (zöldség és gyümölcs feldolgozása, fűszerpaprika őrlmény gyártása stb.) végzése
- termelés célpiaca alapján: 2013-ban 6 darab vállalat volt, ami több mint 50 százalékban exportált, de vállalatok közel fele kizárólag a hazai piacra termelt

Az alapanyag-ellátás megoldott, de kevésbé eredményes stratégia a minőségi alapanyag készítményként való feldolgozása, amelynek fő oka, hogy a készítmények exportjában nem igazán sikeresek a magyarországi húsipari cégek, a magyarországi fogyasztók pedig korlátozott fizetőképességük miatt nem képesek magasabb árakkal elismerni a jobb minőséget. A technológiai színvonal alacsony a szakágazatban, a szereplők meglátása szerint a magyarországi vágóhidak, feldolgozók többsége felújításra szorulna. Ennek legfőbb oka lehet, hogy az első privatizációs hullámban birtokon belülre került tulajdonosok nem fordítottak elég tőkét a fejlesztésekre,

⁴⁸ 10.13 Hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat

- a szárított, a sózott, illetve a füstölt hús gyártása
- a húskészítmény gyártása:
- kolbász, virsli, szalámi, hurka, szafaládé, lönchús, húspástétom, főtt sonka stb.

korszerűsítésekre. Azóta bár javult a helyzet, de a több éves lemaradást nem sikerült még behozni. A húskészítmények esetében a német nyelvterület számít jelentős célpiacnak (Németország, Ausztria, Svájc), de kisebb mértékben történik export más európai országokba és az Egyesült Államokba is. Az exportlehetőségek fő korlátját az jelenti, hogy a keresletet az egyes régiók fogyasztói ízlése némiképp behatárolja. A különleges minőségű készítmények, amelyeket a mikroméretű cégek állítanak elő, a világ számos országába kijutnak, olyan egzotikus helyekre is, mint pl. Szaúd-Arábia, Jordánia, Egyesült Arab Emírátsok, Grúzia, de fő piacuk a régi EU tagországok – nem nagy mennyiségben, elsősorban választékbővítő kínálatot jelentenek ezeken a piacokon.

A készítménygyártás területén exportképességünk fejlesztésre szorul. Ennek javításához elengedhetetlen a piaci igények folyamatos kutatása, az új fogyasztói trendeknek megfelelő árualap kifejlesztése, jó minőségben történő gyártása. Javasolható a magyarországi, minőségi hústermékek intenzívebb promóciója, a magyarországi termékek értékeinek kiemelése, akár egy közös védjegy égisze alatt.

7.5.4. Gyümölcs-, zöldséglé gyártása⁴⁹

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás alágazatba tartozó három szakágazat közül a burgonya-feldolgozás jelentősége nem releváns, 2013-ban a teljes szakágazat árbevétele nem érte el az 1 milliárd forintot, a foglalkoztatottak száma pedig az 50 főt. A másik két szakágazat azonban meghatározó.

A gyümölcs-, zöldséglé gyártásban a mikrovállalkozások jelenléte a domináns, 80 százalék körüli, ennek ellenére a közepes és nagyvállalatok határozzák meg a szakágazat teljesítményét. E két kategória a cégek mindössze 10 százalékát jelenti, de az árbevétel, az exportárbevétel és a foglalkoztatotti létszám 90 százalék körüli értékét fedi le. A szakágazat likviditása kedvező, a számított mutatói pedig meghaladják az élelmiszeripar egészére jellemző értékeket, valamint kedvezőbb a létszám arányos adózás előtti eredmény és a ROE is. A vizsgált időszakban üzemi tevékenység szintjén egyetlen évben (2011) volt veszteséges a szakágazat, ennek oka, hogy egy 1992-ben alapított magyar tulajdonban lévő – azóta a termelését már megszüntető, abban az évben utoljára termelő – ismert gyümölcsle márkával rendelkező társaság egyedül, közel 2,5 milliárd forintos üzemi veszteséget halmozott fel. Az export aránya magas, ami néhány – nagyméretű és külföldi tulajdonban lévő – vállalat értékesítési stratégiájából következik.

71. táblázat: A gyümölcs-, zöldséglé gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	60	65	67	62	62
Létszám (fő)	1 071	1 079	1 001	1 033	976
Árbevétel (millió forint)	56 921	61 777	59 744	66 243	58 578
Ebből exportárbevétel (millió forint)	23 549	30 902	29 146	36 099	34 522
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	2 015	3 381	-1 019	3 921	4 194
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 204	2 681	-2 570	2 954	3 853
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	1124,3	2485,0	-2567,1	2860,1	3948,2
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	4,77	10,40	-11,90	11,31	14,04
Likviditási ráta (együttható)	1,19	1,36	1,20	1,47	1,45

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A koncentráció – az alacsony vállalati darabszám miatt – viszonylag magas a szakágazatban, a CR5 mutató értéke 86-91 százalék között, a CR10 mutatóé pedig 95-96 százalék között változott a vizsgált időszakban.

A gyümölcslégyártó cégek esetében a hazai piacon lévő növekedési lehetőségek, valamint az értékesítés keleti piacoktól való függetlensége következtében a rendszerváltozás utáni időszak megrázkódtatásai kisebbek voltak a konzervgyártásnál tapasztaltakhoz képest. A jelenleg meghatározó

⁴⁹ 10.32 Gyümölcs-, zöldséglé gyártása szakágazat

- a gyümölcs- és zöldséglé gyártása
- a friss gyümölcsből és zöldségből nyert koncentrátum gyártása

cégek között olyan nemzetközileg is ismert nevek vannak, mint a Rauch (osztrák), az Eckes (német) és az Agrana (osztrák).

Jellemző cégtípusok:

- gyümölcslégyártók
- gyümölcs-sűrítmény gyártók
- szörpgyártók
- vegyes profilú gyártók

A gyümölcs-, zöldség- gyártást és az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozást alapanyag-ellátás szempontjából nehéz elkülöníteni egymástól. Az élelmiszeripar és a gyümölcs- és zöldségtermesztés szoros kapcsolatban áll egymással, hiszen a feldolgozóipari vállalkozások elsősorban a termelés vonzáskörzetében jöttek létre, így a főváros mellett, és az Alföldön található a nagyobb zöldség- és gyümölcsfeldolgozó vállalatok többsége. A Magyarországon megtermelt gyümölcs- és zöldségfélék mennyiségének (1,9-2,5 millió tonna) a felét az élelmiszeripar dolgozza fel. A termékszerkezet szűk, mindössze néhány fajra korlátozódik. A két legjelentősebb feldolgozott zöldségfélének a csemegekukorica (2012-ben 458 ezer tonna) és a zöldborsó (2012-ben 88 ezer tonna). Mindkét növény esetében a megtermelt mennyiség kétharmada konzervipari, míg egyharmada hűtőipari feldolgozásra kerül. A paradicsom-feldolgozás volumene, ezáltal az ipari paradicsom termelése is lecsökkent az elmúlt években, 2012-ben mindössze 15 ezer tonna paradicsomból állítottak elő lét vagy sűrítményt, azóta újra növekedésnek indult a feldolgozott mennyiség, 2013-ban meghaladta a 30 ezer tonnát. A gyümölcsfeldolgozás több mint 80 százalékban az ipari almából (2012-ben 525 ezer tonna) történő sűrítmény- és légyártásra épül. A második legjelentősebb ipari feldolgozásra kerülő gyümölcsünk a meggy (elsősorban befőttnek), amelynek mennyisége (2012-ben 41 ezer tonna) a feldolgozott alma mennyiségének töredéke.

A Magyarországon termelt alapanyagok beszerzése sok esetben nehézségekbe ütközik, mivel vagy nem áll rendelkezésre a szükséges mennyiség, vagy az alacsony fajlagos hozamok miatt ezek az alapanyagok drágák a feldolgozóipar számára. Bogyós gyümölcsökből nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű alapanyag, ezért külföldről kell a feldolgozóknak a bogyós gyümölcsök sűrítményeit importálniuk. Ennek egyik oka a csökkenő termelés mellett az, hogy a külföldi sűrítmény-gyártók felvásárolják a térségben termelt bogyós gyümölcsöket, azokat összekeverve egységes minőségű sűrítményeket állítanak elő, amit magyarországi feldolgozók is megvásárolnak termékeik előállításához. A bogyós gyümölcsök mellett az uborka beszerzése vált egyre nehezebbé. A termelő kapacitás stagnálása, csökkenése mellett a támrendszeres uborkára Németországban, Szlovákiában, Csehországban és Lengyelországban is nagy az igény, ezért a magyar feldolgozóiparnak nem jut elegendő alapanyag, mivel nem tudják az ott elérhető árakat a beszállítóknak megfizetni. További probléma az alapanyag-termelésben, hogy a magasabb gabona árak és a jövedelmezőbb vetőmagtermesztés miatt csökkent a zöldségtermő terület nagysága, ami tovább nehezíti a feldolgozók alapanyag-beszerzését. A szakágazat technológiai feltételei kedvezőek. Az értékesítés vegyes képet mutat, a Magyarországon előállított nemzetközi márkák export értékesítését általában a külföldi anyacég szervezi, de egyes piacokra a magyar részleg külkereskedői is értékesíthetnek. A külföldre nem szállító vállalkozások a szükséges áralap hiánya miatt nem exportálnak. A belpiacon a keresletet a fizetőképesség befolyásolja.

Komoly problémát jelent a minőségi termékek másolása, utánzása által okozott fogyasztói bizalomvesztés veszélye, ami hátráltatja az innovatív, magas hozzáadott értékű termékek előállításába történő befektetések megtérülését.

7.5.5. Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás⁵⁰

Az alágazat legnépesebb szakágazata az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás és -tartósítás. A vállalkozások száma a vizsgált időszakban több mint 10 százalékkal bővült, ezzel szemben a foglalkoztatottak száma visszaesett, ez több cég együttes hatása. Az árbevétel folyamatos emelkedést mutat – köszönhetően a meghatározó cégek növekedésének. Az exportban is a nagy- és közepes vállalatok jelenléte dominál. A szakágazat egyik vizsgált évben sem realizált veszteséget sem üzemi tevékenység, sem adózás előtti eredmény szintjén. Számított mutatói alacsonyabbak a másik vizsgált gyümölcs-zöldség szakágazathoz képest, és több esetben elmaradnak az élelmiszeripari átlagtól is. A szakágazat likviditása megfelelő.

72. táblázat: Az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	371	385	396	376	423
Létszám (fő)	7 319	6 535	6 744	6 740	6 592
Árbevétel (millió forint)	181 836	171 608	196 884	217 934	221 291
Ebből exportárbevétel (millió forint)	96 628	97 636	114 566	129 723	131 737
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	13 583	7 406	11 886	11 579	7 291
Adózás előtti eredmény (millió forint)	5 153	3 885	6 838	10 953	4 040
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	704,0	594,5	1013,9	1625,1	612,9
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	6,12	4,83	9,53	14,44	4,54
Likviditási ráta (együttható)	1,25	1,28	1,10	1,23	1,46

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A koncentráció közepes, a CR5 mutató értéke 35-40 százalék között, míg a CR10 mutató értéke 58-61 százalék között változott a vizsgált időszakban.

Jellemző cégtípusok:

- konzervféléket gyártók
- mélyhűtéssel, fagyasztással foglalkozók
- savanyítók
- zöldség szárítmány, gyümölcs aszalvány készítő
- konyhakész saláta és zöldség előállítók
- vegyes profilú gyártók

A szakágazatban az alapanyagok minősége mellett néhány esetben – például a fagyasztott termék-előállításnál az időtényező fontossága miatt – a szállítási távolság és a rugalmas együttműködési hajlandóság is kiemelt szerepet kapott. A lassabban romló termékeknél a szállítási távolság kevésbé fontos szempont.

A mikro- és a kisvállalkozások elsősorban belföldön értékesítenek, míg a közép- és nagyvállalatok többségénél az export is meghatározó. A tradicionális magyar márkákat elsősorban belföldön keresik a fogyasztók, külföldön kevésbé ismertek, ezért ezeket a termékeket gyártó közepes és nagyvállalatok számára különösen fontos a magyar piacon való minél erősebb jelenlét. Ezek a cégek a nemzetközi kereskedelembe elsősorban bérgyártás útján tudnak bekapcsolódni. Továbbá az egészséges életmódra

⁵⁰ 10.39 Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazat

- a főként gyümölcsöt vagy zöldséget tartalmazó ételek gyártása, a fagyasztott és konzerv készételek kivételével
- gyümölcs, dió és zöldség tartósítása fagyasztással, szárítással, olajban, illetve ecetben tartósítva, konzerválással stb.
- a gyümölcs- és zöldségkészítmény gyártása
- dzsem, lekvár és étkezési zselé gyártása
- a dió pörkölése
- a diós ételek és tészták gyártása
- a zöldségből vagy gyümölcsből készült, romlandó, előkészített ételek, úgymint
- saláták: vegyes saláta, csomagolt saláta
- hámozott, összevágott zöldségek
- tofu (szójababsajt)

való törekvés elterjedése miatt a fogyasztók a friss gyümölcsöt és zöldséget kezdik előnyben részesíteni a feldolgozott termékekkel szemben. Emiatt a feldolgozóiparnak a gyümölcsök és zöldségek vitamin- és ásványi-anyag tartalmát megőrző, mesterséges adalékanyagot nem igénylő tartósítási eljárásokkal előállított, magas hozzáadott értéket képviselő termékek előállítására is koncentrálnia kell. Az ehhez szükséges technológiák kiépítése, korszerűsítése, fejlesztése erősítheti Magyarország exportpozícióját is. Az exportpiacokra való belépéshez hozzájárulhat – a magyar ízvilág mellett – az adott ország által megszokott, kedvelt ízű termékek előállítása is.

A helyzetkép értékelése és a teendők átgondolása során figyelemmel kell lenni a szektorra jellemző szezonálisra is, ami megjelenik a betakarításában, a feldolgozásában, a foglalkoztatásban és a fogyasztásban is. A kisebb gyártók piacra jutási esélyeit rontja az őstermelőknek járó kedvezményeket kihasználó vállalkozók ellenőrizetlen feldolgozóipari tevékenysége.

7.5.6. Tejtermékgyártás⁵¹

A 33 élelmiszeripari szakágazat közül a tejtermékgyártáshoz⁵² tartozik az élelmiszeripari vállalkozások közel 2 százaléka, ez 2013-ban 101 vállalatot jelentett. A vállalkozások megközelítőleg 60 százaléka mikrovállalkozás, 12,5 százaléka kisvállalkozás, több mint 17 százaléka középvállalkozás és nagyon magas, 8 százalék feletti a nagyvállalatok száma. A nagyvállalatok foglalkoztatják a szakágazatban dolgozók több mint 60 százalékát (2013-ban 6409 főből 3931-et), valamint biztosítják a szakágazat árbevételének és exportárbevételének 70 százalékát.

Az export a szakágazat árbevételének egyre jelentősebb hányadát jelenti, 5 évvel ezelőtt még a 10 százalékot sem érte le, 2013-ban viszont részesedése a teljes árbevételből meghaladta már a 18 százalékot is. A szakágazat szereplőinek mintegy harmada (2013-ban 30 db vállalkozás – 6 kivétellel közepes- vagy nagyvállalkozások) végzett exporttevékenységet. Három olyan vállalat van, amely árbevételének több mint fele exportból származik. Az export termékszerkezetet nézve közel kétharmadában a nyerstej az export alapja, ezen felül a sajtok aránya meghatározó még (27,4 százalék). Az export termékszínt fokozatos növekedést mutatott, de az import nagyobb mértékben nőtt, 2013-ban 59 ezer tonna nettóimportot mutattak a KSH statisztikák. Az importot jellemzően tejtermékek jelentik: többek között sajt, joghurt, és kefir. A tejvertikum elsődleges célpiacai Olaszország, Románia és Szlovákia. Olaszországban a sajt, a másik két országba a nyerstej kivitele dominál.

73. táblázat: A tejtermékgyártás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	98	101	102	102	101
Létszám (fő)	6 386	6 250	5 837	6 260	6 422
Árbevétel (millió forint)	200 311	209 112	218 312	267 987	276 406
Ebből exportárbevétel (millió forint)	18 673	27 213	31 931	44 593	52 293
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	-1 619	-3 912	-2 002	1 067	4 197
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-2 892	-5 082	-6 526	227	1 911
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	-452,8	-813,0	-1118,0	36,3	297,6
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	-7,92	-14,29	-20,78	-0,10	2,97
Likviditási ráta (egyűthető)	1,32	1,20	1,21	1,06	1,08

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

⁵¹ 10.51 Tejtermék gyártása szakágazat

- a friss, folyékony, pasztörözött, sterilizált, homogénezett és/vagy hőkezelt tej előállítása
- a tejes italok gyártása
- a tejszín gyártása friss, folyékony, pasztörözött, sterilizált, homogénezett tejből
- a szárított és sűrített tej, tejpor gyártása, édesítve vagy édesítés nélkül
- a nagy zsírtartalmú tej és tejszín gyártása
- a vaj gyártása
- a joghurt gyártása
- a sajt és a túró gyártása
- a tejsavó gyártása
- a kazein és tejcukor (laktóz) gyártása

⁵² A vizsgálat a tejtermékgyártás (10.51) szakágazatra terjed ki, a vizsgált időszak 2009-2013.

A szakágazat koncentrálttsága nem jelentős, a CR5 mutató értéke 55-56 százalék közötti a vizsgált időszakban, a CR10 mutatóé 79-80 százalék.

A szakágazat árbevétele meghaladta ugyan a 276 milliárd forintot (az élelmiszeripari érték 8,2 százaléka) és nőtt a vizsgált időszakban, de eredményessége még nem kielégítő, a tényleges tevékenység eredményét tükröző üzemi eredménye csak 2012 óta pozitív. A szakágazat eredményeinek értéke a közel 100 vállalkozás együttes összege – egy-egy nagyobb mínusz mögött azonban általában 2-5 nagyobb vállalat egyéni teljesítményének hatása áll. Az élelmiszeriparhoz hasonlóan a tejtermékgyártásban is veszteséges a pénzügyi eredmény, de itt is néhány vállalat áll a folyamatok mögött. 2011-ben volt a legmagasabb a pénzügyi veszteség (ennek oka az egyik meghatározó vállalat árfolyamvesztése), ennek hatása a teljes élelmiszeripar értékében is tükröződött. A pénzügyi veszteségek a felvett hitelek költségeiből és az árfolyamingadozás okozta veszteségekből tevődnek össze. Mutatókat tekintve az eredményesség nagyon alacsony, a 100 forint árbevételre jutó üzemi eredmény és adózott eredmény jellemzően negatív a szakágazatban, illetve a legkedvezőbb érték 1,51 forint üzemi eredmény és 0,55 forint adózott eredmény – a vizsgált időszak végén (a teljes élelmiszeriparban is maximum 3 forint eredmény jut 100 forint árbevételre, de értéke minden vizsgált évben pozitív volt). A saját tőkére vetített nyereség 2013-ban megközelítette a 3 forintot (az élelmiszeriparban ez 8 forint körüli), előtte azonban minden évben negatív volt. A fizetőképesség előnyt élvez a jövedelmezőséggel szemben. A likviditási mutató ugyan minden évben meghaladta az 1-et, de nagyon közel volt a határhoz.

A tejtermékgyártó vállalatok tulajdonosi szerkezete változatos.

Jellemző cégtípusok:

- friss terméket gyártók (például: tej, tejföl, joghurt)
- sajt készítő
- porítók
- kézműves tejterméket gyártók és/vagy különleges tejet feldolgozók (pl.: kecske)
- vegyes profilú gyártók (tej, alapvető tejtermékek, tejdesszertek is)

Az alapanyagellátás összességében megfelelő. A hazai piacra történő termelés során a tejdesszertek piaca bővül dinamikus, illetve van fejlődési lehetőség a sajt készítmények körében is. A magyarországi sajt kultúra sem a szokások, sem a fizetőképesség miatt nem kiforrott még, de alapanyag tekintetében képesek vagyunk jó sajtokat gyártani. Ehhez szakemberek mellett (nagyon kevés a képzett sajtmester) megfelelő gépesítettség is kell.

A hazai piacon történő értékesítést nehezíti, hogy nagyon magas – egyes szakágazati szakértők szerint akár 80 százalékos is – a saját márkás termékek aránya (leginkább UHT tej, tejföl, túró, trappista sajt esetében), ezek gyártása csak nagyobb vállalati méreteknél kivitelezhető, és a gyártói márkák kannibalizációjához vezet. Magas a szegmensben az import márkák aránya is. 2013 óta sok változás történt a szakágazatban. A Danone bejelentette kivonulását, csődbe ment a Minna, a Friesland fejlesztette mátészalkai gyárát, viszont a debrecenit eladta az Alföldi Tej-nek, a Kuntejet megvette a Lactalis.

7.5.7. Kenyér, friss pékáru gyártása⁵³

A kenyér, friss pékáru gyártása szakágazat a „legnépesebb” a 33 élelmiszeripari szakágazat közül, a teljes ágazat cégeinek több mint 20 százaléka ide sorolja magát. Mivel ezek a vállalatok jellemzően mikrovállalkozások, így a létszám nem képvisel ilyen magas arányt (8-9 százalék). A vállalkozások több mint fele mikrovállalkozás, a kis- és mikrovállalatok pedig együttesen az itt nyilvántartott cégek több mint 90 százalékát jelentik, viszont az árbevételnek a felét sem adják, az exportnak pedig alig néhány százalékát. Az export amúgy sem jelentős ebben a szakágazatban, egyrészt az ízlésbeli

⁵³10.71 Kenyér; friss pékáru gyártása szakágazat

- a pékáru gyártása:
- a kenyér és a péksütemény
- a tészta, a sütemény, a pitetészta, a torta, a palacsinta, a gofri, az ostya stb.

sajátosságok, másrészt a termékek friss jellege miatt. Mértéke az árbevétel 2-5 százaléka, ehhez pedig leginkább (70-90 százalékban) a nagyvállalatok járulnak hozzá⁵⁴.

74. táblázat: A kenyér, friss pékáru gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	1 111	1 177	1 267	1 275	1 282
Létszám (fő)	18 850	19 294	19 683	19 089	18 780
Árbevétel (millió forint)	138 246	141 197	155 058	151 376	151 666
Ebből exportárbevétel (millió forint)	5 145	5 642	6 982	3 847	9 023
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	3 040	3 327	2 475	1 894	3 423
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 974	2 263	1 753	1 224	3 142
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	104,7	117,3	89,0	64,1	167,3
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	4,85	5,55	4,14	2,76	7,85
Likviditási ráta (együttható)	0,92	0,91	0,94	0,93	1,03

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat eredményessége megfelelő, likviditása az elvárt mérték alatt van, de nem jelentősen és javulást mutat. A szakágazatban tevékenykedő nagyobb cégekben (Ceres, Wewalka), illetve mikro méretben is megjelenik a külföldi tőke (utóbbi esetben elég az albán pékségekre gondolni). Ez a legkevésbé koncentrált szakágazat a 33 közül. A CR5 mutató értéke 13-16 százalék között, míg a CR10 mutató értéke 19-24 százalék között változott a vizsgált években.

Jellemző cégtípusok:

- termék jellege szerint:
 - hagyományos kenyér készítő
 - zsemle, kiflik gyártói
 - péksütemény gyártók
 - speciális igényeket kielégítő pékáru készítésével foglalkozók
- technológia szerint:
 - fagyasztott pékáru előállítók
 - friss pékáru készítő

Problémát jelent az alapanyagellátás, a liszt ára és minősége is ingadozó, illetve különleges alapanyagok esetén hazai vásárlása ritkán megoldható, mert vagy nincs, vagy inkább külföldre értékesítik. A szakágazat technológiája alapvetően korszerűtlen, de kézműves jellegéből adódóan ez nem feltétlenül jelent problémát. Foglalkoztatásban gondot okoz a szakemberek hiánya, értékesítésben pedig a magas minőségű termékek iránti kereslet hiánya.

A hazai pékipar helyzetében jelenleg több pozitív tendencia figyelhető meg. Egyrészt megfigyelhető, hogy a hálózatosan működő pékségek nagy sikereket tudnak elérni intenzív marketing tevékenységgel, a hálózat folyamatos fejlesztésével és termékinnovációval. Az ilyen típusú pékségekkel kapcsolatban érvényesülő trend az is, hogy ezek a hálózatok ritkán specializálódnak kizárólag pékárura, inkább kiegészülnek kávézóval vagy egyéb élelmiszerek értékesítésével (például lekvárok, fűszerek, felvágottak stb.). Ezeknek a pékségeknek a részaránya a piac 8-10 százalékát teszi ki a Magyar Pékszövetség adatai alapján. Egy másik jellegzetesség a pékáru piacon, hogy egyre többen ismerik fel, hogy a fogyasztóknak igényük van a minőségi pékárura, így elkezdtek termékportfóliójukat ennek megfelelően bővíteni. Ennek azonban gátat szab a magyar fogyasztók alacsony vásárlóereje, de van egy olyan fogyasztói réteg, aki szívesen áldoz a magasabb minőségű, egészségesebb termékekre. A pékiparban egyre nagyobb szerepet kap a kiskereskedelmi láncokon belül történő pékáru sütés, amelyek az utóbbi időben egyre jobb minőségűek és széles választékban állnak rendelkezésre a különböző igényű és pénztárcájú fogyasztók kielégítésére.

További trend, hogy egyre több látványpékséggel találkozhatnak az emberek, amelyek között már magasabb minőségi szinteket képviselő pékségek vannak. Viszont problémát jelent, hogy a kisebb

⁵⁴ Évente 5-6 nagyvállalat van, abból egy, ami leginkább exportál. 2012-re nincs róla adatunk az adatbázisban, az export azért esett vissza.

vállalkozások nem tudnak bővülni és megmaradnak a családi vállalkozás szintjén, mert nincs meg a pénzügyi háttérük a fejlesztésekhez. Az egészséges táplálkozás témakörében a magyar fogyasztók lemaradása a nyugati országok lakosaihoz képest vitathatatlan (bár kismértékű javulás megfigyelhető), a klasszikus pékáruk dominálnak leginkább, ennek oka nem feltétlenül a fogyasztók ízlésvilágában keresendő, hanem az mérsékelt vásárlóerőben. A magyar pékipar további problémája, hogy szakmai lemaradás is van, a képzés színvonala sem megfelelő, továbbá nem is népszerű a szakma a nehézségei (korai kelés, fizikai munka, alacsony jövedelmek) miatt. További kihívást jelentenek a külföldi, főként albán pékségek, amelyek száma egyre növekszik (a Pékszövetség adatai szerint 500-600 darab lehetett a számuk 2014-ben).

7.5.8. Tartósított lisztes áru gyártása⁵⁵

A szakágazatba sorolt vállalkozások megítélése összetett feladat, tevékenységük sok esetben széles körű és határon mozog (például a keksz és ostyagyártók édesiparhoz is tartozhatnak, a franchise hálózatban működő fagyasztott pékáruból dolgozó pékségek pedig a kenyér, friss pékáru gyártáshoz is).

A vállalatok darabszáma ingadozott, de összességében emelkedett, ez a kisvállalkozások térnyerésének köszönhető. A nagyvállalatok köre is bővül a vizsgált időszak utolsó évében, egy előtte burgonya-feldolgozáshoz sorolt multinacionális vállalat szakágazatot váltott (tevékenysége alapján most került jó helyre), ami az egész szakágazat bevételét, exportárbevételét és eredményességét befolyásolta.

75. táblázat: A tartósított lisztes áru gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása
2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	105	95	101	104	108
Létszám (fő)	2 617	2 504	2 502	2 613	3 256
Árbevétel (millió forint)	44 538	38 709	46 387	51 877	68 263
Ebből exportárbevétel (millió forint)	7 900	7 261	11 044	13 510	23 233
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	4 294	3 116	2 469	3 754	3 952
Adózás előtti eredmény (millió forint)	3 956	2 800	2 185	3 137	3 175
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	1511,8	1118,2	873,3	1200,6	975,1
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	22,07	14,14	10,49	15,30	13,73
Likviditási ráta (együttható)	1,05	1,13	1,00	1,01	0,77

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat koncentrálttsága magas (a CR5 mutató értéke 66-74 százalék, a CR10 mutató értéke 85-89 százalék között változott a vizsgált időszakban). Számított mutatói kedvezőek, a likviditás az alsó határon mozog és 2013-ban aggasztóan alacsony volt, melynek oka a rövid lejáratú kötelezettség-állomány növekedése (2012-ről 2013-ra több mint 40 százalékkal növekedett) egy nagyvállalatnak köszönhetően.

Jellemző cégtípusok a termék jellege szerint:

- fagyasztott péksütemények gyártói
- kekszek gyártásával foglalkozó vállalatok
- nápolyik készítésével foglalkozók,
- vegyes tevékenységű vállalatok.

Az alágazaton belül a tartósított lisztes áru gyártásában jellemző leginkább az export tevékenység, hiszen a fagyasztott pékáruk, kekszek, nápolyik tartósított jellegük miatt könnyebben szállíthatók. A szakágazat tevékenysége szorosan összefonódik más szakágazatokéval, problémái és lehetőségei a kenyér, friss pékáru gyártása szakágazatéhoz hasonlóak.

⁵⁵ 10.72 Tartósított lisztes áru gyártása szakágazat

- a kétszersült, a keksz és száraz pékáru gyártás
- a tartósított lisztes készítmény és sütemény gyártása
- az édes, illetve a sós lisztes termék, snackáru (aprósütemény, sós keksz stb.) gyártása

7.5.9. Tésztafélék gyártása⁵⁶

Az Európai Unió tésztagyártókat tömörítő szervezetének adatai alapján az Európai Unióban 2011-ben 4,5 millió tonna tésztát gyártottak, amelynek több mint 70 százalékát Olaszország állította elő. Az európai tésztagyártásban további meghatározó szereplő Németország, Spanyolország, Franciaország és Görögország (Association of Pasta Manufacturers of the European Union, 2013). Magyarország szerepe nem meghatározó, mert az itthoni gyártók döntő részben hazai piacra termelnek, és az egy főre jutó magyarországi tésztafogyasztás nem kiemelkedő, 7,4 kg (Olaszország áll az élen 26 kg/fő/év értékkel).

A szakágazatban tevékenykedő cégek száma a vizsgált időszakban jelentősen nem módosult, a létszám és az árbevétel növekedése 2013-ra egy nagyvállalat kenyér, friss pékáru gyártása szakágazatból történő átsorolásának eredménye. A szakágazaton belül a közepes és nagyvállalatok felelnek az árbevétel és az export árbevétel több mint feléért, de a kisvállalatok jelenléte is domináns a foglalkoztatásban, a mikrovállalatoké pedig a darabszámban.

76. táblázat: A tésztafélék gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	145	147	156	149	151
Létszám (fő)	1 388	1 329	1 340	1 520	1 809
Árbevétel (millió forint)	30 386	37 181	39 297	37 042	42 799
Ebből exportárbevétel (millió forint)	1 888	2 938	4 424	2 518	3 633
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	1 528	869	2 417	1 384	2 090
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 431	570	4 021	794	1 838
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	1031,1	429,2	3000,9	522,4	1016,0
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	9,49	2,88	20,90	3,88	10,77
Likviditási ráta (együttható)	1,77	1,17	1,13	1,03	1,11

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat koncentrációja magas, a CR5 68-72 százalék között, a CR10 pedig 80-82 százalék között alakult a vizsgált időszakban. A szakágazat számított mutatói kedvezőek.

Jellemző cégtípusok a termék jellege alapján:

- tojásos tésztákat gyártó vállalatok
- tojás nélküli tésztákat gyártó vállalatok
- speciális tészták (durumtészta, gluténmentes tészta, teljes kiőrlésű tészta stb.) készítésével foglalkozó vállalatok
- vegyes tevékenységű vállalatok

A szakágazatban az alapanyag ellátottság alapvetően kedvező, a nagyobb szereplőknél található példa saját malom üzemeltetésére is.

A magyarországi tésztagyártók főként a belföldi piac igényeinek kielégítésére törekszenek, emiatt a tésztagyártás exportárbevételének aránya is alacsony – 10 százalék alatti. Ezt támasztja alá az is, hogy a szakágazat egyetlen nagyvállalata is a hazai fogyasztókra koncentrál, továbbá ebben a szakágazatban igen alacsony az exportot jellemzően bonyolító nagy- és középvállalkozások száma és aránya.

A magyar tészta piacon továbbra is a hagyományos tészta fajták a legnépszerűbbek, de mellettük megjelentek a speciálisabb igényeket is kielégítő tésztafajták (gluténmentes tészták, durumtészták stb.). A kereskedelmi márkás termékek a nemzetközi piachoz hasonlóan a hazai piacon is egyre hangsúlyosabb jelennek meg. 2009-ben a száraz tészta esetében már 34 százalék volt a saját márkás termékek értékbeli részaránya a forgalomból. A hagyományos, tojásos tészták étkezésben betöltött kiemelkedő szerepe miatt ugyanakkor a nagyobb, erősebb szereplők továbbra is versenyezni tudnak a

⁵⁶ 10.73 Tésztafélék gyártása szakágazat

- a száraztészták és más tésztafélék gyártása (pl. makaróni, metélt tészta stb.), akár főtt, akár töltött
- a kuszkusz gyártása
- a tartósított vagy fagyasztott tésztatermék gyártása

kereskedelmi márkákkal. A piacra történő bejutás nagyon nehéz, a kereskedelmi láncok magas követelményeket támasztanak a számukra saját márkás terméket is gyártó térsztagyártó cégekkel szemben, amelyek sokszor kannibalizálják gyártói márkájukat.

7.6. Az élelmiszerláncon belüli jövedelem eloszlás

A mezőgazdaság által előállított termékek meghatározó része nem közvetlenül, hanem a legkülönbözőbb feldolgozottsági szinteken jut el a végső fogyasztókhoz. Az agrárgazdaság fontos kérdése tehát, hogy az élelmiszerláncon belül a szorosan egymásra épülő, de szervezetiileg elkülönülő vállalkozások között milyen a jövedelem-megoszlás. A vertikumok fenntarthatóságának, működésének optimális feltétele ugyanis, hogy az élelmiszer termékek előállítása és a fogyasztókhoz való eljuttatása során felmerült költségekhez viszonyítva az elért jövedelmek minél arányosabbak legyenek. Lényeges szempont, hogy a rész és az egész, vagyis az egymással összefüggő tevékenységek egymás fejlődési esélyeit ne korlátozzák.

A különböző vertikumok szereplőinek egészére – a végtermékre vonatkozó – egységes adatnyilvántartás, illetve adatbázis nem létezik. Ennek hiányában az élelmiszerláncon belüli költség-, jövedelem-megoszlás bemutatására a meglévő különböző adatforrások (alapanyag-termelésre és feldolgozásra vonatkozó reprezentatív költségadatok, valamint a termékpálya fázisainak árinformációi) összehangolásával és a hiányzó adatok becslésével elkészített vertikális modelleket alkalmaztuk. A modellek átlagos adatokból épülnek fel, továbbá, a számítások eredményei nem az élelmiszerlánc egészére, hanem csak konkrét termékekre értelmezhetők.

A rendelkezésre álló adatbázisokra alapozva **a gabona, a tej, a sertés- és a baromfi hús termékpályák vezértermékeinek modellezésére van lehetőség 2010 és 2014 közötti évekre.** A KSH fogyasztói kosarában **ez az alapvető élelmiszerkör mintegy egyharmaddal részesül a teljes élelmiszerfogyasztásból.**

A számítások eredményei alapján elmondható, hogy **a jövedelmet meghatározó tényezők közül a költségek adott élelmiszervertikum fázisai közötti megoszlása termék-specifikusak,** évek közötti markáns változások nem figyelhetők meg, ezért **viszonylag állandónak** tekinthetők. Ez alapvetően az adott élelmiszer sajátosságaiból, tulajdonságaiból adódik. Az alapanyag-termelés költségarányát a felhasznált anyagok mennyiségén, valamint azok árán túl nagymértékben meghatározzák a környezeti tényezők, ezen belül is az időjárás. Ez közvetlenül érinti az átlaghozamokat és közvetetten – a takarmányokon keresztül – az állati termék-előállítás önköltségét. A feldolgozási-, és forgalmazási fázisban az energiára és a munkaerőre fordított kiadások változásai befolyásolják leginkább az évek közötti esetleges arányeltolódásokat.

A vertikumok szakaszainak nettó fogyasztói árhoz való hozzájárulását, illetve részesedésének mértékét a költségekhez hasonlóan bizonyos **állandóság jellemzi.** Az arányokban azonban meghatározóbb különbségek tapasztalhatók, mivel az output árak évek közötti mozgása általában nagyobb, mint a költségeké. Ez alapvetően összefügg az adott piaci helyzettel, de szerepet játszik benne a termékpályák szereplőinek eltérő érdekérvényesítő képessége is.

77. táblázat: A kenyér és a liszt költség- és ármegoszlása

Költségmegoszlás	Fehér kenyér, 1 kg					Finomliszt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	17	17	19	23	22	47	43	47	45	45
Feldolgozás (malom)	12	12	12	10	12	32	35	32	36	38
Feldolgozás (sütő)	55	55	56	54	53	-	-	-	-	-
Forgalmazás	16	16	13	13	13	21	22	21	19	17
Ármegoszlás	Fehér kenyér, 1 kg					Finomliszt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	16	17	20	24	21	46	40	50	40	48
Feldolgozás (malom)	7	13	8	11	12	31	30	24	36	36
Feldolgozás (sütő)	56	51	51	42	43	-	-	-	-	-
Forgalmazás	21	19	21	23	24	23	30	26	24	16

*Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A gabona vertikum vezértermékei közül a négyfázisú **fehér kenyérnél** a vizsgált időszak egészében a legnagyobb költség- (53-56%) és árárány (42-56%) a sütőiparban merül fel. A **finomlisztnél** (amely már csak háromfázisú) a költségek közel felét (43-47%) a mezőgazdasági alapanyag-termelés adja. Az árak tekintetében ugyancsak az alapanyag-termelésnél található a legnagyobb arány.

A tejvertikum legfontosabb termékénél, a 2,8-as zsírszázalékú **tejnél** a költségekből (48-50%) és 2013 kivételével az árakból (39-49%) is a feldolgozóipar részesedett a legnagyobb mértékben. A **trappista sajtnál**, az egységnyi termék előállításához szükséges magas nyerstej szükséglettel összefüggésben a költségek meghatározó hányada a mezőgazdasági fázisban (66-71%) merül fel, és a végtermék árában is ez a vertikumrész képezi a legnagyobb (64-75%) hányadot.

78. táblázat: A tej és a sajt költség- és ármegoszlása

Költségmegoszlás	Tej, 2,8%					Trappista sajt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	33	33	33	34	34	66	67	70	71	71
Feldolgozás	50	49	49	48	49	18	18	18	17	17
Forgalmazás	17	18	18	18	17	16	15	12	12	12
Ármegoszlás	Tej, 2,8%					Trappista sajt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	33	36	37	40	40	64	72	73	75	73
Feldolgozás	49	46	44	39	41	14	14	11	8	3
Forgalmazás	18	18	19	21	19	22	14	16	17	24

*Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A költség- és ármegoszlás tekintetében a vizsgált két húsfélét szintén a mezőgazdasági termelés meghatározó szerepe jellemzi. A **sertéskaraj** teljes költségének mintegy háromnegyedét (71-75%) az alapanyag előállításra fordított kiadás adja. E termékénél a vertikumon belül szintén a sertéshízlalási szakasz nettó árból való részesedése a legnagyobb (76-90%). A **bontott csirke** teljes költségének 58-60 százaléka, árból való részesedésének pedig 54-60 százaléka az alapanyag-előállításból adódik.

79. táblázat: A karaj és a csirke költség- és ármegoszlása

Költségmegoszlás	Sertéskaraj					Bontott csirke				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	71	73	74	75	74	58	59	60	60	59
Feldolgozás	19	18	16	15	16	32	31	30	31	32
Forgalmazás	10	9	10	10	10	10	10	10	9	9
Ármegoszlás	Sertéskaraj					Bontott csirke				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	76	84	90	88	84	56	54	58	60	57
Feldolgozás	6	-3	-5	1	1	22	22	29	23	33
Forgalmazás	18	19	15	11	15	22	24	13	17	10

*Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A jövedelmek alakulását a költségek és árak együttes alakulása határozza meg. Ezek eltérő mértékű, illetve ellentétes irányú változása markáns átrendeződést okozhat az évek és a vertikum szakaszai között. A vizsgált termékek többségénél tetten is érhetők ezek a hullámlások. Fontos megjegyezni, hogy a vertikumok egészében általában képződött jövedelem (kivétel 2014-ben a sertés karaj), ennek ellenére néhány termékénél egy-egy fázis esetenként tartósan veszteséges volt. Ez a tendencia elsősorban a vertikumok feldolgozási szakaszát jellemezte. Az alapanyag termelésben csak a bontott csirke volt veszteséges, míg a forgalmazásnál mindössze egyszer, 2014-ben a liszténél fordult elő, hogy nem képződött jövedelem. A vizsgált vertikumoknál a vázolt általános tendenciák a következőképpen alakultak.

A gabona alapú termékek közül a fehér kenyérnél jelentősen megváltozott a jövedelemszerkezet és bár a korábbi években sem tapasztaltunk egyértelműen költségarányos jövedelem megoszlást, – a forgalmazás ugyanis mindig nagyobb arányt képviselt – de az osztozkodásban 2012-ig nem volt drasztikus eltérés. A torzulás ez után következett be, ami különösen a sütőipart érintette. Itt csökkent ugyanis legjobban a jövedelem, sőt a termék- előállítás ezen szakasza 2014-ben, már ráfizetéssé vált. Jellemző továbbá, hogy a termékpálya összes jövedelme is csökkent, amiben az alapanyag termelés és a malomipar fajlagos eredmény csökkenése is szerepet játszott. Így az egyenlőtlen jövedelemalakulás

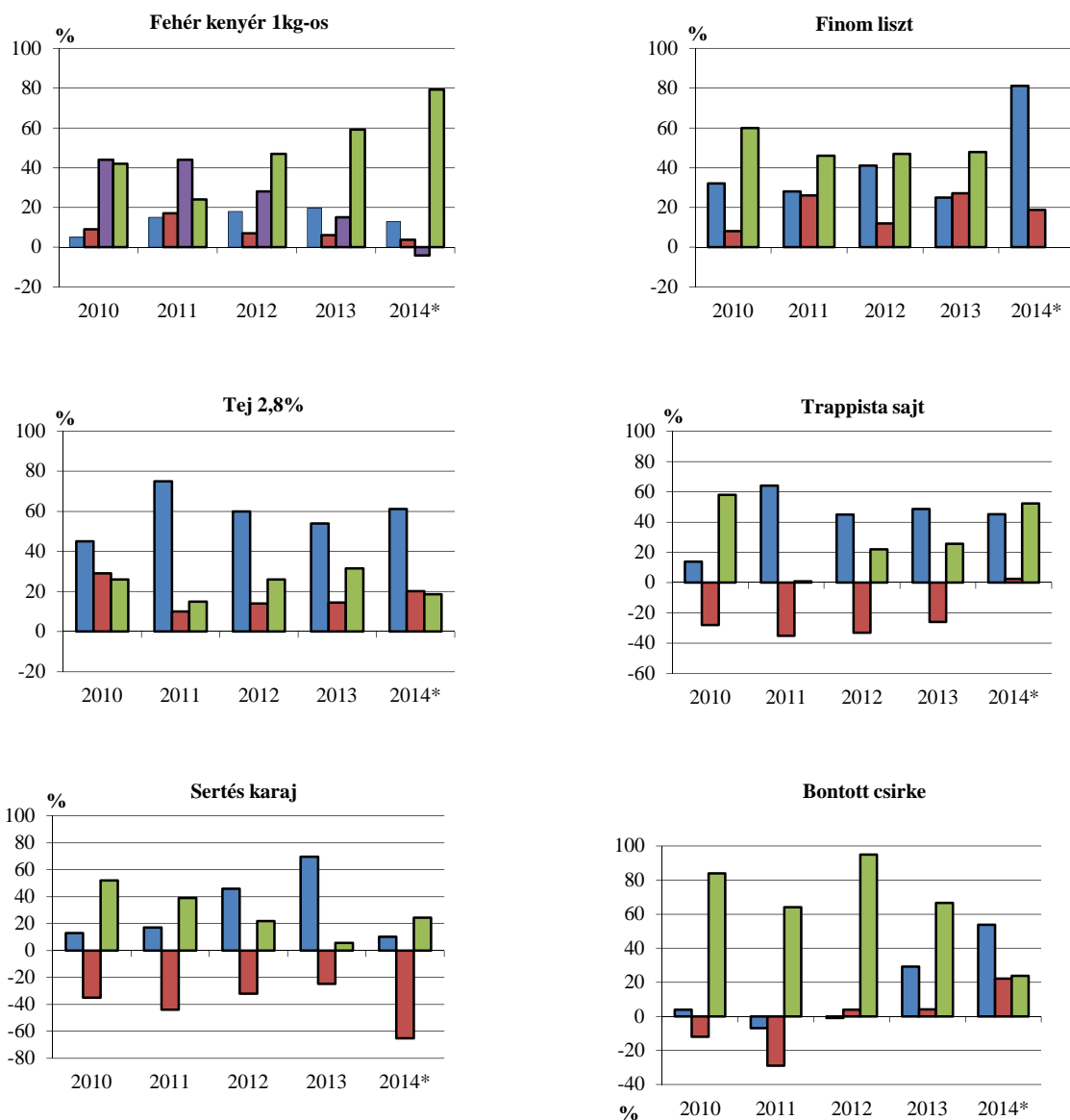
egyértelmű győztese a forgalmazás szakasz, mert itt gyakorlatilag nem változott a jövedelem. A vertikum másik termékénél, a finomlisztnél 2013-ig szintén a forgalmazási fázisban volt legkedvezőbb a jövedelem. Ez megváltozott 2014-re, mivel a fogyasztói ár csökkenésének hatására e szakaszban sem jövedelem, sem veszteség nem képződött.

A tejvertikum mindkét termékénél a mezőgazdaság, vagyis a tehenészetek jövedelemhelyzete a legkedvezőbb. A 2,8%-os tejnél a másik két fázisban is folyamatosan képződött jövedelem. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy ennél a termékénél is a forgalmazás fajlagos eredménye a tejfeldolgozásnál kedvezőbben alakult. A tejhez hasonlóan a trappista sajtnál is a tejipar helyzete a legkedvezőtlenebb, olyannyira, hogy a számítások alapján elmondható, hogy a feldolgozási fázis 2013-ig folyamatosan veszteséges volt.⁵⁷ Kiemelést érdemel ugyanakkor, hogy 2014-ben – ha szerény mértékben is – a termékpálya középső szakaszában is képződött jövedelem.

A húsfélék közül a sertés karajnál 2013-ig számottevően javult az alapanyag-fázis jövedelemaránya, majd 2014-ben jelentősen csökkent. Ennél is nagyobb gondot jelent, hogy a bemutatott öt év során e termék esetében az élelmiszer-feldolgozás folyamatosan veszteséges volt, sőt a jövedelemhiány 2014-ben már olyan jelentős volt, hogy a vertikum egésze is veszteségessé vált. A húscsirke termékpályával kapcsolatban elmondható, hogy a vizsgált termékek közül évekig ennél alakult a legkedvezőtlenebbül a jövedelem megoszlás. Ezt támasztja alá, hogy 2011-ben és 2012-ben az alapanyag termelés, míg 2010-ben és 2011-ben a feldolgozás is veszteséges volt. 2013-ban határozott javulás kezdődött. A termelésüket folytatók adatai azt jelzik, hogy ekkor a termékpálya mindhárom fázisában képződött nyereség. A következő 2014-es esztendőben a termék összjövedelem ugyan mérséklődött, de a forgalmazási fázis korábbi túlsúlya jelentősen lecsökkent, és a jövedelem több mint fele már az alapanyag termelőknél jelent meg.

⁵⁷Érdemes megjegyezni, hogy a feldolgozók sokszor akkor is folytatják a termelést, ha egy termék veszteséges, mivel egy másik termék ezt a veszteséget képes kompenzálni, sokszor a veszteséges fő termék melléktermékét hasznosítják. Az is rendkívül fontos szempont, hogy a beszállítás feltétele sokszor a széles termékskála fenntartása.

34. ábra: A legfontosabb élelmiszerpályák jövedelem megoszlása

■ Alapanyagtermelés
 ■ Feldolgozás
 ■ Feldolgozás (sütő)
 ■ Forgalmazás
 (kenyér esetén: malom)

* Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI, Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

Összességében elmondható, hogy több év tendenciáit vizsgálva a különböző termékpályákon kevésbé harmonikus a jövedelem-osztozkodás. A megfigyelt termékek egy részénél 2014-ben történtek kedvező változások, de az élelmiszerlánc szereplői közül továbbra is a feldolgozók helyzete a legkritikusabb.

8. Minőségrendszerek – Közösségi marketing

A mezőgazdasági termékekre, az élelmiszerekre, valamint a borokra és a szeszes italokra vonatkozó uniós és nemzeti minőségrendszerek garanciát nyújtanak a fogyasztók számára, növelik az érintett termékek értékét, és javítják azok értékesítési lehetőségeit.

8.1. Uniós minőségrendszerek

A jelenlegi uniós oltalmi rendszert négy elkülönült, a termékek jellegzetességeire tekintettel eltérő rendelet szabályozza:

- 1) a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereiről szóló európai parlamenti és tanácsi 1151/2012/EK rendelet (2012. november 21.);
- 2) a szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kiszereléséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról, valamint a 1576/89/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi 110/2008/EK rendelet (2008. január 15.);
- 3) a mezőgazdasági termékpiacok közös szervezésének létrehozásáról, és a 922/72/EGK, a 234/79/EK, az 1037/2001/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi 1308/2013/EU rendelet (2013. december 17.);
- 4) az ízesített borászati termékek meghatározásáról, megnevezéséről, kiszereléséről, jelöléséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról és az 1601/91/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi 251/2014/EU rendelet (2014. február 26.).

8.1.1. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek uniós oltalma

szabályozását:

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek uniós minőségrendszereiről szóló, 1151/2012/EU rendelet) egybefoglalja és az időközbeni új kihívásokra figyelemmel kiegészíti a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelölései, földrajzi jelzései oltalmának és a hagyományos különleges termékek elismerésének

- a) az eredetmegjelölések és a földrajzi jelzések uniós oltalma iránti eljárást;
- b) a hagyományos különleges termékként való bejegyzés iránti eljárást, valamint
- c) a minőségre utaló választható kifejezések használatára vonatkozó szabályokat.

Az oltalom feltételei közé tartozik a termékleírás elkészítése. A termékleírás tartalmazza a termék leírását, nyomon követhetőségét és ellenőrzését.

2014-ben a *Szentesi paprika* kapta meg az uniós oltalmat (OFJ), így 13-ra emelkedett az uniós oltalom alatt álló mezőgazdasági termékek és élelmiszerek száma. A Hagyományos Különleges Termékek (HKT) uniós listáján egyetlen magyar termék szerepel, Tepertős pogácsa.

8.1.2. A szeszesitalok földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

A szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kiszereléséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról szóló 110/2008/EK rendelet alapján uniós oltalomban részesül a *Pálinka* és a *Törkölypálinka* megjelölés, valamint a *Békési Szilvapálinka*, a *Gönci Barackpálinka*, a *Kecskeméti Barackpálinka*, a *Szabolcsi Almapálinka*, a *Szatmári Szilvapálinka* és az *Újfehértói meggy-pálinka*. A Göcseji körte-pálinka és a Pannonhalmi törkölypálinka nemzeti oltalom alatt áll.

8.1.3. A borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

Az uniós oltalom iránti eljárás szabályait a mezőgazdasági piacok közös szervezésének létrehozásáról, és a 922/72/EGK, a 234/79/EK, az 1037/2001/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 1308/2013/EU rendelet 93 cikk - 116. cikk szabályozza.

Jelenleg a borok esetében 30 eredetmegjelölés és 5 földrajzi jelzés áll uniós oltalom alatt. Ezek az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések már az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta oltalom alatt álltak, ezért esetükben csak a 2008-ban elfogadott új borrendtartási szabályokban előírt termékleírásokat kellett elkészíteni és 2011. december 31. napjáig megküldeni a Bizottságnak.

A „Monor” és a „Soltvadkerti Ezerjő” eredetmegjelölés az érintett termelők új bejelentése, amelynek elbírálása jelenleg bizottsági szakaszban van.

8.1.4. Az ízesített borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

251/2014/EU parlamenti és tanácsi rendelet az ízesített borászati termékek meghatározásáról, megnevezéséről, kiszereléséről, jelöléseiről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról és az 1601/91/EGK tanácsi rendelet hatályaon kívül helyezéséről szóló rendelet alapján Magyarországnak jelenleg nincsen uniós oltalom alatt álló földrajzi árujelzős terméke.

Magyarország uniós eredetmegjelölések (OEM) és oltalom alatt álló földrajzi árujelzőinek listáját (OFJ) a Jelentés II. kötete tartalmazza.

8.2. Nemzeti minőségrendszerek

A nemzeti minőségrendszernek meg kell felelnie a 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés (b) pontjának. Ennek értelmében a rendszernek garantálnia kell a sajátos gazdálkodási vagy termelési módszert, vagy a végtermék minőségét. A rendszer valamennyi termelő előtt nyitva áll, kötelező erejű termékleírásokat tartalmaz és az ennek való megfelelést hatóság vagy független ellenőrző szervezet ellenőrzi. A rendszer átlátható és teljes mértékben biztosítja a termékek nyomon követhetőségét.

8.2.1. Hagyományok – Ízek – Régiók (HÍR) védjegy

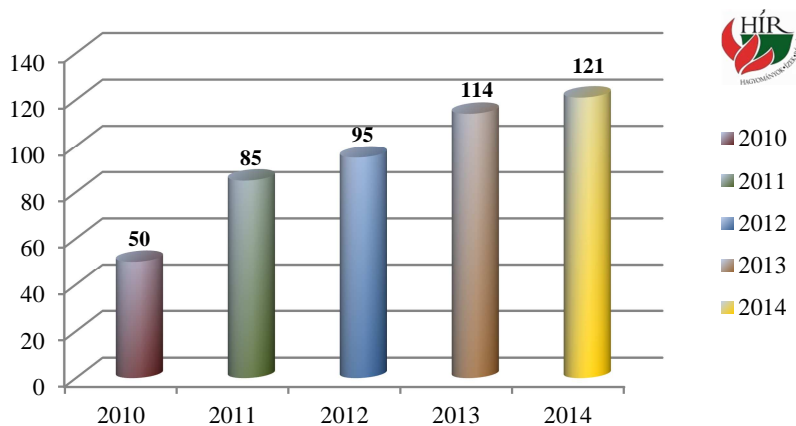
A minőségrendszerben hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági termékekkel és élelmiszerekkel lehet részt venni. A minőségrendszer követelményeinek való megfelelést a HÍR Bíráló Bizottság termékleírás alapján végzi. A minőségrendszer legfontosabb elemei:

- a termék dokumentált történelmi múlttal rendelkezik
- adott tájegységhez (településhez) kötődik
- hagyományos előállítási mód
- előállításának legalább egy eleme helyi, speciális tudáson alapul,
- ismertség (legalább az előállítási körzetben)
- előállítás és forgalmazás megléte

A termékleírásnak való megfelelést a hatóság vagy független tanúsító szervezet évenként ellenőrzi. A termelőknek önellenőrzést is kell folytatni. A minőségrendszerként való elismerést – a fogyasztók felé történő tájékoztatás elősegítése érdekében – a HÍR védjegy használata biztosítja.

A **Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR)** Program keretében a Földművelésügyi Minisztérium, mint a HÍR védjegy jogosultja 2010. óta a sikeres pályázókkal védjegyhasználati szerződést köt, amellyel biztosítja a szerződéses előállítók részére az ingyenes védjegy használatot. 2014 év végéig pályázati úton 50 pályázó 121 hagyományos és tájjellegű terméke nyerte el a HÍR védjegyhasználati jogot.

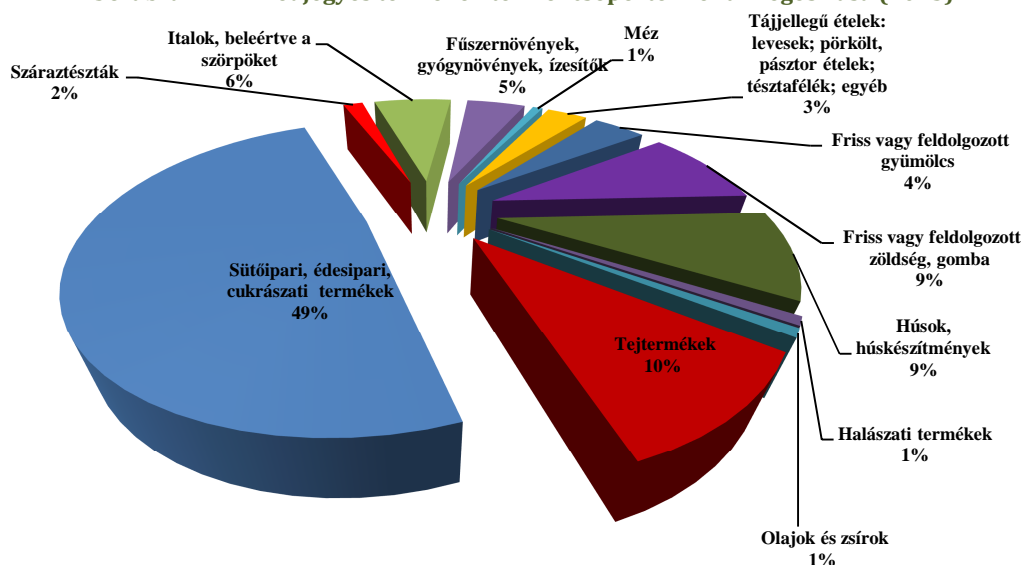
35. ábra: A HÍR védjegyes termékek száma 2010-2014

Forrás: FM, Eredetvédelmi Főosztály

A védjegyhasználati jogot elnyert termelői csoportosulások tagjait is beleszámítva, ez összesen 398 védjegyhasználati jogosultat jelent. Az elismert termékekről a Földművelésügyi Minisztérium nyilvántartást vezet.

36. ábra: A HÍR védjegyes termékek termékcsopontonkénti megoszlása (2015)

Forrás: FM, Eredetvédelmi Főosztály

A HÍR védjegyesek listáját termékcsopontonkénti bontásban a Jelentés II. kötete tartalmazza.

A 2014. évi **Terra Madre, a Hagyományos Terméket Előállító Közösségek Világnapja** szakmai rendezvényen a HÍR Védjegyesek Klubja részére szakmai segítséget nyújtottunk HÍR védjegyes termékeik piacra jutásának elősegítéséhez, uniós elismertetéséhez.

8.2.2. Kiváló Magyar Élelmiszer védjegy

A Kiváló Magyar Élelmiszer (a továbbiakban: **KMÉ**) tanúsító védjegy 1998-ban került bevezetésre, a tárca 2012-ben vette át a védjegy működtetését. 2013-ban a védjegy jelentős megújuláson ment keresztül, aminek keretében új Működési Szabályzat került kidolgozásra és a Tanúsítási Követelmények is megváltoztak. *A védjegy használati jogot elnyert termékeknek egy komplexebb, a régebbi követelményeknél szigorúbb minősítési feltételeknek kell megfelelniük.*

A KMÉ rendszer összhangba került a „magyar termék rendelettel”, melynek értelmében a KMÉ logó alatt kötelező feltüntetni a „hazai termék”, illetve a „hazai feldolgozású termék” kiegészítő feliratokat, míg „magyar termék” esetében opcionális a feltüntetés.

A védjegyrendszer megújulásának köszönhetően 2014-től kezdődően a kereskedelmi láncok sajátmárkás élelmiszerei is elnyerhetik a KMÉ védjegyet. Ez a lépés elengedhetetlenül szükséges volt ahhoz, hogy az elmúlt években a sajátmárkás termékekkel kapcsolatban kialakult „gyenge minőségű” negatív képet enyhítsék, illetve megszüntessék. A sajátmárkás termékek esetében is meg kell felelni a KMÉ rendszer szigorú minőségi követelményeinek.

2014-ben 116 új termék nyerte el a védjegyhasználati jogosultságot.

8.2.3. Nemzeti Parki Termék védjegy

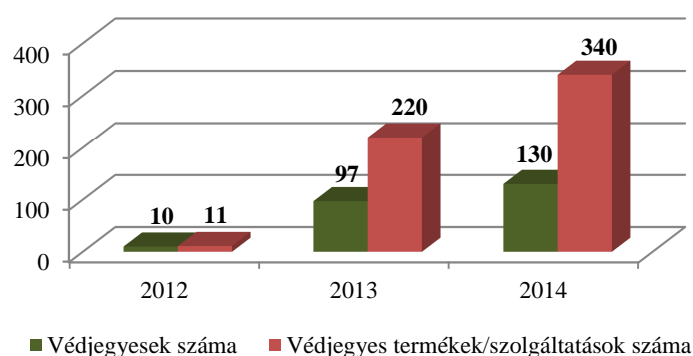
A Nemzeti Parki Termék védjegy a védett természeti területeken, vagy Natura 2000 területeken megtermelt termékek és szolgáltatások elismerő címe, amely a természeti erőforrások fenntartása és védelme mellett a környezettudatosság növelését, a térségi, természetvédelmi, vidékfejlesztési és gazdasági együttműködések erősítését szolgálja.

A nemzeti park igazgatóságok a védjegyhasználati jogosultság elnyerésére 2014. évben több pályázatot is meghirdettek, amelynek eredményeként év végére már közel 130 gazdálkodó 340 terméke kapta meg az elismerő címet. A védjegyes termékkör is folyamatosan bővült.

Összegezve elmondható, hogy az elmúlt időszakban a védjegy a helyi termékek megismertetésével, a helyi gazdasági lehetőségek kihasználásával, a falusi önfoglalkoztatás fejlesztésével hozzájárult a térségi ökoturizmus minőségi fejlődéséhez is.

A környezettudatosság növelését, a térségi, természetvédelmi, vidékfejlesztési és gazdasági együttműködések erősítését elősegítő *Nemzeti Parki Termék védjegyre* pályázók száma 10-ről 130-ra, a védjegyes termékek/szolgáltatások száma pedig 11-ről 340-re nőtt 2012-2014. között.

37. ábra: A Nemzeti Parki Termék védjegyjogosult partnerek és termékek számának alakulása 2012-2014. között Védjegyhasználatra jogosultak száma, ill. védjeggyel ellátott termékek/szolgáltatások száma

Forrás: FM, Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály

8.2.4. Kiváló Minőségű Sertéshús védjegy

A Földművelésügyi Minisztérium (FM) létrehozta a **Kiváló Minőségű Sertéshús (KMS)** védjegy és termék tanúsítási rendszert, amelynek üzemeltetésével a Vágóállat és Hús Szakmaközi Szervezet és Terméktanácsot (VHT) bízta meg.

Az új Tanúsítási Rendszer 2014 elején elindult, célja pedig az, hogy a tisztességes piaci verseny fenntartása mellett, a kiváló minőségű élelmiszerek előállításának pozitív megkülönböztetésével felhívja a hazai és külföldi fogyasztók figyelmét az ellenőrzött kiváló minőségű sertéshúsból készült magyar termékekre, valamint az, hogy felépítse a fogyasztók bizalmát ezen termékek iránt. A KMS Védjegy és az azt viselő élelmiszerek népszerűsítésével a **hazai és külföldi** sertéshús-fogyasztás növelését kívánja elérni az FM.

Kiváló Minőségű Sertéshúsnak a Magyarországon felnevelt, GMO-mentes kukorica és egyéb szemes gabona alapú, az EU által engedélyezett takarmány összetevőket tartalmazó takarmánnyal etetett vágott állat húsa minősíthető. A nem növényi eredetű összetevők aránya a takarmányban nem lehet nagyobb 5 százaléknál.

A KMS Védjegy megszerzésére minden arra jogosult kérelmezőnek lehetősége van. A Védjegy a teljes termékpályát lefedi, sertéshizlalo vállalkozások, őstermelők, sertés vágóhidak, daraboló és feldolgozó üzemek csakúgy pályázhatnak a Védjegy használatára, mint az élelmiszer kiskereskedelemben részt vevő cégek.

80. táblázat: A védjegyet elnyert pályázók száma (2015.09.29.)

Vállalkozás jellege	Védjegyhasználatot elnyert
Állattartó gazdaság	54
Vágóhíd	20
Daraboló üzem	2
Feldolgozó üzem	6
Kiskereskedelmi vállalkozás*	217
Kistermelő (őstermelő)	12
Vendéglátás	4
Összesen	315

A KMS Védjegy odaítélése céljából a VHT Védjegy Tanúsítási Rendszert, működtet: Az ellenőrzések a termékek és az előállítás **termékminőségi, élelmiszerbiztonsági, nyomonkövethetőségi, állatjóléti, takarmányozási, higiéniai és termelés technológiai feltételeit** vizsgálják, biztosítva ezzel az ellenőrzött minőséget a termék előállítása során. Ez a fogyasztóknak minőségi garanciát, a vállalkozásoknak pedig védelmet biztosít az illegális termékekkel szembeni küzdelemben.

8.2.5. Hungarikumok

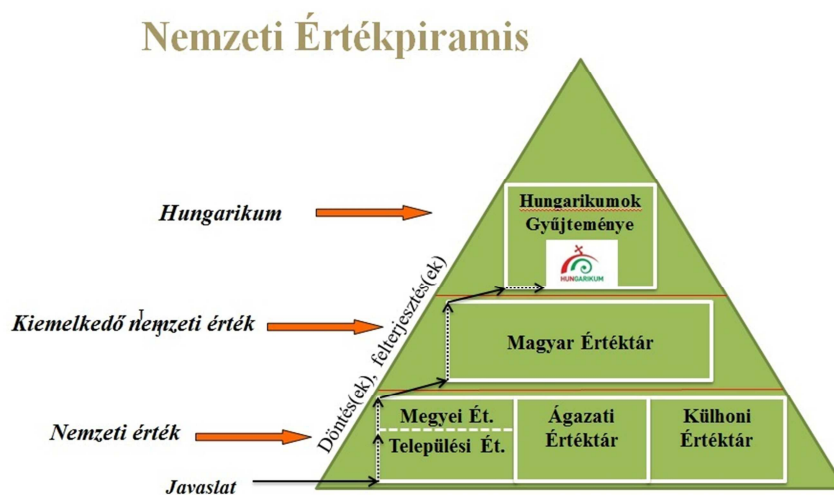

Az Országgyűlés **2012. április 2-án** fogadta el a **hungarikum törvényt** azzal a céllal, hogy megfelelő jogi keretet adjon a magyarság egésze számára fontos értékek azonosításához, gyűjtéséhez és dokumentálásához, lehetőséget biztosítva a minél szélesebb körben való megismertetésükhöz, megőrzésükhöz, védelmükhöz.

A hungarikum törvény és az annak végrehajtására kiadott **114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet** megalkotásával hosszú távú építkezés kezdődött el, amely folyamat része nemzeti értékeink számbavétele, majd az őket megillető, megfelelő helyre pozicionálása.

Nemzeti értékeink azonosítása a **nemzeti értékpiramisban** történik, amely egy többlépcsős rendszer egy tágabb fogalmi térben. A hungarikumok felé a nemzeti értékek felől közelítő piramis alapját a *helyi* (települési, tájegységi, megyei, ágazati, külhoni) *értéktárak* képezik. A második szint a *kiemelkedő nemzeti értékek* szintje, amelyeket az ún. „*Magyar Értéktárban*” összesítjük, míg a piramis csúcsán foglal helyet a *Hungarikumok Gyűjteménye*, amely azokat a magyarság által teremtett **szellemi, kulturális és anyagi alkotásokat** összesíti, amit minden magyar magának érez és gondol világszerte. Olyan válogatott értékek találhatók benne, amelyek a **nemzeti összetartozás érzésének alapját adják**. Egy olyan tudatosan rendszerezett gyűjtemény, amely a magyarság **leleményességét, kreativitását, teremtő képességét**, élni akarását bizonyítja a **külvilág felé**.

38. ábra: Nemzeti Értékpiramis – 2014

Forrás: FM, Hungarikum Főosztály

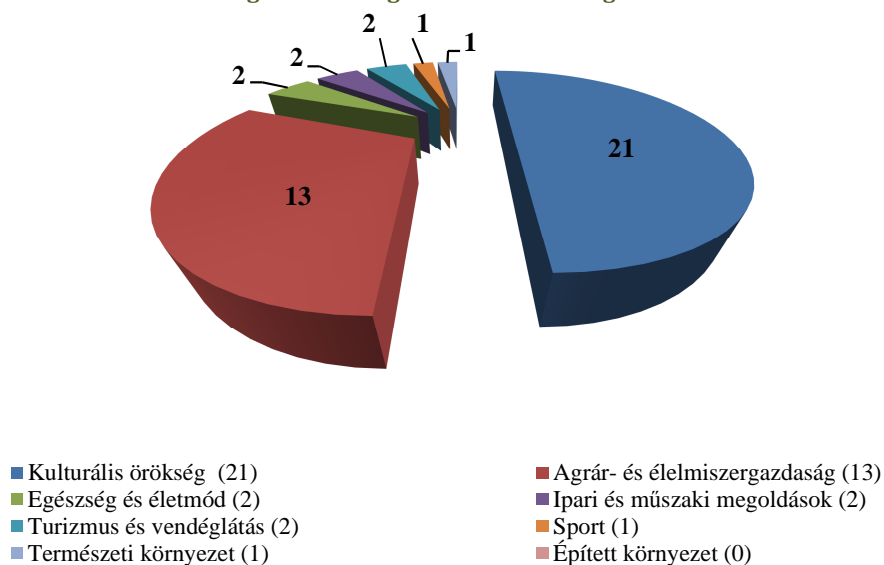
A hungarikum törvény rendelkezése szerint a Hungarikum Bizottság tevékenységének megjelenítésére, valamint a Hungarikumok Gyűjteményében szereplő kiemelkedő nemzeti értékek megismertetésének elősegítése, illetve színvonaluk és minőségük folyamatos fenntartása érdekében **hungarikum védjegy** került bevezetésre. A hungarikum védjegy olyan grafikai ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen más árutól vagy szolgáltatástól. A hungarikum védjegy használatát a védjegyjogosult a hungarikumot gondozó vagy fenntartó magánszemélyek, vállalkozások, szakmai vagy civil szervezetek számára, azok kérelme alapján engedélyezheti.

Mivel a hungarikumok szerteágazó ágazati megoszlása miatt nem egyszerű egységes minőségirányítási rendszert alkalmazni, az egyik legfontosabb jövőbeli feladat, hogy a hungarikum

védjegy használatáról döntő eljárás kiegészüljön minőség vizsgálati elemekkel. Emellett szükség van arra is, hogy az ágazati szakbizottságok hozzáértése megjelenhessen a hungarikum védjegyért felelős ágazati szakbizottságok döntési mechanizmusában.

2014-ben összesen 42 darab hungarikumot jegyezhattünk.

39. ábra: A hungarikumok ágazatok szerinti megoszlása 2014-ben

Forrás: FM, Hungarikum Főosztály

8.3. Közösségi agrármarketing

A marketing programokra fordítható költségvetés 2014-ben **582,9 millió forint** volt, amely tartalmazta a 2015. évre vonatkozó determináció forrásigényét is. A teljes marketing program költségvetéséből a kiállításokon való megjelenés **57** százalékot tett ki. A kiállítási részvételeink 2014-ben a külföldi kiállításokra koncentráltak (a kiállításkeret 67%-a), valamint a 2015-ös külföldi megjelenésekhez szükséges determinációk (a kiállításkeret 33%-a) jelentek meg a költségvetésben.

A költségvetés másik részét a **belföldi és külföldi marketingkommunikáció** (43%) tette ki. Ide sorolhatóak a belföldi hirdetések – magyar élelmiszereket népszerűsítő kampányok (a kommunikációs keret 87%-a), a belföldi stratégiai kampányok – termékpályák magyar termékeinek népszerűsítése (a kommunikációs keret 13%-a), és az agrárpiazi válsághelyzet hatásainak mérséklését célzó marketingaktivitások támogatása.

A 2014. évi külpiaci szakmai tevékenység elsősorban a szakmai kiállításokon való részvételekre irányult.

A Magyar Turizmus Zrt. Agrármarketing Vezérigazgatóság 2014. évi tevékenységének kulcsfontosságú részét képezte a magyar élelmiszeripari cégek szakkiállításokon való részvételének támogatása. A kiállításokon való részvétel kiválasztása exportstratégiai indokoltág, termék- és szekció specifikus szempontok, jelentős számú vállalati részvételi szándék és indokoltág, valamint nemzetgazdasági presztízs szempontok alapján történt.

A 2014. évi nemzetközi kiállítási programtervben olyan élelmiszeripari és agrár-szakkiállítások szerepeltek, amelyek színvonala és látogatottsága üzleti és agrárdiplomáciai szempontból feltétlenül indokolja a közösségi standdal történő részvételt.

2014-ben is hangsúly került a "keleti nyitás" program stratégiájának továbbvitelére. Kiemelten kezeltük a délkelet-ázsiai térség országai közül Kínát (SIAL China kiállítás, Prowein China kiállítás), valamint a közel-keleti térség országai közül Szaúd-Arábiában (Riyadh-i Agro Food kiállítás) is megjelentünk.

Fontosnak tartottuk egyes EU és FÁK országok meghatározó agrár-élelmiszeripari és mezőgazdasági kiállításain történő megjelenésünk biztosítását is:

- moszkvai „Prodexpo” (Продэкспо)
- berlini Internationale Grüne Woche (IGW) és Fruit Logistica
- nürnbergi Biofach (World Organic Trade Fair)
- düsseldorfi ProWein (International Trade Fair for Wine, Spirits, Winemaker, Manufacture, Storage)
- brnoi SALIMA
- Újvidéki Nemzetközi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Vásár
- londoni LWF (London Wine Fair)
- amszterdami PLMA (Private Label Manufacturers Association)
- párizsi SIAL.

A rendezvényeken való megjelenéssel a résztvevő magyar termelők külföldi ismertsége nőtt, kapcsolataik tovább épültek, értékesítési pozícióik javultak.

Kiemelt fontosságú feladat volt 2014-ban a magyar mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek hazai fogyasztásának fokozása és a róluk kialakult kép javítása, a vásárlói preferencia alakításával a magyar termékek fogyasztásának ösztönzése („magyar termék” branding kialakítás elősegítése).

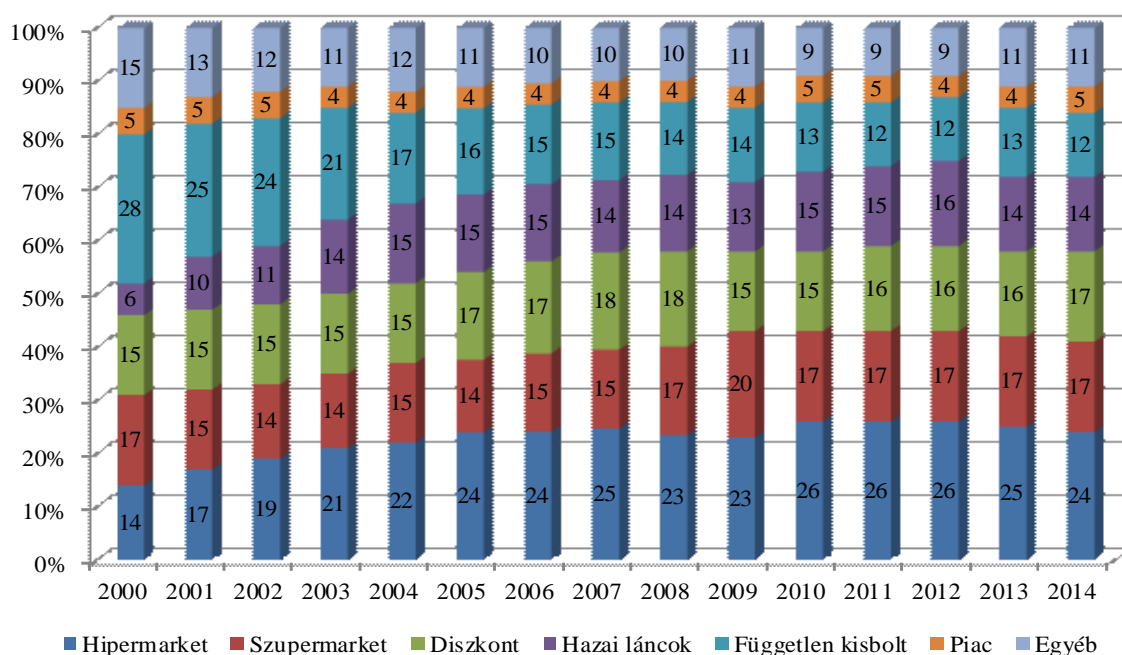
A kampányok azokra a magyar termékekre terjedtek ki, ahol a versenyképesség megőrzése vagy javítása és a fogyasztók orientálása – nem utolsósorban a hasonló külföldi termékektől való fenyegetettség miatt – megkülönböztetetten fontos. ***Ilyen volt a tej és tejtermékek, dinnye, paprika, alma, baromfi, bor, gyöngyöző bor és pezsgő.***

9. Az agrárkereskedelem alakulása

9.1. A hazai élelmiszerfogyasztás és kereskedelem

A kiskereskedelmi csatornák között az elmúlt években nem volt érdemi átrendeződés, mindössze enyhe ingadozások figyelhetők meg. A háztartások az előző évekhez hasonlóan 2014-ben is a hipermarketeket részesítették előnyben vásárlásuk során, habár részesedésük csökkent 2013-hoz képest. Minimálisan visszaesett a hazai láncok részesedése, a többi kategóriánál a megelőző évhez hasonló arányok figyelhetők meg. Több éves távlatban 2010 és 2014 között pedig csak a diszkontok esetében körvonalazódik egyértelmű (növekvő) tendencia, a többi kiskereskedelmi csatorna részesedése stagnált, hullámzott.

40. ábra: A kereskedelmi csatornák részesedése a napi fogyasztási cikkek forgalmazott értékéből (2000–2014)

Forrás: GfK Hungária háztartáspanel (2014)

A GfK Kereskedelmi analízisek tanulmánya szerint a lakóhelyhez közeli, jellemzően szűkebb áruválasztékot kínáló és jelentősen a saját márkákra támaszkodó diszkontüzletekben nagymértékben nőtt a kosárérték. Ez arra engedhet következtetni, hogy a nagybevásárlások egy része a városszéli hipermarketekből a diszkontokba helyeződik át. Nagyobb mértékben a nemzeti dohányboltoknak, kisebb mértékben pedig az online kereskedelemnek köszönhetően az „egyéb” csatorna is növelni tudta piaci részesedését 3 százalékponttal a 2013-as értékhez képest.

Az áruházláncok részesedése a hazai kiskereskedelmi forgalomból (72 százalék) összességében megközelíti a környező országokban jellemző szintet, amely például Horvátországban szintén 72 százalék, Csehországban 74 százalék, Ausztriában 76 százalék, de Szlovákiában már eléri a 81 százalékot. Ugyanakkor tőlünk keletre a hagyományos csatornák súlya jelentős.

A háztartások jellemzően a nagyobb összegű vásárlásokat fizetik bankkártyával. Az értékforgalom alapján ez az arány 2014-ben 30 százalékra nőtt a 2013-ban mért 29 százalékról. Míg a hipermarketekben ez az arány eléri a 49 százalékot, addig a kártyahasználat jelentősége igen alacsony a független kisboltok, illetve a lánchoz tartozó kisboltok esetében, ahol továbbra is jellemző a készpénzes vásárlás átlagon felüli mértéke⁵⁸.

⁵⁸ Forrás: GfK Hungária Háztartáspanel 2014.

A kiskereskedelem 2013-ban kilábalta a válság okozta visszaesésből, a forgalom volumene 6 év után tudott érdemben növekedni. Ez a folyamat 2014-ben folytatódott, a kiskereskedelmi forgalom volumene további 5,0 százalékkal haladta meg az előző évit.

A kiskereskedelmi forgalom növekedéséhez hozzájárultak a magasabb bérek, az alacsony infláció, a bővülő foglalkoztatás, a mérséklődő kamatok, valamint a kedvező gazdasági kilátások. A háztartások adósságának leépülése tovább ösztönözte a fogyasztás bővülését.

81. táblázat: A kiskereskedelmi forgalom kiigazítatlan volumenindexei (2010–2014) [előző év=100,0]

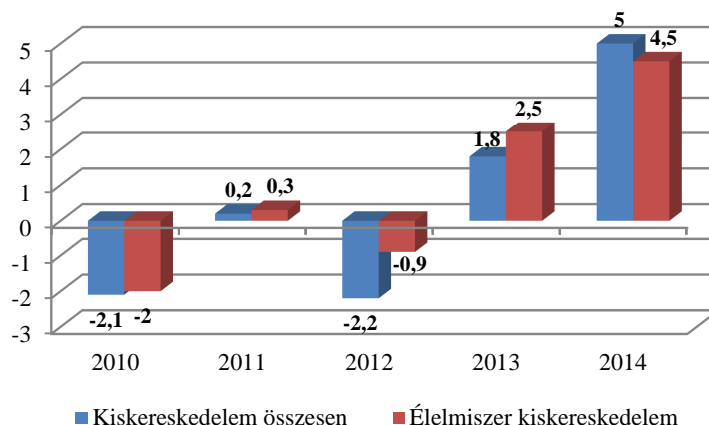
Év	Élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem			Nem élelmiszer termék	Kiskereskedelem (üzemanyag-forgalom nélkül)	Kiskereskedelem összesen
	élelmiszer jellegű vegyes	élelmiszer-, ital-, dohányáru-	Összesen			
2010	97,5	102,8	98,0	99,2	98,6	97,9
2011	100,2	101,0	100,3	101,3	100,8	100,2
2012	98,8	102,1	99,1	96,5	97,9	97,8
2013	97,3	150,9	102,3	100,7	101,7	101,8
2014	98,5	138,3	104,5	105,3	104,8	105,0

Forrás: KSH

A bővülő fogyasztásból kiemelkedően részesedett az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem, melynek volumenindexe 4,5 százalékkal nőtt az előző évhez képest. Ezen belül az élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem volumene 1,5 százalékkal csökkent, az élelmiszer-, ital- és dohányáru volumene viszont 38,3 százalékkal növekedett, annak ellenére, hogy 2013-ban rekordmértékű, 50,9 százalékos volumennövekedés volt ugyanebben a kategóriában. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy 2013. második felében jelentős változások mentek végbe a dohánykereskedelemben és a kiskereskedelmi forgalmat mérő statisztikai módszertanban is. 2013. július 1-től csak a Nemzeti Dohányboltok árulhatnak dohányárut, ezért a statisztikában korábban több helyen (az élelmiszer vegyes jellegű üzletek, a dohány szakboltok, és az üzemanyag töltőállomások forgalmában) megjelenő dohány átkerült az élelmiszer, ital, dohányáru szakboltok kategóriába. Arról nem áll rendelkezésre adat, hogy előzőleg az egyes csatornákon belül mekkora volt a dohány aránya. Ezért a 2014-es tárgyév és a 2013-as bázisév adatai tartalmukban eltérnek egymástól, 2013-ban a dohány az első félévben jelen van az élelmiszerjellegű vegyes üzletek adataiban, míg 2014-ben már nem. Ezért a volumenindexek csak együtt, az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem kategóriában fejezik ki megbízhatóan a valós folyamatokat. Másrészt a 2013. július 1-től a dohány kiskereskedelmi forgalmának adatai a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. teljes körű adatain alapulnak a korábbi mintavételes eljárás helyett.

A nem élelmiszer jellegű termékek kiskereskedelmi forgalma 5,3 százalékkal növekedett 2014-ben. A csomagküldő- és internet szolgáltatások (+39,8%), valamint a textil-, ruházati és lábbeli kiskereskedelem (+14,6%) produkálta a legnagyobb növekedést.

41. ábra: A kiskereskedelmi forgalom és az élelmiszerkereskedelem volumenindexének változása (előző év = 100%)

Forrás: KSH

Az élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem 2014-ben az összes kiskereskedelmi forgalom közel felét, 46,6 százalékát, tette ki. Ahogy 2010 óta folyamatosan, 2014-ben is nőtt az élelmiszer - és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem forgalma folyó áron és először lépte át a 4 ezer milliárd forintos határt. A kiskereskedelmi forgalom 8933 milliárd forint volt 2014-ben, ami folyó áron 4,9 százalékos növekedést jelent 2013-hoz képest. Ebből az élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem részesedése 4168 milliárd forint volt, ami 211 milliárd (+5,3%) forintos növekedést jelent 2013-hoz képest.

A fogyasztói árak összesen 0,2 százalékkal csökkentek 2014-ben, ez elsősorban a háztartási energia és az üzemanyag, valamint kisebb mértékben az élelmiszerek árának köszönhető. A szeszes italok és dohányáru ára hosszú évek tendenciáját folytatva a tavalyi évben is nagymértékben, 6,2 százalékkal növekedett 2013-hoz képest (a dohányárúknak köszönhetően, mivel az alkoholok ára csökkent). A szeszes italokon és a dohányárun kívül egyedül a szolgáltatások átlagos ára emelkedett, 1,8 százalékkal. Csökkent az élelmiszerek (-0,4%), a ruházatkodási cikkek (-0,7%), a tartós fogyasztási cikkek (-0,5%), a háztartási energia (-1,3%), valamint az egyéb cikkek és üzemanyagok (-0,5%) fogyasztói ára is. Az élelmiszerek fogyasztói ár-indexe 2014-ben egyedül szeptemberben mutatott magasabb értéket a megelőző év azonos időszakánál, ekkor is csupán 0,2 százalékos volt a növekedés. Az év többi hónapjában stagnálás, vagy csökkenés volt megfigyelhető, a legnagyobb mértékben, 1,3 százalékkal júliusban csökkent az élelmiszerek átlagos fogyasztói ára.

Az élelmiszerek körében 2014-ben (a tej termelői árának emelkedésével összhangban) leginkább a tejtermékek (a sajt, a tej, a vaj, vajkrém) drágultak, míg a legnagyobb (kétszámjegyű) csökkenés a cukor, a liszt, a burgonya, és az étolaj esetében volt megfigyelhető. Emellett a fontosabb termékcsoportok közül jelentősen csökkent a friss, zöldség, és a friss gyümölcs, a kenyér, a péksütemények, és a tojás, ára. A marhahús, és a baromfihús kismértékben olcsóbb lett, míg a sertéshúsert enyhén többet kellett fizetni, mint egy évvel ezelőtt.

Az élelmiszerárak 2014. évi csökkenése hátterében főként a világszerte bőséges gabona, és olajos mag terméseredmények következtében csökkenő alapanyag árak állnak, amelyek átgűrűzték a gabona alapú termékek (kenyér, péksütemények, liszt), az étolaj, és a húsok árába. Emellett az orosz embargó közvetett hatásainak, valamint az alacsony olajáraknak is jelentős szerepe volt az élelmiszerárak visszafogott alakulásában.

82. táblázat: Egyes élelmiszer termékcsoportok árindexe (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Sajt	106,1	109,0	100,7	104,7	106,6
Tej	100,0	111,4	102,5	101,8	106,5
Vaj, vajkrém	103,2	111,9	105,2	103,1	106,4
Sertéshús	95,3	103,6	111,8	105,3	100,5
Baromfihús	99,3	102,8	105,7	103,5	99,8
Marhahús	103,8	107,0	112,5	102,9	99,5
Friss gyümölcs	107,0	110,0	103,4	104,1	95,1
Friss zöldség	125,4	92,0	103,3	109,1	95,0
Étolaj	98,7	119,1	101,4	100,8	88,5
Burgonya	133,5	124,7	81,4	156,9	86,5
Liszt	99,5	143,0	96,5	103,3	85,8
Cukor	93,0	147,7	102,0	92,6	83,6

Forrás: KSH

9.2. Az agrár–külkereskedelem helyzete

A mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek külkereskedelme évről-évre nagymértékben hozzájárul a nemzetgazdaság pozitív egyenlegéhez, ezért makrogazdasági jelentősége meghatározó. A nemzetgazdaság 2014. évi aktívuma 1977 milliárd forint/6402 millió euró volt, melyhez az agrár–külkereskedelem 966 milliárd forinttal/3130 millió euróval járult hozzá. Az agráréxport 2010 és 2014 között nagyobb mértékben bővült, mint az import, ezért a külkereskedelmi többlet öt év alatt mintegy másfélszeresére nőtt.

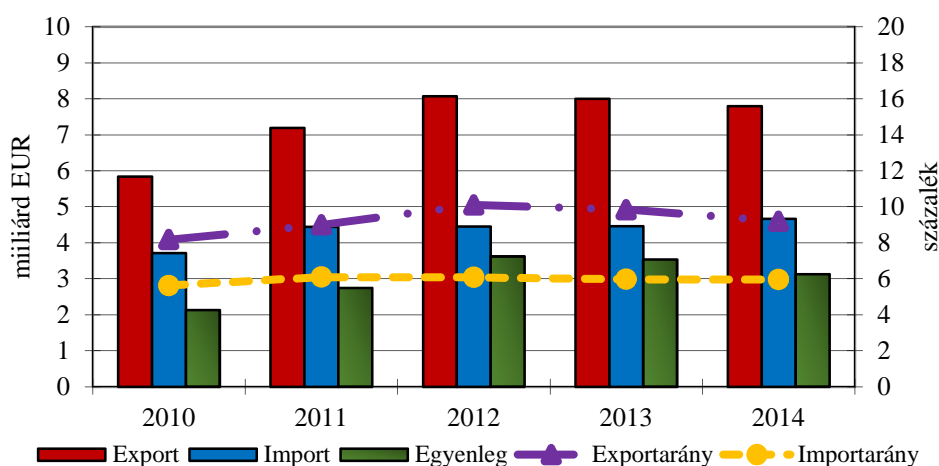
A forint leértékelődése miatt, 2014-ben az agrárexport forintban elszámolt értéke mérsékelten emelkedett, de az euróban, vagy dollárban elszámolt értéke csökkent. Az agrárimport mindhárom pénznemben számolva nőtt, az agrár-külkereskedelem aktívuma pedig elmaradt a 2013. évi szinttől.

A mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek forintban elszámolt exportértéke 1,3 százalékkal, importértéke erősebben, 8,6 százalékkal nőtt 2014-ben, így az egyenleg 7,9 százalékkal maradt el a 2013. évi értéktől. Mivel a forint az euróhoz képest 4,0 százalékkal leértékelődött, a mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek euróban elszámolt exportértéke 2,6 százalékkal csökkent, importértéke 4,5 százalékkal növekedett, az egyenleg 11,5 százalékkal maradt el a 2013. évi értéktől.

Hazai fizetőeszközben mérve a mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek exportbevétele 2406 milliárd forint, importértéke 1440 milliárd forint, egyenlege 966 milliárd forint volt, ami 83 milliárd forinttal kevesebb, mint 2013-ban. A vizsgált időszakban, 2010 és 2014 között az agrárkivitel 796 milliárd forinttal, a behozatal 417 milliárd forinttal emelkedett, ennek eredményeként az egyenleg 379 milliárd euróval nőtt.

Euróban elszámolva a mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek kivitelének értéke 7796 millió eurót, behozatalának értéke 4666 millió eurót tett ki, az agrár-külkereskedelem aktívuma 3130 millió euró, 407 millió euróval kevesebb, mint 2013-ban. 2010 és 2014 között az agrárkivitel 2,0 milliárd euróval, a behozatal 1,0 milliárd euróval bővült, ennek eredményeként az egyenleg 1,0 milliárd euróval nőtt.

42. ábra: Az agrár-külkereskedelem alakulása és részesedése a nemzetgazdaság teljes exportjából és importjából 2010–2014 között

Forrás: KSH

A mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek exportvolumene 4,4 százalékkal, importvolumene 8,4 százalékkal bővült 2014-ben. A mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek euró alapon számolt exportárindexe 6,7, importárindexe 3,6 százalékkal mérséklődött, a cserearány mutató értéke 0,97, azaz az agrár-külkereskedelem cserearánya romlott 2014-ben.

A teljes nemzetgazdasági export euróban számolt értéke 4,2 százalékkal, az import 4,7 százalékkal emelkedett 2014-ben. A mezőgazdasági- és élelmiszeripari termékek részesedése a nemzetgazdasági exportból a 2013. évitől 0,6 százalékponttal elmaradva 2014-ben 9,2 százalék volt, míg az agrárimport 6,0 százalékos részesedése ugyanannyi, mint 2013-ban. Az agrárimport aránya évek óta 6 százalék körül alakul. Az agrárexport aránya a teljes nemzetgazdasági exporton belül mérsékelten emelkedett az utóbbi években, 2012-ben kiemelkedően magas arányt, 10,1 százalékot ért el, viszont 2013-ban és 2014-ben mérséklődött (az agrárexport utoljára 1998-ban haladta meg a 10 százalékot, azóta 6-8 százalék között ingadozott).

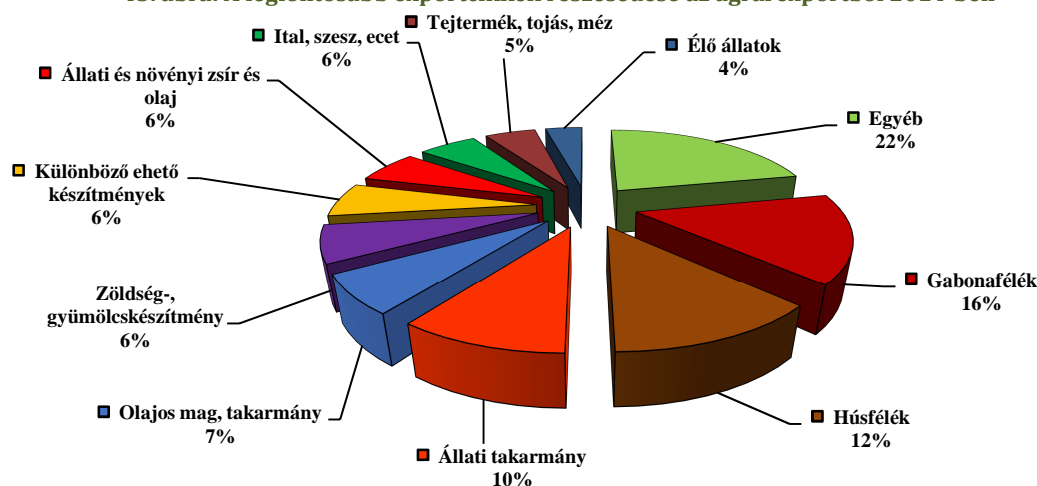
Az agrártermékek többségének forgalma élénkült. A 24 mezőgazdasági és élelmiszeripari árucsoport közül az exportértéke 15, importértéke 19 árucsoportnak emelkedett 2014-ben az előző évhez viszonyítva. Exportoldalon a különböző ehető készítmények (KN21) árucsoport árbevétele nőtt a legjobban (+63 millió euró), mivel az árucsoport legnagyobb értékű termékköre, a másutt nem

említett élelmiszerkészítmények (fehérje koncentrátum, étrend-kiegészítők, élelmiszer adalékanyagok, stb.) értéke 32 százalékkal meghaladta az egy évvel korábbit, de a mártások, leves porok, fagyalt, jégkrém exportértéke is emelkedett. A második legnagyobb növekedés az állati takarmányok árucsoport (KN23) esetében történt (+34 millió euró), főként a hobbiállat eledel exportja bővült, míg a cukrászati készítmények (KN19) exportértéke 27 millió euróval nőtt.

A legnagyobb visszaesést az állati és növényi zsírok, olajok árucsoport (KN15) mutatta (-116 millió euró), miután a fő termék, a napraforgómag-olaj exportértéke 96 millió euróval elmaradt a 2013. évitől, és a repceolaj értéke is 13 millió euróval csökkent. A cukor, cukoráru (KN17) export 99 millió euróval esett vissza. A gabonafélék (KN10) exportértéke 6 százalékkal (-83 millió euró) csökkent, első sorban az alacsonyabb gabonaárak miatt, de a búza exportvolumene is elmaradt a bázis év szintjétől. Említést érdemel még az italok, szesz, ecet (KN22) exportjának 46 millió eurós, valamint az élő állatok exportértékének 42 millió eurós csökkenése.

Importoldalon is a különböző ehető készítmények árucsoport (KN21) importértéke nőtt a legjobban (+32 millió euró), a másutt nem említett élelmiszer-készítmények behozatalának bővülése nyomán. A kávé, tea, fűszer (KN09) importértéke 28 millió, a cukrászati termékeké (KN19) 26 millió euróval emelkedett. Legnagyobb mértékben az állati takarmányok árucsoport (KN23) (-37 millió euró), valamint az állati és növényi zsírok, olajok árucsoport (KN15) (-29 millió euró) importértéke csökkent.

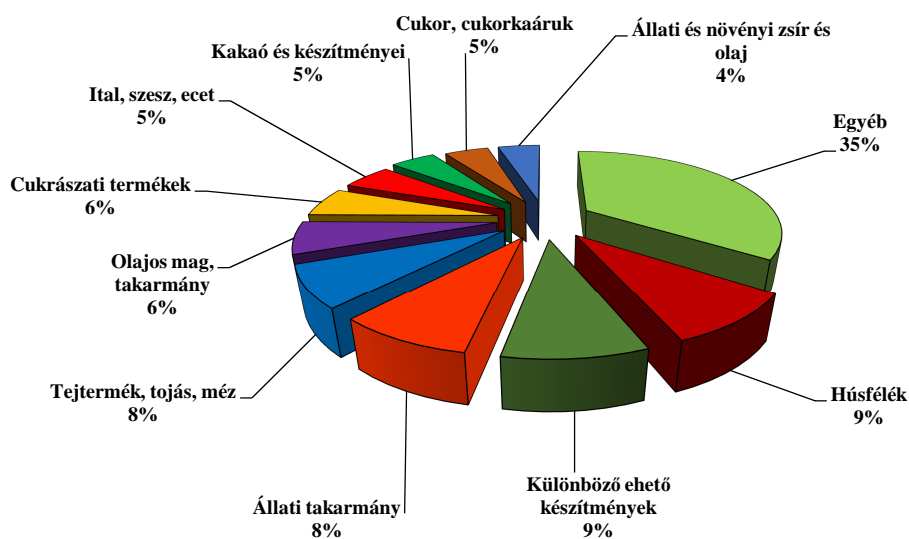
43. ábra: A legfontosabb exportcikkek részesedése az agrárexportból 2014-ben

Forrás: KSH

Az export összetétele erősen, az importé valamivel kevésbé koncentrált. Az agrárexport értékének közel négyötödét, az import értékének pedig kétharmadát 10-10 árucsoport adta 2014-ben. Az öt legnagyobb értékű árucsoport – a gabonafélék, a húsfélék, az állati takarmányok, az olajos magvak, valamint a zöldség- gyümölcskészítmények – részesedése a teljes agrár-exportból 51 százalék tett ki. Az öt legnagyobb importértékű árucsoport – a húsfélék, a különböző ehető készítmények, az állati takarmányok, a tej-termékek, tojás, méz, valamint az olajos magvak – aránya a teljes agrárimportból 40 százalékot ért el.

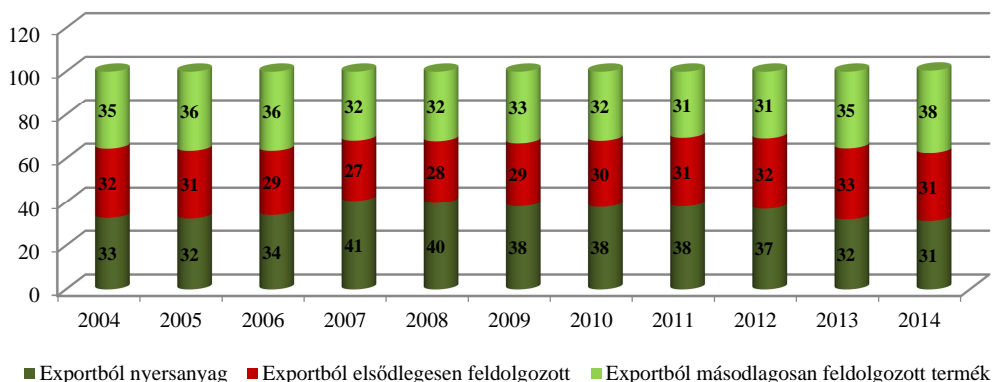
44. ábra: A legfontosabb importcikkek részesedése az agrárimportból 2014-ben

Forrás: KSH

Az agrárexport és import feldolgozottsági fok szerinti szerkezete kedvezően változott 2014-ben az előző évhez képest. Az exportban a feldolgozatlan és az elsődleges feldolgozottságú termékek aránya mérséklődött, a feldolgozott termékeké pedig bővült. A változás hátterében egyrészt a mezőgazdasági alapanyagok exportértékének csökkenése, másrészt a feldolgozott termékek exportjának növekedése áll. Az importban az elsődleges feldolgozottságú termékek részesedése csökkent, a feldolgozott termékeké emelkedett, míg a feldolgozatlan termékeké változatlan maradt. 2013 és 2014 között a nyersanyagok kivitele 4,8 százalékkal, az elsődlegesen feldolgozott termékeké 6,7 százalékkal mérséklődött, ezzel szemben a másodlagosan feldolgozott termékekből 3,3 százalékkal exportált többet hazánk, mint egy évvel ezelőtt.

45. ábra: Az agrárexport alapanyag szerinti feldolgozottságának arányai

Forrás: KSH

Ennek eredményeként a teljes agrárexportból a nyersanyagok aránya 32-ről 31 százalékra, az elsődlegesen feldolgozott termékeké 33-ról 31 százalékra csökkent, míg a másodlagosan feldolgozott termékek részesedése 35-ről 37 százalékra nőtt.

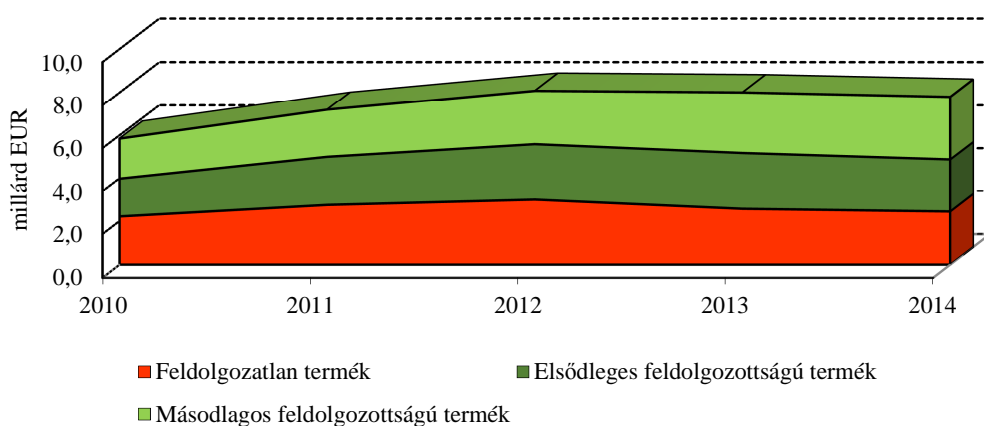
4 éves távlatban még látványosabb a kedvező szerkezetváltozás. A nyersanyagok kivitele 10,2 százalékkal, az elsődlegesen feldolgozott termékeké 37,9 százalékkal, a másodlagosan feldolgozott termékeké pedig 56,7 százalékkal nőtt. Ennek köszönhetően a magasan feldolgozott termékek részesedése 6, az elsődlegesen feldolgozott termékeké 1 százalékponttal emelkedett, míg a nyersanyagok 7 százalékponttal kisebb részét adják az agrárexportnak.

Az agrárexportban csökkent a feldolgozatlan termékek aránya az elmúlt két évben. 2009-2012 között a feldolgozatlan termékek az agrárexport árbevételének 37-38 százalékát biztosították, 2013-

ban ez az arány 32 százalékra esett, 2014-ben pedig 31 százalékra mérséklődött. Legnagyobb mértékben a búza értéke csökkent, de az élő állat – szarvasmarha, sertés –, a gyümölcs, valamint a napraforgómag exportértéke is jelentősen elmaradt a 2013. évitől. Ugyanakkor számottevő mértékben emelkedett az élő baromfi, a repce, valamint az egyéb olajos magvak exportértéke.

Az elsődleges feldolgozottságú termékek aránya az exporton belül általában 30 százalék körül alakul, de 2013-ban a markánsan emelkedő repce-, napraforgóolaj, nyerstej kivétel hatására 33 százalékot ért el. A korábbi évek szintjéhez hasonlóan 2014-ben 31 százalék volt az elsődlegesen feldolgozott termékek aránya. Az árcsökkenés miatt visszaesett a napraforgómag-olaj exportértéke (-96 millió euró), tovább csökkent a cukorexport, viszont jelentősen emelkedett a baromfihús, a fagyasztott zöldség és a sertéshús exportárbevétele 2014-ben. A magas feldolgozottságú termékek részesedése, amely az elmúlt években 31-32 százalékot tett ki, 2013-ban 35, 2014-ben 38 százalékra emelkedett. 2013-ban az állateledel, az etilalkohol és a csokoládé exportértéke nőtt jelentősen, 2014-ben az étrend kiegészítők exportértéke emelkedett a legjobban, az állateledel kivitele pedig tovább emelkedett. Emellett érdemben nőtt a húskészítmények és a bor kivitele is, míg az etilalkohol az előző, azaz a 2012-es év szintjére mérséklődött.

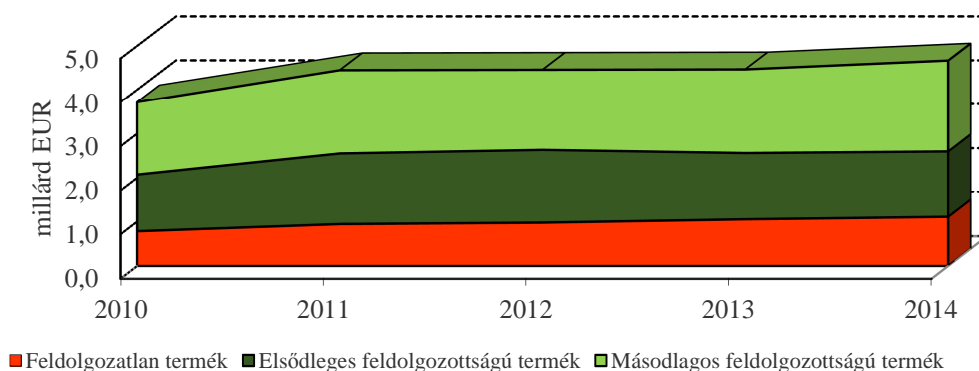
46. ábra: A mezőgazdasági alapanyagok, elsődleges, illetve másodlagos feldolgozottságú termékek exportértékének alakulása (2010-2014)

Forrás: KSH

Az exporttal ellentétben, az importban a másodlagosan feldolgozott termékek súlya meghatározó, az elsődlegesen feldolgozott termékek a behozatal harmadát, a nyersanyagok mindössze a negyedét teszik ki. Az importszerkezetben alig történt elmozdulás az előző évhez képest 2014-ben. A feldolgozatlan termékek aránya (24 százalék) változatlan volt, a magas feldolgozottságú termékek aránya 43-ról 44 százalékra nőtt, míg az elsődleges feldolgozottságú termékek részesedése 32 százalékra csökkent az előző évi 34 százalékról 2014-ben.

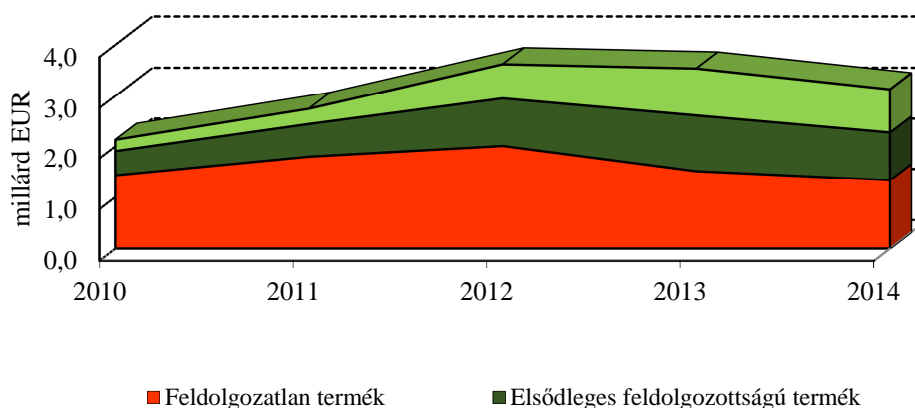
47. ábra: A mezőgazdasági alapanyagok, elsődleges, illetve másodlagos feldolgozottságú termékek importértékének alakulása (2010-2014)

Forrás: KSH

Az agrár-külkereskedelem pozitív egyenlegének meghatározó részét a feldolgozatlan termékek biztosították 2014-ben is, amikor az aktívum 42 százalékát adták az alapanyagok, 30 százalékát az elsődlegesen feldolgozott termékek, 27 százalékát pedig a késztermékek. Az előző években, 2012-ig az aktívum több mint felét (egyes években a 65-70 százalékát) adták a feldolgozatlan nyersanyagok, a másodlagosan feldolgozott termékek részesedése 2009-ben alig 3 százalék, 2012-ben pedig 18 százalék volt.

48. ábra: Az agrár-külkereskedelem egyenlegének termék feldolgozottság szerinti megoszlása

Forrás: KSH

Az agrár-külkereskedelmi forgalom 88 százalékát az Európai Unió tagországaival bonyolítottuk 2014-ben. A régi tagállamok részesedése 53, az új tagállamoké 35 százalék volt a teljes agrár-külkereskedelmi forgalomból.

Az Európai Unió részesedése az exportértékből 85 százalék, az importértékből 94 százalék volt. Az EU tagországaiba irányuló agrárkivitel értéke 4 százalékkal csökkent, a behozatal értéke 5 százalékkal nőtt. Az egyenleg 2,2 milliárd eurós értéke 18 százalékkal alacsonyabb, mint 2013-ban. Az aktívum két egymás utáni évben (2013 és 2014) is csökkent, miután a 2006 és 2012 közötti időszakban szinte minden évben bővült.

Az Európai Unión kívüli, harmadik országokkal folytatott agrár-külkereskedelmünk 3 százalékkal bővült 2014-ben. Az export értéke (1206 millió euró) 5 százalékkal emelkedett, az import értéke (299 millió euró) 5 százalékkal csökkent 2013-hoz viszonyítva. Az aktívumunk (907 millió euró) 8 százalékkal meghaladta a 2013. évi értéket.

Az első 5 legnagyobb exportpiacunk Németország, Románia, Ausztria, Olaszország és Szlovákia együttes részesedése a teljes agrárexportból 51 százalékot tett ki. Szlovákiába 20 százalékkal, Romániába 6 százalékkal, Németországba 2 százalékkal kisebb értékben szállítottunk agrártermékeket. Olaszországba irányuló kivitelünk 2 százalékkal bővült, Ausztria esetében nem történt változás.

A 2014 tavaszán bevezetett orosz importtilalom nyomán az Oroszországba irányuló exportunk éves szinten 14 százalékkal maradt el az egy évvel korábbtól, a sertéshús exportunk gyakorlatilag teljesen leállt ebbe az irányba.

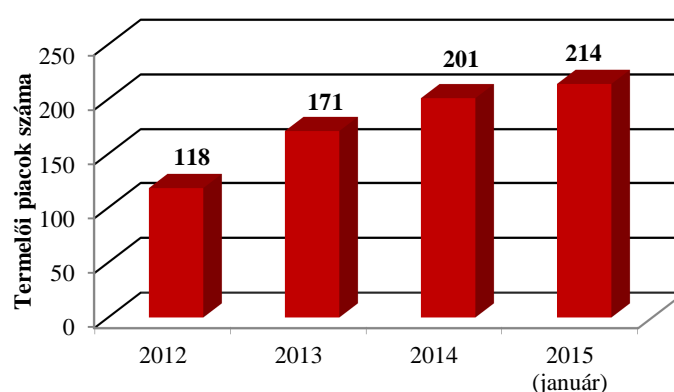
Az első 5 legnagyobb szállító Németország, Lengyelország, Szlovákia, Hollandia és Ausztria együttes részesedése a teljes agrárimportból 59 százalékot tett ki 2014-ben. Németország 8, Ausztria 7 százalékkal nagyobb értékben szállított hazánkba agrártermékeket, míg Lengyelország, Szlovákia, Hollandia szállításai 2-4 százalékkal mérséklődtek.

9.3. A helyi értékesítés és piac szerepe a hazai élelmiszerkereskedelemben

A világ számos más pontjához hasonlóan, Magyarországon is egyre nagyobb az a helyben előállított, ellenőrzött termékek iránti érdeklődés. Ennek eredményeként és a folyamat erősítése céljából a Földművelésügyi Minisztérium a 2015-ös évet a Helyi termék évének nyilvánította, melynek célja, hogy a vásárlókat megismertesse a helyi termékekkel.

Magyarországon a rövid ellátási láncok (REL) modern, innovatív, etikai értékeket is hordozó formái (pl. újszerű termelői piacok, közösség által támogatott mezőgazdaság, dobozrendszer, vásárlói közösségek) itthon csak a közelmúltban jelentek meg. Jelenleg a REL típusai közül a piacon történő vásárlás a legnépszerűbb a fogyasztók körében, ezt az is bizonyítja, hogy az elmúlt néhány évben jelentősen megnövekedett a termelői piacok száma az országban. A Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) a 2012. júniusi VM rendelet⁵⁹ hatályba lépése óta kizárólag a benne meghatározottak szerint bejelentett piacokat számolta ebbe a típusba.

49. ábra: A termelői piacok száma (2012-2015)

Forrás: NÉBIH 2012-2015-ös adatai alapján, AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztály

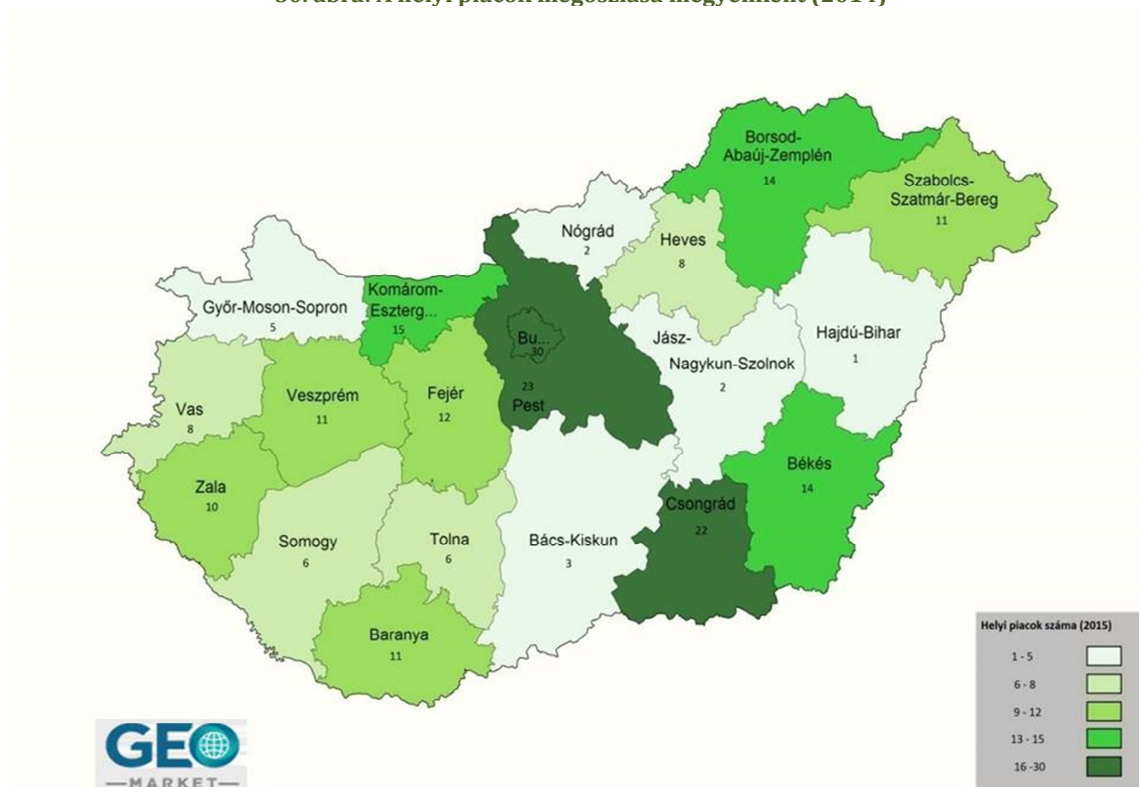
A NÉBIH 2012 óta gyűjti a termelői piacok adatait megyénként. Az 50. ábra szemlélteti a piacok számának alakulását 2012 és 2015 között, amelyen jól látszik az értékesítési csatornák e típusának dinamikus gyarapodása. Míg 2012-ben 118 termelői piacot regisztrált a NÉBIH, addig 2015 januárjában ez a szám 214-re ugrott, ami 81 százalékos növekedést jelent és ez a szám valószínűsíthetően tovább fog emelkedni a jövőben.

Az adatok a termelői piac elhelyezkedéséről és megoszlásáról is nyújtanak információt. A vizsgált időpontban a közép-magyarországi régióban regisztrálták az összes helyi piac 25 százalékát. Ugyanekkor Pest megyében és Budapesten működött a legtöbb termelői piac és, amit Csongrád megye követett 22 piaccal, Komárom-Esztergom megye 15, valamint Borsod és Békés megyében 14-14 termelői piaccal. Hajdú-Bihar megye térségében mindössze egy ilyen jellegű piacot találtak 2015 elején.

Kevesebb helyi termelői piacok működött Nógrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun, valamint Győr-Moson-Sopron megyében, ezeken a területeken 2, 3, illetve 5 termelői piacot találtak. A többi, fel nem sorolt megyében átlagosan 6 és 12 között volt a piacok száma.

⁵⁹51/2012. (VI. 8.) VM rendelet a helyi termelői piacokon történő árusítás élelmiszer-biztonsági feltételeiről

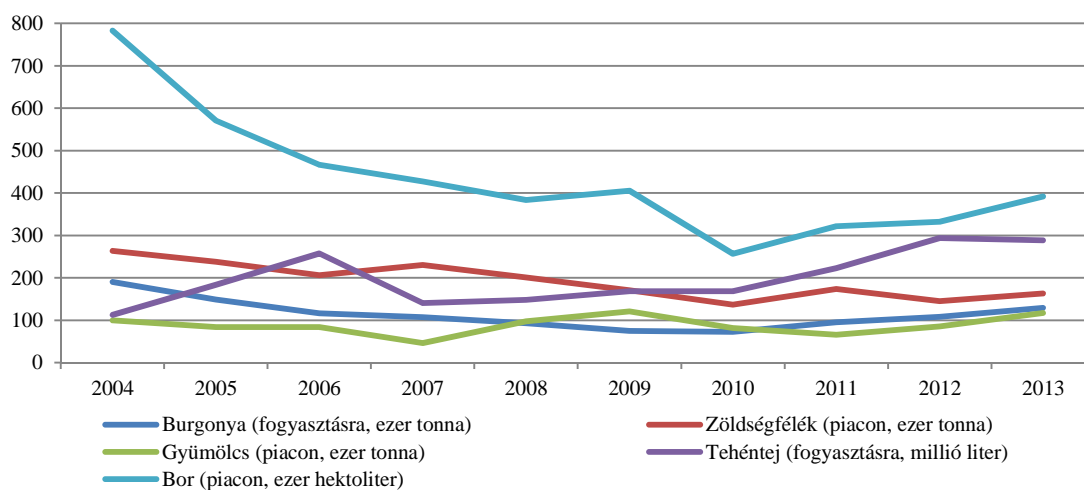
50. ábra: A helyi piacok megoszlása megyénként (2014)

Forrás: NÉBIH adatok alapján, AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán

A KSH adatai szerint a gyümölcsfélék, a burgonya, a tehéntej, valamint a bor fogyasztásra, illetve piacon történő értékesítésének mennyisége némi csökkenés után 2009 óta folyamatosan növekedett. A bor piacon történő értékesítésének zuhanása is megszakadt 2010-ben, azóta évről-évre emelkedés tapasztalható. A zöldségfélék piacon történő értékesítésének mennyisége folyamatos visszaesést mutatott a vizsgált időszakban, ugyanakkor ez a tendencia 2011-től mérséklődni látszik. A tehéntej fogyasztásra történő értékesített mennyisége 2010 és 2012 között markáns növekedésnek indult, majd 2013-ban ez az emelkedés megállt. A piacokon eladott gyümölcsfélék volumene 2011 óta növekszik, hasonlóan a burgonya fogyasztásra értékesített mennyiségéhez.

51. ábra: Néhány kiemelt élelmiszergazdasági termék piacon és fogyasztásra történő termelői értékesítése (2004-2013)

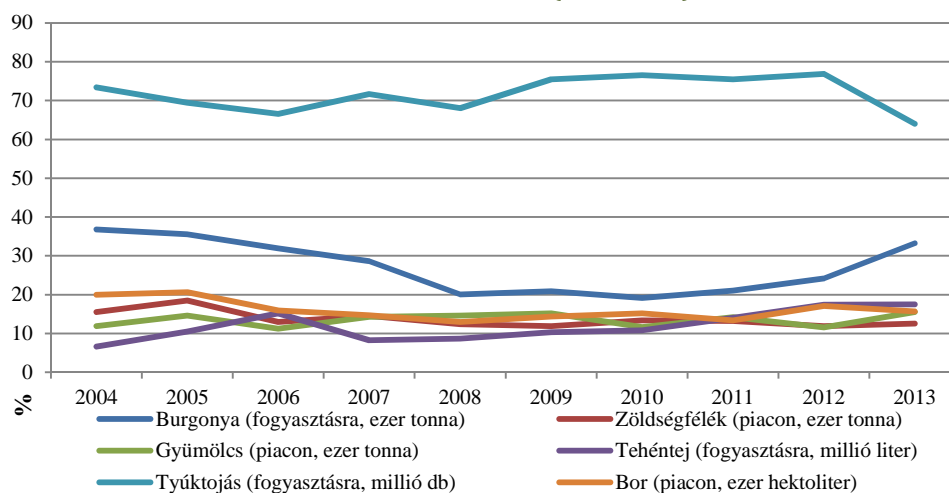

Forrás: A KSH Termékmérleg adatbázisából, AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztály

A vizsgált termékek fogyasztásra, illetve piacon történő értékesítésének aránya ugyan termékcsoporthoz függ, de a vizsgált időszakra vonatkozó felmérések alapján mindegyik vizsgált termék

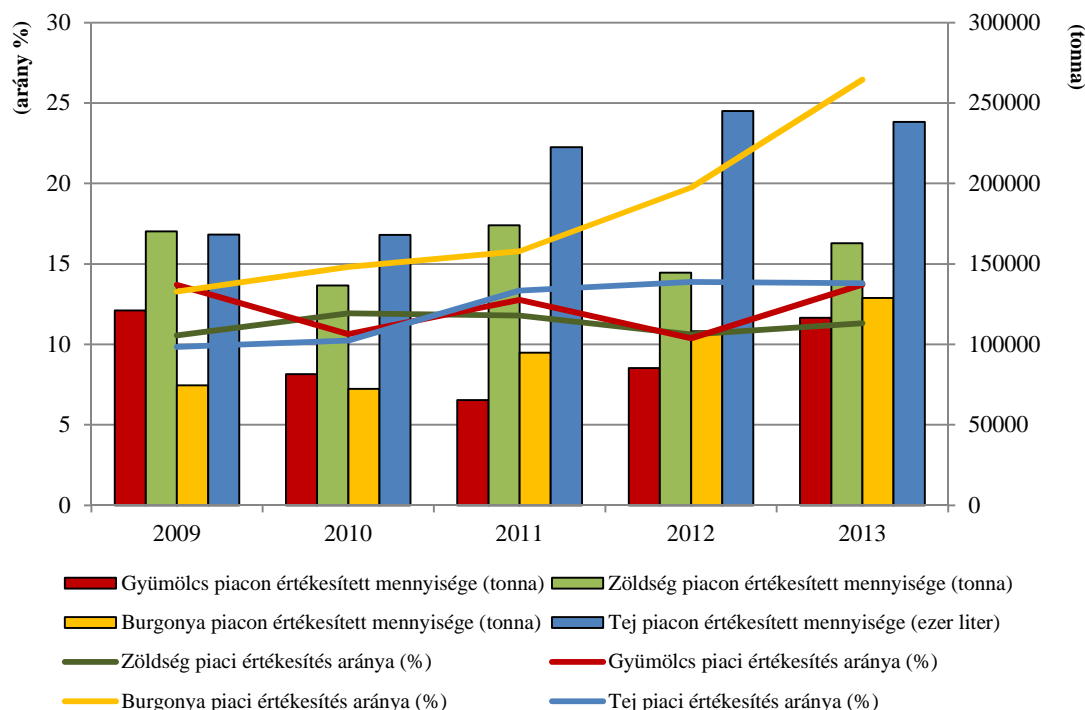
esetében elmondható, hogy a fogyasztói kereslet stabil és az időszakos csökkenést általánosságban növekvő tendencia követte. A tej folyamatosan növekvő értékesítése mellett, a zöldség- és gyümölcsfélék esetében az értékesítés ezen formáinak aránya hagyományosan magas. Az összes értékesítésen belül a tyúktojás fogyasztásra történő értékesítése továbbra is a legmagasabb arányú a vizsgált termékek közül, annak ellenére, hogy 2013-ban a részesedés visszaesése volt tapasztalható.

52. ábra: Néhány kiemelt élelmiszergazdasági termék piaci és fogyasztásra történő értékesítésének aránya a termelői értékesítésből (2004-2013)

Forrás: A KSH Termékmérleg adatbázisából, AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztály

53. ábra: A piaci értékesítés mennyisége és aránya az összes mennyiséghez viszonyítva a zöldség, gyümölcs, tej, és burgonya esetében

Forrás: A KSH Termékmérleg adatbázisa alapján

10. Piaci szervezettség

A szervezettség magasabb fokán álló **termelői szervezetek feladata** a hazai agrárgazdaság strukturális fejlesztése. A csoportokat megalakító termelők termékeiket közösen viszik piacra, hogy versenyképesebbé váljanak a piacon, és hogy növeljék esélyeiket a nagyban termelő és vásárló szereplőkkel szemben.

A gazdálkodás számos területén köthetnek olyan előnyös együttműködések a kisebb vállalkozások, ami termelékenységüket, jövedelmezőségüket is javítja. Cél, hogy a termelői szerveződések minél nagyobb mértékben vállalják át a piac szervezését, a kereslet és a kínálat, valamint a termelők érdekeinek megfelelő képviseletét, ezáltal is tovább javítva piaci alkupozíciójukat.

A zöldség-gyümölcs termelői szervezetek alakulására, vagy éppen alakulásának hiányára számos tényező van hatással. Ilyen többek között az a történeti háttérű szociológiai mintázat, amely a kölcsönös bizalom hiányából táplálkozik, de ugyanez sorolható a közösségi erőfeszítések kihasználásából származó előnyök egyes termelők általi kihasználása (nevezhetjük akár potyautas-magatartásnak) is. A másik ok a szürke-, illetve feketegazdaságban keresendő, hiszen az abban érintett, termelői szervezetekben nem tag termelők nagyobb nyereséget érhetnek el, mint a termelői szervezetekben működő termelők, akik kötelesek terményeiket rendezett keretek között értékesíteni. Legalább ilyen fontos tényező az is, hogy számos termelő kizárólag a helyi vagy a regionális piacokon, illetve közvetlen eladáson keresztül értékesíti termékeit, így a termelői szervezetek által jelentett előnyök számukra kevésbé érdekesek.

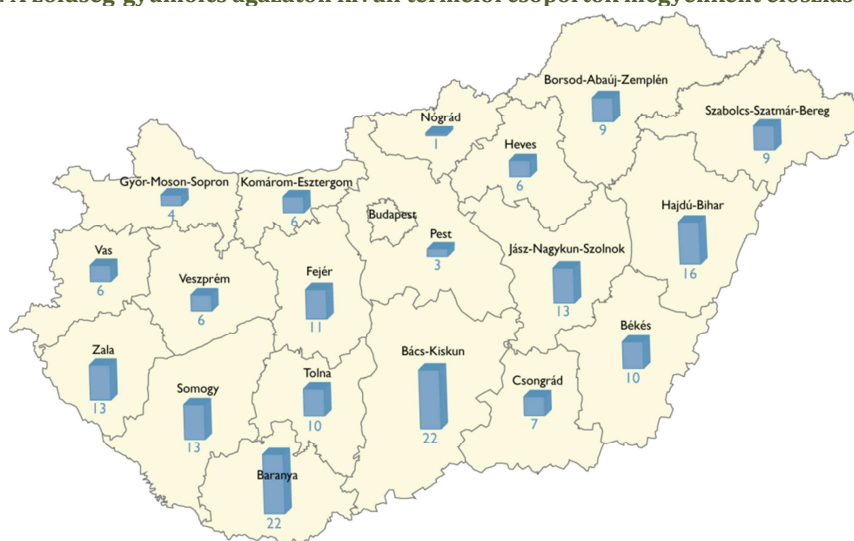
A zöldség-gyümölcs termelői szervezetek kialakulását nehezítő lehetséges akadály a termelői szervezet elismerésére, az operatív program jóváhagyására és ezt követően az állami pénzügyi támogatásokhoz való hozzáférésre irányuló, az Európai Unió által determinált eljárások összetettsége.

A termelők sokszor úgy vélik, az uniós pénzügyi támogatás elvesztésének kockázata igen magas, ami kockára teheti a termelői szervezet fennmaradását, az elismerésre vonatkozó kritériumok betartása pedig – mindenekelőtt a minimális taglétszám, a demokratikus ellenőrzés, a termékek forgalomba hozatal és a kiszervezés szabályai – elengedhetetlenek ahhoz, hogy a termelői szervezet ne veszítse el elismerését.

10.1. A zöldség-gyümölcs ágazaton kívüli, egyéb termelői csoportok

A tárca 1999-től kezdődően a zöldség-gyümölcs ágazaton kívül is aktívan ösztönzi a gazdák együttműködéseinek megalakulását és segíti a szervezetek működését.

54. ábra: A zöldség-gyümölcs ágazaton kívüli termelői csoportok megyénként eloszlása (darab)*

* 2014. júniusi adatok

Forrás: FM, Agrárpiaci Főosztály adatai alapján szerkesztette az AKI

Az első években nemzeti forrásból finanszírozott támogatásokat az Európai Unióba történő belépést követően felváltotta a vidékfejlesztési program keretében működő **termelői csoport** jogcím, amely forrás nem csak a szervezetté alakulásukat segítette a szövetkező tagoknak⁶⁰, hanem működésük első éveit is jelentős mértékben támogatta. Egy csoport öt év alatt mintegy 100 millió forint, közösségi célokra szabadon felhasználható működési támogatáshoz juthat. **Jelenleg 187 ilyen szervezet működik az országban a zöldség-gyümölcs ágazaton kívül.** Az első termelői csoportok 2005. évben alakultak. Az akkor elismert csoportok az állami elismerés öt évét követően minősített elismerést szerezhettek, mely szintén 5 éves támogatási lehetőséget jelentett. A korai csoportok a 2014. évet követően további támogatásra nem jogosultak, így – leggyakrabban a tagok együttműködését fenntartva – a 2014-2015. év során többen kérik az elismerés visszavonását, a jogszabályi kötelezettségektől való mentesség kihasználása érdekében. Az öt évvel ezelőtt megkezdett támogatási ciklus befejezését követően számos szövetkezés fenntartja a termelői csoport kialakult működési formáját, azonban a továbbiakban *kft. formában* működő szerveződések, illetve néhány nagyobb koordináló kivonulása a csoportok számának kismértékű csökkenését eredményezte.

A zöldség-gyümölcs ágazaton kívüli **termelői csoportoknak** az értékesített tagi termékből befolyt összes **árbevétele** 2014-ben megközelítette a **259 milliárd forintot**. A csoportokban tevékenykedő **tagok** száma **14960 fő, 89 százalékos természetes személyiségű termelői aránnyal, amely arány jelzi a csoportok tagságának az egyéni, illetve családi gazdaságok irányába történő elmozdulását.**

A termelői csoportok a mezőgazdaságban jelentős munkaadónak számítanak. **2014-ben 948 főnek adtak közvetlenül munkát.** A csoportok által végrehajtott **saját beruházások összege meghaladta a 1,7 milliárd forintot.**

A termelői csoportok szövetségeinek tevékenysége nagyban segítik a termelői csoportok munkáját. A termékcsoporthoz közül továbbra is **a gabona** adja a legtöbb termelői csoportot, 2014. évben **57** volt a számuk, **baromfifól 32, az olajos növény 16, és a sertés** termékcsoporthoz a **20.**

83. táblázat: A termelői csoportok szakágazat szerinti megoszlása

Termékcsoporthoz	Darabszám
Növénytermesztés	
- gabona	57
- szántóföldi növénytermesztés	19
- olajosnövény	16
- rizs	1
- szőlő-bor	9
- cukorrépa	5
- dísznövény	1
- dohány	1
- erdészeti termék	1
Összesen:	110
Állattenyésztés	
- baromfi	32
- sertés	20
- juh	9
- méhészet	7
- nyúl	2
- vágómarha	1
- tej	10
Összesen:	81
Mindösszesen:	191

Forrás: FM, Agrárpiaci Főosztály

⁶⁰ A termelői csoportok megalakulását és működési feltételeit a termelői csoportokról szóló 81/2004. (V.4.) FVM rendelet szabályozza, a támogatást pedig az 59/2007. (VII.10.) az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból a termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről szóló FVM rendelet tartalmazza.

Szakmaközi szervezetek

Az Európai Unió közös agrárpolitikájának intézményrendszerében, az ágazatok piacsabályozásában egyre fontosabb szerepet töltenek be az egyes ágazatokban önkéntesen szerveződő *szakmaközi szervezetek*⁶¹.

Az ágazati szereplők összefogása, az önrendelkezési jog megteremtése fontos és hatékony eszköz a mezőgazdasági termelés kiszolgáltatottságának csökkentésére, valamint a termelés, a feldolgozás és a forgalmazás szervezettségének növelésére. Ezáltal jelentős mértékben nő a teljes élelmiszerlánc működésének kiszámíthatósága és stabilitása. Mindez a fogyasztók szempontjából is előnyös helyzetet teremt, a piac és a verseny szabályainak torzítása nélkül.

Az elismert szakmaközi szervezetek intézkedéseikkel elősegíthetik a kínálatnak a piaci igényekhez való igazítását, adatgyűjtéssel és a piaci ártendenciák feljegyzésével előrejelzéseket készíthetnek, minőségjavító intézkedéseket hozhatnak, vagy akár ajánlott szerződésmintákat alkothatnak.

Ezekon felül – amennyiben egy adott termék tekintetében reprezentatívnak minősülnek, azaz az előállítás túlnyomó részét lefedik – a szakmaközi és a termelői szervezetek kezdeményezhetik egyes szabályaik kiterjesztését a tagsággal nem rendelkező ágazati szereplőkre is.

A 2013-ban hatályba lépett⁶² VM rendelet alapján egymás után kérelmezték miniszteri elismerésüket az egyes ágazati érdekképviseleti szervezetek. A 2014. évben többek között *elismerést nyert* a Vetőmag Szövetség Szakmaközi Szervezet és Terméktanács, a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, a Vágóállat és Hús Szakmaközi Szervezet és Terméktanács, valamint a Baromfi Termék Tanács és Szakmaközi Szervezet Baromfi és Tojástermelők Szövetsége. Így a korábban elismert, a zöldség-gyümölcs ágazatban működő FruitVeB Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet és Terméktanáccsal és a Tej Szakmaközi Szervezet és Terméktanáccsal együtt már hat szervezet tudott megfelelni a szigorú követelményeknek.

⁶¹Az Európai Unió vonatkozó jogszabálya alapján, az adott tagállam által elismert szakmaközi szervezet egy-egy ágazat, adott országban (vagy régióban) működő, különböző **vertikális szinten elhelyezkedő szereplőit** (termelők, kereskedők, illetve feldolgozók) fogja össze azzal az elsődleges céllal, hogy a termékek termelésének (fenntartható termelési módszerek) és forgalmazásának fejlesztését előmozdítsák, valamint elősegítsék a piac szereplői között az információáramlást, és ezzel növeljék a piac átláthatóságát, egyfajta ágazati önszabályozást megvalósítva.

⁶²A 2012. évi CXXVIII. törvény a szakmaközi szervezetekről és az agrárpiaci szabályozás egyes kérdéseiről, valamint a végrehajtására 2013-ban kiadott, a szakmaközi szervezetek elismerésének és ellenőrzésének részletes szabályairól szóló 63/2013. (VII. 25.) VM rendelet

10.2. A zöldség-gyümölcs ágazat szervezettsége

A magyar **zöldség-gyümölcs termelés stratégiájában** továbbra is első helyen szerepel a termelői szervezetek megerősítése, hiszen rajtuk keresztül növelhető az ágazat technikai és technológiai színvonala, valamint kialakítható specifikus ágazati marketingtevékenység. Megerősítésükkel nemcsak a friss termékeket forgalmazó piacok fejlődését lehet elősegíteni, hanem könnyebben megoldható a feldolgozóipar ellátása megfelelő minőségű és mennyiségű hazai alapanyaggal.

Magyarországon 2014-ben a zöldség-gyümölcs ágazatban 90 termelői szerveződés működött országos szinten, az alábbi területi megoszlásban:

84. táblázat: A zöldség-gyümölcs ágazat termelői szervezeteinek megoszlása megyei bontásban

	TÉSZ ⁶³ -ek (véglegesen elismert termelői értékesítői szervezet - db)	TCS ⁶⁴ -k (előzetesen elismert TÉSZ-ek - db)	TSZT ⁶⁵ -k (Termelői Szervezetek Társulása - db)	Összes szervezet (db)
Szabolcs-Szatmár-Bereg	14	12	1	27
Csongrád	7	6	2	15
Békés	5	0	1	6
Hajdú-Bihar	4	2	1	7
Pest	3	0	1	4
Bács-Kiskun	6	4	2	12
Fejér	2	1	0	3
Győr-Moson-Sopron	3	2	0	5
Jász-Nagykun-Szolnok	1	1	0	2
Borsod-Abaúj-Zemplén	2	0	1	3
Nógrád	1	0	0	1
Somogy	1	0	0	1
Heves	2	0	0	2
Budapest	0	0	1	2
Baranya	0	1	0	1
Összesen:	51	29	10	90

Forrás: FM, Agrárpiaaci Főosztály adatai alapján szerkesztette FM Agrárközgazdasági Főosztály

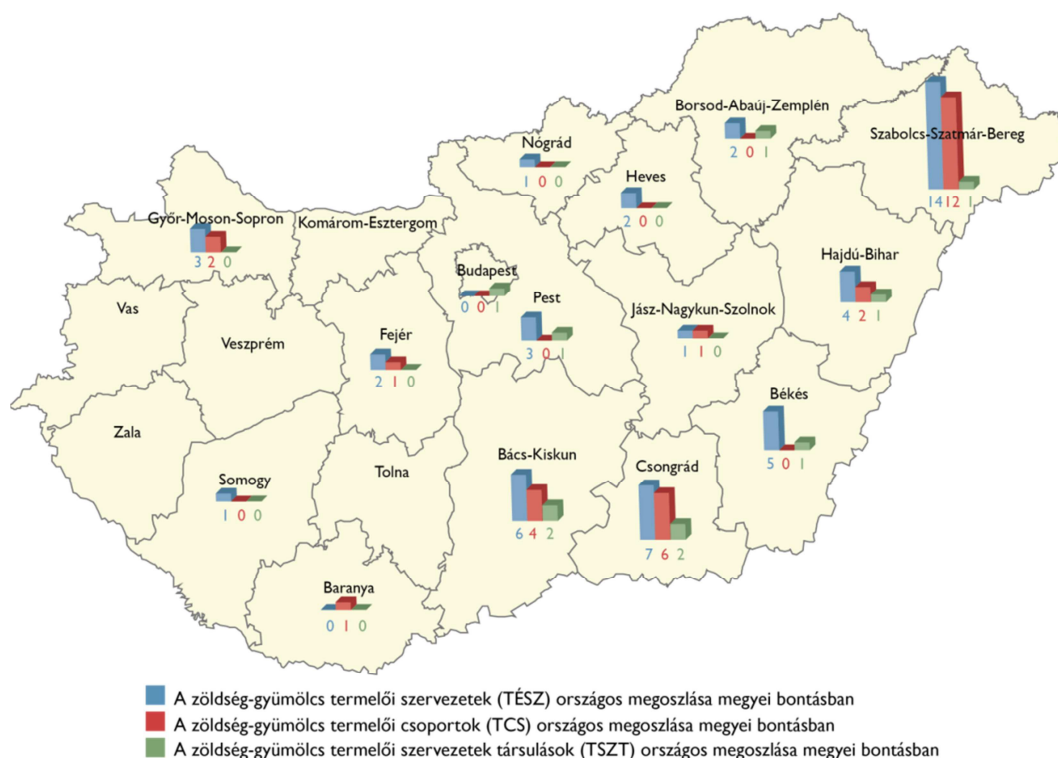
A zöldség-gyümölcs **termelői szervezetek (TÉSZ)**, **termelői csoportok (TCS)** és **termelői szervezet-társulások (TSZT)** területi elhelyezkedésének ábrázolásánál a szervezetek székhelyét vettük alapul, ugyanakkor fontos tudni, hogy a tagok földterületei nem csak a székhely szerinti megyékben található, egyes szervezetek egyszerre akár 4–5 megyében is rendelkeznek tagsággal.

⁶³**Zöldség-gyümölcs termelői szervezet (TÉSZ):** az 1234/2007/ EK tanácsi rendelet 122 cikkében foglaltak szerint a zöldség-gyümölcs ágazatba tartozó mezőgazdasági termelők által, melyek egy vagy több terméket termesztenek és/vagy a kizárólag feldolgozásra szánt ilyen termékeket termesztenek, termelői kezdeményezéssel létrejött szervezet, mely a tanácsi rendelet 122. cikk c. pontjában meghatározott céllal rendelkezik, megfelel a tanácsi rendelet 125b. cikkében foglalt követelménynek, tekintettel a 203a. cikk (2) bekezdésében foglaltakra, és ezáltal véglegesen elismerték.

⁶⁴**Zöldség-gyümölcs termelői csoport (TCS):** az 1234/2007/EK tanácsi rendelet 125e. cikkében foglaltak szerint olyan a zöldség-gyümölcs ágazatba tartozó mezőgazdasági termelők által, melyek egy vagy több terméket termesztenek és/vagy a kizárólag feldolgozásra szánt ilyen termékeket termesztenek, termelői kezdeményezéssel létrejött szervezet, mely figyelemmel a 203a. cikk (4) bekezdésében foglaltakra előzetes elismerést nyert, és a zöldség-gyümölcs termelői szervezetként való elismeréshez szükséges 122.cikk-ben meghatározott feltételek teljesítéséhez átmeneti időszakot kapott

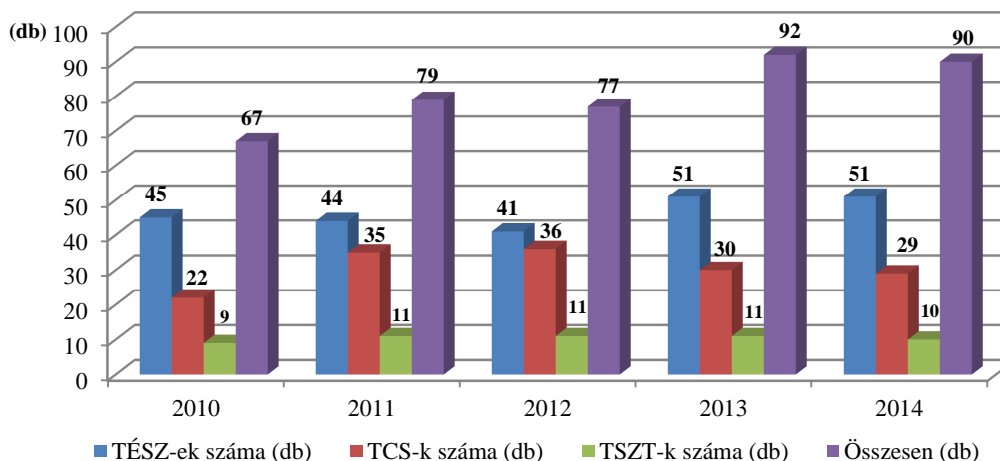
⁶⁵**Zöldség-gyümölcs termelői szervezetek társulása (TSZT):** az 1234/2007/EK tanácsi rendelet 125c. cikke szerint, a zöldség-gyümölcs ágazatban az elismert termelői szervezetek kezdeményezésére létrejött társulás. Nem kizárólag közös értékesítésre jöttek létre, hanem egyéb szolgáltatások pl. szaktanácsadás nyújtására is.

55. ábra: A TÉSZ-ek, TCS-k és TSZT-k területi elhelyezkedése

Forrás: FM, Agrárpiaci Főosztály adatai alapján szerkesztette az AKI

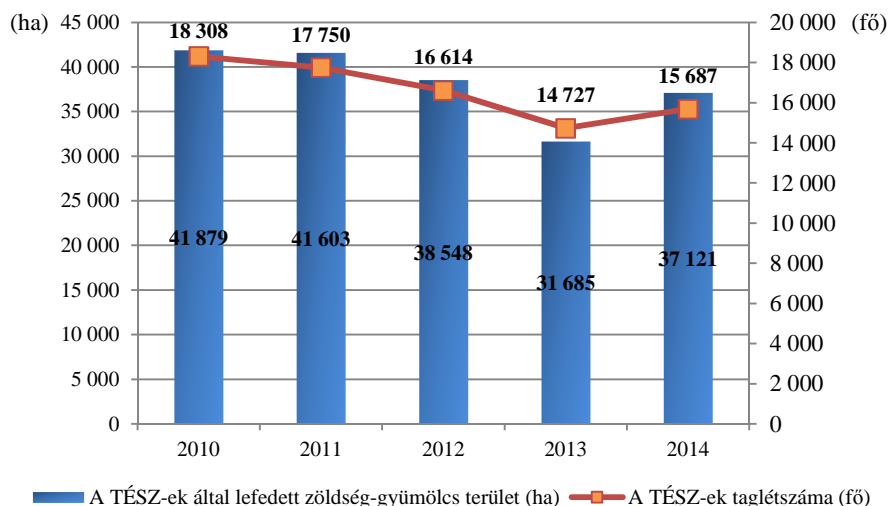
56. ábra: A zöldség-gyümölcs termelői szervezetek száma

Forrás: FM, Agrárpiaci Főosztály adatai alapján szerkesztette FM Agrárközgazdasági Főosztály

2014-ben a zöldség-gyümölcs termelői csoportok és szervezetek összesen 15 687 termelő taggal rendelkeztek. A tagok termőterülete 37 121 hektár volt, amelyből 11 019 hektár zöldségtermő terület és 26 102 hektár gyümölcstermő terület.

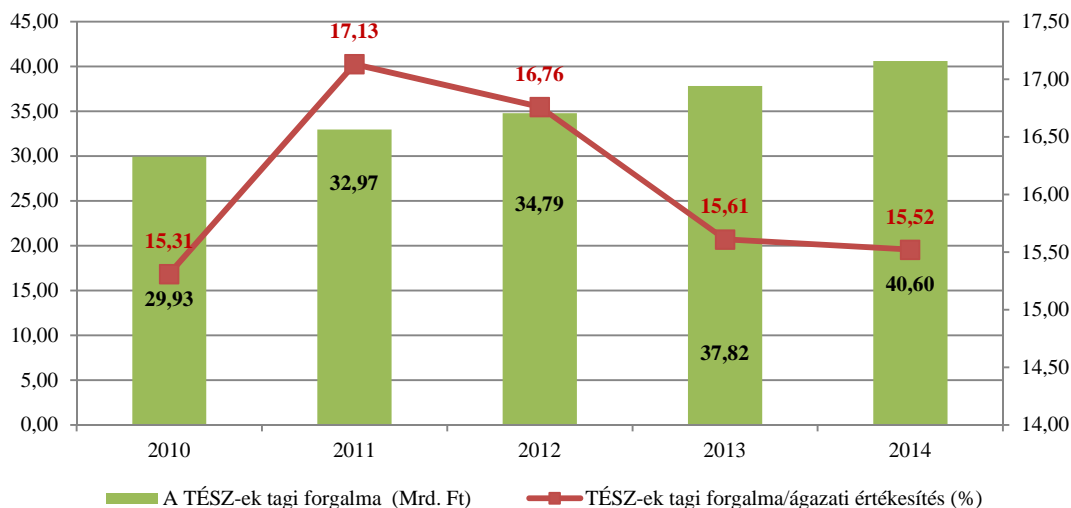
57. ábra: Tagi terület és taglétszám

Forrás: FM, Agrárpiaci Főosztály adatai alapján szerkesztette FM Agrárközgazdasági Főosztály

A zöldség-gyümölcs **termelői szervezeteknek** (a véglegesen elismert TÉSZ-ek) 13 317 termelő tagja volt 2014-ben. A tagok termőterülete 28 690 hektár (zöldségtermő terület: 9003 hektár, gyümölcstermő terület: 19 687 hektár), **nettó árbevételük 30,5 milliárd forint** volt.

58. ábra: A TÉSZ-ek tagi nettó árbevétele*

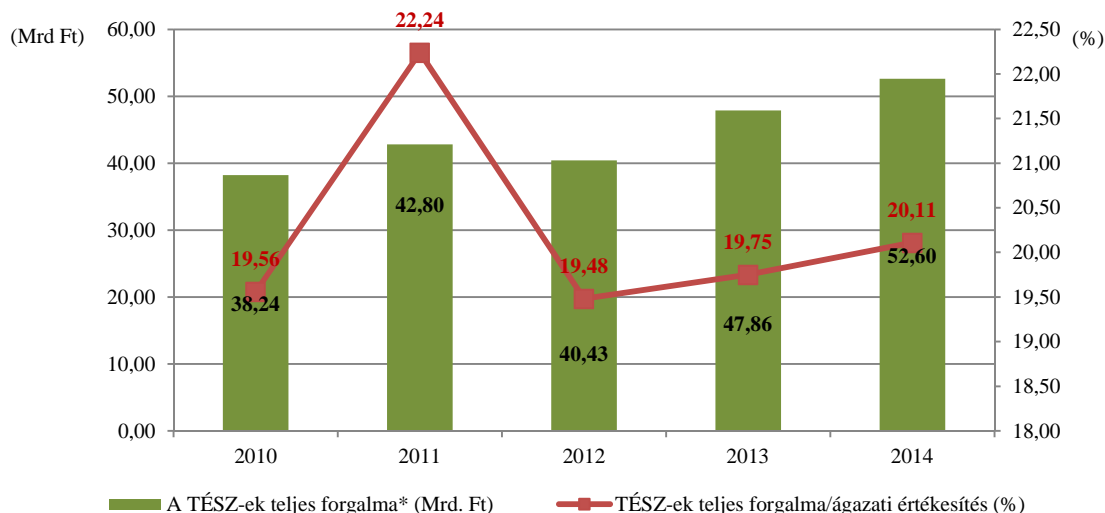
*Előzetes becslésen alapuló adatok

Forrás: FM, Agrárpiaci Főosztály adatai alapján szerkesztette FM Agrárközgazdasági Főosztály

A zöldség-gyümölcs **termelői csoportok** (előzetesen elismert TÉSZ-ek) 2370 termelő taggal rendelkeztek, és 8431 hektár termőterületen gazdálkodtak. Az összes termőterületből 2016 hektár zöldség-, 6414 hektár pedig gyümölcstermő terület. A tagok által értékesített termékek értéke elérte a **10,1 milliárd forintot**.

Vagyis a tagok (a véglegesen és előzetesen elismert TÉSZ-ek együttesen) termésének értékesítéséből származó **nettó árbevétel**, az értékesített termék értéke, **40,6 milliárd forint** volt.

59. ábra: A TÉSZ-ek összes nettó árbevétele

Forrás: FM, Agrárpiazi Főosztály adatai alapján szerkesztette FM Agrárközgazdasági Főosztály

Jogszabályi környezet

A zöldség-gyümölcs termelői szervezetek működési alapjuk támogatásához alapvetően az Európai Unió biztosít hozzájárulást, de lehetőség van – meghatározott feltételek fennállása esetén – kiegészítő nemzeti támogatás nyújtására is. Ez utóbbi a közösségi hozzájárulás 80 százaléka lehet, amelynek 60 százalékát – meghatározott feltételek teljesítése esetén – az Unió visszatéríti.

A zöldség-gyümölcs termelői csoportok támogatást vehetnek igénybe az 1234/2007/EK tanácsi rendelet 103a. cikk (1) bekezdés a) és b) pontjai alapján⁶⁶.

⁶⁶ A zöldség-gyümölcs termelői szervezet és csoportok támogatási jogszabályai:

- Az 1234/2007/EK tanácsi rendelet 103a. cikk (1) bekezdés (a) pontja értelmében a zöldség-gyümölcs termelői csoportok megalakulása és működésének ösztönzése érdekében átmeneti, legfeljebb öt éves időszakra folyamatosan csökkenő mértékű támogatás adható, amelynek mértéke az öt év során a termelői csoport éves nettó árbevételének 10%, 10%, 8%, 6%, 4%-a. Amennyiben a tagállam ilyen támogatást nyújt, az Európai Unió a támogatás 75%-át visszatéríti. A támogatás fennmaradó 25%-os mértéke kerül kifizetésre nemzeti forrásból.
- Az 1234/2007/EK tanácsi rendelet 103a. cikk (1) bekezdés b) pontja értelmében a zöldség-gyümölcs termelői csoportok az elismerés feltételeként benyújtott elismerési tervben szereplő, az elismerési feltételeknek való megfelelés érdekében szükséges beruházásaik támogatására töketámogatást vehetnek igénybe. Amennyiben a tagállam legalább 5%-os támogatást nyújt, úgy az Európai Unió ahhoz további, a beruházási érték 50%-ának megfelelő támogatást ad. A 2012. június 30-a után, előzetesen elismert termelői csoportok uniós támogatására bevezették az „elosztási együtthatókat”, amelyeket évente állapít meg a Bizottság. A támogatás formájának meghatározását a tanácsi rendelet a tagállamra bízta, ami a zöldség-gyümölcs termelői csoportok támogatásáról szóló 24/2010. (III. 19.) FVM rendeletben foglaltak alapján került meghatározásra azzal, hogy a tagállami rész a megvalósított beruházások értékéből a termelői csoport saját- és az uniós hozzájáruláson felül fennmaradó rész.

11. Feketegazdaság

A tevékenységüket részben, vagy teljesen elrejtő vállalkozások, a részben vagy teljes mértékben illegálisan történő foglalkoztatás több különböző oldalról csökkenti a központi költségvetés bevételeit, továbbá versenyhátrányba hozza a tisztességesen működő kereskedőket. A rejtett gazdaságból kikerülő termékek tekintetében pedig jelentős mértékű élelmiszerbiztonsági kockázat is keletkezik az ellátási rendszerben.

11.1. A feketegazdaság elleni küzdelem keretében megvalósult intézkedések

A nagyszámú ellenőrzési tevékenység mellett a feketekezelés magakadályozására további jogintézmények bevezetésére került sor 2014-ben is. *Az élő és félsertés 27 százalékos áfa kulcsa 5 százalékra csökkent.* Az áfa bevallási adatok alapján – vélhetően az áfa kulcs csökkentés hatására – a termékforgalom iránya megváltozott, a termékbeszerzés belföldre helyeződött át, az élőállat import visszaesett, mely tendencia a szektor fehéredésére utal.

A korlátolt felelősségű társaságok törzstőkéjének minimális mértéke 500 ezer forintról 3 millió forintra nőtt, mellyel tovább csökkenhet azon új cégek száma, melyek fő célja az adóelkerülő, adókijátszásra irányuló tevékenység.

Az állami adó- és vámhatóság és a cégbíróság között elektronikus információcsere történik arról, hogy az egyesüléssel, szétválással érintett cégeknél van-e folyamatban az adókötelezettségek teljesítésének ellenőrzésére irányuló, illetve ezzel összefüggő hatósági eljárás, vagy ilyen adóigazgatási eljárást kezdeményeznek-e, illetve az adóigazgatási eljárás jogerősen befejeződött-e. Az intézkedés indoka az volt, hogy ne legyen lehetőség olyan jogelőd cég cégnyilvántartásból történő törlésére, amelynek ügyében a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) eljárást folytat, illetve amelynél a kockázatkezelés alapján eljárás lefolytatása indokolt.

A NAV további *informatikai fejlesztéseket* valósított meg annak érdekében, hogy a 2013. évben és az azt megelőző években bevezetett jogintézményeket (adóregisztrációs eljárás, fokozott adóhatósági felügyelet, belföldi összesítő jelentés, online pénztárgépek) minél hatékonyabban alkalmazza, a kiválasztási és kockázatelemzési területen is.

Megkezdődött az *Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer* bevezetésének előkészítése, melynek célja többek között a jogkövető piaci szereplők pozíciójának erősítése.

Az adóelkerülés megakadályozása és élelmiszeripari cégcsoportok illegális tevékenységének megszüntetése érdekében a *társhatóságokkal és az EU tagállamaival történő együttműködések* keretében számos ellenőrzés és közös akció valósult meg.

Megkezdte működését a *Food Fraud Network (FFN)*, az *élelmiszerhamisítással összefüggő* esetek kezelésével foglalkozó *nemzetközi információs hálózat*, melynek hazai működtetését a NÉBIH látja el. A rendszerben a határon átnyúló tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok felderítését célzó, hamisított kereskedelmi okmányokkal, bizonyítványokkal, jelölési nem megfelelőségekkel, tiltott összetevők használatával és tiltott módon történő előállításával, helyettesítéssel összefüggő jogsértések kapnak helyet.

11.2. Az ágazatra vonatkozó ellenőrzési tapasztalatok bemutatása

Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV)

A NAV által 2014-ben *ellenőrizendő főbb tevékenységi körök* között szerepelt a sertésenyésztés, a húsfeldolgozás, - tartósítás, a malomipari termék gyártása, a cukor, édesség nagykereskedelme, az élőállat, és a hús, húskészítmény, valamint a zöldség, gyümölcs nagykereskedelme.

A *fordított adózás* bevezetésével 2013. évhez hasonlóan a korábbi vevőkör további szűkülése volt megfigyelhető a 2014. adóévet tekintve, amely arra utal, hogy csökkent a visszaélésre specializálódott vállalkozások jelenléte a gabonaszektorban. Míg a kiválasztási listákon 2010-2012. években a gabona nagykereskedeleme (4621 TEÁOR) mind gyakoriságban, mind összes feltárt adókülönbségben kivétel nélkül az első három hely valamelyikén szerepelt, addig 2013-ban a 8. helyre, 2014-ben pedig a 10. helyre

került. A kiválasztott listák alapján legkockázatosabbnak ítélt tevékenységeknél ugyanakkor nem mutatható ki, hogy valamely más kitüntetett tevékenység a gabona nagykereskedelem helyébe lépett volna, az első öt kockázatos tevékenység között mezőgazdasági tevékenység nem szerepel.

A bűnügyi szakterület tapasztalatai szerint adócsalással, költségvetési csalással leginkább érintett termékek 2014-ben is a szója, szójabab, repceolaj, valamint különböző granulátumok voltak. Az elmúlt évekhez hasonlóan bizonyos szárazárú (dióbél, lencse, bab) kereskedelmében 2014-ben is tapasztalható volt visszaélés. Jellemző elkövetési magatartás volt továbbá, hogy az elkövetők – a fordított adózás elkerülése érdekében – a kapcsolódó szállítási, kereskedelmi okmányokon megmunkálással érintett termékként tüntették fel a valójában fordított adózás alá tartozó gabonaterméneket.

Emellett a jellemzően szlovák, cseh és lengyel eredetű cukor, cseh és szlovák tartós tej, osztrák, német, holland, szlovák eredetű csirke- és disznóhús továbbra is slágertermékeknek számít a költségvetési csalást elkövető bűnözői csoportok körében. Mindezek mellett jelentős értékben követtek el bűncselekményeket szlovák, cseh és osztrák disztribútorok közreműködésével Magyarországra szállított bolgár, horvát és szerb eredetű étolaj kereskedelmével összefüggésben is. Továbbá a gabona-, zöldség- és gyümölcságazat is számos bűnözői csoport célpontja.

Az adóhatóság ellenőrzési szakterületének tapasztalatai szerint szintén a cukor, a tartós tej, a hús és az étolaj kereskedelme kapcsán volt észlelhető a legnagyobb mértékű adókijátszás.

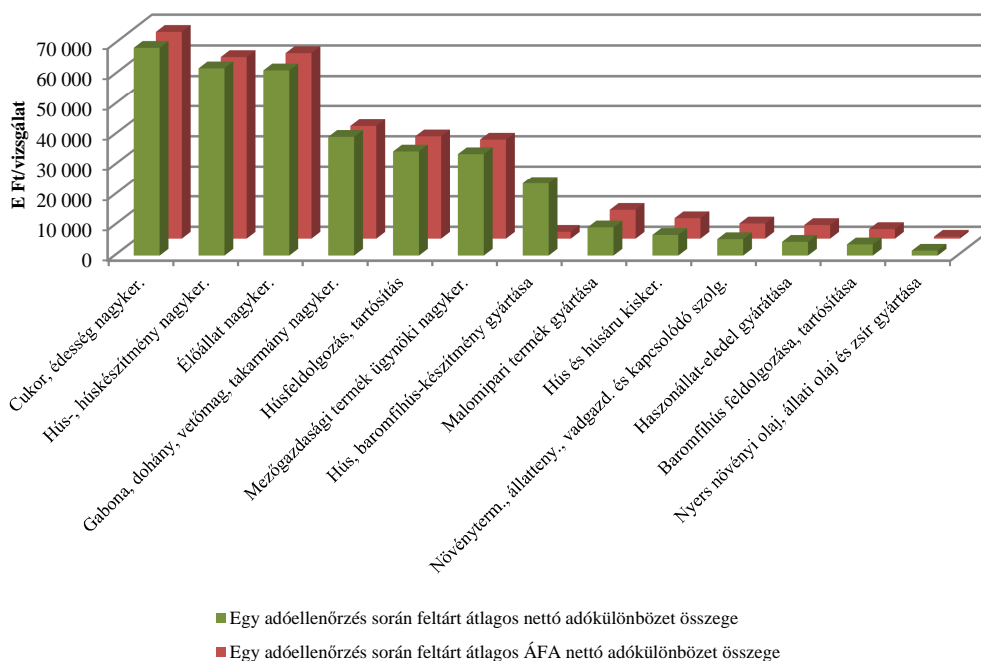
A határátkelőhelyeken lefolytatott mélységi ellenőrzési akciók tapasztalatai alapján elmondható, hogy a cukor, étolaj, tej, sertéshús, csirkehús és zöldség-, gyümölcs szállítmányok minősültek kockázatosnak.

A budapesti nagybani piac területén végrehajtott 0-24 órás ellenőrzés eredményeként 285 millió Ft értékben elkövetett költségvetési csalás miatt tett jelzést az adóhatóság.

Az országos nyári és téli ellenőrzéssorozatban ellenőrzött zöldség-gyümölcs kereskedők, savanyúságárusok körében bizonylatadási kötelezettség elmulasztása volt tapasztalható.

Az egy adóellenőrzés során feltárt átlagos adókülönbözlet összegét az egyes szektorokban a 61. ábra szemlélteti. 2014. évben a cukor, édesség, a hús, húskészítmény és az élőállat nagykereskedelem fő tevékenységet bejelentő adózók körében volt a legmagasabb.

60. ábra: A mezőgazdasági szektorokra vonatkozó, 2014. évben lezárt ellenőrzések során feltárt átlagos nettó adókülönbözlet összege

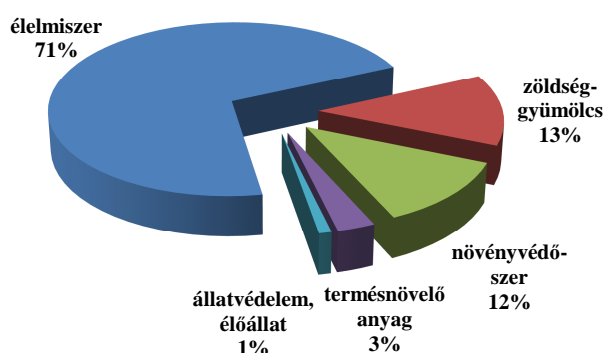
Forrás: NAV

A mezőgazdasági szektorban tevékenykedő, valamint a csalással fokozottan érintett élelmiszeripari termékek gyártását, illetve mezőgazdasági, élelmiszeripari termékek kereskedelmét fő tevékenységként bejelentő adózók körében végzett *ellenőrzések eredményeit* a Jelentés II. kötete tartalmazza.⁶⁷ A mezőgazdasági ágazatra vonatkozóan 2014. évben összesen 26.308 db ellenőrzést zárt le az adóhivatal, amely 2,3%-kal több mint az előző évi. Az adónemvizsgálatok során megállapított nettó adókülönbözlet 78 milliárd forint volt (20,7%-os növekedés), amelyből 74,7 milliárd forint áfa (29,5%-os növekedés). Az adóbírság összege 60,8 milliárd forint (54,7%-os növekedés), késedelmi pótlék 16,7 milliárd forint (51,8%-os növekedés), és az adónem ellenőrzések és az adatok gyűjtésére, egyes adókötelezettség teljesítésére irányuló, egyéb nem adóellenőrzés során összesen 844,4 millió forint mulasztási bírság került kiszabásra (1,9%-os növekedés).

Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH)

A NÉBIH gyors reagálását, jellemzően operatív ellenőrzéseket végző szervezeti egysége, a *Kiemelt Ügyek Igazgatósága* 2014. évben összesen 531 db ellenőrzést hajtott végre, amelyből 47 db ellenőrzés során került sor mintavételre, 210 db ellenőrzés tárt fel eltérést 3.857 tonna élelmiszer tekintetében és vont maga után hatósági eljárást. A megindított eljárások során 392,1 millió Ft bírság került kiszabásra. Az egy ellenőrzésre jutó átlagos bírság összege több mint 1,8 millió Ft volt. Az ellenőrzések termékenkénti megoszlását a 62. ábra szemlélteti.

61. ábra: A NÉBIH Kiemelt Ügyek Igazgatóságának 2014. évben végrehajtott ellenőrzéseinek megoszlása

Forrás: NÉBIH

2014-ről általánosságban elmondható, hogy *nyomonkövetési, illetve élelmiszer-higiéniai hiányosságok* kerültek legnagyobb számban feltárára. Több bejelentés is vonatkozott *illegális vágóhíd illetve húsfeldolgozó üzem* működtetésére.

Bejelentés alapján több esetben végeztek *kistermelőknél nyomonkövetési ellenőrzést*, mely keretében megállapításra került, hogy a kistermelői tevékenységet szabályozó és korlátozó mennyiségi nagyságrendet sokszor átlélik a kistermelők, illetve a vonatkozó értékesítési területi korlátozásokat is megsértik.

Az ellenőrzések során tapasztaltak szerint az *élelmiszergyártó vállalkozások* körében tendenciaszerűen felmerül lejárt minőségmegőrzési idejű alapanyagok feldolgozása (pl.: ömlesztett krémsajtok gyártása során). Általánosságban elmondható az is, hogy egyes élelmiszergyártó vállalkozások a késztermékek minőségmegőrzési idejének megállapítása során az alapanyagok

⁶⁷ Az eredmények értékelése kapcsán figyelemmel kell lenni arra, hogy a táblázat a 2014. évben lezárt ellenőrzések eredményeit mutatja, mely nem kizárólag 2014. évre vonatkozóan végzett ellenőrzéseket takar, továbbá az adózók bejelentése alapján az adóhatóság által nyilvántartott fő tevékenység, melyre vonatkozóan a kimutatás készült, nem feltétlenül esik egybe az adózó által ténylegesen, illetve legnagyobb arányban végzett tevékenységgel.

minőségmegőrzési idején túlterjeszkedve állapítanak meg minőségmegőrzési időpontot.

A NÉBIH ellenőrzései kiterjednek többek között a *növényvédő szerekre, a termésművelő anyagok ellenőrzésére, az élelmiszerhamisítások felderítésére* (mintavételi programok keretében).

Az *FFN rendszerén keresztül* 2014-ben 2 bejelentés érintette hazánkat, melynek következtében hozzáadott vizet tartalmazó fehér bor szállítmány valamint egyéb halfajjal helyettesített tőkehal nyomomonkövetési vizsgálatára került sor.

2014-ben *Opson IV.* fedőnéven futott a 2013 december - 2014 január időszakra kiterjedő *élelmiszerbiztonsági akció*, amely a hamis termékekkel való kereskedelem megelőzését, új veszélyforrások azonosítását, az elkövetési módok felderítését, kockázati profilok kialakítását, illetve a meglévők fejlesztését, a szervezett bűnözői csoportok beazonosítását tűzte ki céljául. Az Európára, Afrikára, Ázsiára és Amerikára kiterjedő *közös ellenőrzések* során Magyarországon 93 tonna kifogásolt élelmiszert és állati eredetű mellékterméket semmisítettek meg.

A *tisztességtelen forgalmazói magatartás ellenőrzése* során kiemelkedő volt a diszkriminatív módon történő árképzéssel kapcsolatos vizsgálatok száma (53%), további ellenőrzött jogcímek a beszerzési ár alatti értékesítés (21%), a 30 napos fizetési határidők ellenőrzése (16%), az akciós értékesítés (7%) és a szerződés tartalmával összefüggő követelmény (2%) volt. A bejelentők elsősorban a diszkriminatív módon történő árképzés, valamint a beszerzési ár alatti értékesítés feltételezett megsértése miatt tettek bejelentést. 2014-ben termékpálya felügyeleti bírság nem került kiszabásra. Eljárási bírságot 11 alkalommal szabtak ki, összesen 6,5 millió Ft értékben. Megállapítható, hogy a tisztességtelen forgalmazói magatartások száma és súlya a törvény célkitűzéseinek megfelelően csökkent, ami a beszállítók helyzetének lényeges javulását feltételezi.

11.3. A mezőgazdaságban tapasztalható fekete foglalkoztatásra irányuló ellenőrzési tapasztalatok

A NAV általános tapasztalata szerint a be nem jelentett alkalmazott foglalkoztatása döntően a nagy élőmunka igényrel működő ágazatokban fordul elő.

Az *egyszerűsített foglalkoztatással* kapcsolatban egyre többször találkoznak az ellenőrök olyan esettel, hogy az adózó megszegte a törvényben felsorolt foglalkoztatási korlátokat (idő, létszám, illetve a folyószámláján fennálló, 300 ezer Ft összeget meghaladó adótartozás). A foglalkoztatók próbálnak visszaélni a foglalkoztatás bejelentésének időpontjával, és csak egy esetleges ellenőrzés észlelésekor jelentik be az alkalmazottakat. A foglalkoztatottak egyszerűsített formában történő bejelentésének többsége egynapos.

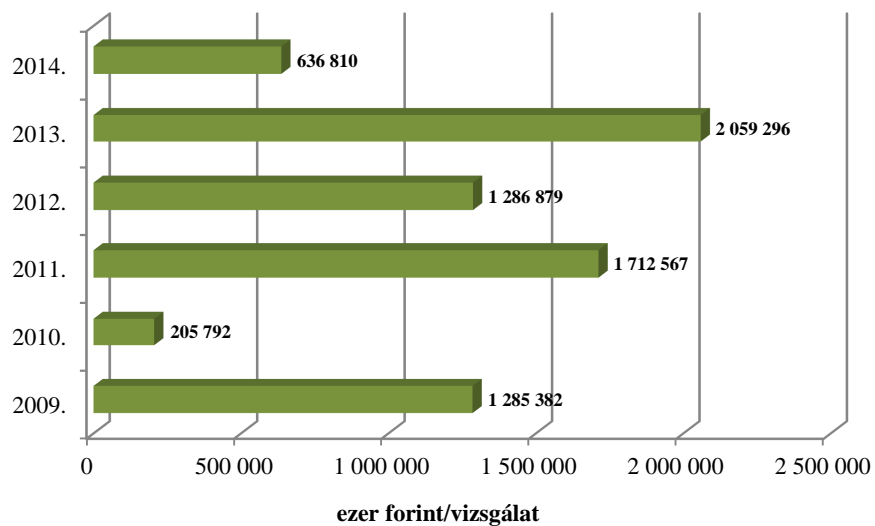
Napjainkban egyre nagyobb arányban tapasztalható, hogy a korábban egyszerűsített foglalkoztatás keretei között alkalmazott munkavállalót *részmunkaidősként* - heti 10 órás munkaidőben - *foglalkoztatják*, így az egyszerűsített foglalkoztatással kapcsolatos mulasztások (bejelentés elmulasztása, adminisztrációs hiba, jogszabályi korlátok túllépése) előfordulásával az adózóknak nem kell számolniuk.

A mezőgazdasági őstermelőknél a rájuk vonatkozó társadalombiztosítási *jogszabályok ismeretének hiányából* vagy annak félreértelmezéséből is sűrűn előfordul mulasztás megállapítása.

A mezőgazdasági idénymunkálatok ellenőrzéseinek nagy részét a *társhatóságokkal* együtt folytatja le az adóhatóság.

A Jelentés II. kötetében található táblázat azokat a *vizsgálatokat* tartalmazza, melyek során az adóhatóság be nem jelentett foglalkoztatást tárt fel a mezőgazdasági tevékenységet végző adózóknál. Ezen ellenőrzések száma nagyságrendileg nem változott az előző évhez képest, a megállapított nettó adókülönbözet, adóbírság, késedelmi pótlék és mulasztási bírság összege azonban jelentősen csökkent a 2013. évi adatokhoz viszonyítva. Az átlagosan feltárt nettó adókülönbözet alakulását 2009-2014. közötti időszakban pedig a 63. ábra mutatja.

62. ábra: A mezőgazdasági ágazatban tevékenykedő foglalkoztatók körében végzett, be nem jelentett foglalkoztatás vizsgálatára irányuló ellenőrzés során átlagosan feltárt nettó adókülönbözlet alakulása

Forrás: NAV

12. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mező- és erdőgazdasági vállalkozásokban, az agrárvállalkozások hitelgazdálkodása

12.1. A pénzügyi és vagyoni helyzet elemzése a NAV gyorsjelentésének adatai alapján

A mezőgazdasági, erdészeti, halászati és vadgazdálkodási (a továbbiakban: mezőgazdaság) ágazatban a NAV társasági adóbevallások adatai alapján 2014-ben 11 472 társas gazdaság tevékenykedett, 1,5 százalékkal kevesebb, mint egy évvel korábban.

A mezőgazdasági üzemek *adózás előtti eredménye* 2014-ben 172,5 milliárd forint volt, 26,3 százalékkal magasabb, mint egy évvel korábban, ami jelentős növekedésnek számít. Ez az érték az eddigi legmagasabb (2012. évi) 151,9 milliárd forintot is érdemben meghaladta. A jövedelem emelkedésében a termelés mennyiségi változása játszott a főszerepet: növénytermesztés volumene 12,0 százalékkal emelkedett, az állattenyésztésé 5,6 százalékkal haladta meg az előző évit (KSH, 2015⁶⁸). A termelés mennyiségének emelkedése mérsékelte ugyan az árakat (a növényi termékek ára 9,2 százalékkal, az állatok és állati termékek ára 1,1 százalékkal csökkent), az értékesítésből származó árbevétel azonban így is nőtt 2,9 százalékkal. A nettó árbevételnél nagyobb mértékben (6,4 százalékkal) bővültek az egyéb bevételek, ami részben a visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatásoknak köszönhető. Összességében a társas vállalkozások *kibocsátása* 1443,4 milliárd forintról 1 509,8 milliárd forintra (4,6 százalékkal) emelkedett.

A költségek elsősorban a személyi jellegű ráfordítások (4,8 százalékos növekedés) és értékcsökkenés (7,9 százalékos növekedés) hatására kúsztak felfelé, miközben az anyagjellegű ráfordítások értéke alig változott (1,0 százalékos növekedés). Ez utóbbi háttérében a felhasznált inputok mennyiségének emelkedése áll, miközben az árak itt is mérséklődtek. A ráfordítások árszínvonala átlagosan 3,1 százalékkal maradt el az előző évitől, amiben nagy szerepet játszott a takarmányárak 10,6 százalékos visszaesése, illetve a műtrágya és energia árak 3,9, illetve 3,7 százalékos csökkenése. Mindezek együttes eredőjeként az *üzemi tevékenység eredménye* az előző évi 147,1 milliárd forinthez képest 180,5 milliárd forintra emelkedett.

Nemcsak az üzemi eredmény nőtt, de a *pénzügyi tevékenység eredménye* is javult valamelyest. A pénzügyi műveletek egy évvel korábbi 10,5 milliárd forintos vesztesége 2014-re 9,1 milliárd forintra mérséklődött. A pozitív változás mögött a ráfordításoknak a bevételeket meghaladó mértékű csökkenése húzódik meg. A ráfordítások között kiemelést érdemelnek a kamat, illetve kamatjellegű ráfordítások, amelyek 27,5 milliárd forintról 20,1 milliárd forintra, 7,4 milliárd forinttal mérséklődtek, amely a jegybank kamatcsökkentési ciklusa, valamint a Növekedési Hitelprogram (NHP) hatásainak és a különféle, FM által támogatott hiteleknek tulajdonítható.

A jövedelemhelyzet kedvező változásának hatása tetten érhető a pénzügyi mutatókban, amelyek értéke többségében emelkedett. A *bruttó hozzáadott érték* 389,2 milliárd forintról 479,1 milliárd forintra nőtt, ami 23,1 százalékos gyarapodásnak felel meg. Az *élőmunka hatékonysága*⁶⁹ 1,3 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbit (22,4 millió forint/fő 2014-ben). Az eszközök megtérülése 4,6-ról 5,5-re emelkedett, az *eszközhatékonyság*⁷⁰ pedig 13,5%-kal nőtt az előző évhez képest. Az *árbevétel arányos üzemi eredmény* 2014-re 19,3%-kal javult 2013-hoz képest. A *készletek forgási sebessége* 3 nappal nőtt.

⁶⁸KSH (2015): A mezőgazdaság szerepe a nemzetgazdaságban, 2014.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezoszerepe14.pdf> (Letöltés időpontja: 2014. 08. 19.)

⁶⁹Az élőmunka hatékonysága az ágazatban foglalkoztatott egy főre jutó nettó árbevételt jelenti, az élőmunka felhasználásának hatékonyságát fejezi ki.

⁷⁰Az eszközhatékonyság a 100 Ft tárgyi eszközre jutó bruttó hozzáadott értéket jelenti, azt mutatja meg, hogy a vállalkozás milyen hatékonysággal hasznosítja eszközeit.

85. táblázat: A kettős könyvelést vezető vállalkozások pénzügyi mutatóinak alakulása a mezőgazdasági, vadgazdálkodási, halászati és erdészeti ágazatban

Megnevezés	2013	2014
Vagyoni helyzet		
Befektetett eszközök aránya (%)	53,4	53,5
Forgóeszközök aránya (%)	44,6	44,5
Saját tőke aránya (%)	59,2	60,4
Eladósodottság alakulása (%)	38,4	37,4
Forgótőke aránya (%)	31,2	32,4
Befektetett eszközök fedezettsége (%)	111,0	113,0
Pénzügyi helyzet		
Saját tőke növekedése (%)	538,5	594,2
Likviditási ráta	1,7	1,8
Likviditási gyorsráta	1	1,1
Pénzhányad	0,3	0,4
Vevőállomány-szállítóállomány aránya (%)	80,8	89,0
Kintlévőségek időtartama (nap)	43,4	42,0
Szállítói tartozások időtartama (nap)	48,7	51,9
Jövedelemhelyzet		
Élőmunka hatékonysága (millió Ft/fő)	21,1	22,4
Eszközhatékonyság (Ft/100 Ft)	28,8	32,7
Eszközök megtérülése (%)	4,6	5,5
Készletek forgási sebessége (nap)	100,1	102,8
Jövedelmezőség		
Árbevétel arányos üzemi eredmény (Ft/100 Ft)	8,3	9,9
Árbevétel arányos adózott eredmény (Ft/100 Ft)	7,1	8,8
Saját tőke jövedelmezősége (%)	8,4	9,6
Tőkearányos eredmény (ROE) (%)	7,7	9,0
Eszközök jövedelemtermelő képessége (ROA) (%)	4,6	5,4
Alaptőke jövedelmezősége (%)	41,7	53,5

Forrás: NAV gyorsjelentés, 2015

Kedvező változások következtek be 2014-ben a mezőgazdaság vagyoni helyzetében, az *eszközállománya* egy év alatt 206,7 milliárd forinttal, 7,5 százalékkal nőtt. (3. melléklet) Ezen belül a befektetett eszközök állománya 7,8 százalékkal, a forgóeszközök értéke 7,4 százalékkal haladta meg az előző évit. A hasonló mértékű változás következtében a két vagyonelem aránya az összes eszközállományon belül lényegesen nem változott. A befektetett eszközök növekedésében a tárgyi eszközök 8,4 százalékos emelkedése volt a meghatározó. A forgóeszközök növekedésében különösen az értékpapírok (+42,1 százalék) és pénzeszközök (+13,0 százalék) jelentős bővülése játszott szerepet, ami a gazdaságok pénzügyi tartalékának gyarapodását, ebből kifolyólag a befektetési kedv erősödését is jelzi. A likvid vagyonelemek (értékpapírok és pénzeszközök) emelkedése egyúttal az egyébként sem alacsony mértékű *likviditási mutató* értékét 1,7-ről 1,8-ra, a *gyorsrátát* 1-ről 1,1-re növelte. Javult a *vevők és szállítók aránya*, 2014-ben utóbbi az előbbinek mindössze 89,0 százalékát fedezte, szemben az előző évi 80,8 százalékos aránnyal.

A több éve tartó kedvező eredményalakulás az ágazat tőkeellátottságát jelentősen javította. Az eszközállomány már említett 206,7 milliárd forintos bővülésének háromnegyed-részt 2014-ben a saját forrás fedezte, „csak” egynegyedéhez vált szükségessé a külső források bevonása. A saját tőkeállomány 9,8 százalékkal (165 milliárd forinttal) emelkedett, ami a 2013-as évi jövedelem eredménytartalékba helyezésének, a tőketartalék emelkedésének, valamint a mérleg szerinti eredmény növekedésének köszönhető. A viszonylag alacsonynak számító, 2013. évi 38,4 százalékos *eladósodottság* tovább mérséklődött, értéke 2014-ben 37,4 százalék volt. Ugyancsak a kedvező tőkeellátottságra és likviditásra utal, hogy a forgótőke nagysága is emelkedett 14 százalékkal (507,0 milliárd forintról 578,4 milliárd forintra). A növekedés struktúrája is kedvezőbbé vált: 2014-ben a hosszú lejáratú kötelezettségek 9,1 százalékkal emelkedtek, miközben a rövid lejáratúak mérsékelten, 2,6 százalékkal nőttek. Utóbbin belül a szállítói állomány záróértéke 3,5 százalékkal csökkent. A hátrasorolt kötelezettségek azonban 16 százalékkal emelkedtek.

86. táblázat: A kettős könyvelést vezető vállalkozások eredménye a mezőgazdasági, vadgazdálkodási, halászati és erdészeti ágazatban (milliárd forint)

Megnevezés	Eredmény (milliárd forint)		2014. évi a 2013. évi százalékában
	2013	2014	
Nettó árbevétel, <i>ebből</i>	1 776,9	1 828,1	102,9
- export árbevétel	238,0	214,9	90,3
Egyéb bevételek, <i>ebből</i>	315,7	336,0	106,4
- visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás	166,4	179,0	107,6
Aktivált saját teljesítmény	99,6	101,1	101,6
Anyagjellegű ráfordítások, <i>ebből</i>	1 567,4	1 583,6	101,0
- anyagköltség	813,3	828,9	101,9
- eladott áruk beszerzési értéke	404,4	393,3	97,3
Személyi jellegű ráfordítások, <i>ebből</i>	235,0	246,2	104,8
- bérköltség	165,6	174,0	105,0
- egyéb személyi jellegű kifizetés	25,1	25,2	100,5
- bérjárulékok	44,2	46,9	106,2
Értékesítési leírás	132,4	142,9	107,9
Egyéb ráfordítások	110,3	112,1	101,6
Üzemi tevékenység eredménye	147,1	180,5	122,7
Pénzügyi művelet bevétele, <i>ebből</i>	33,7	28,7	85,1
- kamatbevételek	9,5	6,3	66,1
- kapott osztalék részesedés	4,9	6,3	127,7
Pénzügyi művelet ráfordítása, <i>ebből</i>	44,2	37,8	85,5
- kamat, kamatjellegű ráfordítások	27,5	20,1	72,9
Pénzügyi műveletek eredménye	-10,5	-9,1	86,8
Szokásos vállalkozási eredmény	136,6	171,4	125,5
Rendkívüli bevételek	7,1	8,3	117,4
Rendkívüli ráfordítások	7,1	7,2	101,1
Rendkívüli eredmény	0,0	1,1	-
Adózás előtti eredmény	136,6	172,5	126,3
Fizetendő adó	10,9	12,0	110,7
Adózott eredmény	125,7	160,5	127,7
Kibocsátás	1 443,4	1 509,8	104,6
Folyó termelő felhasználás	1054,2	1030,7	97,8
Bruttó hozzáadott érték	389,2	479,1	123,1

Forrás: NAV gyorsjelentés, 2015

87. táblázat: Eredménykategóriák alakulása a mezőgazdaságban 2010-2014 között (milliárd forint)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014
Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye	76,1	178,1	173,3	147,1	180,5
Pénzügyi műveletek eredménye	-30,6	-42,4	-23,6	-10,5	-9,1
Szokásos vállalkozási eredmény	45,5	135,7	149,7	136,6	171,4
Rendkívüli eredmény	3,4	2,6	2,4	0,0	1,1
Adózás előtti eredmény	48,6	136,4	151,9	136,6	172,5
Fizetendő adó	7,4	10,0	11,2	10,9	12,0
Adózott eredmény	41,2	126,4	140,7	125,7	160,5

Forrás: NAV gyorsjelentés, 2015

88. táblázat: A kettős könyvelést vezető vállalkozások mérlegadatai a mezőgazdasági, vadgazdálkodási, halászati és erdészeti ágazatban (milliárd forint)

Megnevezés	Mérlegeredmények		2014. évi a 2013. évi százalékában
	2013	2014	
Vállalkozások száma			
Összesen	11 645	11 472	98,5
Eszközállomány folyóáron, milliárd Ft			
Befektetett eszközök, <i>ebből</i>	1 463,2	1 577,0	107,8
- immateriális javak	10,9	9,4	86,4
- tárgyi eszközök	1 351,8	1 465,4	108,4
- befektetett pénzügyi eszközök	100,5	102,2	101,6
Forgóeszközök, <i>ebből</i>	1 222,7	1 312,7	107,4

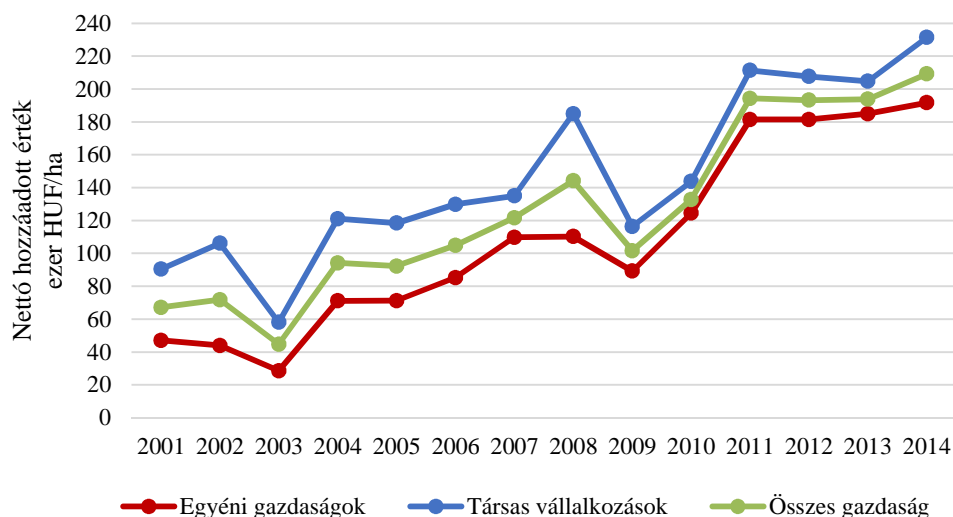
- készletek	487,3	514,9	105,7
- követelések	488,9	510,5	104,4
- értékpapírok	30,0	42,7	142,1
- pénzeszközök	216,5	244,6	113,0
Aktív időbeli elhatárolások	56,5	59,4	105,1
Eszközök összesen	2 742,4	2 949,1	107,5
Az eszközállomány forrásai folyó áron, milliárd Ft			
Saját tőke, ebből	1 623,8	1 782,7	109,8
- jegyzett tőke	301,6	300,0	99,5
- jegyzett, de be nem fizetett tőke	-0,2	-0,5	203,3
- tőketartalék	308,4	340,2	110,3
- eredménytartalék	565,6	659,9	116,7
- egyéb tartalékok	345,8	356,2	103,0
- mérleg szerinti eredmény	102,6	126,8	123,5
Céltartalékok	6,9	6,4	92,5
Hosszú lejáratú kötelezettségek	322,4	351,6	109,0
Hátrasorolt kötelezettségek	16,0	18,6	116,0
Rövid lejáratú kötelezettségek	715,7	734,2	102,6
Összes kötelezettségek	1 054,1	1 104,4	104,8
Passzív időbeli elhatárolások	57,6	55,6	96,5
Források összesen	2 742,4	2 949,1	107,5

Forrás: NAV gyorsjelentés, 2015

12.2. A mezőgazdasági vállalkozások 2014. évi eredményei a tesztüzemi rendszer alapján

Az elemzéshez a Tesztüzemi Információs Rendszer 2014. évi adatait használtuk fel. Az adatgyűjtés összesen 1982 mintauzemet fog át. A tesztüzemi minta segítségével reprezentált és vizsgált közel 110 ezer gazdaság az összes regisztrált gazdaság által használt földterület 94,6 százalékát művelte, illetve az összes Standard Termelési Érték (STÉ) 93 százalékát állította elő. A tesztüzemi rendszer minta adatait a 2013-as Gazdaságszerkezeti Összeírás adataival súlyoztuk.

63. ábra: Az egy hektárra jutó nettó hozzáadott érték változása (2002-2014)

Forrás: Tesztüzemi adatok, AKI Vállalkozáselemzési Osztálya

A gazdaságok átlagos hasznosított mezőgazdasági területe **43,5 hektár**, egy gazdaság átlagosan **1,5 fő**⁷¹ foglalkoztatott.

⁷¹ Éves munkaerőegységet alapul véve, ami 2200 munkaórának felel meg.

Országos szinten az *árutermelő egyéni gazdaságok az összes nettó hozzáadott érték*⁷² **51,26 százalékát, a társas vállalkozások pedig a 48,74 százalékát állították elő.** Az előző év is hasonló arányú megoszlást mutatott.

Két éves stagnálás után a mezőgazdaság jövedelmezősége 2014-ben jelentősen növekedett, a nettó hozzáadott érték országos szinten 8 százalékkal bővült. Az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 3 százalékkal (141,8 ezer forint/hektár), a társas gazdaságoké 20 százalékkal lett magasabb.

Lassult, de folytatódott a mezőgazdasági **beruházások** növekedése. Az **egy hektár**ra jutó beruházások átlagos értéke **107,1 ezer forint**, az ehhez közvetlenül kapcsolódó támogatások nagysága 12,0 ezer forint volt hektáronként. A beruházások értéke így 11 százalékkal, a folyósított **beruházási támogatások összege** pedig **71 százalékkal nőtt** a megelőző évhez viszonyítva. A növekedés egyértelműen a gépberuházások jelentős növekedésével (50 százalék) van összefüggésben. A növekedéssel párhuzamosan a **nettó beruházás** (amortizációval csökkentett bruttó beruházás) értéke is jelentősen **növekedett (35,1 ezer forint/hektár)**, azaz **a technológiai fejlődés, fejlesztés, már negyedik éve folyamatosan tart.** A beruházási intenzitás a sertés- és baromfitartó, valamint a zöldség-hajtató gazdaságoknál esett vissza. A növénytermesztő gazdaságoknál stagnált, az összes többi típus esetében viszont jelentősen növekedett. Külön kiemelést érdemel, hogy a nagyméretű, vegyes típusú gazdaságok nagy volumenű beruházásokat hajtottak végre, esetükben az egy hektárra jutó beruházás 46%-kal növekedett.

A növekvő beruházásokat a vállalkozások elsősorban saját tőkéből és kisebb részben támogatásból fedezték, a beruházási hitelek volumene nem változott 2013-hoz képest.

A földárak növekedése 2014-ben sem torpant meg: a szántóterület ára – az inflációt meghaladóan – 3,3 százalékkal emelkedett (642,97 ezer forint/hektárra). Ezzel összefüggésben a földbérleti díjak is – 6,5 százalékkal – növekedtek.

12.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelemhelyzete

A felmérésben 1608 egyéni gazdaság⁷³ szerepelt. Ez a minta a 2013. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ) keretében regisztrált, **4 ezer euró STÉ-nél nagyobb egyéni gazdaságokat** reprezentálja, melyek száma **103 ezret tett ki.** A vizsgált 103 ezer gazdaság az összes egyéni gazdaság⁷⁴ által használt földterület 90 százalékát művelte, a hozzájuk kapcsolódó STÉ 80 százalékát állította elő.

A bruttó termelési érték átlagos nagysága 2013. évhez képest **2 százalékkal, 449,6 ezer forint/hektár**ra nőtt. Ezen belül az egy hektárra jutó értékesítés nettó árbevétele, illetve a közvetlen támogatások is 3 százalékkal bővültek.

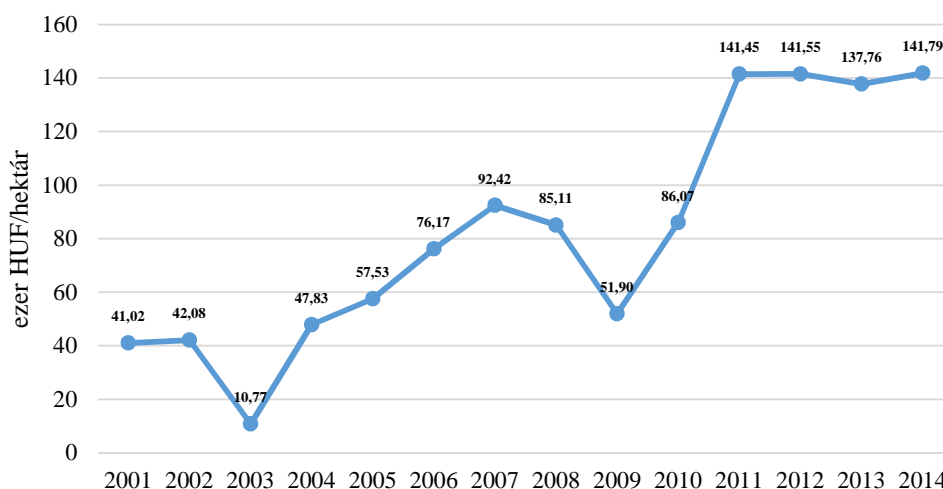
Az üzemi költségek is hasonló mértékben nőttek, értékük átlagosan 306,0 ezer forint/hektár. Így összességében az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye az előző évhez viszonyítva 3 százalékkal nőtt; 141,8 ezer forint volt hektáronként. Az inflációt figyelembe véve – 2014-es árakon számolva – a jövedelem közel 3 százalékkal nőtt.

⁷² A nettó hozzáadott érték a termelési érték és a termelés során felhasznált termékek, szolgáltatások értékének a különbsége. Tartalmazza a jövedelmet, valamint ebből kell fedezni a munkabéreket, az adókat, a kamatokat és a bérleti díjakat.

⁷³ Ide tartoznak az őstermelők, az egyéni vállalkozók, illetve az ún. összevont – adózási, illetve a támogatási rendszerrel összefüggő okok miatt formailag részekre osztott („szétírtott”), de ténylegesen egységes vállalkozásként működő és a tesztüzemi rendszerben is egy egységként kezelt – gazdaságok.

⁷⁴ Ezek száma a GSZÖ 2013 adatai szerint 491 ezer volt.

64. ábra: Az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 2014-es árakon*
(2001-2014)

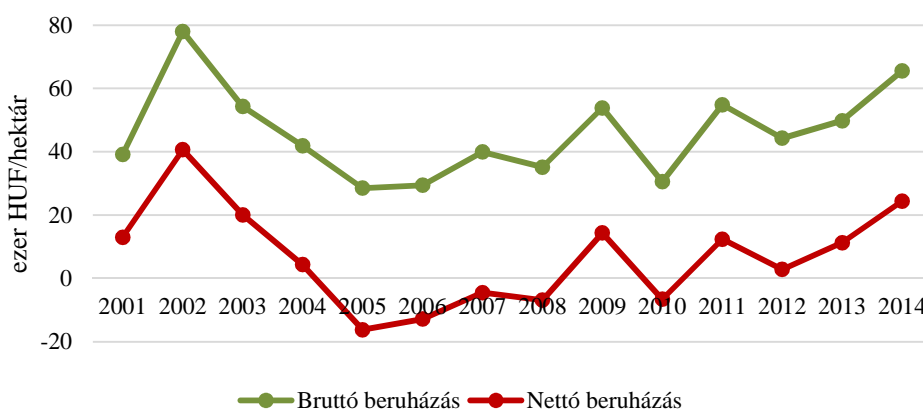
*Fogyasztói árindexszel korrigálva (deflálva).

Forrás: Tesztüzemi adatok, AKI Vállalkozáselemzési Osztálya

Az eredmények értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy az így számított jövedelmeknek kell fedezetet nyújtaniuk az egyéni (családi) gazdaságok személyi jövedelmeire is. Ha az egyéni gazdaságok eredményét korrigáljuk – a nem fizetett munkaerőre jutó el nem számolt munkabért is figyelembe vesszük – az éves munkaerőegységre⁷⁵ (ÉME) jutó minimálbérrel, akkor az adózás előtti eredményük 116 ezer forint/hektár. Az így korrigált jövedelem az előző év azonos mutatójához képest 3 százalékkal nőtt.

Az egy hektárra jutó beruházások értéke az előző évhez képest 32 százalékkal 65 ezer 600 forintra, a nettó beruházás értéke több mint kétszeresére (24 ezer 400 forint/hektár) nőtt. A nettó beruházás már negyedik éve pozitív, az EU csatlakozás utáni technikai, technológiai lemaradásukat kezdik behozni, az egyéni gazdaságok fejlődési pályára álltak.

65. ábra: Az egy hektárra jutó bruttó és nettó beruházás változása az egyéni gazdaságoknál (2001-2013)

Forrás: Tesztüzemi adatok, AKI Vállalkozáselemzési Osztálya

A beruházások területén a gépbeszerzések domináltak: a gépberuházások értéke 51 százalékkal (az EMVA kertészeti gépek, technológiai berendezésekhez kapcsolódó támogatásokkal összefüggésben),

⁷⁵ Éves munkaerőegység (ÉME): a *munkateljesítmény* mértékegysége; egy teljes munkaidőben foglalkoztatott, koránál és egészségi állapotánál fogva teljes értékű munkavégzésre alkalmas dolgozó éves munkaidő-teljesítménye, munkaórában. A kalkulációk során 2200 munkaórával vettük figyelembe.

az ingatlan beruházások értéke 13 százalékkal nőtt. Így összefüggésben a beruházások közel felét (47,8 százalékát) a technológiai berendezések tették ki.

A finanszírozás szerkezete is kedvezően változott: a beruházások bővülésével összefüggésben a beruházási- és fejlesztési hitelek egy hektárra jutó összege 13 százalékkal növekedett, míg a rövid lejáratúaké 8 százalékkal csökkent.

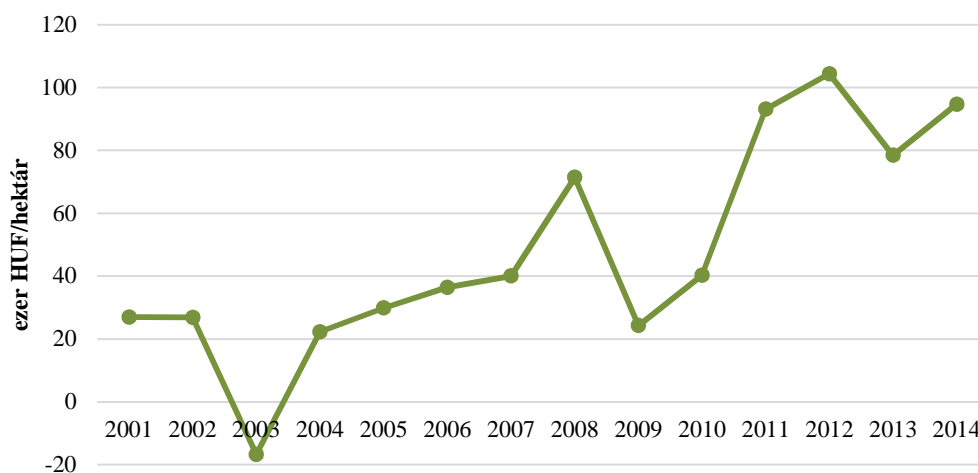
12.2.2. A társas vállalkozások jövedelemhelyzete

A 2014. évi felmérésben 374 társas vállalkozás (jogi személyiség nélküli, illetve jogi személyiségű gazdasági társaság, szövetkezet) szolgáltatott adatokat. A minta által reprezentált alapsokaság üzemszáma 6571 – a GSZÖ keretében regisztrált összes társas vállalkozás 75 százaléka –, amelyek azonban a szektor STÉ-jének gyakorlatilag a 100 százalékát állítják elő, illetve a földterületet is közel ilyen arányban használják.

A társas gazdaságok átlagos mezőgazdasági területe 320,7 hektár, egy gazdaság átlagosan 10 főt foglalkoztatott.

A társas gazdaságok egy hektárra jutó adózás előtti eredménye (93,1 ezer forint/hektár), valamint szokásos vállalkozási eredménye⁷⁶ (94,7 ezer forint/hektár) is 20–20 százalékkal nőtt a korábbi évekhez képest. A társas vállalkozások jövedelmezősége – a jelentős jövedelem növekedés ellenére – nem érte el a 2012-es rekord szintet.

66. ábra: A társas vállalkozások szokásos vállalkozási eredménye 2014-es árakon* (2001-2014)

*Fogyasztói árindexszel korrigálva (deflálva).

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján az AKI Vállalkozáselemzési Osztályán készült

A növényi termékek árcsökkenését a jelentősen növekvő hozamok korrigálták, így az egy hektárra jutó árbevétel 1 százalékkal, a közvetlen agrártámogatások 2 százalékkal növekedtek, így összességében a bruttó termelési érték 2 százalékkal lett magasabb (799,2 ezer forint/hektár). Ugyanakkor a teljes üzemi költség – a vetőmag, műtrágya, és takarmányárak csökkenése miatt – összességében 1 százalékkal lett alacsonyabb (699,7 ezer forint/hektár).

A meghatározó költségelemek közül legnagyobb mértékben a növényvédőszer (11 százalék) és a személyi jellegű ráfordítások (5 százalék) növekedtek. Az egyéb ráfordítások közül a bérvállalkozók díja 25 százalékkal emelkedett.

Tárgyévben a beruházások értéke 3 százalékkal emelkedett. A társas vállalkozások hektáronkénti beruházása 159,5 ezer forint volt, mely az egyéni gazdaságok beruházásainak közel két és félszerese.

⁷⁶A pénzügyi műveletek eredményét tartalmazza, viszont a rendkívüli bevételeket és ráfordításokat nem.

Az üzemtulajdonosoktól bérelt mezőgazdasági terület aránya 2014-ben 13 százalékkal csökkent. Azok az üzemek, amelyek üzemtulajdonosoktól béreltek földet, 23,4 százalékkal magasabb bérleti díjat fizettek hektáronként.

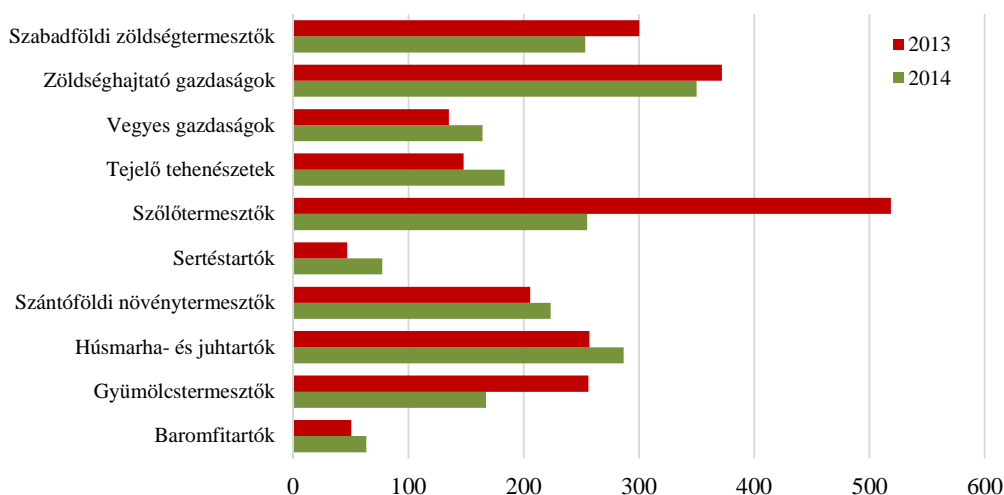
12.2.3. A gazdaságok jövedelemhelyezete tevékenységi ágak szerint

A nettó hozzáadott érték alapján vizsgálva a különböző típusú gazdaságok jövedelmezőségének változása rendkívül eltérő volt 2014-ben.

A sertéstartók (65 százalék), a baromfitartók (30 százalék), a tejelő tehenészetek (24 százalék) és a vegyes gazdaságok (22 százalék) jövedelme nőtt a legnagyobb mértékben, de a szántóföldi növénytermesztők és a húsmarha- és juhtartók jövedelme is kedvezően változott (8, illetve 11 százalékkal bővült).

A legnagyobb mértékben – 51 százalékkal – a szőlőtermesztő gazdaságok jövedelme csökkent, tekintettel a rendkívül kedvezőtlen időjárásra. Jelentős mértékben, 35 százalékkal csökkent a gyümölcsstermesztők, illetve 16 százalékkal a szabadföldi zöldségtermesztő gazdaságok jövedelme. A zöldségajátató gazdaságok jövedelme kisebb mértékben, csak 6 százalékkal esett vissza.

67. ábra: Ezer euró STÉ-re jutó nettó hozzáadott érték, 2013–2014
(egyéni gazdaságok és társas vállalkozások együtt)

Forrás: Tesztüzemi adatok, AKI Vállalkozáselemzési Osztálya

Annak ellenére, hogy a hízósértés ára éves átlagban a tavalyi évhez képest 4 százalékkal csökkent, a takarmányköltségek 12 százalékos csökkenése a sertéstartók kiemelkedő jövedelemnövekedését eredményezte. A baromfi esetében is fontos szerepet játszott a takarmányozással összefüggő ráfordítások csökkenése, ugyanakkor esetükben a tojás ára 3, a baromfihúsé pedig 3,7 százalékkal növekedett.

A szántóföldi növénytermesztőknél a ráfordítások növekedése nem haladta meg az értékesítési árbevétel 5 százalékos bővülését, ugyanakkor a közvetlen termelő támogatások viszont sok éves növekedés után stagnáltak. A húsmarha- és juhtartók esetében viszont a közvetlen támogatások 11 százalékos emelkedése nagyban hozzájárult a jövedelembővüléshez.

A szőlőtermesztő gazdaságok üzemi költsége ugyan 5 százalékkal alacsonyabban alakult, mint egy évvel ezelőtt, viszont a szőlő értékesítési árának 14,4 százalékos csökkenése jövedelemcsökkenéshez vezetett. A különböző gyümölcsök árai eltérően alakultak, ugyanakkor a termelési értéket meghatározó alma ára 7 százalékot esett, ezzel szemben a költségek 11 százalékkal emelkedtek. A gyümölcsstermesztők összességében ennek ellenére nyereségesek voltak.

A zöldségajátató gazdaságok jövedelemcsökkenése azzal van összefüggésben, hogy ráfordításaik kis mértékben bár, de emelkedtek, ugyanakkor árbevételeik stagnáltak. Esetükben a közvetlen termelői támogatás nem meghatározó.

12.3. Az agrárvállalkozások hitelgazdálkodása

A mezőgazdasági társas vállalkozások finanszírozási helyzete elsősorban a NAV társas adóbevallások mérlegadatai alapján kerülnek bemutatásra. Az adatbázis adatai 2013-mal bezárólag állnak rendelkezésre, a 2014. évi információk a NAV gyorsjelentésén alapulnak, amely az adatbázishoz képest kevésbé részletes. A társas gazdaságok adatai nemcsak a szoros értelemben vett mezőgazdasági tevékenységre vonatkoznak, hanem az erdő- és vadgazdálkodással, halászattal foglalkozó vállalkozások adatait is magukban foglalják.

Az egyéni gazdaságok finanszírozásáról kizárólag a tesztüzemi (FADN) adatbázis nyújt információkat. Az FADN adatok alapvetően a kibocsátásra nézve reprezentatívak, a pénzügyi és hitelezési helyzet vonatkozásában – megfelelő módszertan alapján elvégezhető – becslésekre adnak csak lehetőséget.

Az adatbázisokon túl a következő pénzügyi szereplők statisztikáira támaszkodtunk: Magyar Nemzeti Bank, Magyar Fejlesztési Bank Zrt., Magyar Lízingszövetség, KAVOSZ Pénzügyi Szolgáltatásokat Közvetítő Zrt., Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (AVHGA), Garantiqa Hitelgarancia Zrt., Magyar Faktoring Szövetség.

Mezőgazdasági egyéni vállalkozások fő finanszírozási csatornái, 2013-2014

A mezőgazdasági vállalkozások forrásszerkezetét alapvetően két tényező határozza meg: az üzemméret és a társasági forma. Az egyéni gazdaságok finanszírozási szerkezetét a saját tőke, a tagi kölcsön, a hosszú és rövid lejáratú hitelek befolyásolják számottevően. Az egyéni gazdaságok finanszírozása szempontjából a saját tőkét kell kiemelni, amely 2013-ban az összes forrás 89,7 százalékát jelentette. Értéke 2699,3 milliárd forint volt 2013-ban, ami a társas vállalkozások saját tőkéjének több mint másfélszerese. A saját tőke 2014-ben is folytatta növekvő tendenciáját, 3016,3 milliárd forintra nőtt az értéke, amely az előző évi értéket 11,7 százalékkal haladta meg. Az egyéni gazdaságok eladósodottsága tovább csökkent 2014-ben, így az előző évi 10,3 százalékos értékkel szemben 2014-ben már csak 9,0 százalék volt (298,4 milliárd forint). Ezen belül a hitelek részesedése (hosszú és rövid lejáratú) 2,1 százalék, az egyéb rövid lejáratú kötelezettségeké pedig 4,5 százalék volt.

89. táblázat: Az egyéni gazdaságok forrásainak összetétele, 2013–2014

Forrás típusa	2013		2014	
	milliárd forint	százalékarány	milliárd forint	százalékarány
Saját tőke	2699,3	89,7	3016,3	91,0
Kötelezettségek, ebből kiemelt tételek:	311,6	10,3	298,4	9,0
- tagi kölcsön	66,0	2,2**	62,5	1,9**
- banki hitelek	61,7	2,0**	69,2	2,1**
- egyéb, rövid lejáratú kötelezettségek	165,8	5,5**	148,1	4,5**
Vizsgált tételek (saját tőke és kötelezettségek) összesen:	3010,9	100,0	3314,7	100,0

*Az FADN adatbázis nagyon részletezett a NAV adatbázishoz képest. A táblázat kiemelt tételeket tartalmaz, arra törekedve, hogy összehasonlítható legyen a társas vállalkozások adataival. A 2014. évi egyéni adatok nem állnak rendelkezésre teljes mértékben.

**100% = Kötelezettségek, ehhez viszonyítva tartalmazza a táblázat a részarányokat, a kiemelt tételeknek megfelelően.

Forrás: FADN adatok alapján

Az alacsony eladósodottság jelzi, hogy a szektor az elvi külső finanszírozási lehetőségeit nem használta ki. Ennek hátterében több tényező is áll:

- a támogatási rendszer előnyeit élvező növénytermesztők kevésbé finanszírozzák hitelből tevékenységüket;
 - gazdálkodási adataik a bankok számára pénzügyi szempontból kevésbé átláthatóak, mint a társas vállalkozások esetében;
 - a banki finanszírozás relatív magas terhei;
- a támogatási rendszer által nem preferált ágazatok nehezen tudnak hitelhez jutni.

Az egyéni gazdaságok számára saját tőkén kívüli finanszírozási forrást a tagi kölcsön, a hitel

(későbbi alfejezetben kerül részletes bemutatásra), a lízing és a faktoring jelent. A **tagi kölcsön** – mint gyakori finanszírozási forma – jelentősége az elmúlt időszakban évről-évre fokozatosan mérséklődött, állománya 2014 végén 62,5 milliárd forint volt, amely az előző évhez képest 5,3 százalékos csökkenést jelent.

Az egyéni gazdaságok forrásain belül is komoly tételt jelent a **lízing**, a beruházás–finanszírozás speciális formája, amely kategóriánál csak a teljes mezőgazdaságra vonatkozóan állnak rendelkezésre adatok. A mezőgazdaságban a géplízing teljes állománya 2014-ben 75,7 milliárd forint volt, amely az egyéni és társas vállalkozások állományát egyaránt lefedi. A tőkekintlévőség értéke az elmúlt három évben – szemben az azt megelőző időszak erőteljes visszaesésével - fokozatosan emelkedett, ennek köszönhetően a 2014. év végi érték 22,5 százalékkal haladta meg a 2013. évi értéket.

A **faktoring** nem jellemző az egyéni gazdaságoknál, mivel az elsősorban a kis- és középvállalkozások finanszírozási eszköztárában szerepel. A méret szerinti megoszlás alapján a mikrovállalkozásokhoz a Magyar Faktoring Szövetség adatai szerint a 2014. évi nemzetgazdasági faktorált forgalom (899 milliárd forint) mindössze 6 százaléka tartozott. A mezőgazdasági ágazat részesedése a teljes 2014. évi forgalom 4 százaléka volt. Ez azt jelenti, hogy a mikrovállalkozások – ideértve a legkisebb méretkategóriába tartozó társas vállalkozások mellett az egyéni gazdaságokat is – faktoring forgalma kevesebb, mint 3 milliárd forintra becsülhető. 2013-ban a 788,9 milliárd forint forgalomból 5 százalékkal részesedett a mezőgazdaság, 8 százalékkal a mikrovállalkozások, vagyis az egyének részesedése abban az évben sem érte el a 3 milliárd forintot.

Mezőgazdasági társas vállalkozások fő finanszírozási csatornái

A mezőgazdasági társas vállalkozások az egyéni gazdaságokkal szemben lényegesen nagyobb arányban támaszkodnak idegen forrásokra, itt a saját tőke nagysága 1783 milliárd forint volt.

90. táblázat: A mezőgazdasági társas vállalkozások forrásainak összetétele, 2013–2014*

Forrás típusa	2013		2014	
	milliárd forint	Összes forrás arányában	milliárd forint	Összes forrás arányában
Saját tőke	1 612,27	59,1%	1 782,7	60,4%
Kötelezettségek	1 052,29	38,6%	1 104,4	37,4%
Hátrasorolt kötelezettség	16,66	0,6%	18,6	0,6%
Hosszú lejáratú kötelezettségek	320,08	11,7%	351,6	11,9%
Rövid lejáratú kötelezettségek	715,55	26,2%	734,2	24,9%
Egyéb**	64,19	2,4%	62,0	2,1%
Összesen	2 728,81	100,0%	2 949,1	100,0%

*A NAV adatbázis részletezettsége nem teszi lehetővé, hogy kötelezettségek minden tételre kiterjedően megbontásra kerüljenek, illetve a NAV Gyorsjelentés csak a főbb számokat tartalmazza.

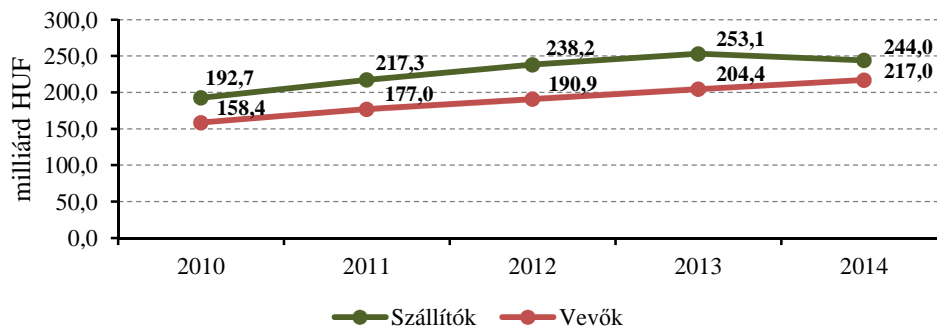
**Az egyéb kategóriába a céltartalékok és a passzív időbeli elhatárolások tartoznak.

Forrás: NAV, illetve NAV Gyorsjelentés alapján

A társas vállalkozások összes forrása 2014-ben 2949 milliárd forint volt, 220,2 milliárd forinttal, mintegy 8,1 százalékkal több, mint egy évvel korábban. A forrásállomány növekedésében összességében a társas gazdaságoknál is a **saját tőke** játszott a főszerepet, ami 170,8 milliárd forinttal nőtt, miközben a kötelezettségek 51,7 milliárd forinttal emelkedtek. Az egyes finanszírozási források részaránya nem változott jelentősen az elmúlt évhez képest.

A társas vállalkozások idegen forrásainak másik jelentős tételét a bankok mellett a **szállítói** finanszírozás jelenti. A mezőgazdasági társas vállalkozások szállítói állománya 2010 és 2014 között 192,7 milliárd forintról 244 milliárd forintra bővült, vagyis több mint 25 százalékkal növekedett. A szállítói állomány változása a vevőivel összhangban emelkedett 2013-ig, de a vevői állomány volumenét tekintve végig elmaradt a szállítóitól, ami jelzi, hogy a vevők finanszírozásán túl még többletlikviditáshoz is jutottak a mezőgazdasági vállalkozások. 2014-ben ezzel szemben a szállítói állomány 9,1 milliárd forinttal csökkent, míg a vevői állomány közel 13 milliárd forinttal emelkedett.

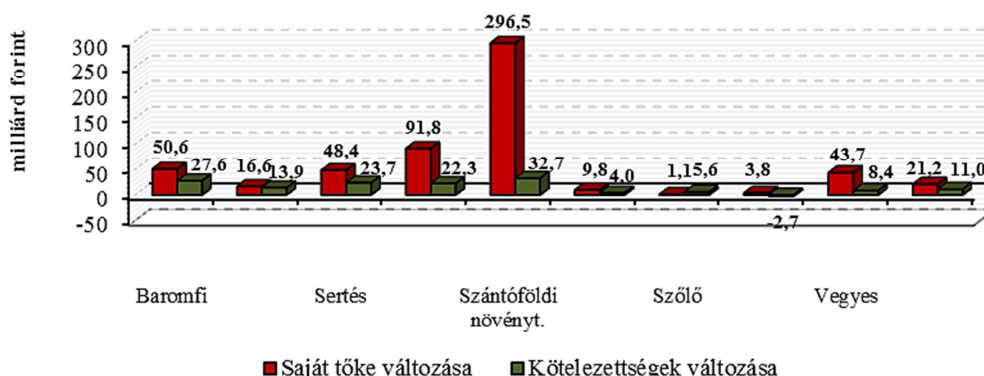
68. ábra: Vevők és szállítók a mezőgazdasági társas vállalkozások mérlegében, 2010–2014

Forrás: NAV adatok alapján

A 2014. évi adatok ugyan még nem állnak rendelkezésre, de fontos kitérni a vállalkozások saját tőkéjének (nettó vagyonának) alakulására a 2008-2013-as időszakot érintően. Érdekes tendencia figyelhető meg, ha hosszabb időtávon és szakágazati bontásban vizsgáljuk azt, ugyanis a társas gazdaságok nettó vagyona 2008 és 2013 között ágazatonként jelentősen eltérő mértékben bővült. A növénytermesztésben mintegy 300 milliárd forinttal, csaknem 70 százalékkal nőtt a nettó vagyon értéke. Hasonló vagy magasabb arányt tudhat magáénak a baromfiágazat, a húshasznú szarvasmarha tartása, a sertéstartók és a tejágazat is. Az ágazati átlagtól (65,3 százalékos emelkedés 2008-2013 között) elmaradó mértékű tőkenövekedés következett be a vegyes gazdaságoknál (46,7 százalék), az egyéb ágazatoknál (54,5 százalék), a zöldségtermesztésben (35,7 százalék), a gyümölcstermesztésben (16,2 százalék) és a szőlőtermesztésben (5,1 százalék) is a saját tőke vonatkozásában. A saját tőke állományának bővülését ugyanakkor a legtöbb ágazatban a kötelezettségek lényegesen alacsonyabb mértékű növekedése kísérte.

69. ábra: A saját tőke és a kötelezettségek állományának változása a társas vállalkozásoknál, 2008 – 2013*

*A 2014. évre vonatkozóan még nem állnak rendelkezésre adatok.

*A 2014. évre vonatkozóan még nem állnak rendelkezésre adatok.

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

12.3.1. A mezőgazdasági egyéni és társas vállalkozások hitelállománya (mezőgazdasági géplízinggel együtt)

A mezőgazdasági szektor egyéni és társas vállalkozásaihoz kihelyezett hitelállomány nagysága 450 milliárd forint fölé emelkedett 2014-ben, amely az előző évi értéket 10,7 százalékkal haladta meg. A kedvező fordulatot a 2013-as év jelentette, hiszen a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitelprogramjának (a továbbiakban: NHP) meghirdetésével (a konstrukció a 3.3.3. Kedvező finanszírozási programok c. alfejezetben kerül kifejtésre) jelentős többletforráshoz jutottak a mezőgazdasági szektor vállalkozásai is.

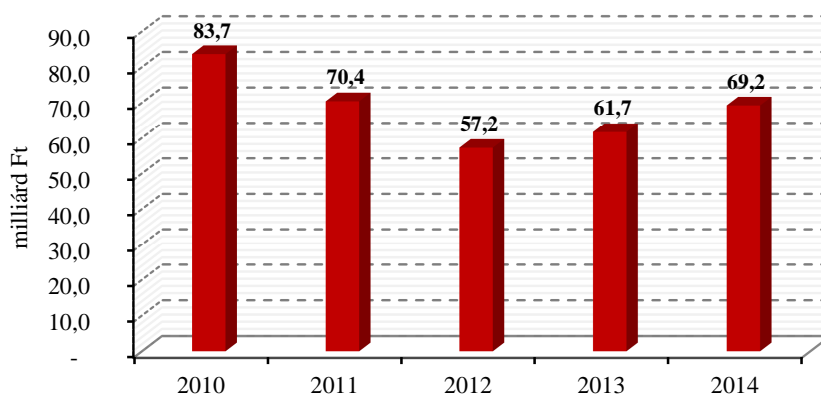
Az egyéni gazdaságok az ágazat bruttó hozzáadott értékéből 49 százalékbán részesedtek 2014-ben, viszont gazdasági szerepük a hitelállomány nagyságában kevésbé érhető tetten, hiszen az elmúlt három évben 15 százalék körül stagnált a részesedésük (az egyéni gazdaságok 2014. évi hitelállományára

vonatkozóan jelenleg nincs pontos adat, a tesztüzemi adatbázis alapján is csak nagyságrendi becslés adható).

Az egyéni gazdaságoknál a **hiteleket** többnyire a takarékszövetkezetek finanszírozzák, de itt került kimutatásra a lízing és a faktoring is. A takarékszövetkezetek speciális szolgáltatásai miatt töltenek be kiemelt szerepet a mezőgazdaság finanszírozásában, különösen az egyéni gazdaságok és kisebb méretű vállalkozások hitelezésében.

Az egyéni gazdaságok hiteleinek értéke 2010 és 2012 között fokozatosan mérséklődött. A hitelállomány értéke az időszak eleji 83,7 milliárd forintról 57,2 milliárd forintra zsugorodott, amely 31,6 százalékos csökkenést jelentett. Ez a negatív tendencia 2013-ra megállt és az elmúlt két évben fokozatosan nőtt a hitelállomány értéke, így 2014-ben 69,2 milliárd forint volt a kintlévőség, amely az előző évi értéket 12,2 százalékkal haladta meg.

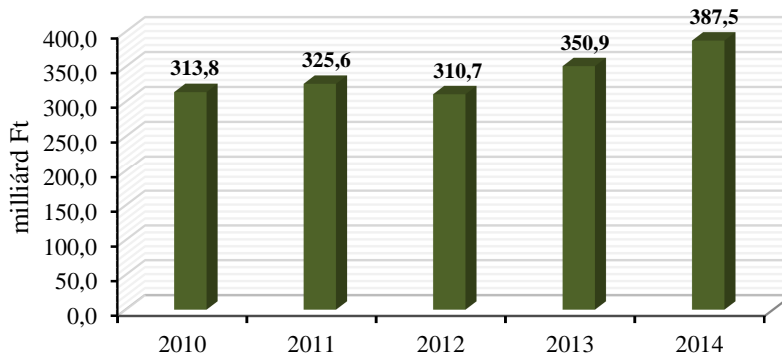
70. ábra: Az egyéni gazdaságok hiteleinek alakulása 2010-2014

Forrás: FADN adatok alapján

Az elmúlt öt év alatt a nemzetgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya több mint 10 százalékkal csökkent, míg a mezőgazdaságé 23,5 százalékkal emelkedett. Ennek eredményeként az ágazat részesedése a nemzetgazdaság társas vállalkozásainak hitelállományából 2010 és 2014 között 4,1-ről 5,7 százalékra nőtt. A mezőgazdaságban működő gazdasági társaságok hiteleinek értéke 2013 végén 350,9 milliárd forint volt, amely 2014 végére 10,4 százalékkal 387,5 milliárd forintra nőtt. A pénzügyi válság hatásai érzékelhetőek voltak a mezőgazdaság társas vállalkozásai hitelállományának alakulásában is, azonban 2013-ban érdemi változást hozott az NHP, amelyet a mezőgazdasági vállalkozások nemzetgazdasági szerepükhöz mérten nagyobb mértékben tudtak igénybe venni, és amelynek eredményeként 2014 végére a hitelek értéke meghaladta a válság előtti szintet is.

71. ábra: A mezőgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya, 2010-2014

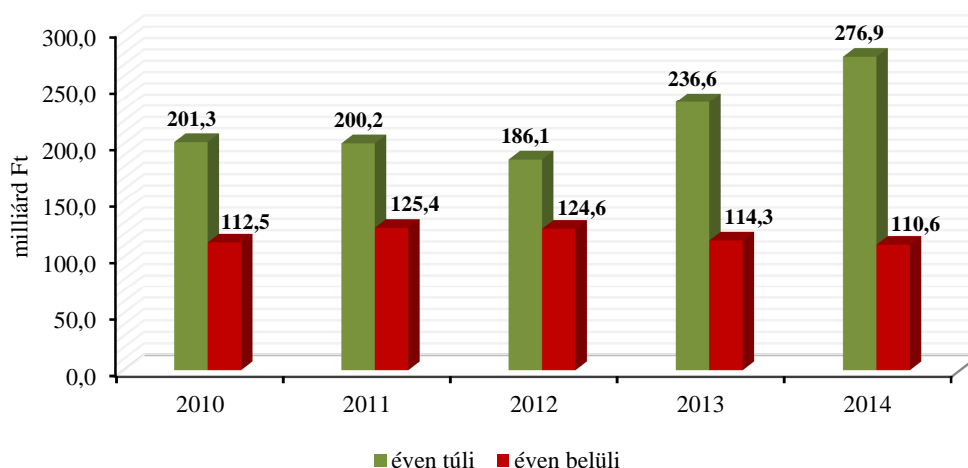

Forrás: MNB adatok alapján

Lejárat szerinti bontásban a mezőgazdaságban a társas vállalkozásokat érintően az elmúlt öt évben az éven túli hitelek értéke volt a nagyobb, részesedésük az időszak elején 60-65 százalék körül ingadozott, ugyanakkor jól látható, hogy értékük és arányuk a pénzügyi válságot követően még 2010 és 2012 között is csökkenő tendenciát követett. A hitelezés visszaesésének hátterében elsősorban a

bankok hitelezési hajlandóságának csökkenése, és a beruházási támogatások mérséklődése állhat. Az elmúlt két év pozitív változásai eredményezték az éven túli hitelek arányának dinamikus bővülését is, ennek eredményeképpen 2014-ben a teljes hitelállomány 71,5 százaléka éven túli lejáratú volt. A fordulatot a 2013-as év jelentette a hosszú lejáratú hiteleknél, amely kitartott 2014-ben is, mivel az állomány értéke 17,0 százalékkal 276,9 milliárd forintra bővült az előző évhez viszonyítva – a hosszú lejáratú hitelállomány bővülését is alapvetően az NHP eredményezte.

72. ábra: A mezőgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratú idő szerint, 2010-2014

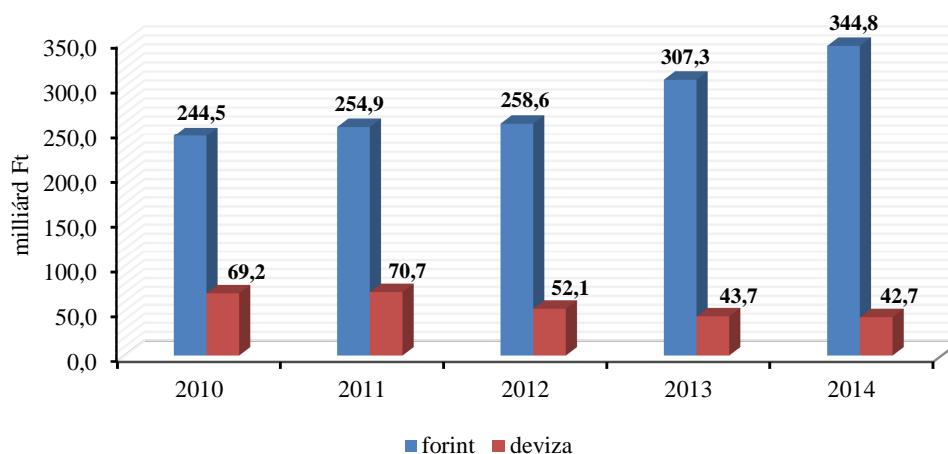

Forrás: MNB alapján

Nemzetgazdasági szinten a deviza alapú hitelek állománya tovább csökkent 2014-ben is. A teljes hitelállományból való részesedésük a 2013. évi 49,7 százalékról, 2014 év végére 48,7 százalékra mérséklődött. Ezt az arányt sem az élelmiszeripar sem a mezőgazdaság devizahitel-állománya nem érte el, mindkét ágazatban a forint alapú hitelek domináltak.

A mezőgazdasági hitelek állományának 14,0 százaléka még deviza alapú volt 2014 első negyedévében, majd az év végére ez lecsökkent 11,0 százalékra. A változás eredményeképpen az elmúlt öt év viszonylatában 2014-ben volt a legalacsonyabb a mezőgazdasági ágazat devizakitettsége. Az elmúlt két évben tehát egy intenzív átrendeződés volt megfigyelhető a hitelállomány forrás szerinti összetételét tekintve, és leginkább az NHP hatására számos vállalkozás forint alapúra váltotta át deviza hitelei egy részét.

73. ábra: A mezőgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint, 2010-2014

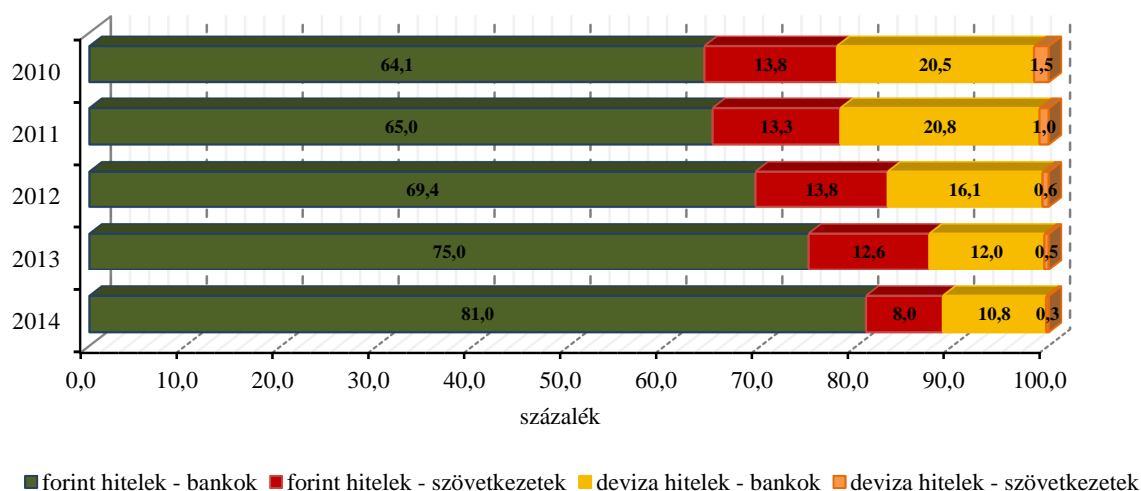

Forrás: MNB alapján

A mezőgazdasági társas vállalkozások esetében a takarékszövetkezeti hitelek állományának mérséklődése 2014-ben is folytatódott. Az előző évhez képest 30,0 százalékkal 32,0 milliárd forintra csökkent a kintlévőség értéke. Ennek eredményeképpen a teljes hitelállományból való részesedésük a

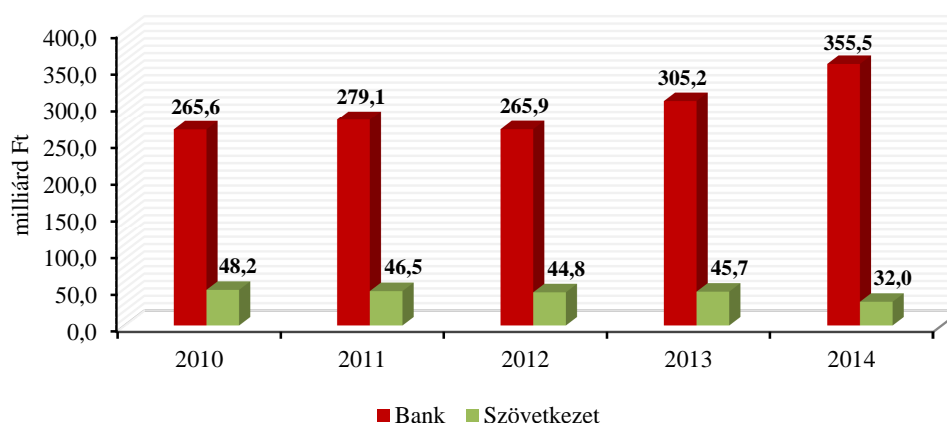
2010. évi 15,3 százalékról 8,3 százalékra mérséklődött. A banki hitelezés részaránya az elmúlt öt évben fokozatosan emelkedett, és a 2010-ben érvényes 84,7 százalékról 91,7 százalékra nőtt 2014-ben.

74. ábra: A mezőgazdasági társas vállalkozások teljes hitelállományának forrás és hitel nyújtója szerinti megoszlása és alakulása (2010-2014)

Forrás: Pénzügyi Hírlevél, Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2015 I. né.

75. ábra: A mezőgazdasági társas vállalkozások hitelállománya hitelnyújtó szerint, 2010-2014

Forrás: MNB adatai alapján

A takarékszövetkezetek kiszorulását magyarázza a hitelezést fellendítő NHP program is, amelynek keretében a mezőgazdasági vállalkozások számára nyújtott új hitelek 79 százalékát a nagybankok, 15 százalékát a kis- és közepes bankok, míg csupán 6 százalékát helyezték ki a takarékszövetkezetek. Ennek legfőbb oka, hogy a takarékszövetkezetek hagyományosan a mikro- és kisméretű, nagyszámban egyéni gazdálkodókat magában foglaló ügyfélköre magasabb kockázati megítélése miatt lényegében kiszorul az NHP-ből.

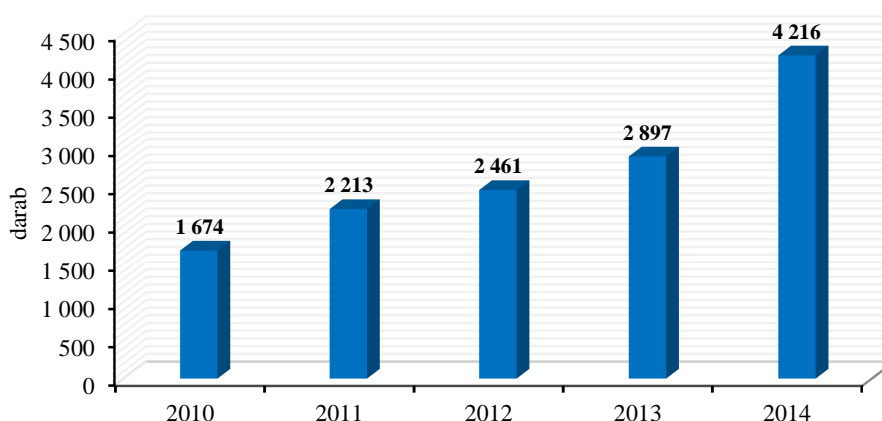
Mezőgazdasági géplízing

A mezőgazdasági új és használt gépek lízingszerződése alapján számított tökeintlévőség⁷⁷ az elmúlt egy évben 22,5 százalékkal 75,7 milliárd forintra bővült (2013-ban 61,8 milliárd forint volt). Az öt évvel ezelőtti tapasztalt jelentős csökkenést a korábban kihelyezett nagy volumenű állományok visszafizetése okozta.

⁷⁷Tökeintlévőség: a jelentés fordulónapja után esedékessé váló, már folyósított, de még nem lejárt, ügyféllel szembeni tökekövetelések összege

A szerződéskötések száma éves szinten 2008-tól fokozatosan csökkent, majd 2010-től kezdődően egy folyamatos emelkedés indult el. A 2010. év végi 1674 db szerződéskötés évente átlagosan 20,1 százalékkal bővült, így 2013 év végére 2897 szerződést kötöttek meg. A 2014. évben még nagyobb mértékben nőtt a megkötött szerződések száma, év végére 4216 mezőgazdasággal összefüggő szerződést kötöttek.

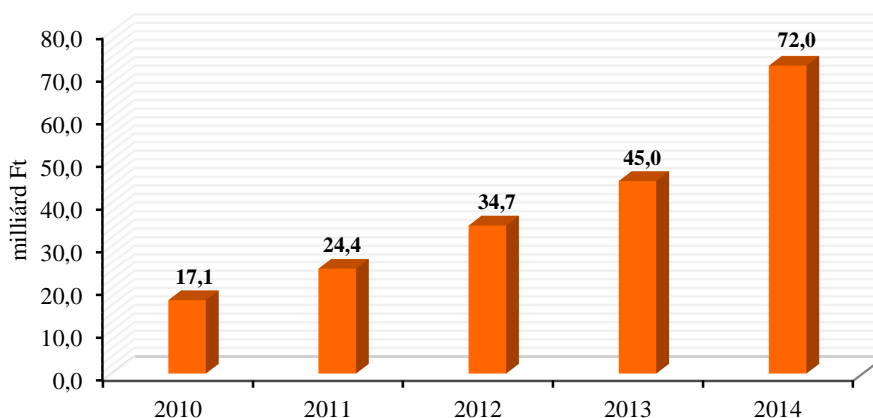
76. ábra: A lízingcégek mezőgazdasági szerződésszámának éves alakulása, (2010-2014)

Forrás: Magyar Lízingszövetség

A finanszírozott összeg⁷⁸ 2010-től kezdődően dinamikusan növekedett, melynek mértéke évente átlagosan a 40 százalékot is meghaladta. A 2013-ban elért 45,0 milliárd forint értékű finanszírozott összeg 2014-re jelentősen, 60 százalékkal nőtt. Megállapítható továbbá, hogy nőtt az egy szerződésre jutó finanszírozott összeg nagysága is, mivel 2013-ban az egy szerződésre jutó átlagos finanszírozott összeg 15,53 millió forint volt, míg 2014-ben 17,07 millió forint volt.

77. ábra: A lízingcégek mezőgazdasági finanszírozott összegének éves alakulása (2010-2014)

Forrás: Magyar Lízingszövetség

A finanszírozott összeg növekedését érintően meg kell említenünk az NHP jelentőségét, ami fellendítette a lízingpiacot is, miután 2014. január 1-jétől beengedték a lízingfinanszírozást is a programba. A lízingcégek által 2014-ben finanszírozott összegből (72 milliárd) 47 milliárd forint került az NHP keretében kihelyezésre.

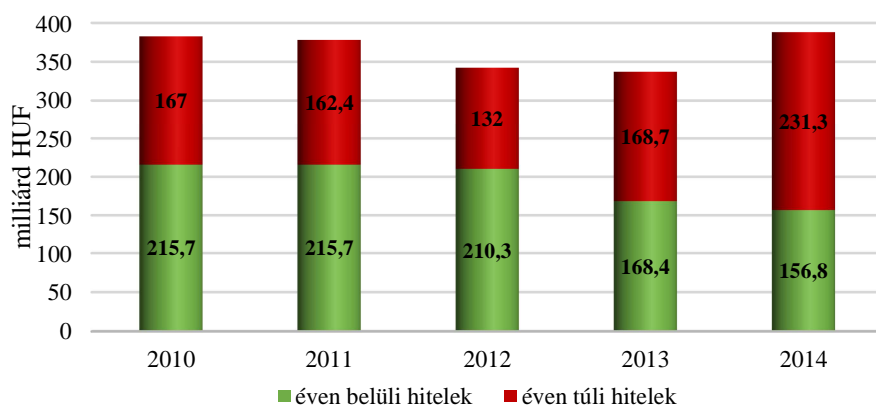
12.3.2. Az élelmiszeripari vállalkozások hiteleinek alakulása

Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállományát jellemző, 2010-ben elindult csökkenő tendencia 2014-ben megállt, és az állomány értéke újra emelkedésnek indult. Az

⁷⁸Finanszírozott összeg: a vonatkozó időszakban a finanszírozó és az ügyfél közötti szerződésben kikötött, folyósításra került, az ügyfél által elismert tőkerész forintban kifejezett értéke

ágazat hitelállománya 2013 decemberében 337,1 milliárd forint volt, amely 2010 óta összesen 11,9 százalékkal (45,7 milliárd forinttal) mérséklődött. A kedvező fordulatot a 2014-es év hozta, hiszen év végére 15,1 százalékkal 388,1 milliárd forintra nőtt az ágazati hitelállomány, amely így meghaladta a 2010. évi értéket is. Az ágazat teljes nemzetgazdasági hitelállományból való részesedése nőtt 2014-ben, értéke 5,7 százalék volt, vagyis 2010 és 2014 között 0,7 százalékponttal emelkedett. Az élelmiszeriparban a vizsgált időszakban a hitelek lejáratí idő szerinti megoszlása változott, az első három évben az éven belüli hitelek domináltak 60 százalék körüli értékkel, míg arányuk 2013-ra 50 százalék alá csökkent, 2014 év végére pedig épp, hogy csak elérte a 40 százalékot (40,4 százalék).

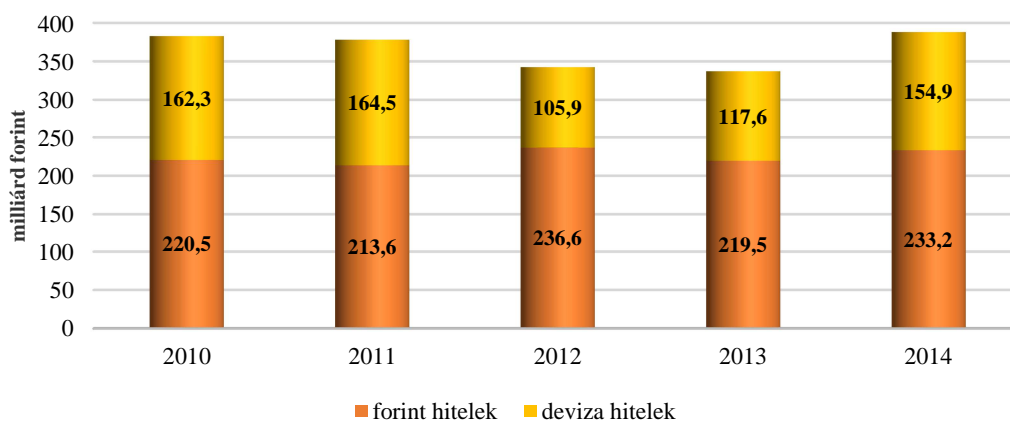
78. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratí idő szerint (2010-2014)

Forrás: MNB adatai alapján

Az éven belüli hiteleknel a forint alapú hitelek értéke 2013-ról 2014-re 3,0 százalékkal, 116,1 milliárd forintra, a deviza alapú hitelek pedig 16,6 százalékkal 40,6 milliárd forintra csökkentek. Az éven túli hiteleknel egyre inkább dominánsak a deviza alapú hitelek, amelyek értéke egy év alatt 65,9 százalékkal 114,3 milliárd forintra nőtt, megközelítve ezzel a forint alapú éven belüli hitelek értékét. A hosszú lejáratú forinthitelek is jelentősen, 17,4 százalékkal nőttek.

79. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint

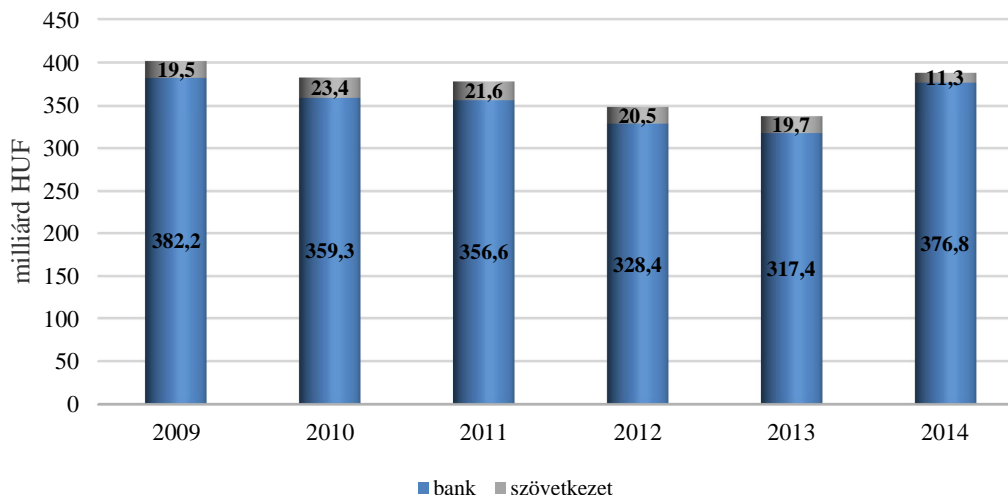
Forrás: MNB alapján

Az élelmiszeripari társas vállalkozások hitelállományában a devizahitelek aránya 2010 elején még meghaladta az 50 százalékot, majd a következő években fokozatosan csökkent, egészen 2013 év elejéig. Az ágazat összes hitelének 34,9 százaléka volt devizaalapú 2013 decemberében, amely 2014 decemberének végén 39,9 százalékra nőtt. Ugyanakkor a 2010-es 42,4 százalékos értéket még nem érte el.

Ötéves távlatban kijelenthető, hogy az élelmiszeripari hitelállomány jelentősen nem változott, 2010 év végéhez képest csupán 1,4 százalékkal bővült az állomány értéke. A kismértékű növekedést elsősorban a deviza alapú hitelek elmúlt kétévi, fokozatos bővülése magyarázza.

Az élelmiszeripari vállalatok hitelezésében a banki hitelek növekedése és részesedése kiemelkedő. A banki hitelek értéke 2014-ben 18,7 százalékkal 376,8 milliárd forintra nőtt az előző évhez viszonyítva. Ezzel szemben a szövetkezeti hitelintézetek részesedése a 2010-ben elért 6,1 százalékról 2,9 százalékra esett vissza 2014 végére. A szövetkezeti hitelek közel 70 százaléka éven túli, amelynek nagy része forint alapú.

80. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya hitelnyújtó szerint

Forrás: MNB alapján

Az élelmiszeripar hitelezési folyamataira is kedvezően hatott az NHP, amely folyamatok részletes leírása a „3.3.3. Kedvezményes finanszírozási programok” c. alfejezetben található.

12.3.3. Kedvezményes finanszírozási programok

A mezőgazdaság finanszírozásában az állami szerepvállalás lényegesen meghaladja az átlagos nemzetgazdasági arányt, amelyet az ágazatra jellemző jövedelem-diszparitás, és a magas forgóeszközigény (a szántóföldi növénytermesztés esetében a folyamatosan jelentkező költségeket az évente egyszer jelentkező jövedelemből kell finanszírozni), a többi ágazathoz viszonyított alacsony jövedelmezőség, és mindezekkel együtt az ágazat stratégiai jelentősége indokol. Az ágazat termékei iránti kereslet és kínálat erősen árrugalmatlan, a kereslet lassú növekedésre képes a kínálathoz képest, és a technikai fejlődéssel járó termelésbővülést nem kíséri az ágazati profitráta emelkedése. A mezőgazdaság atomisztikus, rendkívül felaprózott termelési és birtokstruktúrája nem teszi lehetővé a termelők piaci alku erejének növelését a koncentrált és oligopolisztikus helyzetben lévő inputanyaggyártókkal, feldolgozókkal és kereskedelmi láncokkal szemben.⁷⁹ Az atomisztikus termelési struktúra és az ebből fakadó mérethatékonysági szintet többnyire nem, vagy alig elérő vállalkozások az ágazat nagy tőkeigényessége miatt alacsony eszköz arányos jövedelmet képesek előállítani. Az alacsony jövedelmezőség miatt a vállalkozások tőkeakkumulációja is törvényszerűen lassabb az egyéb ágazatokban működő vállalkozásokéhoz képest. A kisebb vállalkozásokra a mezőgazdaságban még inkább igaz, hogy a finanszírozóknál velük kapcsolatban jelentkező információs elégtelenség valamint az alacsony profit miatt kisebb eséllyel indulnak a finanszírozási versenyben. Következésképpen az ágazat a piaci hitelkamatokat nehezen tudja kigazdálkodni, ezért szükséges számára kedvezményes finanszírozási forrásokat biztosítani.

A kedvezményes finanszírozási konstrukciók célja tehát az, hogy fejlesztési, kitörési esélyt adjanak a szektornak olyan hitelek segítségével, amelyek alacsony kamatuk révén a mezőgazdaság esetében is biztosítják a beruházások megtérülését, emellett hosszú távú forgótőkét nyújtanak az ágazatnak. A Kormány az ágazatok kedvezményes finanszírozását alapvetően a Magyar Fejlesztési

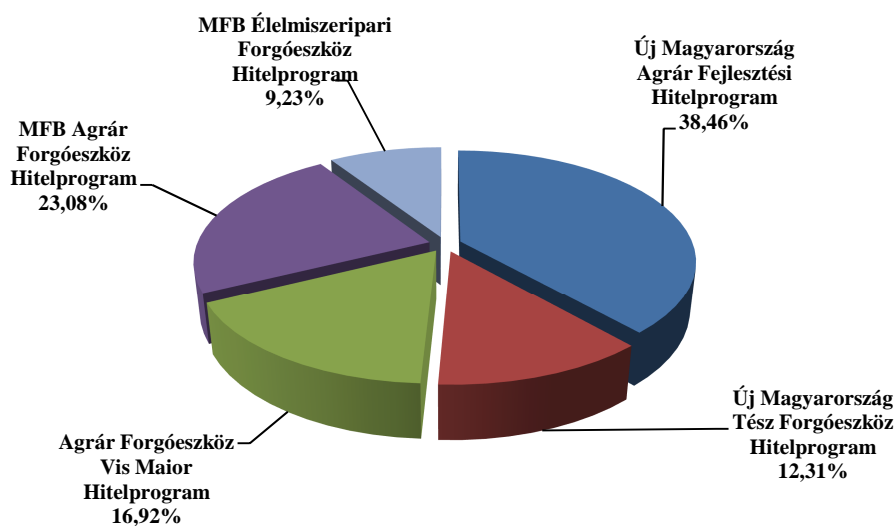
⁷⁹Kemény Gábor (szerk.): A hazai mezőgazdaság finanszírozási csatornái és a pénzügyi válság ezekre gyakorolt hatása. Bp.: Agrárgazdasági Kutatóintézet, 2010. 149 p.

Bank Zrt. (továbbiakban: MFB Zrt.) által működtetett kedvezményes hitelkonstrukciókkal, valamint a költségvetési kamat- és/vagy kezesi díjtámogatással működő, egyéb agrárfinanszírozási programokkal biztosítja. Ezeket egészíti ki a 2013-ban elindított NHP, illetve ide tartoznak még a döntően Magyarország uniós csatlakozása előtt bevezetett kamattámogatás és esetenként állami kezességvállalás mellett működő, jelenleg már kifutás alatt álló hitelprogramok is.

Az MFB által működtetett hitelprogramok, 2014

Az MFB Zrt. által működtetett agrárfinanszírozási programok közös eleme a szektorális irányultság, amelynek alapján biztosított, hogy a program forrásait csak a megcélzott hitelfelvevői kör vehesse igénybe, a feltételrendszerben meghatározott célra. Az MFB Zrt. által felszámított kedvezményes kamat a hitelprogramok esetében a bevont devizaforrások és a piaci forint kamatszint különbözetén alapszik, mivel a hitelprogramok forint hitelre deviza kamatot számítanak fel. Amennyiben az MFB Zrt.-nek a mechanizmusból kifolyólag árfolyamvesztesége származik, a központi költségvetés egy árfolyam-garancia megállapodás alapján számára azt megtéríti.

81. ábra: Az agrárvállalkozások számára elérhető, 2014-ben működő kedvezményes MFB hitelprogramok megoszlása a meghirdetett keret alapján

Forrás: Magyar Fejlesztési Bank

Az agrárvállalkozások számára 2014-ben az alábbi programok⁸⁰ voltak elérhetőek:

A 2014. december 31-ig működő **Új Magyarország Agrár Fejlesztési Hitelprogram** (korábban „Sikeres Magyarországért”) 25 milliárd forint keretösszeggel éven túli beruházási hitelt biztosított a mezőgazdasági vállalkozások számára, illetve a Darányi Ignác Terv (korábban Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, ÚMVP) pályázataihoz is kiegészítő forrást nyújtott. A hitelprogram keretében 2012-től kezdődően a fiatal gazdák a tevékenységük megkezdését követő 5 éven belül végrehajtott, gazdaságuk fejlesztésére irányuló beruházásaik finanszírozásához kedvezményes hitelt igényelhettek a mezőgazdasági csoportmentességi rendelet alapján, illetve a szabad, mezőgazdasági csekély összegű (de minimis) támogatási kerettel rendelkező mezőgazdasági termelők is igényelhettek kedvezményes termőföld vásárlási hitelt csekély összegű (de minimis) támogatási keretük terhére. Mindkét új hitelcél esetében az AVHGA kezességvállalása segítette elő a hitel felvételét. A hitel kamata 2014-ben 6,7%/év körül mozgott az EURIBOR⁸¹ alakulásának függvényében. A program keretösszegéből 2014 végéig 391 ügyfél számára 17,47 milliárd forint összegű hitelt hagytak jóvá.

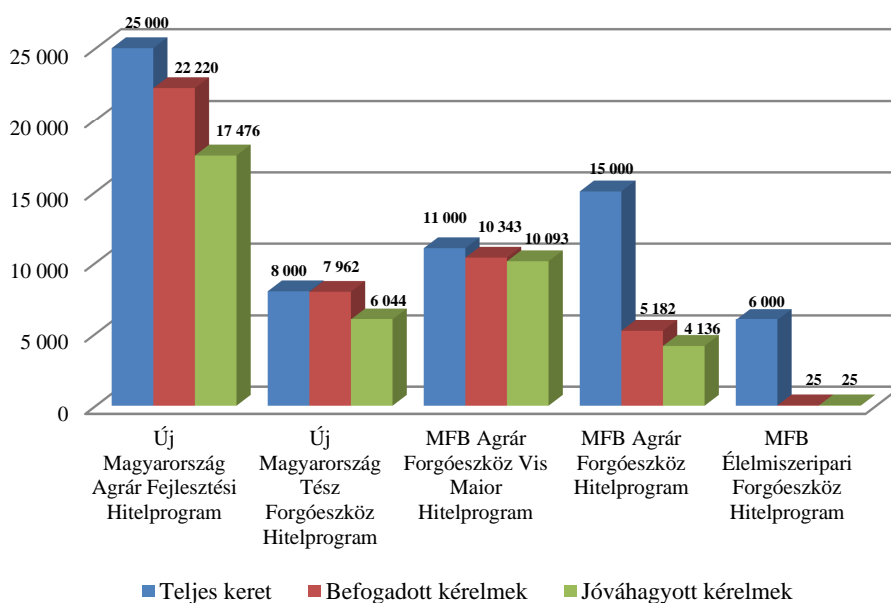
⁸⁰Nem térünk ki az MFB Kisvállalkozói Hitelre, valamint az MFB Vállalkozásfinanszírozási Programra, melyek célcsoportját nem kimondottan az agrárvállalkozások képezik, de ettől függetlenül jelentős szerepet töltenek be.

⁸¹EURIBOR (Euro Interbank Offered Rate): Az európai irányadó bankközi kamatlábat jelenti. Az EURIBOR-t a frankfurti bankközi piacon jegyzik, az Európai Központi Bank szabályai szerint számítják ki. Kiszámítását a Reuters végzi el minden nap.

A 2011 óta működő, akár 6 éves futamidőre is igénybe vehető **MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram** fő célja a mezőgazdasági vállalkozások – elsősorban az állattenyésztést folytató vállalkozások – versenyképességének növelése, amelyhez 15 milliárd forintos keret állt rendelkezésre (10 milliárd forintot ebből az állattenyésztés részére nevesítettek). A Kormány az állattenyésztést támogató intézkedések részeként 2012-ben kibővítette a hitelprogramot, így az a forgóeszköz finanszírozás mellett a beruházásnak minősülő tenyészállat vásárlásra is felhasználhatóvá vált. Emellett a hitelfelvevők köre kibővült a kkv-nak nem minősülő vállalkozásokkal is. Az FM a hitelprogram keretében felvett hitelek kamatfizetéséhez 50 százalékos mértékű, maximum évi 4 százalékpont kamattámogatást – támogatás kategóriáját tekintve csekély összegű támogatás – biztosított. A kamattámogatás figyelembevételével a hitel éves kamata mintegy 3,4 százalék körül alakult. A program 2014. december 31-ével lezárult.

A 2014 decemberében lezárult, maximálisan 7 éves futamidejű **Új Magyarország TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram** kedvezményes kamatozású forgóeszközhitelt biztosított a zöldség-gyümölcs termelői szervezeteknek 8 milliárd forint keretösszeggel. A Kormány a kedvezményezettek körét kibővítette, így 2013 decembere óta a zöldség-gyümölcs termelői pályán kívül működő, minősített elismeréssel rendelkező termelői csoportok is részesedhettek a kedvezményes forgóeszköz finanszírozásból. A hitelprogram keretében felvett hitelekhez, hasonlóan az MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogramhoz, az FM kamattámogatást biztosított, így a hitelek éves kamatlába a rendkívül kedvező 3,1 százalékos szint körül alakult.

82. ábra: A hitelignéllyel összefüggő adatok a 2014. évben működő hitelprogramok esetében (millió Ft)

Forrás: Magyar Fejlesztési Bank

A 2010 vége óta futó **Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitelprogram** kedvezményes kamatozású forgóeszköz hitelt biztosított az elemi és katasztrófa kárt szenvedett, mezőgazdasági termékek elsődleges előállításával foglalkozó vállalkozások számára. A 11 milliárd forintos keretösszeggel meghirdetett program keretében 2014. december 31-ig, a program lezárásáig, 10,09 milliárd forintnyi hitel került jóváhagyásra.

Az **MFB Élelmiszeripari Forgóeszköz Hitelprogram** 2013 decemberében került meghirdetésre 6 milliárd forintos keretösszeggel, amely az élelmiszeripari ágazat versenyképességének javítása érdekében, akár 6 éves futamidőre igénybe vehető, kedvezményes forgóeszköz finanszírozást nyújtott az FM 50 százalékos, de maximum 4 százalékpontos költségvetési kamattámogatása mellett. A kamattámogatás figyelembevételével a hitel éves kamata mintegy 3,4 százalék körül alakult. A program 2014 év végén lezárult.

A felsorolt konstrukciók igen népszerűek, 2014. december 31-ig a 91. táblázatban szereplő programokra összesen 45,7 milliárd forint értékű kérelem érkezett be az agráriumban működő vállalkozások részéről, melyből 37,8 milliárd (83%) forint értékű hitelkérelmet hagytak jóvá. Az *MFB Agrár Forgóeszköz* és az *MFB Élelmiszeripari Forgóeszköz Hitelprogram* esetében az alacsonyabb keretkihasználtságot (érdeklődést) az alternatív finanszírozási eszközként szóba jöhető NHP beindulása magyarázza (a már lezárult programok folytatásaként 2015. év elején három új kedvezményes agrárhitelprogramot indított az MFB Zrt., amely programokat a Földművelésügyi Minisztériummal együtt dolgozott ki: MFB Élelmiszeripari Forgóeszköz Hitelprogram 2020, MFB Agrár Forgóeszköz 2020 és MFB TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram 2020).

91. táblázat: A hiteligenléssel összefüggő adatok a 2014. évben működő hitelprogramok esetében a mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások körében, milliárd forintban (2014.12.31.)

HITELPROGRAM	Teljes keret	Befogadott kérelmek	Jóváhagyott kérelmek
	milliárd forint	milliárd forint	milliárd forint
Új Magyarország Agrár Fejlesztési Hitelprogram	25	22,22	17,48
Új Magyarország TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram	8	7,96	6,04
MFB Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitelprogram	11	10,34	10,09
MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram	15	5,18	4,14
MFB Élelmiszeripari Forgóeszköz Hitelprogram	6	0,03	0,03

Forrás: MFB adatok alapján

Fontos kitérni azon MFB-s programokra is, melyek esetében 2014-ben ugyan már nem lehetett szerződést kötni, de az állományi adatoknak még van relevanciája.

92. táblázat: Már lezárult, de nagy jelentőséggel bíró programok (2014. 12.31.)

HITELPROGRAM	Teljes keret	Befogadott kérelmek	Jóváhagyott kérelmek
	milliárd forint	milliárd forint	milliárd forint
Új Magyarország Agrár Forgóeszköz Hitelprogram	15	4,26	3,90
MFB Élelmiszeripari Bankgarancia Program	30	15,36	12,24
MFB Fagykár 2011. Forgóeszköz Hitelprogram	8	2,41	1,82

Forrás: MFB adatok alapján

Új Magyarország Agrár Forgóeszköz Hitelprogram célja az volt, hogy kedvező kamatozású forgóeszközhitelt biztosítson a mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások számára a mezőgazdasági termelés, elsősorban az állattenyésztés versenyképességének javításához, a jó minőségű termékek előállításához. A Hitelprogram keretében nyújtott hiteleknek nincs állami támogatás tartalma, azonban a felszámítható kamat szintje maximálásra került, amely a három havi BUBOR⁸² változását követte.

A 30 milliárd forintos kerettel meghirdetett **MFB Élelmiszeripari Bankgarancia Program** alapvető célja volt, hogy bankgarancia vállalással segítse elő az alapvető élelmiszer-feldolgozó ágazatokban termelő tevékenységet folytató vállalkozások forráshoz jutását.

A 2011. évben fagykárt szenvedett mezőgazdasági vállalkozásokat segítette az **MFB Fagykár 2011 Forgóeszköz Hitelprogram** 8 milliárd forintos kerettel, amelynek keretén belül a vállalkozások az ügyleti kamat és a hitelfelvételhez kapcsolódó költségek kiegyenlítéséhez 100 százalékos mértékű állami támogatásban részesülhettek.

A 2014-ben működő és a már lezárult, de nagy jelentőséggel bíró hitelprogramokra vonatkozóan 2014 végéig az agráriumban érintően több mint 67,7 milliárd forint értékű hitelkérelmet nyújtottak be, amelynek több mint 80 százalékát hagyták jóvá, azaz 55,7 milliárd forint került kihelyezésre.

Az alfejezetben elemzett nyolc MFB-s hitelprogramhoz fűződően a teljes jóváhagyott hitelállományból a rendelkezésre álló adatok alapján a mezőgazdasági ágazat vállalkozásai részére

⁸²BUBOR (**B**Udapest **I**nter-**B**ank **O**ffer **R**ate): Magyar bankok egymásnak felajánlott hitelkamatainak napi szintű, speciális átlagolása. Több időszakra (pl. 1 hónapos BUBOR, 1 éves BUBOR), és devizára (pl. HUF BUBOR, EUR BUBOR) adják meg, naponta változik a piaci és jegybanki kamatváltozások hatására. Sok pénzintézet használja, általában az 1 éves HUF BUBOR-t kölcsöneik árazásához. Ilyen esetekben a BUBOR kamat feletti marzsot határozzák meg.

jóváhagyott, megközelítőleg 34 milliárd forint értékű – kedvezményes, MFB Zrt. által nyújtott – hitelek 98 százaléka a társas vállalkozások fejlesztését segítette, míg az egyéni vállalkozások 0,26 milliárd forint értékű állománnyal rendelkeztek. A társas vállalkozásokhoz fűződő teljes hitelállomány 37 százalékat a mikro-, 34 százalékat a kis- és 27 százalékat a középvállalkozások használták fel. Az előző évhez képest jóváhagyott hitelállományok arányaiban változás figyelhető meg, hiszen 2013-ban a középvállalkozások használták fel a hitelek többségét (36,2%-át) a társas vállalkozások állományán belül, így ezen vállalkozásoknál közel 10 százalékos visszaesés figyelhető meg.

Szakágazati bontásban – a mezőgazdaságon belül – a rendelkezésre álló adatok alapján a szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó vállalkozások vették igénybe a hitelek több mint felét, 19,6 milliárd forintot, míg 9,5 milliárd forint az állattenyésztési ágazathoz került. A kertészeti tevékenységet folytató vállalkozások a mezőgazdaság számára jóváhagyott állomány értékéből csupán 3 százalékkal részesedtek.

93. táblázat: A jóváhagyott kedvezményes MFB hitelek a mezőgazdasági szakágazatokban (milliárd forint, 2014.12.31.)*

Megnevezés	Szántóföldi	Kertészet	Állattenyésztés	Egyéb	Összesen
Egyéni	0,22	0,00	0,04	0,00	0,26
Társas összesen, ebből	19,13	1,11	9,41	3,45	33,09
- mikro	9,23	0,64	1,57	1,12	12,57
- kis	6,40	0,24	3,69	1,10	11,42
- közép	3,47	0,23	4,15	1,23	9,07
- nagy	0,03	0,00	0,00	0,00	0,03
Nem besorolható	0,24	0,01	0,09	0,01	0,34
Összesen	19,59	1,12	9,53	3,45	33,69

*Szakágazati bontásban a táblázat nagyságrendi tájékoztatást nyújt. A rendelkezésre álló adatok alapján készült az előzőekben elemzett 2014-ben működő és a már lezárult MFB-s programok vonatkozásában.

Forrás: MFB adatok alapján

Az élelmiszeripari vállalkozások esetében a 19,25 milliárd forint értékű kedvezményes hitelállomány többségét – 22,0 százalékat – a középvállalkozások, míg a kisvállalkozások 15, a mikrovállalkozások 9, a nagyvállalkozások pedig a hitelállomány 14 százalékat tették ki. A jóváhagyott hitelállomány 39 százaléka méret szerint nem besorolható kategóriába tartozott.

94. táblázat: A kedvezményes hitelállomány alakulása az élelmiszeripari vállalkozások esetében (2014. december 31-i adatokkal, milliárd forintban)*

Megnevezés	Befogadott	Jóváhagyott	Az összes ágazati jóváhagyott hitel %-ában
Egyéni	-	-	-
Társas összesen, ebből	17,03	11,79	61%
- mikro	2,23	1,82	9%
- kis	4,05	2,98	15%
- közép	5,63	4,20	22%
- nagy	5,12	2,78	14%
Nem besorolható összesen	7,80	7,47	39%
Összesen	24,83	19,25	100%

*A táblázat a rendelkezésre álló adatok alapján készült az előzőekben elemzett 2014-ben működő és a már lezárult MFB-s programok vonatkozásában.

Forrás: MFB adatok alapján

Költségvetési kamat- és kezesi díjtámogatással működő egyéb agrárfinanszírozási programok

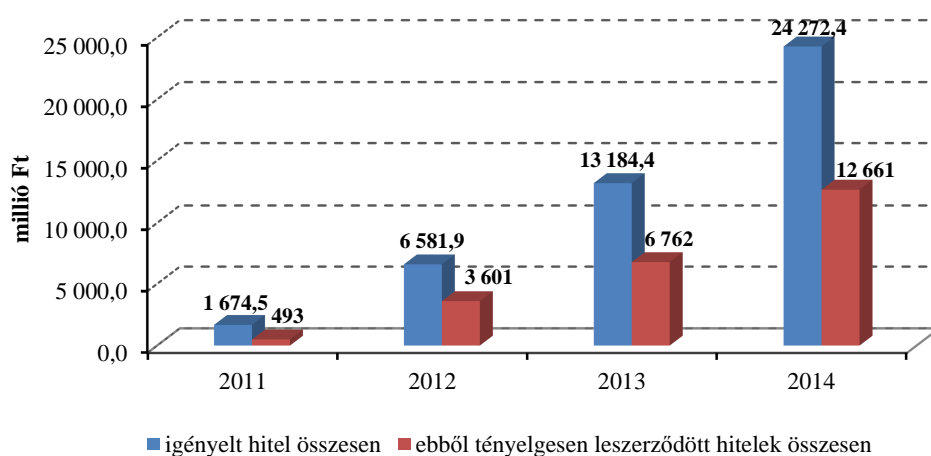
Magyarország uniós csatlakozását megelőzően, illetve az azt követő években az agrárkormányzat számos költségvetési kamattámogatással, illetve néhány esetben a hitelügyletbe kapcsolódó költségvetési kezességvállalással működő kedvezményes finanszírozási programot hirdetett meg, amelyek keretében a költségvetés 2014-ben a NAV adatai szerint 1,329 milliárd forint támogatást biztosított. A programok fennálló hitelállománya 2014 év végén 16,3 milliárd forint volt az OSAP révén rendelkezésre álló adatok alapján. A kedvezményes hitelprogramok a beruházási hitelekhez és

pénzügyi lízinghez nyújtott kamattámogatási programon^[1] kívül már lezárultak azok keretében 2014-ben már nem kerülhetett sor szerződéskötésre. Az említett kamattámogatási programhoz kapcsolódóan 2014-ben 4084 darab szerződés alapján, 575 802 230 forint kamattámogatás kifizetésére került sor.

A kamattámogatás összege a kamat-megállapítás időpontjában érvényes háromhavi BUBOR-al számított kamat 50 százaléka, amennyiben a hitelhez legfeljebb a kamat-megállapítás időpontjában érvényes háromhavi BUBOR +2,0 százalékpontnak megfelelő kamat kapcsolódik.

2002-ben elindult a Széchenyi Kártya Program, amely az agráriumban működő vállalkozások számára 2011-ben vált elérhetővé Agrár Széchenyi Kártya Folyószámlahitel (ASZK) néven. Az ASZK a KKV kritériumoknak megfelelő, mezőgazdasági termék előállításával, feldolgozásával és forgalmazásával, valamint erdő-, vad- és halgazdálkodással kapcsolatos tevékenységet végző egyéni vállalkozóknak, mezőgazdasági őstermelőknek, családi gazdálkodóknak, erdőbirtokossági társulatoknak, gazdasági társaságoknak, egyéni cégeknek, illetve szövetkezeteknek biztosít kedvezményes feltételekkel, állami kamat- és kezességi díjtámogatás mellett 1, 2 vagy 3 éves lejáratú folyószámlahitelt. A Földművelésügyi Minisztérium a program keretében a megkötött folyószámlahitel-szerződésekhez 2013 júliusától évi 4 százalékpont kamattámogatást és 50 százalék garanciadíj támogatást nyújt. A vállalkozások 2014 év végére több, mint 24 milliárd forint értékben nyújtottak be ASZK hiteligényt, amelyből a kumulált értékek alapján 12,66 milliárd forint értékű hitelkeretre kötöttek szerződést a hitelintézetek, ami 1969 szerződést jelentett. Így az ASZK keretében leszerződött hitelek összege egy év alatt közel a duplájára nőtt. Az ASZK főként a kisebb üzemméretű egyéni gazdaságok (őstermelők, családi gazdaságok, fiatal mezőgazdasági termelők, egyéni vállalkozások) forgóeszköz-finanszírozásában tölt be jelentős szerepet, a konstrukció 2011. évi indulása óta az egyéni gazdaságok mintegy 9 milliárd forint értékben kötöttek hitelszerződést.

83. ábra: Az Agrár Széchenyi Kártya Program keretében igényelt és ténylegesen leszerződött hitelkeretösszeg* alakulása (millió forint)

*kumulált értékek
Forrás: KAVOSZ Zrt.

95. táblázat: Az Agrár Széchenyi Folyószámla- hitelkeret állomány kumulált nagysága (ténylegesen leszerződött hitelkeretösszeg, ágazatonkénti bontásban, milliárd forint, 2014)

Ágazat	Egyéni				Társas			
	Őstermelő	Egyéni vállalkozó	Családi gazdaság	Összesen	Mikro-vállalkozás	Kisvállalkozás	Középvállalkozás	Összesen
Mezőgazdaság								
<i>ebből:</i>	0,86	2,88	5,04	8,79	2,61	0,62	0,02	3,24
- Állattenyésztés	0,24	0,59	0,47	1,3	0,59	0,12	-	0,71
- Egyéb	0,06	0,56	0,52	1,14	0,64	0,16	0,02	0,82
- Kertészet	0,04	0,17	0,13	0,34	0,07	0	-	0,07
- Szántóföldi	0,51	1,56	3,93	6	1,3	0,33	-	1,63

^[1]114/2008(IX.5.) FVM rendelet alapján

növénytermesztés és								
- Élelmiszeripar	0	0,13	0,02	0,16	0,34	0,14	-	0,48
Összesen	0,86	3,01	5,06	8,94	2,95	0,76	0,02	3,72

Forrás: KAVOSZ adatok alapján

A mezőgazdasági szektor a teljes – agrárszektorba kihelyezett – folyószámlahitel–állomány 95 százalékával, azaz 12 milliárd forinttal rendelkezett. Ebből 8,8 milliárd forintot az egyéni gazdaságokhoz, 3,2 milliárd forintot pedig a társas vállalkozásokhoz helyeztek ki a hitelintézetek, amely alátámasztja a konstrukció egyéni gazdaságok finanszírozásában betöltött fontos szerepét. A mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni gazdaságoknál a folyószámlahitel állomány 57,7 százalékát a családi gazdaságok, 32,8 százalékát az egyéni vállalkozók, 9,8 százalékát pedig az östermelők vették igénybe. A társas vállalkozásoknál a mikro vállalkozásokhoz kihelyezett 2,6 milliárd forint értékű hitel a hitelkeret összegének 80,5 százalékát tette ki, ami több mint négyszerese volt a kisvállalkozásokénak (19%).

A mezőgazdasági szakágazatok közül a legmeghatározóbb a szántóföldi növénytermesztés volt, az ide tartozó vállalkozások az ágazati hitelkeret-állomány 60 százalékával rendelkeznek. A 2014. év végén a kertészeti ágazatban volt a legalacsonyabb a folyószámla-hitelkeret értéke, csupán 418,5 millió forint (a teljes leszerződött hitelkeretösszeg 3%-a).

Az élelmiszeripari ágazat vállalkozásai szintén növelték folyószámlahitel-keret állományukat, év végére 0,63 milliárd forint volt az állomány értéke, amely az előző évi 0,4 milliárd forinthez képest több mint 50 százalékos bővülést jelentett. Az élelmiszeripar esetében a társas vállalkozások hitelei a ténylegesen leszerződött hitelösszeg 75 százalékát jelentették.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások által 2014. év végéig 12,66 milliárd forint értékben megkötött szerződések 46 százaléka rövid lejáratú volt. Az éven belüli lejáratú hitelek aránya ezáltal kis mértékben bővült. A 3 éves lejáratú hitelek aránya 2014 negyedik negyedévének végén 47 százalék volt.

Az MFB Zrt. által és az Agrár Széchenyi Kártya keretében működtetett és korábban kifejtett kedvezményes agrárfinanszírozási programok indulása óta közel 70 milliárd forint⁸³ hitelkihelyezés történt.

Növekedési Hitelprogram (NHP)

A Magyar Nemzeti Bank 2013. június 1-jén indította el a Növekedési Hitelprogram három pillérből álló első szakaszát 750 milliárd forintos keretösszeggel. Az NHP elindulása óta a piacon elérhető legkedvezményesebb forrásnak minősül, 2,5 százalékon maximált kamata egészen 2014 áprilisáig nem érte el a jegybanki alapkamatlábát sem. A jegybanki alapkamatláb 2014. április 30. óta süllyedt 2,5 százalék alá, ettől függetlenül az NHP továbbra is a legkedvezményesebb forrás a piacon.

A 2013. szeptember 30-ig tartó I. szakasz keretösszegéből 701 milliárd forint került kifizetésre (93%), amelyből kiugró volt a mezőgazdaság, a feldolgozóipar és a kereskedelem részesedése. Ezen időszakon belül a mezőgazdasági ágazat vállalkozásaihoz 102,7 milliárd forintot, az élelmiszeripar vállalkozásaihoz 40,8 milliárd forintot helyeztek ki a bankok a program keretén belül.

2013. október 1-jén elindult az **NHP két pillérből álló II. szakasza 1000 milliárd forintos keretösszeggel**, amely igény esetén felemelhető 2000 milliárd forintra. A II. szakasz első pillére keretében kapott kölcsön kizárólag beruházásra, forgóeszköz-finanszírozásra és EU-s támogatás előfinanszírozásához használható fel, míg a második pillérből lehet igényelni forrást meglévő kölcsön, illetve pénzügyi lízing kiváltására. A II. szakasz során változás, hogy a II. pillérben (hitelkiváltás) kötött kkv szerződések összegének aránya egy adott hitelintézet esetében nem haladhatja meg a két pillérben általa összesen kötött kkv szerződések összegének 10 százalékát.

⁸³ Amely nem tartalmazza az MFB Kisvállalkozói Hitel és a Vállalkozásfinanszírozási program jóváhagyott állományát, ami együttesen több mint 31 milliárd forintot tesz ki.

A II. szakasz keretében részt vevő hitelintézetek 2014. december 31-ig 150,7⁸⁴ milliárd forint összegű, mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozással megkötött szerződésről nyújtottak be adatszolgáltatást az MNB felé, melynek több mint 97 százaléka új hitel. Az I. pillérben belül az új beruházási hitelek (és új lízingügyletek) részesedése 53 százalék (78 milliárd forint), az új forgóeszközhiteleké 19 százalék (28 milliárd forint), míg az EU-s támogatások előfinanszírozására folyósított hitelek összege közel 41 milliárd forint (28%).

96. táblázat: Az NHP második szakasza keretében nyújtott hitelek hitelcélok szerinti eloszlása

II. szakasz							
Megnevezés	I. pillér				II. pillér		
	Új beruházási hitel	Új forgóeszköz-hitel	Európai uniós hitel	Összesen	Beruházási hitel	Forgóeszköz hitel	Összesen
Szerződött összeg (milliárd forint), <i>ebből</i>	345,5	153,7	67,9	567,1	13,2	3,9	17,1
- mezőgazdaság	78,0	28,1	40,9	147,0	2,9	0,8	3,7
- élelmiszeripar	11,0	17,1	1,9	30,0	0,3	0,3	0,6
Átlagos szerződéses összeg (millió forint), <i>ebből</i>	22,9	57,3	36,1	-	42,6	58,4	-
- mezőgazdaság	34,8	84,5	54,9	-	64,3	60,4	-
- élelmiszeripar	33,2	143,6	68,8	-	6,2	0,8	-

Forrás: MNB, készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A II. pillérben (hitelkiváltás) a beruházási hitelek részesedése 79 százalék, míg a forgóeszközhiteleké 21 százalék, továbbá a szerződött hitelek közel 96 százaléka forinthitel kiváltását, míg 4 százaléka devizahitelek kiváltását szolgálta. Az I. pillérben létrejött ügyleteken belül az új beruházási hitelek átlagos mérete 35 millió Ft, az új forgóeszközhiteleké 85 millió Ft, míg az EU-s hiteleké 55 millió Ft, mindhárom jelentősen felülmúlja a nemzetgazdasági szinten mért 23, 58 és 36 millió forintos átlagokat. (MNB)

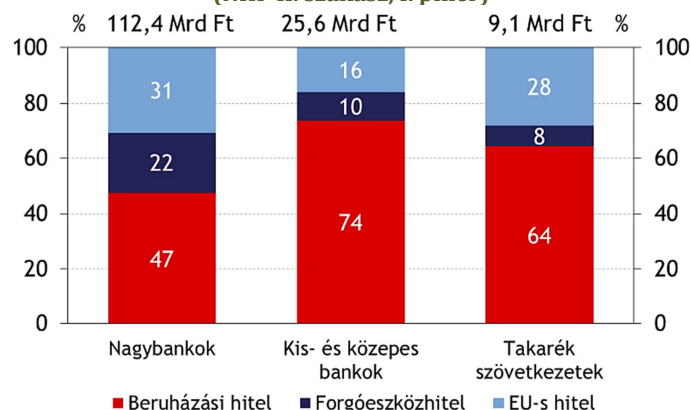
A mezőgazdasági ágban az új hitelnyújtásokból a mikrovállalkozások 25 százalékban, a kisvállalkozások 42 százalékban, a középvállalkozások 31 százalékban részesedtek. Ezzel szemben a kis-, és középvállalkozások nemzetgazdasági szinten összesített részesedése az NHP 2. szakaszából rendre 37, 36 és 27 százalék, azaz sokkal kiegyenlítettebb. Jól látható tehát, hogy az agrárágazatban az erősebb, nagyobb, jobb adósminősítéssel rendelkező vállalkozások jutnak hitelhez. Az NHP paraméterei (a 2,5 százalékpontban maximált kamatfelár és az első szakasz esetében rendelkezésre álló viszonylag rövid határidő) arra ösztönözték a hitelintézeteket, hogy a jobb adósminősítésű cégeknek, jórészt nagyobb összegű hitelek formájában helyezték ki a forrásokat.

A mezőgazdasági vállalkozások számára nyújtott új hitelek 79 százalékát a nagybankok, 15 százalékát a kis- és közepes bankok, míg csupán 6 százalékát helyezték ki a takarékszövetkezetek. Az AVHGA kezessége mellett nyújtott hitelek nyújtásában szintén a bankok szerepe a domináns, azonban a beruházási hiteleknel a takarékszövetkezetek a teljes kkv-hitelállományon belüli részesedésükhöz (becslések szerint 11%) képest viszonylag magas arányt értek el (34%) (MNB).

A nagybankok mezőgazdasági szektorba irányuló NHP kihelyezéseinek közel felét, a kisbankokénak közel háromnegyedét, míg a takarékszövetkezeteknél mintegy kétharmadát az új beruházási hitelek teszik ki. Az új forgóeszközhitelek aránya a nagybankoknál 22 százalék, míg a kis- és közepes bankoknál, valamint a takarékszövetkezeteknél 10, illetve 8 százalék. Vállalatméret szerint a mikrovállalkozások háromnegyede új beruházási hitelt vett fel, a kis- és középvállalkozások hitelfelvétele esetében ez az arány megközelítőleg 45 százalék. Az EU-s támogatásokat előfinanszírozó hitelcél esetében a mikrovállalkozások arányaiban kevésbé részesedtek (MNB).

⁸⁴ Az ágazati besorolás az östermelőket nem tartalmazza. Ők 8,25 milliárd forint értékben vettek fel hitelt az NHP második szakasza keretében.

**84. ábra: A mezőgazdasági szektorba irányuló NHP hitelkihelyezések
(NHP II. szakasz, I. pillér)**

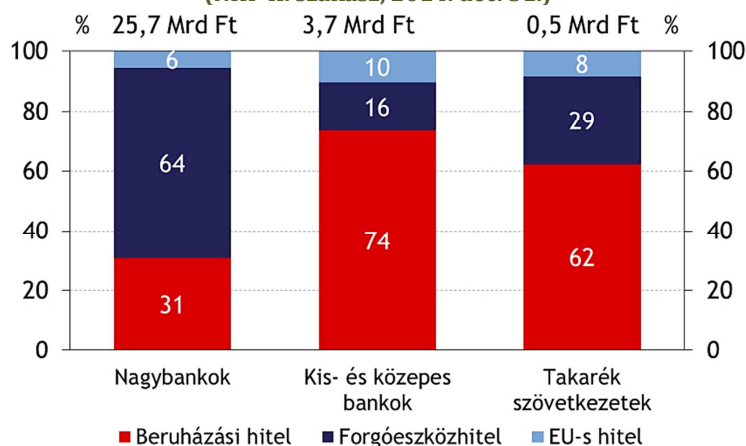

Forrás: MNB

Az élelmiszeriparban tevékenységet folytató vállalkozások 30,6 Mrd Ft összegű szerződést kötöttek, amelyből hitelkiváltáshoz mindössze 2% köthető. Az új hitelszerződésekhez (I. pillér) kapcsolódó fennmaradó 30 milliárd forintból az új beruházási hitelek (és új lízingügyletek) részesedése 37%, az új forgóeszközhitelké 57%, míg az EU-s támogatások előfinanszírozására folyósított hiteleké 6%. A II. pillérben (forint- és devizahitel-kiváltás) a meglévő beruházási hitelek kiváltására folyósított hitelek részesedése és a meglévő forgóeszközhitel kiváltására folyósított hitelek részesedése közel azonos arányban oszlik meg (MNB).

A nagybankok élelmiszeripari kihelyezéseinek közel harmadát, a kisbankokénak közel háromnegyedét, míg a takarékszövetkezeteknél mintegy kétharmadát az új beruházási hitelek teszik ki. Az új forgóeszközhitel aránya a nagybankoknál 64 százalék, míg a kis- és közepes bankoknál 16 százalék, a takarékszövetkezeteknél pedig 29 százalék. Az EU-s hitelek részesedése 6 százalék a nagybankoknál, a kis- és közepes bankoknál 10 százalék, a takarékszövetkezeteknél pedig 8 százalék.

**85. ábra: Az élelmiszeripar számára nyújtott új hitelek cél és bankcsoport szerinti megoszlása
(NHP II. szakasz, 2014. dec. 31.)**

Megjegyzés: az ábrán szereplő számok kerekített értékek

Forrás: MNB

Fontos változás volt, hogy 2014. júliustól az újonnan alapított vállalkozások is igényelhettek hitelt a programból, illetve a forrás vevőkövetelések faktoringon keresztül finanszírozására is felhasználható. Az utóbbi módosítás jelentősége abban rejlik, hogy azon vállalkozások is forráshoz juthatnak, amelyek megfelelő biztosítékok híján nem jutottak forgóeszközhitelhez, de jó kockázati besorolású ügyfélnek minősülnek.

Az NHP rendkívül kedvező kamatszintje okán jelentős kiszorító hatással bír. Az MNB *Az első 18 hónap* c. tanulmánykötetében Szöllősi és Pogácsás megállapítja, hogy „Az MFB programjaiban az NHP kiszorító hatásának köszönhetően az elmúlt évben érzékelhetően csökkent az aktivitás” még az FM által nyújtott kamattámogatás ellenére is. (MNB *Az első 18 hónap*, 2014:20) Ugyanakkor a

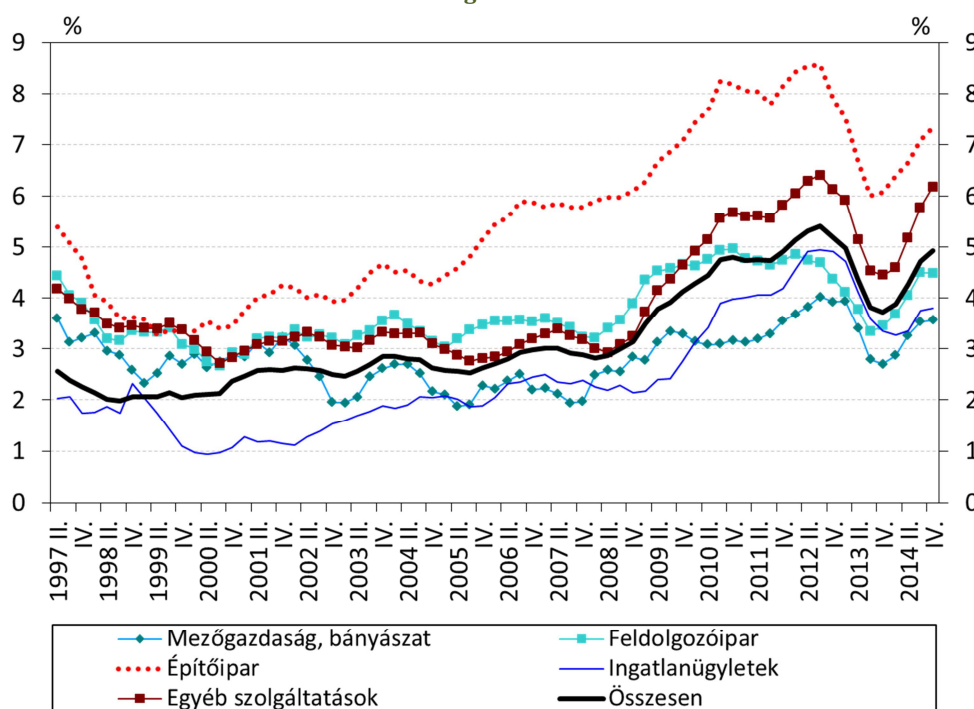
Széchenyi Kártya Programra és a mikrohitel programokra nem volt ilyen hatással, tekintettel az eltérő célcsoportra és a banki bírálati eljárásrendre.

12.3.4. Intézményi kezességvállalás

Az intézményi kezességvállalásnak kulcsszerepe van az agrárszektor hitelezésében. Egyrészt a hazai gazdasági szereplők egy része túlságosan eladósodott ahhoz, hogy újabb hitelt vegyen fel (nincs elég szabad fedezete), másrészt sok olyan kis cég van, amely jogi kötelezettség híján nem vezet olyan közhiteles nyilvántartást, amely alapján a bankok becsülni tudnák a hitel kockázatát. Tovább növeli a kockázatot, hogy a mezőgazdasági üzemek fedezetbe adható eszközeinek jelentős része korlátozott forgalomképességgel bír (pl. állattartó telepek).

A bankok ágazattal szembeni túlzott kockázatkérülő magatartása ugyanakkor indokolatlan, hiszen a mezőgazdaság csődrátája 2002 óta nem éri el a nemzetgazdasági szinten megállapított átlagos csődrátát, sőt 2010 óta a mezőgazdasági ágazatban a legalacsonyabb a csődbe ment vállalkozások aránya (a Magyar Nemzeti Bank adatai alapján 3,6% szemben a 4,9%-os nemzetgazdasági átlaggal).

86. ábra: Ágazati csődráták

Forrás: MNB Pénzügyi stabilitási jelentés, 2015. május

A mezőgazdasági hitelezés relatíve alacsony kockázatú mivoltát erősíti az Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (a továbbiakban: AVHGA) tapasztalata is. Az AVHGA által készített kezességgel biztosított hitelek beváltási arányára vonatkozó statisztika alapján 2009 óta a mezőgazdasági hitelek teljesítenek a legjobban. 2014-ben a mezőgazdasági vállalkozások hiteleinek csupán 2,83 százalékánál érvényesítették az alapítványi kezesség iránti beváltási igényt, míg a feldolgozóiparnál ez az érték 5,09 százalék, a kereskedelemnél 4,9 százalék, az építőiparnál 6,4 százalék volt, és a minden ágazatra vonatkozó átlagérték is 3,94 százalék volt. 2012-ben ugyanezek az értékek rendre 3,1%, 5,9%, 6,1%, 8,6% és 4,5% volt, tehát megfigyelhető egy erőteljes és általános csökkenő tendencia a beváltási arányok esetében, amelyet az AVHGA kiemelkedő aktivitása magyarázhat a legjobb adósokat finanszírozó, 2013 nyarán indult NHP-ban. Ettől függetlenül látható, hogy a mezőgazdasági hitelek bedőlési aránya messze a legalacsonyabb a nemzetgazdaságban az összes szakágazaton belül.

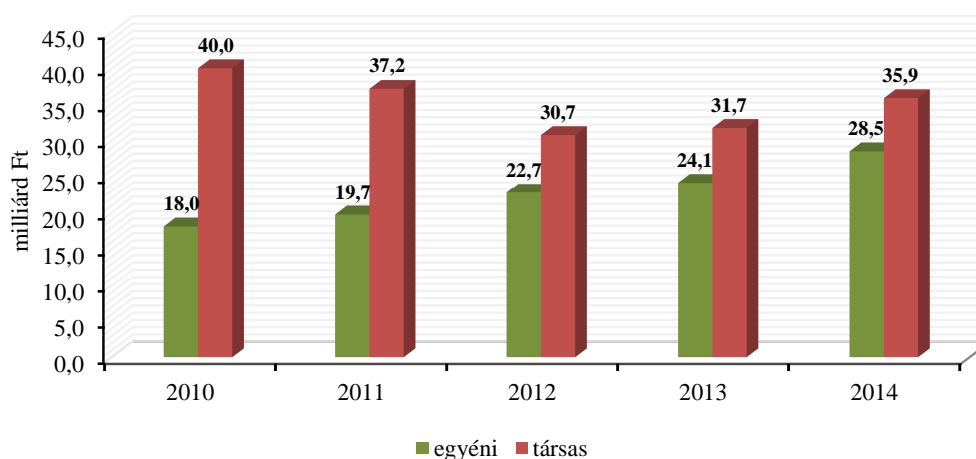
A mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban tevékenykedő vállalkozások finanszírozási forrásokhoz történő hozzáférését két garanciaszervezet, az Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (AVHGA) és a Garantiqa Hitelgarancia Zrt. (Garantiqa) is segíti. Mindkét szervezet

feladata készfizető kezesség nyújtása mikro-, kis- és középvállalkozásoknak. Ezen belül az AVHGA tevékenysége azokra a vállalkozásokra fókuszál, amelyek mezőgazdasági területen működnek, vagy tevékenységük a vidéki térséghez kapcsolódik. A Garantiqa szélesebb vállalkozói kört céloz meg, kezességvállalása valamennyi mikro-, kis- és középvállalkozás számára igénybe vehető. Az AVHGA és a Garantiqa tevékenységéről megjelenő adatok azonban csak a mezőgazdasági területen működő vállalkozások finanszírozási forrásaihoz vállalt kezességeket tartalmazzák. A kezesség kapcsolódhat kölcsön, bankgarancia, lízing vagy faktoring ügyletekhez is.

A kis-, és középvállalkozói szektor hitelezésének elősegítése érdekében 2013 második felétől⁸⁵ az FM kezességvállalási díjtámogatást nyújt a vállalkozásoknak, szabad csekély összegű (de minimis) támogatási keretük terhére. 2014-ben a kezési díjtámogatások összege 160,4 millió forint volt, amely több mint 75,4 milliárd forint összegű hitel felvételét tette lehetővé.

A mezőgazdasági szektorban a garantált hitelállomány 2010 év végén 58,0 milliárd forint volt, majd egy kis visszaesést követően az elmúlt két évben újra bővült az állomány értéke. A növekedésnek köszönhetően 2014 év végén 64,4 milliárd forint volt az állomány értéke, amely az előző év végéhez képest 15,4 százalékos növekedést jelent. Az elmúlt öt évben az egyéni gazdaságok aránya fokozatosan nőtt a teljes garantált hitelállományon belül, 2014 év végén 44,2 százalékot tett ki. A társas vállalkozások a korábbi közel 70 százalékos részesedésüket elvesztve 2014 végén 55,8 százalékát birtokolták a garantált hitelállománynak.

87. ábra: Garantált hitelek állománya a mezőgazdaságban*

*A feltüntetett adatok a teljes hitelállományt szemléltetik, nem csak a garantált részt. A garanciavállalás mértéke 65,3%,- 67,1% volt 2014 negyedik negyedévének végén.

Forrás: AVHGA és Garantiqa, AKI Pénzügypolitikai Osztály

A garantált hitelállományon belül a forintban kihelyezett hitelek dominanciája 2010-től fokozatosan erősödött a deviza hitelekkel szemben, és 2014 negyedik negyedévében a garantált hitelek állományának már 99,0 százaléka forint alapú volt.

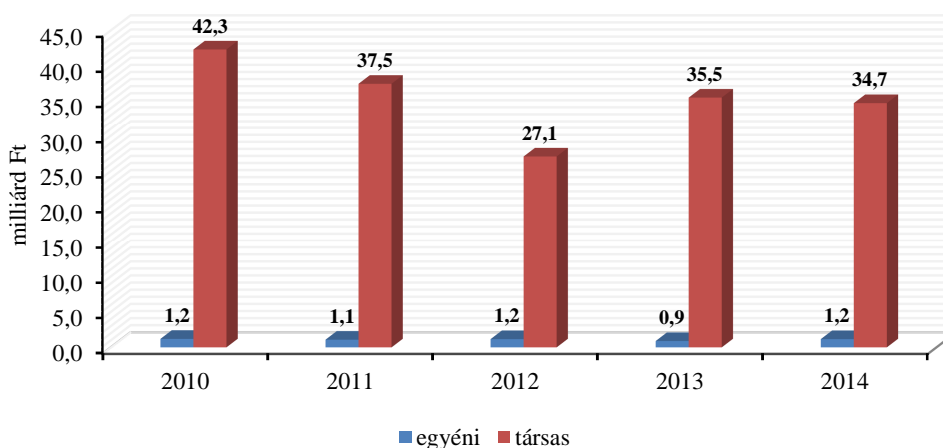
A mezőgazdaságban 2014 év végén a kezességvállalásban részesülő hitelállomány nagysága az ágazat – egyéni és társas vállalkozások – összes hitelének 14,1 százalékát tette ki.

Az élelmiszeriparban a garantált hitelek állománya 2010-től fokozatosan csökkent és két év alatt 35,1 százalékot zsugorodott az állomány értéke. Ezt követően egy kétéves növekedés indult el, amely 2014-ben megtorpant és szerény mértékben (1,4 százalékkal) újra csökkent az állomány értéke. A mezőgazdasággal szemben az hitelállomány döntő többségét – 96,8 százalékát – a társas vállalkozások vették igénybe.

A mezőgazdasághoz hasonlóan, az elmúlt két évben a forintban kihelyezett hitelek aránya fokozatosan emelkedett és 2014 év végén 93,3 százalékot tett ki a részesedésük.

⁸⁵94/2013. (X. 10.) VM rendelet

88. ábra: Garantált hitelek állománya az élelmiszeriparban

Forrás: AVHGA és Garantiqa adatok, AKI Pénzügypolitikai Osztály

A kezességvállalás esetében is fontos kitérni az NHP-ra, melynek I. szakaszában kiemelkedő érdeklődés mutatkozott az Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (AVHGA) és a Garantiqa Hitelgarancia Zrt. (Garantiqa) kezessége iránt. A hitelprogram nagy eredménye volt, hogy sikerült megtörni a beruházási hitelek évek óta alacsony szinten való stagnálását. A garanciaszervezetek által garantált NHP-s hitelek közel 60 százalékát a beruházási hitelek jelentették. Ennek köszönhetően mind a kisebb, mind a nagyobb agrárgazdasági üzemek esetében számottevő javulást lehetett megfigyelni.

Az NHP II. szakaszában folytatódott a beruházási hitelek arányának bővülése a garantált hitelállományon belül, jelenleg a 80 százalékot is meghaladja részesedésük. A garanciaszervezetek kezessége mellett nyújtott hitelek nyújtásában az I. pillér esetében bankok szerepe volt domináns, azonban a beruházási hiteleknel a takarékszövetkezetek a teljes kkv hitelállományon belüli részesedésükhöz (becslések szerint 10-12 %) képest viszonylag magas arányt értek el, a mezőgazdaság esetében 32 százalékot, az élelmiszeripari beruházási hiteleknel 26 százalékot. A forgóeszköz finanszírozás esetében a bankok a mezőgazdasági hitelek 91 százalékát, míg az élelmiszeripar hiteleinek 97 százalékát nyújtották.

97. táblázat: Az első pillérben garantált hitelek cél, hitelintézeti forma és ágazat szerint, NHP II. szakasz (milliárd Ft)

	Beruházás		Beruházás összeg	Forgóeszköz		Forgóeszköz összeg
	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar		Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	
Bank	6,291	1,848	8,139	2,902	1,732	4,634
Takarékszövetkezet	2,976	0,639	3,614	0,265	0,047	0,312
Végösszeg	9,267	2,486	11,753	3,167	1,779	4,946

Forrás: AVHGA és Garantiqa adatok alapján

Az NHP keretében az AVHGA és a Garantiqa által kezességvállalásban részesített hitelállomány értéke tovább bővült 2014-ben, év végére az agrárium vállalkozásait összesen 17,8 milliárd forinthoz segítette hozzá a két garanciaszervezet.

98. táblázat: Az NHP II. szakaszában garantált hitelek – I. és II. pillér egyaránt (ágazat és cél szerint, milliárd forintban)

NHP II.	Mezőgazdaság	Élelmiszeripar	Összesen
Beruházás	9,60	2,49	12,09
Forgóeszköz	3,60	2,09	5,69
Végösszeg	13,20	4,57	17,78

Forrás: AVHGA és Garantiqa adatok alapján

Az NHP második szakaszában a rendelkezésre álló adatok alapján az élelmiszeripari és mezőgazdasági vállalkozások által újonnan kötött beruházási és forgóeszköz hitelszerződésekhez kapcsolódó garantált hitelállomány 2014 év végén összesen 16,7 milliárd forint volt, ennek 74 százaléka, 12,43 milliárd forint a mezőgazdasági vállalkozásokhoz kapcsolódik. A mezőgazdasági

vállalkozások méret szerinti bontását tekintve a beruházási hitelállomány legjelentősebb részét – közel felét – a mikrovállalkozások hitelállománya teszi ki. Az élelmiszeripari vállalkozások közül ezzel szemben a kisvállalkozások garantált hitelállománya (összesen 1,87 milliárd forint) a legjelentősebb, melyből 1,16 milliárd forint (62%) új forgóeszközhitel, ami a teljes élelmiszeripari garantált hitelállomány közel 30 százaléka. Az élelmiszeriparhoz kapcsolódó új beruházási hitelek 40 százaléka a középvállalkozásokhoz köthető. Az első pillérben garantált mezőgazdasági és élelmiszeripari hitelállományból a forgóeszköz hitelállomány összesen 4,95 milliárd forintot tett ki, ami a teljes garantált állomány 30 százalékát jelenti. A garantált forgóeszközhitelek tekintetében mind a mezőgazdasági és mind az élelmiszeripari vállalkozások esetén a kisvállalkozásokhoz tartozó állomány képviseli a legjelentősebb részt.

99. táblázat: Az első pillérben garantált hitelek cél és vállalkozásméret szerinti megoszlása (milliárd Ft, 2014 év végi adatok)

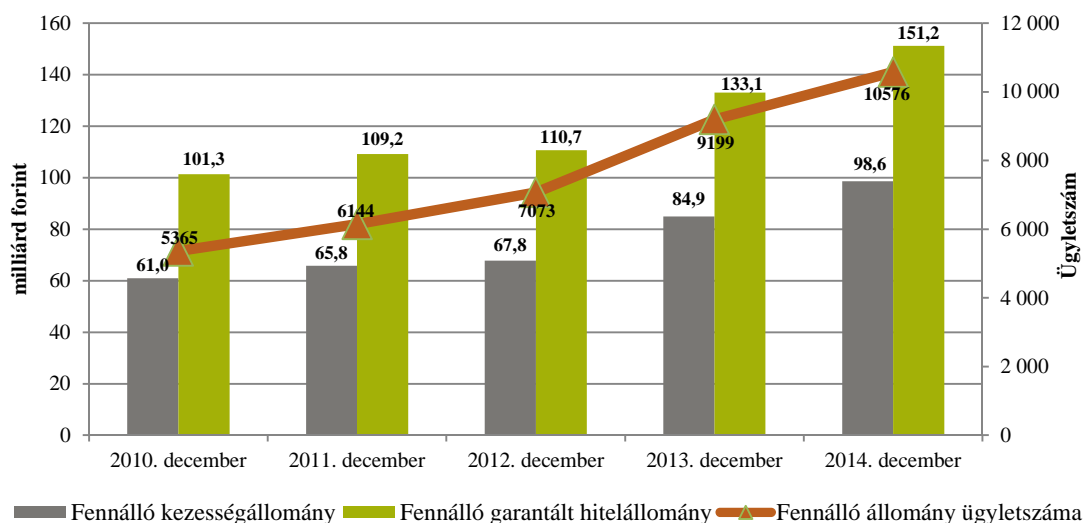
NHP II	Mezőgazdaság		Mezőgazdaság összesen	Élelmiszeripar		Élelmiszeripar összesen
KKV-besorolás	Beruházás	Forgóeszköz		Beruházás	Forgóeszköz	
Mikrovállalkozás	4,20	0,48	4,68	0,79	0,10	0,89
Kisvállalkozás	3,32	1,84	5,16	0,71	1,16	1,87
Középvállalkozás	1,75	0,84	2,59	0,99	0,52	1,51
Összesen	9,27	3,17	12,43	2,49	1,78	4,27

Forrás: AVHGA és Garantiqa adatok alapján készült

Az Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány tevékenysége

Az Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány 1991 óta segíti készfizető kezességével a mezőgazdaságban és a kapcsolódó ágazatokban működő mikro-, kis- és középvállalkozások hitelhez jutását. Az alapítvány célja, hogy a kevésbé hitelképes ügyfelek számára biztosított intézményi kezességvállalás révén növelje a hitelintézetek agrár- és vidéki vállalkozások hitelezésére irányuló hajlandóságát.

89. ábra: Az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány fennálló állományának változása

Forrás: AVHGA

Az alapítvány által vállalt kezességek 2014-ben összesen 107,6 milliárd forint forráshoz segítettek hozzá a vállalkozásokat, ami 4 százalékos emelkedést jelent az előző évihez, és 50,5 százalékos növekedést a két évvel korábbihoz képest. Összesen 6415 hitel, pénzügyi intézményi garancia és faktoring ügyletet biztosított az alapítvány, amelyből 5941 volt új ügylet, 474 pedig 90 napot meghaladó prolongáció.

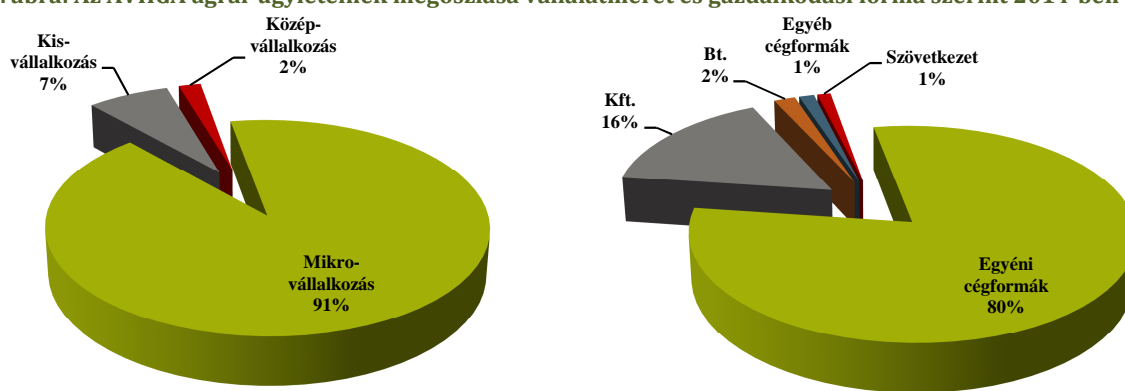
A növekedéshez hozzájárult a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitelprogramjában való kiemelkedő szerepvállalás is. 2014 során a hitelprogram keretében 783 hitelügyletkezhez kapcsolódóan összesen 32,4 milliárd forint hitelösszeghez vállalt kezességet az alapítvány. Az alapítvány kezességének is köszönhető, hogy az NHP második szakaszában 2014 végéig a mezőgazdasági

vállalkozások és őstermelők közel 159 milliárd forint hitelhez jutva, mintegy 28 százalékos arányban részesedtek. Ezáltal az agrárium jutott valamennyi ágazat közül a legtöbb hitelhez.

A mezőgazdasági hitelállomány 2014-ben – a nemzetgazdasági kis- és középvállalkozói hitelállomány stagnálása közepette – 10,4 százalékkal bővült, míg, az alapítvány portfóliója (fennálló kezességállomány) ezt meghaladó mértékben 16 százalékkal nőtt. Folyamatos gyarapodás mellett, négy év alatt körülbelül másfélszeresére növekedett a fennálló kezességállomány. 2014 végére a fennálló kezességállomány 98,6 milliárd forintra, a kezességgel biztosított hitelek összege pedig 151,2 milliárd forintra nőtt, miközben a fennálló ügyletek száma 10,576-ra emelkedett. 2014 év végére az átlagos kezességi mérték a 2013. év végi 61,3 százalékról 65,3 százalékra nőtt.

A hitelhez jutó vállalkozások jogi formáját tekintve rendkívül magas az alapítvány ügyfélkörében az egyéni cégformákban működők részesedése: őstermelők, családi gazdálkodók, egyéni vállalkozók és egyéni cégek számára került folyósításra a garantált agrárhitelek 80 százaléka. Vállalkozásméret szerinti besorolás szempontjából elmondható, hogy az alapítvány által segített agrárvállalkozások 91 százaléka mikrovállalkozás, 7 százaléka kisvállalkozás és 2 százaléka középvállalkozás.

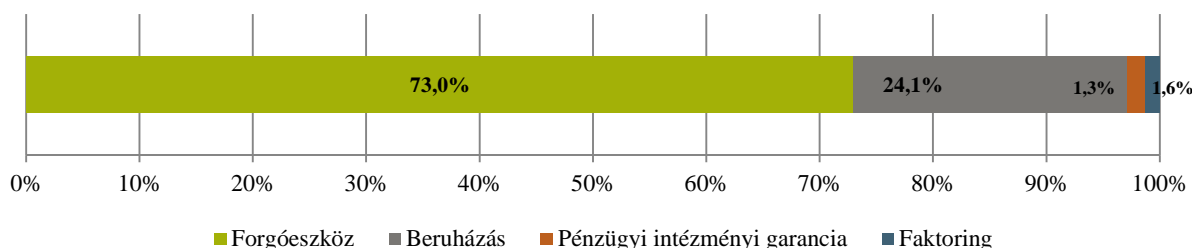
90. ábra: Az AVHGA agrár ügyleteinek megoszlása vállalatméret és gazdálkodási forma szerint 2014-ben

Forrás: AVHGA

A garantált ügyletek felhasználási célja szerint a korábbi évekhez hasonlóan 2014-ben is a beruházási és forgóeszközhitelek alkották az ügyletek meghatározó részét. Továbbra is a legnagyobb igény a forgóeszközhitelek iránt mutatkozott, de emellett folytatódott a beruházási hitelek arányának növekedése. Összességében az előző évhez képest 11 százalékkal emelkedett a kezességgel biztosított beruházási hitelek összege. A forgóeszközhitelek összege csekély mértékben, közel 2 százalékkal nőtt, részesedésük 73 százalék, a beruházási hitelek részesedése pedig 24 százalék volt 2014-ben.

91. ábra: Az AVHGA 2014-ben kiadott kezességeinek hitelcél szerinti megoszlása

Forrás: AVHGA

Tekintettel arra, hogy az alapítvány készfizető kezességvállalása mögött a költségvetés 85 százalékos mértékű viszontgaranciája áll, illetve hogy a vállalkozások számára kezességi díjtámogatást biztosít a Földművelésügyi Minisztérium, a kezességvállalás az európai uniós szabályok szerint állami támogatásnak minősül. A garantált összeg 89,8 százaléka esetében tudta az alapítvány kedvezményes díj mellett biztosítani a kezességet mezőgazdasági, általános vagy halászati csekély

összegű (de minimis), illetve mezőgazdasági csoportmentességi támogatási jogcímen. A hitelek 10,2 százaléknál azonban a vállalkozás támogatási keretének kihasználtsága vagy a finanszírozott projekthez kapcsolódó más támogatások mértéke miatt nem volt lehetőség kedvezményes díj alkalmazására. Ebben az esetben az alapítvány az Európai Bizottság által 2009-ben jóváhagyott, a mezőgazdasági vállalkozásokat pozitívan megkülönböztető N 705/2009 számú módszertan szerint számított piaci díj mellett vagy alapítványi támogatásként nyújtott kezességet.

A mezőgazdasági vállalkozások uniós állami támogatási szabályai különösen szigorúak. Annak érdekében, hogy állami támogatási lehetőségek hiányában is kedvező díjon tudja segíteni a vállalkozások forráshoz jutását, az alapítvány 2014-ben bevezette az úgynevezett alapítványi támogatás feltételrendszerét. Alapítványi támogatás nyújtásakor az alapítvány az állami viszontgaranciáról és díjtámogatásról lemondva, kizárólag saját vagyona terhére vállalja az ügylet kockázatát. Így az alapítvány egyedülálló módon, alapítványi jogi formájának köszönhetően az állami támogatásra nem jogosult vállalkozások számára is megfizethető áron tudja biztosítani, hogy külső finanszírozást vegyenek igénybe.

13. Agrár– és vidékfejlesztési támogatások

13.1. A Közös Agrárpolitikával összefüggő legfontosabb magyarországi fejlemények 2014-ben

Az Európai Unió agrárminiszterei 2013. december 16-17-i Mezőgazdasági és Halászati Tanácsülés keretében elfogadták a 2020-ig tartó Közös Agrárpolitika (KAP) kereteit meghatározó négy alaprendeletet (közvetlen támogatások, egységes piacszervezés, vidékfejlesztés, illetve a horizontális rendelet), valamint az átmeneti intézkedésekről szóló rendeletet. Annak ellenére, hogy az **uniós költségvetési ciklus 2014-től 2020-ig tart**, a felsorolt rendeletek késedelmes hatályba lépése miatt a KAP következő szakaszára vonatkozó szabályok csak 2015-től kezdődtek. Így **2014 átmeneti évnak minősült**.

Átmeneti intézkedések 2014-re

Tekintettel arra, hogy a 2014-2020 közötti pénzügyi tervezési időszak (MFF) elfogadására a tervezettnél később került sor, a KAP reformra vonatkozó jogszabályok elfogadása is csúszott. Ebből következően a végrehajtási rendeletek megalkotása és a tagállami jogszabályok kialakítása sem valósult meg idejében. Az egységes területalapú támogatást (SAPS) alkalmazó országok számára, így Magyarország esetében is a korábbi közvetlen támogatási jogszabály (73/2009/EK) 2013. december 31-ig szabályozta a rendszer működtetését. A Bizottság ezt belátva 2013 áprilisában nyilvánosságra hozta jogszabálytervezeteit a 2014-es átmeneti rendelkezésekre vonatkozóan.

Az átmeneti szabályozás lehetővé tette, hogy 2014-ben az addig is a SAPS-ot alkalmazó tagállamok ezután is a SAPS rendszert vigyék tovább. A SAPS alkalmazásának folyamatosságát is biztosította ez a lehetőség, hiszen a 2015-től életbe lépő szabályozás megengedte a SAPS továbbvitelét a teljes költségvetési időszakban. Lehetőség volt a 68. cikk különleges támogatásainak folytatására és az elkülönített támogatások továbbvitelére is.

A *top up* (kiegészítő nemzeti támogatás) utódjaként 2013-ban bevezetésre került **átmeneti nemzeti támogatás (ÁNT)** 2014. évi alkalmazása is biztosított volt.

Magyarország számára a **2014-re** előirányzott közvetlen támogatási boríték mértéke **1273 millió euró** volt.

Az átmeneti szabályozás az egyes jogcímek működtetése mellett lehetővé tette az 50 százalékos előlegfizetést, amelyről a korábbi szabályozástól eltérően már a tagállam dönthetett és nem volt ehhez szükséges a Bizottság jóváhagyása.

A 2015-től induló rendszer előkészítése

A 2014. év egyik legfontosabb agrárpolitikai feladata volt a 2015-től működő közvetlen támogatási rendszer technikai elemeinek és részletszabályainak a kidolgozása. A folyamat keretében 2014 tavaszán erősödött fel az egyes jogcímekre vonatkozó tervezetek kidolgozása. A kidolgozásra 2014. augusztus 1-ig volt mód, eddig kellett ugyanis bejelenteni az Európai Bizottságnak a magyar rendszer feltételeit. E folyamat során 2014 májusában több körös egyeztetés kezdődött a hazai érdekképviselői szervezetekkel annak érdekében, hogy a termelői gyakorlathoz maximálisan igazodó és egyúttal a kitűzött agrárpolitikai törekvéseket megvalósító koncepció szülessen.

Az egyeztetéseket követően kialakított alapvető jogosultsági kritériumokat és egyéb feltételeket végül 2014 júliusában kerültek véglegesítésre. Ezt követően került sor a hivatalos uniós bejelentésre, majd a hazai szabályozásra vonatkozó rendelkezések előkészítésére.

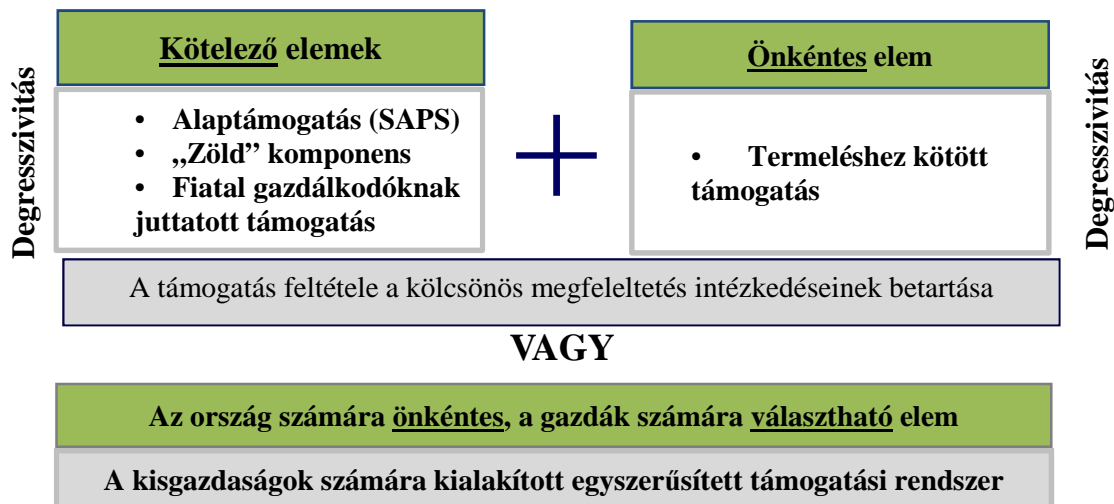
A rendszer főbb elemei

Az Európai Bizottsághoz bejelentett, **Magyarországon** 2015-ben bevezetésre kerülő **rendszer** elemei a következők:

- alaptámogatás (SAPS)
- zöldítés
- fiatal gazdálkodóknak juttatott támogatás

- termeléshez kötött támogatások
- kisgazdaságok egyszerűsített támogatási rendszere

92. ábra: A közvetlen támogatások új rendszere Magyarországon

Forrás: FM, AKF 2014

A korábbi években alkalmazott támogatási rendszer egyes elemei szinte változatlan formában fognak tovább működni, ugyanakkor más, teljesen új jogcímek integrálódtak a modellbe. A két rendszer közötti változást a következő táblázat szemlélteti:

100. táblázat: Támogatási jogcímek 2014-ben és 2015-től

Jogcímek 2014-ben	Jogcímek 2015-től
SAPS, területalapú támogatás	Alaptámogatás SAPS elven + zöldítés
Elkülönített támogatások (cukor, zöldség-gyümölcs, bogyós gyümölcs)	Termeléshez kötött támogatás (cukor, zöldség, gyümölcs)
Termeléshez kötött jogcímek (tej, rizs)	Termeléshez kötött támogatás (tejhasznú tehén, rizs)
Termeléstől elválasztott jogcímek (kérődző, zöldség-gyümölcs, dohány, biztosítási díjtámogatás)	Termeléshez kötött támogatás (kérődző, zöldség-gyümölcs)
Átmeneti nemzeti támogatások	Átmeneti nemzeti támogatások (évente 5%-kal csökkentő kerettel)

Forrás: FM, AKF 2014

Az egyes jogcímek fedezetét meghatározta, hogy az uniós szabályozás alapján Magyarország élt a vidékfejlesztési források I. pillérbe történő maximális, 15 százalékos átcsoportosítási lehetőségével. Ennek eredményeképpen a következő táblázat szerinti keretösszegek állnak rendelkezésre 2020-ig.

101. táblázat: A vidékfejlesztési források I. pillére 2015-2020

	I. pillér eredeti forrása (millió euró)	Kiegészítés (15%) vidékfejlesztés keretből (millió euró)	Összesen (millió euró)
2015	1 271,59	74,15	1 345,74
2016	1 270,41	74,05	1 344,46
2017	1 269,19	73,95	1 343,14
2018	1 269,17	73,84	1 343,01
2019	1 269,16	73,71	1 342,87
2020	1 269,16	-	1 269,16
Összesen (2015-2020)	7 618,68	369,70	7 988,38

Forrás: FM, AKF 2014

Alaptámogatás

A reformtárgyalások egyik nagy sikere, hogy a 2004 óta hazánkban is alkalmazott, **SAPS elven működő alaptámogatási** rendszer 2020 végéig továbbvihető (mind a 10 jelenleg SAPS-ot alkalmazó ország ezt választotta). A támogatás feltétele, hogy a termelő támogatási kérelmet nyújtson be,

továbbá a **kifizetés minimumküszöbe 1 hektár SAPS jogosult terület**, vagy ha a támogatást kérelmező állatokra vonatkozó termeléshez kötött támogatásban részesül, de nincs 1 ha SAPS jogosult területe, akkor 100 euró támogatás a minimum.

Kizárólag az **aktív gazdák** jogosultak közvetlen támogatásra. Ennek a kritériumnak az felel meg, aki mezőgazdasági tevékenységet folytat és nincs a negatív listán.

Zöldítés

A **zöldítés** az éghajlat és a környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra nyújtott támogatás, amelyre a tagállamok az éves pénzügyi keretük 30 százalékát kell, hogy fordítsák. A zöldítés a tagállamok és a termelők részére is kötelező.

A zöldítés alá olyan intézkedések tartoznak, mint

1. terménydiverzifikáció;
2. állandó gyepterületek fenntartása, illetve
3. ökológia célterületek kijelölése.

A **terménydiverzifikáció**: a vetésváltás gyakorlatán túlmutató követelmény keretében 10 hektár szántó alatt 1 növényt, 10 és 30 hektár szántóterület között 2 különböző növényt, míg 30 hektár szántóterület felett már 3 eltérő növény kell termesztetni. Abban az esetben, ha két növény termesztése az előírás, akkor a fő növénykultúra a szántó terület legfeljebb 75 százalékát foglalhatja el. Amennyiben az előírás három különböző növényre vonatkozik, akkor a fő növénykultúra nem teheti ki a szántóterület több mint 75 százalékát, továbbá a két meghatározó növénykultúra együttesen nem haladhatja meg a szántóterület több mint 95 százalékát.

Fontos ismerv, hogy a gyakorlati alkalmazás keretében a téli terményeket és a tavaszi terményeket különböző növénykultúráknak kell tekinteni, még akkor is, ha egy nemzetséghez tartoznak. Bármely egy nemzetségbe tartozó faj külön kultúrának tekintendő a következő növénycsaládokban (pl. káposztafélék, burgonyafélék, kabakosok).

Az **állandó gyepterületek** arányának fenntartása keretében a szabályozás kimondja, hogy országos szinten a gyepterületek nagyságát legfeljebb 5 százalékkal lehet csökkenteni a 2012-es bázisévhez képest. Könnyebbség az egyes termelőknek, hogy a követelmény nemzeti szinten teljesíthető, így az egyes termelők esetében ettől el lehet majd térni. Ugyanakkor azok számára, akik éltek a csökkentés lehetőségével – indokolt esetben – visszaállítási kötelezettséget is elő lehet írni a határérték betartása végett. A természeti szempontból érzékeny (Natura 2000 besorolású) gyepek esetében viszont minden egyes földrészletet meg kell őrizni, azok feltörése kizárólag a természetvédelmi hatóság engedélyével lehetséges.

Ökológiai célterületet: a mezőgazdasági üzemek biológiai sokféleségének megőrzése és javítása, ezért az ökológiai célok teljesülése érdekében területeket kell elkülöníteni. A környezeti szempontból nagy jelentőségű területeknek egyrészt a biológiai sokféleségre közvetlenül kedvezően ható, azt befolyásoló területekből kell állniuk (pl. parlagon hagyott területek, teraszok, védelmi sávok), másrészt pedig olyan területekből, amelyek a biológiai sokféleséget a kisebb mezőgazdasági igénybevétel révén közvetetten befolyásolják (pl. köztes kultúrákkal vagy téli takarónövényzettel borított területek). Magyarországon a termelőknek az összes, jogszabály által felajánlott ökológiai fókuszterület-típus elszámolására lesz lehetősége, az igen ritka tájelem, a kőfal kivételével. Minden termelőnek, aki 15 hektár fölötti szántón gazdálkodik, a saját területén vagy bizonyos fókuszterületek esetében (tájképi elemek, védelmi sávok) azzal szomszédosan is ki lehet jelölnie 5 százalékos arányban önálló ökológiai fókuszterületét.

Fiatal gazdák támogatása az I. pillérben

A **fiatal mezőgazdasági termelők részére nyújtott támogatás** a mezőgazdasági termelők generációváltását segíti elő. Az intézkedés kötelező a tagállamok számára, amelyre az éves pénzügyi keretük maximum 2 százalékát fordíthatják. Magyarország azonban e támogatási címre az érintettek száma (kb. 9 000 fő) miatt forrásainak mindössze 0,6 százalékátallokálja.

A támogatás igénybevételére jogosult minden olyan 40 évnél fiatalabb termelő,

- aki 2015-ben kezd mezőgazdasági tevékenységbe (ad be először egységes kérelmet – kérelmez MVH azonosító számot);
- vagy gazdaságát az első támogatási kérelem benyújtását megelőző 5 éven belül hozta létre.

A támogatás felső területi korlátja 90 hektár, legfeljebb 2020-ig, 5 éven keresztül nyújtható. A tagállami átlagtámogatás 25 százaléka adható a támogatható hektárméretig. A jogcím keretében nem csak természetes személyek hanem, jogi személyek is támogathatóak.

Termeléshez kötött támogatások

A KAP reformjának keretében, annak új elemeként vezeti be a termeléshez kötött támogatásokat.

Az új KAP rendszerében, a jelenleginél nagyobb mértékben kaphatnak termeléshez kötött támogatásokat a gazdák. Az uniós jogszabály alapján, az egyes ágazatok korábbi termeléshez kötött vagy attól elválasztott támogatásait figyelembe véve, az eddigi források által kifejtett ágazati hatások megőrzése és továbbfejlesztése, valamint a Kormány és a Földművelésügyi Minisztérium társadalom- és szakpolitikai, illetve gazdasági célkitűzéseire tekintettel az alábbi ágazatok részesülnek 2015-től termeléshez kötött támogatásban:

- húshasznú anyatehén
- hízott bika
- tejhasznú tehén
- juh
- rizs
- cukorrépa
- zöldségnövények
- ipari zöldségek
- gyümölcsültetvények és bogyósok
- fehérje növények (szemes és szálas növények).

2015 és 2020 között összesen közel 1,2 milliárd euró támogatásban részesülnek ezek az ágazatok. A forrás elosztásán kívül uniós rendelet előírásai alapján bejelentésre kerültek az EU számára a termeléshez kötött jogcímek igénybevételének feltételei is, így a termeléshez kötött támogatásban részesítendő ágazatok, a támogatások jogosultsági kritériumai, illetve az egyes pénzügyi borítékokhoz tartozó keretösszegek, a becsült fajlagos támogatási összegekkel kiegészítve. A támogatási jogcímekkel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az elérhető támogatási összegek az aktuális⁸⁶ forint/euró árfolyam és a bejelentett területnagyság, vagy állatlétszám függvényében alakulnak. A korábbi évek gyakorlatában ismert referencia időszak, történelmi bázis nem lesz meghatározva. Így minden éven a ténylegesen művelt jogosult területek és a meglévő jogosult állatlétszám alapján alakul ki a fajlagos összeg.

A Kormány döntése alapján – az uniós szabályozás adta lehetőséggel élve – Magyarország kihasználta a vidékfejlesztési források maximális, 15 százalékos átcsoportosítási lehetőségét. Ennek következtében évente közel 74 millió, a teljes időszak alatt közel 370 millió euróval több forrás biztosított a közvetlen támogatásokra. Az intézkedés alapján az alábbi keretösszegek állnak majd az ágazatok rendelkezésére.

102. táblázat: A termeléshez kötött támogatási jogcímek keretösszegének alakulása 2015-2020 (millió euró)

Ágazat megnevezése	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2020
Húshasznú anyatehén	35,00	34,97	34,93	34,93	34,93	33,01	207,77
Hízottbika	4,50	4,50	4,49	4,49	4,49	4,24	26,71
Tejhasznú tehén	69,00	68,93	68,87	68,86	68,85	65,07	409,58
Anyajuh	22,00	21,98	21,96	21,96	21,95	20,75	130,6
Cukorrépa	8,00	7,99	7,98	7,98	7,98	7,54	47,47
Rizs	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	1,89	11,89

⁸⁶A kérelmezési évben rögzített átváltási árfolyam, amely az október elsejét közvetlenül megelőző, az Európai Központi Bank által publikált hivatalos euró-forint árfolyam.

Z-Gy: Gyümölcsültetvények és bogycsok	16,50	16,48	16,47	16,47	16,47	15,56	97,95
Z-Gy: Zöldségnövények	8,00	7,99	7,98	7,98	7,98	7,54	47,47
Z-Gy: Ipari zöldségek	9,95	9,94	9,93	9,93	9,92	9,38	59,05
Fehérjenövény - Szemes	13,46	13,45	13,43	13,43	13,43	12,69	79,89
Fehérjenövény - Szálas	13,46	13,45	13,43	13,43	13,43	12,69	67,2
15% - os keret összesen	201,88	201,68	201,49	201,47	201,45	190,36	1198,27

Forrás: FM, AKF 2014

Kisgazdaságok támogatása

A mezőgazdasági kistermelői támogatási rendszer a tagállamok számára önkéntesen bevezethető elem, Magyarország a bevezetés mellett döntött. E jogcím révén nyújtott támogatás minden közvetlen kifizetést helyettesít, továbbá felmenti a termelőket az Európai Unió által jogszabályban rögzített zöldítés követelményeinek teljesítése alól. A támogatás igénybevétele jogosult minden olyan termelő, aki minimum egy hektáros területtel rendelkezik. Az intézkedésre az éves támogatási keret maximum 10 százaléka fordítható. A támogatás egyösszegű, amelynek gazdálkodónkénti éves mértéke minimum 500, maximum 1250 euró lesz. Azon gazdálkodók esetében, akik a normál rendszerben kevesebb, mint 500 euró támogatásra lennének jogosultak, a támogatást 500 euróra felkerekítik, 500 és 1250 euró között a normál rendszerben járó támogatásnak megfelelő összeget kap a termelő. A legalább 500 €/év/gazda támogatási összeg hozzávetőleg 1-2,2 hektár jogosult területet jelent, a legfeljebb 1250 €/év/gazda hozzávetőleg 1- 5,5 hektár jogosult területnek felel meg. A jogcímre minimum 1 hektár SAPS jogosult területtel lehet bejelentkezni.

A kisgazdaságok egyszerűsített támogatási rendszerébe csak egyszer, 2015-ben lehet belépni, az akkor megállapított összeg jár évente a termelőnek 2020-ig, ha megtartja a belépéskori földterületét. A belépés megkönnyítése érdekében a termelők számára rendelkezésre fog állni egy olyan kalkulátor, mely lehetővé teszi, hogy a támogatási kérelem véglegesítése előtt minden termelő eldönthesse, hogy számára kedvező-e a jogcím vagy sem.

A mezőgazdasági kistermelői támogatási rendszerben való részvételük során a mezőgazdasági termelőknek rendelkezniük kell a támogatás igénylésének teljes időszaka alatt, az első évben, 2015-ben bejelentett támogatható hektárok számának megfelelő támogatható hektárszámmal.

A Földművelésügyi Minisztérium számításai szerint a gazdálkodók csaknem 50 százaléka léphet be ebbe az egyszerűsített kistermelői támogatási rendszerbe.

103. táblázat: A közvetlen támogatások új rendszere

Tagállami nemzeti boríték (100%)	Százalék
Zöldítés	30,00%
Fiatal gazdák	0,62%
Termeléshez kötött támogatások	13,00%
Termeléshez kötött fehérjenövények támogatása	2,00%
Kisgazdaságok (növekmény a felkerekítés miatt)	0,55%
Alaptámogatás (SAPS)	53,83%

Forrás: FM, Agrárközgazdasági Főosztály

Degresszió

A közös agrárpolitika feltételrendszere alapján alkalmazni kell a területalapú támogatásokhoz kapcsolódó csökkentés (degresszió) rendszerét. A 2014. augusztus elején az Európai Unióhoz hivatalosan bejelentett konstrukció szerint a 150 000 euró feletti területalapú támogatás csökkentése nem jelenti a területalapú támogatások teljes elvonását. A 2015-től induló új rendszerben a területalapú alaptámogatásnál (SAPS) csak az 1200 hektár fölötti támogatási összeget meghaladó rész kerül elvonásra, 150 000 euró feletti és az 1200 hektár közötti terület után járó összeg (~176 000 euró) esetében csak 5 százalékos elvonást kell foganatosítani. Az úgynevezett zöldítési komponensre vagy a termeléshez kötött támogatásokra nem vonatkozik az intézkedés.

Több munkahelyet a mezőgazdaságba

A Kormány a munkaigényes mezőgazdasági ágazatok számára, a munkahelyek megőrzése és új munkahelyek teremtése érdekében elindította a „Több munkahelyet a mezőgazdaságba!” c.

programot, amely 2020-ig több ezer munkahely létrejöttét célozta meg. A program keretében 212 milliárd forint új forrás – melyből 180 milliárd forint nemzeti támogatás és kizárólag az állattenyésztési ágazatok (tej, húshasznú szarvasmarha, sertés, baromfi, juh) többlettámogatására fordítható. A hangsúly itt azon van, hogy ez a keret valóban plusztámogatást jelent az eddig az állattenyésztési ágazatnak nyújtott nemzeti támogatásokhoz képest. A keretösszeg 6 éven át nyújt majd hathatós segítséget az állatállomány további növeléséhez, hiszen a növekedési tendenciát minden fontos állatfaj esetében már most is tapasztalhatjuk.

13.2. Európai uniós forrásból finanszírozott támogatások

2014-ben mezőgazdasági támogatások címén összesen mintegy **769,6 milliárd forint** került felhasználásra uniós és hazai forrásokból.

104. táblázat: A 2014. évi agrártámogatások támogatási forrás szerinti megoszlása

A 2014. évi agrártámogatások teljesítése (millió Ft)Intézkedés típusa	Közösségi forrás	Hazai forrás	Összesen
Közvetlen támogatások	390 695,7		390 695,7
Vidékfejlesztési Program	194 588,0	74 413,1	269 001,1
Halászati Programok	1 286,5	555,1	1 841,6
Piaci támogatások*	16 667,8	7 366,7	24 034,5
Nemzeti támogatások**		84 047,8	84 047,8
Összesen***	603 238,0	166 382,7	769 620,7

*a piaci támogatásoknál feltüntetett hazai forrás az EU-s társfinanszírozással működtetett intézkedések nemzeti lábát tartalmazza

**a közvetlen támogatásokhoz kapcsolódó átmeneti nemzeti támogatás (ÁNT), valamint a biztosítási díjtámogatás nemzeti lába is itt szerepel, valamint a mezőgazdaságban felhasznált gázolaj utáni jövedékiadó-visszatérítés 28.190 millió forintos összege FM fejezetén kívül eső támogatás

***egyéb szereplők (MFB, AVGHA) támogatásai nem szerepelnek az anyagban.

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

Az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap (EMGA) által finanszírozott 407,4 milliárd forint a kifizetett támogatások 53,0 százalékát jelenti. Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) és az Európai Halászati Alapból (EHA) összesen 195,9 milliárd forint került kifizetésre, amely 25,4 százalék, míg a nemzeti költségvetésből biztosított összeg mintegy 166,4 milliárd forint, mely 21,6 százalékos részarányt képvisel.

13.2.1. Közvetlen támogatások

A közvetlen támogatások között a legtöbb kifizetés az **egységes területalapú támogatás (SAPS)** keretében történt. Az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból finanszírozott támogatás összege 2014-ben **337,8 milliárd** forint volt.

105. táblázat: EMGA forrásból kifizetett közvetlen támogatások 2014-ben

Jogcím	Kifizetés (millió Ft)
Területalapú támogatás/SAPS	337 765,3
Különleges tejtámogatás	13 326,4
Különleges rizs támogatás	364,8
Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített cukortámogatás	11 639,3
Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített zöldség-gyümölcs támogatás	1 291,3
Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített bogyós-gyümölcs támogatás	113,4
Feldolgozóipari célú málna és földieper támogatás	0,8
Zöldség, gyümölcs és a dohány szerkezetátalakítás	9 544,4
Kérődző szerkezetátalakítás	12 755,3
Mezőgazdasági biztosítás díjához nyújtott támogatás	3 895,2
Energianövények támogatása EU 27	-0,5
Összesen	390 695,7

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

Mivel Magyarország minden évben kihasználja az 50 százalékos előleg tárgyév október 16. utáni kifizetésének lehetőségét, egy adott naptári év kifizetése mindig két gazdasági évet érint (EMGA gazdasági év: október - június). Jelen esetben a 2014. év első felében kifizetett összeg (176,8 milliárd forint) a 2013. évi SAPS keret második részletét (végkifizetését), míg (161,0 milliárd forint) a 2014. évi támogatás tárgyévi előlegét jelenti.

A 73/2009/EK rendelet 68. cikkének felhatalmazása alapján, Magyarország a SAPS-hoz kapcsolódóan a fenti táblázat szerinti bontásban és mértékben alkalmazott 2014-ben különleges, elkülönített, valamint szerkezetátalakítási támogatásokat (a rendelkezésére álló felső értékhatar legfeljebb 10%-ának erejéig). Ezen támogatások kifizetése a tárgyévet követő évben valósul meg, így a 2014. évi kifizetések a 2013. évi kérelmek alapján történtek. Kivételt képez a különleges tejtámogatás, ahol 2014-ben a teljes tárgyévi támogatás kifizetésre került.

A biztosítási díjtámogatás a többi közvetlen támogatástól eltérően társfinanszírozási rendszerben működik.

13.2.2. Vidékfejlesztési és halászati program

Darányi Ignác Terv (DIT) – Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP)

A Darányi Ignác Terv a Nemzeti Vidékstratégia végrehajtási programjaként indult 2012-ben. A DIT a nemzeti költségvetésből megvalósuló programokon túl magában foglalja az uniós vidékfejlesztési forrásokhoz kapcsolódó intézkedéseket is, forrásainak jelentős részét az ÚMVP szolgáltatja.

106. táblázat: A DIT-ÚMVP 2014. évi kifizetései tengelyek szerint

Jogcím	Közösségi forrás	Hazai forrás	Összesen
EMVA I. tengely - Versenyképességet javító intézkedések	77 030,5	27 694,8	104 725,3
EMVA II. tengely - Környezetvédelmi intézkedések	60 493,3	28 834,9	89 328,2
EMVA III. tengely - Vidékfejlesztési intézkedések	29 653,3	10 236,9	39 890,2
EMVA IV. tengely - Leader intézkedések	23 340,3	6 213,0	29 553,3
EMVA TS	4 070,6	1 433,5	5 504,1
Összesen	194 588,0	74 413,1	269 001,1

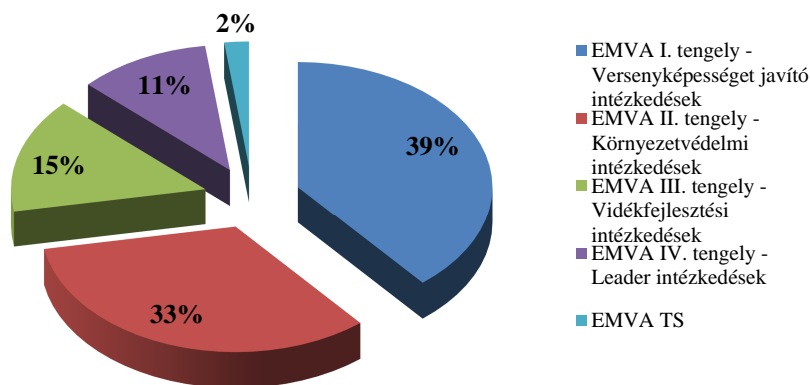
Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

Az ÚMVP a 2007-2013-as időszakra vonatkozó Nemzeti Vidékfejlesztési Program, amely az EMVA-ból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK tanácsi rendelet 15. cikkének (1) bekezdése alapján készült. A programozási időszak alatt az agrárium versenyképességét javító, illetve a természeti és a vidéki épített környezet értékeinek megőrzését célzó beruházásokra lehetett főként forrásokat lehívni.

Az ÚMVP jogcímeinek meghirdetésére első alkalommal 2007-ben került sor. 2014-ben az EMVA társfinanszírozásában megvalósuló jogcímek esetében mintegy **269,0 milliárd** forint (nemzeti forrás: 74,4 milliárd forint, EU-s forrás: 194,6 milliárd forint) került kifizetésre.

Ezen források felhasználását az EMVA intézkedései szolgálják a program 4 stratégiai tengelye köré csoportosulva, amelyek közül az I. és II. tengely súlya volt meghatározó.

93. ábra: A DIT-ÚMVP 2014. évi kifizetései százalékos arányban, tengelyek szerint

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

Az **I. (versenyképesség-javító intézkedések) tengelyen** belül elsősorban beruházási támogatások működtek. Ezek közül a legjelentősebb kifizetések az alábbi jogcímenek valósultak meg:

Az **„állattartó telepek korszerűsítése”**, az állattartó telepek takarmányozási, illetve műszaki színvonalának növelése, valamint, az állategészségügyi és élelmiszerbiztonsági helyzet javítása, infrastruktúrájuk fejlesztése, az állattartó telepeken dolgozók munkakörülményeinek javítása és a trágyaelhelyezéssel kapcsolatos előírások teljesíthetőségének biztosítása céljára **52,3 milliárd** forint kifizetés történt.

A **„kertészeti gépek beszerzése”** támogatás célja a kertészeti ágazat technológiai színvonalának javítása, környezetbarát (energiatakarékos) gépek és technológiai berendezések beszerzése révén. A gépvásárlások lebonyolítására 24 hónap áll rendelkezésre. 2014-ben **13,6 milliárd** forint került kifizetésre.

A **„fiatal gazdák támogatása”** a fiatal mezőgazdasági termelők gazdaságalapítását, a birtokstruktúra átalakításának előmozdítását, a mezőgazdasági munkaerő korstruktúrájának javítását, a vidék népességmegtartó képességének növelését és a mezőgazdasági tevékenység hosszú távú fenntartását szolgálja. 2014-ben a célra **9,1 milliárd** forint kifizetés történt.

A **„Mezőgazdasági termékek értéknöveléséhez”** nyújtott támogatás célja, hogy a mezőgazdasági termékek feldolgozásának, illetve forgalmazásának javításával vagy új termékek, eljárások, technológiák bevezetésével növekedjen a mezőgazdasági üzem, illetve élelmiszeripari vállalkozás összteljesítménye és versenyképessége. Cél továbbá, hogy javuljanak az élelmiszerbiztonsági és higiéniai körülmények, csökkenjen a környezetterhelés. 2014. évben **8,3 milliárd** forint került kifizetésre.

A **II. tengely (környezetvédelmi intézkedések)** keretében mintegy **89,3 milliárd** forint került kifizetésre.

Ezen belül a legnagyobb hányadot az **agrár-környezetgazdálkodási** kifizetések tették ki. A vidéki területek fenntartható fejlődésének támogatására **52,5 milliárd** forint kifizetés valósult meg.

A **tejágazat szerkezetátalakítását kísérő állattóléti támogatás** az állattóléti szabályoknak való megfelelésen túl, a követelmények teljesítéséért, a jövedelem-kiesések, illetve a jelentkező többletköltségek részbeni ellentételezése szolgál, amelyre 2014-ben **7,4 milliárd** forint kifizetése valósult meg.

A II. tengelyen belül jelent meg az erdészettel kapcsolatos támogatások többsége is. A **mezőgazdasági területek erdősítésének** támogatása elérte a **6,0 milliárd** forintot, a **kedvezőtlen adottságú területeken való gazdálkodáshoz** való hozzájárulás a **3,7 milliárd** forintot. A **Natura 2000** területeken való gazdálkodást támogató kifizetések erdő esetében **5,5 milliárd**, gyepterület esetén pedig **3,0 milliárd** forintot tettek ki.

A **III. tengelyből** finanszírozhatók az egyéb vidékfejlesztési intézkedések, mint a turisztikai tevékenységek ösztönzése, falumegújítás és fejlesztés, vidéki örökség megőrzése és fenntartható

fejlesztése, valamint a mikro vállalkozások létrehozására és fejlesztése. Közel **40 milliárd** forint került kifizetésre, melynek mintegy egynegyede (9,8 milliárd forint) falufejlesztésre, egyötöde (8,3 milliárd forint) pedig vidéki alapszolgáltatások fejlesztésére lett felhasználva. Ezen felül a turisztikai fejlesztések kifizetése 7,1 milliárd, a vidéki örökség védelme 6,1 milliárd, a gazdasági tevékenység nem mezőgazdasági tevékenységgel történő diverzifikálását szolgáló fejlesztések 4,9 milliárd forintot tettek ki. A mikro vállalkozások fejlesztése 3,5 milliárd forinttal részesült a támogatási keretből.

A **IV. tengelye (LEADER intézkedések)** keretében 2014-ben összesen **29,5 milliárd** forint került kifizetésre. A legsikeresebb uniós vidékfejlesztési kezdeményezés célja a térségi belső erőforrások fenntartható és innovatív felhasználása, az aktív vidéki szereplők közötti együttműködés megalapozása, a fenntartható helyi fejlesztési stratégiák előkészítése és megvalósítása volt.

A **Technikai Segítségnyújtás** keretében összesen **5,5 milliárd** forint kifizetése történt meg 2014-ben.

A **Halászati Operatív Program** intézkedéseire 1,3 milliárd forint közösségi és 555,1 millió forint nemzeti forrás került felhasználásra.

13.2.3. Piaci támogatások

A piaci támogatásokra 2014-ben uniós forrásból összességében **16,7 milliárd** forint került kifizetésre, amelyet az uniós társfinanszírozással működtetett intézkedések esetében **7,4 milliárd** forint egészített ki.

A belpiaci támogatások közül nagyságrendjében kiemelkedik a **szőlő, borágazat támogatása (9,8 milliárd** forint), amelynek intézkedései ötéves nemzeti támogatási program keretein belül valósulnak meg az Európai Unió közös piacszerkezése alapján. Kiadásait teljes egészében az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap fedezi. Az új támogatási időszak (2014-2018) 2013. október 16-tól kezdődött.

2014-ben a szőlőültetvények korszerűsítésére jelentkezett a legtöbb igény. A szőlőültetvények szerkezetátalakítási és átállítási támogatására **7,3 milliárd** forint került felhasználásra. A borászati gépek és berendezések beruházási támogatására **2,0 milliárd** forint, a borászati melléktermékek lepárlása **332,2 millió** forint, a borok promóciójára **175,1 millió** forint kifizetése történt meg.

A **külpiaci intézkedések** keretében szarvasmarha export-támogatásra **4,4 millió** forint került kifizetésre.

Az uniós társfinanszírozással működtetett piaci intézkedések kiemelkedő szerepet töltenek be a magyar támogatási rendszerben.

Az **iskolagyümölcs-program** keretében 2014-ben, az iskolákba kiszállított termék után zöldség-gyümölcs termelői csoportok, termelői szervezetek, termelői szervezetek társulásai, valamint termelők kaptak támogatást legfeljebb 200 Ft/hét/tanuló összegben. A programban 552,4 ezer tanuló, azaz a 6-12 éves gyermekek 94,4%-a vett részt. A kifizetett támogatás 44,9%-a uniós, 55,1% nemzeti forrásból származott.

Az **iskolatej programban** óvodás gyermekek, általános iskolás korosztályú tanulók és a szak- és középiskolai tanulók vehettek részt. A program elsődleges célja, hogy a felnövekvő generációban kialakítsa a rendszeres tejtermékfogyasztás iránti igényt. Az általános iskolás és óvodás gyermekek esetén közösségi támogatás és nemzeti támogatás, a középiskolás tanulók ellátása esetén csak a közösségi támogatást lehetett igényelni. Az Igyál tejet programban 2014-ben nagyságrendileg 380-420 ezer gyermek (óvodás, iskolás és középiskolás) részesült tejjel vagy tejtermékkel történő ellátásban. Az ellátottak létszáma az elmúlt öt évben megközelítőleg a háromszorosára emelkedett.

A **Magyar Méhészeti Nemzeti Program** 50 százalékból uniós, 50 százalékból nemzeti forrásból kerül finanszírozásra. 2013-2016. között a felhasználható keretösszeg az elmúlt évekhez képest közel 15 százalékkal emelkedett, amelynek oka a hazai méhállomány növekedéséből adódó többletigény volt. A végrehajtási időszakban a gazdasági év adott év szeptember 1-től következő év augusztus 31-ig tart. A támogatás a korszerű méhészkedés eszközeinek vásárlását, tudásátadást, szakmai kiadványok készítését, szaktanácsadói hálózat működését, kutatásokat, a fogyasztók védelmében mézminőség

ellenőrzést teszi lehetővé összességében 17 jogcímen. A támogatás legnagyobb hányadát a méhek élősködője elleni védekezés költségtérítése teszi ki, amit engedélyezett gyógyszerek előírás szerinti használata esetén igényelhet a méhész.

Az *egyes speciális szövetkezések támogatása* jogcím a zöldség-gyümölcs termelői szerveződések létrejöttét, illetve működőképességének fenntartását segíti elő. A zöldség-gyümölcs termelői szervezetként való elismerést célzó zöldség-gyümölcs termelői csoportok közösségi szabályokon alapuló támogatása elsősorban a szükséges infrastruktúra kialakítását ösztönzi beruházási támogatással. A működési támogatás alapja a zöldség-gyümölcs termelői csoport által realizált tagi árbevétel.

A korábban alakult zöldség-gyümölcs termelői csoportok döntő többsége megszerezte a végleges elismerést, aminek következtében támogatásuk a továbbiakban döntő módon EU forrásból történhet. Ugyanakkor a szabályozás reformjának köszönhetően nagy számban alakultak új szervezetek is. A zöldség-gyümölcs termelői csoportok az elismerési tervben jóváhagyott és végrehajtott beruházásaik alapján járó támogatást az elismerési terv éves vagy féléves szakaszát követően igényelhetik. Ebből adódóan a támogatási összegek kifizetése az esetek egy részében áthúzódik a tárgyévét követő évre.

A 2014. évi támogatási keret 9,8 százalékát a termelői csoportok működési támogatására, 27,6 százalékát a termelői szervezetek működési alapjának kiegészítésére és 62,6 százalékát a termelői csoportok beruházásainak támogatására használták fel a jogosultak. A zöldség-gyümölcs termelői csoportok működési támogatásának forrásösszetétele: uniós rész 75 százalék, nemzeti rész 25 százalék. A zöldség-gyümölcs termelői csoportok beruházási támogatásának forrásösszetétele: a termelői csoport saját hozzájárulása (önerő) 25 százalék, az uniós rész 0-50 százalék, nemzeti rész 75-25 százalék.

A tagállamoknak az *egyes állatbetegségek felszámolására, ellenőrzésére és felügyeletére* vonatkozóan – a tárgyévét megelőző évben, megadott határidőig - éves vagy többéves nemzeti programot kell benyújtaniuk az uniós támogatás igénybe vételéhez. Ezen programokról a Bizottság támogatási határozatban dönt, amelyben pontosan meghatározza az igénybe vehető uniós támogatás maximális keretösszegét, valamint minden egyes betegség esetében az uniós, és a hazai támogatási arány mértékét is. Egyes állatbetegségek esetében az uniós, illetve hazai hozzájárulás mértéke egyenlő mértékű (50%-50%); bizonyos célterületek esetében, mint például a fertőző szivacsos agyvelőbántalmak figyelemmel kísérésével kapcsolatos gyorsesztek és elsődleges molekuláris vizsgálatok költségét az EU teljes egészében finanszírozza (100%), míg a veszettség elleni védekezés költségeihez való hozzájárulás aránya 75%-25%.

2014-ben az alábbi célterületeken lehetett pénzügyi hozzájárulást igénybe venni:

- a Gallus gallus tenyésztő-, tojó- és brojlercsirke-állományokban, valamint a pulykaállományokban előforduló szalmonellózis (zoonózt okozó szalmonella);
- a klasszikus sertéspestis;
- a baromfiban és a vadon élő madarakban előforduló madárinfluenza;
- a fertőző szivacsos agyvelőbántalmak (TSE), szarvasmarhák szivacsos agyvelőbántalma (BSE) és sűrűlőr;
- a veszettség felszámolására, az ellenük való védekezésre és figyelemmel kísérésükre irányuló éves és többéves nemzeti programokhoz kapcsolódóan;
- innen került finanszírozásra továbbá a méhcsaládok pusztulásával kapcsolatos felügyeleti program is.

107. táblázat: A piaci intézkedések kifizetett támogatásai 2014-ben

Piaci támogatások intézkedései	Kifizetés (millió Ft)
1. EMGA által finanszírozott rész	16 672,2
a) Belpiaci intézkedések	16 667,8
<i>EU-s társfinanszírozással működtetett programok uniós része:</i>	6 825,2
- Magyar Méhészeti Nemzeti Program	687,2
- Iskolatej program	598,7
- Iskolagyümölcs program	1 222,2
- Egyes speciális szövetkezések támogatása	3 384,4
- Egyes állatbetegségek ellenőrzése, felszámolása	932,7
- Borászati ágazat támogatása	9 842,6

- Szőlőültetvények szerkezet-átalakításának és átállításának támogatása	7 319,6
- Borászati gépek, technológiai berendezések beszerzésének támogatása	2 015,7
- A szőlőfeldolgozás és a borkészítés során keletkező melléktermékek támogatással történő leparlásának támogatása	332,2
- Szőlőültetvények kivágásának támogatása	175,1
b) Külpiaci intézkedések	4,4
- Élő marha és marhahús exporttámogatás	4,4
2. Kiegészítő nemzeti támogatással működő programok nemzeti része	7 366,7
- Magyar Méhészeti Nemzeti Program	687,3
- Iskolatej program	2 793,6
- Iskolagyümölcs program	1 498,2
- Egyes speciális szervezetek támogatása	1 692,8
- Egyes állatbetegségek ellenőrzése, felszámolása	694,8
Összesen	24 038,9

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

13.3. Nemzeti támogatások

A tisztán nemzeti forrásból finanszírozott támogatások keretében 2014. évben 84,0 **milliárd forint** került kifizetésre.

108. táblázat: Nemzeti támogatások teljesülése 2014-ben

Támogatási jogcímek	Kifizetés (millió Ft)
1. Folyó kiadások és jövedelemtámogatások	46 186,0
- Átmeneti nemzeti támogatás (ÁNT)*	13 526,4
- Állatjóléti támogatások	17 318,6
- Egyes állatbetegségek megelőzésének, leküzdésének támogatása	5 965,9
- Rendezett piaci kapcsolatok kialakításának támogatás	57,6
- Állati hulla elszállítási és ártalmatlanítási támogatás	2 604,0
- Haltenyészanyag támogatása	65,5
- Növényegészségügyi vizsgálatok támogatása	58,8
- Jégeső-elhárítás támogatása	60,0
- Gázolaj jövedéki adójának de minimis támogatása	259,3
- Cukorrépa termelők nemzeti kiegészítő támogatása	1 982,1
- Mezei őrszolgálat támogatása	569,3
- Száritott takarmány de minimis támogatása	216,7
- Biztosítási díjtámogatás a mezőgazdaságban	1 328,6
- Birtokösszevonási célú termőföldvásárlás támogatása	66,2
- Hitelek kamat, lízing díjtámogatása, kezességvállalási díjak támogatása	1 808,4
- Méhészeti járművek üzemeltetési de minimis támogatás	20,0
- A nyúltenyésztés de minimis támogatása	39,7
- Fűszerpaprika minőségi árutermelésének de minimis támogatása	31,8
- Hajdú-Bét Rt. beszállítóinak de minimis támogatása**	2,2
- Meggyfeldolgozói de minimis támogatás	204,9
2. Nemzeti agrár-kárenyhítési rendszer***	2 613,7
3. Állattenyésztési feladatok	998,7
4. A sertéságazat helyzetét javító stratégiai intézkedések támogatása	1 252,1
5. Állat- és növény- és GMO kártalanítás	1 632,5
6. Tanyafejlesztés	2 560,8
7. Egyéb nemzeti támogatások (Osztatlan földtulajdon kimérésének költsége, erdészet, fejlesztési típusú támogatások, áthúzóóó kifizetések)	614,0
8. Gázolaj jövedéki adó visszatérítés ****	28 190,0
Összesen:	84 047,8

*Tartalmazza az anyajuh, anyajuh kiegészítő és az anyakecske „de minimis” támogatások összegét is.

**A hivatkozott támogatási intézkedés ténylegesen a 2013. évhez kapcsolódik, a 2014-ben megjelenő összeg egy áthúzóóó eljárás teljesítése

*** a 2013-as káreseményekre, továbbá a korábbi évek elhúzóóó eljárásaira 2014-ben kifizetett összeg

****A mezőgazdaságban felhasznált gázolaj utáni jövedékiadó-visszatérítés 28.190 millió forintos összege FM fejezetén kívül eső támogatás

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

A Földművelésügyi Minisztérium költségvetésén belül meghatározó jelentőségű a **Folyó kiadások és jövedelemtámogatások** előirányzat, a hazai kifizetések 55 százaléka, mintegy **46,2 milliárd** forint ezen a jogcímen teljesült.

Az előirányzat célja a különböző támogatási konstrukciók működtetésével a mezőgazdasági termelők költségeinek csökkentése és jövedelmi helyzetének javítása. Ezen előirányzatról kerülnek finanszírozásra többek között az átmeneti nemzeti támogatások (ÁNT), állatjóléti támogatások, állati hulla elszállításának, állatbetegségek megelőzésének támogatása, mezőgazdasági biztosítás díjának támogatása, szőlő- és gyümölcsstermelők gázolaj felhasználásának támogatása, mezőgazdasági hitel és kamattámogatások. (lásd a 3.3. fejezet)

Az uniós finanszírozású közvetlen támogatásokhoz kapcsolódó **ÁNT a kiegészítő nemzeti támogatást (top-up)** váltotta fel. A top up célja a gazdálkodók esélyegyenlőségének javítása volt mindaddig, amíg a közvetlen támogatások nem érték el a régi uniós gazdálkodók támogatási szintjét. 2013-tól a top up támogatást már nem lehetett meghirdetni. Annak érdekében, hogy az eddig támogatásban részesülő ágazatok anyagi helyzete jelentősen ne romoljon, az uniós szabályozás alapján 2020-ig átmeneti nemzeti támogatás nyújtható azon ágazatok részére, amelyek 2012-ben top-up támogatásban részesültek.

Ennek megfelelően 2013-ban az alábbi jogcímek kerültek meghirdetésre, amelyekre 2014-ben összességében **13,5 milliárd** forint kifizetés történt (az anyajuh, az anyajuh kiegészítő és az anyakecske „de minimis” támogatásokkal együtt).

109. táblázat: 2013. évi átmeneti nemzeti támogatás és a hozzá kapcsolódó "de minimis" támogatások 2014. évi kifizetése

Támogatási jogcím	Kifizetés (millió Ft)
Tejtámogatás	4 772,2
Hízott bikatartás támogatása	1 889,1
Anyatehén támogatás	3 102,9
Szarvasmarha tartás extenzifikációs támogatása	480,6
Héjas gyümölcsűek támogatása	106,2
Anyajuh támogatás	12,9
Anyajuhtartás kiegészítő támogatása	132,6
Burley dohány kiegészítő támogatása	142,1
Virginia dohány kiegészítő támogatása	977,9
Anyajuhtartás de minimis támogatás	1 616,4
Kiegészítő anyajuhtartás de minimis támogatás	236,3
Anyakecske tartás de minimis támogatása	57,2
Összesen:	13 526,4

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

A nemzeti támogatások meghatározó része az állattenyésztési ágazat megsegítését szolgálja. Az ÁNT keretén belül és ahhoz kapcsolódóan leginkább a szarvasmarha és juh ágazat támogatására nyílik lehetőség, a sertés és baromfi ágazat támogatása nemzeti költségvetésből egyéb jogcímeken, főként az állatjóléti támogatásokon keresztül valósult meg. Ezen támogatási jogcímeket a növénytermesztést segítő intézkedésekkel együtt az ágazati fejezetekben részletezzük.

A Folyó kiadások és jövedelemtámogatások előirányzatáról kerül kifizetésre a mezőgazdasági biztosítási díjtámogatás nemzeti része is. A **mezőgazdasági biztosítási díjtámogatás** 2012. január 1-től működik, mint a mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer része. A termelő által megkötött biztosítási szerződések teljes díjának 65 százaléka támogatott, amelynek 75 százaléka uniós (a 73/2009/EK tanácsi rendelet 68-as cikke alapján elkülönített keretösszeg), 25 százaléka pedig nemzeti forrásból finanszírozott.

2014-ben két alkalommal került sor kifizetésre. Az eddigi évek gyakorlata alapján év elején átutalásra került a 2013. évben megkötött szerződések utáni díjtámogatás. Az uniós szabályozás szerint a tárgyévi díjtámogatás kifizetése decemberben megkezdődhet. Élve ezzel a lehetőséggel, 2014 decemberében a 2014. évben megkötött szerződések utáni díjtámogatás jelentős része is kifizetésre került. A jogcímen összesen **1328,6 millió** forint hazai forrás került kifizetésre. Meg kell jegyezni,

hogy az EU-s forrás **3895,2 millió** forint volt, amely a SAPS-hoz kapcsolódó különleges és elkülönített támogatások között szerepel.

Az elmúlt évekhez hasonlóan a mezőgazdasági termelők a **szőlő- és gyümölcsös ültetvények művelése** során történő **gázolaj-felhasználáshoz** 2014-ben is vettek igénybe de minimis támogatást, **259,3 millió** forint összegben. Ezen felül gázolaj jövedéki adó visszatérítés formájában **28,2 milliárd** forint jutott el a termelőkhez. A vonatkozó jogszabály alapján a mezőgazdasági termelő évi 97 l/ha/év gázolaj mennyiség után az üzemanyag adójának 82%-át igényelheti vissza a Nemzeti Adó- és Vámhivataltól.

A mezőgazdasági területek biztonságának érdekében (lopások, károkozások megakadályozása céljából) a **mezei őrszolgálatok megalakításának** és működésének támogatására is kiemelt figyelmet fordított a tárca. Az önkormányzatok az őrszolgálatok kapcsán 2014-ben **569,3 millió** forint támogatást igényeltek.

2014-ben **birtok összevonási célú termőföldvásárlás** támogatására **66,2 millió** forint kerülhetett kifizetésre. Magyarország a birtok-összevonási célú termőföldvásárlást a 99/2007. (IX. 19.) FVM rendelet alapján, a Bizottság jóváhagyását követően 2009. december 31-éig működtethette. Magyarország kérését ezen állami támogatási program 2010-2013 közötti fenntartására a Európai Unió Tanácsa jóváhagyta. Az állami támogatások felügyeletével megbízott és azok belső piaccal való összeegyeztethetőségéért felelős Európai Bizottság 2010 márciusában megtámadta a fenti tanácsi határozatot az Európai Unió Bírósága előtt. A támogatási program működtetése az ítélet közzétételéig felfüggesztésre került. Az Európai Unió Bírósága 2013. december 4-i ítéletében elutasította a Bizottság beadványát, és jóváhagyta a Tanács azon döntését, amely az érintett tagállamok részére 2013. december 31-ig engedélyezte termőföldvásárlást támogató állami programok működését. A kérelmeket 2013. december végéig kellett elbírálni, a kifizetés azonban 2014. évben valósult meg 66,2 millió forint összegben.

Az előirányzatról kerülhetett megvalósításra a 2014. évi **meggy** túltermelés kezelését szolgáló intézkedés is. A kedvező időjárás eredményeképpen 2014-ben kiemelkedően magas meggytermés realizálódott, amely az előző évekhez viszonyítva mintegy 15 ezer tonna iparimeggy-többletet eredményezett. A felvásárlási árak jelentős mértékű csökkenése miatti veszteségek kompenzálására, **204,9 millió** forint került kifizetésre azon termelői értékesítő szervezetek (TESZ), feldolgozók és termelők részére, akik késztermék - elsősorban üveges meggybefőtt - előállításával vállalták a többletermés kivonását a piacról.

A fentiekén túl az agrárszektorban meghirdetésre került hitelprogramok esetében a tárca jelentős kamattámogatásokat nyújtott, amelyeknek egy része az MVH-n, másik része pedig a NAV-on keresztül kerülhetett kifizetésre.

A nemzeti támogatások közül kiemelkedő jelentőségű a pályázatos formában működő „**Tanyafejlesztési Program**”, mely a tanyai gazdálkodás megújítását, újjáélesztését, a tanyán élők életminőségének javítását, a fiatalok helyben maradását támogatja, csekély összegű támogatás formában. A program kétféle konstrukció keretében nyújt támogatást: az önkormányzati típusú, helyi közösségek, valamint az egyéni típusú, tanyagazdák számára kiírt konstrukció keretében. 2014-ben az előző évektől eltérően mindössze két célterületre lehetett támogatást igényelni (tanyagazdaságok fejlesztésére, valamint alapvető villamosenergia-ellátást biztosító egyéni fejlesztésekre).

2014-ben a tárgyévi előlegekre, valamint az előző évek jóváhagyott pályázatainak végkifizetésére **2,5 milliárd** forint kifizetése valósult meg.

Az **állat- és növénykártalanítás** keretében történő kifizetések nem hagyományos értelemben vett támogatások, hanem az állam által a járványügyi intézkedések végrehajtása miatt elszenvedett gazdálkodói veszteségek kompenzálása. 2014-ben a zárlati státuszú állatbetegségek és növényi károsítók felszámolására és járványos elterjedésének megelőzése céljából hozott hatósági intézkedésekhez kapcsolódóan **1,6 milliárd** forint kifizetés történt.

A Kormány új munkahelyek teremtése érdekében elindította a „**Több munkahelyet a mezőgazdaságban!**” programot, amely 2020-ig több ezer munkahely létrejöttét célozta meg. A program keretében 212 milliárd forint új forrás – melyből 180 milliárd forint nemzeti támogatás és

kizárólag az állattenyésztési ágazatok (tej, húshasznú szarvasmarha, sertés, baromfi, juh) többlettámogatására fordítható. A hangsúly itt azon van, hogy ez a keret valóban plusztámogatást jelent az állattenyésztési ágazatnak korábban nyújtott nemzeti támogatásokhoz képest. A keretösszeg 6 éven át nyújt hathatós segítséget az állatállomány további növeléséhez, hiszen a növekedési tendenciát minden fontos állatfaj esetében már most is tapasztalhatjuk.

13.4. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások kiemelt területei

A fejezet célja bemutatni, hogy az egyes ágazatok milyen arányban részesedtek 2014-ban az agrár- és vidékfejlesztési támogatásokból. Mindenképpen fel kell hívunk a figyelmet arra, hogy az állattenyésztésen belül a jogcímek alágazatonkénti felosztása nem minden esetben volt megvalósítható, ezért pontos arányokról nem beszélhetünk. Több ágazatot érint a SAPS támogatás is, amelyből részesülhetnek szántóterületek, állandó gyepterületek, állandó kultúrák, konyhakertek, tehát a szántóföldi növénytermesztők mellett a legeltető állattartók és a kertészeti ágazatok is.

13.4.1. Állattenyésztési támogatások

Az állattenyésztés ágazatban gazdálkodók 2014-ben mintegy **135,9 milliárd** forint agrár- és vidékfejlesztési támogatásban részesültek, ami az összes támogatás 18,3 százaléka.

A kifizetések meghatározó része a szarvasmarha, ezen belül a tej ágazatot érintette, a jogcímek közül az alábbiak a legjelentősebbek:

Az EMVA-ból finanszírozott *tej állatjóléti támogatásra* 2011. április 1. és április 30. között lehetett támogatási kérelmet benyújtani. A támogatás ötéves, amelynek célja a tejágazatban tartott szarvasmarha-állomány jólétének javítása, ezen keresztül jobb minőségű tej előállítása, a tartásból származó pontszerű környezeti terhelés (főleg ammónia és nitrát) mértékének csökkentése, valamint a biztonságos és egészséges élelmiszerrel való ellátás biztosítása és az ehhez fűződő fogyasztói bizalom fokozása.

A jogcím keretében 2014-ben összesen **7,4 milliárd** forint került kifizetésre.

A KAP időközi felülvizsgálata eredményeképpen lehetővé vált, hogy termeléshez kötött támogatást nyújtsunk a termelőknek nemzeti borítékunk 3,5 százalékának erejéig. A vonatkozó jogszabályban foglaltaknak megfelelően a *különleges tejtámogatás* összege legfeljebb 8,94 forint/kg volt, amely alapján **13,3 milliárd** forint kifizetése valósulhatott meg. A támogatás 50 százaléka októberben, a fennmaradó rész pedig december végéig kifizetésre került.

A tej ágazat részesedett az *átmeneti nemzeti támogatás* rendszeréből is, amelynek forrása a nemzeti költségvetés. Ezen a jogcímen **4,8 milliárd** forint kifizetés történt.

A húsmarha tenyésztők **5,5 milliárd** forint átmeneti nemzeti támogatást kaptak, amihez három jogcímen juthattak hozzá: húsmarha támogatás (hízott bika), anyatehén támogatás és extenzifikációs támogatás (bizonyos állatsűrűséghez kapcsolódva az EU szabályozásnak megfelelően). A közvetlen uniós támogatások között szereplő, *kérdő szerkezetátalakítás* jogcím **12,7 milliárd** forintos összegéből mintegy **9,8 milliárd** forintban részesültek.

A sertés ágazat az uniós forrásokból nem részesül, támogatása teljes egészében a hazai költségvetésből valósul meg. Ezek közül az *állatjóléti támogatások* emelkednek ki, mind a forrásigényük, mind az ágazatra gyakorolt hatásuk miatt. Az állatjóléti támogatás célja az uniós előírásokon túlmutató állatjóléti kötelezettségvállalás ellentételezése. Ezen a jogcímen a sertéstartók **8,9 milliárd** forintot vehettek igénybe.

Ugyancsak meghatározó jelentőséggel bír a 2012-től működő *sertés stratégia*, amelynek célja a hazai sertésállomány növelése, a tenyésztési, termelési integrációs programok, továbbá kutatás-fejlesztési programok kiemelt támogatása, a termékfejlesztés, a termékek eredetigazolása, minőségbiztosítása. Ezen programok megvalósítására **1,3 milliárd** forint kifizetés történt.

A stratégia keretén belül két „*de minimis*” támogatási konstrukció került meghirdetésre (a sertésfeldolgozást végző élelmiszer feldolgozók, valamint a sertés törzstenyésztetek fejlesztését szolgáló támogatás), amelynek kifizetése 2014-ben valósult meg:

110. táblázat: Állattenyésztési ágazat részére történt kifizetések 2014-ben

Jogcím	Kifizetés (millió forint)
Szarvasmarha, ebből	34 334,0
a) <i>Tejgazdaság</i>	28 857,0
- EMVA - Tejgazdaság állatjólét	7 366,1
- Nemzeti tejtámogatás (ÁNT)	4 772,2
- Iskolatej program	3 392,3
- Különleges tejtámogatás	13 326,4
b) <i>Húsmarha-tartás</i>	5 477,0
- Anyatehén-termeléshez kötött (ÁNT)	3 102,9
- Húsmarha-termeléstől elválasztott (ÁNT)	1 889,1
- Szarvasmarha tartás extenzifikációs támogatása (ÁNT)	480,6
- Szarvasmarha export	4,4
Sertés	10 155,9
- Állatjóléti támogatás	8 903,8
- A sertéságazat helyzetét javító stratégiai intézkedések támogatása	1 252,1
Baromfi	10 027,4
- Állatjóléti támogatás	8 414,8
- Egyes állatbetegségek megelőzése, leküzdése-baromfi	1 581,5
- EMVA baromfi telepek korszerűsítése	31,1
Juhok, kecskék	2 055,9
- Anyajuh támogatás (ÁNT)	12,9
- Anyajuhtartás kiegészítő támogatás – termeléstől elválasztott (ÁNT)	132,6
- Anyajuh de minimis támogatás (ÁNT)	1 616,4
- Kiegészítő anyajuhtartás de minimis támogatás (ÁNT)	236,3
- Anyakecske de minimis támogatás (ÁNT)	57,2
- EMVA - juhok és kecskék elektronikus jelölése	0,5
Méhészet	1 394,5
- Magyar Méhészeti Nemzeti Program	1 374,5
- Méhészeti járművekre igénybe vehető de minimis támogatás	20,0
Egyéb jogcímek	77 912,5
- Kérődző szerkezetátalakítás	12 755,3
- Tenyésztésszervezési feladatok	998,7
- Egyes állatbetegségek megelőzése, leküzdése, egyéb (baromfi nélkül)	
- nemzeti támogatás	4 384,4
- Egyes állatbetegségek felszámolása, ellenőrzése és felügyelete - társfinanszírozású	1 627,5
- Állati hulla elszállítás és ártalmatlanítási támogatás	2 604,0
- Állat- és növénykártalanítás (felülről nyitott előirányzat)	1 632,5
- EMVA állattartó telepek korszerűsítése ÁTK	52 331,1
- Őshonos mezőgazdasági állatfajták tenyésztésben történő támogatása	1 416,2
- Rendezett piaci kapcsolatok kialakítása érdekében nyújtott csekély összegű (de minimis)	57,6
- A haltenyésztésanyag támogatása	65,5
- Nyúltenyésztés de minimis támogatás	39,7
Összesen	135 880,2

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

A sertésfeldolgozást végző élelmiszer-feldolgozók részére nyújtott „de minimis” támogatás annak érdekében, hogy a hazai húsfeldolgozók minél korszerűbb technológiával állítsák elő termékeiket, a fogyasztók pedig minél magasabb minőségű, megbízható hústermékekhez jussanak hozzá. A feldolgozáshoz, készítménygyártáshoz kapcsolódó gépek, technológiai berendezések és eszközök beszerzéséhez lehetett támogatást igényelni. A támogatás mértéke annál magasabb volt, minél több saját előállítású, bérnevelt, bérhizlalt vagy egyéb szerződéses kapcsolaton keresztül számlával vásárolt sertést dolgozott fel a vállalkozás. A népszerű támogatási konstrukció keretében 2014-ben 627,4 millió forint kifizetése valósult meg.

A sertésenyésztő de minimis támogatás keretében a törzskönyvezett sertésenyésztés állattartói a tenyésztés, a sertés üzemi sajátjelzési vizsgálat végzéséhez szükséges mérleg, a törzskönyvi rendszer használatára alkalmas számítógépes konfiguráció, és a sertés mesterséges termékenyítéshez

szükséges laboratóriumi eszközök beszerzésével kapcsolatos költségeik részleges fedezéséhez igényelhettek forrásokat. A kifizetett összeg 50,6 millió forint volt.

A **baromfi** ágazat támogatása –a sertés ágazathoz hasonlóan – szintén nemzeti költségvetésből valósul meg. Ebben az esetben is az **állattartó telepek korszerűsítése** nagyságrendje a meghatározó, amelynek keretében **8,4 milliárd** forintot folyósítottak a gazdáknak.

A **juhágazat** az átmeneti nemzeti támogatás, valamint az anyajuh de minimis támogatásokon keresztül mintegy 2,0 milliárd forintban részesült. Az uniós finanszírozású kérődő szerkezetátalakítás jogcímen pedig mintegy 2,6 milliárd forintot meghaladó forráshoz jutott.

Az egyéb jogcímek között az „**állattartó telepek korszerűsítése**” jogcím emelkedik ki. Az EMVA keretein belül a célra 52,3 milliárd forint kifizetés történt.

Állategészségügyi szolgáltatásokra három jogcímen vehettek igénybe támogatást az állattartók. A nemzeti költségvetésből került finanszírozásra az „**egyes állatbetegségek megelőzésének, leküzdésének támogatása**”, amelynek célja az állatállományokat veszélyeztető egyes állatbetegségek megelőzése, felszámolása, figyelemmel kísérése, valamint egyes zoonózisok megelőzése. A jogcímről mintegy **6,0 milliárd forint** kifizetés történt, amelyből a baromfi ágazat 1,6 milliárd forinttal részesült. Az uniós társfinanszírozással működő egyes állatbetegségek felszámolására, ellenőrzésére és felügyeletére vonatkozó támogatás keretében **1,6 milliárd** forintot lehetett igénybe venni a nemzeti program alapján jóváhagyott állatbetegségek esetében. **Állati hulla eltávolítási és ártalmatlanítási támogatások** célja, az állattartó telepeken keletkező állati hulla ellenőrzött, biztonságos eltávolításának és ártalmatlanításának elősegítése, és ezáltal az állategészségügyi biztonság növelése. A jogcímen **2,6 milliárd** forint teljesítés történt, amely magában foglalja a tárgyévi, valamint a 2013. évről áthúzódó jogos igények kifizetését is.

A **tenyésztési feladatok támogatása** kiemelkedő szerepet tölt be a nemzeti állattenyésztésben (szarvasmarha, juh-kecske, sertés, kisállatok, ló), a haszonállatfajták fenntartásában és genetikai minőségük javításában. Ezen felül a védett őshonos és a veszélyeztetett mezőgazdasági haszonállatok tenyésztési feladatai is támogatásra kerültek **986,5 millió** forint összegben.

Rendezett piaci kapcsolatok kialakítása érdekében a tárca a baromfi és sertés ágazatban nyújt „de minimis” támogatást azon termelők részére, akik termeltetési szerződést kötnek az állattartókkal.

A **haltenyésztés támogatása** a minőségi pontytenyésztési programban való részvétel csekély összegű (de minimis) támogatásán keresztül valósul meg.

A **nyúltenyésztés** de minimis támogatást a nyúltenyésztés hatékonyságának javítása érdekében hirdette meg a tárca.

13.4.2. Szántóföldi növénytermesztők támogatása

A szántóföldi növénytermesztők által igényelhető támogatások meghatározó részét a közvetlen uniós támogatások jelentették, amelyen belül a területalapú támogatás (SAPS) kiemelkedő jelentőségű.

A cukorrépa termelők kétféle támogatást vehettek igénybe. A tisztán uniós forrásból finanszírozott **elkülönített cukor** támogatás célja a cukorrépa termelők – cukorárak, valamint a cukorkvóta csökkenése miatti – árbevétel-kiesésének kompenzálása. 2014. évben **11,6 milliárd** forint került ezen a címen kifizetésre.

Nemzeti forrásból a termelők részére mintegy **2,0 milliárd** forint kifizetése valósult meg. A vonatkozó EU-s jogszabályok alapján a cukor szerkezetátalakítást követően, azok a vállalkozások, akik a gyárbezárások ellenére tovább folytatták a termelést, öt évig **nemzeti kiegészítő támogatást** kaphattak. A 2012. gazdasági évet (a gazdasági év október 1-től a következő év szeptember 30-ig tart) érintően a termelés támogatására – a Bizottság jóváhagyását követően - 2014-ben is teljesültek kifizetések **1,5 milliárd** forint összegben.

111. táblázat: A szántóföldi növénytermesztőknek folyósított támogatások, 2014

Jogcímek*	Kifizetés (millió forint)
SAPS	337 765,3
Elkülönített cukor	11 639,3
Cukorrépa termelők nemzeti kiegészítő támogatása	1 982,1
Dohány szerkezetátalakítási támogatás (Virginia)	5 103,7
Dohány szerkezetátalakítási támogatás (Burley)	1 883,5
Virginia dohány - termeléstől elválasztott (ÁNT)	977,9
Burley dohány - termeléstől elválasztott (ÁNT)	142,1
Különleges rizstámogatás	364,8
EMVA - szárítók támogatása	254,1
Szárított takarmány de minimis támogatása	216,7
Növényegészségügyi vizsgálatok támogatása	58,8
Összesen	360 388,3

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

A cukorrépa-termesztés fenntartása céljából - a termelőkkel és a cukoriparral történt egyeztetést követően - új de minimis támogatási konstrukciót dolgozott ki a tárca, amely alapján 354 kedvezményezett részére **438,9 millió** forint került kifizetésre.

A **dohánytermesztés támogatása**, Európában egyedülálló módon, szintén két forrásból valósult meg. A dohány szerkezetátalakítás címén mintegy **7,0 milliárd** közösségi, a nemzeti kiegészítő támogatás dohány jogcímén **1,1 milliárd** forint nemzeti támogatás került kifizetésre.

Ezen felül a növénytermesztők az EMVA keretében mezőgazdasági gép-beszerzéshez és az öntözéshez is igényelhettek támogatást.

A különleges rizstámogatás uniós forrásból megvalósuló termeléshez kötött támogatás. Az Európai Unió szabályai alapján hazánk 2012-től a tej mellett a rizs esetében alkalmazta még a termeléshez kötött támogatást. A jogcím működésének második évében **364 millió forint** támogatáshoz jutott a 62 kérelmezőből 59 ügyfél.

2008 óta jogosultak a mezőgazdasági termelők az egységes területalapú támogatási rendszerhez kapcsolódóan az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból finanszírozott elkülönített zöldség-gyümölcs támogatás igénybevételére. E jogcím keretében összesen 2074 termelő kapott támogatást 9,827 millió forint értékben.

A 2012-től működő uniós forrású elkülönített bogyós gyümölcs támogatás szintén a területalapú támogatáshoz kapcsolódik. A támogatás igénybevételéhez elkülönített bogyós gyümölcs támogatási jogosultsággal és tárgyévi SAPS jogosult területtel kell rendelkezni. 2014-ben a kérelmezők 70 százaléka, 197 termelő kapott 116,5 millió forint összegű forrást.

13.4.3. Kertészeti ágazat támogatása

A kertészeti ágazat támogatása túlnyomórészt társfinanszírozási konstrukció keretében valósult meg. A TÉSZ-ek támogatása, valamint az iskolagyümölcs program a piaci támogatásokon belül az EMGA-ból, míg a beruházási támogatások az EMVA-ból kerültek finanszírozásra.

112. táblázat: A kertészet ágazat részére folyósított támogatások 2014-ben

Jogcímek*	Kifizetés (millió forint)
Egyes speciális szövetkezők támogatása	5 077,2
Iskolagyümölcs program	2 720,4
EMVA - Kertészet korszerűsítése	1 874,3
EMVA - Kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatás	13 600,7
EMVA - Kertészeti ültetvények korszerűsítése, létesítése	955,7
EMVA - Gyümölcs- és kertészeti ültetvények korszerűsítése, létesítése	824,1
EMVA - Ültetvények korszerűsítése, telepítése	18,7
Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített zöldség-gyümölcs	1 291,3
Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített bogyós gyümölcs támogatás	113,4
Gyümölcs szerkezetátalakítási támogatás	2 288,3
Zöldség szerkezetátalakítási támogatás	268,9

Szőlőültetvények szerkezet-átalakításának és átállításának támogatása	7 319,6
Szőlőültetvények kivágásának támogatása	175,1
Fűszerpaprika minőségi árutermelésének de minimis támogatás	31,8
Meggyfeldolgozói de minimis támogatás	204,9
Összesen:	36 764,4

Forrás: FM Agrárközgazdasági Főosztály szerkesztése MVH adatok alapján

Az ágazat közvetlen uniós támogatásban is részesült a SAPS, a területalapú támogatásokhoz kapcsolódó elkülönített zöldség-gyümölcs és bogyós gyümölcs támogatás jogcímen, valamint a szőlészet-borászatot érintő piaci támogatásokon keresztül. Ezen felül a zöldség-gyümölcs-dohány szerkezetátalakítási támogatásból további, mintegy 2,5 milliárd forintban részesedett az ágazat.

A tárca 2014-ben a meggytúlermelés kezelésére **meggyfeldolgozói de minimis** támogatást nyújtott azon termelői értékesítő szervezetek (TÉSZ), feldolgozók és termelők részére, akik késztermék - elsősorban üveges meggybefőtt - előállításával vállalták a többlettermés kivonását a piacról.

Fűszerpaprika minőségi árutermelésének de minimis támogatását azon termelők igényelhették (költségeik 75 százalékáig), akik igazolt származású fémzárolt vetőmagot vásároltak és ezt számlával és vetőmag minősítő bizonyítvánnyal igazolni tudták.

14. Adó- és pénzügyi szabályozás, kockázatkezelési rendszer

14.1. Adó- és járulékrendszer

A 2014. év során az östermelői tevékenységből származó jövedelemre továbbra is *kedvezményes adózási- és járulékfizetési szabályok* vonatkoztak. A *jövedéki adómértékek* az előző évhez képes nem változtak. A gabonafélék és olajos magvak vonatkozásában továbbra is *fordított adózás* volt érvényben. A *termőföld-értékesítésből* származó összes jövedelem adómentességének feltételei is változatlanok maradtak. A mezőgazdasági gázolaj utáni *jövedékiadó-visszatérítés* 2014. évi összege 28,2 milliárd forintot tett ki. A 2014-ben életbe lépett lényegesebb változások közül számos módosítás érintette kedvezően az ágazatot, melyek az alábbiakban foglalhatók össze.

Személyi jövedelemadót érintő változások (SZJA)

- adómentes a Hajdú-Bét Rt., a Novofarm Rt. és a Pápai Hús 1913. Kft. *előállat-beszállítóként* elszenvedett veszteségre tekintettel kapott vissza nem térítendő támogatás;
- a nem mezőgazdasági, vadgazdálkodási, erdőgazdálkodási vagy halgazdálkodási tevékenységet folytató egyéni vállalkozó által tárgyi eszköz beszerzéséhez, előállításához igénybe vett hitel utáni *kisvállalkozói adókedvezmény* mértéke a hitelkamat 40%-áról, 60%-ára nőtt;
- meghatározott feltételek mellett a magánszemély éves *összes jövedelmétől függetlenül adómentes* a termőföld átruházásából származó 200.000 Ft-ot meg nem haladó jövedelem;
- *nem minősül költségnek* az ingatlan-bérbeadásból származó, 1 M Ft-ot meghaladó adóévi jövedelem esetén fizetendő 14%-os EHO és *bevételeként kell figyelembe venni* az időjárás miatt elvesztett termésre kapott összeget;
- *adómentes* az ingatlanra nem minősülő ingatlanra vonatkozó *vagyoni értékű jog* (pl. termőföld haszonélvezeti joga) a megszerzést követő 15. évben történő *értékesítése* is (korábban csak az ingatlan átruházásából származó jövedelem volt adómentes);
- nem minősül *termőföldnek* a halastó (a termőföld fogalma egyéb közterhek esetében eltérő!);

Társasági adót érintő változások (TAO)

- a KKV-nak minősülő adózók által a 2014. január 1-jétől megkötött hitelszerződések alapján a tárgyi eszköz beruházások céljából felhasznált kölcsön kamatának 40%-a helyett már 60%-áig – a de minimis és csoportmentességi szabályokra is figyelemmel – legfeljebb 6 millió forint *adókedvezmény* vehető igénybe;
- változtak a *fejlesztési adókedvezmény* igénybevételének feltételei. (pl.: közép-magyarországi régióban működő nagyvállalkozás csak bizonyos támogatható településeken és kizárólag új gazdasági tevékenység végzésére irányuló, induló beruházásra veheti igénybe az adókedvezményt);

Általános forgalmi adót érintő változás (ÁFA)

- az *élő- és félsertés* 27 %-os áfakulcsa 5%-ra csökkent;

Jövedéki adót érintő változások

- a gazdálkodónak elegendő a mindenkor hatályos KN-kódok szerint vezetni *nyilvántartásait* (rögzített időpontú vámtarifaszámok szerint már nem kell);
- a jövedéki engedélyes kereskedők kivételével *megszűnt* az adóraktárak *vevőnyilvántartás-vezetési kötelezettsége*;
- az *elkülönítetten tárolt bontott kiszerelésekről* (2 liter alatti kiszerelésű alkoholtermékből és borból választékonként legfeljebb 5-5, a 2 literes, vagy annál nagyobb kiszerelésből pedig választékonként legfeljebb 1-1 bontott palack, kanna, hordó) *nyilvántartást kell vezetni*;
- a kereskedelmi szeszfőzde és a vele egy technológiai egységet képező, de eltérő helyrajzi számon található üzemi szeszraktár *egy adóraktárnak tekinthető*;
- *enyhültek* a kizárólag szeszfőzdében előállított alkoholtermékkel jövedéki engedélyes kereskedelmi tevékenységet folytató, szeszfőzdet működtető személy *működési feltételei* (jövedéki biztosíték 22 millió forintról 10, illetve 20 hl-ig 2 millió forintra csökken, a raktárterület 100 m²-ről 20 m²-re csökken);
- szárított dohányt Magyarország területére behozni, innen kivinni, tárolni, birtokolni csak *előzetes vámhatósági regisztráció* után lehet. Szárított, vagy fermentált dohány nem

dohánygyártmány-adóraktárban, vagy fermentáló-üzemben történő tárolása esetén a tárolás helyét és az árumozgást is be kell jelenteni a vámhatóságnak. Jelentősen *emelkedtek a jövedéki bírságok*;

- *üzlethelyiség létrehozása nélkül* lehetővé vált szeszfőzdében a közvetlen értékesítés, illetve a saját előállítású szőlőbor falusi vendégasztal keretében történő értékesítése;

Illetékeket érintő változások

- a mezőgazdasági termelők *gazdaságátadási* támogatása feltételeként realizálódó termőföld ajándékozás illetékmentességéhez a *támogatás elnyerését igazoló okiratot* a termelőnek a fizetési meghagyás jogerőre emelkedéséig van lehetősége benyújtani az állami adóhatósághoz (ezzel hosszabb idő áll a termelő rendelkezésére);
- az illetékmentes termőföldvásárláshoz szükséges 5 éves *saját művelési kötelezettség* a birtokbaadástól, de legkésőbb a szerződéskötést követő egy év eltelte után megkezdődik. (Korábban a művelés megkezdésére nem volt határidő);
- a *termőföld visszerhes szerzése* esetén 2014. május 1-jétől kizárólag földművesek kérhetik az illetékmentességet;
- *nem kell pótilletéket fizetni* 2014. május 1-től, ha az illetékmentességgel érintett termőföld tulajdonosa a közeli hozzátartozója részére engedi át a föld használatát, ha a hozzátartozó vállalja az ötéves időtartam hátralévő részére az illetékmentesség feltételeinek teljesítését;
- több *közigazgatási hatósági eljárás* vált illetékmentessé (pl.: díjmentes viszonylati jegy kérése e-útdíj mentességhez, a földhasználati nyilvántartási eljárás, továbbá a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjoga megszerzésének, valamint a földhasználati szerződésnek a mezőgazdasági igazgatási szerv általi hatósági jóváhagyására irányuló eljárás);

Helyi adókat érintő változások

- az eddigi kivételek mellett nem minősül teleknek a belterületi termőföld, ha tényleges mezőgazdasági művelés alatt áll, az erdő és a mocsár sem;
- *mentes a telekadó alól* a belterületen fekvő, az ingatlan-nyilvántartásban művelés alól kivett területként nyilvántartott, 1 hektárt meg nem haladó nagyságú földterület, feltéve, ha az adóévben annak teljes területe tényleges mezőgazdasági művelés alatt áll és ezt a telek fekvése szerint illetékes mezőgazdasági igazgatási szerv igazolja, továbbá meghatározott esetekben a termék-előállító üzemhez tartozó védő-biztonsági övezet;

Társadalombiztosítással kapcsolatos változások

- a személyi jövedelemadó alapjánál – kellő jövedelem hiányában – nem érvényesíthető családi kedvezmény levonható az egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékból (*családi járulékkedvezmény*);
- a kisadózó vállalkozás a főállásúnak minősülő kisadózó után magasabb összegű (50 ezer forint helyett 75 ezer forint) tételes adót (*kata-plusz*) fizethet magasabb összegű pénzbeli ellátási alap szerzése érdekében;
- az egészségbiztosítási ellátásokra jogosult, nem biztosítottak által fizetendő *egészségügyi szolgáltatási járulék* összege havi 6.660 Ft-ról 6.810 Ft-ra emelkedett;
- *nem kell egészségügyi szolgáltatási járulékot fizetni* a nyugdíjas egyéni vállalkozónak és társas vállalkozásnak arra az időre, amely alatt a nyugdíjas egyéni vállalkozó, illetve társas vállalkozás tagja munkaviszonnyal is rendelkezik és foglalkoztatása munkaviszonyában, illetve munkaviszonyaiban együttesen eléri a heti 36 órát;
- a *minimálbér összege* 98.000 Ft-ról 101.500 Ft-ra, a *garantált bérminimum összege* 114.000 Ft-ról 118.000 Ft-ra nőtt;

14.2. Mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer

A 2012-ben bevezetett új, kétpilléres mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer 2014-ben⁸⁷ az előző év tendenciáját követve fejlődött tovább. A kedvező időjárásnak köszönhetően a mezőgazdasági termelést mérsékelt károk sújtották, ezért mind a kárenyhítő juttatás, mind a biztosítói kárkifizetés alacsony szinten maradt.

Az **I. pillérben (kárenyhítés)** a tagok száma kis mértékben növekedett és meghaladta a 78 ezer főt. A tagok 82 százaléka kötelezően⁸⁸ vett részt a rendszerben, az önként csatlakozó termelők száma elérte a 14 ezer főt. A kárenyhítési rendszer 3,8 millió hektár földterületet fedett le, ami az ország szántóföldi területének 86 százalékát és az ültetvények 76 százalékát foglalta magába.

A termelők által befizetett kárenyhítési hozzájárulás és az azzal megegyező összegű költségvetési támogatás a Kárenyhítési Alap forrását közel 8,6 milliárd forinttal növelte, így az előző évek kedvező időjárása miatt képződött maradvánnyal együtt **a 2014. évben felmerült károkhoz kapcsolódó kárenyhítési igények teljesítésére 14,4 milliárd forint állt rendelkezésre az Alapban**⁸⁹.

113. táblázat: A kockázatkezelési rendszer I. pillérének működése (millió forint)

	2012	2013	2014
Az I. pillérben részt vevő termelők száma (fő)	74 071	77 628	78 250
Az I. pillér által lefedett terület mérete (hektár)	3 727 812	3 878 126	3 840 274
Termelők által befizetett kárenyhítési hozzájárulás (millió forint)	4 135	4 300	4 294
Költségvetési támogatás összege (millió forint)	4 150	4300	4 300
Bejelentett káresemények száma (db)	31 591	6 443	2 614
Bejelentett károsodott terület (hektár)	1 131 687	149 711	48 870
Kárenyhítő juttatásban részesülő termelők száma (db)	4 401	1 169	513
Kifizetett kárenyhítő juttatás összege (millió forint)	7 411	2 468	1 199
A kárenyhítő juttatás alapját képező károsodott terület mérete (hektár)	93 922	28 375	8 204

*Adott évhez kapcsolódóan a termelők által befizetett hozzájárulással megegyező összegű költségvetési támogatás, valamint a kárenyhítő juttatás kifizetése ténylegesen az adott kárenyhítési évet követő évben realizálódik.

Forrás: MVH, NÉBIH

2014 –a Meteorológiai Világszervezet (WMO) közlése szerint a legmelegebb év volt a világon és az Európai Unióban is. A magyarországi viszonyok is megfelelnek a globális tendenciáknak, a tavalyi év volt a legmelegebb 1901 óta 11,95 Celsius-fokos átlagos középhőmérséklettel, megelőzve az eddigi legmelegebb 2007-es évet. Az elmúlt év magas hőmérséklete mellett a csapadék mennyisége is sok volt, a sokéves átlagnál 16-tal több csapadékos nap jelentkezett, a havas napok száma azonban sokkal alacsonyabb volt a megszokottnál, a szokásos 23 helyett csupán 8 fordult elő.

Ezek az időjárási körülmények általában elősegítették a növénykultúrák fejlődését, érését, betakarítását Magyarországon, ezért a kárbejelentések száma és a bejelentett terület 2013-hoz képest a harmadára esett vissza. Az alig 50 ezer hektárnyi bejelentett káros terület az I. pillér által lefedett terület mindössze 1,2 százalékát tette ki. A bejelentett károsodott területnél lényegesen kisebb az a terület, ami alapján a termelők kárenyhítő juttatásban részesültek, mivel a támogatási jogosultsághoz a növénykultúra 30 százalék feletti hozamcsökkenése mellett teljesülnie kellett annak a feltételnek is, hogy az üzemi szintű hozamérték-csökkenés (vagyis a termelő bevételcsökkenése) is meghaladja a 30 százalékot.

Az év első felében az aszály okozott gondot, de a legjelentősebb károk a júliustól szeptemberig tartó, elhúzódó csapadékos időszak miatt merültek fel (felhőszakadás-, vihar- és jégkár, valamint a felgyülemlett csapadék miatt kialakult belvízkár). A nagymennyiségű csapadék a kapáskultúrákban ugyan magas terméseredményt ígért, de a növények őszi betakarítását és vetését akadályozta.

⁸⁷ A 2014. kárenyhítési év 2013. november 1-jétől 2014. október 31-ig tart. A fejezetben a pénzügyi adatok bemutatása a kárenyhítési évhez kapcsolódó eredményszemléletben történik.

⁸⁸ A törvényben meghatározott mérethatár felett kötelező a tagság a kockázatkezelési rendszer I. pillérében, a kisebb területen gazdálkodó termelők önként csatlakozhatnak.

⁸⁹ Mivel az adott évi károk után járó kárenyhítő juttatás összege a következő évben kerül kifizetésre, az annak teljesítésére rendelkezésre álló forrásba a következő évi költségvetési támogatás is beleszámít, ugyanakkor csökkentik a forrást az áthúzódó és egyéb évközi kifizetések.

Számottevő kárt okozott a jégeső, ezért az utóbbi évek jégkárai miatt a Földművelésügyi Minisztérium célul tűzte ki az országos jégeső-elhárító rendszer kiépítését.

A bejelentett káresemények 78 százaléka szántóföldi növénykultúrát (38.221 hektár), 14 százaléka gyümölcsfélék (7040 hektár), 4,1 százaléka szőlőt (2012 hektár), 1,2 százaléka szántóföldi zöldségkultúrát (1290 hektár) érintett, 0,6 százaléka pedig a kockázatkezelési rendszerben nem szereplő növénykultúrára vonatkozott (307 hektár).

2014-ben termés kiesést okozott továbbá, hogy a rendkívül enyhe tél és az előző évi kedvező őszi időjárás következtében a mezői pocokállomány nagysága jelentősen megugrott. Mivel azonban pocok által okozott kár nem része a mezőgazdasági kockázatkezelési rendszernek, annak megtérítésére ennek keretében nem volt mód.

A kedvező időjárás miatt a kárenyhítő juttatás iránti kérelmek száma jelentősen visszaesett, és **a 2014. évi károk után mindössze 513 termelő részesült kárenyhítő juttatásban, melynek összege 1,2 milliárd forint volt**, amely összeget 2015-ben fizettek ki a károsult termelők részére.

114. táblázat: A kockázatkezelési rendszer I. pillérének működése káresemények szerint

Káresemény	Bejelentett káresemények száma (darab)			Bejelentett károsodott terület (hektár)			Az adott káreseményre megítélt kárenyhítő juttatás összege (forint)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
aszálykár	20 418	1 890	175	983 486	66 956	7 501	4 711 606 288	1 157 605 712	258 474 612
belvízkár	18	1 131	418	50	30 067	13 850	-	222 951 713	202 568 851
felhőszakadaskár	6	25	194	50	380	8251	-	242 311	99 981 981
jégesőkár	1 214	1 465	1 315	24 028	31 077	11 482	7 544 077	439 898 581	256 779 987
mezőgazdasági árvíz kár	8	357	55	45	7 133	2 437	-	86 119 697	0
tavaszi fagykár	6 172	1 365	261	50 902	10 615	2 095	1 514 218 017	542 069 080	186 848 419
téli fagykár	3 643	44	4	71 146	513	10	1 169 523 194	7 084 242	0
vihar kár	107	90	186	1 971	1 287	3 224	4 900 766	11 599 768	194 112 443
nem releváns káresemény	5	76	6	8	1 683	20	-	-	-
Összesen	31 591	6 443	2 614	1 131 686	149 711	48 870	7 412 251 342	2 467 571 104	1 198 766 293

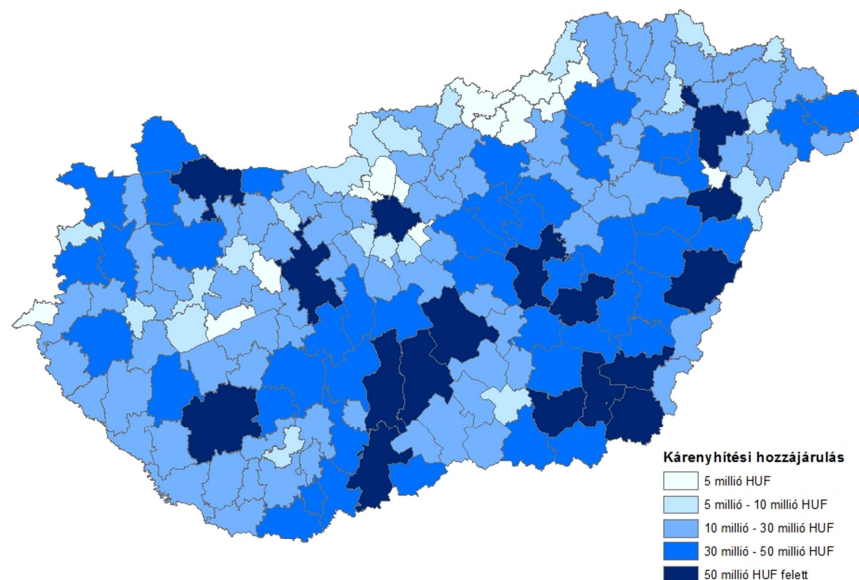
Forrás: MVH, NÉBIH

A területi megoszlást vizsgálva, a kárenyhítési hozzájárulás⁹⁰ legnagyobb része (76 százaléka) 2013-hoz hasonlóan továbbra is az Alföld, Mezőföld, Kisalföld, Délkelet-Dunántúl mezőgazdasági területeiről folyt be. Csupán néhány járásban módosult jelentős mértékben a kárenyhítési hozzájárulás összege az előző évekhez képest. A felmerült károk és az azokhoz kapcsolódó kárenyhítő juttatás azonban lényegesen eltért az előző évitől. A 2014. évi időjárási feltételek hatására országos szinten a kárenyhítő juttatás összege a felére esett vissza. A kárenyhítő juttatás összege egy járásban (Berettyóújfalú) volt 150 millió forint feletti, kettőben (Kecskemét, Derecske) 100-150 millió forint közötti és szintén egy járásban (Szombathely) 50-100 millió forint közötti. A fennmaradó járások felében a kifizetés 1-50 millió forint között maradt, míg a járások másik felében egyáltalán nem szereztek jogosultságot kárenyhítési juttatásra 2014-ben.

A befizetett kárenyhítési hozzájárulás és a kifizetett kárenyhítő juttatás összegét összehasonlítva megállapítható, hogy azokban a járásokban, ahol a legjelentősebb károk keletkeztek, legalább 30-40 millió forint vagy 40 millió forint feletti kárenyhítési hozzájárulást fizettek a termelők a Kárenyhítési Alapba, ami egyúttal jelzi a kockázatkezelési rendszer által védett növénykultúra/terület értékét is.

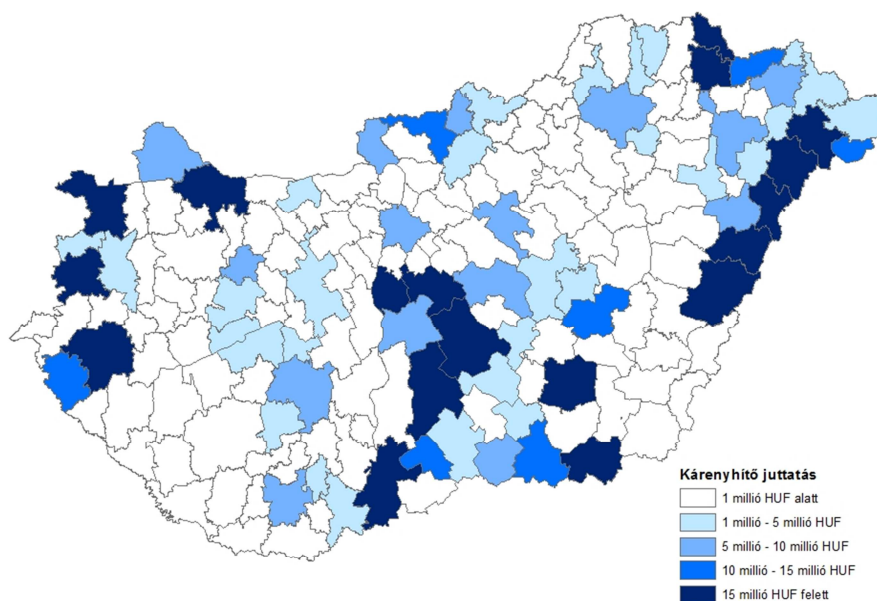
⁹⁰Fontos megjegyezni, hogy a kárenyhítési hozzájárulás összege a termesztett növénykultúra és a mezőgazdasági terület függvényében kerül meghatározásra, ezért például a hegyvidéki és az erdővel borított területeken természetesen kisebb a hozzájárulás fizetési kötelezettség, mivel az erdő nem része a kockázatkezelési rendszernek.

94. ábra: A befizetett kárenyhítési hozzájárulások összege járásonként (2014)

Forrás: MVH, AKI Pénzügypolitikai Osztály

95. ábra: A kifizetett kárenyhítő juttatás összege járásonként (2014)

Forrás: MVH, AKI Pénzügypolitikai Osztály

Az időjárásnak köszönhetően a mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer I. pillérében rendelkezésre álló forrás csak részben került felhasználásra, és **megfelelő mértékű tartalék** képződött későbbi káresemények kezelésére. Ez a háttér lehetőséget teremtett továbbá a **mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer továbbfejlesztésére, finomítására**. 2014-ben befejeződött egy többéves informatikai fejlesztés, melynek eredményeként november 1-jétől bevezetésre került az **elektronikus kárbejelentés**. Az új elektronikus rendszerben már területileg

kisebb kiterjedésű (parcellaszintű) károk is bejelenthetők, így a termelők több kisebb kár összesítésével is jogosultságot szerezhetnek kárenyhítő juttatásra. Az elektronikus eljárások bevezetése mellett 2014-ben felülvizsgáltuk a támogatási feltételeket és **több ponton módosult a mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer I. pillére**, amit az Európai Bizottság is notifikált. A 2014-ben folytatott jelentős jogalkotási munka eredménye 2015-től válik érzékelhetővé. A legfontosabb változást a korábbi 30 százalékos hozamérték-csökkenési küszöb 15 százalékra történő redukálása jelenti, melynek köszönhetően a termelők szélesebb köre részesülhet kárenyhítő juttatásban. Bővül továbbá a rendszer által kezelt káresemények és növénykultúrák köre.

A II. pillérben a díjtámogatott biztosítással lefedett terület tovább növekedett, és meghaladta a 820 ezer hektárt, ami a biztosított területek közel 40 százalékát tette ki. Tekintettel arra, hogy ebben a támogatási konstrukcióban önkéntesen vehetnek részt a termelők és mindössze három éve működik, ez igen jelentős eredmény, ami többek között a biztosítók és a minisztérium szoros együttműködésének köszönhető.

2014-ben nemcsak a díjtámogatott biztosítások, hanem összességében a növénybiztosítások állománya is jelentősen bővült. A MABISZ adatai szerint **a 2013. évi 9,9 milliárdos teljes díjállomány** (ebben a díjtámogatott és a nem díjtámogatott biztosítások is szerepelnek) **éves szinten több mint 13 százalékkal 11,2 milliárd forintra emelkedett. Ezen belül a díjtámogatott biztosítások állománya mintegy másfélszeresére nőtt és elérte az 5,4 milliárd forintot.**

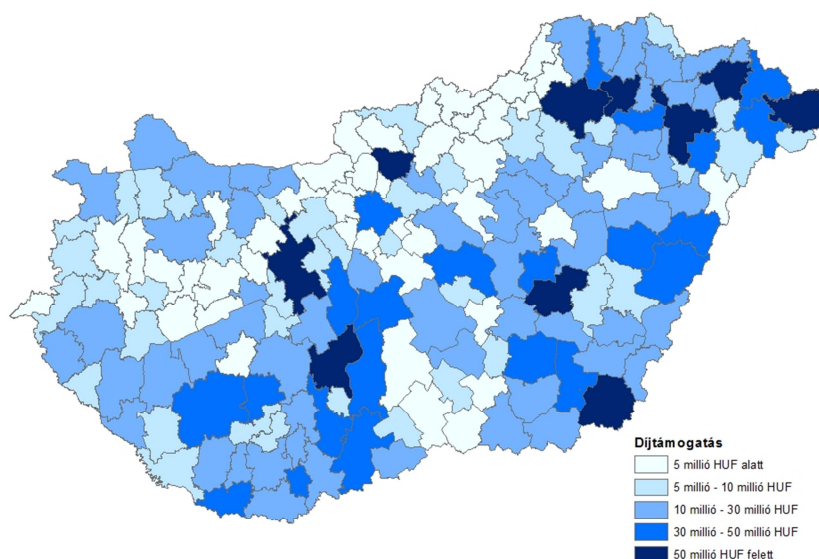
115. táblázat: A hazai növénybiztosítási piac alakulása

Biztosítási módozat	2006-2010 átlaga			2012			2013			2014		
	Díjbevétel (Mft)	Kárkifizetés (Mft)	Kárhányad (%)	Díjbevétel (millió Ft)	Kárkifizetés (millió Ft)	Kárhányad (%)	Díjbevétel (millió Ft)	Kárkifizetés (millió Ft)	Kárhányad (%)	Díjbevétel (millió Ft)	Kárkifizetés (millió Ft)	Kárhányad (%)
Jég és tűz	4823	5801	120,3%	5 809	1 522	26,2%	2 236	1 147	51,3%	4 149	1 139	27,4%
Vihar	228	103	45,3%	301	38	12,6%	147	27	18,7%	277	54	19,4%
Téli fagy	408	121	29,6%	718	146	20,3%	49	69	142,6%	96	3	2,6%
Tavaszi fagy	18	26	150,0%	7	36	514,3%	1	0	0,0%	1	0	0,0%
Árvíz	19	31	162,5%	7	0	0,0%	0	0		0	0	0,0%
Belvíz	8	2	30,8%	0	0		0	0		0	0	0,0%
Állati kártevők	0	0	-	0	0		0	0		0	0	0,0%
Egyéb kockázat	341	420	123,2%	230	199	86,5%	3 559	1 988	55,8%	975	1 080	110,8%
Díjtámogatott „A”				605	393	65,0%	1 249	484	38,8%	1 786	287	16,1%
Díjtámogatott „B”				174	45	25,9%	1 739	247	14,2%	2 620	327	12,5%
Díjtámogatott „C”				688	74	10,8%	736	177	24,0%	1086	164	15,1%
Díjtámogatott biztosítások összesen				1467	512	34,9%	3 724	908	24,4%	5 492	778	14,2%
„Kiegészítő” biztosítás a díjtámogatott biztosításokhoz				64	161	251,6%	200	823	411,5%	268	693	258,7%
Díjtámogatott és „kiegészítő” biztosítások összesen				1531	673	44,0%	3 924	1731	44,1%	5 760	1 471	25,5%
Mindösszesen:	5845	6506	111,3%	8 826	2 614	29,6%	9 916	4 962	50,0%	11 258	3 747	33,3%

Forrás: MVH, AKI adatgyűjtés

A díjtámogatott biztosításokon belül mindhárom típus állománya jelentősen nőtt, különösen a legfontosabb gyümölcstermő vidéknek számító Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, valamint az aszálynak leginkább kitett Pest, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun és Tolna megye keleti felében. Ennek eredményeként az Észak-Alföldön, a Dél-Alföldön és Paks környékén összesen 11 járásban (2013: 10 járás) igen jelentős, 50 millió forint feletti díjtámogatást fizettek ki - elsősorban az ezekben a régiókban jelenlevő nagyvállalatoknak, illetve a jelentős szántóföldi és gyümölcskultúráknak köszönhetően. Az előző évhez képest megduplázódott azon járások száma, amelyekben a díjtámogatás összege 20-50 millió forint közötti volt (2013: 26 darab, 2014: 48 darab), ami a biztosítókkal szembeni bizalom-növekedéssel magyarázható. 2014-ben csupán 3 olyan járás maradt az országban, ahol egyetlen díjtámogatott biztosítást sem kötöttek, szemben a 2013. évi 10 járással.

96. ábra: A kifizetett biztosítási díjtámogatás összege járásonként (2014)

Forrás: MVH, AKI Pénzügypolitikai Osztály

Legnagyobb mértékben a „B” típusú biztosítások terjedtek 2014-ben– éppúgy, mint az előző évben. Ennek az lehet az oka, hogy ez a típus megköthető a jelentősebb növénykultúrákra és a legelterjedtebb káreseményekre, de forráshiány esetén nem ennek a biztosítástípusnak a támogatási intenzitása csökken először. A díjtámogatott biztosítások támogatása ugyanis legfeljebb a biztosítási díj 65%-a lehet, ami forráshiány esetén meghatározott sorrendben⁹¹ csökken. A 2014-ben megkötött biztosítások támogatására összesen 3 milliárd 173 millió forint állt rendelkezésre, ezért **ebben az évben - a 2012-ben bevezetett biztosítási díjtámogatási rendszer működése során első alkalommal - visszaosztásra volt szükség. A „C” típusú biztosítások díja 30%-os, a „B” típusú biztosítások díja pedig 63%-os támogatásban részesült, míg az „A” típusú biztosítások esetén megmaradt a 65 százalékos támogatás intenzitás.**

116. táblázat: Biztosítási díjtámogatás 2012-2014

Módozat	Szerződésszám* (db)			Díjtámogatott biztosítással lefedett terület (ha)			Támogatásban részesült termelők száma* (fő)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
"A" típusú díjtámogatott biztosítás*	712	1466	1795	46 934	91 323	113 616	677	1381	1681
"B" típusú díjtámogatott biztosítás*	297	3743	5686	8 223	416 576	555 142	297	3649	5570
"C" típusú díjtámogatott biztosítás*	1005	1673	2854	109 426	101 598	154 271	954	1659	2831
Összesen:	1272	4008	6372	164 583	609 497	823 029	1600	4964	7174

*Egy szerződés több módozatot is tartalmazhat, valamint egy termelőnek több módozatú biztosítása is lehet, ezért az összes szerződés száma illetve a támogatásban részesült összes termelő száma eltér a módozatonkénti megadott számok összegétől.

Forrás: MVH

⁹¹Először a „C” típusú biztosítások támogatásának intenzitása csökken 30%-ra, utána a „B” típusú biztosításoké 40%-ra, majd az „A” típusú biztosításoké 55%-ra és legvégül mindegyik biztosításé arányosan.

*Biztosítás típusok:

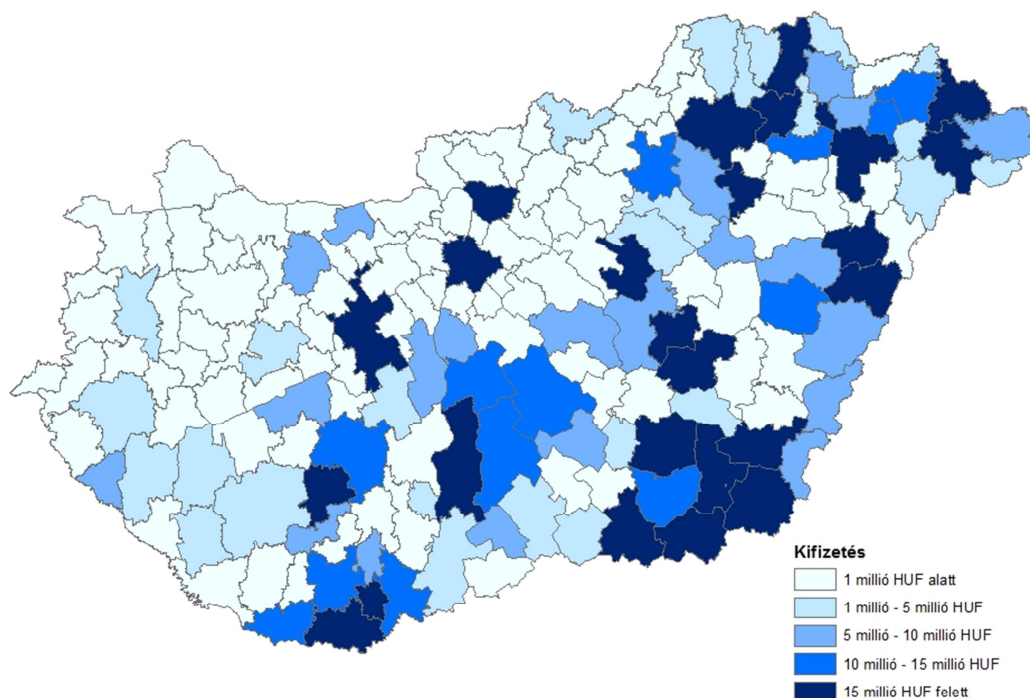
- Az „A” típusú konstrukció 2014-ben is a Magyarországon legtöbbet termesztett növényekre (pl.: búza, napraforgó, kukorica, alma, borszőlő stb.) és a leggyakoribb kárnemekre (jégesőkárr, aszálykárr, mezőgazdasági árvízkárr, téli fagykárr, tavaszi fagykárr, felhőszakadás kár, viharkár, tűzkár) volt köthető csomagbiztosítás.

- Ezzel szemben a „B” és a „C” típusú - ún. individuális - díjtámogatott biztosításokat a már megszokott kárnemekre és növényekre lehetett igénybe venni. A „B” típusú biztosítási kategórián belül a biztosított kárnemek köre szűkebb (jégesőkárr, téli fagykárr, viharkár, tűzkár), de a releváns növénykultúrák száma bővebb az „A” típusú biztosításnál. A „C” típusú biztosítási konstrukcióban az „A” és „B” biztosításoknál fel nem sorolt növénykultúrára és az „A” típusú konstrukciónál ismert kárnemekre köthető biztosítás.

A kedvező időjárásnak köszönhetően a biztosítói kárfizetés az összes növénybiztosítást figyelembe véve jelentősen (25 százalékkal) csökkent, így az összes biztosításra számított kárhányad 33 százalékra esett vissza (az előző évi 50 százalékról). Ennél is kedvezőbben alakult a díjtámogatott biztosítások kárhányada, ami biztosítástípustól függően 12,5-16,1 százalék között maradt. A díjtámogatott biztosításokhoz kapcsolódó kiegészítő biztosítások kárhányada szintén jelentősen csökkent (411,5 százalékról 258,6 százalékra), de továbbra is ezeknek a biztosításoknak a kárhányada a legmagasabb, hiszen a kisebb káreseményekre történő kifizetések jelentős részét ezek alapján teljesítik a biztosítók, illetve a magas kárhányad a termék aluldíjazását jelzi.

A díjtámogatott és kiegészítő biztosítások kárfizetéseinek megoszlása járásonként jelentősen eltér az előző évi adatoktól. Magyarországon a legtöbb kárfizetést jégkár⁹² (27 százalék) teljesítették a biztosítók, ezt követte a viharkár (19 százalék) és a téli fagykár (2 százalék). A jelentősebb károk 33 százaléka az Alföldet, a Duna-Tisza közét és a Dél-Dunán túl vonalát érintette, a legnagyobb károk pedig Békés megyében keletkeztek (gabona) a 2014. évben. Az MVH adatai alapján összegezve megállapítható, hogy 26 járásban 15 millió forint feletti, 13 járásban 10-15 millió forint közötti, 18 járásban 5-10 millió forint közötti, 25 járásban 1-5 millió forint közötti kárfizetés történt. A többi járásban az időjárási és a természeti károk utáni összegek 1 millió forint alatt maradtak.

97. ábra: A biztosítók által kifizetett kártérítések nagyságrendje járásonként (2014)

Forrás: MVH, AKI Pénzügypolitikai Osztály

A két pillér kifizetéseit összehasonlítva látható, hogy 2014-ben a 30 százalékos hozamcsökkenés feletti károkra az I. pillérben másfélszer annyi kárenyhítő juttatás került kifizetésre, mint amennyi kártérítést a biztosítók fizettek a díjtámogatott biztosítások után. Ennek oka, hogy a kárenyhítési rendszer kompenzációt nyújt olyan káresemények esetén is (aszály, belvíz), amelyekre a biztosítók nem vagy nem kellő mértékben fizetnek kártérítést. Az I. pillérrel ellentétben a biztosítók azonban kínálnak kiegészítő biztosításokat is, amelyek a 30 százalékos hozamcsökkenés alatti károkra is fedezetet nyújtanak. Míg ezeket a kisebb károkat az uniós szabályok miatt az I. pillérben nem lehetséges megtéríteni, a biztosítók a kiegészítő biztosításokra további mintegy 700 millió forint kártérítést fizettek ki, s így összességében a díjtámogatott és kiegészítő biztosítások után teljesített

⁹²A biztosítók a jég és tűz kockázatot egy termékben kezelik, így a djjuk, ill. kárfizetésük nem különítható el.

biztosítási kifizetések több mint 20 százalékkal meghaladták a kifizetett kárenyhítő juttatás összegét. Ez alapján látható, hogy **a két pillér jól kiegészíti és erősíti egymást.**

A II. pillér által nyújtott díjtámogatás elősegíti továbbá a termelői öngondoskodást. A biztosítási díjtámogatás 2014-ig 75 százalékból az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból, 25 százalékból nemzeti forrásból került finanszírozásra. 2015 után az uniós szabályok szerint átkerült a vidékfejlesztési támogatások közé. Magyarország Vidékfejlesztési Programjába - más kockázatkezelési és kockázatmegelőző intézkedéssel együtt - bekerült a biztosítási díjtámogatás, így a díjtámogatott biztosítások terjedése a következő években is folytatódhat. Az új intézkedések (jövedelemstabilizáló eszköz, kockázatmegelőző beruházások) bevezetésével pedig a mezőgazdasági kockázatkezelési eszközrendszer tovább bővíthet.

15. Élelmiszerbiztonság, növény- és állategészségügy

15.1. Élelmiszerhigiéna, élelmiszerbiztonság

A 2014. évi élelmiszerlánc-felügyeleti ellenőrzések a központi élelmiszerlánc-biztonsági hatóság, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) kiemelt feladatai közé tartoznak.

A hatósági ellenőrzés két fontos alappillére a kockázatbecslésen alapuló létesítményellenőrzési terv, valamint a monitoring vizsgálati program. A terv szerinti ellenőrzéseket és mintavételeket az egész országra és a teljes élelmiszer-láncre kiterjedő szezonális (tavaszi, nyári, téli) élelmiszerlánc ellenőrzések egészítik ki, melynek keretében az adott időszakra jellemző termékekre, ezekhez kapcsolódó ágazatokra és értékesítési formákra kerül a hangsúly. Eseti hatósági élelmiszer ellenőrzésre kerül sor élelmiszerbiztonságot érintő bejelentés nyomán, amely érkezhetsz más hatóságtól, civil szervezettől, vagy a fogyasztók részéről.

Az EU tagállamok által működtetett élelmiszerek és takarmányok gyors riasztási rendszerén (RASFF) érkező magyar vonatkozású ügyek közül 2014-ben 96 élelmiszert, 13 takarmányt és 5 élelmiszerral rendeltetésszerűen érintkezésbe kerülő anyagot érintő bejelentés került kivizsgálásra. A magyar hatóság 15 esetben kezdeményezett RASFF bejelentést.

A 2014. évi élelmiszerlánc-felügyeleti ellenőrzések tapasztalatai:

A szakterülethez tartozó nyilvántartott élelmiszeripari létesítmények száma 2014. évben 111.781 volt. Ebből 818 engedélyköteles élelmiszer-előállító létesítmény (a tejgyűjtők és tojáscsomagolók nélkül), 5711 bejelentés-köteles élelmiszer-előállító létesítmény. A legnagyobb számot kitevő vendéglátó és közétkeztető létesítmények száma országosan összesen - a kistermelői vendégasztallal együtt - 53.233, élelmiszer-forgalmazási tevékenységet 40.431 egységben végeztek. A hatóság által nyilvántartott kistermelők száma 2014. év végén 11.588 fő.

Az élelmiszerlánc-felügyelet során elvégzett *élelmiszerbiztonsági és -minőségi ellenőrzések száma* 66.525 volt, amely megközelíti az elmúlt év számadatát.

A *vállalkozókat* 1648 esetben figyelmeztetésben részesítették, 3927 esetben került bírság kiszabásra, amely összesen 757 963 875 Ft volt, az élelmiszer előállítói, -forgalmazói tevékenység részleges vagy teljes korlátozására 322 esetben volt szükség.

A leggyakoribb hiba a tavalyi évhez hasonlóan a lejárt fogyaszthatósági idővel vagy lejárt minőség-megőrzési idővel való forgalmazás jogsértése volt. Ezt követte a jelölési hiba, a harmadik helyen pedig a nyomkövetési kifogások álltak. Az élelmiszerlánc-felügyeleti ellenőrzések alkalmával 2014-ben 155.963 élelmiszertételt vont ellenőrzés alá a hatóság, melyek közül 10.148 tételt kellett kivonni a forgalomból (6,5%), az ellenőrzött és nem megfelelt tételek aránya megegyezik a tavalyi év adataival. A forgalomból kivont tételek aránya a vizsgált tételekhez képest hazai élelmiszerek esetében 3,8 százalék, tagállaminál 1,3 százalék és harmadik országból származó élelmiszerek esetében 1,3 százalék volt.

2014-ben élelmiszereredetű megbetegedés gyanúját 73 esetben (2561 megbetegedés) jelentették, az azonnali helyszíni- és laboratóriumi vizsgálatok alapján ebből 34 esemény bizonyult valóban élelmiszer eredetűnek, az összes megbetegedettek száma 1709, közülük 113 beteg került kórházba és két idős - ápolási otthonban gondozott - személy meghalt. A tömeges méretű - azaz egyidejűleg 30 főt meghaladó - események száma (16) jelentősen emelkedett a 2013. évi adathoz képest (10). Az ilyen események többsége a gyermekétkeztető szektorban történt. Élelmiszeripari terméktől 1, kistermelői terméktől 4 esetben történt élelmiszer eredetű megbetegedés. Magyarországon először vendéglátó termék is okozott 1 fős, bizonyított botulizmus megbetegedést.

A NÉBIH Élelmiszer- és Takarmánybiztonsági Igazgatóság az Élelmiszer-biztonsági Kockázatértékelési Igazgatóság koordinációjával 2014. évben négyféle termékcsoport kiemelt ellenőrzését végezte el (PR alapú termékteszt). A céllenőrzés a savanyúságokra, az epres joghurtokra, a fűszerpaprika-őrleményekre és a rizsfélékre terjedt ki. Az egyes vizsgálatok a termékek biztonsági, valamint minőségi tulajdonságaira irányult.

Élelmiszerlánc-biztonsági Laboratóriumi feladatokhoz köthető tevékenységének keretében a NÉBIH Élelmiszer- és Takarmánybiztonsági Igazgatóság 13 vizsgáló laboratóriuma 2014-ben 59.909 mintából 250.084 vizsgálatot végzett. A laboratóriumok mindegyike akkreditált. Az igazgatóság 2014-ben 40 nem állami laboratórium működését engedélyezte.

Az élelmiszerláncban működő gépek, berendezések higiéniai minősítése során 2014-ben az ÉTbI 18 egyszerű gép, 5 összetett berendezés, 5 komplett ipari technológia (édesipari, vágóhídi), valamint 2 összetett gépsor esetében végezte el a teljes körű szakértői tevékenységet, továbbá 30 esetben készített szakvéleményt, illetve állásfoglalást.

2014 nyarán kiemelt laboreseményként tartotta számon a NÉBIH Élelmiszer- és Takarmánybiztonsági Igazgatósága az élelmiszer hamisítás felderítésére irányuló vizsgálatssorozat második részének sikeres elvégzését, amely a marhahús lóhússal történő hamisításának felderítésére fókuszált. A radioanalitika területén a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) történetében először az NÉBIH Élelmiszer- és Takarmánybiztonsági Igazgatóság Radioanalitikai Referencia Laboratóriumát harmadik alkalommal jelölték ki a NAÜ együttműködő központjává a 2013-2017 időszakra.

A 2014. évben a NÉBIH Élelmiszer- és Takarmánybiztonsági Igazgatóság szakmai koordinációja mellett megkezdődött a laboratóriumi mintaszállítási feladatok fejlesztése is, melynek célja, hogy valamennyi laboratóriumot működtető NÉBIH igazgatóság bekapcsolódjon a hatósági mintaszállítások rendszerébe, és egyúttal a szükséges eszköz- és feltételrendszer megteremtésének lehetősége is biztosításra kerüljön a rendszer továbbfejlesztéséhez.

15.2. Növény- és talajvédelem, növényegészségügy, növényi termék ellenőrzés

Növényi termék ellenőrzési szakterület

Zöldség-gyümölcs ellenőrzés keretében a NÉBIH és a Megyei Kormányhivatalok Növény- és Talajvédelmi Igazgatóságai 2014-ben mindösszesen 17.348 tételt vizsgáltak meg. Ebből export 1851, import 5124, valamint 10.373 belföldi tétel. A belföldi forgalmazók ellenőrzése során 4674 forgalmazóhelyen 10.373 tétel vizsgálatára került sor. Az ellenőrzések során több mint 41 millió Ft élelmiszer-ellenőrzési bírságot, valamint 10,5 millió Ft élelmiszerlánc-felügyeleti bírságot szabtak ki nem megfelelő minőségű vagy nem nyomon követhető áru forgalmazása miatt. A növényi termékek ellenőrzése során, a nyomon követés és az áru eredetének igazolása továbbra is kiemelt fontosságú. A zöldségek és gyümölcsök minőségének ellenőrzése keretében minden évben sor kerül az iskolagyümölcs-programban résztvevők ellenőrzésére mind minőség mind élelmiszerbiztonsági szempontból. A nem állati eredetű élelmiszerek fokozott import ellenőrzéséhez kapcsolódó élelmiszerbiztonsági ellenőrzések és mintavételek keretében 2014-ben összesen 87 tétel vizsgálatára került sor. Őszi búza és kukorica fuzárium és aflatoxin monitoring mintavétel keretében országosan 245 mintát vettek az ellenőrök, zöldségek nitrát tartalmának monitorozása keretében pedig 35 mintavétel történt.

Növény-egészségügyi ellenőrzések, intézkedések

A növény-egészségügyi szakterület elsődleges feladata a zárlati (karantén) és a nem honos, de nagy gazdasági veszteséget okozó károsítók bekerülésének, megtelepedésének és terjedésének megakadályozása. 2014-ben három alkalommal került sor valamely fertőzés miatt termék megsemmisítésére:

- *Ralstonia solanacearum* fertőzés miatt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében étkezési burgonya (Desirée) került zárlat alá, 4,77 hektár területen, 193,18 tonna mennyiségben. A teljes tétel megsemmisítésre került.
- 2014 évben észlelt *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* fertőzés több megyét érintett. Jász-Nagykun-Szolnok megyében a fertőzött tételekből megmaradt 10 zsák burgonya, Nógrád megyében további két esetben 22,6 tonna fertőzött tétel került megsemmisítésre.
- *Plum Pox Virus* által fertőzött szaporítóanyag termő területeken, 9 megyében, összesen 216 db vírusfertőzött fa égetéses megsemmisítésére volt szükség.

2014-ben 6568 esetben történt vizuális felderítés, károsító specifikus vizsgálatokkal. A hatóság 2 jogszabálysértést derített fel, növény-egészségügyi zárlat megszegése és növény-egészségügyi igazolás nélküli forgalmazás miatt, összesen 515.000 Ft növényvédelmi bírságot szabott ki. A vizsgálatköteles termékek ellenőrzéseinek száma 2013-hoz képest nőtt: az export vizsgálatok 18 százalékkal, az import 41 százalékkal, a szaporítóanyag termeléssel és forgalmazással foglalkozó kis- és nagykereskedők ellenőrzése 18 százalékkal.

Talajvédelem szakterület

A természeti erők és az emberi beavatkozások a talajt igen sokrétűen veszélyeztethetik, annak fizikai, kémiai és biológiai károsodását idézhetik elő. A talajvédelem célja e káros folyamatok megelőzése, mérséklése, továbbá a már bekövetkezett károk elhárítása. A talajvédelem állami szerepkörét 2014-ben a NÉBIH és a megyei kormányhivatalok Növény- és Talajvédelmi Igazgatóságai látták el. 2014-ben a talajvédelmi hatósági ügyek száma megközelítette a 14.000-t, 144 millió forint talajvédelmi járulék és közel 47 millió forint bírság került kiszabásra, az igazgatási szolgáltatási díj 245 millió forint bevételt jelentett a talajvédelmi szakterületen. 2014-ben 1093 esetben ellenőriztük a talajvédelmi kötelezettségek betartását, ebből 290 esetben tártunk fel szabálytalanságot. A termésnövelő anyagok és EK-műtrágyák esetében a 417 db hatósági ellenőrzés 1680 db tétel helyszíni és 464 db minta laboratóriumi vizsgálatával zajlott le. Az ellenőrzés tervezése során az EK jelölésű és az engedélyköteles szilárd, folyékony/oldat műtrágyákra, szerves trágyákra, komposztokra, mikrobiológiai készítményekre, növénykondicionáló készítményekre és az előző, 2013. évi problémás termékekre fókuszáltunk. A Talajvédelmi Információs és Monitoring (TIM) rendszer keretében 2014-ben 3708 db mintából 19.652 paramétert vizsgáltak a TIM keretein belül.

2014. december 5-én indult útjára a talaj világnapján a Talajok Nemzetközi Éve, amely elsődleges célkitűzése, hogy felhívja a figyelmet a fenntartható talajhasználat fontosságára, tudatosítsa a talajok szerepét az élelmezés- és élelmiszerlánc-biztonság megteremtésében.

Növényvédelmi szakterület

A növényvédő szerek forgalmazásának és felhasználásának ellenőrzése keretében a megyei kormányhivatalok növény- és talajvédelmi igazgatóságai összesen **1824** ellenőrzést tartottak **kis- és nagykereskedelmi egységeknél** és **85 esetben találtak valamilyen szabálytalanságot**. A növényvédő szerek címkézésének, csomagolásának ellenőrzése során több mint 50.000 termék vizuális vizsgálatára került sor és 190 tétel esetében találtak szabálytalanságot a növényvédelmi felügyelők (pl: nem megfelelő címke, lejárt felhasználhatósági idejű készítmény). A termelői raktárakat és a növényvédő szerek **felhasználását** a termelőhelyen illetve telephelyen összesen **2.995 esetben ellenőrizték**, és **471 esetben** vettek fel jegyzőkönyvet **panasz, vagy kárbejelentések** miatt. A bejelentések kivizsgálására indított hatósági eljárások során **összesen 316 esetben találtak szabálytalanságot**. A kiserelőknél, a forgalmazóknál és a termelőknél feltárt szabálytalanságokért 2014-ben összesen **43,3 millió forint növényvédelmi bírságot** szabtak ki. A **parlagfű-mentesítéssel kapcsolatos hatósági munka** eredményeképpen 2014-ben **külterületen 1949 esetben** (összesen 1838 hektárra) **rendeltek el közérdekű védekezést**. Összesen 1813 **alkalommal** szabtak ki **növényvédelmi bírságot** a felügyelők (3082 hektárra), amely **83,2 millió forintot** tett ki. **Belterületen** összesen 46 parlagfüves foltot érintően került sor növényvédelmi bírság kiszabására, amely **5,3 millió forintot** jelent. A **növényvédőszer-maradék vizsgálata** során a friss zöldség-, gyümölcs, gabona esetében az export, import, termőhelyi és piaci kultúrákra vonatkozó vizsgálati eredmények alapján 2298 mintából 9 (0,3%) tartalmazott határértéket meghaladó mennyiségű növényvédő szer hatóanyagot. Ezzel összefüggésben a növényvédelmi felügyelők 1,7 millió forint bírságot szabtak ki. 2014-ben 917 növényi-, illetve állati eredetű feldolgozott termék, továbbá 622 db állati eredetű termék vizsgálata történt meg. A feldolgozott és az állati eredetű termékek nem tartalmaztak határértéket meghaladó mennyiségű növényvédőszer-maradékot. **Növényvédő-szer összetételének és fizikai tulajdonságainak vizsgálatára** 384 esetben (833 minta) került sor. A megvizsgált növényvédő szerek közül 208 tétel (261 db minta) volt hatósági monitoring, melyből 9 tétel (4 féle növényvédő szer) nem volt megfelelő.

A parlagfű elleni hatósági védekezés helyszíni ellenőrzési munkáinak tapasztalatai

A földhasználó köteles⁹³ adott év június 30. napjáig az ingatlanon a parlagfű virágbimbójának kialakulását megakadályozni, és azt követően ezt az állapotot a vegetációs időszak végéig folyamatosan fenntartani. Parlagfű elleni közérdekű védekezést kell elrendelni, ha a földhasználó a fenti kötelezettségének a hatóság felszólítására sem tesz eleget.

A parlagfű helyszíni ellenőrzések jegyzőkönyveinek a rögzítése, illetve az adatok átadása az ingatlanügyi hatóság és a növényvédelmi hatóság között a FÖMI által üzemeltetett Parlagfű Információs Rendszeren (PIR) keresztül történik.

Külterületeken 2462 esetben 3696 hektárt érintően vettek fel jegyzőkönyvet, amelyből az növény- és talajvédelmi hatóság minősítése szerint 2007 esetben, 3597 hektár terület bizonyult parlagfűvel fertőzöttnek. Ebből 549 esetben 1359 hektár vonatkozásában tarlóterületen talált a hatóság parlagfűvet.

117. táblázat: A földhivatalok parlagfű ellenőrzéseire vonatkozó összesített adatok (2014)

Az ország mezőgazdasági területe (ha)	Ellenőrzött területek nagysága (ha)	a mezőgazdasági területből leellenőrzött nagyság (%)	Helyszíni ellenőrzési jegyzőkönyvek (ha)	Helyszíni ellenőrzési jegyzőkönyvek (db)	Helyszíni ellenőrzése fordított napok száma (db)	Helyszíni ellenőrzésen részt vett személyek száma (fő)	Helyszíni ellenőrzés megtett út (km)
5 820 450	3 764 089	65	3 696	2 462	1 940	207	166 587

Forrás: Földhivatalok

118. táblázat: A földhivatalok által felvett jegyzőkönyvek 2010-2014. között

	2010	2011	2012	2013	2014
jegyzőkönyv (db)	6 250	6 327	2 929	2 843	2 462
érintett terület (ha)	9 734	7 972	4 973	5 699	3 696

Forrás: Földhivatalok

A Kormány Magyarország Parlagfű Elleni Védekezési Stratégiájának megvalósítására 2012-ben elfogadott és 2018-ig terjedő időszakra vonatkozó Nemzeti Cselekvési Terv (Ujvárosi Program) alapján légi felderítést 8 megyében (Bács-Kiskun, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Heves, Komárom-Esztergom, Pest, Somogy és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) hajtottak végre, amely során 110 esetben 761 hektárról vettek fel jegyzőkönyvet, ebből 109 esetben, 759 hektár területen indult eljárás.

A hatósági eljárásban közreműködő szervezetek és a lakosság közti információáramlás gyorsabbá és pontosabbá tétele érdekében került kifejlesztésre a Parlagfű Bejelentő Rendszer (PBR). A rendszer különlegessége, hogy a megtett bejelentések közvetlenül az ellenőrzésre jogosult illetékes hatóságokhoz jutnak el, így biztosítható, hogy a hatósági intézkedések a lehető leggyorsabban megtörténjenek. A rendelkezésre álló adatok szerint a 2014-ben az illetékes hatóságokhoz érkezett 978 darab lakossági bejelentésből 678 darabot a PBR továbbított. A PBR bejelentésekből 275 darab külterületre, 403 darab pedig belterületre vonatkozott.

A parlagfű virágzása a 2014-ben – vélhetően a rendkívül sok csapadék és alacsonyabb átlaghőmérsékletek miatt – később kezdődött, mint a korábbi években, és tovább is tartott, mivel nem voltak a tavalyihoz hasonló szeptember végi, október elejei talaj menti fagyok.

A gazdálkodók többsége láthatóan törekszik megakadályozni a parlagfű tömeges elszaporodását a kultúrákban vagy a tarlókon. Az ellenőrzést végző mezőgazdászok sok esetben tapasztalták, hogy az erősebb fertőzés megakadályozása érdekében levágták a fertőzött táblaszeleket, vállalva ezzel a termés kiesést is. Az eltelt évek tapasztalatai alapján a parlagfű elleni védekezésben megfigyelhető a fejlődés, a gazdák többségének ugyanolyan fontos a parlagfű elleni védekezés, mint például a

⁹³ az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény (a továbbiakban Éltv.) 17. § (4) bekezdése értelmében

tápanyag utánpótlás. A zártkertekben viszont a parlagfű elleni védekezés elmulasztása rendszeresen előfordul.

15.3. Állategészségügy, állatvédelem

A járványos állatbetegségek elleni védekezés

2014. január 14-én az Élelmiszerlánc- és Állat-egészségügyi Állandó Bizottság (SCOFAH) megszavazta Magyarország **gümőkórtól hivatalosan mentes** státuszát majd 2014. február 14-én megjelent a 2003/467/EK bizottsági határozat mellékletének módosításáról szóló 2014/91/EU Bizottsági végrehajtási határozat.

Az OIE (Nemzetközi Állatjárványügyi Hivatal) 2014 májusában elismerte Magyarország **BSE szempontjából elhanyagolható** kockázatú státuszát. A 2014-ben évben huszonhárom esetben került megállapításra surlókóros (scrapie) fertőzés hazai juh állományokban. Huszonkét esetben atipikus surlókór került megállapításra, egy esetben klasszikus surlókór. Szükség esetén a fertőzött állományok tulajdonosai vállalták az állatok genotipizálását, ezáltal elkerülhető volt az állományok teljes felszámolása.

A Balkán régió végigsöprő **kéknyelv-betegség** 2014 októberében elérte Magyarországot, ezzel hazánk nagy része a betegség szempontjából korlátozás alá került. A betegség terjedése a tél beálltával, a törpeszúnyogok aktivitásának csökkenésével ideiglenesen leállt. A járvány leküzdése folyamatban van.

Szarvasmarha brucellosis, szarvasmarha leukosis, paratuberculosis, Schmallerberg vírus, BVD vírus kimutatására irányuló vizsgálatok 2014-ben is folytak. Hazánk a **juhok és kecskék brucellózisától (Brucella melitensis) mentes státuszát megőrizte.**

Az OIE (Nemzetközi Állatjárványügyi Hivatal) 2014 májusában elismerte Magyarország **kiskérődzők pestisétől való** történelmi alapú **mentességét**. Magyarország megtartotta **klasszikus sertéspestistől való mentes státuszát**. **Afrikai sertéspestis** tekintetében az európai járványügyi helyzetre való tekintettel, a betegség esetleges behurcolásának minél előbbi felderítése érdekében 2014 év elején elindult az afrikai sertéspestis aktív *surveillance* program, melynek keretében az év folyamán több mint 8000 vaddisznó szerológiai és virológiai vizsgálata történt meg, mind negatív eredménnyel. A betegség jelenlétét mindeddig nem mutatták ki Magyarországon.

2014-ben kiegészítő jelentés került benyújtásra az Európai Bizottsághoz a Magyarország által 2013-ban beadott, Aujeszky-betegségtől való mentességünk elfogadtatására irányuló kérelemhez, mely alapján azt 2014 novemberében szavazásra bocsátották (2015 januárjában Európai Bizottság Élelmiszerlánc- és Állat-egészségügyi Állandó Bizottsága megszavazta Hazánk **Aujeszky-betegségtől hivatalosan mentes** státuszát). Magyarország 2014-ben folytatta a sertésállományok **PRRS-től** való területi alapú mentesítésének végrehajtását.

A baromfi **szalmonellózis** gyérítési programok végrehajtása során az összes hasznosítási irány esetében hazánk elérte az EU által meghatározott célkitűzést. A monitoring vizsgálatok alapján 2014-ben **a házi madarak mentesek voltak a madárinfluenza** vírusától. Vadmadárból 4 esetben alacsony patogenitású (H5/H7 altípustól eltérő) vírus került kimutatásra.

A rókák orális immunizálásának 2014-ben lezajlott tavaszi és őszi kampánya eredményes volt, a 2013-ban kitört veszettség járvány lecsengőben van.

Hazánk megtartotta az **afrikai lópestistől** való mentes státuszát.

A méhcsalád-pusztulás felmérésére irányuló EU kísérleti program 2014-ben is folytatódott, a pusztulások hátterében álló betegségek (*Varroa* atka, *Nosema spp.*, CBPV, nyúlós és európai **költésrothadás**) vizsgálatával.

A **pontyfélék tavaszi viraemiája** tekintetében **megőriztük mentességünket**, **pisztrángok vírusos vérfertőzése és a pisztrángfélék vérképzőszervi elhalása** nem, **koi herpesz-vírus** betegség szórványosan fordult elő. Folytattuk a *Trichinella*-fajok és az *Echinococcus multilocularis* hazai elterjedtségével kapcsolatos vizsgálatainkat.

Élőállat-kereskedelem felügyeleti és nyomon követési intézkedések

Nemzetközi viszonylatban kiemelendő, hogy 2014-ben megindult a Kínába irányuló szarvasmarhatermék-export, és számos, a keleti piaci nyitáshoz szükséges exportbizonyítványról is született megállapodás. A 2014. évben **állat-egészségügyi bizonyítványok** tekintetében 24 módosítás és 96 új bizonyítvány elkészítése történt meg. Ez utóbbi számszerűen 5 db általános és 91 db ország-specifikus 33 országra vonatkozóan. Magyarországról 2014. évben mintegy 14.000 db élő állat szállítmány került kiszállításra, amelyből több mint 3000 db szállítmány képezte a tényleges exportot különböző harmadik országokba. Az **ENAR ellenőrzések kijelölésénél** többéves tapasztalat, hogy az ellenőrzések és a megfelelő célcsoportok kiválasztása eredményeként évről évre csökken a meg nem felelések száma. Az **állati melléktermékek** területén a 45/2012. (V. 8.) VM rendelet által előírt kötelező éves bevallás elektronikus úton történő teljesítésére a lehetőség – a MEBER rendszer használatával a fennálló technikai nehézségek ellenére - továbbra is adott volt (228 bevallás érkezett).

Állatvédelmi intézkedések

Az **állatvédelmi ellenőrzések** során az ellenőrök 87 esetben tapasztaltak meg nem felelést, minden esetben figyelmeztetésben részesítették a jogsértőket. Az állatvédelmi szabályok megsértése miatt 69 alkalommal került sor állatvédelmi bírság kiszabására, összesen nagyjából 18 millió Ft értékben. Az állatjóléti ellenőrzésekhez speciális mérőműszerek kerültek átadásra a Megyei Igazgatóságok, és azokon keresztül a járási főállatorvosok számára is. A mérőműszerek segítségével a hatósági kollégák pontos méréseket végezhetnek az állatjóléti paraméterek vonatkozásában (pl. káros gázok koncentrációja). Immár második éve működik az **állami eb adatbázis**, amelynek adatai szerint a tárgyévben 220.000 kutyát chipeltek be a szolgáltató állatorvosok. A **vágóhídi állatjóléti tisztviselők képzése** folyamatos, év végére 163 fő állatjóléti tisztviselő és 334 fő dolgozó végezte el a tanfolyamot. Az ingyenes **állatjóléti felelős képzés** 2014-ben is havi rendszerességgel zajlott, így az év végére összesen 3897 gazda tett sikeres vizsgát és szerezte meg képesítését. A NÉBIH által működtetett Állatkísérleti Tudományos Etikai Tanács 145 állatkísérleti engedélykérelmet bírált el.

16. Kutatás és oktatás

16.1. Kutatás-fejlesztés

A Földművelésügyi Minisztérium által 2014. január 1-jével tizenegy önálló jogi személyiségű kutatóintézet és két önálló kutatóhely integrációjával létrehozott **Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ (NAIK)** –fokozott fenntartói közreműködéssel és támogatással – sikerrel küzdött meg az új szervezeti keretekre történő átállásból fakadó kihívásokkal mind szakmai, mind pedig az ezt támogató pénzügyi és egyéb háttértevékenységek tekintetében. A NAIK kutatási tevékenysége az agrárpolitikai célkitűzések mentén igen széles profilban valósult meg, felölelve a mezőgazdaság minden jelentős területét, beleértve a halászatot, a szántóföldi növény-, dísnövény-, gyümölcs- és zöldségtermesztést, a szőlészeti-borászati kutatásokat, állattenyésztést és nemesítést, öntözést és vízgazdálkodást, mezőgazdasági gépészetet, erdészeti kutatásokat, mezőgazdasági biotechnológiát, élelmiszertudományt és agrárkörnyezet-tudományt. Emellett a tagintézetek szaktanácsadási tevékenységekben való közreműködésükkel a gazdálkodók felé történő ismeretátadást segítették elő. A mintegy 700 fő munkavállalót, ezen belül közel 300 fő kutatót foglalkoztató központi költségvetési szerv folytatta a kutatóhelyeken már korábban megkezdett kutatási-fejlesztési és innovációs feladatok (projektek) végzését.

Új, több évre szóló komplex projektek fogalmazódtak meg és indultak el, amelyek száma együttesen 170 db. Az egyes ágazati kutatóintézetben folyó kutatómunka témánkénti előrehaladását 2014 év második felében külső és belső tagokból álló, az egyes kutatóintézet mellett működő Intézeti Tudományos Tanácsok értékelték ki.

A szervezetfejlesztési feladatok keretében megkezdődött további kutatóintézetek NAIK-hoz történő integrációjának előkészítése és végrehajtása, valamint olyan kutatási területeknek hiánypótló jelleggel történő újjáépítése, melyek mára szinte teljesen leépültek és eltűntek a hazai agrárkutatás palettájáról (pl. öntözés, zöldségtermesztési kutatás, dísnövénykutatás).

Az innovációs lánc kiépítésének egyik fő célja a kutatás-fejlesztési eredmények eljuttatása az agrártermelés szereplőihöz annak érdekében, hogy jövedelemtermelő és versenyképességük javulhasson. Fenti cél elérése érdekében a NAIK mellett négy darab gazdasági társaság formájában működő ágazati innovációs intézet dolgozik.

A kutatói utánpótlás hosszú távú biztosítása, a korösszetétel javítása érdekében 2014-ben két Kutatói Utánpótlást Elősegítő Program fejeződött be.

A 2014. évi előzetes statisztikai adatok alapján a 2012-es adatokhoz viszonyítva az agrártudományok területén foglalkoztatottak száma több mint 20 százalékkal (22,7%), a K+F tevékenység összes költsége pedig több mint 10 százalékkal (12,3%) csökkent. Az egyes tudományágak között ugyanakkor átstrukturálás történt az állattenyésztési-, az állatorvosi- és az élelmiszer tudományok javára.

119. táblázat: Agrár- és élelmiszer-tudományi kutatás-fejlesztés adatai, 2014*

Tudományági besorolás	K+F foglalkoztatottak száma (fő)	K+F tevékenység összes költsége (millió forint)	K+F tevékenység összes beruházása (millió forint)
Agrártudományok	3 278	16 384	3 342
Növénytermesztési, kertészeti, erdészeti és vadgazdálkodási tudományok	1 523	7 944	2 176
Állattenyésztési tudományok	603	3 758	625
Állatorvosi tudományok	346	459	16
Agrár biotechnológiai tudományok	188	1 375	138
Egyéb agrártudományok, <i>ebből</i>			
- élelmiszer-tudományok	226	894	73

*Előzetes adatok

Forrás: KSH

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) – amely 2012-től új hatósági feladatként látja el a kutatás-fejlesztéssel kapcsolatos minősítést – előzetes adatai szerint 2014-ben a beérkezett minősítési kérelmek kis része, csupán **2 db** köthető egyértelműen agrár-innovációs pályázatokhoz.

A növénytermesztéssel és növényvédő szerekkel kapcsolatos bejelentések száma mintegy felére csökkent, azonban az állattenyésztési bejelentések száma több mint megkétszereződött a 2013. évhez képest. Az élelmiszeripari termékekre, eljárásokra és élelmiszeripari gép és csomagolásra vonatkozó szabadalmi bejelentések száma az előző évi növekedéshez képest ismét jelentős visszaesést mutat.

Az ágazati összesítést a 114. táblázat tartalmazza, mely szerint:

- **az összes szabadalmi bejelentések száma: 90 db** (valamelyest csökkent 2013-hoz képest)
- **az összes megadások száma: 32 db** (közel harmad annyi, mint 2013-ban)
- **az összes K+F minősítési kérelmek száma: 2 db** (mely a tavalyi 40-hez képest drasztikus csökkenést jelent)
- **az összes megadások és az összes szabadalmi bejelentések viszonya: 35,5 %** (közel fele a 2013. évinek)

Megállapítható, hogy az agráriummal kapcsolatosan összesen megadott szabadalmi és növényfajta-oltalmi hatékonyság aránya az összes benyújtott kérelemhez viszonyítva – különös tekintettel a jelenlegi eredményeket meghatározó, közel 6-12 évvel ezelőtti időszakban az agrár K+F-et nagyban meghatározó ágazati tudománypolitikában és az ahhoz szervesen kapcsolódó támogatáspolitikában bekövetkezett drámai változásokra –, nem mondható kedvezőnek.

120. táblázat: Az agráriummal kapcsolatos szabadalmi és növényfajta-oltalmi bejelentések száma 2014-ben

	Szabadalmi bejelentések	Megadások	K+F minősítési kérelmek	Összesen
Növénytermesztés	18	5	1	24
Növényvédelem	12	0	0	12
Állattenyésztés	5	0	0	5
Élelmiszeripari termék és eljárás	22	3	0	25
Élelmiszeripari gép és csomagolás	3	5	1	9
Növényfajta-oltalom	30	19	0	49
Összesen	90	32	2	124

Forrás: Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

A zöldenergiával kapcsolatos nemzeti úton tett **védjegy bejelentések száma** – a 2013. évi adatokhoz viszonyítva – ismét kimagasló számú, amelyet a hazai bejelentések jelentős aránya eredményez.

121. táblázat: A zöldenergiával kapcsolatos védjegybejelentések száma, 2014

Bejelentők	2014
Magyarországot megjelölő nemzetközi bejelentések száma	15
Nemzeti bejelentések száma	43
Nemzeti bejelentésekből magyarországi bejelentők száma	43

Forrás: Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

A Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományi Kutatóközpontja magában foglalja az állatorvosi, a növénytermesztési- és nemesítési, biológiai és genetikai, a növényvédelmi, valamint az agrokémiai és talajtani tudományterületeket. A kutatóközpont 2014-ben 455 fő munkatársat foglalkoztatott, melyből 240 fő volt kutatói állományban. A tudományos minősítésű kutatók száma meghaladja a 60 százalékot, és tovább nőtt a fiatal 35 év alatti kutatók létszáma is.

16.2. Agrárszakképzés

2013-ban átvett intézményhálózat működtetésének stabilizálása, a képzési szerkezet átalakítása

A 2014-es volt az első teljes év az 59 intézményből álló hálózat esetében, amely a minisztérium irányításával zajlott le.

Az 59 feladat ellátási helyből 57 rendelkezik tangazdasággal, illetve tanüzemmel, összesen 5149 hektár földterületen folyik gyakorlati képzés. Ebből 28 feladat ellátási hely tangazdasága állattartó telepet és növénytermesztési tanüzemet is működtet, közülük 20 tangazdaság pedig kertészeti tanüzemmel is rendelkezik, így ezekben az intézményekben a gazdálkodás szinte teljes vertikumával megismerkedhetnek tanulóink. 18 feladat ellátási helyen élelmiszeripari képzés is folyik, ahol 9 intézményben tanbolt, 11 intézményben a képzéshez kapcsolódó élelmiszer feldolgozó tanüzem is működik.

A mezőgazdasági szakképzést folytató iskolák beiskolázási körzete értelemszerűen nagyobb térségekre, régiókra kell, hogy kiterjedjen, ezért lényeges, hogy az intézmények kollégiummal is rendelkezzenek.

2014-ben folytatódott az a megkezdett tevékenység, amely a kollégiumok korszerűsítésére, fejlesztésére irányult, és az eddigiek mellé további 6 kollégium átvételére került sor. Így már összesen 41 intézmény rendelkezik kollégiummal, melyekben a férőhelyek száma mindösszesen 6675 fő. A 2014. decemberi adatok szerint 4583 fő részesült kollégiumi ellátásban, ami 68,66 százalékos kihasználtságot jelentett.

Az agrár-szakképző iskolahálózat létrehozásával az egyik alapvető cél az agrárszakképzés minőségének javítása, a másik fontos feladat az iskolák képzési profiljának összehangolása. A profiltisztítás és az új szakmák beindítása folyamatosan zajlik.

Az FM fenntartásában működő 46 köznevelési intézmény 59 feladat ellátási helyén iskolarendszerű képzésben a 2013/2014-es tanévben 27.259 diák tanult, és az intézmények 2800 pedagógust és szakembert foglalkoztattak. A 2014/2015-ös tanévben 24 331 diák kezdte meg a tanulmányait, melyből szakiskolai képzésben 10 657 fő, szakközépiskolai képzésben 12 860 fő, gimnáziumi képzésben 814 fő tanult.

A 2014/2015. tanév képzéseinek engedélyezésekor cél volt a nem agrár- és élelmiszeripari képzések fokozatos kivezetése, figyelemmel a „Termőföldtől az asztalig” elv érvényesülésére, vagyis az ebbe a koncepcióba beletartozó „rokon” képzések (pl. szakács, cukrász, vendéglátóipar) lehetőség szerinti megtartásával. Míg a 2013/2014-es tanévben 14 iskola indított kizárólag az FM hatáskörébe tartozó képzéseket, a 2014/2015-ös tanévre ez a szám már 34-re emelkedett.

Tanulói szerződések

Az elmúlt évek tapasztalatai megmutatták, hogy hiányzik, vagy nem fogadóképes az a gazdálkodói kör, amelyik tevélegesen is részt vehetne a tanulók duális gyakorlati képzésében.

Ennek megoldására a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény megteremtette annak lehetőségét, hogy az agrárpolitikáért felelős miniszter által fenntartott szakképző iskola tanulójaival tanulósz szerződés köthető, amennyiben a tanuló a szakképző iskola termelői tevékenységet folytató saját tangazdaságában, tanüzemében vesz részt gyakorlati képzésen.

A 2013/2014. tanév II. félévére, azaz 2014. február – június közötti időszakban a 42 iskola közül 31 szakképző intézményben, 2338 tanulósz szerződést kötöttek, 761,5 millió forint összegben. A 2388 tanuló közül 1100 volt végzős, míg a többi 1238 diákkal a képzés befejezéséig kötött az iskola tanulósz szerződést a termelő tevékenységet végző tangazdaságánál folyó gyakorlati képzésre.

Környezeti nevelés

A környezeti nevelés egyik kiemelkedően működő példája a Zöld Óvoda program. Pályázati adatok igazolják a program eredményes működését: 2014-ben 78 óvoda először, 151 ismételt kapta meg a Zöld Óvoda címet, az „Örökös Zöld Óvoda” címet pedig 12 intézménynek ítelték oda. Összesen tehát 241 óvoda nyerte el a címet, ezzel is igazolva azt, hogy folyamatosan bővül a fenntartható fejlődés érdekében elkötelezett óvodák száma. Ebben az évben átadott oklevelekkel együtt közel 700 (668) feladat ellátási hely rendelkezik a „Zöld Óvoda” minősítő címmel, és további 38 óvoda az „Örökös Zöld Óvoda” címmel.

Nemzetközi kapcsolatok

A szakképző intézmények 51 százaléka tart fenn kapcsolatot Kárpát-medencei magyar szakképző iskolával. A nemzetközi és kárpát-medencei kapcsolatok eredményesen működnek, és tovább növekedett azoknak a gazdaszervezeteknek és gazdáknak a száma is, akik szeretnének részt venni az együttműködésben.

Folytatódott a gyakornok-program is, melynek során erdélyi és vajdasági hallgatók ismerkedhettek meg a tárca és háttérintézményei tevékenységével, illetve tan gazdaságokban bővíthették szakmai ismereteiket. Emellett meghirdetésre került a tárca határon túli ösztöndíj programja is, melynek keretében három erdélyi és két vajdasági, felsőfokú agrárképzésben résztvevő diák részesül 10 hónapon keresztül ösztöndíjban.

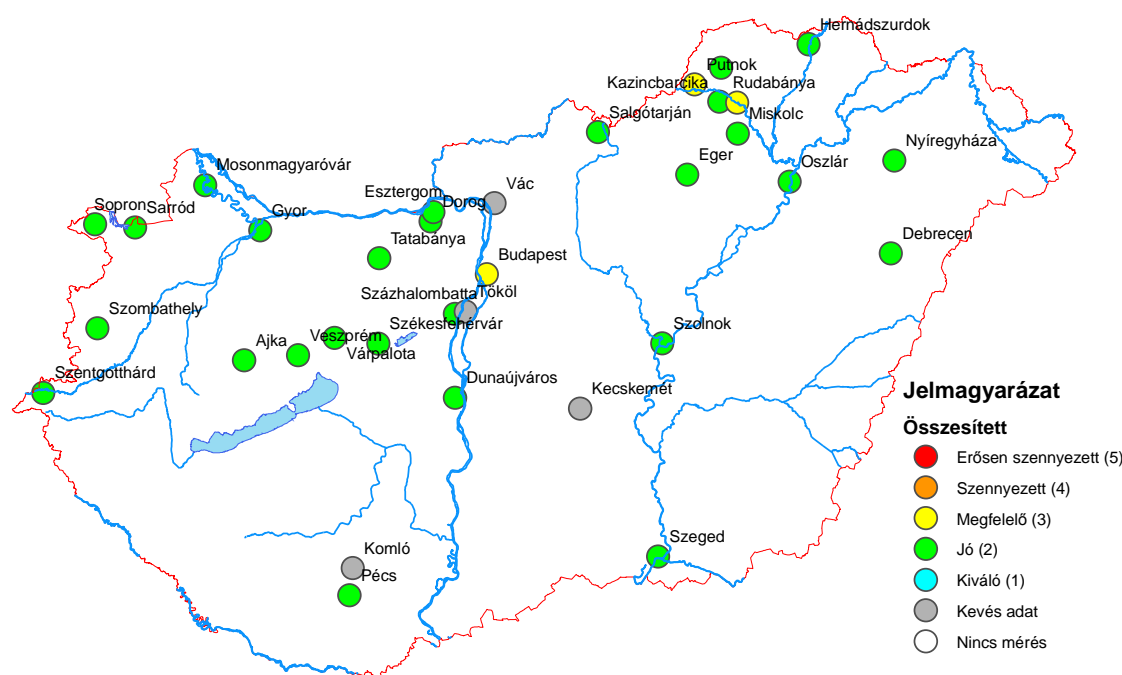
17. Magyarország környezeti állapota

17.1. Levegőminőség

Magyarország átlagos levegőminősége nemzetközi összehasonlításban közepesnek mondható. A légszennyező anyagok kibocsátásának korlátozása jelentős javulást eredményezett, de továbbra is kihívást jelent a (főleg közlekedési eredetű) nitrogén-dioxid (NO_x), a nyáron magas talajközei ózon (O_3), valamint a kisméretű szálló por (PM_{10} részecske) szennyezettség. Ez utóbbi esetén az egészségügyi határértékek túllépése miatt kötelezettségszegési eljárás indult hazánk ellen. A területi levegőminőségi tervek, illetve az ágazatközi PM_{10} csökkentési program hatására az utóbbi három évben éves határérték túllépés nem történt, és a napi túllépések száma is csökkenő trendet mutat, bár meghaladja még a megengedett 35-öt.

Az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ) automata mérőhálózatának 2014. évi (SO_2 , NO_2 , NO_x , CO , O_3 , PM_{10} , $\text{PM}_{2.5}$ és benzol szennyezőanyagok) adatai alapján 2013. évhez képest a „megfelelő” besorolású állomások száma csökkent, a „jó” besorolású állomások száma pedig nőtt. „erősen szennyezett” illetve a „kiváló” minősítést az elmúlt két évben egy mérőállomás sem kapta meg. Az összesített index értékelése alapján a légterheltség javulását feltételezhetnénk, de a javulás részben az adatrendelkezésre állás csökkenésére, részben az időjárási körülményekre vezethető vissza. A települések levegőjének légszennyező anyagok szerinti szennyezettségét a Jelentés II. kötetében található táblázat tartalmazza, az összesített index eredményét pedig a 98. ábra szemlélteti.

98. ábra: A települések levegőjének 2014. évi szennyezettsége az összesített légszennyezettségi index alapján

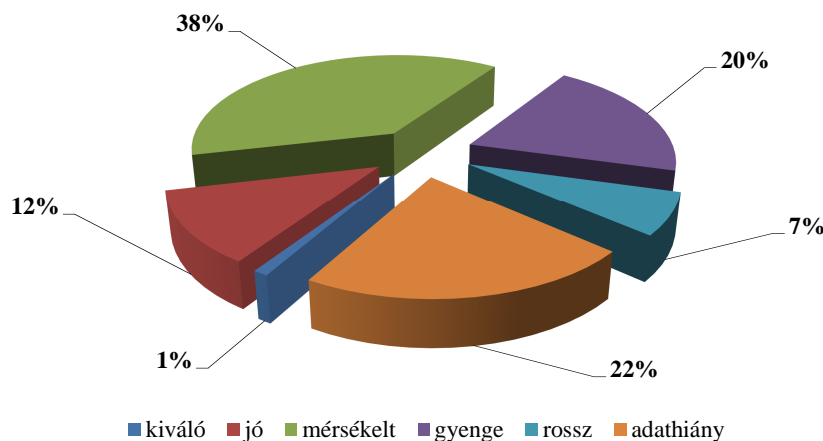
Forrás: OMSZ, „2014. évi összesítő értékelés hazánk levegőminőségéről az automata mérőhálózat adatai alapján, 2015. október

2010-től összességében mind a nemzetgazdasági ágak, mind a háztartások üvegházhatású gázkibocsátása (ÜHG) csökkenő tendenciát mutat. A teljes ÜHG kibocsátás 25 százaléka az energiaiparból (pl. villamosenergia-termelés), 18 százaléka a szállítási, közlekedési ágazatból, 12 százaléka a háztartásoktól, 13 százaléka a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágazatból, 17 százaléka a feldolgozó-, 14 százaléka pedig a szolgáltatóiparból származott 2013-ban.

17.2. Vízminőség

A *felszíni vizeink* (vízfolyások, állóvizek) *ökológiai állapota* a folyókra és állóvizekre vonatkozó biológiai, fizikai-kémiai, hidromorfológiai információi tekintetében 13 százalékban mutat kiváló és jó állapotot és 65 százalékban igényel a jó állapot elérése érdekében valamilyen típusú intézkedést. Az 583 értékelt víztest vizsgálatai alapján 266 víztest (45,6%) jó, 317 (54,4%) pedig rossz kémiai állapotban van.

99. ábra: A felszíni víztestek ökológiai állapota a víztestek száma szerinti megoszlásban

Forrás: Országos Vízügyi Főigazgatóság: Vízyűjtő-gazdálkodási terv 2015., Vitaanyag

A *természetes víztestek* közül a Duna felső-középső szakasza mérsékelt, alsó szakasza jó ökológiai állapotú. A Tisza és mellékfolyói közül egy sem kapott jó besorolást, csak 1-1 minőségi elemre. Közepes vízfolyásaink többnyire mérsékelt-gyenge állapotúak, de jelentős a jó állapotú vizek száma is. Az *erősen módosított víztestek* mérsékelt vagy annál rosszabb állapotúak nagy aránya jelzi, hogy vízfolyásaink többségénél az erősen módosítottságot eredményező beavatkozás hatása mellett egyéb, az ökológiai állapotra ható emberi tényezők is érvényesülnek. A *mesterséges víztestek* a természetes víztestekhez hasonló állapotot mutatnak.

Kémiai szempontból kifogásolt víztestünk a Gögő-Szenke-főcsatorna, Bódva, Ronyva-patak, Kódomboszigeti csatorna, Berettyó, Érpatak, Kösely, Kraszna, Lónyay főcsatorna, Méhész-patak, Sebes-Körös, Szamos, Tocó, Túr, Attala-Inámi vízfolyás, Hármaskörös, Északi csatorna, Gögő-Szenke, Kálló és a Szarvas-Békésszentandrás holtág esetén.

Az *állóvizeink ökológiai minősítése* szerint a Balaton, a Fertő-tó és a Velencei-tó állapota jó. Az állóvizek között kijelölt dunai és tiszai holtágak azonban az esetek nagyobb részében csak mérsékelt állapotúak. A problémát általában a túlzott tápanyag bevitel okozza, melyhez a feliszapolódás és a vízcsere hiánya is hozzájárul. Fizikai-kémiai elemek szerinti minősítés alapján kiváló állapotúak a védett szikesek (Böddi-szék, Szabadszállási-Büdös-szék, Bába-szék, Kelemenszék, Zab-szék), a Csórréti víztározó és a Kardoskúti-Fehér-tó. A gyenge és rossz állapotúak között erősen terhelt, szennyeződött holtágak (Atkai-Holt-Tisza, Cserőközi Holt-Tisza, Kadia-Ó-Duna, Kanyari-Holt-Tisza), halastavak (pl. a Gödöllői-halastavak) és bányatavak találhatók. 21 álló-víztest arzén szempontjából problémás.

Az *állóvizek kémiai állapota* 15,9 százalékban érte el a jó állapotot, szintén 15,9 százalékban lett nem jó állapotú és 68,2 százalékban voltak olyan víztestek, amelyekről az értékelt időszakban (2008-2012 között) nem volt adatgyűjtés.

Folyóink egyharmada eutróf, közel fele potenciálisan eutróf kategóriába sorolható, tavaink túlnyomó többsége nem eutróf, közel harmada potenciálisan eutróf. Nagyobb vízfolyásaink többsége, néhány közepes vízfolyás, valamint a mezőgazdasági művelés alatt álló területeken átfolyó vagy azok határán folyó kisvízfolyások és öntöző-csatornák eutróf, illetve potenciálisan eutróf minősítéssel jellemezhetőek.

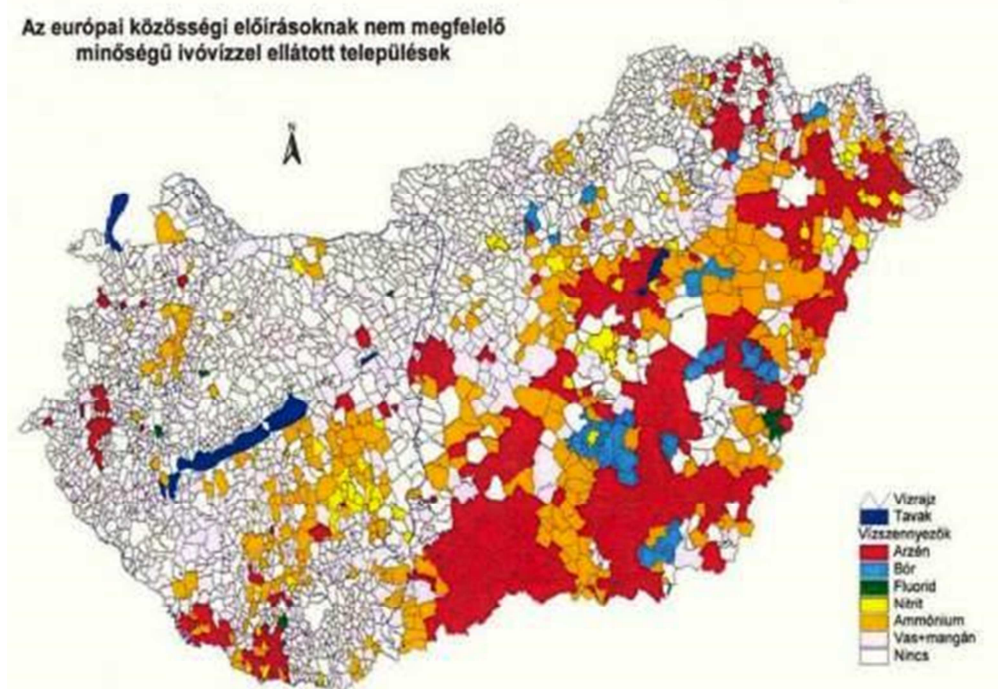
A *felszín alatti vizek minősítése* mennyiségi és kémiai szempontból történik. Az elvégzett tesztek alapján jelenleg a 185 felszín alatti víztest közül 16 állapota gyenge és 6 darab minősíthető jó, de gyenge kockázatúnak. A 185 db felszín alatti víztestből összesen 26 gyenge kémiai állapotú. További 16 víztest bizonytalan állapotú. A felszín alatti vizeink nitrát szennyezettségi állapota közepesnek mondható.

A vízkivételi helyek értékelése alapján a *felszíni ivóvízbázisok állapota* megfelelő, a felszíni ivóvízbázisok védőterületein folyó tevékenységek jelenleg nem okozzák a felhasznált felszíni víz olyan mértékű károsodását, amely a vízbázisok működését veszélyeztetné. Határérték túllépés két mintavételi helyen fordult elő: Csatorna-patak szerves szennyezés miatt, az Ipoly vízminősége pedig a foszfát koncentráció túllépés miatt kifogásolt.

Az 1936 db *felszín alatti ivóvízbázisból* 1166 db (60%) sérülékeny, mert olyan természeti-földtani környezetben található, ahol a terepfelszín alá kerülő szennyező anyagok lejuthatnak a vízellátást biztosító víztömegbe. A talaj, a karsztos és a partiszűrős vízbázisaink mennyiségi és minőségi okokból is veszélyeztetettek. Különösen az extrém időjárási események növekedése jelent veszélyt.

A legtöbb helyen a vezetékes víz természetes arzén tartalma magasabb, mint a megengedett 10 µg/l érték, de egyes területeken problémát jelent az ammónium, nitrit és bór és fluorid szennyezettség is.

100. ábra: Az európai közösségi előírásoknak nem megfelelő minőségű ivóvízzel ellátott települések

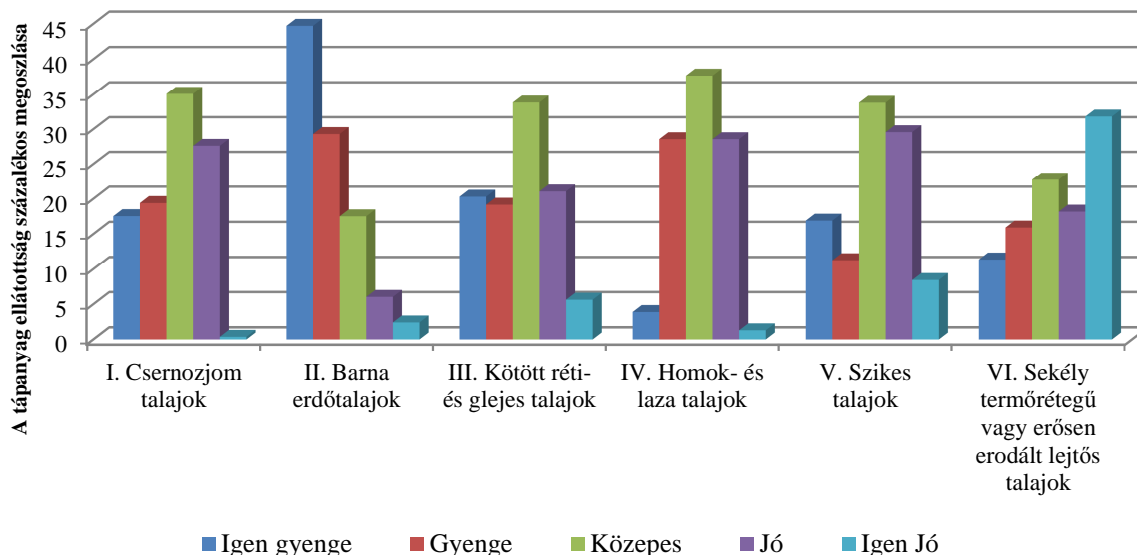
Forrás: http://vizlabor.shp.hu/hpc/web.php?azonosito=vizlabor&oldalkod=veszelyes_anyagok_az_ivovizben_RFJ1

17.3. Talajminőség

A talajok szervesanyag-tartalma alapján megállapított *nitrogén ellátottsága* hazánkban átlagosan közepes szinten van. A közepes ellátottság azt az értéket fejezi ki, amikor a növénynek közel annyi tápanyagot kell kijuttatni a várható terméshez, mint amennyit a természettel és a betakarított melléktermékkel a talajból átlagosan felvesz. A termőhelyi kategóriák szerinti értékelés során látjuk, hogy a kedvező szervesanyag-tartalmat jelző ellátottsági kategóriákba (közepes, jó, igen jó) tartozó mintavételi pontok aránya összesítve meghaladja a 60 százalékot, az erdőtalajokkal jellemzett II kategóriát kivéve. A növénytermesztés szempontjából kiváló adottságokkal rendelkező, I. kategóriába tartozó csernozjom talajok 35 százaléka közepes, 27 százaléka jó ellátottsági kategóriába tartozik. A legtöbb, igen gyenge és gyenge ellátottsági kategóriába tartozó mintavételi pont az erdőtalajokkal

jellemzett II. termőhelyi kategóriában található, mely az erózió által kiváltott talajpusztulási folyamatokra vezethető vissza.

101. ábra: A talaj tápanyag ellátottsága (nitrogén) szántóföldi termőhelyen a szerves anyag tartalmi adatok alapján

Forrás: Talajvédelmi Információs és Monitoring Rendszer 2013 évi adatai

Hazánk egyes talajtípusai az *enyhén savanyú, semleges, és az enyhén lúgos* tartományokba tartoznak. A talajtípusok közül átlagosan az erdőtalajok tekinthetők a legsavanyúbbnak. Az erdőtalajok átlagosan az enyhén savanyú kategóriába tartoznak, de vannak olyan területek, amelyek enyhén lúgosak, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy ezeken a pontokon a talajpusztulási folyamatok miatt már a mésztartalmú alapkőzet is a felszín közelébe került. A mezőszégi talajok (csernozjom) átlagosan a növénytermesztés számára legkedvezőbb, enyhén lúgos tartományban találhatók. Általánosságban megállapítható, hogy talajaink kémhatása a genetikai talajtípusoknak megfelelően alakul, emberi hatásra bekövetkezett elsavanyodásra nem következtethetünk.

A *szikesedés* természetes folyamat eredményeként is létrejöhet a felszín közeli, nagy sótartalmú talajvíz és a talaj párologtató vízháztartása esetén (pl. szikes pusztáink talajai). Veszélyes azonban az emberi tevékenység hatására bekövetkező szikesedés, mely a nem megfelelő minőségű öntözővíz, és/vagy öntözési technika, a nem megfelelő víz elvezetési gyakorlat, vagy nem szakzerű hígtrágya-kijuttatás eredményeként alakulhat ki. Hazánk talajainak átlagosan 0,02-0,03% az oldható összes sótartalma. A szikes talajok kivételével (ahol a magas sótartalom a talaj természetes fejlődésének következménye) a többi talajtípussal a mérési pontok 95 százalékán a sótartalom nem haladja meg a kritikus 0,15% értéket.

A talaj *nehézfém-tartalom* tekintetében Magyarországon a talajminősége kiválónak mondható, nincs olyan toxikus elem, amely mennyisége kockázatot jelentene.

Hazánkban közel 2,3 millió hektár termőföld terület víz- és szél *erózió* által veszélyeztetett. 2014. évre vonatkozóan a talajvédelmi hatóság 57 esetben intézkedett eróziós kártétellel kapcsolatban.

A 2014. év őszi hónapjaiban az átlagost jelentősen meghaladó csapadék hullott, melynek következtében a talaj telítődött, jelentős belvíz elöntések alakultak ki. Az ország területének 43 százalékára vonatkozó felmérés eredményét a kialakult *belvízhelyzetről* a Jelentés II. kötete tartalmazza. A feldolgozott terület 2,7 százaléka belvízzel legalább közepesen érintett terület volt (108.808 ha). Az 1998 és 2015 közötti mérési adatok alapján 185 ezer hektáron 50 százalék feletti a belvíz gyakorisága, ami a mezőgazdasági területek közel 3,5 százaléka.

A távérzékeléses aszályfelmérések eredményeként 2014-ben a vizsgált területeknek csak 0,4

százaléka volt *aszállyal* legalább közepesen érintett terület (34.788 ha), ami a mezőgazdasági területek 0,65 százaléka. 2013-ban azonban a mezőgazdasági területek 12,7 százaléka volt legalább közepesen aszállyal érintett terület.

Az *agrár-környezetgazdálkodás* (AKG) elsődleges célja a természeti erőforrások - mint például a talaj - fenntartható használatán alapuló környezettudatos gazdálkodás. Ennek keretében a programban részt vevő gazdálkodók talajjavítást csak a talajvédelmi hatóság engedélye alapján végezhetnek.

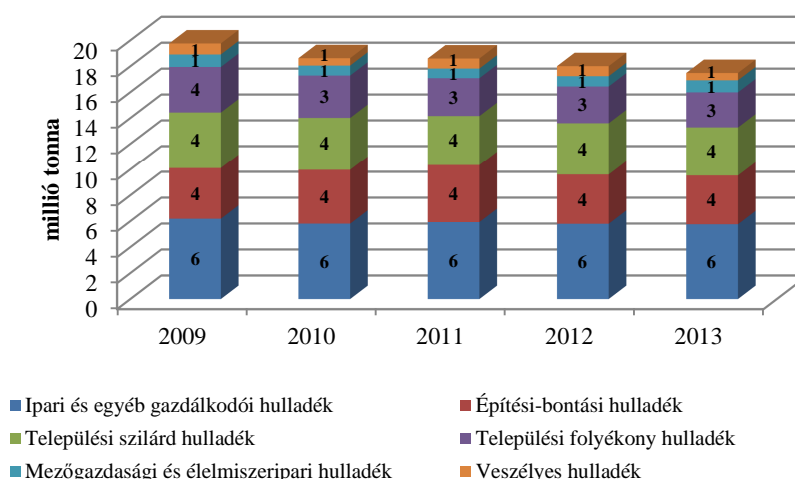
Az *agrár környezetgazdálkodási programban* (AKG) részt vevő gazdálkodók száma 2010-től 2014-re 13.980 darabról 12.777 darabra csökkent. Az AKG támogatásban részesülő területek mezőgazdasági területhez viszonyított aránya 22 százalékról 20,58 százalékra csökkent, az AKG támogatásban részesülő területek nagysága pedig 1.173 ezer hektárról 1.028 ezer hektárra csökkent.

A mezőgazdasági földterületek jó mezőgazdasági és ökológiai állapotban tartását és az éghajlatváltozásból adódó környezeti hatások csökkentését szolgálják minimális gazdálkodási és környezetvédelmi előírások meghatározásával a *helyes mezőgazdasági és környezeti állapot* (HMKÁ) fenntartására vonatkozó előírások (pl.: talajtakarás, vetésváltás) is.

17.4. Hulladékgazdálkodás

A hulladékgazdálkodás fogalma alatt többek között a hulladék gyűjtését, szállítását, kezelését, az ilyen műveletek felügyeletét, a hulladékgazdálkodási létesítmények és berendezések üzemeltetést és utógondozását értjük.

102. ábra: A keletkezett hulladék mennyisége és összetétele (2009-2013)

Forrás: OKIR EHIR

Az elmúlt években a keletkező *összes hulladék mennyiség* csökkenő tendenciát mutat. Míg 2009-ben 19,8 millió tonna volt az éves hulladék mennyisége, addig folyamatos csökkenés mellett 2013-ban 17,5 millió tonna volt a keletkezett hulladék mennyisége (102. ábra)⁹⁴. A hulladék mennyiségének csökkenésében a szakpolitikai intézkedések mellett a termelési- és termékszerkezet változás, anyagtakarékossági és technológiafejlesztési intézkedések, a fogyasztási szerkezet változása és a gazdasági válság is szerepet játszott.

Az összes *hulladékmennyiség kiemelt hulladékáramokénti összetételét* tekintve lényegesen nem változott 2009-2013. között. A 2013-as adatok alapján a legnagyobb részarányt az ipari és egyéb

⁹⁴ A hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvényben 2013.01.01-től már nem szerepel a települési folyékony hulladék definíciója, az adatok korábbi évekkal történő összehasonlíthatósága érdekében azonban a jelentésben ez is feltüntetésre került. A települési folyékony hulladék 2013. január 1-től, mint nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény hatálya alá tartozik, tehát hulladékgazdálkodási szempontból nem bejelentés köteles. A hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV törvény (a továbbiakban: Ht.) hatályba lépésével a települési szilárd hulladék fogalom változott.

gazdálkodói hulladék képviseli (33%), ezt követik az építési és bontási hulladék (22%), települési szilárd hulladék (21%), települési folyékony hulladék (16%), mezőgazdasági és élelmiszeripari hulladék (5%), veszélyes hulladék (3%).

A 2009-2013. közötti időszakban a **hulladékkezelés módja** is kedvező tendenciát mutat, a 2011. év kivételével az anyagában történő hasznosítás és energetikai hasznosítás aránya nőtt, a lerakás aránya pedig csökkent. 2013-ban az anyagában történő hasznosítás 37,6 százalék, az energiahasznosítással történő égetés 6,8 százalék, az égetés 0,5 százalék, a lerakással történő ártalmatlanítás 36,8 százalék és az egyéb módon kezelt hulladékok aránya 18,4 százalék volt. Magyarország az elmúlt években teljesítette az EU kiemelt hulladéka áramokra vonatkozó visszagyűjtési hasznosítási követelményeit. A hulladék lerakással történő ártalmatlanított mennyiségének csökkentése, a hulladéknak a lerakótól való eltérítése érdekében 2013. január 1-től bevezetésre került új gazdasági szabályozó eszközként a *hulladéklerakási járulék*. (Az éves keletkezett hulladékmennyiség kiemelt hulladéka áramonként történő alakulását és ezek kezelésére vonatkozó adatokat 2009-2013. közötti időszakban a Jelentés II. kötete tartalmazza.)

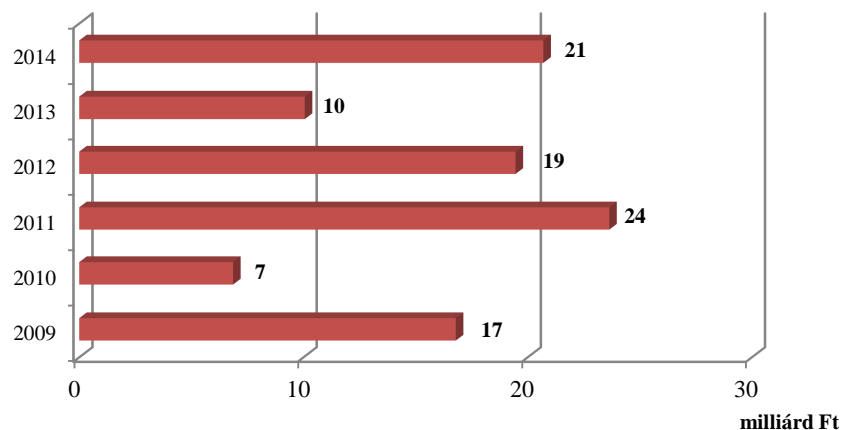
A **települési hulladék** 2009. évi 4,3 millió tonna mennyisége 2013-ra 3,7 millió tonnára csökkent. Az egy főre jutó települési hulladék ezen időszakban pedig 430 kg-ról 380 kg-ra csökkent. A szelektíven gyűjtött települési hulladékok aránya folyamatosan nőtt, 2013-ra elérte a 26,4 százalékot. A települési hulladék meghatározó része (64,7%) - a csökkenő tendencia ellenére is - továbbra is lerakással kerül ártalmatlanításra, 26,4 százaléka anyagában kerül hasznosításra, 8,9 százaléka pedig energiahasznosítással kerül égetésre. A 2013. évben az összes anyagában történő hasznosításnak 19 százalék volt a komposztálás. Ebben az adatban a házi komposztálás mennyisége azonban nem szerepel.

A hulladék hasznosítás műszaki infrastruktúrájának megteremtését operatív programok és pályázati támogatások segítették. A korábbi, műszaki védelem nélküli települési hulladéklerakók tekintetében **rekultivációs program** valósult meg, komplex hulladékgazdálkodási rendszerek jöttek létre. A hulladékképződés megelőzését a lakosság környezettudatos nevelésével kapcsolatos **oktatási, nevelési és szemléletformálási tevékenységek** (pl. „TE SZEDD – Önkéntesen a tiszta Magyarorszáért!” kampány), a gazdasági szférában a jogszabályi eszközök (pl. termékdíj) mellett uniós támogatás (pl. GOP 2.1.4/B Vállalkozások környezetközpontú fejlesztései) is segítette. A lakossági elkülönített gyűjtés ösztönzését és kiterjesztését **szemléletformáló, tájékoztató, oktató kampányok**, illetve a korábbi Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség (jelenleg Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség Nemzeti Hulladékgazdálkodási Igazgatósága) által **az anyagában hasznosítás arányának növelése érdekében kötött szolgáltatásvásárlási szerződések** (amelyek 2014-re gyakorlatilag lefedték az ország egész területét, illetve elérték a teljes lakosságot) segítették.

17.5. Környezeti kármentesítés, környezetvédelmi beruházások, ráfordítások

Az Országos Környezeti Kármentesítési Program (OKKP) keretében a felszín alatti vizet és a talajt veszélyeztető szennyezőforrások és szennyezett területek számbavétele az ország egész területére kiterjedően folyamatosan történik. A múltban keletkezett szennyeződések felszámolása, a területek rehabilitációja meghatározott sorrendben kerül elvégzésre, 2009-2013. között 588 terület kármentesítése valósult meg. 1996-2014. között 300 ezer tonnát meghaladó veszélyes hulladékot ártalmatlanítottak, 850 ezer m³ szennyezett talajt, 10 millió m³ szennyezett talajvizet tisztítottak meg. A kármentesítési feladatok során megvalósult beruházások költségeit a 102. ábrán követhetjük nyomon.

103. ábra: Az állami felelősségi körben folytatott kármentesítési feladatokra felhasznált költségvetési források összege

Forrás: FM

A 2014. év végéig 15 ezer szennyezett és potenciálisan szennyezett területet regisztráltak. Ezen területek 41 százalékán hulladéklerakó, 31 százalékán ipari szolgáltató / kereskedelmi jellegű objektum, 14 százalékán technológiai anyagtároló telep, 7 százalékán pedig mezőgazdasági objektum található, további 7 százalékán egyéb tevékenység folyt/folyik. A legtöbb szennyezett terület Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Békés megyékben található.

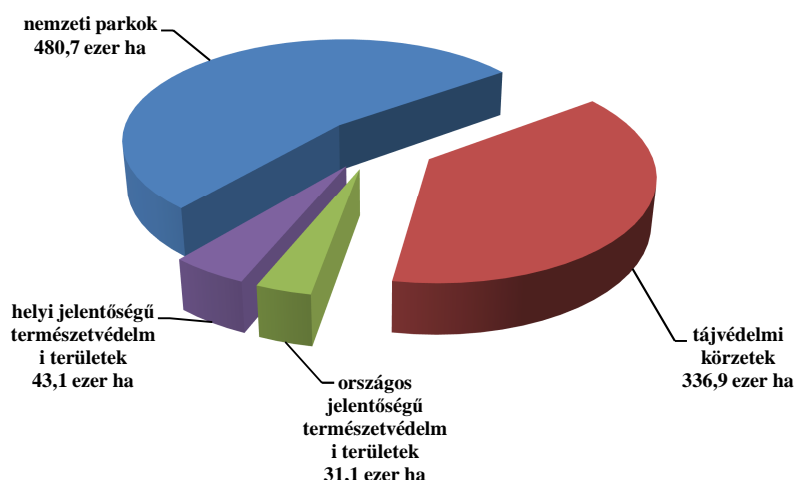
A **környezetvédelmi beruházások** átlagos növekedési üteme 2009-hez képest 2013-ban 8 százalék. A környezetvédelmi beruházások összege 2009-ben 124 milliárd forint, 2013-ban 127 milliárd forint volt. 2013-ban a beruházások 40,12 százaléka szennyvízkezelésre, 18,39 százaléka talaj és felszín alatti vizek védelmére, 10,05 százaléka pedig hulladékkezelésre irányult. A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzeti gazdasági ág 2013-ban a teljes környezetvédelmi beruházások 2,33 százalékát valósította meg. A szervezeten belüli, folyó **környezetvédelmi ráfordítások** 2013-ban 198 milliárd forintot tettek ki, amely 58,3 százaléka szennyvízkezeléshez, 25,4 százaléka hulladékkezeléshez és 8,3 százaléka pedig talaj és felszín alatti vizek védelméhez kapcsolódott.

18. Élővilág és természetvédelem

18.1. Védett természeti területek és értékek

Az ország területének 9,6 százaléka országos jelentőségű védett természeti terület. 2014-ben 42 új, egyedi jogszabállyal védett természeti terület (a Pogácsa-legelő természetvédelmi terület és 41 kaptárkő megővását szolgáló természeti emlék) létesítése, valamint a Szelidi-tó természetvédelmi terület bővítése valósult meg. Az *egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területek* kiterjedése 2014-ben összesen 567 hektárral növekedett. A védett természeti területek nagyságát és védelmi kategóriánkénti megoszlását a 104. ábra szemlélteti, számukat pedig a Jelentés II. kötete tartalmazza.

104. ábra: Egyedi jogszabállyal védett természeti területek nagysága és megoszlása védelmi kategóriánként (ezer hektár)

Forrás: FM, Természetmegőrzési Főosztály

122. táblázat: Védett természeti területek megoszlása védelmi kategóriánként

Megnevezés	Száma (db)	Terület (ezer hektár)	ebből fokozottan védett (ezer hektár)
Országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területek			
Nemzeti parkok	10	480,7	90,2
Tájvédelmi körzetek	39	336,9	35
Természetvédelmi területek	170	31,1	2
Természeti emlékek	42	–	–
Összesen	261	848,7	127,2
Helyi jelentőségű védett természeti területek			
Természetvédelmi területek és természeti emlékek	1880	43,1	–
Mindösszesen	2 141	891,8	127,2

Forrás: FM, Természetmegőrzési Főosztály

A törvény erejénél fogva („*ex lege*”) *védett természeti területeink* között 1193 db lápot, 397 db szikes tavat, 1492 db kunhalmot, 298 db földvárat, 6505 db forrást és 795 db víznyelőt tartunk nyilván. A törvény erejénél fogva („*ex lege*”) *védett természeti értékeink* között 4144 db barlang található, az összesen mintegy 5 kilométernyi új feltárásnak köszönhetően az ismert barlangjáratok össz-hosszúsága meghaladja a 280 km-t.

Magyarországon 733 növényfaj, 1168 állatfaj áll védelem alatt. Emellett védett 58 gombafaj, 17 zuzmófaj és 6 fészeképítő hangyafaj fészke. 2014. év elején fogadta el a tárca vezetése a kis lilik, a fehér golya új, és a földikutya-fajcsoport felújított fajmegőrzési tervét.

18.1.1. Nemzeti Park Igazgatóságok gazdálkodása

A 2013. évi állapothoz képest 2014-ben mindössze 0,2 százalékkal nőtt az Igazgatóságok vagyonkezelésében lévő *védett és védelemre tervezett természeti területek* nagysága, ez a 2014. félévi állapot szerint mindösszesen 295 ezer hektárt jelent, amelyből 157 ezer hektár a haszonbérbe adott

területek nagysága. A haszonbérbe adott területekre vonatkozóan kismértékű, mintegy 0,73 százalékos növekedés mutatkozik az előző évi adatokhoz képest. Az igazgatóságok vagyonkezelésében lévő földterületek 61 százaléka rét, legelő, 15 százaléka erdő, 10 százaléka szántó, további 10 százaléka termelésből kivett terület, 3 százaléka nádas és 1 százaléka halastó.

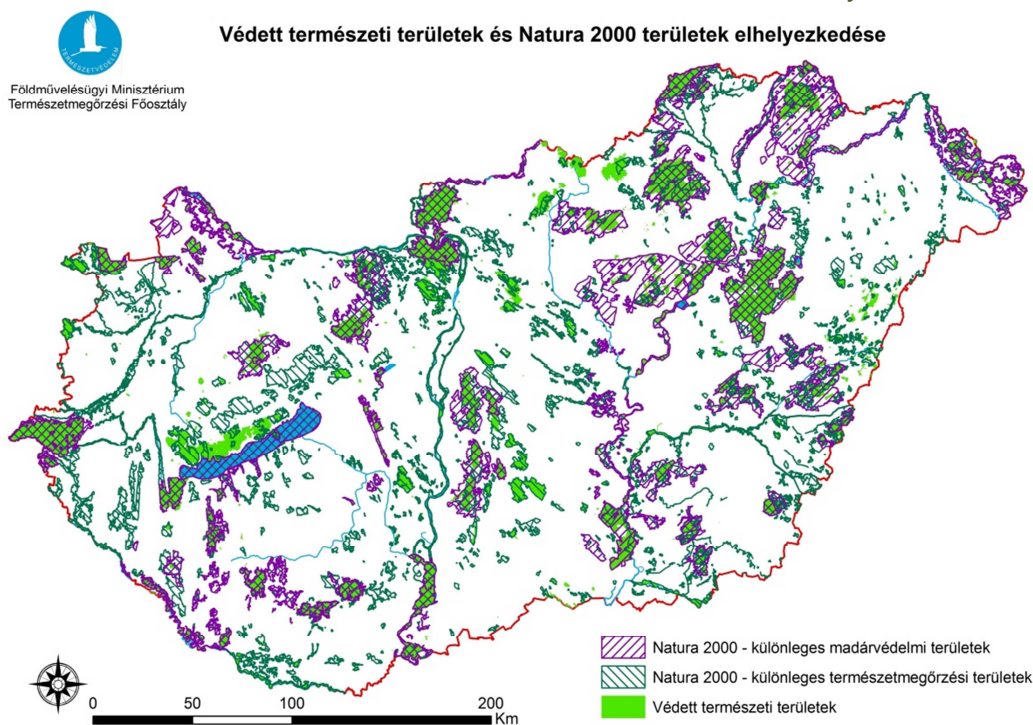
A természetvédelmi kezelés megvalósításában kulcsszereppel bír az igazgatóságok vagyonkezelésében lévő *védett őshonos és veszélyeztetett állatfajta*kból (magyar szürke marha, magyar tarka, magyar bivaly, cikta, cigája stb.) álló állatállomány. Az egyedszám folyamatos növekedést mutat, a 2014. december 31-i állatállomány közel 13 ezer egyedszámot jelent.

Az Igazgatóságok szervezetében működő *Természetvédelmi Őrszolgálat* területi illetékessége kiterjed az ország teljes közigazgatási területére, hatásköre pedig a természeti és régészeti örökség védelmére is. A Természetvédelmi Őrszolgálat országos létszáma 2014-ben 244 főről, 250 főre nőtt, így 1 főre átlagosan 372 km² működési terület, 34 km² védett természeti terület és 79 km² Natura 2000 terület jutott.

18.2. Natura 2000

A *Natura 2000 területek* kijelölése hazánkban 101 madárfajra, 46 élőhely-típusra, 105 egyéb állatfajra és 36 növényfajra alapozottan történt meg. 479 különleges természet-megőrzési területet (1,4 millió hektár) és 56 különleges madárvédelmi területet (1,37 millió hektár) jelöltek ki. A két területtípus közötti közel 42 százalékos átfedés miatt a Natura 2000 hálózat összességében 1,9 millió hektár, ami hazánk területének 21,4 százaléka.

105. ábra: Védett természeti területek és Natura 2000 területek elhelyezkedése

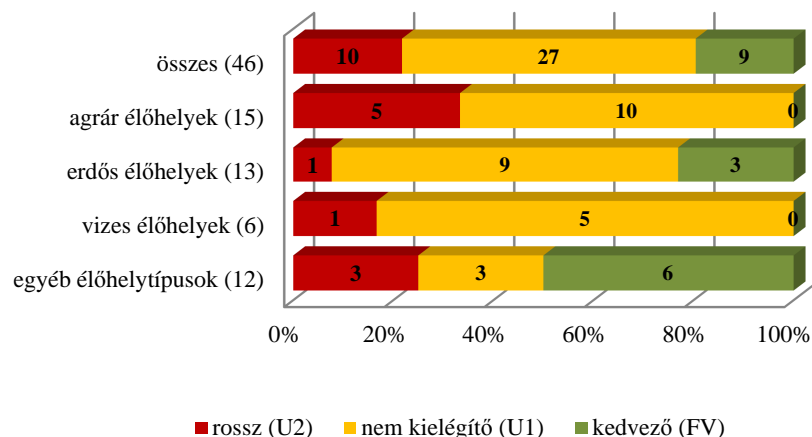

Forrás: FM, Természetmegőrzési Főosztály

Az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelvek értelmében hatévente valamennyi tagországnak *jelentést* kell készítenie a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetéről. Hazánk a 2013-ban esedékes jelentési kötelezettségét teljesítette.

A hazánkban előforduló *egyed* élőhelytípusok természetvédelmi helyzetének az élőhelyek által elfoglalt terület nagysága és annak változása, az élőhely szerkezeti jellemzőinek megfelelősége, valamint a jövőbeli kilátások (veszélyeztető tényezők száma és mértéke) alapján történt *értékelése* szerint, a legkedvezőtlenebb helyzetben a mezőgazdasági műveléssel érintett agrár élőhelyek, illetve a környezeti hatásokra legérzékenyebb vizes élőhelyek vannak.

106. ábra: A hazánkban előforduló közösségi jelentőségű élőhelytípusok⁹⁵ értékelése az élőhelyvédelmi irányelv alapján

Forrás: FM, Természetmegőrzési Főosztály

Az Európai Unió Biodiverzitás Stratégiájának célkitűzései között szerepel a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetének jelentős mértékű javítása, mely a természetvédelem által megvalósított élőhely rekonstrukciók mellett, a helyes kezelési gyakorlat visszaállítását és fenntartását segítő, a természetvédelmi célokkal összhangban lévő agrártámogatási rendszerrel érhető el.

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) forrásból 243 Natura 2000 területre készült *fenntartási terv*⁹⁶, amely 480 ezer hektár területre határoz meg terület-specifikus intézkedéseket. A fenntartási tervvel rendelkező Natura 2000 területek aránya ez által 7,8 százalékról 54,1 százalékra nőtt.

Természetvédelmi fejlesztések

- védett természeti területek védettségi szintjének helyreállítása, a jogosultak kártalanítása és az ún. „zsebszerződéssel” érintett védett természeti területek állami tulajdonba vételének támogatása (2,15 milliárd forint hazai támogatás);
- a 2014. évben 3 természetvédelmi, 1 környezetvédelmi és 2 kommunikáció témakörbe tartozó hazai LIFE+ pályázatot támogatott az Európai Bizottság (a hat projekt összköltségvetése 13,9 millió euró, ebből az elnyert uniós támogatás 9,1 millió euró);
- Környezet és Energia Operatív Program (2007-2013) keretében, összesen 38 milliárd forint összegben megvalósult intézkedések:
 - élőhely rekonstrukciós fejlesztések (79 ezer hektár védett természeti terület és/vagy Natura 2000 terület helyreállítása);
 - gyűjteményes növénykertek és történeti kertek helyreállítása (22 történeti kert, 6 botanikus kert és 6 arborétum),
 - a nemzeti park igazgatóságok területkezelési infrastruktúrájának és eszközrendszerének fejlesztése, 49 ezer hektár természetvédelmi vagyongazdálkodási területen
 - 31 minősített erdei iskola és erdei óvoda felújítása;
 - a természetvédelmi információs rendszer továbbfejlesztése valósult meg

⁹⁵Az „agrár élőhelyek” kategóriába azok az elsősorban gyepek és cserjés élőhely-típusok tartoznak, melyek jellemzően mezőgazdasági művelés, hasznosítás alatt állnak (legeltetés, kaszálás), a „vizes élőhelyek” közé a jellemzően gyeppgazdálkodás alatt nem álló, időszakos vagy állandó vízhatás alatt álló élőhelyek, az „egyéb élőhelyek” közé a mezőgazdasági szempontból nem releváns élőhelyek (sziklagyepek, lápok, barlangok stb.) tartoznak.

⁹⁶Több Natura 2000 *fenntartási terv* is készült, nem csak EMVA forrásból, hanem más forrásokból is készültek ilyen tervek

A természet védelme érdekében megvalósult intézkedések, nemzetközi aktivitások

- a már 15 éve működő Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer keretében – melynek feladata a magyarországi biológiai sokféleség (biodiverzitás) állapotának és változásainak hosszú távú megfigyelése – folytatódott az élőhelyek térképezéséből (2014-ben 11 db 5x5 km-es nézet térképezése történt meg), növénytársulások (23 társulás), védett (55 faj) és inváziós növényfajok (6), emlősök (kisemlősök, ürge, denevérek stb.), nappali lepkék, talajfelszíni ízeltlábúak, egyenesszárnyúak (22 lelőhelyen) stb. szigorú módszertan alapján történő felméréséből, elemzéséből és értékeléséből álló monitorozó munka;
- a Nemzeti Természetvédelmi Alapterv (NTA) és az önálló Nemzeti Biodiverzitás Stratégia (NBS) 2015-2020 időszakra történő kidolgozása;

19. Génmegőrzés és GM

19.1. Génmegőrzés

Az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezetének (FAO) becslése szerint világszinten a mezőgazdaságban használt növényfajták 75 százalékát az elmúlt száz évben elveszítettük és az állatgenetikai erőforrások jelentős része is veszélyeztetett. A mezőgazdasági és élelmezési célú genetikai erőforrások védelme az egész világon, így hazánkban is kiemelt állami feladat, amelyet konkrét kötelezettségeket tartalmazó nemzetközi egyezmények is rögzítenek. Az genetikai erőforrásokkal kapcsolatos tevékenységek magukba foglalják a biodiverzitás fenntartására irányuló intézkedéseket, az agrártermelés céljainak hosszú távú megvalósítását, a termelés folyamatosságát biztosító biológiai alapok, fajok, fajták, szaporítóanyagok genetikai értékének megőrzését, fenntartását, fejlesztését egyaránt. Hazánkban a génmegőrzés nemzetközi jogi alapját a **Biológiai Sokféleség Egyezmény** (Riói Egyezmény, CBD) adja, melyet a részes államok 1992. június 13-án írtak alá, Magyarországon az 1995. évi LXXXI. törvény hirdette ki.

19.1.1. Génbankok

A mezőgazdaság sokszínűségének megőrzése érdekében a Földművelésügyi Minisztérium a Kormány programjával összhangban nagy hangsúlyt fektet a hazai génbank hálózat rendszerének helyreállítására. A tápiószzelei Növényi Diverzitás Központ (NöDiK) és a gödöllői Haszonállat-génmegőrzési Központ (HáGK) látja el a hazai növényi, illetve állati genetikai erőforrások védelmével kapcsolatos koordinációs feladatokat.

Magyarország legnagyobb mezőgazdasági génbanki gyűjteménye található a NöDiK-ben. A nemzetközi szinten is elismert szakmai munkát végző intézmény mintegy **95 ezer tétel szántóföldi és zöldségnövény, valamint több száz vadon élő növény genetikai erőforrás megőrzését biztosítja és ezzel a világ tizenharmadik legjelentősebb génbankjaként tartják számon.** A NöDiK az MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézetével együttműködve **2014 végéig 844 növényfaj 1855 tételének sikeres begyűjtését koordinálta.** A HáGK kutatási, tenyésztési, méhészeti és szakoktatási feladatai mellett a régi magyar fajták megőrzésének központi intézménye a mai napig. Ennek szerves részeként az intézmény **valamennyi őshonosként védett, magyar baromfifaj (5 faj) és fajta (14 fajta) fenntartását végző génbankot hozott létre, 2010-től pedig megkezdte további, különösen veszélyeztetett régi magyar haszonállatfajták génmentési és *in vivo* génbanki munkáit (juh- és kecskefajták, magyar óriás nyúl, szarvasmarhafélék).**

A génbanki megőrzési munka hatékonyságát jelentős mértékben javította a NöDiK területén kialakított két új hűtőkamra kialakítása, ezekben -20 Celsius fokon tárolhatók a tételek. Ugyancsak a hazai génmegőrzési munkát segíti az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén üzembe helyezett biztonsági *duplikátum tároló* is.

19.1.2. Állami génmegőrzési feladatok támogatása

Állami génmegőrzési feladatokat ellátó szervezetek támogatására 2014-ben nemzeti forrásból **98,8 millió forint** állt rendelkezésre. A támogatás fő célja a mezőgazdasági, kertészeti, erdészeti termelés hazai növényi biológiai alapjainak, genetikai anyagainak megőrzése, fenntartása és fejlesztése, továbbá az állatlétszám szerint kritikus, vagy súlyosan veszélyeztetett rég honosult haszonállatfajták, valamint védett őshonos mezőgazdasági állatfajták génmentésének és megőrzésének elősegítése. **A 2014. évi ÁGF pályázatra összesen 33 pályázó nyújtotta be pályázati anyagát 140 millió forint támogatási összegre,** amely alátámasztja, hogy a hazai génmegőrzés sikeressége érdekében továbbra is nagy szükség van erre a támogatási formára.

19.2. GM

19.2.1. Termesztés, uniós szabályozás, hatósági engedélyezés

Jelenleg az EU-ban kizárólag az ún. MON810 eseményt hordozó genetikailag módosított (GM) kukoricafajták köztermesztése engedélyezett. Erre a kukoricára több, mint 10 évvel ezelőtt, a hazai,

Pannon régióra vonatkozó ökológiai hatásvizsgálati eredmények alapján hirdettünk moratóriumot, amelyet hazánk azóta is folyamatosan fenntart.

A magyar Alaptörvényben megfogalmazott stratégiai célkitűzéssel összhangban, miszerint meg kell őriznünk a magyar mezőgazdaság GMO mentességét, Magyarországon tilos GMO-kat termesztetni.

Magyarország hosszú évek óta azt az álláspontot képviseli, hogy a GMO-k köztermesztésbe történő bevonásával kapcsolatos döntést a tagállamok kezébe kell adni. Az Európai Unió GMO-kra vonatkozó engedélyezési rendszere ugyanis nem tükrözi megfelelően sem az európai fogyasztók, sem pedig a tagállamok többségének akaratát, különösen kiéleződik az ezzel kapcsolatos vita, akkor, ha a GMO-k termesztéséről van szó.

A magyar kormányzat évek óta – minden lehetséges fórumon – következetesen küzd azért, hogy Magyarországon ne lehessen génmódosított növényeket vetni. Hazánk számára kiemelten fontos stratégiai érdek, amit az Alaptörvény is célkitűzésként fogalmazott meg, hogy biztosítsuk a magyar mezőgazdaság GMO-mentességét. Az Európai Bizottság kidolgozott egy olyan irányelv-módosítási javaslatot, amely lehetővé tenné a jövőben a tagállami szintű döntéshozatalt. A több mint négy évig tartó tárgyalássorozat ideje alatt Magyarország komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy mihamarabb döntés szülessen, és hatékonyabb eszköz legyen a tagországok kezében a tiltott GMO-s esetek kezelésére, mint amilyen a jelenlegi rendszerben van. Magyarország a GMO mentesség zászlóvivője az Európai Unióban és meghatározó szerepe volt a megállapodás elérésében.

A tagállami döntést lehetővé tévő javaslattal kapcsolatban 2014 júniusában született meg a politikai megállapodás a Tanácsban.

A hatósági engedélyezési munka keretében GMO-k zárt rendszerben való felhasználására összesen 14, kivitelre, behozatalra vagy szállításra 6, géntechnológiai létesítményre 7 határozat került kiadásra, zömmel egyetemek, kutatóintézetek számára.

19.2.2. Ellenőrzés

Magyarország 2014-ben kiemelt figyelemmel járt el a GMO szennyeződések megelőzésében, felderítésében, valamint GMO tartalmú vetőmagvak felhasználásának megakadályozásában. A korábbi néhány évhez hasonlóan ebben az évben is prioritásként kezelte a GMO ellenőrzést.

19.2.2.1. Vetőmagtételék ellenőrzése és GM²-val szennyezett vetőmagokkal kapcsolatos intézkedések

Vetőmagok esetében évente mintegy 7000-8000 vetőmag tételből szűrőpróbaszerűen 800-1200 tételt vizsgál meg az ellenőrző hatóság, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH). 2014-ben 897 mintát elemeztek. Minden szennyezett tételt meg kellett semmisíteni, amelyre 2014-ben 18 alkalommal került sor. Ezen túlmenően eseti ellenőrzéseket is végeztek. 2014 áprilisa folyamán a NÉBIH a területileg illetékes Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) és a megyei Rendőrkapitányságok közreműködésével a Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés, Hajdú-Bihar és Csongrád megyét érintő határ menti ellenőrzéseket hajtott végre esetleges GMO szennyezett vetőmag vagy növényvédő szer behozatal kiszűrésére. A közös akció során összesen 588 hatósági ellenőrzés történt. Az ellenőrzések alapján megállapítható volt, hogy nem kerül hazánkba a szomszédos országokból GMO-val szennyezett vetőmag.

19.2.2.2. Élelmiszerek és takarmányok GM²-tartalmának ellenőrzése, GM²-mentességi igazolás

Az élelmiszerek és takarmányok esetében a GMO-ból előállított, illetve azt tartalmazó élelmiszerekre és takarmányokra az uniós jogszabályok engedélyezési, jelölési és nyomon követési szabályokat írnak elő, amelyeket a tagállamokban be kell tartani.

A jelenlegi európai uniós szabályozás értelmében amennyiben egy adott GMO-t az Unióban engedélyeztek élelmiszer- vagy takarmány célú felhasználásra, akkor az abból készült, vagy azt tartalmazó termékeket az áruk szabad áramlása miatt forgalomba lehet hozni az Európai Unió

területén, így Magyarországon is. Az Unióban engedélyezett GMO-t tartalmazó takarmányokra és élelmiszerekre a jogszabályok jelölési kötelezettséget írnak elő. Amennyiben az élelmiszer, vagy takarmány 0,9 % felett GMO-t tartalmaz, akkor azt a jelölésben fel kell tüntetni. Ha az élelmiszer vagy takarmány 0,9 % alatti mennyiségben tartalmaz GMO-t, és ennek előfordulása véletlenszerű vagy technikailag elkerülhetetlen, akkor nem kell jelölni ezt a terméken.

123. táblázat: A 2014. évi élelmiszereket érintő GM⁹⁷ ellenőrző vizsgálatok statisztikája⁹⁷

Vizsgált összetevő	Szója		Kukorica		Rizs		Len (FP967)		Összesen
	Mintaszám (db)	Résarány (%)	Mintaszám (db)	Résarány (%)	Mintaszám (db)	Résarány (%)	Mintaszám (db)	Résarány (%)	
Mintaszám (db)	211	55,82	104	27,51	37	9,78	26	6,87	378
GMO negatív (db)	146	69,19	103	99,03	37	100,00	26	100,00	312
GMO pozitív (db)	65	30,80	1	0,96	0	0	0	0	66
0,9 % fölött	0	-	-	-	-	-	-	-	-
0,1-0,9 % között	12	5,68	-	-	-	-	-	-	-
0,1 % alatt	53	25,11	-	-	-	-	-	-	-

Forrás: NÉBIH

Élelmiszerek esetében 2014-ben a vizsgált minták 7 illetve 6 százalékánál fordult elő 0,1 - 0,9 százalék közötti eredmény, ezek esetében a hatóság elvégezte a főként dokumentációs ellenőrzéseket annak megítélésére, hogy a szennyezettség előfordulása véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen volt-e. Ezekben az esetekben ugyanis a vállalkozónak bizonyítani kell az illetékes hatóságok felé, hogy megfelelő lépéseket tett az ilyen anyag előfordulásának elkerülésére.

124. táblázat: 2014. évi takarmány vizsgálatok statisztikája⁹⁸

Vizsgált minta jellege	Kukorica	Szója	Rizs	Repce	Búza	Keverék
Mintaszám (db)	40	29	4	5	2	9
GMO negatív (db)	39	3	4	5	2	0
GMO pozitív (db)	1	26	-	-	-	9
RR szója	-	26	-	-	-	9
RR < 5 %	-	4	-	-	-	2
RR > 5 %	-	22	-	-	-	7

Forrás: NÉBIH

Kukorica estében a pozitivitás oka engedélyezett GM szója (RR) technikailag elkerülhetetlen szennyezése volt. A szója és takarmánykeverékek vizsgálata során a GMO pozitív mintákban szintén engedélyezett GM szervezet jelenlétét mutatták ki. Az Unióban engedélyezett GMO-t tartalmazó takarmányokra a jogszabályok jelölési kötelezettséget írnak elő.

A géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény értelmében a környezetvédelmi, a mezőgazdasági és az ipari géntechnológiai hatóság kérelem esetén külföldi partnerek számára igazolja, hogy Magyarországon géntechnológiával módosított növényfajta (hibrid) köztermesztésben történő felhasználása a hatályos jogi szabályozás alapján nem engedélyezett. A géntechnológiai hatóság 2014-ben 8 GMO-mentességi igazolást adott ki.

⁹⁷ mintaelem szám: 378

⁹⁸ mintaelem szám: 89

20. Agrárjogalkotás

A 2014. évben aktív agrár-jogalkotási tevékenység zajlott, amelynek főbb eredményei – a teljesség igénye nélkül – a következők:

20.1. Törvények

1. A termőföld tulajdonjogának megszerzését vagy használatát korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszására irányuló jogügyletek feltárásáról és megakadályozásáról szóló 2014. évi VII. törvény

A termőföldek tulajdonjogának megszerzését vagy használatát korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszását célzó jogügyletek, a köznyelv által zsebszerződésnek nevezett megállapodások közvetett módon eredményezhetik hatályosulásuk esetén a szerződést megkötő felek tényleges akaratának megfelelő joghatás bekövetkezését. Ezeknek a szerződéseknek ugyanakkor közös jellemzője, hogy direkt módon jogszabályba, illetve jó erkölcsbe ütköznek, jogszabály kikerülését szolgálják vagy leplezik a szerződő felek valódi szándékát, tehát a magyar polgári jog szabályai szerint eleve semmisnek minősülnek. A törvény célja a jogsértő megállapodások megfékezése, a közbizalom és a jogszerű állapot helyreállítása.

A semmisség jogkövetkezménye mellett szükségessé vált a jogügylet alapján nyújtott szolgáltatások naturalis obligatio-ként történő kezelése, azaz az állami úton, magyar bíróság közreműködésével történő kikényszeríthetőség kizárása a Polgári Törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseivel összhangban, valamint a jó erkölcsbe ütköző alaptalan gazdagodás elkerülése érdekében az érintett termőföldek állami tulajdonba vétele, amely a közérdek maradéktalan érvényesülését is szolgálja. Az ügyész közérdekvédelmi feladata alapján a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény szerint már korábban is eljárta a termőföld tulajdonjogára vonatkozó szerződés vagy szerződési kikötés semmisségének megállapítása iránt. A törvény ezen jogosítványokat szélesíti ki, és a megfelelő garanciális rendelkezések megállapítása mellett lefekteti az eljárását érintő szabályokat.

2. A Biológiai Sokféleség Egyezményhez kapcsolódó, a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésekről, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2014. évi VIII. törvény

A Jegyzőkönyv az 1995. évi LXXXI. törvénnyel kihirdetett Biológiai Sokféleség Egyezményhez kapcsolódik, ezért kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződésnek minősül és törvényben kell kihirdetni. A Jegyzőkönyv célja a genetikai erőforrások hasznosításából származó hasznok igazságos és méltányos megosztása, beleértve a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférést és a kapcsolódó technológiák megfelelő átadását a kérdéses erőforrásokhoz és technológiákhoz való jogok figyelembevételével, valamint a megfelelő finanszírozást, elősegítve ezáltal a biológiai sokféleség megőrzését és elemeinek fenntartható használatát. A Jegyzőkönyv 2011. február 2-től 2012. február 1-jéig állt nyitva aláírásra az ENSZ székházában. A Jegyzőkönyvet 2011 júniusában a magyar EU elnökség aktív szerepvállalásának eredményeként Magyarország és az Európai Unió is aláírta, ezzel is jelezve politikai kötelezettségvállalást a nemzetközi szabályozás mellett.

3. Egyes földügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2014. évi XXXI. törvény

A törvény hat földügyi tárgyú törvény módosítását tartalmazza, amelyek egyrészt összefüggnek a mező- és erdőgazdálkodási földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény 2014. május 1-jén történő hatályba lépésével, másrészt a jogalkalmazási gyakorlatban felmerült kisebb jellegű korrekciókat tartalmazzák. A törvényben módosult:

- a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény,
- az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény,
- a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény,
- az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény,

- a Nemzeti Földalapról szóló 2010. évi LXXXVII. törvény,
- a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 2012. évi XLVI. törvény.

4. A mezőgazdasági termelést érintő időjárasi és más természeti kockázatok kezeléséről szóló 2011. évi CLXVIII. törvény és az ahhoz kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2014. évi LV. törvény

A mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer módosítását a „Komplex mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer” című EKOP projekt végrehajtása, a rendszer racionalizálása miatt felmerült egyszerűsítési igények, és a 2014. július 1-jétől hatályba lépett, állami támogatásokra vonatkozó uniós szabályok indokolták.

Az EKOP projekt keretén belül került sor a mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer elektronizálására, amely alapján a károk bejelentésére és a kárenyhítő juttatás iránti kérelem benyújtására kizárólag elektronikus úton van lehetőség. Mindezek alapján a termelők a kárbejelentést és a kárenyhítő juttatás iránti kérelmüket a megyei kormányhivatalnál történő addigi személyes vagy postai ügyintézés helyett az ügyfélkapun elérhető elektronikus felületen intézhetik. A fejlesztés egyik legfontosabb eredménye az, hogy a kárenyhítő juttatás iránti kérelem bonyolult számításait az elektronikus rendszer végzi el, megkönnyítve így a termelő feladatát. További jelentős hozadékat jelent a rendszerben létrejövő hatalmas kockázatkezelési adatbázis, amely alapján az agrárkár-megállapító szerv számára lehetségessé válik a termelői kárbejelentésekről az adminisztratív ellenőrzés alapján történő döntés, amellyel bizonyos esetekben mellőzhető lehet a helyszíni ellenőrzés. Az adatbázis megkönnyíti a kockázatkezelési rendszer valamennyi szereplőjének feladatát: a termelők kárenyhítő juttatás igénylését és biztosítás kötését, a hatóságok ellenőrzését, a rendszer hatékony irányítását. Az összegyűjtött adatok lehetőséget teremtenek a kockázatkezelési rendszer elemzésére, továbbfejlesztésére, valamint a vezetői döntések megalapozott előkészítésére. Ezt támogatja az adatbázishoz kiépített statisztikai és jelentési rendszer is.

A 2014-2020-as időszakot érintő állami támogatásokra vonatkozó uniós szabályok 2014. július 1-jén léptek hatályba. Az új szabályokra figyelemmel került bevezetésre az a változtatás, amely értelmében a kárenyhítő juttatás iránti kérelemben szereplő káresemények után a biztosítók által kifizetett kártérítés összege nem a kárenyhítő juttatás szempontjából elszámolható hozamértékcsökkenést mérsékli, hanem magából a kárenyhítő juttatásból kerül levonásra, amennyiben a 80%-os maximális kárenyhítés ezáltal túllépésre kerülne. Továbbra is uniós előírás, hogy az adott növénykultúrára jellemző káreseményre és az üzemi szintű referencia-hozamérték legalább felére kiterjedően megkötött biztosítási szerződés hiányában a károsult termelők az egyébként járó kárenyhítő juttatás felére jogosultak.

5. Az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer továbbfejlesztésével összefüggésben egyes törvények módosításáról szóló 2014. évi LXXXVII. törvény

A jogszabálycsomag célja a KEOP-6.3.0/2F/11-2012-0002. azonosító számú „OKIR Környezet- és természetvédelmi alpinfrastruktúra fejlesztés, alrendszerek továbbfejlesztése” nevű projekt megvalósításához kapcsolódóan a környezeti adatgyűjtési rendszer és ezzel párhuzamosan a környezettel kapcsolatos adatok, információk publikálásának korszerű, az elektronikus közigazgatási szolgáltatások rendszerébe illeszkedő átalakítása. Az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (a továbbiakban: OKIR) fejlesztésére irányuló uniós projekt – szabályozási szempontból is megjeleníteni szükséges – fő fejlesztési irányai a következőkben ragadhatók meg: 1. Ügyfélkapus adatszolgáltatás, 2. Publikus felület, 3. Egyes szakrendszerek közötti erősebb informatikai kapcsolat, 4. Átjárhatóság más szakrendszerek felé.

A Földművelésügyi Minisztérium által működtetett OKIR végzi a környezet állapotának és használatának figyelemmel kísérését, igénybevételi és terhelési adatainak gyűjtését, feldolgozását, nyilvántartását, az érintett felhasználók – beleértve a nyilvánosságot is – környezetre vonatkozó információkkal történő ellátását. Az OKIR moduláris felépítésű, a különböző környezetvédelmi szakterületek (természetvédelem, hulladékgazdálkodás, levegőtisztaság-védelem, felszín alatti és felszíni vizek védelme) adatai relatív önállósággal rendelkező szakterületi adatbázisokba kerülnek. A

szakrendszerek egymással összefüggő és egymás között átjárható adatbázist alkotnak. Az OKIR informatikai rendszere valójában ezeknek a környezetvédelmi szakrendszereknek az összessége.

Az OKIR az elmúlt években kevésbé tudott lépést tartani a dinamikus változó jogszabályi környezettel, a műszaki-informatikai fejlődéssel, továbbá az olcsó állami feladatellátás megteremtésének kihívásaival. A rendszer széttagolt, több funkció tekintetében hiányos volt. A fejlesztés megvalósításához elengedhetetlenül szükséges az OKIR-ral és az adatszolgáltatással összefüggő érintett szakterületi jogszabályok olyan módon történő módosítása, hogy az új informatikai rendszer működése jogi szempontból is biztosítva legyen.

A törvény elfogadásával a környezethasználók adatszolgáltatásának elektronikus alapokra helyezése valósult meg, vagyis a korábbi, döntően papíralapú adatszolgáltatást felváltotta az ügyfélkapus adatszolgáltatási rendszer. A jogi szabályozás ezért főszabályként elektronikus adatszolgáltatási kötelezettséget ír elő. Kivételes esetekben, kifejezett jogszabályi rendelkezés esetén marad csak meg a papíralapú adatszolgáltatás.

A rendszerfejlesztés eredményeképpen létrejött az OKIR nyilvánosság tájékoztatásához szükséges publikus, internetes felülete. Az internetes honlapon megjelenő környezeti információk tekintetében deklarálni szükséges, hogy azok a továbbiakban ún. nyilvánosságra hozandó közérdekű adatok, így a lakosoknak nem kell a kiadásukat egyedileg kérelmezni, hanem mindenki számára korlátozásmentesen és ingyenesen hozzáférhetővé válnak.

6. A Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamaráról szóló 2012. évi CXXVI. törvény módosításáról szóló 2014. évi CX. törvény

A törvény a Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamaráról szóló 2012. évi CXXVI. törvény módosítását szolgálja.

Az agrárkamrai rendszer működését érintő módosítások elsődleges indoka az, hogy az első teljes évet átfogó tagdíjbevallási időszak tapasztalatai megmutatták, hogy az agrárgazdaság területén működő mintegy 370 ezres kamrai tagság összetétele, struktúrája, jogi státusza szerteágazó képet mutat. Annak érdekében, hogy a kamrai tagsággal kapcsolatos nyilvántartási feladatokat a Kamara megfelelően el tudja látni, pontosítani kellett az adatszolgáltatási rendre vonatkozó szabályokat. Az Agrárkamara ezen adatbázis alapján tud szükség szerint megfelelő gazdaságszerkezeti információkkal szolgálni a jogalkotók, a döntéshozók felé.

Az agrártámogatási eljárási rendszerre vonatkozó új rendelkezés a tagállami és az uniós pénzügyi érdekek sérelmét nem veszélyeztető eljárási könnyítéseket tartalmaz.

A szakképzési rendszerre vonatkozó módosítás megteremti annak az anyagi alapját, hogy a gazdasági kamarák, így az agrárkamara a vállalkozói érdekek figyelembe vétele mellett tudja magasabb színvonalra emelni ezen a területen folytatott tevékenységét.

A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara a törvény alapján átmeneti jelleggel látja el a helyi földbizottságok feladatait. A földforgalomra vonatkozó szabályok kiegészítése adatvédelmi célokat szolgált.

20.2. Kormány- és miniszteri rendeletek

A 2014. évben kormányrendeleti szinten nagyságrendileg 30, miniszteri rendeleti szinten több mint 100 rendelet született. A miniszteri rendeletek közül a **környezet- és természetvédelem területén 12**, az **élelmiszerlánc-felügyelet terén 18**, **földügyi és ingatlan-nyilvántartási tárgykörben 11**, **költségvetési, gazdálkodási, pénzügyi területen 3**, **halgazdálkodási területen 2**, **erdőgazdálkodással kapcsolatos területen 1**, **agrárszakképzési területen 1**, **agrártámogatási és egyéb agrárgazdasági területen 53** miniszteri rendelet került kihirdetésre.

A legfontosabb jogszabályok a következők:

1. Az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság állami feladatellátásának központi költségvetési szerv által történő átvételével kapcsolatos jogszabály-módosítások

Az adminisztráció- és költségcsökkentési célkitűzéseket figyelembe véve, a hulladékgazdálkodási feladatok hatékonyabb ellátása érdekében vált szükségessé az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság (a továbbiakban: OHÜ) megszüntetése és feladatainak az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőséghez telepítése. Az OHÜ feladatainak átszervezéséből adódóan szükségessé vált a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás engedélyezési rendszerének átgondolása, módosítása is. Ennek érdekében az alábbi jogszabályok módosítására, megalkotásra került sor:

- a környezetvédelmi termékdíjról szóló 2011. évi LXXXV. törvény módosítása, a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény módosítása és a hulladékgazdálkodási közszolgáltatási tevékenység minősítéséről szóló 2013. évi CXXV. törvény módosítása (Magyarország 2015. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2014. évi XCIX. törvény rendelkezéseivel);
- az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság megszüntetéséről és állami feladatellátásának központi költségvetési szerv által történő átvételéről szóló 322/2014. (XII. 13.) Korm. rendelet;
- egyes kormányrendeleteknek az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság állami feladatellátásának központi költségvetési szerv által történő átvételével kapcsolatos módosításáról szóló 368/2014. (XII. 30.) Korm. rendelet;
- a fejezeti kezelésű előirányzatok kezelésének és felhasználásának szabályairól szóló 48/2013. (VI. 7.) VM rendelet, valamint a hulladékgazdálkodási közszolgáltatási tevékenység minősítése iránti eljárásokért, valamint az igazgatási jellegű szolgáltatásért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakról szóló 71/2013. (VIII. 15.) VM rendelet módosításáról szóló 42/2014. (XII. 29.) FM rendelet.

2. A halgazdálkodási és a halvédelmi bírságról szóló 314/2014. (XII. 12.) Korm. rendelet

A rendelet a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény felhatalmazó rendelkezésére figyelemmel, kormányrendeletben határozza meg a törvény hatálya alá tartozó bírságok kiszámításának módját és a bírság mértékét. A halgazdálkodási hatóság által alkalmazható, kormányrendelet szabályozási tárgykörébe tartozó jogkövetkezmények körébe a halgazdálkodási bírság, valamint a halvédelmi bírság tartozik.

3. A részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetésének részletes szabályairól szóló 374/2014. (XII. 31.) Korm. rendelet

A 2014. év fontos jogalkotási feladata volt a Kormány kiemelt politikai céljának, az osztatlan közös tulajdon megszüntetésének elősegítését biztosító új kormányrendelet megalkotása. A kormányrendelet megalkotását megelőzte Vas megyében a közös tulajdon megszüntetésére irányuló eljárások lefolytatása 2013-2014. évben. Ennek, valamint a soron kívüli eljárásokkal érintett megyei földhivatalok tapasztalatai alapján került kidolgozásra az új kormányrendelet. Az új szabályozással az eljárások gyorsabbak és gazdaságosabbak lettek.

4. A hulladékgazdálkodási közszolgáltatás végzésének feltételeiről szóló 385/2014. (XII. 31.) Korm. rendelet

A kormányrendelet a hulladékgazdálkodási közszolgáltatással és az elkülönített gyűjtéssel kapcsolatos célok végrehajtását szolgálja. A hulladék keretirányelv 2015. január 1-jétől minden tagállam számára kötelezővé teszi, hogy gondoskodjon a háztartásban képződő papír-, üveg-, fém- és műanyag hulladék elkülönített gyűjtéséről annak érdekében, hogy a feldolgozó, illetve hasznosító ipar több és tisztább másodnyersanyaghoz jusson, és ez által bővüljön a másodnyersanyag piac. Ezt a célkitűzést alapozza meg a hulladék keretirányelv szerinti hulladékhierarchia, amely a hulladék anyagában hasznosításának elsőbbségét határozza meg a lerakással és az égetéssel szemben.

A rendelet tervezet további célja, hogy egyszerűsítse az elkülönítetten gyűjtött hulladékot tartalmazó gyűjtőedény színezésére, illetve jelölésére vonatkozó szabályokat, és a lakosság számára igazságosabbá tegye az általuk igényelhető gyűjtőedény méretére vonatkozó előírásokat.

A fentiekén túlmenően a rendelet tervezet előírja a közszolgáltató tájékoztatási kötelezettségének terjedelmére vonatkozó szabályokat, a közszolgáltatás körébe tartozó hulladék elszállítására és kezelésére vonatkozó szabályokat.

21. Európai uniós és nemzetközi agrárdiplomáciai események

A Földművelésügyi Minisztérium (FM) – az agrárügyi és környezetvédelmi szakmai kapcsolatokat, valamint a külügyi-diplomáciai prioritásokat szem előtt tartva – számos nemzetközi fejlesztési és együttműködési programban vesz részt. Az alábbiakban összefoglaljuk az FM részvételével megvalósított és folyamatban lévő, valamint megpályázni kívánt együttműködési projekteket a szerint megkülönböztetve, hogy azokat a Magyar Kormány (két-, illetve többoldalú alapon), illetve az Európai Unió finanszírozta.

21.1. A Magyar Kormány által finanszírozott és kezdeményezett projektek, együttműködések

Együttműködés a FAO-val – Ösztöndíjas program:

A 203/2007 (VII. 31.) sz. Korm. rendeletben kihirdetett FAO-Magyar Megállapodás alapján hazánk **ösztöndíjat** biztosít az alacsony jövedelmű országok hallgatói számára, hogy magyar agráregyetemenek szerezhessenek mesterfokú diplomát. A Földművelésügyi Minisztérium fizeti a tandíjat, a tankönyvek, jegyzetek költségét, a diáktutthoni elhelyezés díját valamint gondoskodik az egészségügyi ellátásról. Az FM a program 2008-as indulása óta 28 fejlődő országból összesen 196 hallgatót iskolázott be. Közülük már 159 megszerezte a mester fokozatú diplomáját. Az ösztöndíjas program 2015 őszén is folytatódik, újabb 34 hallgató felvételével.

Fejlesztési projektek finanszírozása:

- kapacitásfejlesztés és segítségnyújtás az ökológiai termelés fejlesztése érdekében Szerbiában;
- modern öntözési technikák bevezetése kistermelők részére Moldovában, kezdése 2014. november 1., várható befejezése 2016. október 31.;
- "A vízhasználat megnövelése a Balkas tó medencéjében" című projekt Kazahsztánban. A projekt kivitelezése 2014 januárja és 2015. december 31. között zajlik;
- az FM a FAO-val közösen rendezte meg 2014. március 4-6. között a „Világforum és Kiállítás a Családi Gazdálkodásról” elnevezésű rendezvényt, amely az ENSZ nemzetközi évének az egyik kulcs-eseménye volt magas szintű tanácskozásokkal, 104 ország összesen 600 képviselőjével.

21.2. Az Európai Unió által finanszírozott projektek

Az Európai Bizottság számos eszközzel támogatja a tagjelölt országokat az integráció folyamatában. Ezen eszközök egyike az előcsatlakozási alap (IPA), amelyből Twinning és TAIEX projekteket finanszíroz a tagjelölt országok intézményeinek fejlesztése, az uniós joganyag átvételének elősegítése, végső soron a mezőgazdasági és környezetvédelmi intézményrendszer megerősítésén keresztül az ország gazdaságának erősítése céljából.

Ikerintézmény-fejlesztési (Twinning) projektek és TAIEX (technikai segítségnyújtás és információcsere) projektek

Az FM és háttérintézményei 2007 óta összesen 10 Twinning projekt megvalósításában vettek, illetve vesznek részt. Ezek közül 3 projekt, *az agrár-vidékfejlesztési politika kialakítása, az élelmiszer-biztonság és állatjólét és a veszélyeztetett fajok kereskedelme* c. projekt még 2014-ben is zajlott, és 2015-ben zárult le.

Az FM a TAIEX projektek területén is kiemelkedően aktív a többi hazai államigazgatási szervhez képest. 2012-2015 során összesen 28 projektben vett részt, amelyből 12 projekt 2014-ben zajlott.

21.3. WT^o – Kereskedelmi Világszervezet

A WTO tárgyalások célja az ágazat kereskedelmének reformja és a szabályozás piacorientáltságának fokozása. A mezőgazdasági és ipari termékek kereskedelmének liberalizálásáról folytatott tárgyalásokon a kötelezettség-vállalások módszereit, irányát és paramétereit rögzítő tárgyalási módozatok megvitatása zajlik.

A Kereskedelmi Világszervezet 9. Miniszteri Értekezletén 2013. decemberében Balin nyilatkozatot és ahhoz kapcsolt döntési csomagot (Bali-csomag) fogadtak el, melyek tényleges világgazdasági és kereskedelmi hozadékának megvalósítása elsősorban a fejlődő országok általi végrehajtás minőségétől és ütemezésétől függ.

2014-ben a WTO tagállamok elfogadták azt a deklaráció tervezetet, amely a kereskedelem-könnyítési megállapodást beilleszti a WTO megállapodások közé.

Az EU továbbra is támogatja a "post Bali csomag" határozatainak valamennyi WTO tag általi végrehajtását, mivel álláspontja szerint a megállapodás végrehajtása csökkentené a bizonytalanságot a piacra jutási feltételeket illetően. Támogatja azokat a törekvéseket, melyek elősegítik a Dohai Fejlesztési Forduló lezárását a WTO következő Miniszteri Konferenciáján.

Magyarország elkötelezett a multilaterális kereskedelmi rendszer mellett. A mezőgazdasági tárgyalások kapcsán Magyarország érdeke, hogy a tárgyalások eredményei a közös mezőgazdasági politika már elhatározott keretei között maradjanak. A magyar mezőgazdaság nem érdekelt abban, hogy az Európai Unió további engedményeket tegyen a mezőgazdasági tárgyalások során. A magyar álláspont szerint a WTO keretében folytatott tárgyalások sikeres lezárásának és a nemzetközi szabályrendszer aktualizálásának előfeltétele, hogy a szervezet szembenézzon az elmúlt két évtized alapvető világgazdasági változásaival, és a feltörekvő tagok megnövekedett világgazdasági versenyképességüket tükröző mértékben vegyék ki részüket a kötelezettségvállalásokból.

22. Az Európai Unió mezőgazdasága

22.1. Növényi termékek

Gabona ágazat

A világ és az EU-28 gabonatermése is rendkívül kedvezően alakult 2014-ben, a 338 millió tonnás EU-s termés a 2013-as értékeket 7,5 százalékkal, az elmúlt öt év átlagát pedig mintegy 13 százalékkal haladta meg. A legjelentősebb gabonák közül a búza 160 millió tonnás eredményt ért el, ami a 2013-as értéket 8,4 százalékkal, az elmúlt öt év átlagát pedig 13 százalékkal haladja meg. Az EU 2014-es árpa (61 millió tonna) és a kukorica (84 millió tonna) termése is átlagon felül alakult.

A jó 2014-es termést elsősorban Nagy-Britannia és Közép-Európa szokásosnál kedvezőbb termésátlagai eredményezték, míg az Európai Unió (EU) többi tagállamában csupán valamivel átlag feletti terméseredményeket láthattunk. Lényegesebb termés kiesésre egyedül Spanyolországban került sor, ahol a 2013-as eredményekhez képest közel 21 százalékkal csökkent a betakarított gabona mennyisége.

A rendkívül jó terméseredményeknek is köszönhetően a 2014-es szezonban az Európai Unió erősen nettó exportőr volt gabonákból. A 2014/2015-ös szezonban (2014. júliustól 2015. június végéig) 46,8 millió tonnás export és 14,6 millió tonnás import mellett az EU 32,2 millió tonnás nettó gabonaexportot bonyolított le, amely lényegesen meghaladja a 2013 azonos időszakában mért 19,7 millió tonnás, valamint a 2012 azonos időszakában mért 11,6 millió tonnás nettó exportot.

Az árak tekintetében elmondható, hogy az Európai Unióban – a világpiaci tendenciákkal megegyezően – a gabonaárak 2014. közepétől a kedvező termés kilátások hírére erőteljes csökkenést mutattak. A nyári időszak vége felé az árak stabilizálódtak, majd a vártnál nagyobb arányú takarmányminőségű búzáról szóló hírek miatt a takarmánygabonák ára továbbra is csökkenő tendenciát mutatott, míg az étkezési minőségű búza ára emelkedésnek indult. Októbertől kezdve a piaci nyomás enyhült a nemzetközi tőzsdéken és érezhető áremelkedés következett be. A szeptember végi mélypontokhoz képest az emelkedés búzánál 20 százalék, kukoricánál 10-15 százalék volt.

Az árcsökkenés jelentős részben a jó terméseredményeknek és a bőséges kínálatnak tudható be, a csökkenés mértéke gabonánként különböző volt, de általánosságban 10-15 százalékot tett ki.

A termelői bevételek a kedvező hektáronkénti hozamoknak köszönhetően a korábbi szintekhez képest mérsékeltebb árszintek ellenére is jövedelmező termelést biztosítottak a gazdák részére.

Cukor ágazat

Az EU cukorpiacán a világpiaci tendenciákat követve a cukorárak stagnálása volt jellemző 2014-ben, a fehér cukor januári 300 euró/tonna körüli londoni tőzsdei ára az év során 350 euró/tonnáig emelkedett, majd decemberre újra a 300 euró/tonna körüli szintre mérséklődött. A 2013/2014-es gazdasági évben összesen 1,6 millió hektáron folyt cukorrépa termesztés az EU-ban, 40 tonnás hektáronkénti hozam mellett. A vetésterület 30 ezer hektárral nőtt, míg az átlagos hozam hektáronként 6 tonnával csökkent az egy évvel korábbi értékekhez képest. A 2014-es átlagos cukortartalom megegyezett a 2013-as 15,5 százalékos értékkel. Az EU kvóta szerinti cukortermelése 2014-ben 16,3 millió tonnát tett ki, ami enyhe emelkedést jelentett a 16,1 millió tonnás 2013-as terméshez képest.

22.2. Állati termékek

Marha- és borjúhús ágazat

Az EU nettó marhahús termelése az Európai Bizottság előzetes adatai szerint 2,1 százalékkal 7,549 millió tonnára emelkedett (Magyarország +2,6%). A vágások száma szinte egész évben a 2013-as szint közelében alakult. A szarvasmarha állomány 2014 decemberében 0,8 százalékkal emelkedett, ezen belül a tejelő tehenek száma 0,4 százalékkal nőtt.

A vágómarha, a fiatal bika, a tehén, az ökör, a fiatal borjú és az üsző átlagára is a 2013-as árszint alatt, de az elmúlt öt év átlaga felett alakult. Az EU átlagára közeledett a jelentős világpiaci szereplők árszintjéhez, és az év második felében már az USA árai voltak a legmagasabbak. A marhahús exportja

28,5 százalékkal, az élőállatoké pedig 5,3 százalékkal nőtt, amit főként az orosz, a hong kongi és libanoni szállítások emelkedése okozott. Ezzel szemben, elsősorban a brazil, uruguayi és argentin szállítások visszaesése miatt az import mindössze 1,2 százalékkal nőtt. Az EU nettó exportőr volt 2014-ben.

Tej és tejtermék ágazat

Az EU-28 tejszállítása 4,6 százalékkal emelkedett a 2014-es naptári évben, ami 147,8 millió tonnát tett ki. A vaj termelése 5,1 százalékkal, a teljes tejpor termelése 1,7 százalékkal, a sajt előállítás 2,6 százalékkal, míg a sovány tejporé 26,3 százalékkal emelkedett. A tej szállítása egész évben az előző évi szint felett alakult, elsősorban a kedvező időjárási és keresleti viszonyok eredményeként. A leszállított nyerstej mennyisége a legnagyobb tejtermelő tagállamok közül Németországban 3,5 százalékkal, Franciaországban 5,3 százalékkal, az Egyesült Királyságban 8,3 százalékkal, Hollandiában 2,1 százalékkal, Lengyelországban 6,9 százalékkal, Spanyolországban pedig 12,3 százalékkal emelkedett a naptári év tekintetében (Magyarország +7,8%), a Bizottság előzetes adatai alapján. A kvótaév tekintetében mindössze egy tagállamban (Görögországban) csökkent a leszállított tej mennyisége, az EU-28 termelése pedig összességében 5,5 százalékkal emelkedett (2013/2014-es kvótaév).

Az EU nyerstej ára egész évben folyamatosan csökkent, 40,08 EUR/100 kg-ról 33,08 EUR/100 kg-ra. A különböző tejtermékek (sovány tejpor, vaj, sajt) ára is az első negyedévet követően a 2013-as árszint alatt alakult, és folyamatosan csökkent. Ennek oka, hogy az elmúlt 1-1,5 évben a kedvező konjunkturális, időjárási és piaci viszonyok világ nagy tejtermelő régióiban lehetővé tették a kibocsátás dinamikus bővülését. A tavalyi év első felétől kezdve azonban az egyre erősödő kínálat, a kereslet vártnál lassabb ütemű növekedése, valamint az augusztusban bejelentett orosz embargó az árak csökkenését idézte elő.

Baromfihús és tojás ágazat

Az EU nettó baromfihús termelése az Európai Bizottság előzetes adatai szerint 13,259 millió tonna volt 2014-ben, ami 3,7 százalékos emelkedés éves összehasonlításban (Magyarország +9%). Ebből a legnagyobb arányt a csirkehús termelése jelenti.

Az ágazat helyzetét alapvetően befolyásolta, hogy a takarmányárak jelentősen visszaestek az előző évhez képest. A termelői árak az év első felében jóval az elmúlt öt év átlaga felett, de a 2013-as árszint alatt alakultak, és az év vége felé csökkenni kezdtek, a szezonális mintáknak megfelelően. A brojler csirke (65%-os) éves EU-s átlagára 191,05 EUR/100 kg volt az Európai Bizottság adatai szerint, 2 százalékkal csökkent egy év alatt.

Az EU baromfihús importja 3,1 százalékkal nőtt, elsősorban a thaiföldi szállítások 10 százalékos emelkedése miatt. Az export 3,8 százalékkal haladta meg a 2013-as mennyiséget, amit Dél-Afrika, Benin és Hong Kong növekvő kereslete alakított. Az EU nettó exportőr volt 2014-ben. Az EU átlagárai egész évben meghaladták a jelentős világpiaci szereplők árszintjét.

Az EU tojástermelése 2014-ben az Európai Bizottság előzetes adatai szerint 7 436 tonna volt, 1,4 százalékkal emelkedett egy év alatt (Magyarországon -4,2%). A tojás ágazatban nehéz éven vannak túl a termelők. A tojásárak egész évben a 2013-as év alacsony átlagárát követték, azonban a csökkenő takarmányárak éves alapon némileg javítottak az ágazat jövedelmezőségén. A 2014-es év átlagára a Bizottság adatai szerint 127,6 EUR/100 kg volt, a 2013-as 129 EUR/100 kg után.

Az EU tojásimportja 36 százalékkal csökkent (keltető tojások nélkül), elsősorban az USA és Argentína visszaesése miatt. A tojás exportja ezzel szemben 6,5 százalékkal emelkedett (keltető tojások nélkül), amit elsősorban Japán növekvő kereslete eredményezett. Az EU nettó exportőr volt 2014-ben. Az EU és a jelentős világpiaci szereplők átlagárai közelítettek egymáshoz.

Sertés ágazat

Az EU nettó sertéshús termelése az Európai Bizottság előzetes adatai szerint 2014-ben 22,799 millió tonna volt, 2 százalékkal emelkedett egy év alatt (Magyarország +11,9%). Az ágazat helyzetét alapvetően befolyásolták a kereskedelmi korlátozások, februárban az afrikai sertéspestis, majd augusztusban az orosz embargó miatt szűkült a külpiazi értékesítés lehetősége. A sertés termelői ára az

év második felében már az előző évi, valamint az elmúlt öt év átlaga alatt volt, amelyet csak némileg ellensúlyoztak a csökkenő takarmányárak. Uniós szinten az ágazat jövedelmezősége meghaladta az elmúlt öt év átlagát.

Az EU sertéshús importja 7,6 százalékkal csökkent. A sertéshús exportja is jelentősen visszaesett (-12,9%), amit az uniós sertéshús legnagyobb felvevőjének számító Oroszország kiesése eredményezett. Az EU nettó exportőr volt 2014-ben. A jelentős világpiaci szereplők árai között jelentős különbség alakult ki, az EU alacsony árai miatt versenyképes volt a világpiacon.

Juh- és kecskehús ágazat

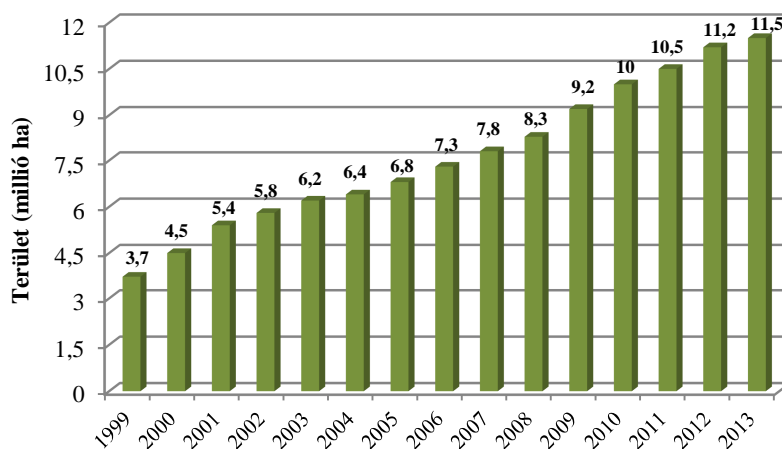
Az EU nettó juh- és kecskehús termelése 2014-ben az Európai Bizottság előzetes adatai szerint 880 000 tonna volt, 0,3 százalékkal kevesebb, mint 2013-ban (Magyarország +37,3%). A szezonális trendeknek megfelelően, a nehéz bárány árak az év eleji alacsony szintről emelkedni kezdtek az év közepén, majd a nyarat követően ismét csökkenni kezdtek. A könnyű bárány árak egész évben emelkedtek.

Az EU juh- és kecskehús importja 6 százalékkal csökkent, elsősorban a legnagyobb szállítónak számító Új-Zéland szállításainak visszaesése miatt. Az ágazatok exportja 12 százalékkal csökkent, amit Hong Kong és Svájc csökkenő kereslete eredményezett. Az EU nettó importőr volt 2014-ben. Az EU átlagárai meghaladták a jelentős világpiaci szereplők árszintjét.

22.3. Ökológiai gazdálkodás az Európai Unióban⁹⁹

Az elérhető legfrissebb nemzetközi adatok alapján (2013) világszerte 43,1 millió hektár mezőgazdasági terület áll ellenőrzött ökológiai művelés alatt. Ennek több mint negyede, 11,5 millió hektár Európában található.

107. ábra: Ellenőrzött ökológiai gazdálkodásba vont területek fejlődése Európában (1999-2013)

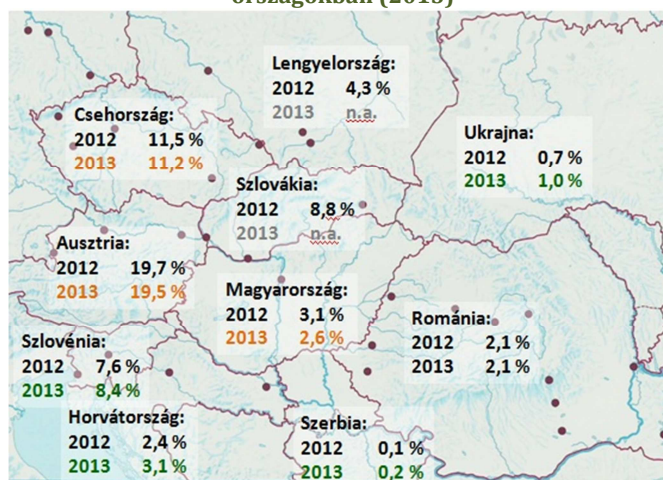

Forrás: FiBL és IFOAM 2015 alapján szerkesztette az ÖMKi

Az eltelt 10 év alatt tapasztalható folyamatos növekedésnek köszönhetően 2003 óta (6,3 milliárd hektár) Európában közel megduplázódott a minősített ökológiai területek nagysága. 2013-ban az előző évhez képest az ellenőrzött terület 0,3 millió hektárral (+3 %) növekedett és a kontinens teljes mezőgazdasági területének kb. 2,4 százalékát (EU: 5,7 %) teszi ki. Európában 2013-ban az ellenőrzött ökológiai gazdaságok száma 335 ezer volt (EU: 259 ezer), ami 4,3 (EU: 3,6) százalék növekedést jelent az előző évhez képest.

⁹⁹ Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKi) részanyagának felhasználásával készült

108. ábra: Az ökológiai területek aránya a teljes mezőgazdasági területhez képest a kelet-közép-európai országokban (2013)

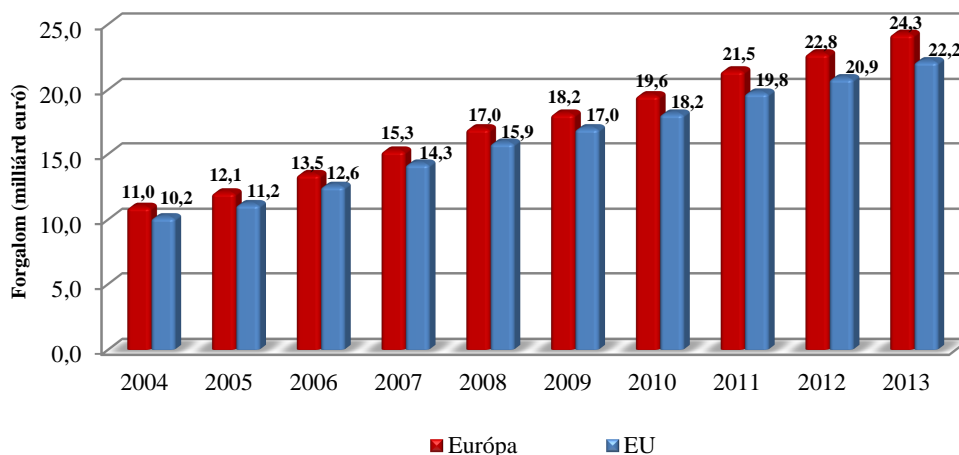
Forrás: FiBL és IFOAM 2015. adatai alapján szerkesztette az ÖMKi

Az ellenőrzött öko-gazdálkodási terület **négy országban** haladja meg az **egymillió** hektárt: **Spanyolország** (1,6 millió ha), **Olaszország** (1,3 millió ha), **Franciaország** és **Németország** (1,1-1,1 millió ha). Az ellenőrzött terület és a teljes mezőgazdasági terület aránya tekintetében a következő a sorrend: Liechtenstein (31,0 %), Ausztria (19,5%), Svédország (16,3 %), Észtország (16,0 %), Svájc (12,2 %). **Figyelemre méltó érték a kelet-közép-európai régióba tartozó Csehország (474 ezer ha, 11,2 %) és Szlovákia (168 ezer ha, 8,8 %) magas bioterület-aránya.**

Az ökológiai termékek piacának alakulása, import-export adatok

Európában az ökológiai termékek forgalma 2013-ban 24,3 milliárd eurót (EU: 22,2 milliárd) tett ki, amelyből a legnagyobb biotermék-fogyasztó Németország piaci részesedése közel 30 százalék volt. **Az ökológiai termékek európai piacának bővülése továbbra is folyamatos, az elmúlt 10 évben minden évben átlagosan 10 százalékos növekedés volt tapasztalható.**

109. ábra: Az ökológia élelmiszerek piacának alakulása Európában és az EU-ban (2004-2012)

Forrás: FiBL-IFOAM 2015 alapján szerkesztette az ÖMKi

Az észak- és nyugat-európai országok (pl. Németország, Skandináv államok, Egyesült Királyság) jellemzően biotermék-importőrök, a belső fogyasztás jelentősen meghaladja a termelést, míg a dél-európai országok – mint például Spanyolország, Portugália és Görögország – jellemzően exportőrök, a belső fogyasztás lényegesen kisebb, mint az előállított biotermék-mennyiség.

23. Magyarország és az EU mezőgazdasága a Mezőgazdasági Számlarendszer alapján

23.1. Termelési és jövedelmi folyamatok

Magyarország és az EU-tagállamok mezőgazdasági mutatóinak összehasonlítására lehetőséget ad a Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR), melyet minden tagállamban azonos módszertan alapján számolnak. Az MSZR tevékenységi alapon, a tevékenységet végzők ágazati besorolásától függetlenül, teljes körűen veszi számításba a mezőgazdaság termelési, és jövedelmi folyamatait. Az egyes évek közötti változást az árfolyamhatás kiszűrése érdekében elsősorban nemzeti valutában kifejezett adatokkal mutatjuk be, de amikor az egyes országok értékeit (nem a változást) hasonlítottuk össze, euró alapon számolunk. A fejezetben a régi tagországok alatt a 2004 előtt csatlakozott 15 országot, új tagországok alatt pedig az ezután csatlakozott 13 országot értjük.

Az Európai Unió mezőgazdaságának teljesítménye csökkent 2014-ben az azt megelőző évhez képest. Mindössze 5 tagország, köztük Magyarország, tudott a tavalyi évben javuló eredményeket felmutatni a termelés és jövedelem terén. A legnagyobb mértékű növekedés hazánkban volt megfigyelhető a kibocsátás és több más mutató esetében is az uniós elsők között, vagy az uniós átlag felett teljesített.

Az Európai Unió teljes, szolgáltatásokkal és másodlagos tevékenységekkel együtt mért **mezőgazdasági kibocsátása** 2014-ben nemzeti valutában, folyó alapon összességében 2,3 százalékkal csökkent. A régi tagországok esetében 2,0 százalékos, az újaknál 3,8 százalékos a csökkenés. A régi tagállamok közül egyedül az Egyesült Királyságban nőtt a mezőgazdasági kibocsátás (+1,1%). Rajtuk kívül növekedés volt Magyarországon (+4,2%), Csehországban (+4,0%), Szlovéniában (+1,1%) és Cipruson (+0,8%). Így az Európai Unióban 2014-ben hazánkban nőtt legnagyobb arányban a mezőgazdasági kibocsátás. A legnagyobb mértékű csökkenést Bulgária (-8,8 százalékos), Szlovákia (-6,5 százalékos), Románia (-6,1 százalékos) és Belgium (-6,1 százalékos) produkálta.

A fontosabb mezőgazdasági termékek közül uniós szinten folyó áron mérséklődött a gabonafélék (-6,3%), azon belül a búza (-2,3%), a zab (-16,8%), a kukorica (-8,8%) kibocsátása. Hasonlóképp az ipari növényeké (-3,5%), a friss zöldségeké (-5,3%), a burgonyáé (-22,5%), a friss gyümölcsé (-8,6%). Az élő állatok közül 2,3 százalékkal csökkent a szarvasmarha, 5,9 százalékkal a sertés kibocsátása, egyedül a baromfi tudott 0,8 százalékos növekedést produkálni. Az állati termékek közül 5,6 százalékkal nőtt a tej, és 3,5 százalékkal csökkent a tojás kibocsátása.

A kibocsátás volumene 2014-ben 2,9 százalékkal növekedett az EU28-ban. Öt tagállam (Bulgária, Dánia, Horvátország, Olaszország, Ciprus) kivételével mindenhol nőtt a termelés volumene. Magyarország 9,6 százalékos volumennövekedése a legjobb eredmény volt az Európai Unióban 2014-ben. **A folyó áras kibocsátás csökkenését így nem a termelés mennyisége, hanem az árak csökkenése okozta**, amelyek 5,1 százalékkal csökkentek uniós szinten (Magyarországon 4,9 százalékkal). A gabona ára 11,9 százalékkal csökkent az Unióban, míg volumene 6,4 százalékkal nőtt. A gabonaféléken belül a búza ára 10,6 százalékkal csökkent, termelésének volumene 9,6 százalékkal nőtt. A kukorica ára 17,3 százalékkal volt alacsonyabb, mint 2013-ban, termelésének volumene viszont 10,2 százalékkal nőtt. Az olajos magvak ára 13 százalékkal csökkent, termelésük volumene 9,9 százalékkal bővült. Meredeken, 27,6 százalékkal zuhant a burgonya ára, volumene ezzel szemben mindössze 6,9 százalékkal nőtt. A friss gyümölcsök ára 13,7 százalékkal esett vissza, a volumen viszont 5,9 százalékkal bővült.

Több éves távlatban jelentősen, közel negyedével nőtt az EU kibocsátása, az új tagországokban a növekedés nagyságrendileg meghaladja a régi tagországokét. 2005 és 2014 között folyó áron 22,4 százalékkal bővült az Unió mezőgazdaságának kibocsátása. A régi tagországok esetében az ebben az időszakban megfigyelt növekedés 19,9 százalékos, míg az újaknál 36,2 százalékos. A magyar mezőgazdaság 2014-ben 58,9 százalékkal haladta meg a 2005-ös szintet.

A folyó termelő felhasználás 2014-ben 2,7 százalékkal esett vissza az Unióban, Magyarországon ennél kisebb mértékű, 0,7 százalékos volt a csökkenés. Az EU-ban a folyó termelő felhasználás a kibocsátás 59,8 százalékát tette ki, azonban országonként ebben az arányban jelentős eltérések

figyelhetők meg. A legmagasabb arány 2013-hoz hasonlóan Lettorszáiban (83,8%), a legkisebb pedig Spanyolországban (48,7%) volt megfigyelhető. Magyarország esetében a folyó termelő felhasználás aránya 60,0 százalékos volt. Általánosságban elmondható, hogy azokban az országokban nagyobb a folyó termelő felhasználás aránya, amelyekben a kibocsátás nagyobb részét adja az állattenyésztés.

125. táblázat: Az EU mezőgazdaságának néhány teljesítmény mutatója
(2005=100, nemzeti valutából számolva)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kibocsátás - folyó									
EU-28	100,0	109,6	115,7	103,0	110,1	120,2	123,4	125,3	122,4
EU-13	106,1	119,3	137,8	110,3	119,4	139,5	134,1	141,7	136,2
EU-15	98,9	107,9	111,8	101,7	108,5	116,8	121,6	122,4	119,9
Magyarország	104,7	110,8	130,0	107,9	111,2	142,8	143,0	152,5	158,9
Bruttó hozzáadott érték									
EU-28	96,3	105,0	103,0	88,2	98,7	105,4	106,6	109,8	107,8
EU-13	106,5	113,4	127,6	98,2	108,2	131,6	122,3	132,2	125,9
EU-15	94,7	103,7	99,1	86,6	97,2	101,2	104,1	106,3	105,0
Magyarország	105,3	104,0	123,0	85,7	99,3	147,5	135,8	155,8	175,5
Termelési tényezők jövedelme									
EU-28	104,6	114,6	111,2	95,4	108,6	117,0	116,0	119,5	116,8
EU-13	108,8	118,9	140,4	113,8	127,0	154,9	143,5	156,5	152,2
EU-15	103,9	113,8	106,3	92,2	105,5	110,6	111,3	113,3	110,8
Magyarország	107,2	110,1	143,4	103,9	125,0	186,8	176,0	202,7	230,2

Forrás: EUROSTAT alapján

A **bruttó hozzáadott érték** 2014-ben folyó áron az Unió egészében 1,8 százalékkal csökkent. A tagállamok közül összesen 15-ben nőtt a bruttó hozzáadott érték 2014-ben az előző évhez képest. Magyarországon 12,6 százalékos növekedés volt megfigyelhető. Hazánkat ezzel egyedül Szlovénia előzi meg az EU-ban, ahol 15,6 százalékos volt a növekedés. A legnagyobb csökkenést Finnországban (-19,9%), valamint Lettorszáiban (-19,2%) regisztrálták.

A bruttó hozzáadott értéke volumene az EU egészében 6,3 százalékkal növekedett 2014-ben. Magyarországon, Szlovénia (+24,1%), Luxemburg (+23,8%) és Írország (+21,4%) után a negyedik legnagyobb volt a bruttó hozzáadott értéke volumennövekedése (+21,3%). Ez a mutató összesen három tagállamban csökkent: Olaszországban 2,9 százalékkal, Bulgáriában 1,6 százalékkal és Dániában 0,3 százalékkal.

2005-ös bázison vizsgálva 2014-ben az Unió egészében 7,8 százalékkal nőtt a bruttó hozzáadott érték folyó áron. A változás eltérő mértékű az EU13 és az EU 15 országában. Előbbiekben 2005 óta 25,8 százalékos a növekedés, míg a régi tagállamokban ennél jóval lassabb, 4,9 százalékos volt a javulás. Magyarország az új tagországok átlagát jóval meghaladva, 75,8 százalékkal több hozzáadott értéket állított elő, 2014-ben, mint 2005-ben.

A **nettó hozzáadott érték** (a bruttó hozzáadott érték és az amortizáció különbsége) megmutatja, hogy mennyi új értéket termel az ágazat, ha az összes termelőeszközt (az állóeszközöket is) figyelembe vesszük. A mutató 2014-ben az Európai Unió egészét tekintve 3,1 százalékkal csökkent, míg Magyarországon 17,6 százalékkal növekedett.

A **termelési tényezők jövedelme** (a nettó hozzáadott érték korrigálva a termelési támogatások és adók különbségével) az EU28-ban 2,4 százalékkal visszaesett 2013-hoz képest. Ebben a mutatóban nem volt jelentős eltérés az új és a régi tagországok között. Előbbiek esetében 2,8 százalékos-, míg utóbbiaknál 2,3 százalékos volt a csökkenés 2014-ben. Magyarország ezzel szemben 13,6 százalékos növekedést produkált.

A 2005 és 2014 közötti időszakot vizsgálva már jelentős eltérés van a termelési tényezők jövedelmének növekedésében. Az EU egészét tekintve ebben az időszakban 16,7 százalékos volt a bővülés, az EU15 országában 10,7 százalékos, míg az EU15-ben 52,2 százalékos. Magyarországon a termelési tényezők jövedelme több mint duplájára emelkedett 2005 és 2014 között.

A termelési tényezők árával (kamat, munkabér, bérleti díj) korrigált mutató, a **nettó vállalkozói jövedelem** egy év alatt 4,1 százalékkal esett vissza az EU-ban. A régi tagországok esetében valamivel

nagyobb a visszaesés (-4,2%), de az új tagországok esetében is csökkenés figyelhető meg (-3,6%). Magyarország a nettó vállalkozói jövedelem tekintetében is az élen járt az Unióban, 16,9 százalékos növekedést produkált, amivel Csehország (+27,2%) és Szlovénia (+18,9%) után a harmadik a rangsorban. A legnagyobb mértékben, 44,4 százalékkal, Dániában esett a vállalkozói jövedelem.

2013-hoz hasonlóan ismét csökkent a munkaerő-felhasználás az Európai Unióban. A 28 tagország 2014-ben összesen 9,7 millió éves munkaerőegységet (ÉME) használt fel, 2,2 százalékkal kevesebbet, mint 2013-ban. A csökkenés mind az új- (-3,0%), mind a régi (-1,3%) tagországokra jellemző volt. Mindössze Litvániában (+1,5%) és Szlovéniában (+1,1%) volt érdemi növekedés, a többi tagállamban stagnált, vagy csökkent a munkaerő-felhasználás. Magyarországon nem volt érdemi változás (+0,2 százalék)

A munkaerő-felhasználás csökkenése régóta tartó tendencia az Unióban, 2005 és 2014 között 24,1 százalékkal esett vissza. A csökkenés az új tagországok esetén nagyságrendileg a nagyobb, az EU13-ban ugyanerre az időszakra levetítve 30,7 százalékos a visszaesés, az EU15-ök esetében csak 16,2 százalék. Magyarországon 14,7 százalékos a csökkenés. 2005 és 2014 között mindössze két tagállamban, Máltán (+22%) és Írországbán (+11,4%) használtak fel több munkaerőt. A legnagyobb visszaesést Romániában regisztrálták, ahol 9 év alatt 44,4 százalékos volt a csökkenés.

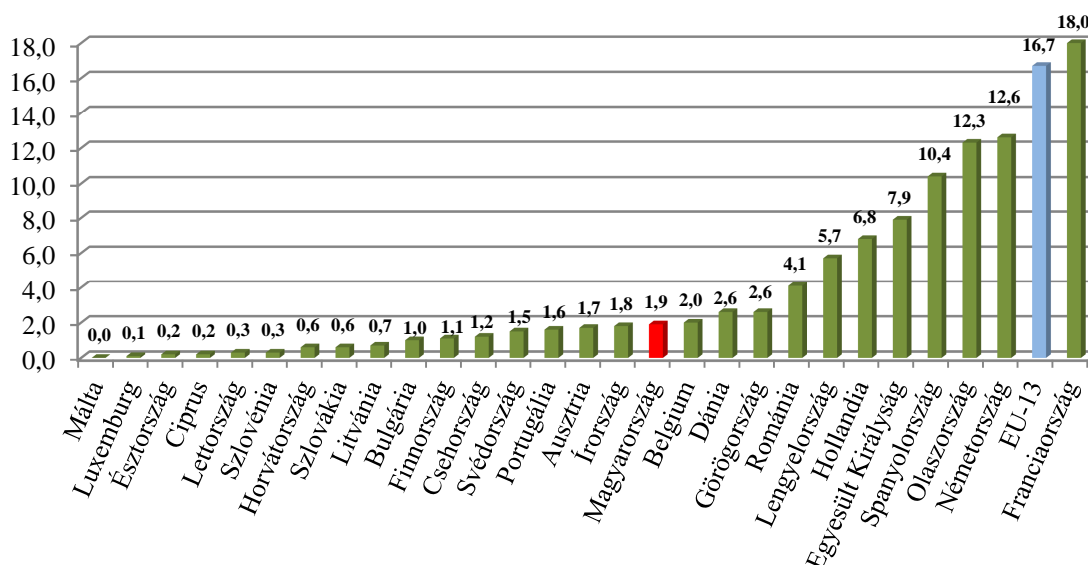
Az „A” mutató, amely a munkaerőegységre jutó reáljövedelem változását fejezi ki, 2014-ben az EU átlagában 1,2 százalékos csökkenést jelzett. Ezzel szemben Magyarországon 11,5 százalékos volt a növekedés, amivel Szlovénia után (+13,5%) második helyezett az Unióban. Összesen 12 tagállamban nőtt 2014-ben az A-mutató. A legnagyobb visszaesést Finnország (-17,5%), Belgium (-13,7%) és Dánia (-10,2%) produkálta.

Az „A” mutató 2005 óta ingadozásokkal, de folyamatosan növekszik. Az Európai Unió egészében az A-mutató 2013-ban érte el a csúcspontot (+36%), ettől 2014-ben valamelyest kisebb, 34,6 százalékos volt a növekedés 2005-höz képest, vagyis ennyivel növekedett a munkaerő-egységre jutó reáljövedelem. Hazánkban is jelentősen, több mint duplájára (+100,6) növekedett az „A” mutató értéke, amely Szlovákia (+121,7%) után a második legnagyobb javulás az Unióban. 2005-höz képest mindössze 5 tagállamban (Ciprus, Finnország, Írország, Málta és Luxemburg) esett vissza a munkaerőegységre jutó jövedelem.

23.2. A mezőgazdasági termelés szerkezete

Az Európai Unió mezőgazdasága továbbra is erősen koncentrált, többségét a régi tagországok adják, bár részesedésük csökkent 2005 óta. 2014-ben az EU mezőgazdasági kibocsátás 83,3 százalékat termelték meg az EU15 országai, a maradék 16,7 százalékat pedig az újonnan csatlakozott országok, 1,7 százalékponttal többet, mint 2005-ben. Az öt legnagyobb termelő ország (Franciaország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Egyesült Királyság) az EU mezőgazdasági kibocsátásának 61,2 százalékát adta 2014-ben. A magyar mezőgazdaság kibocsátása 2014-ben euró alapon számolva 1,9 százaléka volt az EU-28 teljes kibocsátásának, amely arány a csatlakozás óta nem változott érdemben.

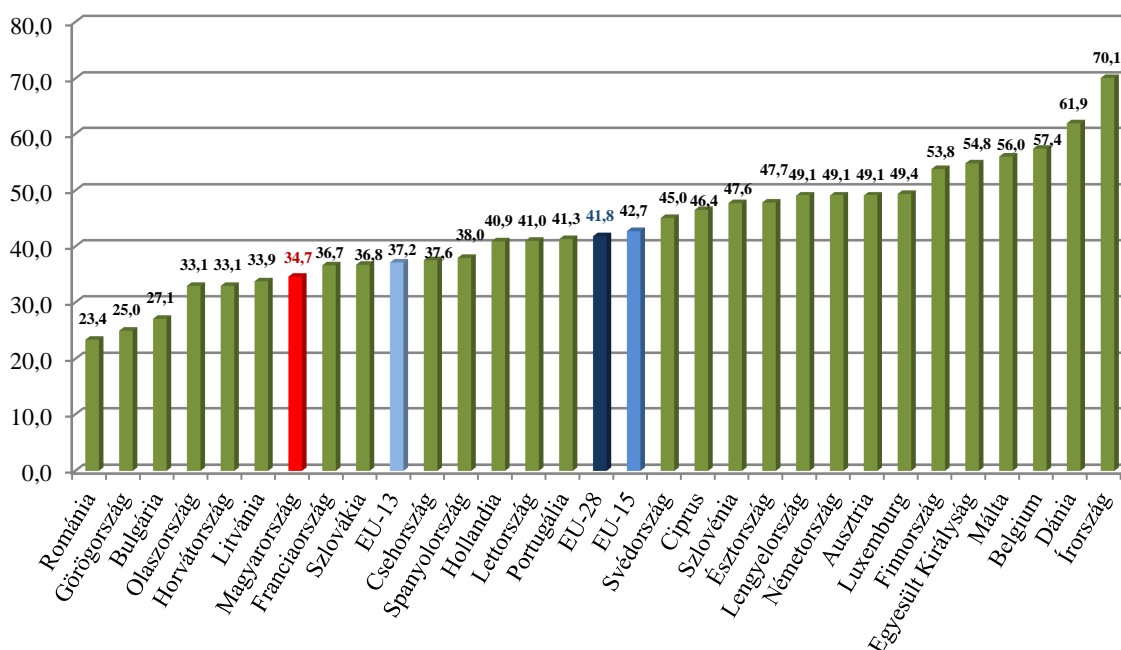
110. ábra: Az Európai Unió tagállamainak mezőgazdasági kibocsátása (2014)

Forrás: EUROSTAT

Az EU teljes, szolgáltatásokkal és másodlagos tevékenységekkel együtt mért, alapáras kibocsátásából 2014-ben a növényi és kertészeti termékek 50,1 százalékot, az állatok és állati termékek pedig 41,7 százalékot tettek ki, a tagállamok között ugyanakkor jelentős eltérések figyelhetők meg. Az állattenyésztés aránya az északi országokban, Írországban (70,1%), Dániában (61,9%) és Belgiumban (57,4%) a legmagasabb, míg a déli/keleti országokban, Romániában (23,4%), Görögországban (25%) és Bulgáriában (27,1%) a legkisebb. A régi tagállamokban kedvezőbb a mezőgazdaság szerkezete, mivel magasabb az állattenyésztés részaránya, mint az újakban. Az Unió 15 régi tagországának átlagában, 2014-ben a növényi és kertészeti termékek aránya a teljes kibocsátásból 48,9 százalék, az állatok és állati termékek pedig 42,7% volt. Az új tagállamok átlagában ugyanezek az arányok a növényi termékek esetében 55,9 százalék (2013-ban 57,4% volt az arány, így van némi pozitív változás), az állatok és állati termékek esetében 37,2 százalék (2013-ban 36,2%). A magyar kibocsátásból 2014-ben a növényi és kertészeti termékek 58,4%-kal, az állati termékek 34,7%-kal, a szolgáltatások 4,7%-kal, a másodlagos tevékenységek 2,2%-kal, részesedtek.

111. ábra: Az állattenyésztés részesedése a mezőgazdasági kibocsátásból (2014)

Forrás: EUROSTAT

Az EU mezőgazdasága 2014-ben 9,7 millió éves munkaerő egységet használt fel. Ebből a régi tagállamok 50,2, az újak 49,7 százalékban részesedtek, így megfordult a 2013-ban még az új tagállamok irányába billenő mérleg. A magyar mezőgazdaság munkaerő-felhasználása 445,3 ezer éves munkaerőegység volt 2014-ben, az EU28 mezőgazdasági munkaerő felhasználásának 4,5 százaléka, amely enyhe növekedést jelent a korábbi évek részesedéséhez képest.

A termelés intenzitásában rejlő különbségeket jól mutatja az **egy hektár mezőgazdasági területre jutó alapáron számított kibocsátás**. A régi tagállamok 2014-ben 100 hektáron átlagosan 2709 euró értékű terméket állítottak elő, a tizenhárom új tagállamban ez a mutató 1216 euró volt, vagyis a régi és új tagállamok között a különbség továbbra is több mint kétszeres. Magyarországon az EU13-nál valamivel magasabb, 1462 euró volt az egy hektárra jutó kibocsátás. Az egységnyi munkaerőre vetített kibocsátást vizsgálva még nagyobb a régi tagországok előnye, mint a mezőgazdasági területre vetített kibocsátásnál. A régi tagállamok átlagában egy munkaerőegységre 2014-ben 69,2 ezer euró kibocsátás jutott, az új tagállamoknál pedig ennek mintegy ötöde, 14 ezer euró. Az uniós átlag 41,7 ezer euró volt. A legalacsonyabb értékek Romániánál (11,5 ezer euró) és Horvátországnál (12,4 ezer euró) találhatók, míg a legnagyobbakat Dániánál (207,1 ezer euró) és Hollandiánál (188,8 ezer euró).

¹⁰⁰ A 2014-es termelési adatokat kényszerűségből a legfrissebb rendelkezésre álló 2012-es földhasználati adatokkal osztottuk.

Magyarországon az új tagországok átlagánál valamivel magasabb, 17,5 ezer eurós az egy éves munkaerő-egységre jutó kibocsátás.

23.3. A magyar mezőgazdaság helye az Európai Unióban

A Közösség mezőgazdasági területének 2,9 százaléka található Magyarországon, és az EU mezőgazdasági munkaerő-felhasználásának 4,3-4,6 százalékát adta hazánk az elmúlt években. A magyar mezőgazdaság az EU mezőgazdasági kibocsátásának és hozzáadott értékének közel 2 százalékát tette ki az elmúlt években, míg részesedése a termelési tényezők jövedelméből ennél magasabb közel 2,1-2,6 százalékos volt.

Hazánk mezőgazdasága az uniós csatlakozás óta jelentős mértékben fejlődött, hatékonysága, versenyképessége és jövedelmezősége elkezdett felzárkózni a régi tagországokéhoz. Ennél fogva a magyar mezőgazdaság részesedése nőtt a termelési, és jövedelmi mutatókban. Ugyanakkor hazánk mezőgazdaságában még sok tartalék van, adottságainak még jobb kihasználásával szerepe az EU mezőgazdaságában a következő években tovább nőhet.

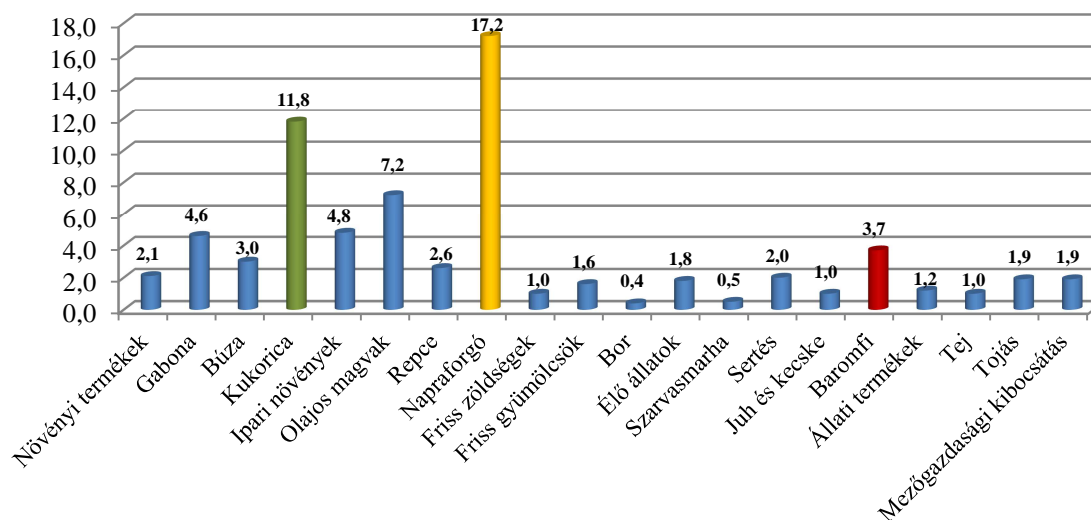
126. táblázat: A magyar mezőgazdaság az EU-ban (százalék)

	2009	2010	2011	2012	2013
Kibocsátás	1,7	1,7	1,9	1,8	1,9
Hozzáadott érték	1,3	1,3	1,8	1,6	1,7
Termelési tényezők jövedelme	1,6	1,7	2,3	2,1	2,3
Mezőgazdasági terület	3,1	3,0	3,0	2,9	2,9
Munkaerő-felhasználás	3,9	4,3	4,4	4,4	4,5
Beruházás	1,6	1,3	1,3	1,4	1,4

Forrás: EUROSTAT alapján

A magyar mezőgazdaság részesedése a növényi termékek kibocsátásából 2 százalék, az állattenyésztésből pedig 1,6 százalékos volt az utóbbi években. Hazánk termelése különösen magas a gabona (főként a kukorica), az olajos magvak (elsősorban a napraforgó), valamint a baromfi, és a tojás termelésében.

112. ábra: Magyarország részesedése az EU mezőgazdaságának kibocsátásából 2014-ben (repcse és napraforgó 2013-as adat)

Forrás: EUROSTAT alapján